كتاب الطبقات الكبير

Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr

Tabakât

İbn Sa'd (230/845)

[Muhammed b. Sa'd b. Menî el-Hâşimî el-Basrî]

Muhacir ve Ensâr'dan Hendek'e Katılanlar

Siyer Yayınları

KİTÂBÜ'T-TABAKÂTİ'L-KEBÎR

(İBN SA'D 230/845)

[MUHAMMED B. SA'D B. MENÎ EL-HÂŞİMÎ EL-BASRÎ]

Üçüncü Tabaka

MUHACİR VE ENSÂR'DAN HENDEK VE SONRASINDAKİ SAVAŞLARA KATILANLAR

Çeviri Editörü
Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN

Çeviri
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Vehbi ŞAHİNALP [1-316]
Prof. Dr. Hikmet AKDEMİR [317-423]

SİYER YAYINLARI

KISALTMALAR

(a)	:aleyhis's-selâm, aleyha's-selâm (*Allah'ın selâmı onun üzerine olsun*)
b.	:ibn (*oğlu*)
(c)	:celle celâlüh (*Şanı yücedir*)
bt.	:bint (*kızı*)
(E)	:Editör
h.	:Hicrî
m.	:Miladî
(k)	:kerremellahu vecheh (*Allah onu şereflendirsin*)
(M)	:Mütercim
(r)	:radiyallahu anhu- radiyallahu anhâ (*Allah ondan razı olsun*)
(rh)	:rahimehu'llah (*Allah'ın rahmeti üzerine olsun*)
(sas)	:sallallahu aleyhi ve sellem (*Allah'ın selamı ve duası onun üzerine olsun*)
v.	:Vefatı

İÇİNDEKİLER

Üçüncü Tabaka

Muhacir ve Ensâr'dan Hendek ve Sonrasındaki Savaşlara Katılanlar

MUHÂCİRLERDEN

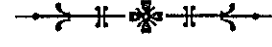
Üçüncü Tabaka

ENSÂR'DAN
HENDEK VE SONRASINDAKİ OLAYLARA KATILANLAR

Üçüncü Tabaka

Muhacir ve Ensâr'dan Hendek ve Sonrasındaki Savaşlara Katılanlar[1]

MUHÂCİRLERDEN

Benî Abdüşems b. Abdümenâf'tan Olanlar

718. Ebü'l-Âs b. er-Rebî ﴿أبو العاص بن الرَّبيع﴾

[Ebü'l-Âs b. er-Rebî] b. Abdüluzzâ b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay olup, adı Mihşem'dir. Onun annesi, Hâle bt. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır. Onun teyzesi olan Hadîce bt. Huveylid, Resûlullah'ın (sas) hanımıdır. Ebü'l-Âs, "Cervü'l-Bathâ" (Bathâ'nın aslan yavrusu) olarak adlandırılmıştı. Resûlullah (sas), İslâm'dan önce onu, kızı Zeyneb ile evlendirmişti. Zeyneb ona, Ali adındaki bir erkek çocuğu ile Ümâme adında bir kız çocuğu dünyaya getirdi. Ali küçük yaşta vefat etti. Geride kalan Ümâme'yi, Resûlullah'ın (sas) kızı Fâtıma'nın vefatından sonra Ali b. Ebû Tâlib nikâhladı.

[1] Bir cilt tutan bu tabaka Leiden neşrinde, kitabın tahkikinde kullanılan nüshalardaki eksiklik sebebiyle yer almamıştır. Leiden neşrinde bu tabakadan birkaç sayfa dışında bilgi yer almamıştır.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ el-Iclî haber verdi. O, Dâvud b. Ebû Hind'den, o da Âmir eş-Şa'bî'den şunu rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas) kızı Zeyneb, el-Âs b. er-Rebî'in eşi iken Müslüman olarak babasıyla beraber hicret etmiş, kocası Ebü'l-Âs ise, Müslümanlığa karşı direnmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Benî Esed b. Abdüluzzâ'nın mevlası el-Münzir b. Sa'd anlattı. O, İsa b. Ma'mer'den; o, Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den, o da Âişe'den şunu rivayet etti:

Ebü'l-Âs b. er-Rebî, *Bedir*'de müşrikler arasında bulunuyordu. Ensâr-dan Abdullah b. Cübeyr b. en-Nu'mân el-Ensârî de o esnada (*Bedir* Savaşında) kendisini esir almıştı. *Mekke* halkı esirlerinin fidye karşılığında serbest bırakılmalarıyla ilgili olarak elçiler gönderdiklerinde, Ebü'l-Âs'ın kardeşi olan Amr b. er-Rebî de onun fidyesini vermek üzere geldi. O sırada *Mekke*'de bulunan Ebü'l-Âs'ın eşi ve Resûlullah'ın (sas) kızı Zeyneb'in de, annesi Hadîce bt. Huveylid'den kalma, "Cez'u Zafer" denilen *Yemen* boncuğundan[2] yapılmış bir gerdanlığı, (onun namına) fidye verilmek üzere (Amr b. er-Rebî) ile gönderdi. *Zafer* ise, *Yemen*'deki bir dağ adıdır.[3] Bu gerdanlığı annesi Hadîce bt. Huveylid, Ebü'l-Âs ile evlendiği zaman ona hediye etmişti. İşte Zeyneb, kocasının fidyesi olarak bu gerdanlığı göndermişti. Resûlullah (sas) onu görünce tanıdı ve bu vesileyle Hadîce'yi andı; ona rahmet okudu ve kızının bu tavrı karşısında duygulanarak, *"Eğer onun (Zeyneb'in) esirini salıvermek ve eşyasını da ona iade etmek istiyorsanız bunu yapabilirsiniz."* dedi. Bunun üzerine Sahâbîler de, Ebü'l-Âs'ı serbest bırakarak kolyeyi de Zeyneb'e iade ettiler. Ancak Nebî (sas) de, bunun karşılığında, Zeyneb'i kendisine göndermek üzere serbest bırakmasına ilişkin kendisinden söz aldı. O da söz verip, bu sözünü yerine getirdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize göre bu rivayet, "Zeyneb, babası (sas) ile beraber hicret etti." şeklindeki rivayetten daha sağlamdır.

[2] Bu boncuğun özelliği beyaz ve siyah renkte olup göze benzemiş olmasıdır. Bk. Ebû Nasr İsmail b. Hammad el-Cevherî, *es-Sıhâh Tacü'l-lüğa*, "zfr" maddesi (M).

[3] *Zafer* dağı, *Yemen*'in başkenti *San'â*'ya yakın bir yerde bulunmaktadır. Söz konusu boncuğun taşı bu dağdan çıkartıldığı için bu boncuk da ona nispet edilerek *"Cez'u Zafar"* denilmektedir (el-Kâmûs).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî anlattı. O da, babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ebü'l-Âs b. er-Rebî Kureyş'e ait bir kafile arasında *Şam*'a gitti. Bu kervanın *Şam*'dan gelmekte olduğu haberi Resûlullah'a (sas) ulaşınca, Zeyd b. Hârise'yi 170 kişilik bir süvari müfrezenin başında komutan olarak gönderdi. Onlar, hicretin 6. yılının Cemâziyelevvel[4] ayında *el-Îs* denilen mevkide bu kervanla karşılaştılar. Mallarını ellerinden alıp, kafilede bulunan kişileri de esir aldılar. Bunların arasında Ebü'l-Âs b. er-Rebî de vardı. Çok geçmeden *Medine*'ye gelir gelmez seher vakti, Resûlullah'ın (sas) kızı ve kendisinin eşi olan Zeyneb'in evine vararak ondan eman diledi. Zeyneb de, ona eman verdi. [Zeyneb, kocasına verdiği bu emanı halka duyurmak üzere] Resûlullah'ın (sas), sabah namazını kıldırdığı sırada kendi kapısının önüne çıkarak var sesiyle, "Biliniz ki ben, Ebü'l-Âs'ı kendi güvenceme almış bulunmaktayım!" diye bağırdı. Bunun üzerine Resûlullah, *"Ey insanlar! Siz de benim duyduklarımı duydunuz mu?"* dedi. Sahâbîler de, "Evet, duyduk!" dediler. Resûlullah (sas), *"Nefsimin kudret elinde olduğu Allah'a yemin ederim ki, sizin işittiklerinizi, ben de işitinceye kadar, olup bitenlerden haberim yoktu. Mü'minler, başkaları üzerinde (onları koruyan) tek bir el gibidirler. Kendilerinden (güç ve imkân bakımından) aşağı derecede bulunanları himayelerine alarak onları korur ve onlara yardım ederler. O halde onun, (Zeyneb'in) eman verdiğine biz de eman veririz."* buyurdu. Resûlullah (sas) evine döndüğünde Zeyneb de onun huzuruna çıkıp, Ebü'l-Âs'tan alınan malların iade edilmesini talep etti. Resûlullah (sas) da, Zeyneb'in istediği gibi davrandı. Yalnız Ebü'l-Âs'ın kendisine yaklaşmamasını emretti. Zira o, müşrik kaldığı sürece ona yaklaşması, helâl olamazdı. Ebü'l-Âs *Mekke*'ye dönerek hak sahiplerinin haklarını kendilerine ödedikten sonra, hicretin 7. yılında, Resûlullah'ın (sas) yanına bu sefer bir Müslüman ve bir Muhacir olarak döndü. Resûlullah (sas) da Zeyneb'i ona eski nikâhıyla iade etti.

---

[4] Arabî ayların dördüncüsünün adıdır (M).

Bize Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî haber verdi. O da Ma'rûf b. Harrebûz[5] el-Mekkî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebü'l-Âs b. er-Rebî bir *Şam* yolculuğu esnada, hanımı olan Resûlullah'ın (sas) kızı Zeyneb'i anarak ona ithafen şu beyitleri okudu:

"Geldim İrem bağına, ben Zeyneb'i hatırladım,

Dedim ki: Allah, Harem'in sakinine, eylesin yardım.

O, Emin'in kızına, saliha bir hatuna, Allah hayrını versin,

Her bir koca eşini, bildiği hasletiyle, böyle sena eylesin.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ el-Iclî haber verdi. O, Dâvud b. Ebû Hind'den, o da Âmir eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebü'l-Âs b. er-Rebî; hem kendisine, hem de Kureyş'e ait malların bulunduğu bir ticaret kervanı içinde *Şam*'a gidip oradan dönmüştü. Bunu duyan bazı Müslümanlar, onun yolunu keserek boynunu vurduktan sonra malını ele geçirmek üzere hazırlandılar. Bunu duyan Zeyneb, Resûlullah'a (sas) giderek, "Ey Allah'ın Resûlü! Müslümanların akdiyle onların ahdi aym değil midir?" diye sordu, Resûlullah (sas) da, *"Bela (evet)!"* dedi. Bunun üzerine Zeyneb, "Ben Allah'ı şahit göstererek Ebü'l-Âs'ı kendi güvenceme aldım." dedi. Bunun üzerine halk silahsız olarak onu karşılayıp, kendisine, "Ey Ebü'l-Âs! Sen Kureyş'in ileri gelen ailelerinden birisine mensupsun. Öte yandan Resûlullah'ın (sas) damadısın. Müslüman ol, yanındaki bütün bu mallar senin olsun!" dediler. Ebü'l-Âs ise, "Siz bana birilerine vefasızlık yapıp onlara ihanet etmek üzere mi dinime girmemi istiyorsunuz?" diye karşılık verdi. Daha sonra *Mekke*'ye giderek herkese hakkını teslim ettikten sonra, "Ey *Mekke* halkı! Emanete vefa gösterdim mi?" dediğinde, onlar, "Evet!" dediler. Bunun üzerine, "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduğuna iman ediyorum." dedi.

[Râvî] dedi ki: "Böylece Ebü'l-Âs, ilk nikâhıyla Zeyneb'e dönmüş oldu."

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O da Âmir eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

[5] Harrebûz ismini, İbn Hacer, *et-Takrib* isimli eserinde bu şekilde harekeleyerek kayıt altına almıştır.

Ebü'l-Âs, beraberinde müşriklere ait olan bir takım mallarla *Şam*'dan dönmekte idi. Hanımı Zeyneb ise, daha önce Müslüman olup babasıyla *Mekke*'ye hicret etmişti. Kendisine, "Müslüman olman şartıyla, şu malların hepsinin senin olmasını istemez misin? Zira bunlar müşriklerin malıdır." denildiğinde, "Emanetimdeki şeylere hıyanet ederek, İslâm'a girişimi ne kötü bir başlangıç olur!" dedi. Eşi Zeyneb, onun *Mekke*'ye giderek emanetleri sahiplerine verip Müslüman olarak geri geleceğine dair kefil oldu. Ebü'l-Âs da böyle yaptıktan sonra Müslüman olarak geri döndü. Böylece Zeyneb'ten de ayrı kalmamış oldu.

Bize Ya'lâ b. Ubeyd et-Tanâfesî haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. İshâk anlattı. O, Yezîd b. Rûmân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), halka sabah namazını kıldırmıştı. Namazdan kalktığında kızı Zeyneb; "Ey insanlar! Ben Ebü'l-Âs b. er-Rebî'i, kendi güvenceme almış bulunmaktayım!" diye seslendi. Resûlullah (sas), Mescit'ten ayrıldığında, *"Siz de benim duyduklarımı duydunuz mu?"* dedi. Sahâbîler de, "Evet!" dediler. Bunun üzerine, Resûlullah (sas), *"Nefsimin kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizin duyduklarınızı, ben de duyuncaya kadar herhangi bir şeyden bilgim olmadı. Ancak durum şudur ki; insanların güç ve imkân bakımından alt tabakada bulunanları, başka birilerinin korumasına girmek isteyebilirler."* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mus'ab b. Sâbit anlattı. O, İsa b. Ma'mer'den rivayet etti. Muhammed b. Ömer dedi ki: Ayrıca bize Sa'îd b. Râşid de anlattı. O, Sâlih b. Keysân'dan rivayet etti. Bunlar dediler ki:

Ebü'l-Âs, "Cirvü'l-Bethâ'" (Bethâ yöresinin aslan yavrusu) olarak adlandırılırdı. Çünkü o, orada doğmuş ve Kureyş içindeki nesebi bakımından oranın merkezinde bulunmaktaydı. Müslüman olduktan sonra, *Mekke*'ye geri döndüğünden, Resûlullah (sas) ile beraber herhangi bir olaya katılmamıştır. Daha sonra, *Medine*'ye dönerek Ebû Bekir'in hilafeti döneminde, hicretin 12. yılında orada vefat etmiştir. Vefatından önce ise ez-Zübeyr b. el-Avvâm lehine vasiyette bulunmuştur. Gerisinde; el-Kasım b. Muhammed b. Abdurrahman b. Avf adında bir çocuk dünyaya getiren bir kızından başka neslinden kimse kalmamıştır."

719. Ebân b. Sa'îd ﴿أبان بن سَعيد﴾

[Ebân b. Sa'îd] b. el-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf. Annesi, Hind bt. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Adülhakîm b. Abdullah b. Ebû Ferve anlattı. O da Abdullah b. Amr b. Sa'îd b. el-Âs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Hâlid b. Sa'îd ile (kardeşi) Amr b. Sa'îd, Müslüman olup *Habeş* topraklarına hicret etmişlerdi. Bu ikisinden başka, Ebû Uhayha'nın evladından olan Sa'îd b. el-Âs b. Ümeyye, bulundukları durum üzere kalıp Müslüman olmamışlardı. *Bedir* seferberliği başlayınca, bunların hiçbiri geride kalmayacak şekilde, [müşrikler safında yer alarak] o seferberliğe katılmışlardı. Sonunda, Sa'îd b. el-Âs, küfür üzereyken öldürüldü. Onu, Ali b. Ebû Tâlib öldürmüştü. Ubeyde b. Sa'îd'i ise, ez-Zübeyr b. el-Avvâm öldürmüştü. Bunlardan Ebân b. Sa'îd ise, bu savaştan sağ olarak kurtulmuştu. Hâlid ile Amr, kendisine mektup yazarak, "Babanın ve iki kardeşinin öldüğü şekilde ölmen hakkında sana Allah'ı hatırlatırız." demişlerdi. O da buna kızarak, "Ben, hiçbir zaman babalarımın dininden ayrılmayacağım!" demişti. Ebû Uhayha ise, *Tâif* civarında bulunan *ez-Zuraybe*'deki evinde kâfir olarak öldü.

Muhammed b. Ömer dedi ki: el-Muğîre b. Abdurrahman el-Esedî'nin bana verdiği habere göre, Ebân b. Sa'îd şu şiiri söyledi:

Keşke Zureybe'de ölen kişi, hayatta olsaydı da,

Amr ile Hâlid'in din hakkında uydurduklarını görmüş olsaydı!

Onlar bizi, kadınların emrine itaatkâr kılmak istediler.

Her ikisi de, tuzağa düşürmek istediğimiz düşmanlarımızı destekler oldular.

Hâlid b. Sa'îd ise ona şöyle bir cevap verdi:

Kardeşim, öyle bir kardeştir ki, ben onun haysiyetini kötüleyecek değilim.

Ancak kendisi, kötü sözlerden geri kalmamaktadır.

Sıkışık durumlara düşünce der ki:

"Keşke Zureybe'deki ölü, yeniden diriltilmiş olsaydı!"

Sen, ölüyü bırak! Çünkü o, yoluna gitmiştir,
Daha çok ilgiye muhtaç olan diriye yönel!

[Râvî] dedi ki: Resûlullah (sas), *Hudeybiye*'ye gelip Osman b. Affân'ı *Mekke* halkına gönderinceye kadar, Ebân b. Sa'îd, *Mekke*'de şirk üzere kaldı. Osman b. Affân, *Mekke*'ye geldiğinde, Ebân kendisini karşılayarak, Resûlullah'ın (sas) mesajını halka iletinceye kadar onu korumasına aldı. Bu durum da, *Hudeybiye* Barış Antlaşması esnasında meydana geldi. Bu sırada, Sa'd b. el-Âs'ın iki oğlu olan Hâlid ve Amr ise, Habeşistan topraklarındayken, oradan gelen iki geminin yolcuları arasında bulunuyorlardı. Onlar gemiden en son çıkan kimseler oldular. O sırada Hâlid ve Amr'ın beraberinde, eş ve çocukları da vardı. Onlar *Şu'aybe*'ye geldiklerinde kardeşleri olan Ebân b. Sa'îd'e mektup yazarak bir elçiyle gönderdiler. Bu mektupla onu, Allah'tan başka ilah olmadığına inanarak Müslüman olmaya davet ettiler. O da onlara [olumlu] cevap vererek, hemen onların ardından, *Medine*'ye gidip, Müslüman olarak onlara katıldı. Daha sonra hep beraber, hicretin 7. yılında fetih için *Hayber*'de bulunan Resûlullah'a (sas) ulaştılar.

Hicrî, 9. yılda ise, halk Hac'dan döndüğünde, Resûlullah (sas), Ebân b. Sa'îd'i, *Bahreyn*'e vali olarak gönderdi. O da Abdülkays kabilesiyle ittifak kurmak üzere Resûlullah'tan (sas) izin istediğinde, Resûlullah da (sas) kendisine bu izni verdiği gibi, ona; *"Gerek zekât ve cizye vermeleri ve gerekse ticaret yapmaları konusunda, benim adıma onlarla bir antlaşma yap!"* dedi. Ayrıca Resûlullah (sas) oradaki Müslümanlardan, ticaretlerinden elde ettikleri kazançlarının öşürlerinin dörtte birinin alınmasına, Yahudi ve Hıristiyanlardan ise, ergenlik çağına ulaşmış her kadın ve erkek başına birer dinar alınmasına, oradaki Mecusilere de, İslâm'ı teklif etmesine, reddettikleri takdirde onlardan cizye alınmasına, onların kadınlarıyla evlenilmemesine ve kestiklerinden yenilmemesine dair kendisine ayrıca bir mektup da gönderdi. Öbür taraftan; deve, sığır ve koyunların zekâtlarının farz ve sünnet üzerinden ödenmesine dair, geniş izahatlı altı mühürlü bir talimat da yazdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mu'âz b. Muhammed anlattı. O da Ebû Bekir b. Abdullah b. Cehm'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebân b. Sa'îd b. el-Âs, bağlanmış beyaz renkli bir sancak ve siyah renkli bir bayrakla *Bahreyn*'e doğru yola çıktı. Onun sancağını ise, Resûlullah'ın (sas) mevlası Râfi taşıyordu. *Bahreyn*'e yaklaştığında, onu Abdülkays (kabilesi) karşıladı. Sonunda *Bahreyn*'de bulunan el-Münzir b. Sâvâ'nın yanına geldi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülazîz b. Ya'kûb el-Mâcişûn anlattı. O da Ca'fer b. Mahmud b. Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

el-Münzir b. Sâvâ onu, evinden bir gecelik mesafedeki bir mıntıkada, beraberinde kendi kavminden 300 kişilik bir heyetle karşıladı. Karşılaştıklarında, kendisiyle kucaklaşıp ona, hoş geldin ettikten sonra, Resûlullah'ın (sas) durumunu kendisine sordu. Ebân, bu sorusundan dolayı el-Münzir'i kutlayarak kendisine Resûlullah'ın (sas) durumunu anlattı ve Resûlullah'ın (sas), kendisini, kendi kavmi için şefaatçi kabul ettiğini kendisine bildirdi. Böylece Ebân b. Sa'îd *Bahreyn*'de vali olarak kalıp, Müslümanların zekâtıyla beraber, kendileriyle antlaşmalı oldukları gayr-i Müslimlerin de cizyelerini kabul etti. Resûlullah'a (sas) mektup yazarak topladığı malın miktarını ona bildirdi. Resûlullah (sas) da, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı görevlendirerek, [Ebân'ın] topladığı bu malları, (*Medine*'ye) getirmek üzere kendisine gönderdi. Ebû Ubeyde de o malları kendisinden teslim alarak *Medine*'ye taşıdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İshâk b. Yahya b. Talha anlattı. O da İsa b. Talha'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas) vefatından sonra Araplardan irtidat edenler arasına, *Hecer* halkı da katılmıştı. Bu durum üzerine, Ebân b. Sa'îd, Abdülkays kabilesine; "Beni güvenli bir yere ulaştırın." dedi. Onlar da, "Hayır aramızda kal, seninle beraber Allah yolunda cihad edelim. Allah dininin yardımcısıdır ve onu diğer dinlerin üstüne çıkarıcıdır. Abdülkays kabilesi, dininden dönecek değildir." dediler. O ise, "Hayır! Siz beni güvenli olan memleketime ulaştırın, ben Resûlullah'ın (sas) arkadaşlarını görüp onların durumunu öğrenmek istiyorum. Benim gibi kimselerin bu durumda onlardan ayrı bir yerde olması doğru değildir. Ben onların hayatıyla yaşar, onların ölümüyle de ölürüm." dedi. Onlar da, "Böyle yapma, sen insanların

en değerlisisin. İşte bu, seni de bizleri de bağlayan (karşılıklı imzaladığımız) mukaveledir. (Bizden ayrıldığın takdirde) bazıları; (senin hakkında) 'O, ölümden (savaştan) kaçtı!' derler."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mu'âz b. Muhammed anlattı. O da Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Cehm'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bu diyaloglar sürerken, el-Cârûdü el-Abdî ona doğru yaklaşarak, "Allah aşkına aramızdan ayrılma! Bizim diyarımız korunaklıdır, güvenlidir. Biz de söz dinleyen uyumlu bir toplumuz. Şayet bu gün aramızdan ayrılırsan, Ebû Bekir, bizim müttefikimiz olman hasebiyle seni tekrar bize gönderecektir. Eğer gitsen, varır varmaz, seni tekrar yönlendirecek, [bu noktadaki] görüşünü isabetli görmeyecek ve; "Sen böyle laf dinleyen uyumlu bir toplumdan mı ayrılıyorsun?" diyerek seni, kesinlikle geri gönderecektir." dedi. O da, "Ben kesinlikle buraya geri dönmeyeceğim! Resûlullah'tan (sas) sonra kimsenin valisi olarak da çalışmayacağım!" dedi. Ebân'ın oradan ayrılmak istemesiyle ilgili tüm söyledikleri, halk tarafından reddedilince Ebân bu sefer şöyle başka bir söz söyledi: "Yanımda biriken [beytülmale ait] bir mal vardır, [onları zamanında yerine teslim etmem gerekir.]" deyince, "O zaman o malı yükleyebilirsin." dediler. 100.000 dirhem yükledikten sonra, kendisine Abdülkays kabilesinden 300 kişilik bir koruma heyeti refakat etti. Gele, gele sonunda, *Medine*'ye varıp Ebû Bekir'in huzuruna çıkınca, Ebû Bekir kendisini kınayarak, "Dininden dönmeyen ve kendilerinde herhangi bir değişiklik yapmayan bir toplumla beraber sebat etseydin daha iyi olmaz mıydı?" dedi. Ebân da; "Evet onlar, istediğim şekilde, İslâm'da sebat ettiler ve arzuladığım şekilde iyi bir niyet üzere idiler. Lâkin ben, Resûlullah'tan (sas) sonra hiçbir kimse adına vali olarak çalışmamaya karar verdim." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ömer b. Osman el-Mahzûmî anlattı. O, Abdülmelik b. Ubeyd'den, o da Abdurrahman b. Sa'îd b. Yerbû'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, Ebân b. Sa'îd *Medine*'ye geldiğinde ona, "Halife'nin izni olmadan, böylesi bir durumda, hangi hakla işini bırakarak görev yerini terk ediyorsun? Hâlbuki sen ona güvenmiştin!" dedi. Ebân da; "(Dediklerin) doğrudur, fakat Allah'a yemin olsun ki, Resûlullah'tan (sas) sonra bir

başkasına valilik yapmayacağım. Ebû Bekir'in faziletinden, onun ilk ve tecrübeli bir Müslüman oluşundan dolayı onun valisiydim ama ben, Resûlullah'tan (sas) sonra valilik yapmak istemiyorum." dedi. Ebû Bekir, *Bahreyn*'e kimi vali olarak göndereceği konusunda arkadaşlarıyla istişare edince Osman; "Oraya Resûlullah'ın (sas) vali olarak gönderdiği, Resûlullah'a (sas) Müslüman olarak gelen, halkın da kendisine itaat ettiği, kendisinin onları tanıdığı onların da kendisini tanıdığı, onların memleketini bilen kişi olarak el-Alâ el-Hadremi'yi gönder" dedi. Ömer ise buna itiraz ederek, "Ebân b. Sa'îd'i gitmeye zorla!" dedi. Ebû Bekir de onu zorlamayı yerinde; "Ben, "Resûlullah'tan (sas) sonra başka birisinin valisi olarak çalışmak istemiyorum" diyen bir adamı zorlayacak değilim" diyerek el-Alâ b. el-Hadramî'yi *Bahreyn*'e vali olarak göndermekle Osman'ın görüşüne katıldı.

720. Abdullah b. Sa'îd ﴿عبد الله بن سعيد﴾

[Abdullah b. Sa'îd] b. el-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems. Annesi, Safiyye bt. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur. Abdullah'ın esas adı el-Hakem idi. *Mekke*'nin fethinden önce Müslüman oldu. Resûlullah (sas) ona "Abdullah" adını verdi. Hicretin 8. senesinin Cemâziyelevvel'inde, *Mu'te* savaşında öldürülerek şehit edildi. Vefatından sonra neslini devam ettirecek kimsesi yoktu.

Onun baba-anne bir kardeşi el-Âs b. Sa'îd b. el-Âs ise, *Bedir* gününde kâfir olarak öldürülmüştü. O ise, Osman b. Affân'ın *Kûfe* valiliğini yapan Sa'îd b. el-Âs'ın babasıydı.

721. Sa'îd b. Sa'îd ﴿سعيد بن سعيد﴾

[Sa'îd b. Sa'îd b. el-Âs] b. Ümeyye b. Abdüşems. Annesi, Safiyye bt. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur. *Mekke*'nin fethinden önce Müslüman olmuştur.

Bize Ebû Bekir b. Muhammed b. Ebû Mürre el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Sâlim el-Kaddâh anlattı. O da İbn Sem'ân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) *Mekke*'yi fethettiğinde, Sa'îd b. Sa'îd'i *Mekke*'ye vali olarak tayin etmek istedi. Resûlullah (sas) Tâif'e gittiğinde ise Sa'îd b. Sa'îd de beraberinde gidip orada şehit düştü. [Şehit düştüğünde] geride kalan bir çocuğu yoktu.

Benî Nevfel b. Abdümenâf'tan Olanlar

722. Cübeyr b. Mut'im[6] ﴿جُبَيْر بن مطعِم﴾

[Cübeyr b. Mut'im] b. Adî b. Nevfel b. Abdümenâf. Annesi, Ümmü Cemîl bt. Şu'be b. Abdullah b. Ebû Kays b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'dir. Onun da annesi, Ümmü Habîb bt. el-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems b. Menâf'tır.

Cübeyr b. Mut'im'in Çocukları:

1. Muhammed,

2. Ümmü Habîb,

3. Ümmü Sa'îd: Bunların anneleri, Kuteyle bt. Amr b. el-Ezrak b. Kays b. en-Nu'mân b. Ma'dîkerib b. İkeb[7] b. Kinâne b. Temîm b. Üsâme b. Mâlik b. Bekir b. Hubeyb[8] b. Amr b. Ganm b. Tağlib'dir.

4. Nâfi b. Cübeyr,

5. Ebû Süleyman,

6. Sa'îd el-Asğar,

7. Abdurrahman el-Ekber: Bunların annesi, Ümmü Kıtâl bt. Nâfi b. Durayb b. Amr b. Nevfel'dir.

---

[6] Bu ismin harekeli şekli, kalemle yazılan aslından alınmıştır. Onun bir benzeri ise, en-Nevevî'nin ibaredeki Mut'im" (مطعِم) kelimesidir ki, onu "ayn" (ع) harfinin kesresiyle olduğunu belirtmiştir.

[7] Bu ismin okunuş şekli, kalemle yazılı bulunan aslından alınmıştır. Bunun bir örneği de İbn Düreyd'in *el-İştikâk*'ında mevcuttur.

[8] Bu ismin okunuş şeklini, kalemle yazılmış olan aslından aldım. "Ya" (ى)'nın şeddesiyle İbn Hazm'in *"el-Cemhere"* isimli eserinin 304. sayfası ile "Muhtelifü'l-Kabâil" isimli eserin 28. sayfasında ise حبيب بن الغنم بن تغلب şeklinde, "Ha"nın zammesi ve "ya"nın tahfifi yazılı olduğu sabittir.

8. Sa'îd el-Ekber: Annesi, Kavvâle bt. el-Hakem b. Kuray b. Hakîm b. Ümeyye b. Hârise b. el-Evkas'tır ki, bu kadın Süleymoğulları'ndandır.

9. Abdurraman el-Asğar: Annesi, bir ümmü veleddir.

10. Ümmü Cübeyr bt. Cübeyr: Rebî'a kabilesinden olan bir kadındandır.

11. Muhammed el-Ekber b. el-Cübeyr: Annesi, Ümmü Huceyr bt. Hakîm b. Ümeyye b. Hârise b. el-Evkas olup, Benî Süleym'dendir.

12. Remle bt. Cübeyr: Annesi, bir ümmü veleddir.

Cübeyr'in babası Mut'im b. Adî ise, Kureyş'in eşrafından idi. O Resûlullah'a (sas) diğer müşriklerin yaptığı işkencelerden uzak durmuştu. Resûlullah (sas), *Bedir* esirleri hakkında onunla ilgili olarak; *"Eğer, Mut'im b. Adî sağ olsaydı da, Bedir esirlerinin hepsinin bağışlanmasını isteseydi; ben, onların tümünü onun hatırı için bağışlardım."* demişti. Bunun nedeni ise; onun Resûlullah (sas) katında önemli bir değerinin olmasıdır. Zira O, *Tâif*'ten geldiği sırada onu güvencesine almış, Kureyş'in Benî Hâşim'e, *"eş-Şi'b"* yurdunda boykot uyguladıkları sırada, yazdıkları kararı içeren sayfanın (mukavelenin) hükümsüz olduğunda direnmiş, Resûlullah'a (sas) düşmanlık yapmaktan tamamen geri durmuş, diğerlerinin aksine, ne Resûlullah'a (sas), ne de Müslümanlara hiçbir şekilde eziyet vermemişti.

Ebû Tâlib, onu bir kasidesinde övmüştür. Mut'im b. Adî Resûlullah'ın (sas) hicretinden bir sene sonra *Mekke*'de vefat etmiştir. *Mekke* halkının Mezarlığı olan el-Hacûn'a defedilmiştir. Vefat ettiği sırada, doksan küsur yaşındaydı. Kendisi "Ebû Vehb" olarak künyelendirilmişti. Hassân b. Sâbit el-Ensârî de mersiyesinde şöyle demiştir:

Eğer bugün insanlardan birisinin şerefi kendisini ebedi bırakacak olsaydı,
Bugün Mut'im'in şerefi kendisini kurtarırdı.[9]

Sen onlara (müşriklere) karşı Resûlullah'a (sas) güvence verdin;

(Yeryüzünde) ihrama girip telbiye getirenler (Hac veya umre ibadetini yerine getirenler) olduğu sürece, onlar [müşrikler], hep senin kölelerin olarak kalmaya devam edeceklerdir.

[9] *Dîvânü Hassân*, s. 243.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Umâre anlattı. O, Osman b. Ebû Süleyman'dan, o Nâfi b. Cübeyr b. Mut'im'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Bedir esirleri hakkında görüşmek amacıyla *Medine*'ye Resûlullah'a (sas) gittim. İkindiden sonra, Mescit'te [Mescid-i Nebevî'de] yere uzanmış ve yorgunluktan dolayı uyumuştum. Akşam namazı için kamet getirildi. Resûlullah'ın (sas) kıraatiyle irkilerek ayağa kalktım. Resûlullah (sas), akşam namazında, Tûr suresini okuyordu. Mescit'ten çıkıncaya kadar onun, kıraatini hep dinledim. O gün ilk defa İslâm'ın sevgisi gönlüme girmişti.

Bize Affân b. Müslim ile Yahya b. Abbâd haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be anlattı. O da Sa'd b. İbrahim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bazı kardeşlerimden duydum ki; babam Cübeyr b. Mut'im'den şunu rivayet etti: Cübeyr, henüz Müslüman olmadan, Resûlullah'a (sas) giderek *Bedir* esirlerinin bağışlanmaları hakkında onunla görüştü. Cübeyr dedi ki: "Mescide girdiğimde, Resûlullah (sas), akşam namazını kıldırırken, et-Tur suresini okudu." Affân, hadisinin devamında onun; "Kur'ân'ı işittiğimde kalbimden sanki bir parça koptu." dediğini söyledi. Yahya b. Abbâd ise onun; "Sanki kalbim yarıldı" dediğini söyledi.

Bize Affân b. Müslim, Yahya b. Abbâd ve Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be anlattı. O da en-Nu'mân b. Sâlim'den bir adamın şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Cübeyr b. Mut'im'in şöyle dediğini duydum: "Ey Allah'ın Resûlü! Bazı insanlar, *Mekke*'de bizim için bir mükâfat olmadığım iddia ediyorlar." dedim. Resûlullah (sas) da, *"Siz tilkinin ininde de olsanız, sizin mükâfatınız, size ulaşacaktır"* dedi. Yahya b. Abbâd hadisinin devamında dedi ki: Resûlullah (sas) bana başım sallayarak, *"Arkadaşlarım arasında münafıklar vardır."* dedi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Mis'ar anlattı. O da Osman b. Abdullah b. Mevheb'den[10] şöyle dediğini rivayet etti:

Cübeyr b. Mut'im bir subaşına uğradı, kendisine bir farizayı sordular o da, "Ben bilmiyorum, lâkin benimle bir adam gönderin, cevabını sorarak

[10] Bu ismin okunuş şekli, İbn Hacer'in *et-Takrîb* isimli eserinden alınmıştır.

size onunla haber göndereyim." dedi. Onlar da kendisiyle beraber bir adam gönderdiler. Ömer'e giderek durumu sordu. Ömer de; "Kim bir fakih olmak istiyorsa, Cübeyr'in yaptığı gibi yapsın. Çünkü o, kendisine bilmediği bir şey sorulduğunda, "Allah bilir." cevabını vermiştir." dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: "Cübeyr b. Mut'im, "Ebû Muhammed" olarak künyelendirilmişti. *Mekke*'nin fethinden önce Müslüman oldu. *Medine*'ye yerleşerek oradaki evinde, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti döneminin ortalarına doğru vefat etti."

Benî Abdüddâr b. Kusay'dan Olanlar

723. Osman b. Talha ﴿عثمان بن طلحة﴾

Osman b. Talha b. Ebû Talha b. Abdüluzzâ b. Osman b. Abdüddâr b. Kusay. Onun annesi, Ensârdan Amr b. Avfoğulları'ndan, es-Sülâfetü es-Suğrâ bt. Sa'd b. eş-Şüheyd'dir.

Osman b. Talha'nın Çocukları:

1. Abdullah: *"Ebû Şeybe"* olarak künyelendirilmiştir.

2. Ümâme,

3. Cemîle: Bunlarm annesi; Ensârdan, Amr b. Avfoğulları'ndan, Ümmü Şeybe bt. Simâk b. Sa'd b. Şüheyd'dir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Muhammed el-Abderî anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Osman b. Talha dedi ki: "Resûlullah, Hicret'ten önce *Mekke*'de bana rastlayınca beni İslâm'a davet etti. Ben de, "Ey Muhammed! Sen, kendi kavminin dinini bırakıp yapay bir din getirmekle onların birlik ve beraberliğini bozarak onları değerden düşürdüğün halde, sana uymamı arzulamış olman, hayret verici bir şeydir" dedim. O da [hiçbir şey söylemeden] ayrılıp gitti.

Biz Cahiliye döneminde *Kâbe*'yi, Salı ve Perşembe günleri açardık. Nebî (sas) bir gün karşıdan gelip, halkla beraber *Kâbe*'ye girmek istedi.

Ben ona kaba davranarak saygısızlık ettiğim halde o, kibar davranarak dedi ki: *"Ey Osman! Bir gün gelecek, bu anahtarın elime geçtiğini göreceksin; o zaman onu istediğim yere bırakacağım."* dedi. Ben de, "O zaman Kureyş, ya helâk olmuş olacak veya hor ve hakir duruma düşmüş olacak demektir." dedim. O da; *"Hayır, bilakis Kureyş kendisini yenileyecek ve daha çok güç kazanacaktır."* diyerek *Kâbe*'ye girdi. Onun bu sözleri, kafamda yer etti ve dediklerinin gerçekleşeceğine ben de inanmaya başladım.

Osman b. Talha dedi ki: "Bundan sonra, İslâm'a girmeyi ve Muhammed'e (sas) yaklaşmayı arzuladım. Bunun üzerine kavmim bana karşı tavır alarak şiddetli bir şekilde beni bundan sakındırıp azarladılar ve görüşümle alay ederek hakaret etmeye başladılar. Bunun üzerine bir müddet görüşlerimi açıklamaktan sakınmaya çalıştım. Resûlullah (sas) *Medine*'ye hicret ettiğinde, Kureyşliler onun bir daha geri döneceğinden endişeye kapıldılar. Onlar, *Bedir* savaşı için seferber oluncaya kadar hep bu endişe içinde kaldılar. Ben de kendi kavmimden *Bedir*'e çıkanlar arasında yer aldım. Resûlullah'a (sas) karşı çıktıkları her savaşta ben de bulundum.

Nihayet, Resûlullah'ın (sas) daha önce eda etmek isteyip de engellendiği umreyi kaza yapmak üzere *Mekke*'ye geldiği yıl, Allah kalbimi, bulunduğu durumdan değiştirip beni İslâm'a soktu. Böylece, daha önce üzerinde bulunduğumuz durum ile taptığımız o işitmeyen, görmeyen, fayda veya zarar vermeyen taşlar üzerinde düşünmeye başladım. Bir de Resûlullah (sas) ve arkadaşlarına bakarak onların yaşadıkları şiddetli geçim sıkıntısını gözümün önüne getirdim. Bu durum beni oldukça etkileyerek, "Bu insanlar mutlaka ölümden sonraki hayat için çalışıyorlar." dedim. Bunun üzerine Resûlullah'a (sas) daha çok bakmaktan hoşlanmaya başladım. Sonunda Resûlullah'ın (sas) *Bâbü'ş-Şeybe*'den çıkarak *el-Ebtah*'daki yerine gitmek istediğini görünce, onun yanına vararak elinden tutup ona selam vermek istedim; fakat bu, o anda benim için mümkün olmadı. Daha sonra Resûlullah (sas) *Medine*'ye dönmek üzere *Mekke*'den ayrıldığı sırada ancak yanına gitme imkânını bularak geceleyin yola çıktım ve "*Batnü Ye'cec*[11] denilen yere vardım. Burada Hâlid b. el-Velîd ile karşılaştım. Buradan iti-

[11] Burası Mekke'den üç mil uzaklıktaki bir yerdir.

baren ikimiz yol arkadaşlığı yaparak el-Hede[12] denilen yere vardık. Amr b. el-Âs'a rastlamakla beraber durumu kendisine çaktırmadık. O sırada biz, durumumuzu kendisinden saklamaya çalışırken, meğer o da kendi durumunu bizden saklıyormuş. Daha sonra, kendisi (ikimizi kastederek), "Bu iki adam nereye gidiyor?" diye sordu. Biz durumumuzu açıklayınca kendisi, "Sizin arzuladığınızı, ben de arzulamaktayım." dedi. Bu sefer her üçümüz yol arkadaşlığı yaparak Resûlullah'a (sas) vardık. Böylece, Müslüman olduğuma ilişkin, Resûlullah'a (sas) biat ettim. Artık, *Mekke*'nin fethi için kendisiyle beraber *Medine*'den çıkıncaya kadar hep orada kaldım. Resûlullah (sas) *Mekke*'nin fethi esnasında, *Kâbe*'ye girmek üzere bana, "Ey Osman, anahtarı getir!" dedi. Ben de kendisine anahtarı getirip *Kâbe* kapısını kendisine açtığımda, içeri girdi. Çıkışta izarına bürünmüş bir halde,[13] anahtarı tekrar bana iade ederek, *"Nesilden nesile, hep sizde kalmak üzere şu anahtarı al! Bunu artık bir zalimden başka, kimse sizden alamayacaktır. Osman! Allah, evini size emanet etti; siz de bu eve gelen nimetlerden örfen hoş görülen bir biçimde yararlanın"* dedi. Osman dedi ki: Kendisinden ayrıldığım sırada beni yeniden çağırdı. Yanına vardığımda, *"Ey Osman! Daha önce sana söylediklerim, bu şekilde gerçekleşmiş olmadı mı?"* dedi. Osman dedi ki: "Hicretten önce (henüz ben, Müslüman olmadan) bana söylemiş olduğu, *"Umarım ki, günün birinde bu anahtar elime geçtiğinde, onu istediğim yere bırakacağımı göreceksin"* şeklindeki sözünü hatırlayarak, "Evet, ben kuşkusuz senin, Allah'ın elçisi olduğuna tanıklık ediyorum" dedim."[14]

Bize Enes b. Iyâd Ebû Damre el-Leysî haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Ebû Yahya anlattı. O Ömer b. Ebû Mu'attib'den, o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) *Mekke*'ye girip orayı fethettiğinde, *Kâbe*'nin anahtarını eline alıp, insanlara hitap etmek üzere ayağa kalktı ve: *"Konuşmak isteyen var mı, konuşmak isteyen birileri var mı?"* diye sordu. Bunun üzerine, Abbâs

[12] el-Hede, Merrü'z-Zahrân'ın üst tarafında, Mekke'ye bir günlük mesafede olan bir yerdir.

[13] İbnü'l-Esîr'in en-Nihâye isimli eserinde, ضبع fiili onuyla ilgili hadis ki أنه طاف مضطبعا "Yani O, izarını sağ koltuğunun altından ve sol omzunun üstünden belini ve karnını kuşatacak şekilde sardı" demektir.

[14] Osman b. Talha'dan gelen haber metni, İbn Asâkir'in "Tarih"inde mevcuttur. Bk. Muhtasarü İbn Manzûr.

ile Benî Hâşim'den bazı adamlardan, her birisi, (Resûlullah'ın) Sikâye göreviyle beraber, anahtarı da kendilerine teslim etmesi talebiyle birbirleriyle rekabete girerek tartıştılar. Râvî dedi ki: Resûlullah (sas) bunun üzerine Osman b. Talha'ya, *"Gel!"* dedi. O da yanına gidince, anahtarı onun eline verdi.[15]

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr haber verdi. O da Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), Fetih günü *Mekke*'ye girdiğinde, Osman'ın annesine birisiyle, "*Kâbe*'nin anahtarını bana gönder!" diye haber gönderdi. O da, "Lât ve Uzzâ'ya yemin ederim ki, ben anahtarı ona göndermem." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), anahtarı ondan zorla almak üzere birisini göndermek istedi.[16] Bu arada Osman b. Talha, "Ey Allah'ın Resûlü! O, küfürdeki son günlerindedir. Beni ona gönder" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), kendisini gönderdiğinde annesine; *"Anneciğim! Daha önce hiç yaşanmamış bir durumla karşı karşıyayız. Bil ki, anahtarı ona göndermeyecek olursan, ben ve kardeşim öldürüleceğiz"* dedi. Bunun üzerine annesi, anahtarı kendisine verdi. O da, anahtarı aldıktan sonra, koşarak onu getirmekteyken, Resûlullah'a (sas) yaklaştığı bir sırada ayağı kayarak yere düştü. Bu esnada anahtar, elinden düşerek ileriye fırladı. Resûlullah (sas), hemen yerinden kalkarak eğilip onu elbisesinden tutup kaldırdı. Hammâd, "elbisesinden" anlamındaki بثوبه [bi sevbihi] kelimesi yerine, aym anlama gelen غطاه [gıtâhu] kelimesiyle nitelendirmiştir. Böylece Resûlullah (sas), *Kâbe*'yi açarak bazı köşe ve kenarlarında durup dua ettikten sonra, iki sütunu arasında iki rekât namaz kıldı. Namazım bitirip çıktıktan sonra, dışarıda kapı önünde bir müddet durdu. Ali, Sikâye ile Hicâbe görevlerinin kendisine verilmesini arzuladı. Ancak, Resûlullah (sas), *"Ey Osman! Allah'ın size verdiğini alın!"* dedi.

---

[15] Bu haber, Sa'îd b. Müseyyeb'in rivayetiyle İbn'ü- Asâkir'de de bu şekildedir.

[16] Metinde "zorla alma" anlamında, اقهر fiili yazılı bulunup onun hamişinde ise, aynı anlama gelen قسرا kelimesi mevcut olup bu kelimenin yanı başında da صح (düzeltildi) ibaresi yazılmıştır.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Müemmil el-Mahzûmî anlattı. O Abdullah b. Ebû Müleyke'den, o da Abdullah b. Abbâs'tan şunu rivayet etti:

Nebî (sas), *"Ey Talhaoğulları! Nesilden nesile sürekli sizde kalacak şekilde bu anahtarı alın! Kâbe'nin bakımı ile Hicâbe görevini bir zalimden başka, artık hiç kimse sizden alamayacaktır"* dedi.

Bize Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bize Müslim b. Hâlid ez-Zencî anlattı. O da ez-Zührîden şöyle dediğini duydu:

Nebî (sas) *Kâbe*'nin anahtarını Osman b. Talha'ya vererek, *"Ey Osman! Şunu al ve iyi bir şekilde saklayın!"* dedi. Osman da onu alıp, Şeybe'yi[17] kendisine vekil bırakarak hicret etti.[18]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Nâfi anlattı. O kendi babasından, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Osman b. Talha, Hâlid b. el-Velîd ve Amr b. el-Âs ile beraber, Müslüman olarak *Medine*'ye, Resûlullah'ın (sas) yanına geldiler. Osman b. Talha, *Mekke*'nin fethine kadar *Medine*'de kaldı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Osman'ın *Medine*'ye gelişi hicrî 8. yılının Safer ayında gerçekleşmiştir ki, bu Osman'ın İslâmiyetiyle ilgili en sağlam rivayet şeklidir. Resûlullah (sas), hayatta olduğu sürece o, hep *Medine*'de kaldı. Fakat Resûlullah (sas) vefat edince, tekrar *Mekke*'ye döndü. Oraya yerleşerek Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafetinin başlarına doğru, vefat edinceye kadar hep orada kaldı.

BENÎ ZÜHRE B. KİLÂB'TAN OLANLAR

724. el-Esved b. Avf ﴿الأَسْوَدُ بن عوف﴾

el-Esved b. Avf b. Abduavf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre b. Kilâb. Annesi eş-Şifâ bt. Avf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre b. Kilâb'dır. O, aynı zamanda kardeşi Abdurrahman b. Avf'ın da annesidir.

[17] İbn Asâkir'in kitabının İbn Manzûr Muhtasar'ındaki kayıt ise açıklamalı olarak; "Böylece, Kâ'be'nin Mütevellisi Şeybe b. Osman b. Ebû Talha olmuş oldu. Osman b. Ebû Talha ise, Hicret ederek Medine'de kaldı" şeklindedir.

[18] el-Ezrakî, *Ahbarü Mekke*, I, 265.

el-Esved b. Avf'ın Çocukları:

1. Abdullah: İlk çocuğu olması hasebiyle, el-Esved, *"Ebû Abdullah"* künyesiyle çağırılırdı.

2. Muhammed: İbn el-Eş'as ile birlikte *Basra*'daki ez-Zâviye savaşında[19] öldürülmüştür.

3. Râfi: Râfi ile birlikte bu çocuklarının annesi, Ümmü Râfi bt. Âmir b. Küreyz b. Rebî'a b. Habîb b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

4. en-Nadr: Küçük bir çocukken öldü. Vefatından sonra neslini devam ettirecek kimsesi kalmamıştır.

5. Câbir: Abdullah b. ez-Zübeyr'in *Medine* valisi olarak çalışmıştır. Kendisi orada halkın biatini kabul etmiş, bu arada Sa'îd b. Müseyyeb'ten de biat etmesini istediğinde onun, çekimser davranarak, "Halk bu hususta bir araya gelince biat ederim." demesi üzerine ona yanaşarak kendisini kırbaçlamıştır. Bu durum Abdullah b. ez-Zübeyr'e ulaşınca, kendisini azarlamış ve "Bu gibi muameleler Sa'îd b. el-Müseyyeb gibi birisine yapılabilir mi? Sa'îd'in durumunda ne aykırılık ve ne de korkulacak bir şey vardır." demiştir.

6. Abdullah el-Asğar,

7. Meymûne: Bunların annesi, Sakine bt. Ebû İhâb b. Abduavf b. Abd b. el-Hâris b. ez-Zühre'dir.

8. Ubeydullah,

9. Abdülmelik,

10. Abdurrahman: Küçük bir çocukken öldü.

11. Ümmü'l-Muhâcir,

12. Kereme: Bunların annesi; Meymûne bt. Amr b. el-Husayn b. Yusuf b. Himyerî'dir ki, kendisi Sakîf kabilesinin antlaşmalılarından olan Esed b. Huzeymeoğulları'ndandır.

13. Abbâs: İbnü'l-Eş'as ile beraber ez-Zâviye'de öldürülmüştür.

---

[19] Burası Basra'ya yakın bir yer olup, el-Haccâc ile el-Eşas arasında meydana gelen meşhur savaştan dolayı bu olaya, ez-Zâviye Olayı denilmiştir.

14. Âişe: Annesi ise bir ümmü veleddir.

15. Ümmü Yahya: Annesi, e-Fer'a bt. Nâfi b. Hakem b. Sa'd el-Aşîre'dir.

Bu Nâfi'in annesi, Hind bt. Ebû Süfyân b. Ümeyye b. Abdüşems olup onun (Hind'in) Kureyş'in eşrafından olan (süt) anneleri vardı.

16. Leyla: Annesi, Yemenli bir kadındır.

Muhammed b. Ömer dedi ki: el-Esved, *Mekke*'nin fethinden önce Müslüman olup *Medine*'ye hicret etmiştir.

Benî Temîm b. Mürre'den Olanlar

725. Abdullah b. Ebû Bekir ﴿عبد الله بن أبي بكر﴾

[Abdullah b. Ebû Bekir] es-Sıddîk (r) b. Ebû Kuhâfe. Kuhâfe'nin esas adı, Osman b. Âmir b. Amr b. Kâ'b b. Sa'd b. Temîm b. Mürre'dir.

Onun annesi, Kuteyle bt. Abdüluzzâ[20] b. Abdües'ad b. Nadr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'dir. Bu kadın aynı zamanda Esmâ bt. Ebû Bekir'in de annesidir.[21]

Abdullah b. Ebû Bekir'in çocuklarından İbrahim'in annesi, Âişe bt. İyâs b. Kunfüz b. Umeyr b. Cüd'ân olup kendisi de Benî Temîm b. Mürre'dendir. Abdullah b. Ebû Bekir'in çocukları hep vefat ederek arkasında çocukları kalmamıştır. Abdullah, ilk Müslüman olanlardandır.

Muhammed b. Sa'd, dedi ki: "Biz onların *et-Tâif*'ten başka herhangi bir savaşa katıldıklarını duymadık. O zaman Resûlullah (sas) ile beraber *Tâif*'e gitmiş, Ebû Mihcen tarafından atılan bir ok nedeniyle yaralanmıştı. Yarası bir süre devam ettikten sonra iyileşmiştir. Ancak bu yarası daha sonra tekrar nüksetmiş ve bu sebeple Resûlullah'ın (sas) vefatından sonra hicrî 11. yılın Şevvâl ayında Ebû Bekir es-Sıddîk'ın hilafeti döneminde vefat etmiştir.[22] Bu nedenle kendisi *Tâif* şehitlerinden sayılmıştır. Onun

[20] Kuteyle bt. Abdüluzzâ, asıl nüshada, "bt. el-Uzzâ" şeklinde tahrif edilmiştir. Bunun doğrusu ise, el-Muhabber, s. 22'dedir.

[21] Buna göre, Abdullah ile Esmâ'nın, anne-baba bir kardeş oldukları anlaşılmaktadır (M).

[22] Ümmü Rumân'ın hal tercemesi için bkz. Kadın Sahabîlerin hal tercemelerine ait özel bölüm.

kabrine Ömer b. el-Hattâb, Talha b. Ubeydullah ve Abdurrahman b. Ebû Bekir inmişlerdir."

726. Abdurrahman b. Ebû Bekir ﴿عبد الرحمن بن أبي بكر﴾

[Abdurrahman b. Ebû Bekir] es-Sıddîk (r) Ebû Bekir'ın esas adı, Abdullah b. Ebû Kuhâfe'dir. Onun da [Ebû Kuhâfe'nin] esas adı ise, Osman b. Âmir b. Amr b. Kâ'b b. Sa'd olup Temîm b. Mürreoğulları'ndandır. Abdurrahman'ın annesi olan Ümmü Rûmân ise, Âmir b. Uveymir b. Abdüşems b. Attâb b. Üzeyne b. Sübey b. Dehmân b. el-Hâris b. Ganm b. Mâlik b. Kinâne'nin kızıdır.[23]

Muhammed b. Sa'd dedi ki: "Ben bazılarının onun [Ümmü Rûmân'ın] nesebini başka birilerine bağlayarak şöyle dediklerini duydum: "Ümmü Rûmân bt. Âmir b. Âmîre b. Zühl b. Dehmân b. el-Hâris b. Ganm b. Mâlik b. Kinâne."[24]

Muhammed b. Sa'd dedi ki: "Ümmü Rûmân'ın nesebini, bundan başka bir yere bağlayanların olduğunu da duydum."

Abdurrahman b. Ebû Bekir'in Çocukları:

1. Muhammed: Kendisine, *Ebû Âtîk* denilirdi. Bu nedenle onun çocuklarına da, [Ebû Atîkoğulları anlamında] "Benî Ebû Atîk" denilirdi. Onun annesi, Ümeyye bt. Adî b. Huzâfe b. Sa'd b. Sehm'dir.

2. Abdullah b. Abdurrahman,

3. Ümmü Hakîm,

4. Hafsa el-Kübrâ: Âişe, kardeşi Abdurrahman'ın gıyabında onu, el-Münzir b. ez-Zübeyr ile evlendirmişti. Abdurrahman döndüğünde, "Kızlarım benden ayrı tutulmak isteniyor." diyerek bu evliliği bozmak istedi. Daha sonra buna ikna olarak Âişe'nin bu girişimine onay verdi.

[23] Yazar, Ümmü Rumân'ın hal tercemesini kendi metniyle "Tabakâtü'n-Nisâ" adlı özel bölümde zikretmiştir.

[24] el-Hubşî, Nu'mânü'l-Erak denilen mevkide, Mekke'nin aşağısında bulunan bir dağ adıdır. Kureyş'in siyahîlerinin orada ikamet etmesinden dolayı oraya "el-Hubşî" denilmiştir. (Yakut) Adlı nüshanın hamişinde, el-Bekrî dedi ki: "Habîş, Mekke'de bir dağ adı olup, Kureyş'in Ümmü Rumân'ın hal Tercümesi için bk. Kadınlara özel hal tercemesi bölümü.

5. Ümmü Külsûm,

6. Hafsa es-Suğrâ: Bunların her birisinin annesi farklıydı.

[Dediler ki:] Abdurrahman, müşriklerle beraber kendi kavminin dini üzere iken *Bedir*'de bulundu, burada Müslümanlara karşı mübareze isteyince karşısına Ebû Bekir es-Sıddîk çıktı. Ancak Resûlullah (sas) buna razı olmayarak, "Bizi kendinden hoşnut eyle!" dedi. Daha sonra Abdurrahman *Hudeybiye* barış antlaşması sırasında Müslüman olarak *Medine*'ye hicret etti. Resûlullah (sas) *Hayber*'de kendisine kırk yük gıda maddesi verdi. Abdurrahman, *"Ebû Abdullah"* künyesiyle anılırdı. Abdurrahman, hicrî 53 yılında Mu'âviye b. Ebû Süfyân döneminde Sa'd b. Ebû Vakkâs'tan sonra vefat etti.

Bize Yahya b. Abbâd ile el-Hasan b. Musa haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Umâre b. Ebû Ammâr haber verdi; dedi ki:

Abdurrahman b. Ebû Bekir'in kına ve çevit otuyla saç ve sakalına kına yaktığını gördüm.

Bize Vekî b. el-Cerrâh ile Muhammed b. Abdullah el-Esedî anlattılar. O Abdullah b. Lâhik el-Mekkî'den, o da İbn Ebû Müleyke'den şunları söylediğini duyduğunu rivayet etti:

Abdurrahman, *el-Hubşî*[25] denilen yerde vefat etti ve cenazesi *Mekke*'ye taşınarak oraya defnedildi. [Râvî] dedi ki: "Âişe *Medine*'den gelerek Abdurrahman'ın başında durup, şöyle dedi:

İkimiz, Cüzeyme kabilesinden olup, uzun süre beraber kalan iki arkadaş gibiydik.

Öyle bir beraberliğimiz vardı ki, bizi görenler, "Bunlar asla birbirlerinden ayrılmazlar." derlerdi.

---

[25] el-Hubşî, Nu'mânü'l-Erak denilen mevkide, Mekke'nin aşağısında bulunan bir dağ adıdır. Kureyş'in siyahîlerinin orada ikamet etmesinden dolayı oraya "el-Hubşî" denilmiştir. (Yakut) Adlı nüshanın hamişinde, el-Bekrî dedi ki: "Habîş, Mekke'de bir dağ adı olup, Kureyş'in antlaşmalıları olan siyahîler orada kaldıkları için buraya bu ad verilmiştir" demiştir. Zira onlarla Kureyş bu dağın eteğinde antlaşma yapıp onlar orada kaldıkları sürece bu antlaşmayı bozmamışlardır. Ehl-i Hadis ise, buraya "Hubşî" demişlerdir. Burası ise Mekke'den 10 mil uzaklıkta bir yer olup, Abdurrahman b. Ebû Bekir burada aniden vefat etmiştir. Allah bilir, doğrusu da, "Habîş"tir.

Ben ve Mâlik, birbirimizden ayrıldıktan sonra ise, uzun süreli beraberliğimize rağmen, sanki bir gece bile beraber kalmadık gibi geldi bana...

Âişe sözlerine şöyle devam etti: "Yemin olsun ki, eğer seni daha önce görmüş olsaydım, buraya gelerek senin kabrini ziyaret etmemiş olacaktım. Eğer seni görmüş olsaydım, sen böyle *el-Hubşî*'den ölü olarak taşınmaz, kendi yerine defnolunmuş olurdun."

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî haber verdi. O Eyyûb'tan,[26] o da Abdullah b. Ebû Müleyke'den şunları rivayet etti:

Abdurrahman b. Ebû Bekir, kendi evinde vefat ettikten sonra, onun cenazesini omuzlarımızda taşıyarak *Mekke*'den altı mil uzaklıktaki bu yere götürerek defnettik. Âişe ise o esnada hazır bulunmamaktaydı. Âişe geldiğinde, "Kardeşimin kabrini bana gösterin." dedi. Ona kabri gösterdiklerinde, üzerinde namaz kıldı.

[Râvî] dedi ki: Bize Mu'âz b. Mu'âz haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn anlattı; dedi ki: Bana adamın biri anlattı; dedi ki:

Abdurrahman b. Ebû Bekir'i defnettiklerinde, Ümmü'l-Mü'minîn *Zû Tuvâ*[27] denilen yere gelerek orada o gün öyle yapıp (kabrinin üzerinde namaz kılıp) ayrıldı. Bunun üzerine kadının biri ona dedi ki: "Ey Ümmü'l-Mü'minîn! Sen böyle yapıyorsun ha!" O da, "Sen ne yaptığımı gördün ki?" dedikten sonra, şöyle devam etti: "Bizim ciğerimiz, develerin ciğeri gibi değildir." dedi. Sonra kabrin üzerine bir çadır kurulmasını emrettikten sonra bazı adamları kendisine vekil tayin ederek oradan ayrıldı. İbn Ömer buraya gelerek kabrin üzerine bir çadırın kurulmuş olduğunu görünce, nedenini sordu. Oradakiler kendisine durumu anlattıklarında, İbn Ömer oradaki adama, "Çadırı üzerinden sök!" dedi. Adam ise onlar beni bununla görevli olarak vekil tayin ettiler." dedi. Râvî dedi ki: İbn Ömer, "Abdurrahman'ı, sadece ameli gölgeler." dedi.

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî haber verdi; dedi ki: Bize Nâfi b. Ömer anlattı. O da İbn Ebû Müleyke'den şunları rivayet etti:

---

[26] Asıl nüshanın hamişinde "عن أيوب" şeklinde düzeltilmiş ve üstüne de (صح) şeklinde düzeltme işareti konmuştur.

[27] *Zû Tuvâ,* Mekke'de bir vadi adıdır.

Abdurrahman b. Ebû Bekir *Mekke*'den birkaç mil uzaklıktaki *el-Hubşî*'de vefat etti. İbn Safvân da, kendisini *Mekke*'ye taşıdı. Bu haber, Âişe'ye ulaşınca onun, "Ben onun üzerine sadece iki durumdan dolayı üzülürüm: O, ne ikamet ettiği yerde tedavi olabildi, ne de oraya defnedilebildi." Nâfi dedi ki: "O aniden vefat etmişti."[28]

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys el-Medenî el-A'şâ haber verdi. O Süleyman b. Bilâl'den, o da Alkame b. Alkame'den şunu rivayet etti:

Bir kadın sağlam (hastalıksız) olduğu halde Âişe'nin yanına gelerek Nebî'nin (sas) evinin bir kıyısında namaz kılarken, başını secdeye koyup kaldıramadan vefat etti. Bunun üzerine Âişe, "Dirilten ve öldüren Allah'a hamdolsun. Bunda Abdurrahman b. Ebû Bekir hakkında benim için bir ibret vardır." dedi. O istirahat ettiği yerde uyumuş iken, onu uyandırmaya gittiklerinde, kendisinin vefat etmiş olduğunu görmüşlerdi. Bunun üzerine kendisine bir kötülük yapıldığına veya henüz o sağ iken acele edilerek defnedildiğine ilişkin Âişe'nin kalbine bir şüphe gelmişti. Âişe bu kadının bu şekilde vefat ettiğini görünce, bunun kendisi için bir ibret olduğunu görmüş ve buna dair kalbindeki kuşku ortadan kalkmıştı.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O da Yahya b. Sa'îd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdurrahman b. Ebû Bekir es-Sıddîk, uyumakta olduğu bir anda vefat ettiğinde, Âişe onun adına birkaç köle azad etti.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O Süfyân'dan, o Yahya b. Sa'îd'den, o da el-Kasım b. Muhammed'den şunu rivayet etti:

Âişe'nin bir kardeşi yolculuk esnasında bir yerde konaklarken orada aniden vefat etmişti. Âişe de bunun üzerine vefat eden kardeşine [Allah katında] fayda sağlamaya vesile olacağı temennisiyle kardeşinin kendi aslî malından olan köleleri azad etti.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd haber verdi. O da el-Kasım b. Muhammed'den şunu rivayet etti:

Abdurrahman b. Ebû Bekir, bir öğle vakti uyuduğu esnada vefat etti. Kendisinin kız kardeşi ve Nebî'nin (sas) eşi Âişe ise, Allah'ın onu, bunların

[28] İbnü Asâkir'e göre Tarihi'ndeki Haber metni, İbn Manzûr'unn zikretti gibidir. Bk. 14, s. 275.

azad edilmelerinin sevabından faydalandırması temennisiyle kardeşi namına onun aslî malından olan köleleri azad etti.

Râvî dedi ki: Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O İbn Cüreyc'den, o da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

Âişe, zaman zaman bir hevdec içinde gelerek, kardeşinin kabrini ziyaret ederdi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O, Mansûr b. es-Safiyye'den, o da annesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Âişe'nin bir kardeşi, *el-Hubşî* vadisinde vefat ettiğinde yerinden kaldırılmıştı. Biz de Âişe'ye gelerek ona taziyede bulunduğumuzda Âişe, "Abdurrahman'ın vefat ettiği yerde defnedilmesini arzulamış olmamın hasretinden başka gönlümde bir şey hissetmiyorum." demişti.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Nâfi b. Ömer anlattı. O da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

Âişe, "Ben sadece, Abdurrahman'ın hastayken tedavi edilmediğine ve vefat ettiği yere defnedilmediğine üzülüyorum." dedi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O, İbn Cüreyc'den, o İbn Müleyke'den, o da el-Kasım b. Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdurrahman b. Ebû Bekir vefat edince onun oğlu, akrabalarından hiç kimse kalmamak şartıyla, herkese bir şeyler vermek istedi. el-Kasım dedi ki: "Ben bunu İbn Abbâs'a anlatınca dedi ki: 'O, bunu kendiliğinden niye yapsın? Ya babası vasiyetinde bunu ima etmiş veya böyle yapmalarını açıkça emretmiş olabilir.' dedi."

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi, dedi ki: Bize Hâlid b. Ebû Osman el-Kureşî anlattı; dedi ki: Bana Eyyûb b. Abdullah b. Yesâr anlattı; dedi ki:

Abdullah b. Ömer, Âişe'nin kardeşi Abdurrahman b. Ebû Bekir'in kabrine uğradığında, üzerine bir çadırın kurulmuş olduğunu gördü ve oradaki köleye, "Onu indir! Zira onu ancak kendi ameli gölgeleyebilir." dedi. Köle de, "Eğer öyle yaparsam hanım efendim beni döver." dedi. İbn Ömer ona, "Asla!" deyince o, çadırı üzerinden indirdi.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb'tan, o da Abdullah b. Ebû Müleyke'den şunu rivayet etti:

Abdurrahman b. Ebû Bekir, vefat etmeden önce hiçbir insanla konuşmayacağına dair yemin etmişti. O, vefat edince Âişe, "Benim de yeminim, Ümmü Rûmân'ın oğlunun yemini içindedir." dedi.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı. O İbn Cüreyc'den, o da İbn Müleyke'den şunu rivayet etti:

Kendisi, Âişe'yi, kardeşi Abdurrahman b. Ebû Bekir'in kabrini ziyaret etmekten gelirken gördüğünü söyledi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus ile el-Hasan b. Musa el-Eşyeb haber verdiler; dediler ki: Bize Züheyr b. Mu'âviye anlattı; dedi ki: Bize Urve b. Abdullah b. Kuşeyr anlattı; dedi ki: Bana İbn Ebû Müleyke anlattı; dedi ki:

Ben şu iki gözümle Âişe'nin kardeşinin kabrini ziyaret ederek ona selâm verdiğini, orada namaz kıldığını ve onun için mağfiret dilediğini gördüm.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Bana Ebü't-Teyyâh, Abdullah b. Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

Evimden ayrılarak Âişe'nin evine gitmek istedim. O esnada kendisi, bir merkebin sırtındayken karşıma çıktı. Ben de beraberinde olanlardan bazılarına onun durumunu sordum. Onlar, "Âişe, kardeşi Abdurrahman'ın kabrini ziyaret etti." diye cevap verdiler.

727. Abdurrahman b. Osman ﴿عبد الرحمن بن عثمان﴾

[Abdurrahman b. Osman] b. Ubeydullah b. Osman -Osman b. Amr b. Ka'b'a ("Altın içen adam" anlamında) *"Şâribü'z-zeheb"* denir ve bu lakapla anılırdı.- b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Temîm b. Mürre'dir. Onun annesi, Hind bt. Umeyr b. Cüd'ân'dır. [29]O da Talha b. Ubeydullah'ın kardeşinin oğludur.

Abdurrahman b. Osman'ın Çocukları:

[29] el-Mizzî, Abdurrahman'ın annesiyle ilgili olarak iki rivayet zikretmektedir. Bunlardan birisi Halife'ye, diğeri de İbn Sa'd'a aittir. Bu iki rivayetten herhangi birini diğerine tercih etmeden şöyle demiştir: "Halife b. Hayat dedi ki: "Onun annesi, Umeyre bt. Cüd'ân b. Amr b. Kâ'b b. Sa'd b.Temîm b. Mürre olup, Abdullah b. Cüd'ân'ın kız kardeşidir."

Muhammed b. Sa'd da dedi ki: "Onun Annesi, Hind bt. Umeyr b. b. Cüd'ân'dır ki, o da Abdullah b. Cüd'ân'ın kardeşidir."

1. Mu'âz: Annesi bir ümmü veleddir.

2. Osman,

3. Ümmü Ebîha,

4. Hind: Bunların annesi, Cüfne bt. el-Husayn b. Abdullah b. el-A'lem b. Halî b. Rebî'a b. Ukayl'dır.

5. Ümmü Osman bt. Abdurrahman: Bunun annesi de yine bir ümmü veleddir.[30]

6. Abdurrahman, *Hudeybiye* muahedesi sırasında Müslüman olmuş ve Resûlullah'tan (sas) rivayet ederek, "Biz, Nebî (sas) ile beraber kaza umresindeyken kendisi, *el-Merve*'de bulunan iki kaya arasına çıkarak bir müddet yürüdü." demiştir. Ondan da, Sa'îd b. el-Müseyyeb bazı rivayetlerde bulunmuştur.

Benî Mahzûm b. Yakaza'dan Olanlar

728. Hâlid b. el-Velîd ﴿خالد بن الوليد﴾

[Hâlid b. el-Velîd] b. el-Muğîre b. Ömer b. Mahzûm'dur. Ebû Süleyman künyesiyle anılırdı. Onun annesi, Asmâ'dır. O, Lübâbe es-Suğrâ bt. el-Hâris b. Hazn b. Büceyr b. el-Hüzem b. Rüveybe b. Abdullah b. Hilâl b. Âmir b. Sa'sa'a b. Kays Aylân'dır. O, el- Abbâs b. Abdülmuttalib'in çocuklarının annesi Ümmü'l-Fadl bt. el-Hâris'in kız kardeşidir.

Hâlid b. el-Velîd'in Çocukları:

1. el-Muhâcir,

2. Abdurrahman: Bu oğlunun vefatından sonra geride çocukları kalmamıştır.

3. Abdullah el-Ekber: Bu oğlu *Irak*'ta öldürülmüştür. Bunların annesi; Esmâ bt. Enes b. Müdrik el-Has'amî'dir.

4. Süleyman b. Hâlid: Hâlid b. el-Velîd onunla künyelendirilmiştir. Annesi, Kebşe bt. Hevze b. Ebû Amr b. Addâ b. Ümeyye b. Rizâh b. Rebî'a b. Harâm b. Danne b. Abd b. Kebîr b. Uzre b. Kudâ'a'dır.

[30] el-Mizzî bunu İbn Sa'd'den naklederek zikretmiştir.

5. Abdullah el-Asğar: Annesi, Ümmü Temîm'dir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Yahya b. el-Muğîre b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm anlattı; dedi ki: Babamın, konuşurken şunları söylediğini duydum: Hâlid b. el-Velîd dedi ki:

Allah bana hayır dileyerek kalbime İslâm sevgisini bırakıp rüştümü tamamlayınca, dedim ki: "Ben bu savaşların tümünde hep Muhammed'in karşısında bulunmuştum. Bunlardan katılıp da ayrıldığım hiçbir savaş yoktur ki, kendi kendime, 'Ben, tüm bunları boşuna yapmışım; Muhammed günün birinde mutlaka galip gelecektir.' demiş olmayayım." Kureyş onu *Hudeybiye* günü rahat bir şekilde (barışçıl bir şekilde) savdıktan sonra, kendi kendime, "Nereye gideyim?" diye düşündüm. "Önce, Hırakl'ın yanına çıkayım." dedim. Daha sonra, "Dinimden çıkarak Hıristiyan veya Yahudî olayım da bu ayıbı üzerimde taşıyarak Arap olmayanlara mı uyacağım?" dedim. Resûlullah'ın (sas) kaza umresi yapmak üzere *Mekke*'ye girdiği yıl ortadan kayboldum. Kardeşim bana mektup yazarak, dedi ki: "Görüşünün İslâm'dan farklı bir yere sapması kadar, bana ilginç gelecek bir şey görmedim. Aklını başına al, aklım! İslâm gibi bir dinden insan cahil kalabilir mi? Resûlullah (sas) seni bana sorarak, *'Hâlid nerededir?'* dedi. Ben de, "Allah onu bir gün getirecektir." dedim. O da, *'Hâlid gibi birisi İslâm'dan cahil kalamaz. Eğer o, sinirlenme ve öfke duygusunu Müslümanlarla beraber Müşriklere yöneltse, bu kendisi için daha hayırlı olacaktır. Biz de onu başkasına tercih ederiz.'* dedi. Kardeşim! Gel de, geçmişte yaptıklarını telafi et, sen birçok hayırlı olayları kaçırdın."

Kardeşimin bu mektubu bana ulaşınca, yola çıkmak üzere harekete geçtim; benim İslâm'a karşı olan sevgim daha da arttı. Resûlullah'ın (sas) söyledikleri de beni oldukça mutlu etmişti. Rüyada da, kendimi, dar, kurak bir memleketten, yeşillik ve geniş bir memlekete gittiğimi gördüm. Daha sonra bu rüyamı Ebû Bekir es-Sıddîk'a anlatınca, bana dedi ki: "Görmüş olduğun darlık şirktir." Bunun üzerine Resûlullah'a (sas) gitmek üzere bana arkadaşlık yapacak birisini ararken Osman b. Talha'ya rastladım ve ona ne yapmak istediğimi anlatarak bana yol arkadaşı olmasını teklif ettim. O da teklifimi hemen kabul etti. Böylece, hep birlikte çıkıp seher vaktine

kadar yürüdük. *el-Hede*[31] denilen mevkiye varınca orada Amr b. el-Âs ile karşılaştık. O, bize merhaba etti, biz de ona merhaba ettik. Daha sonra bize, "Nereye gitmek istiyorsunuz?" diye sordu. Biz de, nereye gitmek istediğimizi ve niçin gideceğimizi kendisine anlatınca o da, Müslüman olmak üzere, Resûlullah'a (sas) gitmek istediğini bize bildirdi. Böylece yol arkadaşlığı yaparak hicretin 8. yılının Safer ayının ilk gününde, birlikte *Medine*'ye varıp Resûlullah'ın (sas) huzuruna çıktık. Resûlullah'ı (sas) görünce ona nübüvvet selâmıyla ("es-Selâmü aleyke ya Nebîyyellah!" şeklinde) selâm verdim; o da güleç bir yüzle selâmımı aldı. Böylece, Müslüman olup Resûlullah'ın (sas) hakkaniyetine şehadet getirdim. Bunun üzerine Resûlullah (sas) ; *"Ben zaten senin akıllı bir adam olduğunu biliyor ve bu aklının seni sadece hayra iletmesini diliyordum."* dedi. Daha sonra, Resûlullah'a (sas) biat edip, "İnsanları Allah'ın yolundan alıkoymakla [manen] uğradığım kaybımdan ötürü benim için Allah'tan mağfiret dile!" dedim. Resûlullah (sas) da, *"İslâm kendisinden önceki her şeyi tamamen siler."* dedi. Ben de, "Ey Allah'ın Resûlü! İşte bu şekilde" [dua etmenizi istiyordum.] dedim. Bunun üzerine Resûlullah (sas); *"Ya Rabbi! Hâlid b. el-Velîd'in insanları senin yolundan alıkoymakla uğradığı tüm [manevî] kayıplarından dolayı mağfiret buyur!"* diye dua etti.

Hâlid dedi ki: "Bunun üzerine, Amr b. el-Âs ve Osman b. Talha da öne çıkarak İslâmiyet'i kabul etmekle Resûlullah'a (sas) biat ettiler. Yemin olsun ki Resûlullah (sas), Müslüman olduğum günden itibaren, zor durumlarında beni, ashâbından hiçbirisiyle eşit tutmadı."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah anlattı. O ez-Zührî'den, o da Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), Hâlid b. el-Velîd'in evine yakın bir miktar arazi verdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Resûlullah (sas), o *"el-Mennâ"* adındaki araziyi *Hayber*'in fethinden ve Hâlid b. el-Velîd'in (*Medine*'ye) gelişinden

[31] el-Hede (الهدة) Mekke ile Taif arasındaki yol üzerinde, Mekke'ye yedi mil uzaklıkta bulunan Taif'e bağlı bir yer adıdır. Adını Mekke'nin kuzeyinde bulunan el-Hede vadisinden almaktadır. Bu vadiden akan sel suları ise, Zehban mevkii üzerinden denize dökülmektedir. Bkz. Âtık b. Gays, *el-Me'âcimü'l-Cuğrafiyye fi Sîretin-Nebeviyye*, s. 138.

sonra ona tahsis etmiştir. Burası da önce Hârise b. en-Nu'mân'ın babalarından miras yoluyla kalma bir evi iken onu Resûlullah'a (sas) hibe etmişti. Resûlullah (sas) da buradan bir miktarını Hâlid b. el-Velîd ile Ammâr b. Yâsir'e tahsis etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İsmail b. Mus'ab anlattı. O da İbrahim b. Yahya b. Zeyd b. Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'te savaşında komutanlar bir bir şehit düşünce Sâbit b. Akram, sancağı alarak "Ey Ensâr!" diye bağırması üzerine halk ona doğru koşuştu. O da Hâlid b. el-Velîd'e bakarak, "Ey Ebû Süleyman! Sancağı sen al!" dedi. Hâlid de; "Hayır alamam, sen ona benden daha layıksın. Benden yaşça büyük olduğun gibi *Bedir* savaşında da bulundun." dedi. Sâbit cevaben; "Behey adam, al şu sancağı! Bunu senin için almıştım." diyerek halka yöneldi ve onlara, "Sancağı Hâlid'e vermemi siz de onaylıyor musunuz?" diye sorunca, halk hep bir ağızdan, "Evet!" dedi. Bunun üzerine, Hâlid sancağı bir süre taşıdı. Müslümanlar onun etrafında toplandılar. Müşrikleri, tereddüt içinde bırakacak şekilde savaşta sebat gösterdi. Bu sırada arkadaşlarıyla beraber düşman üzerine bir hamle yaparak onların askerlerinin bir kısmını dağıttıktan sonra, büyük bir insan kitlesi bir anda onun yanında yer aldı. Böylece Müslümanları bir araya toplayıp düşman çemberini yararak onların [askerlerinin] geri dönmelerini sağladı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. el-Hâris b. Fudayl[32] anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Hâlid b. el-Velîd, [bu savaş esnasında komutanların bir bir şehit olmalarından sonra] sancağı eline alınca, [o sırada *Medine*'de bulunan] Resûlullah (sas); *"İşte şimdi savaş kızıştı!"* dedi.

Bize Vekî b. el-Cerrâh[33], Abdullah b. Nümeyr ve Ömer b. Ubeyd et-Tanâfesî haber verdi. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Hâlid b. el-Velîd'in *Hîre*'de şöyle dediğini duydum: "*Mu'te* gününde elimde tam dokuz kılıç kırılmış, elimde sadece bir *Yemen* kılıcı kalabilmişti."

[32] el-Fudayl ismi Leiden neşrinde "el-Fadl" şeklinde yanlış yazılmıştır.
[33] Nümeyr ismi Leiden neşrinde "Umeyr" şeklimde yanlış yazılmıştır.

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Âkadî haber verdi; dedi ki: Bize el-Esved b. Şeybân anlattı. O Hâlid b. Sümeyr'den, o da Abdullah b. Rebâh el-Ensârî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas) atlısı Ebû Katâde el-Ensârî anlattı. O, Resûlullah'ın (sas) [*Mu'te* savaşı esnasında, kendisi *Medine*'de olduğu halde] Emirler (komutanlar) ordusundan[34] bahsederken ve o komutanların bir bir şehit olduklarının haberini verip onlar için Allah'tan mağfiret dilerken, ondan şunları duymuştur: *"Daha sonra, Allah'ın kılıcı Hâlid, sancağı eline aldı."* [Râvî] dedi ki: Komutanlardan kimse kalmayınca, Resûlullah (sas), koltuk altları görünecek şekilde kollarını kaldırarak, *"Allah'ım! O, senin kılıçlarından bir kılıçtır. Onunla İslâm ordusunu muzaffer eyle!"* dedi. İşte o günden itibaren, Hâlid b. el-Velîd, ["Allah'ın kılıcı" anlamında] *"Seyfullah"* unvanıyla anılır oldu.

Bize el-Velîd b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bana Safvân b. Amr anlattı. O Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr'den, o babasından, o da Avf b. Mâlik el-Eşca'î'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben de, Zeyd b. Hârise ile birlikte, Müslümanlarla beraber *Mu'te* savaşına katılmıştım. Bana Yemenli olan yardımcım da refakat etmişti. Fakat yanında kılıcından başka bir şey bulunmamaktaydı. Bu sırada Müslümanlardan birisi bir deve kesti. Bu Yemenli kişi, kendisinden, devenin derisinden bir miktarını isteyince o da, onu ona verdi. Yemenli onu kalkan haline getirdi. Yola devam ettikten sonra, Rumlardan bir grup insana rastladık. Onlar arasında, üzerinde yaldızlı eğeri bulunan alaca atına binmiş silahı da yaldızlı bir adam vardı. Bu Rum askeri, Müslümanlara aşırı derecede saldırgan bir vaziyet aldı. el-Mededî denilen Yemenli ise, bir kayanın arkasına saklanarak Rumî'nin, yanından geçmesinden sonra, arkadan onun atının diz arkası kirişlerini kesti. Adam atın üzerinden düşünce, onu kılıçla öldürdükten sonra at ve silahını aldı. Allah Müslümanlara zafer müyesser eyleyince Hâlid, Yemenli'ye haber göndererek savaşta ele geçirdiği bu silah

[34] Resûlullah Bizanslara karşı Mu'te'de savaşmak üzere, büyük bir ordu hazırlamış ve bu orduya komuta etmek üzere; Zeyd b. Hârise'yi, onun şehit olması durumunda Ca'fer b. Ebû Tâlib'i, onun da şehit olması durumunda ise, Abdullah b. Revâha'yı komutan olarak tayin etmişti. Böylece bu ordu komutanlarının sayısı birden fazla sayıya ulaştığından, bu savaş aynı zamanda, "Komutanlar Ordusunun Savaşı" anlamında, "Harbü Ceyşi'l-Ümera" olarak da adlandırılmıştır (M).

ve eşyaları kendisine teslim etmesini isteyerek bu eşyaları elinden aldı. Avf dedi ki: Ben, kendisinin yanına vararak, "Ey Hâlid! Sen Resûlullah'ın (sas), savaşta ele geçirilen eşyaların, düşmanı öldüren kişiye ait olacağına hükmettiğini bilmiyor musun?" dedim. O da, "Evet, ancak bu eşyaları ona çok gördüm." dedi. Ben de, "Ya onları ona verirsin veya ikinizin durumunu Resûlullah'a (sas) anlatırım." dedim. Fakat kendisi, eşyaları adama vermekten imtina etti. Avf dedi ki: "Resûlullah'ın (sas) yanında bir araya gelerek el-Mededî'nin hikâyesini ve Hâlid'in ona yaptıklarını anlattım. Resûlullah, *"Ey Hâlid, ne diye böyle yaptın?"* dedi. O da, "Ey Allah'ın Resûlü! Ben bu eşyaları kendisine çok gördüm." dedi. Resûlullah, *"Ey Hâlid! Ondan aldıklarını ona geri ver!"* dedi. Avf dedi ki: "Ben de, "Ey Hâlid! Haydi buyur al bakalım! Ben [onları] sana geri verdirtmedim mi?" dedim. Resûlullah, *"O ne demektir?"* dedi. Ben de durumu anlatınca, Resûlullah kızarak, *"Komutanlarımın işlerinin en iyisinin sizin lehinize, sıkıntılısının da kendilerinin aleyhine olmak üzere, siz beni onlarla baş başa mı bırakmak istiyorsunuz?"* dedikten sonra, *"Ey Hâlid! O eşyaları geri verme!"* dedi.

el-Velîd b. Müslim dedi ki: Bu hadisi, Sevr b. Yezîd'e sordum. O, Hâlid b. Ma'dân'dan, o Cübeyr b. Nüfeyr'den, o da Avf b. Mâlik el-Eşca'î'den bu şekilde rivayet ederek anlattı.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), *"Hâlid, ancak Allah'ın kılıçlarından bir kılıçtır ki, Allah onu kafirlerin başına yağdırdı."* dedi.

Bize Ubeyd'in iki oğlu olan Ya'lâ ile Muhammed haber verdiler; dediler ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), *"Hâlid'i rahatsız etmeyin! Zira o, Allah'ın kafirlerin üzerine yağdırdığı bir kılıcıdır."* dedi.

Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O da Âmir eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hâlid, "Ey Allah'ın Resûlü! Bazıları, benim haysiyetime dokunacak öyle laflar ediyorlar ki, onlara aynısını iade etmeden edemiyorum." dedi."

Bunun üzerine Resûlullah, *"Hâlid'i rahatsız etmeyin! Zira o, Allah'ın, kendi düşmanlarının üzerine çektiği bir kılıcıdır."* dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Mehdî b. Meymûn anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah b. Ebû Ya'kûb anlattı; dedi ki: Bana el-Hasan b. Ali b. Ebû Tâlib'in mevlası olan el-Hasan b. Sa'd anlattı. O, Resûlullah'tan rivayet ettiği hadisinde şöyle dedi:

Resûlullah, [kendisi *Medine*'de olduğu halde] Zeyd b. Hârise'nin, Ca'fer b. Ebû Tâlib'in ve Abdullah b. Revâha'nın peş peşe şehadet haberlerini halka duyurduğunda şöyle buyurdu: *"Daha sonra Allah'ın kılıçlarından biri olan Hâlid b. el-Velîd sancağı eline aldı ve Allah kendisine zafer müyesser etti."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O da İshâk b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana kendi kabilemden Mu'te savaşına katılan gruptan bir kişi anlattı. Ayrıca bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Dâvud b. Sinân anlattı. O da Sa'lebe b. Ebû Mâlik'ten rivayet etti. Muhammed b. Ömer, dedi ki: Ayrıca bana Hâlid b. İlyâs da anlattı. O Sâlih b. Ebû Sinân'dan, o Ubeyd b. Huneyn'den, o da Ebû Sa'îd el-Hudrî'den rivayet etti. Yine bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Nâfi b. Sâbit anlattı. O Yahya b. Abbâd'dan, o babasından, o da Benî Mürre'den olup Mu'te ordusuna katılan bir adamdan rivayet etti. Bunların tümü şöyle dedi:

Hâlid b. el-Velîd, sancağı kaldırdığında o gün halk hezimete uğramaktan kurtuldu. Ebû Sa'îd el-Hudrî dedi ki: "*Medine* halkı, *Mu'te* ordusunun dönmekte olduğunu duyduğunda onları, *el-Cürf*"[35] denilen yerde karşıladı ve onların yüzüne toprak serperek, "Ey firarlar! Siz Allah'ın yolunda savaşmaktan firar mı ettiniz?" dediler. Resûlullah (sas) da, "*Onlar firar etmiş değil, inşaallah geri çekilip tekrar düşman üzerine hamle yapacaklardır.*" dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: "Resûlullah (sas) *Mekke*'nin fethi günü, Hâlid b. el-Velîd'e *el-Lît* denilen yerden *Mekke*'ye girmesini emretti. O da, oradan girmek istediği sırada orada Kureyş'ten bir topluluk ile kendilerine "Ehâbîş"[36] denilen bağlı bir grupla karşılaştı. Bunlar arasında Safvân b. Ümeyye, İkrime b. Ebû Cehil ve Süheyl b. Amr da vardı. Bunlar Hâlid b.

[35] el-Cürf, Medine'ye üç mil uzaklıktaki bir yerdir.

[36] "Ehabiş", "el-Ahbuş" veya "el-Ahbuşe" kelimelerinin çoğulu olup, Mekke'nin yerlilerinden bir gruba verilen bir addır. Bunlar, Kureyş, Kinane ve Huzaâ kabilelerinden oluşan ve değişik ırklardan meydan gelen bir topluluk olup, "Habşî" denilen ve Mekke'nin aşağı tarafında yer alan bir dağın eteğinde bir araya gelerek kendi aralarında bir ittifak kurarak anlaşma

el-Velîd'in oradan girmesine engel olmak üzere kılıca sarılıp ok atmaya başlayarak, "Buradan zorla hiçbir zaman giremezsin!" dediler. Bunun üzerine Hâlid, arkadaşlarına seslenip bunlarla savaşarak onlardan yirmi beş kişi öldürdü. Bunlardan yirmisi, Kureyşli, diğer dördü ise, Hüzeyl kabilesindendi. Bu şekilde onlar, çok kötü bir hezimete uğradılar. Çünkü *el-Hazvere'*ye[37] varıncaya kadar hep öldürülüyorlardı. Sonunda çareyi oraya buraya kaçmakta buldular. Resûlullah, *Ezâhir* tepelerinin üstüne çıktığı sırada oradan kılıç parıltılarını görünce, "*Bu kılıç parıltısı nedir, ben savaşmayı yasaklamamış mıydım?*" dedi. Bunun üzerine, "Ey Allah'ın Resûlü! Hâlid b. el-Velîd'in *Mekke'*ye girmesine [silahla engel olarak] ona karşı savaşılınca o da, karşı koymak durumunda kaldı. Böyle olmasaydı o, savaşmayacaktı." dediler. Resûlullah (sas), "*Allah'ın hükmü, hayırlıdır.*" dedi.[38] Râvî dedi ki: Hâlid b. el-Velîd o gün kendisiyle çarpışmakta olduğu Hârice b. Huveylid el-Kâ'bî'yi şu beyitlerle tasvir etti:

Resûlullah (sas) aramızdayken, sen bizi,
Görmüş olursun engin bir deniz olarak,
O denizin rıhtımında bir hareketlenme olmuş.
Hele biz ok kuşanıp, üzerinden de mızrak,
Artık o deniz gürültüsü, sağırlara bile ulaşır.
Biz silah kuşanıp, Muhammed'e yardımcı olunca,
O deniz misali ordu, daha da güç kazanır.
Onun yardımcısı da düşmana galip gelir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Yezîd el-Hüzelî anlattı. O da Sa'îd b. Amr el-Hüzelî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) *Mekke'*yi fethettiğinde, seriyyeleri görevlendirerek değişik yerlere gitmek üzere yaydı. Bu arada, Hâlid b. el-Velîd'i de, el-Uzzâ putunu yıkmak üzere gönderdi. Hâlid b. el-Velîd de otuz kişilik bir arkadaş

yaptıklarından kendilerine bu dağ adına izafeten, "Habşîler" anlamında "Ehabîş" denilmiştir. Bk. el-Mu'cemü'l-Vasît, [ح] maddesi (M).

[37] el-Hazvere, Mekke'nin bir çarşısı olup, daha sonra Mescidü'l-Haram'a ek yapılarak ona dahil edilmiştir.

[38] İbn Sa'd'ın kendisinden nakilde bulunduğu el-Vâkıdî'de Resûlullah; "Allah daha hayırlısını takdir etti." şeklinde buyurmuştur.

grubu içerisinde yola çıktı. O puta varıp kılıcını çekince, oradan (Uzzâ putunun içinden) siyah tenli, saçları dağınık çıplak bir kadın çıktı. Hâlid dedi ki: "O anda sırtımdaki tüyler ürpermeye başladı. O sırada, putun hizmetlisi o puttan çıkan kadına seslenerek şöyle dedi:

Uzzâ'cığım, yalancı çıkmayacağın şekilde Hâlid'e bir hamle yap!
Artık maskeyi çıkar ve paçaları sıva!
Uzzâ'cığım, Hâlid denilen adamı eğer öldüremezsen,
O zaman erken bir günahtan geri dön veya Hıristiyan ol.

[Râvî] dedi ki: Hâlid o sırada, elindeki kılıcıyla Uzzâ'nın karşısına çıkarak şöyle dedi:

Ey Uzzâ, seni inkâr ediyor ve seni tenzih etmiyorum.
Allah'ın seni, küçük düşürüp basitleştirmiş olduğunu gördüm.

İndirdiği bir kılıç darbesiyle onu iki parçaya böldü. Daha sonra Resûlullah'a (sas) dönerek kendisine durumu anlattı. Resûlullah (sas), *"Evet Uzzâ, artık memleketinizde, tapılmaktan ebediyyen umudunu kesmiştir."* dedi.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi. O el-Eclah'tan, o da Abdullah b. Ebü'l-Hüzeyl'den rivayet etti. Yine bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Hâlid b. Mesleme el-Mahzûmî Ebû Abdurrahman anlattı; dedi ki: Bana babam anlattı. Yine bize Ubeydullah b. Musa anlattı. O İsrâîl'den, o Ebû İshâk'tan, o da Abdullah b. Ebü'l-Hüzeyl'den şunu rivayet etti:

Nebî (sas), Hâlid b. el-Velîd'i, el-Uzzâ putunu kırmak üzere gönderdiğinde, ona vurmaya başlayarak şöyle diyordu: "Ey Uzzâ! Ben seni inkâr ediyor ve seni tenzih etmiyorum. Allah'ın seni, önemsizleştirmiş olduğunu gördüm."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Abdülazîz anlattı. O Hakîm b. Hakîm b. Abbâd b. Huneyf'ten, o da Ebû Ca'fer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hâlid, el-Uzzâ'yı yıkıp, henüz *Mekke*'de bulunan Resûlullah'a (sas) döndüğünde, Resûlullah (sas) onu Benî Kinâne kabilesinden olan el-Cezîmeoğullarına gönderdi. Onlar da *Mekke*'nin aşağısında, bir gecelik mesafede bulunan *Yelemlem*'e en yakın bir çevrede *el-Gumeysa* diye adlandırılan bir yerde bulunuyorlardı. Resûlullah (sas) onu, bir savaşçı olarak değil de, İslâm'a bir davetçi olarak göndermişti. Hâlid b. el-Velîd de; Ensâr,

Muhâcirun ve Benî Süleym'den oluşan 350 kişilik bir kuvvetin başında olarak onlara gittiğinde, "Biz Müslümansız, Muhammed'e (sas) iman etmiş, namazını kılan, mescidimizi inşa edip onda ezanını okuyan kimseleriz." dediler. Bunun üzerine Hâlid b. el-Velîd, "O zaman bu silahların üzerinizde ne işi var?" dedi. Onlar da, "Bizimle bir Arap topluluğu arasında bir düşmanlık var. Sizin onlar olmanızdan endişe ederek silahlandık." dediler. Hâlid, "O zaman silahlarınızı bırakın!" dedi. Râvî dedi ki: Onlar silahlarını bırakınca Hâlid onlara saldırdı. Bu haber Resûlullah'a (sas) ulaşınca, Ali b. Ebû Tâlib'i oraya gönderdi. O da Hâlid'in onlardan öldürdüklerinin diyetini ödedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Yusuf b. Ya'kûb b. Utbe anlattı. O Osman b. Muhammed'den, o da Abdülmelik b. Ebû Bekir b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), Hâlid'i Cezîmeoğulları'na yaptıklarından ötürü, kınamadı. Zira onlar, kendilerine karşı silaha sarıldıktan sonra Müslüman olduklarını ileri sürmüşlerdi. Resûlullah (sas) vefat edinceye kadar, Hâlid onun katında hep öndeydi. Resûlullah (sas), *Mekke* fethinin akabinde onun öncü kuvvetiyle *Huneyn*'e, ardından da *Tebûk*'e gitti. Resûlullah (sas), *Tebûk*'ten sonra onu, *Dûmetülcendel*'deki Ükeydir'e[39] gönderdi. O da onlarla savaşıp onlardan çok sayıda esir aldıktan sonra, kendileriyle anlaşma yaptı. Daha sonra, hicretin 10. yılının Rebîülevvel ayında onu, *Necrân*'da bulunan el-Hâris b. Kâ'boğulları'na emir ve davetçi olarak gönderdi. O da, 400 kişilik bir kuvvetle oraya giderek onları İslâm'a davet etti. Onlar da

[39] Ükeydir b. Abdülmelik, Yemenli bir adam olup, Şam ile Medine arasında bulunan ve "Dûmetülcendel" diye adlandırılan köyler topluluğu ile bu mıntıkadaki bir kalenin hükümdarı olup bu kalede ikamet ederdi. Resûlullah (sas) Hâlid b. Velid'i hicrî 9. yılda ona gönderdiğinde Resûlullah'ın (sas) talimatı üzerine Hâlid tarafından yakalanarak Resûlullah'a getirilmişti. Ükeydir, Resûlullah'a cizye vermeyi kabul ederek hırz-ı can edince, Resûlullah onu memleketine geri göndermekle beraber, ona yazılı bir emanname de verdi. Bir rivayete göre, Resûlullah'a (sas) getirildiğinde Müslüman olmuş, sonra tekrar irtidat ederek Hıristiyanlığa dönmüştür. Başka bir rivayete göre de, cizye vermeyi kabul ederek Hıristiyan olarak Resûlullah'ın yanından ayrılmış, Onun (sas) vefatından sonra ise cizye vermeyi reddetmiştir. Bu sefer, Ebû Bekir, (r) kendi halifeliği döneminde Hâlid b. Velid'i onun üzerine göndermiş ve Ükeydir, Hâlid b. Velid tarafından öldürülmüştür (Bk. İbn Asâkir, *Tarihu Dımaşk*, Dârü'l-Fikir, Byy. IX, 203, 204; İbn Abdülber el-Kurtubî, *el-İsti'âb fi Ma'rifeti'l-Ashâb*, Dârü'l-Cîl, Beyrut1992, II, 428) (M).

savaşmadan İslâm'ı kabul ettiler. Hâlid, bu durumu Bilâl b. el-Hâris el-Müzenî vasıtasıyla gönderdiği bir mektupla Resûlullah'a (sas) bildirdi. Resûlullah (sas) da, Hâlid'in Benî el-Hâris b. el-Kâ'b'dan bir heyetle beraber, yanına gelmesini istedi. Hâlid de onlardan bir heyetle kendisine gelince, Resûlullah (sas) onları kendi evinde kabul ederek ağırladı.

Hâlid, Resûlullah (sas) ile beraber Veda Haccı'nda bulundu. Resûlullah (sas) orada başını tıraş edince, kâkülünden kestiğini ona verdi; o da o saçları hiçbir yere atmayarak giydiği başlığının altında hep korudu. Bundan sonra karşılaştığı her bir muarızı yener oldu. *Yermûk* günü, savaş esnasında o başlığı düşünce, "Başlığım, başlığım!" diyerek ısrarla onun bulunmasını istedi. Kendisine, "Sen savaş hengâmesindeyken, "Başlığım, başlığım!" diyerek ısrarla onu istemen hayret verici bir şeydir." denildiğinde, "Onda Resûlullah'ın (sas) kâkülü vardır." dedi. Vefat edinceye kadar, Resûlullah'ın (sas) kestiği kâkülünün bulunduğu o başlığı hiçbir zaman yere koymadı. Hâlid, Allah yolunda mücahede ederken vefat etti. Onun kabri ise, *Hıms* şehrinin bir köyünde bulunmaktadır. Cenazesini yıkayan ve bu esnada, vücuduna bakan kişi bizzat bana, "Onun vücudunda orada kılıç darbesinin, mızrak veya ok yarasının izinin bulunmadığı sağlam bir yer yoktu." diye haber verdi.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Hüşeym anlattı; dedi ki: Bize Abdülhamîd b. Ca'fer el-Ensârî haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Yermûk savaşında Hâlid, kendisine ait olan bir başlığı düşürdüğünde askerlerine, "Onu arayın, bulun!" dedi. İlkin arayıp da bulamayınca, "Tekrar arayın!" dedi. Bu sefer arayıp bulduklarında onun kirlenmiş bir başlık olduğunu gördüler. Bunun üzerine dedi ki: "Resûlullah (sas) umre yapıp da saçını kestirdiğinde, halk kesilen saçından almak üzere ona doğru koşuştu. Ben de, koşarak onların önüne geçip, [saçından bir miktarını almak istedim;] kâkülünden kestiği saçlarından alarak onu bu başlığın içine koydum. Beraberimdeyken katıldığım hiç bir savaş yoktur ki, Allah onda bana zafer ihsan etmiş olmasın." dedi.

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bana Benî Zühre'nin mevlası olan Süleyman b. Müslim b. Cemmâz el-Kâri anlattı. O Kays b. Muhammed b. Abdülazîz b. Kays'tan, o da el-Abbâs b. Abdullah b. Ma'bed'den, Resûlullah'tan (sas) merfu olarak şunları rivayet etti:

Hâlid *Mekke*'ye gitmek üzere Resûlullah'tan (sas), Bekiroğulları'ndan birisiyle yola çıkma konusunda izin istedi. Resûlullah (sas) da, *"Onunla beraber çıkabilirsin, zira o senin kardeşin Bikrî'dir*[40]*, ancak ona güvenme!"* dedi. [Râvî] dedi ki: Hâlid onunla yola çıktı, ancak yolda kendisine karşı hep teyakkuz halinde kaldı. Hâlid, bir anda onun kılıcını çekmiş kendisini öldürmeye davrandığını görünce, Hâlid b. el-Velîd, bu nedenle onu öldürdü.

Bize Yezîd b. Hârûn, Muhammed b. Ubeyd ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Mis'ar anlattı. O Alkame b. Mersed'den, o da Abdurrahman b. Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Hâlid'e bir uykusuzluk hali arız olmuştu. Resûlullah (sas), ona *"Okuduğun takdirde uyuyabileceğin bazı kelimeleri sana söyleyeyim mi?"* buyurarak şöyle dedi:

اللهم رب السموات السبع وما اظلت ورب الارض و ما اقلت ورب الشياطين وما اضلت كن جارى من شر خلقك كلهم جميعا ان يفرط علي أحد منهم عز جارك ولا اله غيرك

"Ey yedi kat göğün ve o göklerin gölgelediği her şeyin Rabbi olan Allah'ım! Ey yerin ve o yerin yüklenip de gezdirdiği her şeyin Rabbi olan Allah'ım! Ey şeytanların ve onların saptırdıklarının Rabbi olan Allah'ım! Şerli olan bütün mahlûkatından herhangi birinin, bana saldırmasına ve haddini aşarak bana zarar vermesine karşı, sen benim koruyucum ol! Senin koruman yüce olup, senden başka ilah yoktur."

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Humeyd et-Tavîl anlattı; dedi ki: Bize Bekir b. Abdullah el-Müzenî anlattı. O da Ebü'l-Âliye'nin şunları naklettiğini anlattı:

Hâlid b. el-Velîd Resûlullah'a (sas), şikâyette bulunarak, "Ben, geceleyin rüyada korkmaktayım." dedi. Resûlullah (sas) da kendisine, *"Cebrâîl'in bana öğrettiği birkaç kelimeyi sana öğreteyim mi? Cebrâîl bana dedi ki: Cinnîlerden bir ifrit sana tuzak kurmaktadır, sen de şöyle de:*

[40] Feyzü'l-Kadîr'den naklen, el-Kenz'in hamişinde, اخوك البكري Ba harfinin kesresiyle olunca, baba ve annenin dünyaya getirdikleri kardeşin anlamında olup, tahzirde (sakındırmada) mübalağa ifade eder ki "Kardeşin senin parçandır, yabancıya göre ondan daha fazla kork, onunla gitmekten sakın ve ona güvenme!" anlamına gelir.

أعوذ بكلمات الله التامات التى لا يجاوزهن بر ولا فاجر من شر ما ينزل من السماء وما يعرج فيها ومن شر ما ذرأ في الارض وما يخرج منها ومن شر فتن الليل والنهار ومن كل طارق الا طارقا يطرق بخير يا رحمن

"Ne iyilerin, ne de kötülerin aşamayacağı Allah'ın tam olan sözleriyle gökten inen ve göklere yükselen şeylerin şerrinden Allah'a sığınırım. Yine Allah'ın yeryüzünde yarattıklarından ve yerden çıkardıklarından Allah'a sığınırım. Yine gecenin ve gündüzün fitnelerinden ve hayırla sabahlayanların dışında, sabahlayan her şeyin şerrinden sana sığınırım, ya Rahman!"

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Ali b. Zeyd haber verdi. O da Yahya b. Ca'de'den şunu rivayet etti:

Hâlid b. el-Velîd, rüyada gördüğü korkutucu şeylerden dolayı Resûlullah'a (sas) şikâyette bulundu. Sonra da, Humeyd et-Tavîl'in Bekir'den rivayet ettiği hadisin benzerini zikretti.

Bize Yahya b. Hammâd haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O da Âsım b. Küleyb'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Hâlid b. el-Velîd'den duyan ve Mescit'te bulunan iki yaşlı zattan duydum, bunlardan birisi arkadaşına, "*Subâttetü'l-Hîre*"de "*el-Kümme* (takke) günü"nde karşılaştıklarımızı hatırlıyor musun?" dedi. O da, "Evet! O günkü kadar daha zor bir şeyle karşılaşmamıştık. O gün Hâlid b. el-Velîd'in takkesi düşmüş olduğundan o da kızarak, "Onu muhakkak arayıp bulun!" diye sıkı bir emir vermişti. Biz de uzun aramadan sonra o takkeyi bulunca onu hemen alıp başına koydu ve daha sonra, bizden özür dileyerek dedi ki: "Beni kınamayın, zira Allah'ın Nebîsi (sas) saç tıraşı olduğunda, biz onun saçını kapışırken kâkülünden kesilen bir kısım saçı elime geçti. Ben de onu bu bez parçası içinde kendime kâkül yaptım, o esnada onu düşürmüş olmak çok zoruma gitmişti." dedi.

Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi. O İsmail b. Ebû Hilâl'den, o da Ziyâd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hâlid b. el-Velîd vefat edeceği sırada dedi ki: "Yeryüzünde bana en sevimli gelen şey; Muhâcirler arasında bir seriyyedeyken, dondurucu soğuğun hüküm sürdüğü bir gecede [arkadaşlarıma], "Haydi cihada!" diye seslenerek sabaha karşı düşman üzerine birlikte akın etmiş olmamızdı."

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bana İsmail anlattı. O da Kays'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Hâlid b. el-Velîd'in şöyle dediğini duydum: "Allah yolunda cihad etmek, çoğu kez beni Kur'ân okumaktan alıkoyuyordu."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bana el-Velîd b. Abdullah Cümey anlattı; dedi ki: Bana güvendiğim bir adam anlattı:

O, Hâlid b. el-Velîd'in *el-Hîre*'de namaz kıldırırken, farklı surelerden okuduktan sonra halka dönerek, "Cihad, beni Kur'ân okuma taliminden alıkoydu." dediğini söyledi.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Urve anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Benî Süleym kabilesi arasında ridde (dinden dönme) olayı meydana gelmişti. Bunun üzerine Ebû Bekir de Hâlid b. el-Velîd'i onların üzerine gönderdi. Hâlid onların bazılarını ağıllarda toplayarak ateşe verdi. Ömer, Ebû Bekir'e gelerek, "Allah'ın azabıyla [insanları] cezalandıran şu adamı azlet!" dedi. Ebû Bekir de, "Hayır vallahi! Allah'ın çekilmiş olan bir kılıcını, kendiliğinden kınına girmedikçe, ben tekrar onu kınına koyamam." dedi. [Râvî] dedi ki: Daha sonra Ebû Bekir'in kendisine verdiği emir ile Hâlid, derhal Müseylime'nin[41] üzerine yürüdü.

[41] Müseylime b. Habîb el-Hanefî el-Kezzâb, Yemâme hükümdarı olup, kendisine Rahmanü'l-Yemâme de denilmiştir. İbn Hişâm, onun Müseylime b. Sümâme olduğunu ve kendisinin "Ebû Sümâme" olarak künyelendirildiğini söylemiştir. es-Süheylî, onunla ilgili olarak şunları söylemektedir: "Hicretin 9. yılında, Hanifeoğulları heyeti Müslüman olmak üzere, Medine'ye gelerek Ensardan bir kadın olan Bintü'l-Hârise'nin evinde konakladılar. Hanifeoğulları, Müseylime'yi bazı elbiselerle kamufle ederek Resûlullah'a (sas) getirdiler. İbn Abbâs'ın rivayetine göre Müseylime, kendi kavmi arasında Resûlullah'la (sas) görüşmek üzere Medine'ye gelmekteyken, "Eğer Muhammed beni kendisinden sonra halife bırakırsa, ben ona uyarım" demiştir. Resûlullah da elinde ucu yapraklı bir hurma dalı olduğu halde arkadaşlarıyla oturmaktayken onu bu haliyle getirdiklerinde onunla konuşarak "Sen bu dalı dahi istesen ondan sana bir parça bile vermeyeceğim!" dedi. İbn İshak'ın rivayetine göre bu heyet, Medine'ye geldiğinde Müseylimeyi, yolculuk eşyalarıyla bineklerini gözetmek üzere bırakmışlardı. Heyet bu durumu Resûlullah'a nakledince, Resûlullah, "O, sizden daha fena bir konumda değildir" buyurmuştu. Hanifeoğulları heyeti, Müslüman olarak Yemâme'ye döndüğünde Müseylime, irtidat ederek Resûlullah'ın bu sözünü kendisine gerekçe gösterip, Onun kendisini peygamberliğe ortak ettiği yolunda asılsız bir iddiada bulunmuştur. Başta Hanifeoğulları olmak üzere onun bu yalanına kanarak bir yıl içinde etrafında birçok taraftar toplanarak İslâm'a karşı önemli bir tehlike haline gelmişti. Resûlullah'ın vefatından

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve anlattı; dedi ki: Bana babam şöyle haber verdi:

Ömer, Ebû Bekir'e, "Hâlid b. el-Velîd'i azlet! Zira o, Allah'ın azabıyla insanlara işkence yapmıştır." dedi. Ebû Bekir de, "Ben Allah'ın kâfirler üzerine çekilmiş olan bir kılıcını, kendisi kınına girmedikçe kınına sokamam." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Utbe b. Cebîre anlattı. O da Âsım b. Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti. Ayrıca bana Muhammed b. Abdullah anlattı. O da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti. Ayrıca bana Üsâme b. Zeyd el-Leysî anlattı. O ez-Zührî'den, o da Hanzale b. Ali el-Eslemî'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine bana Mesleme b. Abdullah b. Urve anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti: -Hadisleri birbirlerine girdi. [Hadisleri, birbirine karıştı] –

Araplardan irtidat edip, zekât vermeyi reddedenler çıkınca, Ebû Bekir onlarla savaşma konusunda arkadaşlarıyla istişarede bulundu. Onlara bir taraftan heyetler gönderdiği gibi, kendisi de, onların üzerinde daha etkili olmak üzere başka bir kanaldan askerî karargâh kurup bizzat kendisinin de onların üzerine yürüyeceğini onlara açıkça duyurmuş oldu. Ebû Bekir, muhacirlerden oluşan 100 kişilik bir kuvvetle kanaldan geçerken Hâlid b. el-Velîd de Ebû Bekir'in sancağını taşıyarak *Bak'â* denilen yere vardı.[42] Burası yolların kesişme noktası olması hasebiyle, halkın burada kendisine iltihak etmesini istedi. İslâm ordusu, burada daha seri bir şekilde çıkış imkânını buldu. Birlikler birbirlerine kavuşunca Ebû Bekir, Hâlid b. el-Velîd'i onların başına komutan tayin etti ve ehl-i riddeye şu beş hususun teklif edilmesini, kabul etmedikleri takdirde, onların üzerine yürümesini emretti:

---

sonra, Ebû Bekir'in (r) hilafeti döneminde Hâlid b. Velid komutasındaki İslâm ordusunun Müseylime ve taraftarlarının üzerine yürümesiyle Meşhur Yemâme savaşı çıkmıştır. Müseylime bu savaş esnasında, Vahşî'nin (r) kendisiyle Hz. Hamza'yı şehit ettiği aynı harbeyi(kısa mızrağı) onun göğsünün ortasma saplayarak yere sermesi ve bir sahabînin [Bir rivayete göre bu sahabî, Ebû Dücane Semmak b. Hareşe, diğer bir rivayete göre Zeyd b. el-Hattâb, başka bir rivayete göre ise, Abdullah b. Zeyd'dir.] onun başına bir kılıç darbesi indirmesiyle öldürülmüştür. Bk. Ebü'l-Fida İsmail b. Ömer b. Kesîr, es-Sîretü'n-Nebeviyye, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1976, III, 37; İbn Hişâm, es-Sîretü'n-Nebeviyye, 2. Basım, Şerîketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Babî, Mısır, II, 576 (M).

[42] Burası Medine'den yirmi dört mil ilerisinde olan bir yerdir.

1) Allah'tan başka ilah olmadığına tanıklık yapmaları,

2) Muhammed'in (sas) de onun kulu ve Resûlü olduğuna tanıklık yapmaları,

3) Namaz kılmaları,

4) Zekât vermeleri,

5) Ramazan orucunu tutmalarıdır.

Ebû Bekir *Medine*'ye döndü. Hâlid b. el-Velîd ise, beraberindeki Ensâr ve Muhâcirundan olan ilk Müslümanlarla beraber *el-Bitâh* denilen yerde ehl-i riddeden olan Benî Temîm'e hücum ederek Mâlik b. Nüveyre'yi öldürdü. Sonra yine ehl-i riddeden olan Büzâha halkına saldırarak, bunlardan, Nebî'ye (sas) sövdüklerine ve mürtedliklerine devam edeceklerine dair kötü duyumlar alınca onları ateşe verdi.

Hâlid, daha sonra *el-Yemâme*'ye giderek orada Müseylime ile Hanîfeoğulları'nın üzerine yürüdü. Müseylime'yi öldürerek *Yemâme* halkıyla, büyükbaş, küçükbaş hayvanlar, silah ve teçhizat, atlar ve esirlere iyi davranma gibi konularda antlaşma yaptı. Daha sonra Ebû Bekir'e mektup yazarak şöyle dedi: "Kendileriyle daha da güçlendiğim kişiler öldürülmeden, atlar zayıflayıp develer ve Müslüman askerler de ölüm ve yaralanmalarla bitkin hale gelmeden onlarla antlaşma yapmadım." dedi.

Daha sonra Hâlid b. el-Velîd; aralarında Müccâ'a b. Mürâre ve kardeşlerinin de bulunduğu Benî Hanîfe kabilesinden olan on yedi kişilik bir heyetle, *Yemâme*'den *Medine*'ye döndü. *Medine*'ye döndüğünde, kılıç taşımaktan dolayı üzerinde demir pası izlerinin bulunduğu bir elbise, kılıç kuşanmış ve sarık bezinin arasına bazı okları takmış bir pozisyonla Mescid'e girdi. Orada evvela Ömer ile karşılaştı. Ömer kendisiyle hiç konuşmazken, Ebû Bekir'den beklediği her türlü hoş iltifatı gördü. Hâlid, bu şekilde Mescit'ten [Mescid-i Nebevî'den] sevinçli bir şekilde ayrıldı. Ömer, Ebû Bekir'in kendisini çok memnun etmiş olduğunu görünce, susarak bir şey söylemek istemedi. Çünkü Ömer, Hâlid'in Mâlik b. Nüveyre'yi öldürüp karısını nikâhlamasından ve ondan önce de Benî Cezîme'ye yapmış olduklarından dolayı, gönlünde bir rahatsızlık duymuştu.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Hâlid b. el-Velîd'in *Yemâme*'den *Medine*'ye döndüğü şeklindeki bu rivayet bizim katımızda en sağlam rivayettir. İlim ehlinden bazı kişiler, Hâlid b. el-Velîd'in *Yemâme*'deki görevini tamamlayınca, Ebû Bekir'in kendisine mektup yazarak *Irak*'a yürümesini emrettiğini, kendisinin de bu emri yerine getirdiğini rivayet etmişlerdir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Şeybân b. Abdurrahman anlattı. O Câbir'den, o Âmir'den, o da el-Berâ b. Âzib'ten rivayet etti. Ayrıca bana Talha b. Muhammed b. Sa'îd anlattı. O babasından, o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'ten rivayet etti. İkisi şöyle dediler:

Ebû Bekir es-Sıddîk, Hâlid b. el-Velîd'e mektup yazarak, *Yemâme*'deki işini bitirdikten sonra *Irak*'a yürümesini emretti. Hâlid de oraya yürüdü. *el-Hîre*'ye varınca, *Haffân*[43] denilen yerde konakladı. O sırada da el-Merzübân da Kisra'nın el-*Hîre*'deki bir hükümdarı olarak bulunuyordu ki, en-Nu'mân b. el-Münzir'in ölümünden sonra onu oraya tayin etmişti. Burada, Kabîsaoğulları ve Sa'lebeoğulları ile Abdülmesîh b. Hayyân b. Bukayle kendisini karşıladılar. *el-Hîre*'den *es-Sevâd*'a çekilme karşılığında kendisine 100.000 dinar cizye vermek üzere Hâlid ile bir anlaşma yapmayı önerdiler. Kendisi de bunu kabul ederek oraya çekildi. Bu şekilde onlarla bir barış protokolü imzaladı. Bu da İslâm'daki ilk cizye olmuş oldu. Hâlid daha sonra *Aynüttemr* denilen yere yürüyerek oradaki insanları İslâm'a davet etti. Ancak onlar bunu reddedince onlarla şiddetli bir çatışmaya girdi. Allah onu orada muzaffer kıldı. Onlardan birçok insan öldürdüğü gibi, birçoğunu da esir aldıktan sonra bunların bir kısmını Ebû Bekir'e gönderdi. Ondan sonra da, *Ülleys* halkını kuşattı. Burası *Fırat*'ın aşağısında bulunan bir yerdir. Burada, Hâni b. Câbir et-Tâî'nin arabuluculuğuyla 80.000 dirhem (cizye) üzerinden bir antlaşma yaptı. Oradan da, *Fırat*'ın kıyısında bulunan *Bânikyâ*'[44]ya indi. Buradakilerle sabaha kadar savaştıktan sonra onlardan gelen teklif üzerine onlarla da bir barış protokolü imzaladı.

Konağı *Fırat* kıyısında bulunan Salûbâ b. Basbehrâ ile de 1.000 dirhem cizye karşılığında bir antlaşma yaptı. Daha sonra Ebû Bekir ona bir mektup yazıp, *Şam*'a gitmesini emretti. Mektubunda, "Ben seni askerlerinin

[43] Burası, Kâdisiyye'nin üst tarafında, Kûfe'ye yakın bir yerdir.

[44] *Bânikyâ* (بانقيا) Irak'ın Kûfe kentine bağlı bir bucağın adı olup, *Fırat* kıyısında yer almaktadır. Bkz. Yakut, *Mu'cemü'l-Büldan*, s.331.

üzerinde bir komutan olarak tayin ettim, aynı zamanda sana bir talimat yazdım. Onu okuyarak gereğini yerine getirmeni istiyorum. Şimdi *Şam*'a git, ta ki mektubumun gereğini yerine getirmiş olasın." diyordu. Hâlid ise, "Bu, Ömer'in işidir. O, *Irak*'ın benim elimle fetholunmasını kıskanmıştır." dedi. Daha sonra, yerine el-Müsennâ b. Hârise eş-Şeybânî'yi vekil bırakarak kılavuzlar eşliğinde *Dûmetülcendel* denilen yere geldi, böylece Ebû Bekir'in mektubu ve onun Şerîk b. Abede el-Aclânî ile ilgili olan talimatının gereğini yerine getirmiş oldu. Hâlid, Ebû Bekir'in hilafeti döneminde *Şam*'a tayin edilen emirlerden birisi idi. O civarda birçok fetihler gerçekleştirmişti. Dımaşk Barış Antlaşması'nı gerçekleştirip o çevre halkının gereğini yerine getirmeleri için bir protokol düzenleyen kişiydi. Ebû Bekir vefat ederek yerine Ömer halife olunca, Hâlid'i üzerinde bulunduğu ordu komutanlığından azlederek yerine Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı tayin etti. Hâlid, Ebû Ubeyde ile beraber cihad etmeye devam etti. Bu, kendisi için Allah yolunda verdiği bir imtihanın, bu yoldaki yeterliliğinin ve girişkenliğinin ifadesi idi. Hicrî 11. yılda *Hıms*'ta vefat edinceye kadar bu tutumunu sürdürdü. Vasiyetini Ömer b. el-Hattâb'a yaptı, vefat edince de *Hıms*'a bir mil mesafede bulunan bir köye defnedildi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ben bu köyün durumunu sorduğumda onun, harap olduğunu söylemişlerdi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Âsım b. Behdele'den, o da Ebû Vâil'den Hâlid b. el-Velîd'in şöyle mektup yazdığını rivayet etti:

Bismillahirrahmanirrahim

Hâlid b. el-Velîd'den, Rüstem, Mehrân ve Fâris'in varlıklı eşrafına. Hidayete uyanlara selam olsun! Ben kendisinden başka hiçbir ilahın olmadığı Allah'a olan hamdimi size iletirim. Bundan sonra; size İslâm'ı kabul etmenizi teklif ediyorum. Eğer onu kabul ederseniz; İslâm ehli için geçerli olan her şey, sizin için de geçerli olacaktır. Eğer bunu kabul etmezseniz size cizyeyi teklif ediyorum. Bunu kabul ettiğiniz takdirde, cizye ehlinin sahip olduğu tüm haklara siz de sahip olur ve sorumlu oldukları her şeyden siz de sorumlu olacaksınız. Eğer bunu da kabul etmezseniz, biliniz ki benim

yanımda Fâris halkının şarabı sevdiği kadar, Allah yolunda cihad etmeyi seven yiğitler vardır.

Bize Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Hâlid b. el-Velîd'e bir miktar zehir getirildiğinde, "Bu nedir?" diye sorduğunu, kendisine, "O, zehirdir." dediklerinde ise; (Süfyân ağzına işaret ederek), Hâlid'in "Bismillahi" diyerek onu içtiğini gördüm." Abdullah b. ez-Zübeyr, bu olayın *el-Hîre*'de gerçekleştiğini söylemiştir.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ile Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Yunus b. Ebû İshâk anlattı; dedi ki: Bize Ebü's-Sefer anlattı; dedi ki:

Hâlid b. el-Velîd, *el-Hîre*'ye inince, Ümmü'l-Merâzibeoğulları'nın konuğu oldu. Onlar kendisine, "Acemlerin, sana zehir içirmelerinden sakın!" dediler. O da, "Bana bir miktar zehir getirin!" dedi. Kendisine zehir getirdiklerinde onu avucuna alıp ağzına atarak yutuverdi ve Allah'ın izniyle ona hiçbir zarar vermedi.

Bize Hişâm b. el-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O el-Hakem'den, o da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hâlid b. el-Velîd, *Yermûk* gününde, üzerinde iki tarafı birbirinden farklı tek bir elbise bulunduğu ve arkasında da Resûlullah'm (sas) ashâbı bulunduğu halde bize imamlık yaptı.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Atâ b. es-Sâib'den, o da Muhârib b. Disâr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hâlid b. el-Velîd'e, "Senin askerlerin arasında içki içen vardır." denildiğinde, atına binerek askerlerinin arasına geldiğinde, atının boynuna içki kırbasının asılı bulunduğu bir adamla karşılaştı. Ona, "Bu nedir?" dedi. O da, "Sirkedir." dedi. Hâlid ise, "Ya Rabbi! Onu sirkeye dönüştür." dedi. Adam arkadaşlarının yanına gelerek, "Ben size Arapların hiç içmedikleri bir şarap getirdim." dedi. Onlar da o kırbayı açtıklarında içindekinin sirke olduğunu gördüler. Bunun üzerine arkadaşları kendisine, "Yazıklar olsun sana! Sen bize [şarap yerine] sirke getirmişsin." dediler. O da, "Bu Hâlid'in duasının eseridir" dedi.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Cüveyriye b. Esmâ anlattı O da Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hâlid *Şam*'dan döndüğünde, sarık bezinin arasında koymuş olduğu bazı kanlı oklar bulunmaktaydı. Ömer kendisini Mescid'de karşıladığında, onun sarığının arasındaki o okları çıkarıp kendisine, "Beraberinde kanlı oklar bulunduğu halde nasıl Resûlullah'ın (sas) Mescid'ine girebiliyorsun? Biliyorum, sen cihad ettin, Allah yolunda savaştın; ama senden önce de Müslümanlar cihad etmiş ve Allah yolunda savaşmışlardı; [fakat onların hiç biri böyle yapmamıştı]." dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Yunus b. Ebû İshâk anlattı. O el-Ayzâr b. Hureys'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Hâlid b. el-Velîd dedi ki: "İki günümden hangisiyle Allah'a sığmacağımı bilemiyorum. Allah'ın bana şehadet nasip edeceği gün ile mi, yoksa Allah'ın bana bir keramet ihsan edeceği gün ile mi?"

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Yunus b. Ebû İshâk anlattı. O Ebü's-Sefer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hâlid b. el-Velîd *Şam*'da hastalandığında, can çekişirken yanında bazı insanlar hazır bulundu. Bazılarının, "O can çekişiyor." dediklerini duyduğunda, "Evet öyledir, ben bundan dolayı Allah'tan yardım diliyorum." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd ile diğerleri anlattılar; dediler ki:

Hâlid b. el-Velîd, Ömer b. el-Hattâb tarafından azledildikten sonra, umre yaparak döndüğünde, *Medine*'ye uğrayarak Ömer ile görüştü. Daha sonra *Şam*'a dönerek *Hıms*'a gitti. Hicrî 21. yılında vefat edinceye kadar hep orada kaldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Abdullah b. Anbese anlattı; dedi ki: Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman'dan şöyle dediğini duydum:

Hâlid b. el-Velîd, Ubeyde b. el-Cerrâh ile [bir ordu komutanı olarak] vefat edinceye kadar, hep beraber oldu. Onun vefatının ardından yerine geçen Iyâd b. Ganm el-Fihrî ile beraber kalmaya da devam etti. Hâlid, *Hıms* geçidine çekilerek orada elindeki at ve silahlarla hastalanıncaya kadar oranın muhafızlığını yaptı. Ebü'd-Derdâ, hastalığı esnasında onun ziyaretine geldiğinde, Hâlid dedi ki: "Körfezde muhafaza ettiğim şu atlarımı ve

silahlarını, Allah yolunda cihada hazırlık ve onların sırtında cihad edilecek bir kuvvet olmak üzere tahsis etmiş bulunmaktayım. Bunların yem ve bakım giderlerinin kendi malımdan karşılanmak üzere, *Medine*'deki evimi de Allah yolunda bir sadaka olarak satılmamak ve miras bırakılmamak kaydıyla vakfediyorum. Buna dair de, *el-Câbiye*'[45]ye geldiği sırada bir araya geldiğimiz gecelerde, böyle yapmamı tavsiye eden Ömer b. el-Hattâb'ı da buna şahit gösterdim. O, ne iyi bir İslâm yardımcısıdır! Vallahi Ey Ebü'd-Derdâ! Eğer Ömer vefat ederse, kesinlikle hiç hoşlanamayacağın şeylerin meydana geleceğini göreceksin." Ebü'd-Derdâ da, "Vallahi ben de aym şeyi düşünüyorum." dedi. Hâlid dedi dedi ki: "Ben bu hastalığım esnasında Ömer ile ilgili olarak kendi kendime bir şeyler düşünürken, [Ebü'd-Derdâ'yı kastederek] Allah'tan düşüncelerimi kendisiyle paylaşabileceğim birisi hazır bulundu. Ömer'in, her işinde hep Allah'ın emrini gözettiğini anladım. Bir nal tekini kendisi alacağı, bir nal tekini de benim alacağını şekilde, malımı (ortadan ikiye) bölecek bir elçi bana gönderdiğinde içimden kendisine biraz gücenmiştim. Oysa kendisinin, benden öncekilere de *Bedir*'e katılanlara da aym muameleyi yaptığını anladım. Akrabası olarak bilinmeme rağmen, bu muamele bana ağır geldiği gibi, aynı şekilde başkasına da ağır gelmişti. Ancak onun, akrabalığa bakmadan ve Allah'tan başka kınayıcıların kınamasından korkmadan sadece O'nun emrini yerine getirmeye çalıştığını gördüm. İşte kendisine karşı küskünlüğümü ortadan kaldıran husus da budur. O benimle olan yakınlığım kendi katında sadece överek nazarî bir şekilde çokça dile getirirdi. Ben savaş ve düşman komplolarıyla karşı karşıya bulunduğum sıralarda; [bu yüzden] bir gelir, bir giderdim. Buna mukabil bana bir şey verilmesine, o hep karşı çıkardı. Ben, geride bırakacağım eşimi ona emanet ediyor, vasiyetimin ve sözleşmelerimin yerine getirilmesini ona bırakıyorum." [Râvî] dedi ki: Hâlid'in bu vasiyeti Ömer'e iletildi. O da onu kabul ederek ona Allah'tan rahmet diledi ve vasiyetnamesindeki maddeleri yerine getirdi. Ömer daha sonra onun geri de kalan eşini nikâhladı.

---

[45] el-Cabiye; Dimaşk (*Şam*) şehrinin, üzerinde kurulu bulunduğu ve beş nehrin arasından geçtiği büyük bir arazi parçasının adıdır. Cahiliye döneminde bu arazi bu şekilde adlandırılmıştır. Dimaşk şehri bu arazi üzerinede kurulduktan sonra, şehrin kapılarından birisi de bu adla adlandırılmıştır. Bkz. Eş-Şerifü'l-İdrisî, *Nüzhetü'l-Müştak fi İhtiraki'l-Âfak*, s. 368. (M).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ömer b. Abdullah b. Rebâh anlattı. O da Ebû Rebâh Hâlid b. Rebâh'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'lebe b. Ebû Mâlik'in şöyle dediğini işittim: Ömer b. el-Hattâb'ı *Kubâ*'da Ensâr ve Muhâcirlerden oluşan bir grupla beraber Cumartesi günü gördüm. O sırada *Şam* halkından hacca gitmek üzere Mescid'de namaz kılan bir takım insanlar vardı. Ömer, "Bu topluluk kimlerdir?" dedi. "Bunlar Yemenli'dir." dediler. Ömer, "*Şam* bölgesinin hangi şehirlerinde konakladınız?" dedi. Onlar da, "*Hıms*'ta." dediler. Ömer, "Oradan yeni bir haber var mı?" diye sordu. Onlar, "*Hıms*'tan yola çıktığımız gün Hâlid b. el-Velîd vefat etmişti." dediler. Bunun üzerine Ömer, birkaç kere ***"İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn"*** diyerek sustu ve ona bol bol rahmet dileyerek dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki, o, Allah düşmanlarının yapmak istedikleri birçok katliamlarını durdurdu. O uğurlu, bereketli bir karaktere sahipti." Bunun üzerine Ali b. Ebû Tâlib, "O halde niçin kendisini azlettin?" dedi. "Ben onu, malını şerefli ve sadık insanlara dağıtmak üzere azlettim." dedi. Ali, "Yani sen onu malını israf etmekten alıkoymak ve askerlerine bırakmak üzere mi azletmiş oldun?" dedi. Ömer, "O buna razı olmazdı." dedi. Ali ise, "Keşke onu denemiş olsaydın." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Yezîd b. Abdülmelik anlattı. O el-Hâris b. el-Hakem ed-Damrî'den, o da Gıfâroğulları'ndan olan yaşlı bir kişiden şöyle dediğini rivayet etti:

Hâlid b. el-Velîd'in vefatından sonra Ömer b. el-Hattâb'ın *Kudeyd*[46] ile *Usfân*[47] denilen iki yer arasındayken Hâlid'i hatırlayarak, "[Hâlid'in vefatıyla] İslâm'da hiç kapanamayacak bir gedik açılmıştır." dediğini duydum.

---

[46] Kudeyde ile Usfan, Mekke'ye yakın Benî Selim kabilesine ait iki köy olup, bunlardan Kudeyede'nin; çeşitlilikler, farklılıklar anlamına gelen "Kided" (قدد) veya kuzu derisi anlamına gelen "Kıddün" (قد) kelimesinin tasgiri şekli ile adlandırılmasının nedeni, bir görüşe göre, buradan geçen akarsularının buradaki araziyi çeşitli parçalara ayırmış olmasıdır. İbn kelbî ise bu konuda şunları söylemiştir: "Tübba'ın şehirden çıkıp buranın halkıyla savaştıktan sonra, bu mıntıkaya gelip konakladığı sırada, kuvvetli bir rüzgârın esip arkadaşlarının çadırlarını boydan boya yırtması üzerine, buraya "Kudeyde" denilmiştir." Bkz. Yakut, *Mu'cemü'l-Büldan*, IV: 313. (M).

[47] Usfan, burası Mekke ile Medine arasında, bulunan bir yer adıdır. Mekke'ye kırk, denize on ve Kudeyde'ye de yirmi dört mil mesafede bulunmakta olup, nüfusu kalabalık, arazisi verimli, tatlı su kuyuları bulunan bir köydür. Bkz. el-Himyerî, *er-Ravdu'l-Mu'tar fi Ahbari'l-Akatar*, s. 421. (M).

[Râvî] dedi ki: Ben de Ömer'e, "Ey Emîrü'l-Mü'minîn! Hâlid hayattayken onunla ilgili görüşün böyle değildi." dedim. Ömer de, "Ona karşı yaptıklarımdan dolayı pişmanım." dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bana Yezîd b. Abdülmelik'ten başkası da şöyle anlattı:

Ömer haccederken beraberinde, Zübeyd b. es-Salt da vardı. Ömer onunla birçok kere yol arkadaşlığı yapmıştı. Zübeyd dedi ki: "Biz geceleyin bir müddet yol yürüdükten sonra, istirahat için *Gazâl* tepesinin kıyısına çekildik. Bu sırada *Şam*'dan gelen hurma tüccarları Hâlid'i anarken onlardan olan bir şair, recez türünden şöyle bir şiir söyledi:

Hâlid'i gördüğünde, onu kurumuş [bir ağaç gibi] bulursun,
O, Acemler arasında insaflı birisi olarak bilinirdi.
Kuzey rüzgârı da [onun vefatıyla] soğuk, soğuk esmektedir.

Bunu duyan Ömer, sık sık ona rahmet diledi. Zübeyd ona dedi ki: "Ben senin ona karşı olan tavrını, ancak şairin dediği gibi görmekteyim. Şair şöyle demişti:

Hayattayken bana hiç bir katkıda bulunmadığın halde,
Ölümümden sonra iyiliklerimi saymanın bana ne faydası var?"

Ömer dedi ki: "Öyle söyleme! Allah'a yemin ederim ki, ona, mal verme dışında kendisine karşı hiçbir tavrım yoktu. Allah'a yemin ederim ki, *el-Cemmâ'*[48]da taş üstünde taş kalıncaya kadar, onun hep hayatta kalmasını dilerdim."

Bize Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı; dedi ki: Kays b. Ebû Hâzim'ın şöyle dediğini duydum:

Hâlid b. el-Velîd vefat edince, Ömer (r), "Allah Ebû Süleyman'a rahmet eylesin! Onunla ilgili bazı durumları, olduğundan farklı biliyorduk." dedi.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Cüveyriye b. Esmâ anlattı. O da Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

[48] *el-Cemmâ'* (الجماء), *Medine*'ye üç konaklık mesafede bulunan iki dağdan basık olanına verilen addır. Bkz. ez-Zemahşerî, *el-Ciba l ve'l-Emkineh ve'l-Miyah*, s. 83.

Hâlid vefat ettiğinde at, silah ve kölesinden başka bir şey bırakmamıştı. Bu durum Ömer b. el-Hattâb'a ulaşınca, "Allah Ebû Süleyman'a rahmet eylesin. O, zannettiğimizden farklıymış." dedi.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Bürkân anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. el-Asam anlattı; dedi ki:

Hâlid b. el-Velîd vefat edip, Hâlid'in annesi, üzerine ağladığında, Ömer dedi ki: "Ey Ümmü Hâlid! Sen Hâlid'e ve onun kazandığı bütün mükâfatlara zarar mı vermek istiyorsun? Koyulaşacak derecede ellerine kına yakmadan, sizde misafir olarak kalmayacağına karar verdim."

Bize Vekî bi el-Cerrâh, Ebû Mu'âviye ed-Darîr ve Abdullah b. Nümeyr haber verdiler; dediler ki: Bize el-A'meş anlattı. O da Şakîk b. Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hâlid b. el-Velîd vefat ettiğinde Benî el-Muğîre kadınları, Hâlid'in evinde bir araya gelerek ağladıklarında; durum Ömer'e şöyle iletildi: "Onlar Hâlid'in evinde toplanarak ağlamakla hoşlanmadığın bazı şeyleri sana duyurabilirler. Onlara haber gönder de, onları bundan sakındır!" denildi. Ömer de, "Onların, [yüzlerini] yırtmadan ve bağırmadan Ebû Süleyman'a gözyaşları dökmelerinde bir sakınca bulunmamaktadır." dedi.

Bize Hişâm b. el-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk anlattı. O Âsım b. Behdele'den, o da Ebû Vâil'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hâlid b. el-Velîd vefat ettiğinde, Ömer dedi ki, "Benî el-Muğîre kadınlarının, sinelerini yırtmadan ve bağırmadan Ebû Süleyman'a gözyaşı dökmelerinde bir sakınca yoktur."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O da Abdullah b. İkrime'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Ömer insanları, ölüye sesli ağlamaktan sakındırmıştır." şeklindeki halkın laflarına hayret ediyorum. Oysa *Medine* ve *Mekke*'de Benî el-Muğîre kadınları, yakalarını yırtarak ve yüzlerine vurarak bir taraftan Hâlid'e, ağlıyorlar, bir taraftan da gelen misafirlere yemek ikram ediyorlardı da, Ömer de bundan dolayı onlara müdahale etmiyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı; dedi ki:

Hâlid b. el-Velîd, Ömer'e benzemekteydi. Yani onun hem fizikî, hem de nitelikleri itibariyle ona benzerdi. Alkame b. Ulâse ise, bir seher vakti, benzeşmesinden dolayı, Ömer ile konuşurken onu Hâlid b. el-Velîd sanmıştı.

729. Abdullah b. Ebû Ümeyye ﴿عبد الله بن أبي أُمَيَّة﴾

[Abdullah b. Ebû Ümeyye] b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm. Onun annesi, Âtike bt. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay'dır. Abdullah b. el-Muğîre'nin esas adı, Süheyl'dir. Ona, ("kafilenin yol azığı" anlamında) "Zadü'r-Rekb" denilirdi. Çünkü ona, bir topluluğun kendisine refakat etmesi durumunda onlara harcamalarda bulunurdu.

Abdullah b. Ümeyye'nin Çocukları:

1. Abdullah,

2. Süleyman. Küçük yaşta öldü. Bunların annesi, Ümmü Abdullah bt. Târık b. Âmir b. Sa'd b. Rebî'a b. Yerbû b. Vâile b. Nasr b. Mu'âviye'dir.

3. Hadîce: Annesi, Rayta bt. Hişâm b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur.

4. Abdullah b. Ümeyye b. el-Muğîre, Kureyş arasında Resûlullah'a (sas) karşı aşırı derece düşmanlık besleyenlerdendi ve onun Allah katından getirdiğini en açık şekilde reddedenlerdendi. O, aynı zamanda Resûlullah'a (sas) eziyet verirdi. O toplu bir şekilde Müslümanlara böyle eziyet verdiğinden dolayı hakkında bazı ayetler gelmiş bir kimsedir. Kureyş'in Resûlullah (sas) ile savaşmak üzere yola çıktıklarında, hep onlarla beraber hareket ederdi.

Resûlullah (sas) kaza umresini eda etmek üzere *Mekke*'ye girdiğinde o, *Mekke*'den on mil ileride bulunan *Aly*'da konakladı. Resûlullah (sas) *Mekke*'den ayrılıncaya kadar hep orada kaldı. Orada kendisine uğrayan herkesten Resûlullah (sas) ve beraberindekiler hakkında hep istihbarat toplamaya çalışıyordu. Kendisine uğrayan herkes, Müslümanların durumunu hep kınıyor ve küçümsüyordu. Sonunda Bekir b. Hevâzinoğulları'ndan bir adam uğradığında, kendisine "Ey Ebû Muhammed! Sana doğru veya yalandan hangisi daha hoş gelir?" diye sordu. O da, "Tabii ki doğrusu. Yalanda hiçbir hayır yoktur." dedi. Bunun üzerine, Resûlullah (sas) ile

beraberindekilerin güçlerini, sağlamlıklarını, topluluklarını ve durumlarının yüceliğini olduğu gibi anlatınca dedi ki: "Ben o adamın dediklerini tam anlamıyla anladığım gibi onun sözleri beni oldukça da etkiledi. Şimdi daha önce yaptıklarıma da pişman olup, kalbime İslâm sevgisi girdi. Ancak Muhammed'in Müslümanlığımı kabul edeceğini sanmıyorum." dedim. Daha sonra, çıkıp ona varma tutkusu içime girdi. Bu arada Ebû Süfyân b. el-Hâris ile karşılaştığımda onun da benimle aynı görüşte olduğunu anlayınca, beraberce Resûlullah'a (sas) varmak üzere *Medine*'ye gittik. *es-Sükya* ile *el-Arc* arasındaki *Nîku'l-Ukkab* denilen yerde kendisiyle karşılaştık. Bu sırada Onun *Mekke* fethine çıkmak istediğinin farkında değildik. Çünkü bu bilgi *Mekke* halkından saklanmıştı. Biz, huzuruna çıkmak istediğimizi kendisine bildirince, önce bunu kabul etmedi. Daha sonra Ümmü Seleme kendisiyle konuşarak, "Ey Allah'ın Resûlü! (Ebû Süfyân b. el-Hâris b. Abdülmuttalib'i kastederek) o, senin kayınpederin, amcamn ve halanın oğlu ve senin süt-kardeşindir. Allah onları Müslüman olarak buraya getirmiştir. Onlar sana insanların en kötüsü olamazlar." dedi. Resûlullah (sas) da, *"Benim onlara ihtiyacım yok. Kardeşine gelince o, Mekke'de bana diyeceklerini dedi."* dedi. Ümmü Seleme dedi ki: "Sana olan hep kendi kavminden olmuştur. Kureyş'ten her yanlış şey konuşan kimseler hakkında ayet nazil olduğu halde sen suçu bundan daha büyük olanları bile affettin. Suçundan ötürü onu affetmeye en layık olan kişi de sensin." dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Ebû Ümeyye dedi ki: "Ben seni tasdik etmeye, sana iman etmeye geldim; benim seninle akrabalık ve sıhriyet bağım var." Bu arada Ümmü Seleme de bir taraftan Resûlullah (sas) ile konuşarak onun, onlara yumuşak davranmasına çalışıyordu. Sonuçta Resûlullah da onlara (sas) kibar davranınca, onlar İslâm'a girdiler ve iyi birer Müslüman haline geldiler. Her ikisi de Resûlullah (sas) ile beraber *Mekke*'nin fethi, *Huneyn* savaşı ve *Tâif*'in fethine katıldılar. Abdullah b. Ebû Ümeyye'ye *Tâif*'in kalesinden atılan bir ok isabet edince orada şehit olarak vefat etti.

730. Sa'îd b. Hureys ﴿سعيد بن حُرَيْث﴾

[Sa'îd b. Hureys] b. Amr b. Osman b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm. Annesi, Amre bt. Hişâm b. Hizyem b. Sa'îd b. Riyâb b. Sehm'dir. Sa'îd b. el-Hureys'in Fâtıma admda bir kızı olup, Ammâr b. Yâsir ile evlenmiş ve ondan çocuğu olmuştur. Onun annesi, bir ümmü veleddir. Sa'îd b.

el-Hureys'ten sonra arkasında kalan çocuğu kalmamıştır. Kendisi Amr b. el-Hureys'in kardeşidir. Ancak Amr'dan daha yaşlı idi. O, *Mekke*'nin fethinden önce Müslüman olup, fetih gününde İbn Hatal'ı öldüren kişidir. Resûlullah (sas), Beytullah'ta bulduğu eşyayı taksim edip ondan bir miktarını kendisine vermiştir. Sa'îd b. Hureys, kardeşi Amr b. el-Hureys ile beraber *Kûfe*'ye yönelerek oraya yerleşmişlerdir. Daha sonra *Horasan*'a ordular gönderilince onlar da bu orduya katılmşlardır.

Benî Sehm b. Amr b. Hüsays b. Kâ'b'tan Olanlar

731. Amr b. el-Âs ﴿عمرو بن العاص﴾

[Amr b. el-Âs] b. Vâil b. Hâşim b. Su'ayd b. Sehm. Kendisi, *Ebû Abdullah* künyesiyle bilinirdi. Onun annesi, en-Nâbiğa bt. Huzeyme olup, *Aneze'*[49]den savaş esiri olarak alınmıştır. Amr'ın anne bir iki kardeşi olup Amr b. Üsâse b. Abbâd b. Abdülmuttalib b. Abdümenâf b. Kusay'dır. Diğeri ise Urve b. Ebû Üsâse'dir. Ayrıca onun Erneb bt. Afîf b. Ebü'l-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems adında anne-bir kız kardeşi de vardı.

Amr b. el-Âs'ın Çocukları:

1. Abdullah: Annesi, Rayta bt. Münebbih b. el-Haccâc b. el-Âmir b. Huzeyfe b. Sa'd b. Sehm b. Amr'dır.

2. Muhammed: Annesi, Belî kabilesindendir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülhamîd b. Ca'fer anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Amr b. el-Âs dedi ki:

İnsanlardan uzak duran inatçı bir kişiydim. Ben müşriklerle *Bedir*'e katıldım ve orada öldürülmekten kurtuldum. Daha sonra *Uhud*'a katıldım, yine kurtuldum; *Hendek*'e katıldm yine kurtuldum. Kendi kendime dedim ki: "Daha kaç sefer bu savaşlarda bulunacağım? Allah'a yemin ederim ki, Muhammed, Kureyş'e karşı galip gelecektir." Bunun üzerine ben

[49] Aneze (عنزة)Hicrî 11. Asırda; Kuzey Hicaz ve Necid'den Suriye'nin batı tarafı ile Irak'ın kuzeyine hicret eden bir kabile adıdır. Aynı kabile; günümüzde de Ürdün, Suudî, Suriye ve Irak'ta varlığını sürdürmektedir. Bkz. Âtık b. Gays, *Mu'cemü'l-Meâlimi'l-Cuğrafiyyeh fi's-Sîreti'n-Nebeviyyeh*, s. 82.

malımı *el-Veht*[50] denilen köyde bir araya getirdim; insanlarla görüşmeyi ve onlarla bir araya gelmeyi azalttım. Böylece *Hudeybiye* Barış Antlaşması'nda bulunmadım. Resûlullah (sas) buradan sulh yaparak ayrıldı. Kureyş de *Mekke*'ye döndü. Kendi kendime, "Muhammed arkadaşlarıyla beraber, bir daha *Mekke*'ye dönecektir. Artık ne *Mekke*, ne de *Tâif* bizim için kalınacak bir yer olmaktan çıkmıştır. Artık buradan ayrılmaktan daha hayırlı bir şey bulunmamaktadır." Bu esnada İslâm'dan o kadar uzaktım ki, "Herkes Müslüman olsa da ben asla Müslüman olmayacağım." derdim. Bunun üzerine, *Mekke*'ye gelerek kendi akrabalarımdan bazı adamlar topladım. Bunlar da görüşüme katılıyor, beni dinliyor ve başlarına gelen sıkıntıları benimle paylaşıyorlardı. Onlara dedim ki: "Beni aranızda nasıl görüyorsunuz?" Onlar da, "Sen bizin aramızda ileri görüşlülerimizden, eşrafımızdan olan uğurlu ve hayırlı bir kişisin." dediler. Bunun üzerine, "İyice biliniz ki, ben, Muhammed'in durumunu, istenmese de gittikçe karşı konulmaz bir yükseliş olarak görüyorum. Benim bu konuda bir görüşüm var." dediğimde, "O görüşün nedir?" dediler. Ben de, "Gelin Necâşî'ye katılalım ve onun yanında kalalım." dedim. Şayet Muhammed galip gelirse, biz zaten Necâşî'nin yanındayız; Muhammed'in emri altında olmaktansa onun emrinde kalmak bizim için daha iyidir. Şayet Kureyş galip gelirse, biz zaten bilinen kişileriz." dedim. Onlar, "Bu harika bir fikir!" dediler. Bunun üzerine kendilerine, "O zaman, hazırlıklarınızı hemen yapın!" dedim. Bizim topraklarımızda gıda maddelerinin en iyisi bulunduğundan önemli miktarda azık topladık. Daha sonra Necâşî'ye vardığımızda, Resûlullah'ın (sas) elçisi olan Amr b. Ümeyye ed-Damrî de orada hazır bulunmaktaydı. Resûlullah (sas) onu bir mektupla kendisine göndermiş ve o mektupta Ebû Süfyân'ın kızı Ümmü Habîbe ile evlendiğini kendisine bildirmişti. O, Necâşî'nin yanına girip, çıkınca, arkadaşlarıma dedim ki: "Bu, Amr b. Ümeyye'dir. Eğer ben Necâşî'nin yanma girer de bana izin verirse, onun boynunu vuracağım. Kureyş de bu durumdan gayet memnun olacaktır. Muhammed'in elçisini öldürmekle, aynı zamanda Kureyş'e karşı ödevimi yeterince yerine getirmiş olurum." dedim. Amr dedi ki: "Daha sonra Necâşî'nin huzuruna

[50] el-Veht (الوهط), Taif'e üç mil mesafede bulunan ve Amr b. Âs'ın üzüm bağının bulunduğu bir köy adıdır. Bkz. el-Hemedanî, *el-Emakin*, s. 915.

girip, daha önce de yaptığım gibi ona secde ettim. O da bana, "Hoş geldin dostum! Memleketinden bana hediyelik bir şey getirdin mi?"dedi. ben de "Evet, ey Hükümdar! Ben size katık olacak fazla miktarda yiyecek maddesi getirdim." dedim. Daha sonra onları kendisine takdim edince gayet memnun oldu. Onlardan bir kısmını patriklerine dağıttı, kalan kısmının da belirli bir yere konularak korunmasını emretti. Onun moralinin iyi olduğunu görünce kendisine dedim ki: "Ey Melik! Senin yanından bize düşman olan birisi çıktı. Bu adam [Resûlullah] bize haksızlık yaptı; eşrafımızı ve seçkinlerimizi öldürdü. Onun (elçisini) bana teslim edersen ben öldürmek istiyorum." deyince, kızarak elini sertçe kaldırıp onunla burnumun üzerine öyle bir tokat indirdi ki, adeta burnumun kırıldığını zannettim. Bu sırada burnum kanamaya başladı. Burnumun kanını durdurmak için çaresiz elbisemle burnumu tutmak durumunda kaldım. O kadar rezil oldum ki, mahcubiyetimden ve korkumdan o sırada yerin yarılıp da içine girmeyi arzuladım. Bu arada, "Ey Hükümdar! Ben senin bu kadar kızacağını bilseydim, bunu senden istemezdim." deyince, o da utanarak, "Ey Amr! Sen benden Allah'ın Resûlü'nün elçisini (öldürmek üzere) sana teslim edilmesini istiyorsun. Oysa ona gelen melek, Musa'ya ve Meryem oğlu İsa'ya da gelen melektir."

Amr dedi ki: Allah benim kalbimi üzerinde bulunduğu durumdan değiştirdi ve kendi kendime, "Bu gerçeği Araplarla beraber Acemler de onaylarken Sen neden hâlâ buna karşı ne duruyorsun?" dedim. Sonra Necâşîye, "Ey Melik! Sen de buna tanıklık ediyor musun?" dedim. O da, "Evet, ey Amr! Ben Allah katında da buna tanıklık edeceğim. Sen de beni dinle ve ona uy! Yemin ederim ki o, hak üzeredir. Musa'nın, Firavun ve askerlerine karşı galip geldiği gibi o da, muhalifi olan her şeye ve herkese galip gelecektir." dedi. Bunun üzerine, "Sen onun adına biatimi kabul eder misin?" dedim; o da, "Evet, ederim." diyerek elini uzattı ve Müslüman olarak ona biat etmiş oldum. O sırada kana bulanmış olan elbiselerimi çıkararak başka bir elbise giydim. Arkadaşlarımın yanına döndüğümde Hükümdar'ın verdiği elbiseyi üzerimde görünce, "Hükümdar'dan elde etmek istediğine kavuşabildin mi?" dediler. Ben de, "İlk seferde durumu kendisine anlatmayı uygun görmedim; ikinci sefer dönüp de teklif etmeyi düşünüyorum."

dedim. Onlar, "Nasıl uygun görüyorsan öyle yap!" dediler. Daha sonra, bir ihtiyaç gidermek istercesine onlardan ayrıldım. Ancak doğruca gemilere yöneldim. Bir geminin yükünü alıp da iskeleden ayrılmak üzere olduğunu gördüm. Ben de onlarla beraber gemiye binince, gemi derhal oradan ayrıldı. Derken gemi, sonunda *eş-Şu'aybe*'ye varınca, beraberimde bir miktar azık olduğu halde ben de onlarla beraber bu yerleşim birimine indim. Daha sonra *Medine*'ye gitmek üzere bir deve kervanına takıldım. Derken *Merrüzzahrân*'a vardım. Yola devam ederek *el-Hedde*'[51]ye ulaştım. Orada önümde devesiz bir şekilde ilerleyen ve bir yer aradıkları anlaşılan iki adanı gördüm. Bunlardan birisi, çadırın içinde durmakta, diğerini de iki kişilik yol eşyasını elinde tutmuş olarak gördüm. Dikkat ettiğimde bunlardan birisinin Hâlid b. el-Velîd olduğunu anlayarak "Ey Ebû Süleyman" diye kendisine seslenince, "Evet!" dedi. Ben, "Nereye gitmek istiyorsun?" deyince, "Muhammed'e gitmek istiyorum. Zira herkes İslâm'a girdi. Artık onu arzulamayan kalmadı. Yemin ederim ki, eğer daha fazla geride kalırsak, kelerin deliğinde boynundan yakalandığı gibi, bizim de boynumuzdan tutularak yakalanır götürülürüz." dedi. Kendisine, "Vallahi ben de Muhammed'e giderek Müslüman olmayı arzuluyorum." dedim. O arada Osman b. Talha da çıkagelerek bana, "Hoş geldin." dedi. Birlikte konaklama yerine gittik. Daha sonra o da bize refakat ederek beraberce *Medine*'ye vardık. *Ebû İnebe* kuyusuna varınca bir adamın, "Ey Rebâh, ey Rebâh!" demesini uğura yorumlayarak çok sevindiğimizi hiç unutamam! Daha sonra ona bakınca, şöyle dediğini işittim: "Artık *Mekke* bu iki kişiden sonra, yönetimini teslim etmiştir." derken beni ve Hâlid b. el-Velîd'i kastettiğini zannetmiştim. Daha sonra bu kişi, bize sırtını dönerek hızlıca Mescid'e doğru koştu. Onun, gelişimizin müjdesini Resûlullah'a (sas) vermek istediğini zannettim. Durum, aynen zannettiğim gibiymiş. *el-Harre* denilen yerde develerimizi çökerterek orada elbiselerimizin en güzelini giydik. O sırada ikindi namazı için ezan okununca birlikte Mescid'e girdik. Resûlullah (sas) bizi görünce, yüzü parıldamıştı. Etrafındaki Müslümanlar da Müslüman oluşumuza çok mutlu olmuşlardı.

---

[51] Mekke ile Medine arasında bulunan bir yer adıdır. Bkz. Yakut, *Mu'cemü'l-Büldan*, c. 5, s. 395.

Önce Hâlid b. el-Velîd öne çıkarak ona (sas) biat etti. Peşinden Osman b. Talha biat etti. Resûlullah (sas) da onların biatini kabul etti. En sonunda ben ilerleyerek huzuruna varıp oturunca, Allah'a yemin olsun ki, utancımdan başımı kaldırarak onun (sas) yüzüne bakamadım. Geçmiş ve en son günahlarımın bağışlanması dileğiyle kendisine biat ettim. O da, *"İslâm, kendisinden önceki günahlarla işlenen en son günahları kökünden kazıdığı gibi, hicret de onları silip temizlemiştir."* dedi. Yemin ederim ki, Resûlullah, Müslüman olduğumuz bu andan itibaren, önemli bir durumla karşı karşıya kaldığında, ashâbından hiçbir kimseyi benimle ve Hâlid b. el-Velîd ile denk tutmadı.[52] İkimiz, Ebû Bekir katında da aynı mertebede iken, ben aynı zamanda Ömer katında da aynı konumdaydım.

Abdülhamîd dedi ki: Ben bu hadisi, Yezîd b. Ebû Habîb'e anlattığımda; dedi ki: "Bana Habîb b. Ebû Üveys'in mevlası olan Râşid'in, Habîb b. Ebû Evs es-Sekafî'den, onun da Amr'dan aynı şekilde rivayet ettiğini bana haber verdi." Abdülhamîd dedi ki: "Amr ve Hâlid'in gelişleriyle ilgili bir zaman belirlemedi mi?" diye sorduğumda, "Hayır, sadece bunu bana *Mekke*'nin fethinden biraz önce anlattı." dedi. Ben de, "Babam bana, Amr ile Hâlid'in hicrî 8. yılının Safer ayının başında *Medine*'ye geldiklerini haber verdi." dedim.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O Ebû Umeyr et-Tâî'den, o da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. el-Âs, Resûlullah'ın (sas) galip gelmekte olduğunu anlayınca, Habeş topraklarında (hükümdar olan) en-Necâşî'ye gidip beraberinde ona hediyeler götürerek onun civarında yerleşmek istedi. Orada, Resûlullah'ın (sas) kendisiyle Necâşî'ye iki mektup gönderdiği Amr b. Ümeyye ed-Damrî ile karşılaştı. Resûlullah (sas) bu mektuplardan birisiyle onu İslâm'a davet ederken, diğeriyle de, Ebû Süfyân'ın kızı Ümmü Habîbe ile evlenmek istediğini kendisine bildiriyordu. Resûlullah (sas) onunla beraber ashâbından iki gemi yolcusu kadar refakatçiler göndermişti. Amr b. el-Âs orada Amr b. Ümeyye ile karşı karşıya gelerek ona vurdu ve abasını onun boğazına dolayarak boğmak istedi. Daha sonra Necâşî'nin huzuruna çıkarak ona durumu bildirdiğinde, Necâşî, bu duruma çok kızarak ona şöyle

[52] Öncelikle o konuyu ikimizle müşavere eder oldu (M).

dedi: "Eğer onu boğarak ölürmüş olsaydın, sizden bir kişiyi bile sağ bırakmadan hepinizi öldürürdüm. Sen nasıl olur da Resûlullah'ın (sas) elçisini öldürmeye kalkışırsın?" dedi. Bu esnada Amr b. el-Âs dedi ki: Ben Necâşî'ye, "Sen onun Allah'ın elçisi olduğuna tanıklık ediyor musun?' dedim; o da, "Evet onun Allah'ın elçisi olduğuna tanıklık ediyorum." dedi. Bunun üzerine, "O zaman elini uzat, sana biat edeceğim." dedim. O da elini uzatınca, Müslüman olmak üzere ona biat ettim ve Amr b. Ümeyye'nin yanına giderek kendisini kucakladım. O da beni kucakladı. Böylece kendisine Müslüman olduğumu haber verdim. Daha sonra çabukça *Medine*'ye Resûlullah'ın (sas) yanına gittim. Ben Müslüman olmak ve geçmiş günahlarım ile üzerinde bulunduğum şirk durumundan bağışlanmak üzere kendisine biat ettim. Bu arada kendisine, son günahlarımın Allah Teâlâ tarafından bağışlanması için dua etmesini söylemeyi unutmuştum.

Bize İshâk el-Horâsânî b. Ebû İsrâîl haber verdi; dedi ki: Bize en-Nadr b. Şümeyl anlattı; dedi ki: Bize Ebû Avn Abdullah b. Avn haber verdi. O da Umeyr b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ca'fer, Resûlullah'tan (sas) izin isteyerek dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Allah'tan başka hiç kimseden korkmayacak şekilde Allah'a ibadet edeceğim bir yere gitmeme izin verir misiniz?" Resûlullah da ona izin verince, Necâşî'nin yanına gitti. Umeyr dedi ki: Amr b. el-Âs bana anlattı; dedi ki: "Ben onun üstün konumunu görünce onu kıskandım ve kendi kendime, "Yemin olsun ki, ben, kendisinin ve arkadaşlarının öldürülmesini [hükümdardan] isteyeceğim." diyerek Necâşî'nin yanına çıkıp, "Senin topraklarında öyle bir adam vardır ki, onun amcası oğlu bizim memleketimizde insanlara Allah'tan başka ilah olmadığını iddia ediyor. Eğer sen bunu ve arkadaşlarını öldürmezsen, ben ve arkadaşlarım, şu su damlası kadar bile kalmayacak şekilde seninle aramızdaki ilşkimizi ebediyen keseriz." dedim.[53] Bunun üzerine, "Onu çağır." dedi. Ben de, "O, benimle gelmez." dedim. Benimle beraber ona bir elçi gönderdi. Böylece, beraber Necâşî'nin kapısına gelince, "Amr b. el-Âs'a izin veriniz!" diye seslendim. O da (Ca'fer de) arkamdan, "Allah taraftarına izin veriniz!" diye seslendi. Amr dedi ki: "Necâşî, onun sesini duyunca, sesinden kendisini tanıyarak benden önce içeri

[53] Yani, "şu deniz yoluyla artık sana gelmem" demek istemiştir.

girmesine izin verdi. Ben girdiğimde o, oturmuş bulunmaktaydı. [Râvî] dedi ki: Onun oturduğu yerin tahtın neresinde olduğunu anlatarak, ben girince, tam onu arkama alacak şekilde onun önünde oturdum ve kendi arkadaşlarımdan her birisini onun her iki arkadaşının ortasına oturttum.

[Râvî] dedi ki: Necâşî, "Anlatın!" dedi. Bunun üzerine dedim ki: "Bunun amcası oğlu, bizim memleketimizde insanlara, Allah'tan başka ilah olmadığını iddia etmektedir. Eğer sen bunları öldürmezsen, ben ve arkadaşlarımdan her biri, seninle bu damlayı bile (deniz yolunu) ebediyen keseceğiz. Amr dedi ki: "Ca'fer, bunun üzerine şehadet getirerek; -Ben de ilk defa şehadet getirilmesini duymuş oldum.- "Amcam oğlu doğru söylüyor ve ben de kendisinin dini üzereyim." dedi. Amr dedi ki: Ca'fer bunları söylerken öyle bağırıyordu ki, ben, "Habeş oğluna ne oluyor da buna hiç ses çıkarmıyor?" diye düşünürken, Necâşî dedi ki: "Musa'ya (a) gelen melek mi ona gelmekte ve Meryem oğlu İsa (a) hakkında ne söylemektedir? "diye sordu. Ca'fer dedi ki: "O, onun, Allah'ın Meryem'e üfürdüğü ruhu ve onun kelimesi olduğunu söylemektedir." Amr dedi ki: "Necâşî, yerden ufak bir şey alarak, "O, bu kadarcık bile, yanlış bir durum üzere değildir. Eğer memleketimin (yönetim sorunu) olmasaydı, ben de sizinle gelirdim." dedi. Daha sonra bana dönerek, "Senin ve arkadaşlarından hiç birisinin yanıma gelmemesi, hiç de önemli değildir." dedi. Bu sefer Ca'fer'e dönerek, "Artık sen, memleketimde güvendesin. Kim bundan sonra sana vurursa, onu öldürürüm. Kim sana söverse, onu cezalandırırım. Müşavirine de, "Bu adam, ailemin yanında olmam hariç, ne zaman yanıma gelmek isterse ona izin vereceksin. Şayet izin istediği sırada ben ailemin yanında isem, durumu kendisine bildir. Yine de ısrar ederse, kendisine izin ver!" dedi.

Amr dedi ki: Birbirimizden ayrıldık; fakat Ca'fer kadar, şimdiye dek karşılaşılmasından hoşlandığım kimse olmamıştı.

Amr dedi ki: Bir seferinde yolda beni karşılamış, daha sonra arkasından baktığımda, kimseyi görememiş, arkama da bakmış, yine kimseyi görememiştim. Bu durumda kendisine yaklaşıp elinden tutarak, "Sen, benim Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna tanıklık yaptığımı biliyor musun?" dedim. O da, "Allah seni doğru yola iletmiştir, sen de orada kalmada sebat göster!" dedi ve beni bırakarak

yoluna devam etti. Amr dedi ki: Ben arkadaşlarımın yanına geldiğimde onlar onu, benimle beraber görmüşler gibi hissettim. Onlar beni tutup, üzerime bir kadife elbise atarak üstümü örttüler. O örtünün altından bazen başımı bu taraftan, bazen de o taraftan çıkartarak etrafıma bakınıyordum. Sonunda üzerimde hiçbir elbise olmadığı halde kurtulup kaçtım. Yolda Habeşli bir kadına rastlayarak onun başörtüsünü alarak avret yerimi kapattım. O bir şeyler söyledi, ben de bir şeyler söyledim. Derken Ca'fer'in yanına geldiğimde, "Sana ne oldu?" diye sordu. Ben de, "Üzerimde hiçbir şey kalmayacak derecede her şeyim alındı. Üzerimde gördüğün şu kumaş parçası da Habeşli bir kadının başörtüsüdür." dedim. Ca'fer bana, "Benimle gel!" dedi. İkimiz gele gele Hükümdarın kapısına kadar geldik. Kapıdaki muhafıza, "Allah ehline izin ver!" dedi. O da, "İzin veririm, ancak Hükümdar ailesinin yanındadır." dedi. Ca'fer, "Sen benim için izin iste!" dedi. Ona izin verilince, "Amr dinimi kabul ederek bana uydu." dedi. O da "Asla olamaz" dedi. Bunun üzerine ben, "Evet!" dedim. O, "Asla!" dedi; ben yine, "Evet!" dedim. Bunun üzerine bir adam çağırtarak, "Eğer dediği gibi yapmış ise, onun her dediğini yazarak kaydet!" dedi. Bunun üzerine kâtip geldiğinde, bir bardağa varıncaya kadar her şeyi yazdırdım. Eğer isteseydim onların mallarının da, benim malımdır diyerek kendi malıma katabilirdim.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Rebî'a b. Osman anlattı. O da Yezîd b. Rûmân'dan şöyle dediğini rivayet etti. Muhammed b. Ömer dedi ki: Ayrıca bana Eflah b. Sa'îd anlattı. O Sa'îd b. Abdurrahman b. Kureyş'ten, o da Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan onların şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), Amr b. el-Âs için beyaz bir sancak, onun yanında siyah renkli bir de bayrak tahsis ederek onu, Muhâcir ve Ensâr'dan oluşan 300 kişilik bir askerî kuvvetin başında olarak *Zâtüsselâsil* denilen yere gönderdi. O da buraya gelince, Resûlullah'a (sas) Râfi b. Mekîs el-Cühenî'yi elçi olarak gönderip onların Belî, Kudâ'a ve başkalarından oluşan büyük bir topluluğa sahip olduklarını bildirerek kendisinden takviye kuvvet istedi. Resûlullah (sas) da aralarında Ebû Bekir ve Ömer'in de bulunduğu Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh komutasında, 200 kişilik bir Müslüman takviye kuvveti gönderdi. Bu sırada Resûlullah (sas), Ebû Ubeyde için bir sancak tahsis etmiş ve kendisine, "Arkadaşına varınca ona uy!" şeklinde talimat vermişti. Ebû Ubeyde, Amr'ın yanına varınca namaz konusunda ihtilaf

edince Amr kendisine, "Sen sadece bana yardım için gönderildin." deyince, Ebû Ubeyde, Resûlullah'ın (sas) kendisine yaptığı tavsiyesinden dolayı ona uydu. Böylece, Amr, bütün insanlara namaz kıldırdığı gibi hepsinin de amiri olmuş oldu.

Bize Vekî b. el-Cerrâh ile Abdullah b. Yezîd Ebû Abdurrahman el-Mukri haber verdiler; dediler ki: Bize Musa b. Ali b. Rebâh el-Lahmî anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Amr b. el-Âs'ın şöyle dediğini duydum:

Resûlullah (sas) bana, *"Ey Amr! Silahını ve elbiseni kuşanarak yanıma gel!"* dedi. Onun emrine uyarak yanına geldiğimde, Resûlullah (sas) abdest almaktaydı. Gözlerini kaldırarak bana baktı ve *"Ey Amr! Seni bazı insanlara karşı göndermek istiyorum, Allah seni koruyacak ve ganimet ihsan edecektir. Senin için Allah'tan hayırlı bir mal arzuluyorum."* dedi. Ben de "Ey Allah'ın Resûlü! Ben mal için değil, Allah yolunda cihad etmek ve sizinle beraber olmak üzere Müslüman oldum." dedim. Resûlullah (sas), *"Hayırlı bir mal, salih bir insana ne de güzel yaraşır!"* dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk anlattı. O Muhâcir'den, o da İbrahim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Amr b. el-Âs'ı *Zâtüsselâsil* gazvesine gönderdi ve ona bir sancak tahsis ederek onu, Ebû Bekir ve Ömer'in de aralarında bulunduğu Resûlullah'ın (sas) arkadaşlarından oluşan bir orduya komutan tayin etti.

Bize Yahya b. Huleyf haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn anlattı. O da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Yezîd anlattı. O Hişâm'dan, o da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Amr b. el-Âs'ı *Zâtüsselâsil* gazvesine gönderdi ve aralarında, Ebû Bekir ve Ömer'in de bulunduğu bir ordunun komutanı olarak tayin etti.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Amr b. el-Âs'ı *Zâtüsselâsil* gazvesine gönderdiğinde, şiddetli bir soğuk hava ile karşılaşmalarına rağmen Amr arkadaşlarına, "Hiç kimse asla ateş yakmasın!" dedi. Savaştıktan sonra ordu *Medine*'ye döndüğünde, halk Resûlullah'ın (sas) huzuruna çıkarak bu durumu kendisine

şikâyet etti. Amr da, "Ey Allah'ın Resûlü! Askerim azdı, ateşin yakılmasıyla düşmanın askerlerimin azlığını öğrenmesinden endişe ettim. Yine dağın arka tarafında düşman pusu kurmuş olabilir, diye düşmanı takip etmelerini istemedim." dedi. [Râvî] dedi ki: "Onun bu mahareti, Resûlullah'ın (sas) son derece hoşuna gitti."

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O el-Münzir b. Sa'lebe'den, o da Abdullah b. Büreyde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. el-Âs, halkın ateş yakmasına müsaade etmeyince Ömer, Ebû Bekir'e, "Şu adamın ne yapmak istediğini düşünüyorsun? Millete faydalı olan bir şeyi engelliyor." dedi. Ebû Bekir de, "Bırak ne yaparsa, yapsın; Resûlullah (sas) onu, savaş bilgisinden ötürü üzerimize komutan olarak tayin etmişti." dedi.

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe anlattı. O da Dâvud b. el-Husayn'dan onun, şöyle dediğini rivayet etti:

Nebî (sas) Amr b. el-Âs'ı, kendi ashâbından oluşan bir orduya komutan tayin edip onu, bir topluluğun üzerine gönderdi. Ordu, seriyyeden döndüğünde Resûlullah, *"Komutanınızı nasıl buldunuz?"* diye sordu. Onlar da, "Kendisinin cünüp olarak bize namaz kıldırmasından başka bir yanlışlığını görmedik." dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sas) Amr'ı yanına çağırarak, *"Bu adamlar ne diyor?"* diye durumu ona sordu. O da, "Onlar doğru söylüyor, bir cünüplük hali başıma geldiği halde ben çok hastaydım. Guslettiğim takdirde kendimi öldüreceğimden korktum. Allah ise, ***"Kendi kendinizi öldürmeyiniz! Şüphesiz ki Allah size çok merhamet edicidir."***[54] buyurmaktadır." dedi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ayyâş anlattı; dedi ki: Bize el-Âsım anlattı. O da el-Hâris b. el-Hassân el-Bekrî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas) yanına gelmek veya onun huzuruna çıkmak üzere Mescid'e geldiğimde Resûlullah'ın (sas) minberde, Bilâl'in ise yalın kılıç onun önünde durduğunu ve onun önünde de bir takım siyah sancakların bulunduğunu gördüğümde, "Bu nedir?" diye sordum. Onlar da, "Bu,

[54] Nisa, 4/27.

Resûlullah'ın (sas) kendisini gazaya gönderip de gazadan dönen Amr b. el-Âs'tır." dediler.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Sellâm Ebü'l-Münzir anlattı. O el-Âsım b. Ebü'n-Necûd'dan, o Ebû Vâil'den, o da el-Hâris b. Hassân el-Bekrî'den rivayet etti. Ayrıca bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülmelik b. Yezîd anlattı. O da Sa'îd b. Amr el-Hüzelî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) *Mekke*'yi fethettikten sonra, etrafa askerî birlikler göndermeye başladı. Bu esnada Resûlullah (sas) Amr b. el-Âs'ı da, Hüzeyl kabilesinin putu olan Süvâ'ı yıkmak üzere gönderdi. O da giderek onu yıktı. Amr şöyle diyordu: Ben o puta vardığımda onun bir hizmetlisi bulunuyordu. Bana, "Ne istiyorsun?" dedi. Ben de, "Süvâ'ı yıkmak istiyorum." dedim. O da, "Senin onunla ne işin var?" dedi. Ben de, "Resûlullah (sas) bana bunu emretti." dedim. O, "Sen yıkamayacaksın." dedi. Ben, "Neden?" dedim. O da, "O, kendisini senden koruyacaktır." dedi. Amr dedi ki: Ben kendisine, "Sen şu ana kadar batıl bir düşünce üzere kalmışsın, yazıklar olsun sana! O, hiç duyar ve görür mü?" dedim. Daha sonra, yaklaşarak onu kırdım, arkadaşlarıma da onun hazinesini yıkmalarını söyledim. Onlar da onu yıkınca, içinde bir şey görmediler. Hizmetliye, "Nasıl gördün?" dedim. O da, "Ben artık Allah'a teslim oldum." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. İsmail b. Müslim anlattı. O da ez-Zührî'den rivayet etti. Muhammed b. Ömer dedi ki: Bana ayrıca Abdullah b. Yezîd el-Hüzelî anlattı. O da Sa'îd b. Amr el-Hüzelî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) *el-Ci'râne*'den dönünce, hicretin 8. senesinin Zilkâde ayının bitimine üç gün kala *Medine*'ye geldi. Zilkâde'nin kalan günleriyle Zilhicce ayını burada geçirdikten sonra, 9. yılın Muharrem ayının hilâlini görünce, Araplardan zekâtlarını kabul etmek üzere memurlar gönderdi. Bu kapsamda, Amr b. el-Âs'ı da zekâtlarını kabul etmek üzere Benî Fezâre'ye gönderdi.

Bize el-Hasan b. Musa haber verdi. O da Ebû Lehî'a'dan rivayet etti; dedi ki: Bize Mişrah b. Hâ'ân anlattı. O da Ukbe b. Âmir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), *"İnsanların bazıları Müslüman oldu, Amr b. el-Âs ise iman etti."* dedi.

Bize Amr b. Hakkâm b. Ebü'l-Veddâh haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O Amr b. Dînâr'dan, o Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, o amcasından, o da Nebî'den (sas) şöyle buyurduğunu rivayet etti:

"Âs'ın her iki oğlu da mü'mindir."

Bize Affân b. Müslim ve Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr anlattı. O Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den Resûlullah'ın (sas) şöyle buyurduğunu rivayet etti:

"el-Âs'ın iki oğlu olan Hişâm ile Amr, mü'mindirler."

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Nâfi b. Ömer anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Ebû Müleyke haber verdi; dedi ki: Talha b. Ubeydullah şöyle dedi:

Ben, Resûlullah'tan (sas) duyduğumun dışında bir şey anlatmam. O, şöyle buyuruyordu: *"Amr b. el-Âs, Kureyş'in salih kişilerindendir."*

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Abdullah et-Temîmî haber verdi; dedi ki: Yezîd şöyle dedi. Ben, Hammâd b. Yezîd'i, sadece Kesîr b. Zeyd'in kendisinden bu hadisi bize naklettiğini, ondan da el-Muttalib b. Hanteb'in rivayet ederek söylediğini biliyorum. Ayrıca bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb anlattı. O Eyyûb'dan, o İbn Ebû Müleyke'den, o da Amr b. Dînâr'dan rivayet etti:

Bunlar, Resûlullah'ın (sas) şöyle buyurduğunu söylediler: *"Abdullah, Ebû Abdullah ve Ümmü Abdullah, ne iyi birer hane halkıdırlar."*

Yezîd b. Hârûn dedi ki: Resûlullah (sas) bu kişilerle; Abdullah b. Amr b. el-Âs'ı, Amr b. el-Âs'ı ve Abdullah b. Amr'ın annesini kastederek bunları böyle isimlendirdi.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize el-Ferec b. Fedâle haber verdi. O Muhammed b. Abdüla'lâ'dan, o babasından, o da Abdullah b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Anlaşmazlığa düşen iki kişi Resûlullah'a (sas) gelerek durumlarını kendisine arz ettiler. Resûlullah (sas) da, *"Ey Amr! Bunlar arasında hüküm ver!"* dedi. Amr dedi ki: Ben Resûlullah'a, "Ey Allah'ın Resûlü! Sen hüküm vermede benden daha evlasın." dedim. O da, *"Evet!"* dedi. "O zaman ben neye hüküm vereceğim?" dedim. Resûlullah (sas), *"Eğer sen verdiğin hükümde isabet edersen, sana on hasene vardır, yok eğer ictihat eder de hata edersen, sana bir hasene vardır."* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Abdülmecîd b. Süheyl'den şöyle dediğini rivayet etti: Amr b. Şu'ayb'ın şöyle haber verdiğini duydum: Kendisi, Amr b. el-Âs'ın azadlı bir mevlasından şöyle dediğini duymuş:

Necâşî'nin yanında Müslüman oldum ve Müslüman olarak ona biat ettim. Daha sonra *Medine*'ye geldim. Nebî'nin (sas) huzuruna çıkarak kendisine şunları bildirdim: "Hicreti arzulayarak geldim ve İslâm'ın zühuruna katkıda bulunmak istedim. İslâm'a hizmet noktasında eserimi, İslâm'ın ve Müslümanların mallarında da gözümün olmadığını görmenizi arzuladım. Ancak ne yazık ki aradan, İslâm'a yardımcı olmadığım uzun bir zaman geçmiştir." Resûlullah (sas) da, *"İslâm, kendisinden önceki hataları kökünden kazımıştır. Ben de inşaallah seni, (seçkin) insanlar arasında elçim olarak göndereceğim."* dedi.

Daha sonra Resûlullah (sas) ismen sekiz kişiyi, elçi olarak çeşitli yerlere gönderdiğinde, beni de; el-Cülündâ'nın iki oğlu olan Ceyfer ve Abd'a gönderdi. Bunlar, Ezd kabilesinden idiler. Bunlar arasında kabile reisliğini yapan ise, Ceyfer idi. Resûlullah (sas), aynı zamanda benimle onlara bir mektup gönderdi. Bu mektubunda onları İslâm'a davet ediyordu. Mektubu Übey b. Kâ'b yazmış, Resûlullah (sas) da onu mühürlemişti. Yola çıkarak *Umân*'a vardım. Orada, ilk olarak Abd b. el-Cülündâ'ya ulaşmak istedim. -Bu zat, iki kardeşten en yumuşak huylusuydu.- Bu zatın yanına çıkarak, "Resûlullah'ın (sas) sana ve kardeşine gönderdiği elçisiyim." dedim. O da, "Kardeşim yaş ve mülk bakımından benden önceliklidir, ben seni onunla buluşturacağım." dedi.

Amr dedi ki: Onun kapısında birkaç gün bekledikten sonra ona ulaşarak Resûlullah'ın (sas) mektubunu kapalı bir şekilde mühürlenmiş olarak kendisine takdim ettim. Mektubun mührünü çözerek baştan sona kadar onu okudu. Sonra onu kardeşine vererek onun da okumasını istedi. O da okuyunca, bana dedi ki: "Ey Amr! Sen kendi kavminin eşrafından olan bir kimsenin oğlusun; senin baban bu durum karşısında ne yaptı?" Ben de, "O, Muhammed'e iman etmeden öldü, ama ben onun kendisine iman etmiş ve kendisini tasdik etmiş olarak ölmesini isterdim. Allah beni İslâm'a iletinceye kadar, ben de onun gibi düşünüyordum." dedim. Bana, "Sen ne zamandan beri ona uymaya başladın?" dedi. Ben de, "Yakın zamanda." dedim. Bu

sefer, bana nerede Müslüman olduğumu sordu; ben de, "Müslüman olmuş olan Necâşî'nin yanında." dedim. "Peki, onun kavmi yönetimi hakkında ne yaptılar?" dedi. Ben de, "Onlar da kabul ederek ona uydular." dedim. "Peki, uskuflar ve rahipler de mi ona uydular?" diye sordu; ben de, "Evet!" dedim.

Amr dedi ki: Bu zat, önce Müslüman olmaya yanaşmadı. Ben de birkaç gün orada kaldıktan sonra, "Yarın döneceğim." dedim. Benim, kesin olarak çıkıp gideceğimi anlayınca, İslâm'a [Müslüman olmaya] olumlu cevap verdi. Kendisiyle beraber, kardeşi de Müslüman oldu; Resûlullah'ı (sas) tasdik ettikleri gibi, halktan zekât toplama ve aralarında hüküm verme konusunda beni kendi halime bırakmakla beraber, bana muhalefet edenlere karşı destek de oldular. Ben de onların zenginlerinden zekât alarak onların fakirlerine dağıtmaya başladım. Ticaretini yaptıkları sürece onların meyvelerinden de sadaka (zekât) kabul ettim. Böylece Resûlullah'ın (sas) vefatını duyuncaya kadar onların arasında kaldım.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize ed-Dahhâk b. Osman anlattı. O Mahreme b. Süleyman el-Vâlibî'den, o da İbrahim b. Muhammed b. Talha b. Ubeydullah'tan rivayet etti. Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize ayrıca Muhammed b. Sâlih haber verdi. O da Musa b. İmrân b. Mennâh ve diğerlerinden rivayet etti. Bu ikisinin dışında, başka kimseler de bize anlattı; dedi ki:

Amr b. el-Âs, Resûlullah'ın (sas) *Umân* valisi idi. Günün birinde *Umân* Yahudilerinden birisi kendisine gelerek, "Senden bir şey sorduğum takdirde bundan ötürü korkmalı mıyım?" dedi. Amr, "Hayır!" deyince, Yahudi, "Allah aşkına seni bize kim gönderdi?" dedi. Amr da, "Allah'a yemin ederim ki, beni Resûlullah (sas) gönderdi." dedi. Yahudi, "Allah aşkına, sen onun Allah'ın elçisi olduğunu kesin olarak biliyor musun?" dedi. Amr da, "Allah'a yemin ederim ki, evet!" dedi. Bu sefer Yahudi, "Eğer dediklerin doğruysa, onun bu gün vefat etmiş olması lazım." dedi. Amr bunları duyunca, arkadaşlarını yanına topladı ve dağınık bulunan eşyalarını topladıktan sonra, Yahudi'nin bu söylediklerini yazarak kaydetti. Kendisinin güvenliğini sağlamak üzere Ezd ve Kays kabilesinden olan korumalarıyla beraber, Benî Hanîfe topraklarına geldi. Bu sefer onlardan korumalar alarak Benî Temîm kabilesi topraklarına vardı. Onlardan da korumalar alarak Benî Âmir topraklarına kadar geldi. Orada Kurre b. Hübeyre el-Kuşeyrî'ye konuk oldu.

Kurre, ona büyük ikramlarda bulundu. Amr bineğine binip ayrılacağı sırada Kurre ona, "Benim sana bir nasihatim var; onu dinlemeni isterim." dedi. Amr, "Nedir?" diye sorunca, Kurre, "Arkadaşınız vefat etmiştir." dedi. Amr, "Sadece bizim adamımız mı, annesi ölesice!" dedi. Yani "Senin de adamın değil mi?"[55] Kurre sözlerine devamla, "Siz Kureyş topluluğu olarak, kendi hareminizde güven içindeydiniz. İnsanlar her taraftan size doğru geliyorlardı; ancak aranızdan bir adam çıktı ve duyduklarımı söyledi. Daha sonra onun vefatını duyunca, biz üzülmedik ve "Bir takım insanları güden Mudarlı birisi ölmüştür." dedik. İnsanlar size doğru koşup gelmekte; fakat size bir şey vermemektedirler. Siz yine Hareminiz'e kavuşmaya ve orada güven içinde kalmaya bakın! Eğer bunu yapmayacak olursan, nereye istersen, ben oraya gelirim." dedi. Amr bundan etkilenerek, "Ben senin bu nasihatlerini tekrar sana iade ediyorum, seninle buluşacağımız yer ise, senin o ananın küçücük evidir. Hangi Arap bizi onunla tehdit edebilirmiş? Yemin ederim ki, gelip seni atlarımın ayaklarıyla çiğneyeceğim!" dedi. Bunun karşısında Kurre, "Ben öyle demek istemedim." diyerek söylediklerine pişman oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana ed-Dahhâk b. Osman anlattı; dedi ki: ez-Zührî'nin şöyle dediğini işittim:

Amr b. el-Âs *Umân*'dayken ona Resûlullah'ın (sas) vefat haberi geldiğinde; (Ben bunun, el-Münzir b. Sâvâ'nın yanında anlatıldığını gördüm.) Ezd kabilesinden olan korumalar eşliğinde, *"Hecer"*[56] denilen yere geldi. Sonra Abdülkays kabilesinin korumalarının eşliğinde, Benî Hanîfe diyarına geldi. Orada Müseylime onun gelişini duyunca onun yoluna çıktı. Amr, yanında Benî Hanîfe'den olan Sümâme b. Üsâl bulunduğu halde kendisinden kaçtı. Ancak Müseylime, onun arkadaşlarından olan Habîb b. Zeyd b.

[55] Metnin Arapça aslındaki "لا أم لك" tabirinde yer alan "أم" kelimesinin, "anne" anlamındaki "ام" (ümm) değil de, "ileri gitmek" anlamında olan "أَم" (emm) şeklinde olduğu kanaatindeyim. Zira bu tabir, ardından getirilen "yerinde dur!" anlamındaki "دونك" isim fiili ile açıklanmıştır. Buna göre bu tabiri, "لا أَمَّ لك" şeklinde okumamız durumunda, "ileri gidemezsin!" veya "fazla ileri gitme!" şeklindeki anlamları ifade eder ki, ardından getirilen "yerinde dur!" anlamındaki "دونك" isim fiili, hemen hemen aynı anlama gelmektedir. Bu durumda, "وصاحبنا هو لا أَمَّ لك" ifadesini, "Evet, o bizim arkadaşımızdır; ne olmuş yani? Fazla ileri gitme!" şeklinde tercüme etmenin daha isabetli olacağını düşünmekteyim (M).

[56] Hecer, Bahreyn'in en büyük şehridir. Burası, Muhariboğulları'nın Pazar merkezidir. Bkz. el-Hemedanî, *Sıfatü Cezîreti'l-Arab*, s. 135.

Âsım -O, Ümmü Umâre'nin oğludur.- ile Abdullah b. Vehb el-Eslemî'yi, develer arasında saklanmışlarken yakalayarak onlara, "Siz benim Allah'ın Resûlü olduğuma tanıklık ediyor musunuz?" dedi. Bunlardan el-Eslemî onun dediklerini itiraf edince onu demirlere bağlayarak tutukladı. el-Eslemî daha sonra kurtularak Hâlid b. el-Velîd'in yanına gitti. Habîb b. Zeyd'e gelince ona da, "Sen benim Allah'ın Resûlü olduğuma tanıklık ediyor musun? "dedi. O da, "Ben duymuyorum" dedi. Bu sefer, "Sen Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna tanıklık ediyor musun? "dedi. O, "Evet!" deyince; Müseylime'nin emri üzerine kollarını omuzlarından, ayaklarını da dizlerinden kestikten sonra onu ateşle yaktı.

[Râvî] dedi ki: Amr b. el-Âs, Benî Temîm'den Zibrikân b. Bedr ve Kays b. Âsım el-Minkarî'nin göndermiş olduğu korumaları alarak Kurre b. Hübeyre'ye kadar geldi. Kurre ise, kendi kavminden 100 kişilik bir kuvvetin başında, Amr'ın korumaları olarak yola çıktı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hâşim b. Âsım el-Eslemî anlattı. O da el-Münzir b. Cehm'den şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. el-Âs, [*Medine*'ye dönerken] insanlardan hep mürted olanlarla karşılaştı. Gele gele, *Zülkassa*'ya ulaştı. Bu sırada *Medine*'den çıkıp gelmekte olan Uyeyne b. Bedr ile karşılaştı. O, bu sırada Ebû Bekir'e uğramıştı. [Onunla görüşmekten dönüyordu.] Uyeyne, Amr'a şöyle diyordu: "Eğer bize bir şeyler yaparsan, senin yerine, biz arkamızdakinin hakkından geliriz." dedi. Amr, "Senin arkandaki nedir?" dedi. Uyeyne dedi ki: "O, halkın idaresini üstlenen İbn Ebû Kuhâfe'dir. [Ebû Bekir'dir.] Ey Amr! Bizler ile sizler eşitlendik!" dedi. Amr, "Ey Mudar'ın habislerinin çocuğu! Yalan söylüyorsun." dedi. Amr *Medine*'ye geldiğinde, karşılaştığı durumları ve Kurre b. Hübeyre ile Uyeyne b. Bedr'in söylediklerini Ebû Bekir'e anlattı. Ebû Bekir de, Hâlid b. el-Velîd'i Ehl-i Ridde'ye [dinden dönenlerin üzerine] gönderdiğinde Amr, Hâlid'in yanına gelerek şöyle demeye başladı: "Ey Ebû Süleyman! Kurre b. Hübeyre senin elinden kurtulmamalı!" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Sebre anlattı. O İsa b. Umeyle el-Fezârî'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Âmiroğulları mürted olmadıkları gibi onlara yardım da etmemiş olarak Hâlid b. el-Velîd'e geldiklerinde, durmuş vaziyetteyken, Hâlid onlara, "Kurre b. Hübeyre el-Kuşeyrî nerededir?" diye sorunca o, "İşte ben buradayım." dedi. Hâlid, [birilerine], "Onu getir de boynunu vur!" dedi. Sonra ona, "Amr b. el-Âs'a şöyle, şöyle söyleyen ve Müslümanlara tuzak kuran sen değil misin?" dedi. O da dedi ki: "Ey el-Muğîre'nin oğlu! Benim, Amr b. el-Âs katında bir tanıklığım vardır." dedi. Hâlid, "O, zaten senin söylediklerini Halife'ye aktardı." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah anlattı. O ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Hâlid, Uyeyne b. Bedr ile Kurre b. Hübeyre'yi bağlayarak Ebû Bekir'e gönderdi. Onlar da elleri bağlı bir şekilde *Medine*'ye getirildiler, Ben Uyeyne'ye baktım elleri bir iple boynuna bağlanmış bir şekilde *Medine* çocukları, yaprakları soyulmuş hurma dallarıyla onu dürterek ve ona vurarak, "Ey Allah'ın düşmanı! İmanından sonra inkârcı mı oldun?" diyorlardı. O da, "Vallahi ben hiçbir zaman iman etmiş değildim." diyordu. [Râvî] dedi ki: Bu sefer Kurre b. Hübeyre getirildi; dedi ki: "Ey Resûlullah'ın (sas) Halifesi! Ben hiçbir zaman inkârcı olmadım. Amr b. el-Âs'a sorun, *Umân*'dan geldiği gecelerde, kendisini 100 kişilik bir kuvvetle koruduğuma ilişkin kendisi katında bir tanıklığım vardır. Bundan önce kendisini ağırlayarak ona kurban kesmiştim." Ebû Bekir de Amr'a durumu sorunca, Amr dedi ki: "Ben onun yanında konaklamıştım. O zamana kadar kendisinden daha iyi bir mihmandar görmemiştim. [*Medine*'ye gelmekte iken] o, beni yalnız bırakmayarak korumalarıyla beraber benimle yola çıktı." Daha sonra Amr onun dediklerini anlatınca, Kurre, "Vazgeç ey Amr!" dedi. Amr ise, "Sen vazgeçersen ben de vazgeçerim." dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir onu affederek ona bir emanname yazdı. Uyeyne'nin de mazeretini kabul ederek onun için de bir emanname yazdı.

Bize Muhammed b. Ömer haberdi, dedi ki: Bana Abdullah b. Vâbisa el-Absî anlattı. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Ridde olayları sırasında kendisine yardımcı olmak üzere Hâlid b. el-Velîd ile beraber bulunuyorduk. Kendisi *Medine*'ye dönünce, beraberindeki Araplar da memleketlerine döndüler. Abs ve Tay kabileleriyle Esed

kabilesinden olanlar da kendi evlerine döndüler. Ta ki, *Şam*'a yönelik seferberlik ilan edilince onlar *Medine*'ye geldiklerinde Ebû Bekir orduyu üç komutanı arasında bölüştürerek üç fırkaya ayırdı. Bunlar Amr b. el-Âs, Şürahbîl b. Hasene ve Yezîd b. Ebû Süfyân idi. Ordu, bu üç komutanın yönetiminde, *Şam*'a gitti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülcebbâr b. Umâre anlattı. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Bekir orduyu toplayarak *Şam*'a göndermek isteyince, Ebû Bekir'in valilerinden ilk gazaya çıkan, Amr b. el-Âs oldu. Ebû Bekir kendisine, *Filistin*'e gitmek üzere *Eyle* yolundan gitmesini emretti. Amr da, başlarında Sa'îd b. el-Hâris es-Sehmî'nin bulunduğu öncü bir kuvveti, oraya gönderdi. Onun sancağını da el-Haccâc b. el-Hâris es-Sehmî'ye teslim etti. Amr ile beraber yola çıkan askerleri, 3.000 kişi idi. Onlar arasında, birçok Muhâcir ve Ensârdan olan insanlar vardı. Ebû Bekir de Amr'ın kafilesi ile beraber çıkarak ona şöyle tavsiyelerde bulunuyordu: "Ey Amr! Açık ve gizli olan her işinde Allah'tan sakın ve ondan daima hayâ et. Zira O, seni de senin amellerini de görmektedir. Seni, senden önce Müslüman olmuş olanların ve senden daha çok İslâm'a ve Müslümanlara faydası dokunmuş olanların başına getirdiğimi gördün. Sen, elinden geldiğince, ahiret işçilerinden birisi olmaya çalış. Yaptığın her şeyi Allah rızası için yapmaya gayret et. Beraberinde olanların babası ol, [onlara bir baba gibi davran] onların sırlarını açığa vurma! Onların görünürdeki durumlarıyla yetin, işinde ciddi ol. Düşmanla karşılaştığın zaman dirayetli ol ve korkaklık gösterme. İhanetlerin üzerine yürü ve hainleri cezalandır. Arkadaşlarına öğüt verince, özlü konuş, nefsinin ıslahına çalış! Böylece maiyetindekiler, onu uzun bir tavsiye olarak algılayarak kendilerine çeki düzen verir ve kendilerini onunla sorumlu tutarlar."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülhamîd b. Ca'fer anlattı. O da babasından şunu rivayet etti:

Ebû Bekir, Amr b. el-Âs'a, "Seni uğrayacağın Belî, Uzre, ve Kudâ'a kabilesinin diğer boyları ile orada geri kalan diğer Arap boylarına vali olarak atadım. Onları Allah yolunda cihat etmeye davet ederek onlara teşviklerde bulun. Eğer bu konuda sana uyarlarsa, onların binek ve azıklarını temin

ederek onları birbiriyle yoldaş et. Her bir kabileye büyüklüğüne ve mertebesine göre muamele et!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Üsâme b. Zeyd anlattı. O Mu'âz b. Abdullah b. Hubeyb'ten, o da kendi kabilesinden olan ba zı adamlardan şöyle dediklerini rivayet etti:

Ebû Bekir; Amr b. el-Âs, Yezîd b. Ebû Süfyân ve Şürahbîl b. Hasene olmak üzere üç kişiyi *Şam*'a gidecek olan orduya komutan olarak tayin etti. Halk [Ordudaki askerler] bir araya geldiği zaman, Amr b. el-Âs, hepsine imam oluyordu. Ayrıldıkları zaman ise, herkes, kendi arkadaşlarının başında bulunuyordu. [her komutan kendi birliğine komuta ediyordu.] Ebû Bekir, Hâlid b. el-Velîd'e mektup yazarak Amr'a yardımcı olmasını istedi. Hâlid bunun üzerine Amr'a yardımcı oldu. *Ecnadîn* ve *Fihl* savaşlarıyla fethedilinceye kadar *Şam* kuşatması günlerinde tüm insanların [askerlerin] emir ve komutası Amr b. el-Âs'taydı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Amr, *Şam*'ın fethi esnasında, düşman tarafın çokluğunu görünce, Ebû Bekir'e mektup yazarak Rumların ve etraftan topladıkları askerlerin kalabalığını bildirerek kendisinden yardım istedi. Ebû Bekir de yanında bulunan Müslümanlarla konuyu istişare etti. Bunun üzerine Ömer, "Ey Resûlullah'ın (sas) halifesi, Hâlid'e mektup yazın; onun, beraberinde askerlerle birlikte, Amr'ın yanına gitmesini isteyin; bu şekilde Hâlid ve arkadaşları, Amr'a yardımcı olmuş olurlar." dedi. Ebû Bekir de, Ömer'in dediği gibi yaparak, Halid'e bu şekilde hareket etmesi için bir mektup gönderdiği. Hâlid [mektubu okuyunca], "Bu Ömer'in işidir; o, benim kıskanarak benim vasıtamla *Irak*'ın fethedilmesini istememektedir. Bunun için beni, Amr ve arkadaşlarına yardımcı olarak göndermekle onlar gibi sıradan bir asker olmamı istemektedir. Eğer bir fetih gerçekleşirse, biz buna ya ortak olmuş olacağız veya ben oradaki komutanlardan birisinin komutasına girmiş olacağım. Böyle bir fethin sonucunca, Ebû Bekir'in katında benim değil de, emrinde bulunduğum kişinin adı anılacaktır." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülhamîd b. İmrân b. Ebû Enes anlattı. O, el-Muttalib b. es-Sâib b. Ebû Veda'a'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Bekir es-Sıddîk, Amr b. el-Âs'a mektup yazarak şöyle dedi: "Ben Hâlid b. el-Velîd'e, sana yardımcı olmak üzere, yanına gelmesini yazdım. Yanına geldiği zaman onunla iyi bir arkadaşlık kur; ona karşı rekabet etme! [onunla boy ölçüşme!] Ondan habersiz, bir şeye kesin karar verme! Benim, gerek ona ve gerekse başkasına göre sana öncelik vermiş olmamdan dolayı onlarla müşavere et, onlara muhalefet etme!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'd b. Râşid anlattı. O Atıyye b. Kays'tan, o da Beytülmakdis'in müezzini olan Ebü'l-Avvâm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın *Beytülmakdis* hakkında şöyle dediğini işittim: "Biz 20.000 kişilik bir kuvvetle *el-Ecnadîn* olayında bulunduğumuzda ordunun başında Amr b. el-Âs bulunmaktaydı. Allah onları hezimete uğratınca onlar dağılıverdiler. Ömer b. el-Hattâb'ın döneminde, halkın bir kısmı *Fihl*[57] denilen yere döndü. Bunun üzerine Amr b. el-Âs, onların üzerine yürüyerek, onları oradan sürdü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülhamîd b. Ca'fer anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Müslümanların emirleri [komutanları] *Şam*'a yürüyünce, *Hicaz* bölgesine yakın *Gazze* köylerinden *Sâdin* denilen bir köyde konakladılar. Orada onları Rum patriklerinden birisi karşıladı ve komutanlardan birisinin, kendisiyle konuşmak üzere, yanına gelmesi için bir haber gönderdi. Komutanlar, bu konuyu kendi aralarında görüşerek Amr'a, "Sen bu işe elverişlisin." dediler. Bunun üzerine, Amr da patriğin yanına çıkınca, patrik ona, "Hoş geldin." dedikten sonra, onu da kendisine ait tahtın üstünde yanına oturttu. Patrik, Îs b. İshâk b. İbrahim b. İsmail b. İbrahim vasıtasıyla kendisiyle Amr arasında bir akrabalık alakası kurdu. Amr onunla konuşurken, kendilerinin İslâm'a girmelerini teklif etti. Aksi takdirde küçülmüş olarak kendi elleriyle cizye vermek durumunda kalacaklarını bildirdi. O ise İslâm'a girmeyi kabul etmeyerek dininden ödün vermedi. Amr da buna karşılık, "Senin kılıçtan başka mazeretin kalmadı." dedi. Daha sonra birbirlerinden ayrılmalarının akebinde aralarında büyük bir savaş meydana geldi.

[57] Fihl; Şam yöresinde, Müslümanlarla Bizanslar arasında çıkan savaşın cereyan ettiği bir yer adıdır. Bkz. el-Hemedanî, *el-Emâkin*, s. 735.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O Abdülhakîm b. Suheyb'ten, o da Ca'fer b. Abdullah b. Ebü'l-Hakem'den şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. el-Âs, bir grup arkadaşıyla *Gazze* Patriğinin yanına çıktığında, üzerinde demir pası bulunan bir kaftan ile başında siyah bir sarık, elinde bir mızrak ve sırtında bir kalkan vardı. Patrik onu bu şekilde görünce gülerek, "Silahlı bir şekilde yanımıza gelmekle ne demek istiyorsun?" dedi. O da, "Senden farklı insanlarla karşılaşmaktan [ardındakini görüp de (amacını anlayıp da), bunda kusur yapmış olmaktan] endişe etmiştim de ondan." dedi. Patrik arkadaşlarına dönüp baktı ve işaret parmağıyla orta parmağını birleştirerek onlara el işareti yaptı. Daha sonra Amr'e, "Hoş geldiniz!" diyerek onu kendi tahtının üstünde, yanı başında oturtup, kendisiyle uzun uzadıya konuştu. Bunun ardından Amr kendisiyle tartışarak onu İslâm'a davet etti.

Patrik onun sözünü, beyanını ve edasını görünce, Rumca, "Ey Rum topluluğu! Sadece bu gün bana itaat edin de, daha sonra isterseniz bir asır boyu bana isyan edin. Bu adam kendi toplumunun eşrafındandır. Görmüyor musunuz? Nasıl ben bir kelime konuşunca o, derhal kendiliğinden cevap vermekte ve hiçbir şekilde, "Ben arkadaşlarıma danışayım, bana söylediklerini onlara da arz edeyim." demiyor. Onu yanımızdan ayrılmadan öldürmekten başka bir çare yoktur. Araplar aralarında anlaşmazlığa düşerek ittifakları gevşer ve bizimle savaşma konusunda sakinleşirler." Bunun üzerine, etrafında bulunan Rumlar, "Bu isabetli bir görüş değildir." dediler.

Amr ile beraber arkadaşlarından Rumca bilen bir adam da girmişti. Bu adam, Patriğin dediklerini Amr'a iletti. Patrik tekrar Amr'a dönerek, "Aranızda senin kadar beyanı ve edası güzel başka bir arkadaşınız var mıdır?" diye sorunca, Amr, "Arkadaşlarım arasında ifadesi en bozuk ve edası en düşük olan benim. Arkadaşlarım arasında öyleleri var ki, kendisiyle konuştuğunda benim burada olmadığımı anlarsın." dedi. Patrik, "Kendisiyle konuşmak üzere, beyan ve söz edasında en ileri olanınızı bana göndermenizi arzuluyorum." dedi. Amr da, "Olur!" dedi.

Amr patriğin yanından çıkınca, patrik arkadaşlarına, "Ben görüşünüze katılmayacağım; onların adamları yanıma girdiğinde boynunu

vurduracağım." dedi. Amr kapıdan çıktıktan sonra, tekbir getirerek, "Ben bir daha asla böyle bir şey yapmayacağım." dedi. Karargâhına gittiğinde, arkadaşları onun etrafında toplanarak kendisine durumu sordular, o da kendisiyle patrik arasmda geçenleri onlara bildirdi. Topluluk [askerler] bu durumu önemseyerek bu işin sorunsuz bitmesini lütfeden Allah'a hamd ettiler.

Amr durumu Ömer'e mektupla bildirince, Ömer karşılığında kendisine şöyle bir mektup yazdı: "Allah'ın bize yaptığı ihsanından ötürü hamd olsun. Sakın bu durumdan ötürü, kendin veya Müslümanlardan herhangi birisiyle gururlanma! Onlardan gayr-ı Müslim bir kölenin seninle konuşmasına müsaade etme ki, onun gailesinden güvende kalasın, [böyle art niyetli olanlar] için de moral bozucu olsun."

Amr, Ömer'in mektubunu okuyunca, "Ömer'in raiyetine merhametli olduğu kadar, en merhametli bir baba dahi, çocuğuna merhametli olamaz!" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Yermûk savaşı esnasında Amr'm bayrağını oğlu Abdullah taşımaktaydı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ömer b. Muhammed anlattı. O Amr b. Şu'ayb'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Yermûk savaşı esnasında Amr'ın bayrağı siyah renkliydi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı; dedi ki: Bana Abdülvâhid b. Ebû Avn anlattı. O da Musa b. İmrân b. Mennâh'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. el-Âs, *Yermûk* gününde, insanların bayrak sahibinin etrafından açıldıklarım görünce, bizzat kendisi sancağı eline alarak ilerledi ve şöyle bağırmaya başladı: "Ey İslâm topluluğu! Bana gelin" deyip öne doğru çarpışarak ilerlerken, "Siz de benim yaptığım gibi yapın!" diyordu. O, bayrağı kaldırdığında, üzerinde sanki kuşların kanlı dillerinin izleri vardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ya'kûb b. Muhammed anlattı. O Abdülmelik b. Müslim'den, o Ya'lâ b. Şeddâd'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Müslümanlar, Ömer b. el-Hattâb'ın *el-Câbiye*'ye gelmekte olduğunu duyduklarında, Ordu komutanları olan Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, Amr b. el-Âs ve Yezîd b. Ebû Süfyân birlikte onu karşılamak üzere yola çıktılar. *Medine*'ye yakın bir mesafede bulunan *el-Câbiye*'nin gerisindeki bir mevkide kendisiyle karşılaştılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana el-Mufaddal b. Fedâle el-Kaynî anlattı. O Ayyâş b. Abbâs el-Kıtbânî'den rivayet etti. Muhammed b. Ömer dedi ki: Ayrıca bana Sâlih b. Keysân'dan işiten birisi anlattı. O Ya'kûb b. Utbe'den, o da Mısır halkından olan bir şeyhten şunu rivayet etti:

Amr b. el-Âs, Ömer'in *Filistin* ve civarının valisi olarak bulunuyordu. O, arkadaşlarına *Mısır*'a gitmek üzere çağrıda bulundu. Böylece Amr, oğlu Abdullah b. Amr'ı yerine vekil bırakarak Ömer'den habersiz olarak 3.500 kişiyle *Mısır*'a doğru yola çıktı. Mu'âviye b. Ebû Süfyân da Ömer'e bir mektup yazarak Amr'ın arkadaşlarıyla beraber *Mısır*'a gidişlerini kendisine bildirdi. Mektup Ömer'e ulaşınca canı sıkıldı. Hemen Ukbe b. Âmir el-Cühenî'yi çağırarak ona bir mektup verip kendisine, "Çabuk git ve Amr'ı bulduğun yerde bu mektubu ona ver!" dedi. Ukbe, *Mısır* topraklarına bakmakta olduğu bir sırada bineğini hızlandırarak ona ulaştı. Amr ona malını ve onları nasıl bırakıp geldiğini sordu. Mektup Ukbe'nin elinde iken *Mısır*'a girinceye kadar onu Ukbe'nin elinden almak istemedi. Birileri kendisine "Burası artık *Mısır* topraklarıdır." deyince, "Allah'ım! Bize *Mısır* topraklarını mübarek [bereketli] kıl." diyerek bineğinden indi ve "Emîrü'l-Mü'minîn'in mektubunu getir!" dedi. Onu sakin bir şekilde okuduktan sonra kendisine iade ederek onun da okumasını istedi. Ömer mektubunda şöyle diyordu:

"Bismillahirrahmanirrahîm

Durum şu ki; Benden habersiz arkadaşlarını alıp istediğin yere götürmekle bana karşı gösterdiğin cesaretten; rüştünün, akıl ve tecrübenin şu anda seninle beraber bulunmadığı anlaşılmaktadır. Allah'a yemin ederim ki, eğer Müslümanların gözünden düşeceğini düşünmeseydim, bir adam göndererek, ulaştığı yerde hemen seni yaya olarak veya en zahmetli bir bineğe bindirerek buraya getirtirdim de bu sana yaya yürümekten de güç gelirdi. Basit bir amaçla milleti seferber ederek yola çıkıyorsun. Eğer annen bu insanların ardından hasret çekmiş olsaydı, sen bunların başına geçerek

onları böyle yürütmezdin. Yazıklar olsun sana! Bu Müslümanlardan birisinin başına bir şey gelmiş olsa, onun helâkine sen sebep olduğun gibi, kendin de helâk olursun. Mektubum sana ulaşır ulaşmaz, beraberinde olan insanlarla geri dönerek ikinci bir emrim gelinceye kadar işine bakmaya devam et!"

[Râvî] dedi ki: Mektubu, okuyup sona gelince, Amr'ın yüzünün rengi değişti. [Râvî] dedi ki: Biz *Mısır* topraklarına girerek *el-Feremâ*[58] denilen yere vardığımızda, orada savaşa hazırlanmış bir toplumla karşılaştık. Amr, onlarla savaşarak onları mağlup etti. Daha sonra ilerleyerek *Füstât*'a[59] vardı. Orada da savaşa hazırlanmış, kalelerinin etrafına hendek kazmış bir topluluk görünce, hendeğin gerisindeki bir yere indi.

Ömer b. el-Hattâb, Amr bu kaleyi kuşatmaktayken, Zübeyir b. el-Avvâm'ı, 10.000 kişilik bir kuvvetle onun yardımına gönderdi. Burada günlerce savaştıktan sonra, düşman kaçarak kaleye girip kapılarını üzerlerine kilitlediler. Zübeyir dedi ki: "Bunlar kalelerine sığınınca Müslüman askerlerin ayağa kaldırılması gerekiyordu. Bunun için bir merdivenin getirilmesini emredip merdiven hazırlanınca onu, kalenin duvarına dayayarak duvarın üstüne çıkıp tekbir getirdi. Ardından Müslümanlar da tekbir getirmeye başladılar. Kendisi kaleye girince ardından Müslümanlar da girdi. Böylece kale savaşla fethedilmiş oldu. Müslümanlar da kalenin içindeki her şeyi kendilerine mübah gördüler. Böylece tüm o mallar, Müslümanlara ganimet olarak ayrılmış oldu. Daha sonra Amr b. el-Âs, onları cizye ve haraç vermekle yükümlü tutmak üzere onlarla bir anlaşma yaptı."

Daha sonra Amr b. el-Âs, Ömer'e mektup yazarak; Allah'ın müyesser kıldığı fetih müjdesini verdi; kendisinin, beraberindeki Müslümanlarla Ukbe b. Âmir el-Cüheni'nin selamet haberini bildirdi. Ömer de buna sevinip Allah'a hamd ederek şöyle dedi: "Bilmiş ol ki, bundan önce yanımda

[58] el-Ferema; Mısır'da kurulan ilk şehirlerden olup, Kızıldeniz'e üç mil mesafededir. Bkz. e-Ya'kûbî, *el-Büldan*, s. 168. (M).

[59] Füstat; Sözlük olarak kurulu büyük çadır anlamına gelmektedir. Yer olarak Babü'l-Yûn olarak bilinen, Rum kralının sarayının bulunduğu yerin adıdır. Amr b. Âs, H. 20. yılda Hz. Ömer döneminde burayı fethedince, Arap kabileleri Amr b. Âs'ın çadırının etrafında çadır kurunca buraya çadır anlamına gelen *"Fustat"* adı verilmiştir. Bkz. a.g.e. s.168. (M).

makbul bir kişi olmaktan çıkmıştın, sen sen ol! Bir daha benim haberim olmadan kendi başına bir iş yapma! Ancak yanındaki Müslümanların başına gelebilecek acil bir olumsuz durum olursa, durumu onlara hemen bildirip harekete geçirmelisin."

Amr b. el-Âs da Ömer'e şöyle bir mektup yazdı:

"Amr b. el-Âs'dan sana selam olsun. Kendisinden başka hiçbir ilahın olmadığı Allah'a olan hamdimi sana iletirim. Bundan sonra: Emîrül-Mü'minîn'in mektubunu aldım ve kınanmamı gerektirecek davranışımdan ve bana izafe ettiği tedbirsizlikten dolayı beni azarlayan ifadelerini okudum. Her ne kadar sana danışmadığım bazı şeyler olmuşsa da, bu, kolladığım bir fırsat ve temenni ettiğim bir galibiyetten dolayı oldu. Allah da bize bu zaferi ve selâmeti nasip etti. Bundan dolayı Allah'a hamd ediyoruz. Bundan sonra ise, bir daha emrine muhalif bir şey yapmayacağım. Bütün güç Allah'tandır. Allah'ın selâmı ve rahmeti, üzerinize olsun."

Amr b. el-Âs bir müddet *Mısır*'da kaldıktan sonra, *İskenderiye* halkı üzerine gitmeye ilişkin Ömer'den izin istedi. Ömer de beraberindeki Müslümanlarla beraber onların üzerine yürümesine izin verdi. Bunun üzerine Amr b. el-Âs, Hârice b. Huzâfe el-Adevî'yi *Mısır*'da vekil bırakarak, hicretin 21. yılında, Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî'yi öncü olarak onlara karşı gönderdi. *İskenderiye* halkı, kendilerinden başka Rum ve Kıptîleri de bir araya toplayarak Amr'ın asla *İskenderiye*'ye giremeyeceğini kendisine bildirerek büyük bir orduyla Amr'ın karşısına çıktılar. Böylece aralarında şiddetli bir çarpışma meydana geldi. Sonunda Allah onları hezimete uğrattı. Daha sonra *İskenderiye*'ye yakın *el-Kiryevn*[60] denilen mevkiye kadar geldiler. Burada da İslâm ordusuyla Rumlar arasında büyük savaş meydana geldi. Bu esnada Amr b. el-Âs, burada korku namazı kıldı. Amr ilerleyerek *İskenderiye*'ye kadar gitti. *İskenderiye* Mukavkıs'ı Amr'a haber göndererek barış anlaşması yapmak üzere Rum hükümdarına danışmak için kendilerine bir yıllık süre tanımasını istedi. Amr reddedince, bir aylık süre istediler. Amr, bir saatlik bir süre dahi vermeyeceğini onlara bildirerek onlarla şiddetli bir çarpışmaya girdi. Sonuçta *İskenderiye*'yi kılıç zoruyla fethederek

[60] Amr b. el-Âs'ın, İskenderiye yakınında, Rum ordularıyla savaştığı bir yerdir.

onların mallarını ganimet alarak Müslümanlar arasında paylaştırdı. Daha sonra burada, başlarında Abdullah b. Huzâfe'nin olduğu bir askerî birlik görevlendirerek buradan ayrıldı.

Amr, Mu'âviye b. Hudeyc'i Ömer'e göndererek *İskenderiye*'nin fethini kendisine bildirdi. [Râvî] dedi ki: *İskenderiye*'nin fethini duyan Kostantin b. Hirakl, Menuyel adındaki bir hadımım 300 kişilik bir süvari birliğin başında *İskenderiye*'ye gönderdi. Bunlar orada kalan Müslüman birliklerinden bir kısmını kılıçtan geçirirken, bir kısmı da oradan kaçmak durumunda bıraktılar. Bu arada *İskenderiye* halkı da idareyi tanımadığını bildirdi. Bu durum Amr b. el-Âs'a ulaşınca, Müslümanlara çağrıda bulunarak 15.000 kişilik bir kuvvetle yola çıkarak *İskenderiye* halkının üzerine yürüdü ve onlara karşı mancınıklar kurdu. Onlarla şiddetli bir çarpışmaya girdi. Sonunda onları mağlup ederek şehir surlarını yıktı. Rivayete göre Amr'ın bizzat yıkıma katıldığı görülmüştür.

Bize Abdullah b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Nâfi anlattı. O da Amr b. el-Hâris'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. el-Âs her yıl, *İskenderiye* halkının cizye ve haracından ihtiyacı kadarını alıkoyduktan sonra kalanını Ömer b. el-Hattâb'a gönderirdi. Daha sonra Amr b. el-Âs, haraç göndermede gevşeklik yapınca, Ömer kendisine bir mektup göndererek onu, bu tutumundan dolayı kınayarak ve sıkıştırarak şöyle dedi: "Ey Ebû Abdullah![61] Hak ile bir şeyin senden alınmasından veya sana verilmesinden üzülme! Zira hak, çok açıktır. İfade etmede zorluk çektiğin şeyleri bana bırak! Artık gizlilik âşikâr olmuştur."

Amr b. el-Âs da Ömer'in mektubuna karşılık ona şöyle bir cevap yazdı: "Bölge halkı, mahsullerinin yetişmesini beklemektedirler. Müslümanların haline baktım da, onlara şefkat etmenin, onları sıkıştırıp da geçinmekte oldukları ihtiyaç maddelerini satmak mecburiyetinde bırakmaktan daha

[61] Tercümede esas aldığımız eserin Arapça aslında; "tahammülsüzlük yapma!", "üzülme!", "endişelenme!" gibi anlamlara gelebilen لاتجزع fiilinin, "hapsetme!", "yemek ve içmekten alıkoyma!" gibi anlamlara gelen لاتجذع olarak kaydedildiği görülmüştür. Ancak, لاتجذع fiilinin taşıdığı anlam bakımından, içinde yer aldığı söz dizisinin siyak ve sibakına uymadığından, aynı fiilin لاتجزع şeklinde olması gerektiği kanaatindeyiz. Nitekim İbn-ü Abdil-Hakem'in "Fütuh-u Mısr ve'l-Mağrib" isimli eserinin 186. sayfasında konuyla ilgili ibarede söz konusu fiil, لاتجزع şeklinde geçmektedir. (M).

hayırlı olacağını düşündüm. Ey Emîrü'l-Mü'minîn! Ben işin gerçeğini söylüyorum. Selamlar."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Musa b. Cübeyr'den, o da Medine halkının yaşlılarından şöyle dediklerini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, Amr b. el-Âs'a şöyle bir mektup yazdı:

"Bundan sonra... Ben, benden önce tutulan divanda [askerler için tutulan defterde] adı geçen kişiler ile onların çocuklarına, ayrıca *Yemen* halkından yoksulluktan dolayı *Medine*'ye yanımıza gelenlere, bu durumda olup başka şehirlerden yanına gelenlere veya başka şehirlere gidenlere nafaka vermeyi kararlaştırdım. Yanında ikamet edip de kendisine nafaka bağladığım kimselere ve çocuklarına bak ve onlara iyilikte bulun; yanında ikamet edip de nafaka bağlamadığım aynı durumdaki kişilere ise, benim nafaka bağladığım gibi, sen de onlara nafaka bağla! Kendin için 200 dinar al. Bu miktar, *Bedir*'e katılan Muhacir ve Ensâr'a verilen meblağdır. Senden başka emsaline verdiğim maaşı, bu miktara ulaştırmadım. Müslümanların valilerinden olduğun için sana en yüksek miktarı verdim. Senin bir takım erzaka ihtiyacının olduğunu biliyorum. Haracı biriktirince onu ondan al! Bundan sonra, topladığın haraca dokunma! Ondan Müslümanların ve çocuklarının nafakasıyla kendi zaruri ihtiyacını çıkardıktan sonra bir şey artarsa, onu bana gönder. Senden önce *Mısır* arazilerinde beşte bir (humus) vergisi yoktu. Oralar sulh arazileri olduğundan, o arazilerin gelirinden Müslümanlar için haraç vardır. Suğurlarında yaşayan en zenginlerinden almaya başla, onları işlerinde serbest bırak. Bu haraçtan arta kalanı, Allah'ın ismini anan herkese dağıt!

Ey Amr! Bil ki, Allah seni ve davranışlarını görmektedir. Senin açık hallerini bildiği gibi, gizli hallerini de bilmektedir. Böylece yaşayışın ve davranışınla halkın kendisine uyabileceği güzel bir örnek ol! Zira Yüce Allah, ***"Bizi muttakilere rehber kıl!"***[62] buyurmakla bizlerin insanlara örnek olmamızı murad etmektedir. Senin yanındakiler ehl-i zimmet ve ehl-i ahittir. Resûlullah da (sas) onlara ve Kıptîlere iyi davranmayı tavsiye etmekte ve şöyle buyurmaktadır: *"Kıptîlere iyi davranmayı birbirinize tavsiye edin.*

[62] Furkan, 25/74.

Zira onların, koruma ve merhamet hakları vardır." Sen de onlara merhametli davran, zira İsmail'in annesi onlardandır. Yine Resûlullah (sas) buyurdu ki: *"Kim antlaşmalı birisine zulmeder de, gücünün dışında onlara bir mükellefiyet yüklerse, kıyamet gününde onlara davacı olurum."* O halde ey Amr! Resûlullah'ın (sas) sana davacı olmasından sakın! Zira o, kime davacı olursa onu mağlup eder. Yemin olsun ki, ey Amr! Ben bu ümmetin yönetimiyle sınava tabi tutuldum. Kendimde bir zafiyet ve kemiklerimde bir incelme hissetmekle beraber raiyetim çoğalarak yaygınlaştı. Bu nedenle henüz daha ifrata kaçmadan Allah'ın beni katına almasını arzuluyorum. Yemin ederim ki, senin katı davranışından ötürü bir devenin bile ölmesinden dolayı Kıyamet gününde sorumlu tutulacağımdan endişe etmekteyim."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize el-Velîd b. Kesîr anlattı. O Yezîd b. Ebû Habîb'ten, o da Ebü'l-Hayr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Müslümanlar *Mısır*'ı fethettiğinde Amr b. el-Âs, çevredeki köylere haber göndererek [İslâm devletine bağlanmadıkları takdirde] onları atlarının ayağı altında ezeceğini bildirdi ve onların üzerine, el-Âs b. Vâil'in anne bir kardeşi olan Ukbe b. Nâfi b. Abdülkays'ı gönderdi. Böylece Amr b. el-Âs'ın atlıları *en-Nûbe*[63] denilen yere Rumların yazın savaşa çıktıkları gibi, savaşa çıktılar. Sonunda *en-Nûbe* topraklarına girdiklerinde, Müslümanlar, ilk günden şiddetli bir çarpışmayla karşılaştılar. Bunun üzerine onları ok yağmuruna tuttular. Böylece onların ekseriyeti yaralanıp birisinin gözü çıktı. Bu nedenle bu okçular, *el-Hadak* okçuları olarak adlandırıldılar. Bu durum Osman b. Affân'ın, Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh'i *Mısır*'a vali olarak tayin edinceye kadar devam etti. Sonunda *en-Nûbe* halkı ondan barış ve sözleşme teklifinde bulundular. O da onlara olumlu cevap vererek cizye karşılığı olmaksızın yılda Müslümanlara 300 büyük baş hayvan hediye etmeleri, Müslümanların da buna karşılık onlara yiyecek yardımında bulunmaları üzerinde anlaştılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Şürahbîl b. Ebû Avn anlattı. O da Abdullah b. Hübeyre'nin şöyle dediğini rivayet etti:

---

[63] En-Nûbe; Mısır'da Nil Nehri boyunca, 80 gecelik bir yürüyüş mesafesiyle uzanan ve bazı şehirleri kapsayan genişçe bir arazi parçasıdır. Bkz. el-Hemedanî, *el-Büldan*, s. 130. (M).

Amr b. el-Âs *İskenderiye*'yi fethedince, askerleriyle beraber, *Mağrib*'e doğru ilerleyerek *Berka*'[64]ya kadar ilerledi. Oranın halkıyla 13.000 dinar cizye vermeleri ve bu kapsamında, çocuklarından istediklerini cizye bedeli olarak verebilecekleri şartıyla anlaşma yaptı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki:

Amr b. el-Âs, Ömer'e mektup yazarak, kendisinin Ukbe b. Nâfi'i yerine vekil bıraktığım, kendisinin ise, *Zevîle*'[65]ye ulaştığım, *Berka* ile *Zevîle* arasındaki bölgede barışın tesis edildiğini, Müslümanların zekât vermeye, antlaşmalıların da cizye vermeye razı olduklarını, *Berka* halkıyla bir anlaşma yaptığını, *Zevîle* ile aralarında verebilecekleri bir miktar üzerinde anlaşmaya vardıklarını, memurlarına zengin Müslümanlardan zekâtlarım alarak fakirlerine vermelerini, cizye ehlinden alınan mal veya paralardan onlar arasında taksim etmeden kendisine getirmelerini emrettiğini, yine Müslümanların ticaret mallarından öşrün dörtte biri, yağmurla sulanan ekinlerinden onda bir, yer altı sularıyla sulananlardan ise, öşrün yarısı alınmasını, zimmet ehlinden üzerinde anlaşılan miktarın alınmasını, bunlardan meblağ belirlenmeden anlaşma yapılanlardan ise verebilecekleri miktarın alınmasını emrettiğini kendisine bildirdi.

Ömer de, Amr'ın görüşlerini tasvip ettiğine ilişkin ona mektup yazarak kendisine şu talimatı verdi: "Onlarda iktisadi bir güçsüzlük gördüğün takdirde, vergilerini hafiflet ve onların cizyelerini Müslümanların Beytülmâl'ına gönder!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Şürahbîl b. Avn'dan o da Ebû Bekir b. Abdurrahman b. el-Misver b. Mahreme ve başkalarından şunları rivayet etti:

Amr b. el-Âs, *Atrâblüs*'e[66] yürüyerek orayı fethetti. Ömer'e mektup yazarak bu durum ile beraber *Atrâblüs* ile *İfrîkıyye* arasındaki mesafenin

---

[64] Berkâ'; Nil Nehrinin doğusunda, Ensana'ya yakın Aşağı platoda yer alan bir köydür. Bkz. Yakut, *Mu'cemü'l-Büldan*, c. 1, s. 386. (M).

[65] Zevîleh, Fas sınırında, Sudan topraklarına kadar uzanan geniş bir alanı bulunan bir şehirdir. Bkz. el-Kerhî, *el-Mesalik ve'l-Memâlik*, s. 40. (M).

[66] Etrablüs (اطرابلس); Afrika'nın ilk ve büyük sahil şehirlerinden birisidir. Burası Nüfusu kalabalık, Rum ve Endülüs tüccarlarının uğradığı ticaret merkezlerinden birisidir. Bu günkü adı Trablus'tur. Bkz. *Hudud'l-Âlem Mine'l-Maşrik ile'l-Mağrib*,Yazar adı bilinmemektedir. Trc. es-Seyyid Yusuf el-Hadî, s. 180. (M).

dokuz gün olduğunu, oranın mal ve madenlerinin çok olduğunu ve halkının bunların gelirinden oldukça az bir miktar verdiklerini, eğer Emîrü'l-Mü'minîn izin verirse, Müslümanların oraya gireceğini kendisine bildirdi. Ömer de ona mektup yazarak orasının *İfrîkıyye* olmayıp terk edilmiş ve mağdur edilmiş farklı bir mıntıka olduğunu, kendisi hayatta olduğu sürece hiçbir Müslümanın oraya savaş açmayacağını bildirdi. Böylece Ömer, oraya gazaya gidilmesine ilişkin ona izin vermedi. Amr b. el-Âs ise, bir grup atlıyı *İfrîkıyye*'nin en uzak köylerine göndererek oradan ganimet alarak dönüyorlardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Sa'd anlattı. O Yahya b. Abdullah b. Mâliküddâr'dan, Ömer'in Amr'a mektup yazdığını rivayet etmiştir:

Ömer, bu mektubunda ekin arazisi bulunmayan ve halkının imkânlarının kısıtlı olduğu *Medine*'ye deniz yoluyla gıda maddeleri göndermesini, ihtiyaç durumlarıyla aile efradı durumlarına göre yiyecek maddelerinin Müslümanlar arasında taksim edilmesi için de, gemilerin *Bevelâ*[67] denilen sahildeki mevkide demir atmalarını istedi. Amr, yirmi gemi yükü gıda maddesi gönderip her bir gemide de, [yiyecek maddeleriyle dolu] aşağı yukarı üç bin küp bulunmaktaydı. Nihayet gemiler, bu gün liman olarak kullanılan *el-Câr*[68] denilen yere vardı. Gemilerin geliş haberi Ömer'e (r) ulaşınca, Resûlullah'ın (sas) ashâbının büyükleriyle beraber sahile gelerek gemilere baktı ve gemilerin yüzerek Müslümanların ihtiyaçlarını *Medine*'ye getirmek üzere denizi kendilerinin hizmetine veren Allah'a hamd etti. Daha sonra *el-Câr*'ın reisine, bu gelen malları teslim alarak onları korumasını emretti. Ömer (r) gelen gıda maddelerini Müslümanlar arasında taksim etti. Ömer, alınan bu mallara ilişkin *el-Câr* halkına alındı belgesi doldurarak gönderdi. Çünkü onlar gemilerden mal indirip teslim alıyorlardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Üsâme b. Zeyd b. Eslem anlattı. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti: Ben, Amr b.

[67] Bevelâ; Kızıldeniz kıyısında, Yebu' tarafında bulunan eski bir liman adıdır. Habeş mühacirleri,buraya dönmüşlerdi. Bkz. Şürrab, *el-Meâlimü'l-Esîrah Fi's-Sünneti ve's-Sîrah*, c. 1, s. 54. (M).

[68] el-Câr; Mısır, Habeş, Bahreyn ve Çin'den gelen gemilerin demirlediği, Medine'ye paralel sahilde bulunan sarayları çok, halkı kalabalık, yarısı denizde, yarısı sahilde olan bir köy adıdır. Bkz. el-Bekrî, *Mu'cem*, c. 2, s. 355.

el-Âs'ın bir gün Ömer'i hatırlayıp ona rahmet diledikten sonra şöyle dediğini duydum:

Ben, Allah'ın Nebîsi (sas) ile Ebû Bekir'den sonra Ömer kadar Allah'tan çok korkan bir kimse görmedim. Üzerine hak geçen kişinin konumu onun için önemli değildi. Haksızlık yapan ister oğlu, ister babası olsun onun için fark etmezdi. Bir gün ben *Mısır*'dayken kuşluk vakti, birisi bana gelerek, Abdullah ile Abdurrahman adındaki Ömer'in iki oğlunun gaza [cihad] amacıyla [*Mısır*'a] gelmiş olduklarını söyledi. Ben onların şu anda nerede olduklarını sorduğumda, *Mısır*'ın üst tarafındaki bir yerde konaklamış olduklarını söyledi. Daha önce de Ömer bana mektup yazarak,: "Benim ailemden birileri yanına gelirse, sakın başkalarından farklı bir şekilde onlara özel muamele yapma! Aksi takdirde, ben de hak ettiğin şekilde sana muamele yaparım!" demekle dikkatimi çekmişti. Ben de babalarının korkusundan, onlara ne bir hediye gönderebildim, ne de konakladıkları yere giderek onları karşılayabildim. Allah'a yemin ederim ki, bir adamın, "İşte Abdurrahman b. Ömer ile Ebû Sirve'a; kapıda durmuş, sizden izin istemektedirler." diye haber vermesine kadar, olduğum yerde kalarak, "Buyursunlar." dedim. Onlar da moralleri bozuk bir şekilde içeri girip, "Bize Allah'ın haddini uygula! Çünkü biz, dün gece içki içerek sarhoş olduk." dediler. Ben de, onları azarlayarak kovmama rağmen, Abdurrahman [ısrar ederek], "Sen eğer bize haddi uygulamazsan babamın yanına geldiğinde seni ona söylerim." dedi. Ben de düşünerek, haddi uygulamadığım takdirde, Ömer'in bana son derece kızacağını, beni valilikten azledeceğini ve bu yaptığımın kendisine ters geleceğini biliyordum. Biz bu konuları konuşurken bir de baktım ki, Abdullah b. Ömer girdi. Ben de ayağa kalkarak "Hoş geldin." diyerek kendisini karşıladım. Kendisini meclisimin başköşesine oturtmak isteyince kabul etmeyerek, "Babam zorunlu olmadıkça yanına gelmekten beni menetti. Ben de (şu anda) yanına gelmeyi zorunlu gördüm. Kardeşimin saçları asla insanların önünde kesilmemelidir. Ama had tatbikine gelince, nasıl uygun görüyorsan öyle yap!" dedi. [Râvî] dedi ki: "Kendilerine had cezası uygulanan kimselerin aynı zamanda saçları da kesilirdi." Amr b. el-Âs dedi ki: Ben ikisini de evin avlusuna çıkartarak içki içmelerinden dolayı kırbaçlayarak had cezasını uyguladım. İbn Ömer, kardeşi Abdurrahman ile Ebû Sirve'a'yı evin bir başka odasına götürerek

onların saçlarını kendisi kesti. Yemin ederim ki, olup bitenleri bir harfle dahi olsa Ömer'e mektup yazarak bildirmedim. Ta ki, beklemekte olduğum mektubunda, kendisi şunları söylüyordu:

"Bismillahirrahmanirrahîm:

Allah'ın kulu Emîrü'l-Mü'minîn Ömer'den, Âsî oğlu Âsîye,

Ey Âsî'nin oğlu! Bana karşı göstermiş olduğun cesaretine ve bana vermiş olduğun söze muhalefet etmiş olmana hayret ettim. Oysa ben, senin hakkında, senden daha hayırlı olan *Bedir* ehline muhalefet ederek, benden aldığın cüret ve ahdime vefa konusunda seni tercih ettim. (Bu sözleşmemizi) oldukça kirlettin. Seni azletmekten başka çare kalmadığından, seni azletmekle haksızlık yapmış olacağımı da düşünmüyorum. Sen Abdurrahman'ı evinde dövüyor ve evinde saçını kesiyorsun, bunun da bana ters geleceğini biliyorsun. Abdurrahman da başkaları gibi, raiyetindeki Müslümanlardan birisidir. Dolayısıyla başkalarına yaptığını ona da yapmalıydın. Ancak sen, "Emîrü'l-Mü'minîn'in oğludur." diyerek ona farklı davrandın. Oysa Allah'ın emrinin kendisine uygulanmasının vacip olduğu insanlardan hiç birisine müsamahamın olmadığını biliyorsun. Bu mektubum sana ulaşır ulaşmaz, ona [Abdurrahman'a] bir aba giydirerek ve onu basit bir bineğe bindirerek bana gönder ki, onun yaptığı işin kötülüğünü herkes bilsin!"

Amr b. el-Âs dedi ki: Ben daha sonra babasının istediği gibi kendisini ona gönderdim ve onun mektubunu da İbn Ömer'e [oğlu Abdullah'a] okuttum. Öbür taraftan kendim de ona bir mektup yazarak kendisinden özür diledim. Kendisinden daha büyük bir yeminin olmayacağı Allah'a yemin ederek, gerek zimmî, gerek Müslüman herkese evimin avlusunda had uyguladığımı [hiç kimseye dışarıda alenen had uygulamadığımı] bildirdim. Bu mektubu da oğlu Abdullah b. Ömer ile kendisine gönderdim.

Eslem [yukarıda adı geçen râvî] dedi ki: Abdurrahman kendisine [Ömer'e] takdim edildi. Üzerinde bir aba olmadan ve kendisine önce had tatbik edilmiş olarak içeri girerken bineğinden indiğinde yürüyemeyecek durumdaydı. Ömer kendine, "Sen şöyle, şöyle yaptın ha! O zaman kırbaçları hak ettin!" deyince Abdurrahman b. Avf, "Ey Emîrü'l-Mü'minîn! Ona

daha önce had uygulanmıştır, ona ikinci defa had uygulaman gerekmez." dediği halde, Ömer ona iltifat etmeyerek Abdurrahman'ı kırbaçlamak için ortaya çıkardı. Bu durum üzerine, Abdurrahman da şöyle söyleyerek bağırmaya başladı: "Ben hastayım, eğer ölürsem katilim olacaksın." Ömer, [onun böyle demesine aldırış etmeden] ikinci defa dövmek suretiyle had cezasını uyguladı ve ayrıca da onu hapsetti. Abdurrahman daha sonra hastalanarak vefat etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Şürahbîl b. Ebû Avn anlattı. O da Ebû Bekir b. Abdurrahman b. el-Misver b. Mahreme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb vefat edip yerine Osman b. Affân halife olunca, Amr b. el-Âs'a mektup yazarak *Mısır*'da vali olarak kalmaya devam etmesini istedi. Amr b. el-Âs da Osman b. Affân'a mektup yazarak Müslümanların *Mağrib*'te çekmiş oldukları sıkıntıyı dile getirerek bu nedenle *Kâbis*[69] kapısına ulaştıklarını ve orada birçok malla karşılaştıklarını, *Kâbis* kapısı ile *İfrîkıyye* arasında da sadece dört gecelik bir mesafenin olduğunu bildirerek, Emîrü'l-Mü'minîn, Müslümanların oraya gazaya çıkmalarına müsaade ettiği takdirde, oraya gideceklerini bildirerek oranın fethedilmesine ilişkin kendisinden görüş istedi. Osman da buna karşılık kendisine mektup yazarak buna müsaade etmediğini bildirdi. Bunun üzerine Amr, artık oradan bahsetmekten vazgeçti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da el-Misver'in mevlası Ebû Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti. Ayrıca bize Abdülhamîd b. Ca'fer anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Üsâme b. Zeyd el-Leysî anlattı. O da Yezîd b. Ebû Habîb'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Osman b. Affân, Amr'ı *Mısır*'ın haracını toplama görevinden azledip onu ordu komutanlığına getirdikten sonra, orduya namaz kıldırmakla görevlendirdi. *Mısır*'ın haracıyla ilgili olarak da, Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh'i görevlendirdi. Bunun üzerine Amr b. el-Âs ile Abdullah b. Sa'd, birbirlerine düştüler. Abdullah b. Sa'd Osman'a mektup yazarak, Amr'ın *Mısır*

[69] Kâbis (قابس), Trablus yolu üzerinde, Afrika'nın gelişmiş büyük bir sahil şehridir. Nüfusu, Arap, Acem ve Berberî'lerden ibaret, karışık bir halktan oluşmaktadır. Bkz. el-Yakûbî, *el-Büldan*, s.185. (M).

haracını kendisinden kestiğini bildirdi. Amr b. el-Âs da Osman'a mektup yazarak Abdullah'ın kendisini savaş taktiklerini uygulamaktan alıkoyduğunu bildirdi. Bunun üzerine Osman, Amr b. el-Âs'ı ordu komutanlığıyla namaz kıldırmaktan da azletti. Abdullah b. Sa'd'a ise, haraç yetkisiyle beraber, ordu komutanlığı ve namaz kıldırma görevini verdi. Amr da kızarak *Medine*'ye geldikten sonra, Osman'ı kınayıp onu ayıplamaya başladı.

Amr, bir gün sırtında pamuk dolgulu bir *Yemen* cübbesi olduğu halde Osman'ın huzuruna çıktı. Osman kendisine, "Bu cübbenin dolgusu nedir ya Amr?" dedi. O da, "Onun dolgusu Amr'dır!" dedi. Bunun üzerine Osman, "Ey Nâbiğa'nın oğlu! Ben bunu demek istemedim. Cübbenin cepleri ne çabuk bitlendi?[70] Vali olarak çalışmana dair sana verilen söz, ilk sene için idi.[71] Sen yanıma gelirken bir yüzle geldiğin, yanımdan çıkarken başka bir yüzle çıktığın halde bir de beni ayıplıyorsun!" Amr dedi ki: "İnsanların yöneticilerine ilettikleri sözlerin birçoğu batıldır (asılsızdır)." Osman da; "İtham altında olmanla beraber, bir de seni vali olarak mı çalıştıracağım?" dedi. Amr, "Ben Ömer b. el-Hattâb'ın valisi olarak çalıştım. Benden ayrılıncaya kadar benden hep memnun idi." diyerek dargın ve öfkeli bir şekilde dışarı çıktı. Bundan sonra halkı başına toplayıp Osman'ın aleyhine teşvik etmeye başladı. Osman'ın etrafı ilk defa kuşatılınca, Amr *Medine*'den ayrılarak *Filistin*'e *es-Seb* adı verilen arazisine ulaşarak orada bulunan el-Aclân adı verilen sarayına geçti. Buradayken kendisine Osman'ın öldürüldüğü haberi gelince, "Ben Abdullah'ın babasıyım, bir yarayı deşersem, onun kabuğunu soyarım." dedi. Yani, "Ben *es-Seb* denilen yerde

[70] Amr'ın kendisine karşı samimi olmadığına işaret ediyor. Arapça metinde geçen قمل fiili Arapça'da; bitlenme anlamına gelmekle beraber, çoğalmadan kinaye olarak kabarma, büyüme anlamlarına da gelmektedir. Türkçe'de birisine, "ceplerin kabarık" denildiğinde, o kişiye, "paran çoğalmış, zengin olmuşsun!" denmek istendiği gibi, Hz. Osman'ın, vuku bulan şikâyetler üzerine, Amr'ı Mısır'ın haracını toplamaktan azletmiş olması da dikkate alındığında, Hz. Osman'ın Amr'e hitaben, "ceplerin ne çabuk da kabarmış?!" demiş olması, siyak, sibak itibariyle üstü kapalı bir şekilde, "nasıl oldu da kısa zaman içinde bu kadar zengin olabildin?!" demek istemiş olması da kuvvetle muhtemeldir. (M.)

[71] Hz. Ömer vefat etmeden önce yerine geçecek olan halifeye, atadığı valilerini bir sene görevde bırakmalarını vasiyet etmişti. Hz. Osman da Ömer'in (r) bu tavsiyesine uyarak onun valilerini bir yıl süreyle görevde bırakmıştır. Hz. Osman'ın Amr b. Âs'a verdiği söz de buna dayalıydı. (M.)

de olsam, burada insanları Osman'ın aleyhine kışkırtarak onu öldürtebilirim." dedi. Amr şöyle devam etti: "Burada birkaç gün daha kalıp, halkın ne yapacağına bakacağım." Buradayken halkın Ali'ye biat ettiği haberi kendisine ulaşınca, bundan oldukça rahatsız oldu. Daha sonra Âişe ve Talha'nın *Cemel*'e gittiklerini duyunca, "Ben acele etmeyeyim de onların ne yapacaklarını bekleyeyim." dedi. Bu nedenle *Cemel*'de bulunmadığı gibi, olayla ilgili hiçbir şeye de karışmadı. Daha sonra Talha ile Zübeyr'in öldürüldüğü haberi gelince, bu durum karşısında donup kaldı. Daha sonra Mu'âviye'nin Ali'ye biat edilmesini istemediği haberi geldi. Kendisine, "Sen de onunla işbirliği yapsana!" denildi. O da, "Ey Verdân! Haydi yol hazırlığı yap!" dedikten sonra, Abdullah ile Muhammed adındaki iki oğlunu çağırarak bu durumu kendilerine anlattıktan sonra, "Bu konuda ne düşünüyorsunuz?" dedi. Abdullah, "Resûlullah vefat edinceye kadar senden razı idi. Ebû Bekir ve Ömer de vefat edinceye kadar hep senden memnunlardı. Ben senin bu işlerden el çekerek evinde oturmanı ve halkın birine biat etmek üzere bir araya gelmelerini beklemeni uygun görüyorum!" dedi. Bunun üzerine Amr, "Verdân, yol hazırlıklarını binekten indir!" dedi. Daha sonra Muhammed adındaki oğlu ona, "Sen Arapların azıdişi mesabesindesin. Halkın bu konuda bir araya gelip de senin orada bir görüşünün olmaması ve orada adının geçmemesi yakışmaz." dedi. Bunun üzerine Amr Abdullah'a hitaben, "Sen benim, ahiretimin hayrına olacak ve dinim için en sağlıklı olacak şeyler tavsiye ettin. Muhammed! Sen ise, dünyama yönelik benim için en dikkat çekici, ancak ahiretim için en zararlı şeyleri tavsiye ettin. Ali, kendisine biat edildiği için o şimdi konumuyla övünmektedir. O, yönetim işlerinde benimle hiçbir şey paylaşmaz. Verdân, haydi yol hazırlığı yap!" dedi. Daha sonra iki oğluyla yola çıkarak sonunda Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın yanına gelerek, Osman'ın intikamının alınması konusunda ona biat etti.

Bununla ilgili olarak aralarında aşağıda bir örneği yazılı olan şöyle bir protokol imzaladılar:

"Rahman ve Rahim Olan Allah'ın adıyla...

İşbu belge Mu'âviye b. Ebû Süfyân ile Amr b. el-Âs'ın Osman b. Affân'ın öldürülmesinden sonra *Beytülmakdis*'de üzerinde mutabakata vararak imzaladıkları bir belgedir. Buna göre, her iki arkadaş, karşılıklı olarak

bir birinin güvenliğini üstlenmiştir. Karşılıklı olarak yardımlaşacağımıza, birbirimize karşı samimi davranacağımıza, birbirimize Allah ve İslâm yolunda öğüt vereceğimize, birbirimizi yalnız bırakmayacağımıza, aramızda başka birini sırdaş edinmeyeceğimize, sağ kaldığımız müddetçe elimizden geldiğince ne bir evlat, ne de bir babanın, hiçbir şekilde aramızı ayıramayacağına Allah adına söz veriyoruz. *Mısır* fethedildiğinde, Emîrü'l-Mü'minîn [Ömer'in], daha önce atadığı gibi, Amr, yine *Mısır* toprakları üzerinde yetkili olacak ve oraya vali olarak tayin edilecektir. Başımıza bir iş geldiğinde her birimiz, diğerinin yanında olacak, öğüt verip, teselli edecek ve her birimiz diğerinin sıkıntısını paylaşacaktır. Allah, ümmeti bir araya getirinceye kadar gerek halk arasında, gerek bütün işlerde Mu'âviye, Amr'ın amiri olacaktır. Ümmet bir araya geldiği zaman ise, ikisi bu sayfada belirtilen şarta bağlı olarak Allah adına birbirine en iyi bir şekilde davranacakları gibi, halka da o şekilde davranacaklardır. Bu belgeyi Verdân[72], h. 38 yılında yazmıştır."

[Râvî] dedi ki: Bu durum Ali'ye ulaşınca, *Kûfe* halkına şöyle hitap etti: "Allah'a hamd ve Peygamber'ine salat ve selâmdan sonra, durum şu ki, bana, ebter oğlu ebter olan Amr b. el-Âs'ın, Osman'ın kanını talep etmek [onun katilinin yakalanmasını istemek] üzere Mu'âviye'ye biat ettiği ve halkı da buna teşvik ettiği haberi ulaştı. Yemin olsun ki, Mu'âviye'nin destekçileri, sabotajcılık yapan Amr ve yardımcılarıdır."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. el-Gâz ve İbrahim b. Musa haber verdiler. Onlar İkrime b. Hâlid ve başkalarının şöyle dediklerini rivayet etti:

---

[72] Verdân, Amr b. Âs'ın kölesi olup daha sonra onu azad etmiştir. Verdân, bu konumuyla beraber efendisi olan Amr'a nasihatte bulunmayı ihmal etmemiştir. Nitekim yukarıda da geçtiği gibi, Ali ile Muaviye arasında biat konusunda ihtilaf çıktığında, Amr, Muaviye'ye gitme konusunda kendisine birkaç sefer; "Verdân, yol hazırlığı yap! Sonra da, "Verdân, eşyaları indir!" diyerek tereddüt içine girince, Verdân kendisine; "Ben senin halet-i ruhiyeni anlıyorum. Kalbine Dünya ve Ahiret sevgisi bir arada indi. Sen de bu ikisi arasında bir tercih yapmada tereddütlüsün" dedi. Amr de kendisini onaylayarak, "Bravo sana! Sen hiç de yanılmadın, O zaman ne yapmamı düşünürsün?" dedi. Verdân da kendisine; "Evinde otur, eğer din ehli üstün gelirse, sen de onlar arasında dindar olarak yaşarsın, eğer dünya ehli galip gelirse, onlar zaten sensiz yapamazlar" demiştir. "Bk. Ahmed b. Yahya b. Cabir b. Davud el-Beâzürî, Cümelün min Ensâbi'l-Eşrâf, Dârü'l-Fikr, Beyrut 1996, II, 286; İbn Âsakir, Muhtasarü Tarihi Dımaşk, Dârü'l-Fikr, Dımaşk 1982, XIX, 245.

Amr b. el-Âs, *Sıffîn* savaşında bizzat ordu merkezinde katılmıştır. Bu savaş sürecinde *Kûfe* halkı ile *Şam* halkı gün batımına kadar savaşmıştı. Bir de baktım ki, aralarında Amr b. el-Âs'm da bulunduğu 500 kişilik silahlı bir askeri birliğin saflarımızın arkasından saldırıya geçiyor. Ali de, yaklaşık Amr'm içinde bulunduğu grubun sayısı kadar bir birliğin başında, bu gruba karşı koymaktaydı. Bu iki grup arasında geceleyin bir müddet devam eden savaş esnasında çok kişi öldürüldü. Daha sonra Amr b. el-Âs arkadaşlarına; "*Şam* halkı, yerinize!" diye bağırmaya [komut vermeye] başladı. Bunun üzerine *Şam* halkı harekete geçti. O da onları sevk ve idare etti. Bunun üzerine *Irak* halkı da harekete geçti. [İki grubun karşılaşmasıyla] savaş kızıştı. Ben, Amr b. el-Âs'ın bizzat savaşarak şöyle dediğini gördüm:

"Biz, beyazı [insana] karışık gösteren nice sıkıntılı yerlere ve nice tehlikelere karşı sabrettik."

Bu esnada *Irak* halkından birisinin, "Ben Semrâ'nın babasıyım!" diyerek Amr b. el-Âs'a ulaşıp, boynuna bir darbe indirdiğini, Amr'ın da ona karşılık verip, bir darbe indirmekle onu durdurduğunu, böylece Amr'm arkadaşlarının arasına Ali'nin de kendi arkadaşlarının arasına katıldığını gördüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İsmail b. Abdülmelik anlattı. O Yahya b. Şibl'den, o Ebû Ca'fer'den, o da Abdullah b. Râfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Sıffîn olayında Amr b. el-Âs'ın kendisi için konulan sandalyelerin üzerine çıkarak üzerinde zırh olmaksızın bizzat kendi taraftarlarını saf düzenine soktuğunu ve onlara, "Kırpılmış bıyık düzeninde sıraya girin!" diyerek komut verdiğini gördüm. Onun olduğu yere yakın bulunduğumdan, kendisinin, Hâşim b. Utbe'yi kastederek, "Size Şeyhü'l-Ezdî'ye veya Deccâl'a uymanızı tavsiye ederim." dediğini [rahatlıkla] görebildim.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer b. Râşid anlattı. O da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti:

İnsanlar *Sıffîn* savaşında öyle şiddetli çarpıştılar ki, bu ümmet bunun benzerini hiç görmemişti. Sonunda *Şam* ve *Irak* halkı çarpışmaktan nefret edecek ve kılıç kullanmaktan bıkacak duruma geldi. Bu sırada, bizzat savaşta yer alan Amr b. el-Âs, Mu'âviye'ye hitaben, "Sana bir şey söylesem,

bana uyar mısın?" dedi. O da, "Evet!" deyince, şöyle dedi: "Bazı insanlara Kur'ân sayfalarını mızraklarına takmalarını ve *Irak* halkına 'Sizi baştan sona kadar Kur'ân'a davet ediyoruz.' demelerini emredersen, *Irak* halkı ihtilafa düşeceği gibi, aynı zamanda bu durum, *Şam* halkının da senin etrafında toplanmasından başka bir katkı sağlamaz." dedi. Mu'âviye de ona uyarak dediklerini yaptı. Amr'ın *Şam* halkından bazılarına verdiği emirle Kur'ân okunmaya başlandı. Amr, daha sonra, "Ey *Irak* halkı! Sizi Kur'ân'a davet ediyoruz." diye çağrıda bulundu. Bu durum karşısında, *Irak* halkı anlaşmazlığa girdi. Bazıları, "Biz zaten şu anda Kur'ân üzere değil miyiz? Biatimiz de Kur'ân üzerine değil midir?" derken, savaşa taraftar olmayan diğer bazıları ise, "Biz Allah'ın kitabına icabet ettik." dediler. Ali, bu grubun gevşekliğini ve savaşa karşı isteksizliğini görünce, Mu'âviye'nin bu teklifine yaklaşmak durumunda kaldı. Böylece iki taraf arasında elçiler gelip gitmeye başladı. Ali ona, "Peki, biz Allah'ın Kitabını kabul ediyoruz; ama aramızda Allah'ın Kitabı'yla kim hükmedecek?" dedi. Mu'âviye de, "Biz, bizden tercih ettiğimiz birisini seçeriz, sen de, sizden tercih ettiğin birisini seçersin." dedi. Mu'âviye Amr b. el-Âs'ı, Ali de Ebû Musa el-Eş'arî'yi seçti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi, dedi ki: Bize Mansûr b. Ebü'l-Esved anlattı. O Mücâlid'den, o Şâ'bî'den, o da Ziyâd b. en-Nadr'dan şunu rivayet etti:

Ali, Ebû Musa el-Eş'arî'yi Şüreyh b. Hâni başkanlığında aralarında Abdullah b. Abbâs'ın da (onlara namaz kıldırmak ve işlerini üstlenmek üzere) bulunduğu, 400 kişilik bir heyetle gönderdi. Mu'âviye de Amr b. el-Âs'ı yine 400 kişilik bir heyetle gönderdi. Her iki heyet *Dûmetülcendel* denilen mevki de karşılaştı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi, dedi ki: Bana Bekir b. Abdullah b. Sebre anlattı. O İshâk b. Abdullah b. Ebû Ferve'den, o da Amr b. el-Hakem'den şöyle dediğini rivayet etti:

Dûmetülcendel'de insanlar bir araya gelince İbn Abbâs, Ebû Musa'ya şöyle dedi: "Amr'dan sakın! Zira o, 'Sen Allah Resûlü'nün arkadaşısın ve benden yaşça da büyüksün.' diyerek ilk sözü sana söylettirmek isteyebilir. Onun sözlerine dikkat et!" İkisi karşılaştıklarında, Amr ona, "Sen benden önce Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yaptığın gibi, yaşça da benden büyüksün. Önce sen konuş, sonra da ben konuşayım." dedi. Amr bu hareketiyle, sadece Ali'yi, Ebû Musa'ya hal'ettirmek istiyordu. Her iki temsilci o ikisinin

durumunu görüştü. Amr, onun Mu'âviye'yi tercih etmesi için çabaladıysa da Ebû Musa, "Abdullah b. Ömer" dedi. Amr, "Sen bana görüşünü söyle!" dedi. Ebû Musa da, "Ben, her ikisinin de hal'edilmesinin, durumun Müslümanların şurasına bırakılmasının, böylece ümmetin, sevdiği kişiyi bizzat seçmelerinin doğru olacağı görüşündeyim." dedi.

Amr da, "Doğru söylüyorsun (görüşün isabetlidir.)" dedi. Bunun üzerine ikisi, toplanmış olan halka yöneldiklerinde, Amr ona, "Ey Ebû Musa! Görüş birliğine vardığımız konuyu halka duyur." dedi. Ebû Musa da halka hitaben, "Biz bu ümmetin hayrına olacağını umduğumuz bir karara vardık." deyince, Amr; "Ebû Musa, doğru söyledi ve ne iyi etti! İslâm'a bakışı ne kadar da güzel, ne kadar da ona ehildir! Sen konuşmaya devam et!" [diye ona övgüler dizdi.]

İbn Abbâs, Ebû Musa'ya gelip onu bir tarafa çekerek şöyle dedi. "Bir tuzakla karşı karşıyasın. Sana, ilk sözü almamanı, kendisinden sonra konuşmanı söylemedim mi? Onun, kendi aranızda sana bir söz verip de, sonra halkın karşısında ondan vazgeçeceğinden endişe ediyorum." dedi. Ebû Musa ise, "Korkma, biz bir araya gelerek uzlaşmaya vardık." dedikten sonra ayağa kalktı ve Allah'a hamd edip O'na senada bulunduktan sonra, şöyle dedi: "Ey insanlar! Bu ümmetin durumunu gözden geçirdik. Hiçbir taraftarlık gözetmeksizin ve herhangi bir taraftan yana karar vermeksizin toplumun işini kendi isteklerine ve aralarındaki şuraya havale etmekten daha hayırlı bir şey olamayacağını düşünerek ben ve arkadaşım, Ali ve Mu'âviye'nin hal'edilmelerine ilişkin görüş birliğine vardık. Ümmet bu durumu hoş karşılayarak kendi aralarındaki şura ile istediğine görevi tevdi eder diye düşündük. Şimdi ben Ali ile Mu'âviye'yi halifelikten hal'ettim. Artık kimi isterseniz, görevi ona tevdi edebilirsiniz." diyerek aşağı indi.

Daha sonra, Amr b. el-Âs ayağa kalkarak Allah'a hamd edip O'na senada bulunduktan sonra, şöyle dedi: "Siz bu adamın ne dediğini duydunuz. Onun arkadaşını hal'ettiği gibi, ben de onun arkadaşını hal'ettim, arkadaşım Mu'âviye'yi ise halifelikte bıraktım. Osman b. Affân'ın velisi olup,

onun kanını talep etmektedir.[73] Halk arasında onun makamına geçmeye en layık kişi odur." dedi.

Bunun üzerine Sa'd b. Ebû Vakkâs, "Yazıklar olsun sana ey Ebû Musa! Amr ve onun tuzakları karşısında ne kadar da güçsüz duruma düştün!" Ebû Musa da, "Ben ne yapayım, aynı görüş üzere bana katılmasına rağmen sonradan ondan vazgeçti." dedi. İbn Abbâs ise, "Ey Ebû Musa! Senin bunda bir günahın yok, vebal başkasındadır. Seni takdim edendedir." Bunun üzerine Ebû Musa, "Allah sana rahmet etsin, o bana ihanet etti, ne yapabilirdim?" dedi.

Ebû Musa, Amr'a hitaben de; "Senin durumun köpeğin durumuna benzer. '***Üzerine yürüsen de dilini salar solur, kendi haline bıraksan da dilini salar solur.***"[74] dedi. Amr da ona; "Senin durumun da ***odun taşıyan eşeğin durumuna benzer.***"[75] dedi. Bunun üzerine İbn Ömer; "Bu ümmetin durumu ne hale geldi? Ne yaptığını bilmeyen bir adam ile güçsüz bir adama havale edildi." Abdurrahman b. Ebû Bekir ise, "Eş'arî daha önce ölmüş olsaydı, kendisi için bundan çok daha hayırlı olurdu." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi, dedi ki: Bana Abdurrahman b. Abdülazîz anlattı. O da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hâricîlerin Ali'ye karşı çıktıkları dönemde Amr b. el-Âs, Mu'âviye'ye neşeli bir şekilde şöyle diyordu: "Senin, kırmızı atının üzerinde çok sıkışmış olarak onu durdurmaya çalıştığın bir anda, sana yol göstermek üzere, çare olarak *Irak* halkını Kur'ân'a çağırma önerimi nasıl buldun? Ben o zaman *Irak* halkının şüpheciliğini, bu şekilde onların ayrılığa düşerek Ali'nin, seni bırakıp onlarla meşgul olmak zorunda kalacağını biliyordum. Bu, onların yaptıkları son savaştır. Savaş taktiği yönünden onlardan daha zayıf bir asker yoktur."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi, dedi ki: Bana Mufaddal b. Fedâle anlattı. O da Yezîd b. Habîb'ten rivayet etti. Yine bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O Abdülvâhid b. Ebû Avn'dan (ikisinin) şöyle dediklerini rivayet etti:

[73] "Katillerinin cezalandırılmasını istemektedir." (M).
[74] Burada Enfal, 7/167. ayetine gönderme yapılmıştır (M).
[75] Burada Cuma, 62/5. ayetine gönderme yapılmıştır (M).

Yetkinin Mu'âviye'nin eline geçmesinden itibaren, Amr'ın *Mısır*'a vali olma arzusu, gün geçtikçe artıyordu. Amr, tüm durumların kendisi için elverişli olduğuna, bütün işlerin kendisinin gayreti ve tedbiriyle döndüğüne inanıyordu. Mu'âviye'nin, kendisinin *Mısır* ile ilgili isteğini destekleyeceğini umarken, Mu'âviye'den böyle bir karşılık bulamayınca ona tepki gösterdi. Böylece araları bozularak birbirlerine karşı katı tavır aldılar. Halk da bunun farkına vararak artık ikisinin bir araya gelemeyeceğine inanmışlardı. Aralarına, Mu'âviye b. Hudeyc girerek, ikisini barıştırdı ve aralarında bir sözleşme yazarak, hem her ikisi hem de kendileri ile halk arasındaki ilişkilere dair bir takım şartlar belirledi. Buna göre Amr *Mısır*'a yedi seneliğine vali olacak ve Mu'âviye'ye sadakatle bağlı kalacaktı. Bu şekilde uzlaşmaya vararak ve bazı kişileri de buna tanık göstererek bu belgeyi imzaladılar. Daha sonra Amr, 39 yılının sonuna doğru *Mısır* valiliğine geçti. Ancak bu görevde iki ya da üç yıl geçmeden öldü.

Bize ed-Dahhâk b. Mahled Ebû Âsım eş-Şeybânî en-Nebîl haber verdi; dedi ki: Bize Hayve b. Şüreyh anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Ebû Habîb anlattı. O İbn Şimâse el-Mehrî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Amr ölüm döşeğindeyken yanında bulunuyorduk. O yüzünü duvara çevirerek uzun uzun ağlamaya başladı. Oğlu ona, "Niye ağlıyorsun? Resûlullah (sas) seni şöyle şöyle müjdelemedi mi?" dedi. Yüzü duvara dönük olduğu halde bir süre daha ağlamaya devam etti. [Râvî] dedi ki: Amr daha sonra bize dönerek şöyle dedi: "Bana tekrarlanacak olan en güzel şey Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve Resûlü olduğuna tanıklık yapmak demek olan kelime-i şehadettir. Şu kadar var ki, ben daha üç hal üzere bulunmaktaydım. İlkin halk arasında Resûlullah (sas) kadar kendisinden nefret ettiğim bir kişi yoktu. Bu nedenle fırsat bulduğumda onu öldürmek kadar bana daha hoş gelen bir şey yoktu. Eğer ben bu hal üzere ölseydim, cehennemlik olacaktım. Sonra Allah, İslâm sevgisini kalbime koyunca Resûlullah'a (sas) gelerek biat etmek üzere kendisine, "Elini uzat!" dedim. O da elini uzatınca elini sıkı tutarak bir müddet bırakmadım. Bunun üzerine, *"Neyin var ey Amr?"* diye sordu. Ben de, "Bir şartım var." dedim. "Şartın nedir?" diye sorunca, "Günahlarımın bağışlanmasını şart koşuyorum." dedim. Bunun üzerine; *"Sen, İslâm'ın, hicretin ve haccın kendisinden öncekilerini ortadan kaldırdığını bilmiyor musun?"* dedi.

Böylece, Resûlullah (sas) kadar bana sevimli gelen başka bir kimse olmadı. Ondan daha yüce bir insan gözüme gözükmedi. Şayet bana onun vasıfları sorulsa, onun yüceliğiyle gözlerimi doldurmak mümkün olmadığından onu tarif etmeye gücüm yetmez. Eğer bu hal üzere ölürsem, Cennet'e gireceğimi umuyorum. Daha sonra bazı şeyler uhdemize verildi. Ben bunların sorumluluğunun neresinde olduğumu ve bunlar hakkında ne durumda olacağımı bilemiyorum. Öldüğümde üzerime ağıt yakılmasın ve ateş yakılmasın! Beni defnettiğiniz zaman, üzerime toprağı bol bol atın. Üzerimi örtmeyi tamamladıktan sonra, bir devenin kesilip etinin bölünerek dağıtılacağı kadar bir zaman içinde kabrimin başında bekleyin! Zira ben, Rabbimin elçilerini ne şekilde göndereceğimi anlayıncaya dek sizinle ünsiyet etmek isterim." dedi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Avf anlattı. O da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Bana ulaşan habere göre, Amr ölümüne yakın bir zamanda, korumalarını çağırarak, "Sizin için nasıl bir arkadaştım?" diye sorunca onlar da, "Bize sadık bir arkadaştın. Bize ikramda ve bağışta bulunurdun, bize şöyle yapardın, böyle yapardın." dediler. O da dedi ki: "İşte ben bütün bunları, beni ölümden kurtarmanız için yapardım. İşte şimdi ölüm bana yaklaşmış durumdadır. Haydi, beni ondan koruyun!" deyince, onlar bir birlerine bakarak, "Ey Ebû Abdullah! Senin böyle rastgele konuşacağını hiç tahmin etmezdik. Ölüme karşı hiçbir şeyin sana faydası olmaz." dediler. Bunun üzerine, "Bunları söylüyorum ama yemin olsun ki, ben de ölüme karşı hiçbir şekilde bana fayda sağlayamayacağınızı biliyorum. Sizden hiç birinizi beni ölümden engellemek üzere tutmasaydım, bana şundan, şundan (her şeyden) daha sevimli olurdu. Eyvah Ebû Tâlib'in oğlu! O, 'Bir kişiyi ölümden, onun eceli korur.' dedi. Daha sonra sözlerine şöyle devem etti: "Ya Rabbi! Ben masum değilim, ben özür diliyorum; ben güçlü değilim, sen bana yardım et! Rahmetini imdadıma ulaştırmazsan, helâk olanlardan olurum."

Bize Ubeydullah b. Ebû Musa haber verdi, dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Abdullah b. el-Muhtâr'dan, o da Mu'âviye b. Kurre el-Müzenî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ebû Harb b. Ebü'l-Esved anlattı. O Abdullah b. Amr'dan, babasının kendisine tavsiyede bulunarak şöyle dediğini rivayet etti:

Yavrucuğum! Öldüğüm zaman beni suyla güzelce bir yıka, sonra beni bir örtüyle kurula, sonra yine temiz bir suyla bir daha yıka ve kurula, sonra içinde bir miktar kâfurun bulunduğu bir suyla üçüncü sefer yıka ve kurula. Sonra beni kefenlediğin zaman, bana îzar giydir. Zira ben hassas birisiyim. Sonra beni tabuta koyduğun zaman, vasat bir yürüyüşle yürü ve cenazemin arkasında bulun. Zira tabutun önü meleklere, arkası ise Âdemoğulları'na aittir. Beni kabre koyduğun zaman, toprağı üzerime bol bol at!" dedi ve şöyle söyleyerek dua etti: "Ey Allahım! Sen bize emrettin; biz ise, irtikâp ettik; bize yasakladın, biz ise (yasağı) çiğnedik; suçsuz bir kimse olamaz. Sen mazur gör. Güçlü bir kimse olamaz; Sen yardım et! Lâkin Allah'tan başka bir ilâh yoktur." [Râvî] dedi ki: "Amr böyle diye, diye öldü."

Bize Ali b. Muhammed el-Kureşî haber verdi. O da Ali b. Hammâd ve diğer birilerinden şöyle dediğini rivayet etti; dedi ki: Mu'âviye b. Hudeyc şöyle söyledi:

Amr b. el-Âs'a uğradığımda, ağırlaşmış durumdayken, "Kendini nasıl hissediyorsun?" dedim. O da, "Eriyorum, ama iyileşemiyorum. Çoğu zaman, kendimden geçiyor, kendime gelemiyorum. Bu durumda olan yaşlı bir insanın hayatta kalmasının ne önemi olabilir?" dedi.

Bize Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî haber verdi. O da Avâne b. el-Hakem'den şöyle dediğini rivayet etti: Amr b. el-Âs (önceleri) şöyle söylerdi:

"Ölmek üzereyken (henüz) aklı başında olan bir adamın, ölümün nasıl olduğunu anlatamaması, ne kadar da şaşırtıcıdır!" Kendisi de ölüm döşeğindeyken aklının başında olduğunu gören oğlu Abdullah b. Amr dedi ki: "Babacığım, (daha önce) 'Ölmek üzereyken aklı başında olan bir adam, nasıl olur da ölümü anlatamaz?' diyerek (hayret ederdin.) Şimdi ise, kendin ölmek üzereyken aklının başında olduğunu görüyorum. Bize ölümden biraz bahseder misin?" dedi. O da dedi ki: "Yavrucuğum! Ölüm anlatılamayacak kadar son derece büyük bir olaydır. Ancak sana onunla ilgili sadece birşeyler anlatacağım, şöyle ki: "Şu anda kendimi, sanki boynumun üzerine *Radvâ*[76] dağları konulmuş, içimde hurma ağaçlarının dikenleri var; canım iğnenin deliğinden çıkarılacakmış gibi hissediyorum."

---

[76] Radva; Uhud'dan sonra Medine'nin ikinci dağıdır. Yenbu"a yakın, birçok patika yollarının, ağaçların, vadilerin ve suların bulunduğu yüksek bir dağdır. Resulullah (sas) bu dağla

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ebû Yahya anlattı. O da Amr b. Ebû Şu'ayb'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. el-Âs, vali olarak bulunduğu *Mısır*'da, 42 yılında Ramazan Bayramı günü vefat etmiştir. Muhammed b. Ömer, "Onun 43 yılında vefat ettiğini de duydum." demiştir. Muhammed b. Sa'd ise, "Ehl-i ilimden bazılarının, Amr b. el-Âs'ın 51 yılında vefat ettiğini söylediklerini duydum." demiştir.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi, dedi ki: Bize Züheyr anlattı. O Leys'ten, o da Mücâhid'den şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. el-Âs, kendisine ait tüm köleleri azat etmiştir.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Leys b. Sa'd anlattı. O Yezîd b. Ebû Habîb'ten, o da buna erişenlerden şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, Amr b. el-Âs'a şöyle bir mektup yazdı: "Senden önce *Şeceretü'r-Rıdvân* altında Resûlullah'a (sas) biat eden kişiyle ilgilen ve ona 200 dirhem ver. Valilik görevine karşılık, kendine de 200 dirhem ayır. Şecaatinden dolayı Hârice b. Huzâfe'in, misafirperverliğinden dolayı da Kays b. el-Âs'ın atıyyelerini 200'er dirheme tamamla!"

Bize Muhammed b. Süleym el-Abderî haber verdi; dedi ki: Bize Hüşeym anlattı. O Abdurrahman b. Yahya'dan, o da Hayyân b. Ebû Cebele'den şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. el-Âs'a, mertliğin ne olduğu sorulduğunda, "Kişinin malının kıymetini bilmesi ve dostlarına iyi davranmasıdır." dedi.

732. Abdullah b. Amr b. el-Âs ﴿عبد الله بن عمرو بن العاص﴾

[Abdullah b. Amr b. el-Âs] b. Vâil b. Hâşim b. Sa'îd b. Sehm. Annesi, Rayta b. Münebbih b. el-Haccâc b. Âmir b. Huzeyfe b. Sa'd b. Sehm'dir.

Abdullah b. Amr'ın Çocukları:

ilgili olarak; "Radva'dan, Allah razı olsun, o temizdir, Allah onu temiz kılsın." buyurmuştur. el-Keysaniyye olarak bilinen bir grubun inancına göre; Hz. Ali'nin oğlu Muhammed Hanefiyye, hayatta olup bu dağda yaşamaktadır. Bkz. İbnü'l-Fakih, *el-Büldan*, s. 81; el-Kerhî, *el-Mesâlik ve'l-Memâlik*, s. 21.

1- Muhammed: Abdullah bu oğlunun adıyla künyelenirdi. Onun annesi de Mahmiye b. Cez ez-Zebîdî'nin kızıdır.

2- Hişâm,

3- Hâşim,

4- İmrân,

5- Ümmü İyâs,[77]

6- Ümmü Abdullah,

8- Ümmü Sa'îd: Bunların annesi, Ümmü Hâşim el-Kindiyye olup, Benî Vehb b. el-Hâris'tendir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki:

Abdullah b. Amr, babasından önce İslâmiyet'i kabul etmiştir.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi. O Süleyman b. Bilâl'den, o Safvân b. Süleym'den, o da Abdullah b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

"Resûlullah'tan (sas) duyduğumu yazmak üzere kendisinden izin istedim. Resûlullah'ın (sas) izin vermesi üzerine onları yazdım." dedi. Bu itibarla, Abdullah bu sayfasını, *es-Sâdıka* olarak isimlendirmişti.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize İshâk b. Yahya anlattı. O da Mücâhid'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Amr'ın yanında bir sayfa görerek onun mahiyetini sordum. O da, "Bu sayfa, Resûlullah (sas) ile ikimiz arasında hiçbir kimse bulunmaksızın bizzat kendisinden duyduğum hadisleri kaydettiğim sayfadır." dedi.

Bize Sa'îd b. Muhammed es-Sekafî haber verdi. O İsmail b. Râfi'den, o da Hâlid b. Yezîd el-İskenderânî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bana Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın şöyle dediği ulaştı: "Ey Allah'ın Resûlü! Senden duyduğum hadisleri korumak istiyorum. Bu şekilde kalbime, ellerimin de yardımcı olmasını istiyorum. Yani yazmak istiyorum." deyince o da, *"Olur!"* dedi.

[77] "Ümmü İyâs" adı, III. Ahmed yazmasında "Ümmü İnâs" şeklinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu Leiden neşrinden ve İbn Sa'd'dan nakleden İbn Asâkir'den tespit edilmiştir.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Mis'ar b. Kidâm anlattı. O Habîb b. Sâbit'ten, o Ebü'l-Abbâs'tan, o da Abdullah b. Amr b. el-Âs'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), *"Senin geceleri namazla, gündüzleri de oruçla geçirdiğine ilişkin bana gelen haber doğru mudur?"* diye sorunca, "Evet ama ben çok güçlüyüm." dedim. Resûlullah, *"Öyle yaparsan, gözlerine yazık eder, kendini de güçsüz bırakırsın. Bu nedenle her aydan üçer gün oruç tut, böylece tüm seneyi oruçla geçirmiş gibi olursun."* dedi. Ben de, "Kendimi güçlü buluyorum." dedim. O, bu sefer, *"O zaman, Dâvud (a) gibi oruç tut. O, bir gün tutar, bir gün iftar ederdi. O insanlarla karşılaştığında da (tutmakta olduğu oruç, nafile olduğundan) onlarla beraber yemek yemekten kaçınmazdı."* dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi, dedi ki: Bize Süleyman b. Hayyân anlattı; dedi ki: Bize Sa'îd b. Mînâ anlattı; dediki: Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan şöyle dediğini duydum:

Resûlullah (sas) bana şöyle buyurdu: *"Ey Ebû Abdullah b. Amr! Bana, gündüzleri oruçla, geceleri de ibadetle geçirdiğinin haberi ulaştı. Böyle yapma! Zira vücudunun senin üzerinde hakkı, eşinin senin üzerinde hakkı, gözlerinin senin üzerinde hakkı vardır. Oruç da tut, iftar da et! Her aydan üç gün oruç tutman, senin için bir yıllık oruç hükmüne geçer."* Ben de, "Böyle yapmada kendim de bir güç görmekteyim." dedim. *"O zaman Dâvud orucunu tut. Zira o, bir gün tutar, ertesi gün iftar ederdi."* [Râvî] dedi ki: "Abdullah, bir zaman sonra, 'Keşke ruhsatı esas alsaydım.' diye söylenip dururdu."

Bize Muhammed b. Musa b. el-Karksânî haber verdi; dedi ki: Bize el-Evzâ'î anlattı. O Yahya b. Ebû Kesîr'den, o Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan, o da Abdullah b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) buyurdu ki: *"Senin gündüzleri oruçla geçirdiğinin, geceleri de (namaz kılmak, Kur'ân okumak gibi) ibadetle geçirdiğinin haberi bana ulaşmamış mıydı?"* Ben de, "Evet, öyledir ey Allah'ın Resûlü!" dedim. Abdullah dedi ki: Bu sefer Resûlullah (sas), şöyle buyurdu: *"Oruç tut ve iftar da et (nafile orucu her gün değil, aralıklı olarak tut!), namaz kıl, uykunu da al! (geceyi hiç uyumadan tamamen namaz kılmakla geçirme, bir müddet uykunu aldıktan sonra gece namazını kıl!) Zira vücudunun senin üzerinde hakkı var, ziyaretçilerinin de [misafirlerinin de] senin üzerinde hakkı var, eşinin senin üzerinde hakkı vardır. Her aydan üç gün oruç tutman, senin için*

yeterlidir." Abdullah dedi ki: Ben [bu konuda] ne kadar sıkı davrandıysam, Resûlullah da beni o kadar sıkıştırdı. Ben, "Ey Allah'ın Resûlü! Bunu yapmada kendimi güçlü buluyorum." dedim. Resûlullah (sas) buyurdu ki: *"O zaman Allah'ın Nebîsi Dâvud'un (a) oruç tuttuğu gibi oruç tut ve ondan fazla da yapma!"* Ben de, "Ey Allah'ın Resûlü! Dâvud'un (a) orucu nasıldı?" diye sordum. O da; *"O bir gün tutar, bir gün tutmazdı."* dedi.

Bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd ez-Zührî haber verdi. O babasından, o Sâlih b. Keysân'dan, o da İbn Şihâb'dan şunu rivayet etti: Sa'îd b. el-Müseyyeb ile Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf, kendisine Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın şöyle dediğini haber verdiler:

"Bundan sonra, kesinlikle gündüzleri oruçla geçireceğim, geceleri de ibadetle geçireceğim." dediğim, Resûlullah'a (sas) bildirilince bana, *"Hayatta kaldığım sürece, kesinlikle gündüzleri oruçla, geceleri de ibadetle geçireceğim, diyen sen misin?"* dedi. Abdullah dedi ki: "Evet, ey Allah'ın Resûlü! Onu ben söyledim." Bunun üzerine, Resûlullah (sas) buyurdular ki, *"Sen bunu yapamazsın! İftar et, ertesi gün oruç tut, ilk gece yat, sonraki gece de ibadete kalk! Her aydan üç gün oruç tut! Zira iyiliklerin karşılığı, bire ondur. Böylece bütün seneyi oruçla geçirmiş sayılırsın."* Abdullah dedi ki: "Ben bundan daha iyisini yapabilirim." dedim." Resûlullah (sas), *"O zaman iki gün oruç tut, iki gün de iftar et!"* dedi. Abdullah, "Ben bundan daha iyisini yapabilirim." dedim." Resûlullah (sas), *"Bundan daha iyisi de olmaz!"* dedi.

Bize Bâhile kabilesinden olan Abdullah b. Bekir es-Sehmî haber verdi; dedi ki: Bize Hâtim b. Ebû Sağîre anlattı. O da Amr b. Dînâr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Amr, yaşlandığında, "Keşke Resûlullah'ın (sas) bana vermiş olduğu ruhsata göre hareket etseydim." demişti. Amr b. Dînâr dedi ki: "Eyyâm-ı teşrikten olan bir günde, Abdullah'ın babası Amr b. el-Âs, oğlu Abdullah'a, "Öğle yemeğine bize gel!" diye çağrıda bulundu. O da, "Ben oruçluyum." dedi. Amr ise, "Bu gün için oruçlu olman doğru olmaz. Zira bu gün, yeme içme günüdür." dedi. Amr kendisine, "Peki, Kur'ân'ı nasıl okuyorsun?" diye sorunca, "Her gece hatmediyorum." dedi. O da, "Her on günde bir okusaydın ya!" dedi. O da, "Ben daha iyisini yapabilirim." dedi. Bunun üzerine, "O zaman her altı günde bir hatmet!" dedi.

Bize Muhammed b. Bekir el-Bürsânî haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc anlattı; dedi ki: Bana Sa'îd b. Kesîr, Ca'fer b. el-Muttalib'in kendisine şunu naklettiğini haber verdi:

Abdullah b. Amr b. el-Âs, *Mînâ* günlerinden bir günde, (Kurban kesme günlerinden birinde) babası Amr b. el-Âs'ın yanına geldiğinde, Amr kendisini öğle yemeğine çağırdı. O da, "Oruçluyum." dedi. Sonra ikinci sefer çağırınca, aynı şekilde cevap verdi. Üçüncü sefer çağırınca, "Hayır olmaz, ancak bunu, (Kurban Bayramı günlerinde oruç tutulamayacağını) bizzat Resûlullah'tan duymuş olman lâzım." dedi. O da (Amr da), "Evet bunu, bizzat Resûlullah'tan duydum." dedi.

Bize Abîde b. Humeyd haber verdi. O Atâ b. es-Sâib'den, o babasından, o da Abdullah b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bana, *"Ey Abdullah b. Amr! Kur'ân'ı kaç günde bir hatmediyorsun?"* dedi. (Abdullah) dedi ki: "Bir gün, bir gecede" dedim. Bunun üzerine, *"Dinlen, sonra namaz kıl, dinlen, sonra yine kıl! Dinlen ayda bir hatmet!"* dedi. "Ben direndikçe o da direndi." Sonunda, *"O zaman haftada bir hatmet!"* dedi. (Abdullah) dedi ki: Daha sonra (Resûlullah) bana, *"Nasıl oruç tutuyorsun?"* dedi. Ben de, "Aralıksız oruç tutmaya devam ediyorum." dedim. (Abdullah) dedi ki: Resûlullah (sas) bana şöyle söyledi: *"Oruç da tut, iftar da et! Her aydan üç gün oruç tut!"* (Abdullah) dedi ki: "Ben direndikçe o da (Resûlullah da) direniyordu. Sonunda, *"O zaman, kardeşim Dâvud'un yaptığı gibi, oruçların [Allah katındaki] en sevimlisini tut! Yani bir gün tut, bir gün tutma!"* dedi. [Râvî] dedi ki: Abdullah b. Amr (çok sonra) şöyle dedi: "Eğer ben Resûlullah'ın (sas) ruhsatını kabul etseydim, benim için sayabileceğin kadar mor koyunlardan daha hayırlı olurdu."

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş anlattı. O da Hayseme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Abdullah b. Amr b. el-Âs'a, Kur'ân okurken uğradım ve kendisine; "Ne okuyorsun?" dedim. O da, "Gece kalkıp da okuduğum iki cüzümü (okuyorum)." dedi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize İbnü'l-Mübârek anlattı. O el-Evzâ'î'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize Yahya b. Ebû Kesîr anlattı; dedi ki: Bana Ebû Seleme b. Abdurrahman anlattı; dedi ki: Bana Abdullah b. Amr b. el-Âs anlattı; dedi ki:

Resûlullah (sas) bana, *"Ey Abdullah b. Amr! Falanca adam gibi olma! Zira o, önce geceleri ihya ederken, sonra kıyamü'l-leyl'i terk etti."* dedi.

Bize Vehb b. Cerîr b. Hâzim haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm ed-Destüvâî anlattı. O Yahya b. Ebû Kesîr'den, o Muhammed b. İbrahim'den, o Hâlid b. Ma'dân'dan, o Cübeyr b. Nüfeyr'den, o da Abdullah b. Amr'dan şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), onun [Abdullah'ın] üzerinde aspur [yalancı safran] ile boyanmış iki elbise görünce; *"Bunlar küffarın libasıdır; bu nedenle bir daha bunları giyme!"* buyurmuştur.

Bize Muhammed b. Kesîr el-Abdî haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Nâfi haber verdi, dedi ki: Ben, Süleyman el-Ahvel'in, Tâvûs'tan bahsederken şöyle dediğini duydum:

Nebî (sas), Abdullah b. Amr'm üzerinde aspur ile boyanmış iki elbise görünce ona şöyle dedi: *"Bunları giymeni sana annen mi söyledi?"* dedi. Abdullah da, "O zaman bunları yıkayayım mı?" diye sordu. Resûlullah, *"Hayır onları yak!"* dedi.

Bize Sa'îd b. Muhammed es-Sekafî haber verdi. O da Rişdîn b. Küreyb'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Amr'ın gri renk bir sarık bağlayarak onun bir karış veya daha az bir kısmını salıverdiğini gördüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebû Zi'b haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Abdullah b. Şüveyfi haber verdi; dedi ki:

Bana da Abdullah b. Amr b. el-Âs'ı, beyaz saçlı ve beyaz sakallı olarak görenler haber verdi.

Bize Affân b. Müslim ve Yahya b. Abbâd haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Ali b. Zeyd haber verdi. O da el-Uryân b. el-Heysem'den şöyle dediğini rivayet etti:

Babamla beraber bir heyet içinde, Yezîd b. Mu'âviye'ye gittik. Oraya uzun boylu, kırmızı yüzlü, şişkin karınlı bir adam gelerek selâm verip oturdu. Babam onun kim olduğunu sorduğunda kendisine, onun Abdullah b. Amr olduğu söylendi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Ali b. Zeyd haber verdi. O da Abdurrahman b. Ebû Bekre'den Abdullah b. Amr'ı tarif ederken:

"O, kırmızı benizli, karnı büyük, uzun boylu iri yarı bir adamdır." dediğini rivayet etti.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Havşeb anlattı; dedi ki: Bize Benî Mahzûm'un mevlası olan Müslim haber verdi, dedi ki:

Abdullah b. Amr, gözlerini kaybettikten sonra da *Kâbe*'yi tavaf etti.

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı; dedi ki: Bize Katâde anlattı. O el-Hasan'dan, o da Şüreyk b. Halîfe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Amr'ı Süryanice okurken gördüm.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Müemmil anlattı. O da Abdullah b. Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Amr, *el-Muğammis*'ten[78] Cuma'ya gelerek sabah namazını kılar, sonra Hicr'e (Hicr-i İsmail'e) çıkarak orada güneş doğuncaya kadar tesbih ve tekbir getirirdi. Daha sonra, el-Hicr'in içinde ayağa kalkar, halk da etrafında toparlanıp otururdu. Günün birinde, şöyle demişti: "Benim üç noktadan başka kendimden bir endişem bulunmamaktadır: Birincisi, Osman'ın kanı (öldürülmesi) konusundaki endişem." Bunun üzerine Abdullah b. Safvân, "Eğer onun katline razı olmuş isen, katline ortak olmuş olursun." dedi. Abdullah b. Amr, "İkincisi, ben mal edindiğimde, onu bu gece Allah'a karz-ı hasen olarak vereceğim (Allah yolunda harcayacağım)." derdim, fakat o mal sabahleyin yerinde kalırdı." dedi. İbn Safvân, "Öyleyse sen, nefsinin cimriliğinden kurtulamamış bir kişisin." dedi. Abdullah b. Amr devamla, "Üçüncüsü de *Sıffîn* olayı hakkındaki endişemdir." dedi.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Nâfi b. Amr anlattı. O da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Amr dedi ki: "Ben nerede, *Sıffîn* (gibi bir olaya katılmak) nerede? Ben nerede, Müslümanlara karşı savaşmak nerede? Yeminle söylüyorum ki, bu savaştan on yıl önce ölmüş olmayı arzu ederdim. Bu olay üzerine yemin ederim ki, bu esnada, bir kimseye ne bir kılıç darbesi indirdim, ne bir kimseye bir mızrak sapladım ve ne de bir kimseye bir ok fırlattım. Bunlardan kaçınma konusunda (o sırada) benden daha üstün çaba göstermiş başka bir adam da yoktu."

[78] *Tâif* yolu üzerinde *Mekke* yakınlarındaki bir yerdir.

Nâfi dedi ki: "Ben, Abdullah'ın, elinde sancak, bir veya iki menzil insanların (askerlerin) önünde olduğunu" (yürüyerek onlara kumanda ettiğini) anlatacağını sanmıştım."

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Mis'ar anlattı; dedi ki: Bize Ziyâd b. Selâme anlattı; dedi ki:

Abdullah b. Amr, "Keşke şu gece bulutu olsaydım!" dedi.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize es-Serî b. Yahya anlattı. O da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Amr b. el-Âs, savaşta (*Sıffîn* savaşında) nadiren elini kılıcına atmıştır.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize el-Kasım b. el-Fadl anlattı; dedi ki: Bize Talha b. Ubeydullah b. Kerîz el-Huzâ'î anlattı; dedi ki:

Abdullah b. Amr konuştuğu zaman, Kureyş konuşmazdı (onu dinlerlerdi). [Râvî] dedi ki: O, bir gün, "Sizden olmayan birisi, halife olarak başınıza geçerse, durumunuz nasıl olur?" dedi. Onlar da, "O zaman Kureyş nerede olur?" dediler. O da, "Kılıç onları yok etmiş olur." dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı; dedi ki: Bize Katâde b. Abdullah b. Büreyde anlattı. O da Süleyman b. er-Rebî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Basra halkının hacılarından oluşan bir heyet içinde *Mekke*'ye geldiğimde, "Keşke (burada) Resûlullah'ın (sas) arkadaşlarından birisini görebilseydik de onunla biraz sohbet etseydik!" dedik. Bunun üzerine Abdullah b. Amr b. el-Âs, bize salık verildi. Yanında yaklaşık 300 binek devesi vardı. [Râvî] dedi ki: "Abdullah b. Amr, bunların (develerin) hepsinin üstünde mi haccetti?" dedik. Onlar da, "Evet, kendisi, mevalisi ve dostları (olmak üzere yaklaşık 300 kişiyle bu develerin sırtında hacca geldiler)." dediler. Böylece evine gittik, bir de baktık ki, kendisi beyaz saçlı, beyaz sakallı bir adam, üzerinde iki çizgili elbise bulunmakta, başında bir sarık olduğu halde, sırtında gömlek yoktu." [Râvî] dedi ki: Kendisine, "Sen, Abdullah b. Amr'sın, Resûlullah'ın (sas) arkadaşısın, Kureyş'tensin, Kitabı ilk okuyanlardansın. Senden başka kendisinden öğüt almayı arzuladığımız (beğendiğimiz başka) birisi yok. Bu nedenle, bize bir şeyler anlat. Umulur ki, Allah bizleri ondan yararlandırır." dedik. O, kim olduğumuzu bize sorunca, biz de ona, "*Irak* halkındanız." dedik. Bunun üzerine, "*Irak* halkından bazıları

var ki, yalan söyler, insanları yalanlar ve alaya alırlar." dedi. [Râvî] dedi ki: Biz de ona, "Biz ne sana yalan söyler, ne seni yalanlar ve ne de seni alaya alırız. Bize bir şeyler anlat. Umulur ki, Allah bizi ondan yararlandırır." dedik. O da (Abdullah), kendilerine Benî Kantûrâ b. Kerker olayını anlattı.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize el-Furât b. Süleyman anlattı. O Abdülkerim'den, o da Mücâhid'den şunu rivayet etti:

Abdullah b. Amr b. el-Âs otağını *Hill*'de [Harem'in dışında] kurdu, namazgâhını da Harem'de edindi. Kendisine, "Neden böyle yaptın?" denildiğinde, "Harem'deki yılın ilk yağmurları, *Hill*'e göre daha şiddetli olur." dedi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Hibbân b. Ali anlattı. O Ebû Sinân'dan, o Abdullah b. Ebü'l-Hüzeyl'den, o da Abdullah b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Bir kimsenin şarap içtiğini görsem, Allah'tan başkasının da beni görmediğini ve onu öldürebileceğimi bilsem, onu öldürürüm.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Dâvud b. Abdurrahman anlattı. O da Amr b. Dînâr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah'ın bahçıvanı, Amr b. el-Âs'a ait araziden arta kalan suyu sattı. Abdullah b. Amr b. el-Âs ise, bunun parasını iade etti.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Üsâme b. Zeyd anlattı. O da Abdurrahman b. el-Beylemânî'den[79] şöyle dediğini rivayet etti:

Ka'b el-Ahbâr ile Abdullah b. Amr karşılaştıklarında Ka'b ona, "Sen uğursuzluktan sakınır mısın?" dedi. O da "Evet!" dedi. "Peki, buna karşı ne dersin?" dedi. O da; اللَّهُمَّ لا طَيْرَ إلا طَيْرُكَ وَلا خَيْرَ إلا خَيْرُكَ وَلا رَبَّ غَيْرُكَ وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إلا بِكَ. *"Allahım senin uğursuz kılmandan başka hiçbir uğursuzluk yoktur, senin hayrından başka hiçbir hayır da yoktur. Senden başka bir Rab da yoktur. Senden başka hiç bir çare ve güç de yoktur."* dedi. Bunun üzerine Ka'b dedi ki: "Sen Arapların en âlimisin. Zira bu dediklerinin aynısı Tevrat'ta da yazılıdır."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki:

---

[79] "el-Beylemânî" nispeti Leiden neşrinde es-Selmânî şeklinde yanlış olarak yazılmıştır. Doğrusu III. Ahmed neşri ile el-Mizzî'nin *Tehzîbü'l-kemâl*'i ve İbn Hacer'in *Takrîb*'inden tespit edilmiştir.

Abdullah b. Amr b. el-Âs, 72 yaşındayken, 62 yılında *Şam*'da vefat etmiştir. O, Ebû Bekir ve Ömer'den rivayetlerde bulunmuştur.

Benî Cümah b. Amr'dan Olanlar

733. Sa'îd b. Âmir b. Hizyem ﴿سعيد بن عامر بن حِذيم﴾

[Sa'îd b. Âmir b. Hizyem] b. Selâmân b. Rebî'a b. Cümah b. Amr b. Hüsays b. Abdümenâf. Onun annesi Erva bt. Ebû Mu'ayt b. Ebû Amr b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf'tır. Sa'îd'in bir tek oğlundan başka, nesebini devam ettiren kimsesi yoktu. Fakat kardeşi Cemîl b. Âmir b. Hizyem'in ise çocukları vardı. Onun oğullarından olan Sa'îd b. Abdurrahman b. Abdullah b. Cemîl, *Bağdat*'ta Mehdi ordugâhında kadılık görevine getirilmişti. Sa'îd b. Âmir, *Hayber*'in fethinden önce Müslüman olmuştu. *Medine*'ye hicret edip, Resûlullah (sas) ile beraber *Hayber*'in fethi ile ondan sonraki diğer olaylarda hazır bulundu. *Medine*'de kendisine ait bir evinin bulunup, bulunmadığını bilmemekteyiz.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Abdurrahman el-Cümahî anlattı; dedi ki:

Iyâd b. Ğanem vefat edince, Ömer b. el-Hattâb, onun görevini, Sa'îd b. Âmir b. Hizyem'in uhdesine verdi. Böylece *Şam* bölgesinde *Hıms* ve civarının valisi olmuş oldu. Ömer b. el-Hattâb kendisine bir mektup yazarak ona takvayı, Allah'ın emrine ciddi bir şekilde sarılmayı, üzerine düşen hakkı tam olarak yerine getirmeyi tavsiye ettikten sonra, haracı koymayı ve halka şefkatle muamele etmeyi emretti. Sa'îd b. Âmir de, bu tarz üzere kendisine bir cevabî mektup yazdı.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O da Âmir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, Sa'îd b. Âmir'i bir ordu komutanı olarak tayin ederek şöyle dedi: "Allah'ım! Ben Sa'îd b. Âmir'i, onlara [kendilerine gönderdiğim insanlara] ne saçlarına, ne de ciltlerine herhangi bir eziyet versin diye göndermedim. Sadece kendileriyle beraber onların düşmanlarına karşı mücahede etsin, aralarında adaleti tesis etsin, ganimetlerini aralarında hakça paylaştırsın diye gönderdim." Bunun üzerine, Sa'îd b. Âmir de Ömer'e şöyle dedi: "Ey

Emîrü'l-Mü'minîn! İnsanların hukukuna riayet konusunda Allah'tan kork, ama Allah'ın hukukuna riayet konusunda insanlardan korkma! Kendin ve ailen için sevdiğin ve istediğin şeyleri Müslümanlar için de iste! Kendin ve ailen için sevmediğin ve hoşlanmadığın bir şeyi onlar için de isteme! Hüccete dayalı olan duruma sarıl, Allah da bunda sana yardım eder ve sıkıntılı şeylerden seni korur. Allah'ın senden riayetini istediği uzak yakın Müslümanların hukukuna ilişkin ilgi ve kararında dosdoğru ol! Bir konuda farklı iki karar verme, aksi takdirde görüş ve ictihadın dağınık hale gelir, haktan da sapmış olursun. Hakka giden yolda sıkıntılara katlan ve kınayıcıların kınamaların da korkma! Şüphesiz ki, en hayırlı söz, ardından uygulamanın geldiği sözdür [en güzel söz, hayata geçirilen sözdür]." Bunun üzerine Ömer, "Bunları kim yapabilir ey Sa'îd b. Âmir?" dedi. Sa'îd de, "Müslümanların hukukuyla ilgili Allah'ın sana yüklediği sorumluluğun aynısını kendisine yüklediği kişi yapmak durumundadır. Senin için gerekli olan şey, sözlerinin uygulanır olmasıdır." dedi.

Bize Mâlik b. İsmail Ebû Gassân en-Nehdî haber verdi, dedi ki: Bize Mes'ûd b. Sa'd el-Cu'fî anlattı; dedi ki: Bize Yezîd b. Ebû Ziyâd anlattı. O da Abdurrahman b. Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, Sa'îd b. Âmir el-Cümahî'ye mektup göndererek şöyle dedi: "Biz seni şu insanlara vali olarak gönderdik ki, onlarla düşmanların üzerine yürüyüp onlarla birlikte mücahede edesin." Sa'îd de, "Ey Ömer! Beni sıkıntıya sokma!" dedi. Ömer de, "Yemin ederim ki, onların sorumluluklarını uhdeme bırakıp da sonra kendinizi benden bağımsız saymanıza müsaade etmem! Seni, kendilerinden daha üstün olduğun bir topluma gönderdim. Onları dövmen ve haysiyetlerini çiğnemen için değil. Ancak onlarla beraber düşmanlarına karşı mücahede edesin ve ganimetlerini aralarında paylaştırasın diye gönderdik" dedi. Sa'îd de dedi ki: "Ey Emîrü'l-Mü'minîn! İnsanların hukukuna riayet konusunda Allah'tan kork, ama Allah'ın hukukuna riayet konusunda insanlardan korkma! Kendin ve ailen için sevdiğin ve istediğin şeyleri Müslümanlar için de iste! Kendin ve ailen için sevmediğin ve hoşlanmadığın bir şeyi onlar için de isteme! Hüccete dayalı olan duruma sarıl, Allah da bunda sana yardım eder ve sıkıntılı şeylerden seni korur. Allah'ın senden riayetini istediği uzak yakın

Müslümanların hukukuna ilişkin ilgi ve kararında dosdoğru ol! Bir konuda farklı iki karar verme, aksi takdirde görüş ve ictihadın dağınık hale gelir, haktan da sapmış olursun. Hakka giden yolda sıkıntılara katlan ve kınayıcıların kınamalarında da korkma! Şüphesiz ki, en hayırlı söz, ardından uygulamanın geldiği sözdür [en güzel söz, hayata geçirilen sözdür]." Bunun üzerine Ömer, "Ah! Ey Sa'îd b. Âmir! Bunları kim yapabilir?" dedi. Sa'îd de, "Müslümanların hukukuyla ilgili Allah'ın sana yüklediği sorumluluğun aynısım kendisine yüklediği kişi yapmak durumundadır. Senin için önemli olan, senin emirlerinin ya yerine getirilmesi veya terk edilmesidir ki, bu durum, [onlara karşı müeyyide uygulaman konusunda] senin için sağlam bir gerekçe olur." dedi. Ömer, "Sana bir maaş vereceğiz." dedi. Oda, "Zaten bana daha önce yetecek kadar vermiştin. Ben müslümanlarm malından maaşımı artıracak değilim." dedi. Râvî dedi ki: Onun atıyyesi çıkınca, ailesinin yiyecek, giyecek ve diğer ihtiyaçlarına bakar, bunları karşılayacak kadarını ayırırdı. Sonra bakar bu ihtiyaçlardan artan bir miktar kalırsa, onu tasadduk ederdi. Ailesi ona, "Paramızın kalanı nerede?" dediği zaman, o, "Karz olarak verdim." derdi. [Râvî] dedi ki: Sa'îd'in kavminden bir grup yanına gelerek ona, "Aile'nin senin üzerinde bir hakkı var. Akrabalarının senin üzerinde bir hakkı var. Toplumunun da senin üzerinde bir hakkı var." dediklerinde, "Ben birilerini kendilerine tercih ediyor değilim. Benim elim onların eliyle beraberdir. İri gözlü hurilere kavuşmak uğruna insanlardan herhangi birinin rızasını yerine getirme peşinde de değilim. Şayet güneşin doğup da yeryüzünü aydınlattığı gibi, o hurilerden birisi de doğup, dünyayı aydınlatsa, Resûlullah'm (sas) şu hadisini duyduktan sonra Müslümanlara karşı sorumluluğumu yerine getirmekten geri kalmam. Resûlullah (sas) şöyle buyurmuştu: *"Müslümanların fakirleri, kıyamet gününde, güvercinin yeryüzünde gezindiği gibi gezinirler. Kendilerine 'Haydi, hesabınızı verin!' denildiğinde onlar, 'Biz dünyada hesabını vereceğimiz bir şey bırakmadık ki!' diyeceklerdir. Buna karşı Allah Teâlâ, 'Kullarım doğru söylediler.' diyecek ve onlar, herkesten yetmiş yıl önce cennete gireceklerdir."*

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Üveys el-Medenî haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl anlattı. O da Yahya b. Sa'îd'den rivayet etti; dedi ki: Bana Ebû

Tuvâle Abdullah b. Abdurrahman b. Ma'mer b. Hazm, Mekhûl'ün, kendisine şunu haber verdiğini anlattı:

Resûlullah'ın (sas) arkadaşlarından olan Sa'îd b. Âmir el-Cümahî, Ömer b. el-Hattâb'a, "Ey Ömer! Sana bazı nasihatlerde bulunmak istiyorum." dedi. Ömer de, "Evet, bana öğüt verebilirsin, [seni dinliyorum.]" dedi. Sa'îd, "Ben senin insanların hukuku konusunda Allah'tan korkmanı, ancak Allah'ın hukuku konusunda insanlardan korkmamanı, en güzel sözün davranışın kendisini doğruladığı söz olduğundan, sözlerinle davranışlarının birbiriyle çelişmemesini, durumunda çarpıklık meydana geleceğinden ve haktan sapmış olacağından ötürü, aynı konuda farklı insanlara farklı hüküm vermemeni, işin kesin delile dayalı olanını esas almanı tavsiye ederim. Böylece, zafere erişmiş olursun. Allah da sana yardım eder, senin vasıtanla raiyetinin durumu da düzene girmiş olur. Yakın, uzak Allah'ın sorumluluğunu uhdene verdiği Müslümanlara, ilgin ve hükmünle dosdoğru yönel. Kendine ve ailene istediklerini onlar için de iste. Kendine ve ailene istemediğin ve hoş karşılamadığın bir şeyi onlar için de isteme! Hak uğrunda sıkıntılara katlanmayı göze al ve kınayıcıların kınamasından da korkma!" Bunun üzerine Ömer, "Bunu kim yapabilir Ey Sa'îd?" dedi. O da, "*Allah'ın,* Ümmet-i Muhammed'in sorumluluğunu uhdesine verip de kendisiyle herhangi bir kişi arasındaki hukukî bağı gevşetmemiş olan senin gibi kişiler buna güç yetirebilir." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Osman b. Muhammed el-Ahnesî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, Sa'îd b. Âmir b. Hizyem el-Cümahî'yi *Hıms*'a vali olarak gönderdi. Sa'îd, arkadaşları arasındayken bir baygınlık geçirdi. Bu durum Ömer b. el-Hattâb'a anlatılınca, bir ara *Hıms*'tan Ömer'in yanına geldiğinde kendisine, "Neyin var, ey Sa'îd? Sende bir cinnet geçirme durumu var mı?" dedi. Sa'îd de, "Hayır, ey Emîrü'l-Mü'minîn! Yemin ederim ki, Hubeyb'in şehit edildiği esnada hazır bulunan birileri oturmuşken onun yaptığı duayı duyunca, bu durum başıma geldi. Yine yemin ederim ki, hangi mecliste bulunup da bu durum hatırıma gelse, mutlaka baygınlık geçiririm." deyince; onun Ömer katındaki değeri daha da arttı.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Ali b. Rebâh anlattı. O da babasından şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, erdemli bir kişi olan bir adama [Sa'îd b. Hizyem el-Cümahî'ye] 1.000 dinar verdi. Ma'n dedi ki: Musa b. Ali, ezberleyemediğim uzun bir hadis kapsamında, İbn Hizyem'in fazilet ve hayırseverliğini anarak, maaş olarak kendisine 1.000 dinar verilmeye layık olduğunu zikretti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Sa'îd b. Âmir, Ömer b. el-Hattâb'ın hilafeti döneminde, 20 yılında vefat etmiştir.

Benî Âmir b. Lüey'den Olanlar

734. Ebû Cendel b. Süheyl ﴿أبو جَندل بن سهيل﴾

[Ebû Cendel b. Süheyl] b. Amr b. Abdüşems b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey. Onun annesi Fâhite b. Âmir b. Nevfel b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

İslâm'ın ilk döneminde Müslüman olmuştur. Bu nedenle babası Süheyl kendisini hapsedip onun bir demirle bağlayarak hicret etmesini engellemiştir. Resûlullah (sas) *Hudeybiye*'ye indiğinde, Süheyl b. Amr yanına gelerek, kendisiyle yapmak istediği anlaşmayı yapınca, Ebû Cendel, ayağındaki prangalarla bağlı olarak Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Babası onu bu halde görünce, "Ey Muhammed! Bu, seninle anlaşma yapmakta olduğum ilk konudur." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) onu babasına iade etti. Zira aralarında vardıkları barış anlaşması, bu esnada tamamlanmıştı. Bu anlaşma kapsamında, "Müslümanlardan bir kimse, müşriklere giderse o Müslümanlara iade edilmeyecek, ancak müşriklerden Müslümanlara gelen bir kimse olursa, o iade edilecektir." maddesi yer almaktaydı. Bu esnada Ebû Cendel, "Ey Müslüman topluluğu! Beni dinimden vazgeçirmeleri için mi müşriklere iade ediliyorum?" deyince Resûlullah (sas), *"Ey Ebû Cendel! Onlarla varmamız gereken şeyler üzerinde artık anlaşmaya vardık. Buna vefa göstermek gerekir. Sen de biraz sabret, Allah sana bir ferahlık ve çıkış yolu verecektir!"* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdî; dedi ki: Bize Ömer b. Ukbe b. Ebû Âişe e-Leysî anlattı. O da Âsım b. Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Cendel, bağlı bulunduğu prangadan kurtularak *el-Îs*[80] denilen yerde bulunan Ebû Basîr'in yanına geldi. Burada bulunan bir grup Müslüman, zaman zaman Kureyşlilerin *Şam* kervanlarının önünü keserek onlardan öldürebildiklerini öldürüyor ve ellerinden alabildiklerini alıyorlardı. Ebû Cendel, Ebû Basîr vefat edinceye kadar hep onun yanında kaldı. Ebû Basîr vefat edince, Ebû Cendel, beraberindeki Müslümanlarla birlikte, *Medine*'de Resûlullah'ın (sas) yanma geldi. Ebû Cendel, Resûlullah (sas) vefat edinceye kadar hep kendisiyle beraber, savaşlara katıldı. Kendisi, *Şam*'a ilk çıkan Müslümanlar arasında yer aldı ve burada Ömer b. el-Hattâb döneminde, 18 yılında çıkan *Amvâs* adıyla meşhur veba hastalığında vefat edinceye kadar, hep Allah yolunda cihad etti. Ebû Cendel, ardından neslini devam ettirecek bir evlat bırakmadan vefat etti.

BENÎ FİHR B. MÂLİK'TEN OLANLAR

735. Iyâd b. Ganm b. Züheyr ﴿عِياض بن غَنم بن زُهير﴾

[Iyâd b. Ganm b. Züheyr] b. Ebû Şeddâd b. Rebî'a b. Hilâl b. Üheyb b. Dabbe b. el-Hâris b. Mihr. Iyâd, *Hudeybiye* anlaşmasından kısa bir zaman önce Müslüman oldu. Resûlullah (sas) ile beraber *Hudeybiye* anlaşmasında bulundu. O sırada beraberinde, Ümmü'l-Hakem bt. Ebû Süfyân b. Harb b. Ümeyye b. Abdüşems de bulunmaktaydı. ***"Kâfirlerin ismetlerine yapışmayın!"***[81] mealindeki ayet inince, Iyâd b. Ganm el-Fihrî, Ümmü'l-Hakem bt. Ebû Süfyân'ı o gün boşadı. Daha sonra onu Abdullah b. Osman es-Sekafî nikâhladı. Abdurrahman b. Ümmü'l-Hakem adını verdikleri bir oğlu oldu.

Bize Muhammed Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O İshâk b. Abdullah b. Ebû Ferve'den o da Mekhûl'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mus'ab b. Sâbit anlattı. O da Ömer'in Mevlası Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O da Musa b. Ukbe'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize

[80] Benî Süleym topraklarında bir yerdir.
[81] Mümtehine, 60/10.

Muhammed b. Ebû Sebre anlattı. O Akîl b. Hâlid'den, o da ez-Zührî'den rivayet etti. Bazılarının hadisi diğerlerinin hadisine karıştı. Dediler ki:

Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh vefat etmeden önce, uhdesindeki görevle ilgili olarak Iyâd b. Ganm'ı, salih bir kişi olarak yerine vekil bıraktı. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın vefat haberi Ömer'e gelince, defalarca, ***"İnna lillah ve inna ileyhi râci'ûn"*** diyerek rahmet diledikten sonra Ebû Ubeyde'yi kastederek, "Senin yerini kimse tutamaz." dedikten sonra, "Yerine kimi bıraktı?" diye sordu. Onlar da, "Iyâd b. Ganm'ı bıraktı." dediler. Ömer de onun valiliğini onayladıktan sonra, kendisine mektup yazarak, "Seni Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın uhdesindeki valilik göreviyle görevlendirdim. Bu itibarla Allah'ın üzerine hak kıldığıyla amel et!" dedi. Böylece [Allah'ın] emir ve nehiylerine dair kendisine uzunca bir mektup yazdı.

Iyâd b. Ganm, hoşgörülü bir adamdı. Başkasının hakkına tecavüz etmeksizin kendi malından muhtaçlara maddî yardımda bulunurdu. Zaman olurdu ki, yanına bir köle gelerek kendisine, "Yiyecek bir şeyimiz yok." dediği zaman, üzerindeki elbisesini çıkararak, bunu al götür sat parasıyla hemen un al!" derdi. Bu durum karşısında, "Sübhanallah! Elbiseni sattırmadan evinin bir köşesindeki şu maldan beş dinar kadar bir tutarı, yarına kadar karz olarak alsaydın olmaz mıydı?"[82] denildiğinde, "Elimi bir kobra yılanının deliğine sokup onun elimi sokması, benim için söylediğiniz şeye tamah etmekten daha sevimlidir." demiştir. Böylece rızkı [maaş zamanı] gelip de durumu iyileşinceye kadar, kendi malından bir şeyi bir şeyle değiştirerek geçinirdi. Maaşını aldığı zaman onu gören, kendisini zengin durumda görürdü. Ayrıldıktan birkaç gün geçtikten sonra tekrar yanına gelen bir kişi yanında tek bir dirhem bile bulamazdı. Iyâd, bu tutumundan ötürü Ömer'in yanında çok eleştirilerek, "Iyâd savurgan olup elinde hiçbir şey tutmamaktadır. Hâlid b. el-Velîd'i de sizden habersiz halka mal verdiğinden dolayı azletmiştin." denildiğinde Ömer, "Iyâd'ın cömertliği elindeki kendi malı ile ilgilidir. Allah'ın malına varınca, orada durmaktadır. Bununla beraber, ben Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın vekil bıraktığı bir valiyi

[82] Burada Iyâd'ın evinde olduğuna işaret edilen malın, kendisine değil de devlete ait olduğu anlaşılmaktadır (M).

azledecek değilim. O, Iyâd'da sevdiği tüm güzel hasletleri gördüğünden, ısrarla onu tercih etmiştir." dedi.

Iyâd b. Ganm, *Hıms* valisi iken *Şam*'a yönelik gazaya çıkıp ganimet elde ettikten sonra, tekrar *Hıms*'a geri dönerdi. 18 yılında, *el-Cezîre, er-Ruhâ, Harrân* ve *er-Rakka,* onun eliyle fethedilmiştir. Buraların halkıyla anlaşma yaparak onlarla bir barış sözleşmesi düzenlemiştir. Buraların arazisine ve ekilen ürüne bakarak onlara haraç koyardı. Bu arazilerin bazıları da öşür arazisi olarak tahsisli olup, bu arazilerden öşürden başka vergi alınmazdı.

Bir ara, haraç vergilerinin gönderilmesinde gecikme meydana gelince, Ömer kendisine şöyle bir mektup gönderdi: "Şüphesiz ki; haracı zamanında gönderme konusunda gecikmiş bulunmaktasın. Müslümanların haraca olan ihtiyaçlarını biliyorsun. Bu, onların düşmanlarına karşı, kendileri için bir güçtür. Onların fakir ve zayıfları için de bir geçimliktir. Benim ve beraberimdeki Müslümanların konumunu biliyorsun. Bunların hep küçük çocukları vardır. Bu nedenle kimsede yara açmadan [kimsenin kalbini kırmadan] ve onlardan meydana gelecek bir gevşekliğe de müsaade etmeden haraç toplamada yeni bir usûl geliştir."

Ömer'in mektubu gelir gelmez, haraç toplamayı o kadar sıkı tuttu ki onları güneş altında tutup kendilerinden eleştiri alacak derecede birkaç gün içinde haracı toplayıp yükleyerek Ömer'e gönderdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O da Musa b. Ukbe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Iyâd b. Ganm vali olarak atanınca, yakın aile çevresinden bir grup insan onun yanına gelerek kendisinden akrabalık bağını güçlü tutmasını ve kendilerine iyilikte bulunmasını istediler. Iyâd da onları sevinçle karşılayarak, misafir edip ikramda bulundu. Bunlar, Iyâd'ın yanında birkaç gün kaldıktan sonra, kendisiyle akrabalık bağı hakkında konuştular ve kendisini ziyaret sebebini anlatarak kendilerine iyilikte bulunmasını istediler. O da beş kişiden meydana gelen heyettekilerin her birine onar dinar verdi. Fakat onlar bunu [beğenmeyerek] iade edip kızarak kendisine gücendiler. Iyâd dedi ki: "Ey amcaoğulları! Sizin akrabalığınızı, hakkınızı ve uzaktan gelerek çektiğiniz sıkıntılarınızı inkâr etmiyorum. Lakin ben size verdiğim parayı bir kölemi ve aslî ihtiyaçlarımdan olan bir malı satarak size verebildim.

Bu nedenle beni mazur görün." dedi. Onlar da, "Yemin ederiz ki, Allah seni mazur görmez, Sen *Şam*'ın yarısının valisiyken, bizi ailemize yetiştirmeyecek derecede bir para vermektesin." dediler. Bunun üzerine, "Siz, Allah malından çalmamı istiyorsunuz. Oysa ben testereyle biçilip gemi tahtalarının rendelendiği gibi rendelenmeyi, devletin bir kuruşuna hıyanet etmeye veya bir Müslüman'ın ve antlaşmalı bir gayr-ı Müslim'in hakkına tecavüz etmekle sırtıma bir zulüm yüklemeye tercih ederim." dedi. Onlar da, "Biz, elinden bu geldiğinden ve imkânın bu kadar olabildiğinden dolayı seni mazur gördük. O zaman, devlet işinde bize birer görev ver! Biz de diğer insanların sana vergi verdiği gibi, vergi verir ve onların o işlerinden yararlandığı gibi yararlanırız. Sen bizim durumumuzu biliyorsun. Bize takdir edeceğin bir işten daha fazla bir şey istemeyiz." dediler. O da, "Vallahi ben, sizin faziletli iyi birer insan olduğunuzu biliyorum. Lakin kendi akrabalarımdan bir grup insana görev verdiğim Ömer'e ulaşır, o da bundan dolayı beni kınar. Ben ise onun az veya çok beni kınamasına tahammül edemem" dedi. Bu sefer onlar, "Ebû Ubeyde'nin akrabasıyken o seni vefat etmeden önce kendi yerine vekil bırakırken Ömer, senin valiliğini onayladı. Bunun gibi sen de bizi göreve getirirsen o, bizim de görevimizi onaylayacaktır." dediler. Iyâd da, "Ömer, Ebû Ubeyde'nin kendisi katında benim hakkımda söylediği bir sözden dolayı, görevimi onayladı. Oysa ben Ebû Ubeyde katında kapalıydım, beni iyi tanımıyordu. Şayet benim kendimi bildiğim gibi o da beni bilmiş olsaydı, Ömer katında benden böyle sitayişkâr bahsetmezdi." dedi. Bunun üzerine bu grup, Iyâd b. Ganm'ı kınayarak yanından ayrıldılar. Iyâd b. Ganm, 20 yılında, arkasından hiçbir mal ve hiç kimseye ait bir borç bırakmadan 60 yaşındayken vefat etti.

736. Kürz b. Câbir ﴿كُرْز بن جابر﴾

[Kürz b. Câbir] b. Huseyl b. Ehab b. Habîb b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr. Annesi Esmâ bt. Mâlik b. Vehb b. Sa'lebe b. Vâile b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Şeybân b. Fihr'dir.

Kürz b. Câbir'in Çocukları:

1. Ubeydullah: Annesi Fihroğulları'ndandır.

2. Amr: Bunun annesi bir ümmü veleddir.

Kürz b. Câbir müşrik iken gerçekleştirdiği saldırılar vardı. Bunların birinde merada otlamakta olan *Medine*'ye ait bir sürüyü yağmalayarak önüne kattı. Bunun haberi Resûlullah'a (sas) ulaşınca, onu *Bedir*'e kadar takip etti. Bu gazvede Resûlullah'ın (sas) beyaz bayrağı Ali'nin elindeydi. Ancak Resûlullah (sas), kendisine ulaşamayınca, *Medine*'ye döndü. Bu gaza, hicretin 2. yılının Rebîülevvel ayında gerçekleşmişti. Allah kendisine İslâmiyet'i lütfedince *Medine*'ye gelerek Resûlullah'ın (sas) yanına varıp Müslüman oldu. Daha sonra Ireniyyûn [Iranîler][83] Resûlullah'ın (sas) *Zülcedr*[84] denilen yerdeki süt develerini yağmalayarak onun mevlası [azatlı kölesi] Yesâr'ı öldürünce, Resûlullah (sas), onlarm üzerine, Kürz b. Câbir'i, yirmi atlıdan oluşan bir askerî müfrezenin başmda gönderdi. Kürz de onların peşine düşerek onları yakalayıp Resûlullah'a (sas) götürdü. Ceza olarak bunlar; elleri kesilerek, gözleri oyularak ve ayakları kesilerek cezalandırıldılar. Bu olay hicretin 6. yılında meydana gelmiştir.

Kürz b. Câbir Resûlullah (sas) ile beraber *Hudeybiye*, *Hayber* ve *Mekke*'nin fethinde bulundu ve burada öldürülerek şehit edildi. Çünkü, *Mekke*'nin girişinde, Resûlullah'm (sas) takip ettiği yolun dışındaki bir yoldan girmeye çalışınca, bu sırada müşrikler tarafından öldürülerek şehit edildi.

Râvî dedi ki: Bana ileri yaşta olan ehl-i ilimden bir adam haber verdi; dedi ki: Bana Fihroğulları'ndan altmış yaşındaki bir adam, "Ben, Kürz b. Câbir'in, *Ebû Abdurrahman* olarak künyelendirildiğini duydum." dedi.

RESÛLULLAH'IN MEVLALARINDAN OLANLAR

737. Resûlullah'ın (sas) Mevlası Sevbân ﴿ثوبان﴾

Bu zat, Serât halkından olup, *"Ebû Abdullah"* olarak künyelendirilmiştir. Resûlullah (sas) kendisini azat edince, vefat edinceye kadar hep kendisiyle beraber kalmıştır. Resûlullah (sas) vefat edince *Şam*'a doğru yönelerek

[83] 'Iran عران, el-Yemâme'ye yakın bir yer adı olup burada yaşayan halka el-Ireniyyûn denilmektedir. Bkz. Yakut, *Mu'cemü'l-Büldan*, c. 4, s. 95. (M).

[84] Zü'l-Ceddr; Medine'ye altı mil mesafede bulunan bulunan, Kuba' köyününe ait bir mezraadır. Bkz. el-Hemedanî, *el-Emâkin*, s. 194. (M).

Hıms'a yerleşmişti. Orada kendisine ait bir sadaka evi vardı. Orada Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti döneminde 54 yılında vefat etmiştir.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk haber verdi. O el-Abbâs b. Abdurrahman b. Mînâ'dan, o Abdurrahman b. Yezîd b. Mu'âviye'den o da Resûlullah'ın mevlası Sevbân'dan şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebû Zi'b anlattı. O Muhammed b. Kays'tan, o Abdurrahman b. Yezîd b. Mu'âviye'den, o da Sevbân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), *"Kim bana olan dostluğundan garanti verirse, ben de ona Cennet garantisi veririm."* dedi. Bu sırada Sevbân dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü ben garanti veririm." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Kimseden bir şey isteme!"* dedi. [Râvî] dedi ki: Bazen olurdu ki, Sevbân'ın kırbacı düşüp de, birisi onu yerden alarak kendisine vermek istediğinde, Sevbân onu kendisinden almaz, devesini ıhlayarak onu bizzat kendisi yerden alırdı.

738. Resûlullah'ın (sas) Mevlası Ubeyd ﴿عبيد﴾

Ubeyd, Yezîd b. Hârûn'un, Süleyman et-Teymî'den rivayet ettiği hadisin bir bölümünü Resûlullah'tan (sas) rivayet etmiştir; şöyle ki: "Resûlullah (sas) döneminde, iki kadın oruçluyken biri diğerinin yanına gelerek beraber oturdular ve insanların etini yemeye başladılar."

739. Resûlullah'ın (sas) Mevlası Zeyd ﴿زيد﴾

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Ömer eş-Şennî anlattı; dedi ki: Bana Ebû Ömer b. Mürre anlattı. O da Resûlullah'ın mevlası Bilâl b. Yesâr b. Zeyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, babamın bana dedemden bahsederken söylediklerini dinledim. O, Resûlullah'tan (sas) şöyle buyurduğunu duymuştu: "Kim, "***Estağfirullahe'l-lezî lâ ilâhe illa hüve'l-Hayye'l-Kayyûm ve etûbü ileyh***" derse, savaş günü cihattan kaçmış dahi olsa, onun günahları bağışlanır."

740. Resûlullah'ın (sas) Mevlası Hişâm ﴿هشام﴾

Bize Süleyman b. Abdullah er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Eyyûb er-Rakkî anlattı. O Süfyân'dan, o Abdülkerîm'den, o Ebü'z-Zübeyr'den, o da Resûlullah'ın (sas) mevlası Hişâm'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Adamın biri Resûlullah'a (sas) gelerek, "Ey Allah'ın Resûlü! Benim karım kendisine el uzatanların elini geri çevirmez." dedi. Resûlullah kendisine, "O halde onu boşa!" dedi. Adam, "Ama ondan hoşlanıyorum" dedi. Resûlullah, "O zaman ondan yararlan!" dedi.

741. Resûlullah'ın (sas) Mevlası Sefîne ﴿سفينة﴾

Adı Mihrân olup, Bedevîlerin yanında doğanlardandır.

Bize Ubeydullah b. Musa, Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî, Affân b. Müslim, Kesîr b. Hişâm ve Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Sa'îd b. Cümhân'dan, o da Sefîne'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Beni Ümmü Seleme satın aldıktan sonra azat ederken hayatta kaldığı müddetçe Resûlullah'a (sas) hizmet etmemi şart koştu." Affân hadisinde, Hammâd b. Seleme'den o da Sa'îd b. Cümhân'dan şöyle dediğini rivayet etti: "Bize Ebû Abdurrahman Sefîne anlattı."

Biz el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Haşrec b. Nübâte anlattı; dedi ki: Bize Sa'îd b. Cümhân anlattı; dedi ki:

Sefîne'ye adının ne olduğunu sordum; o da, "Sana söylecek değilim." dedi. Daha sonra, "Resûlullah (sas), benim adımı, 'Sefîne' olarak koydu." dedi. Ben de, "Neden adını 'Sefîne' olarak koydu?" diye sordum. O da dedi ki: "Bir gün Resûlullah arkadaşlarıyla beraber sefere çıkmışken, arkadaşlarının eşyaları kendilerine ağır gelince, Resûlullah (sas) bana, *"Abanı yay!"* dedi. Ben de abamı yayınca; onlar eşyaları o abamın üzerine koyarak bana yüklediler. Bu durumda Resûlullah (sas) bana, *"Onları taşı, zira sen ancak bir gemisin [sefîne]."* dedi. Sefîne dedi ki: "Eğer o gün bana bir, iki, üç, dört, beş, altı, hatta yedi deve yükü bana yüklemiş olsalardı, ben onların hepsini rahatlıkla kaldırabilirdim. Sadece o yükler kaba gözükürdü."

Bize Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî haber verdi. O da Hammâd b. Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Sa'îd b. Cümhân anlattı; dedi ki: Sefîne'den şöyle dediğini duydum:

Resûlullah (sas) ile beraber bir gazvede iken arkadaşlarım eşyalarım üst üste sırtıma koydular. Resûlullah (sas) da *"Sen, bir sefinesin (bir gemisin)."* dedi.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi. O Üsâme b. Zeyd'den, o Muhammed b. el-Mükendir'den, o da Sefîne'den şöyle dediğini rivayet etti:

Arkadaşlarla beraber bir gemiye bindikten bir müddet sonra gemi denizde parçalanınca, bir parçaya tutunarak bir adacığa kadar geldiğimde, orada bir aslanla karşılaştım. Ona, "Ben Resûlullah'ın (sas) mevlasıyım." dediğimde aslan, başını salladı ve yan tarafıyla bana dokunarak bana yol gösterdi. Yola girdikten sonra aslanın homurdandığını duyunca kendisinin benimle vedalaşmak istediğini anladım." dedi.

742. Resûlullah'ın (sas) Mevlası Ebû Mevhibe ﴿أبو موهبة﴾

Ebû Mevhibe, Resûlullah (sas) ile beraber, *el-Müreysî* gazvesine katıldı. Bu sırada Âişe'nin binmekte olduğu devenin yularını çekmekteydi. Âişe dedi ki: "O, salih [düzgün] bir adamdı."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İshâk b. Yahya b. Talha anlattı. O Amr b. Şu'ayb'tan, o babasından, o dedesinden, o da Resûlullah'ın mevlası Ebû Mevhibe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bana bir gece yarısı, "Ey Ebû Mevhibe! Ben *el-Bakî* mezarlığı ehli için mağfiret dilemekle emrolundum. Sen de benimle gel!" dedi. Kendisi oraya çıkınca ben de kendisiyle beraber çıktım. Birlikte oraya varınca, oranın ehli için [orada metfun olanlar için] uzun uzun istiğfarda bulunduktan sonra, *"Ey mezarlık halkı! Sizin içinde bulunduğunuz yeriniz, halkın içinde bulunduğu duruma nazaran size mutlu olsun. Fitneler gece karanlığı gibi peş peşe gelecektir. Bir öncekini bir sonraki takip edecektir. Bir sonraki, bir öncekinden daha kötüdür."* Resûlullah (sas) daha sonra şöyle dedi: *"Ey Ebû Mevhibe! Bana dünya hazineleri ile dünyada ebedî kalış verildi. Ben, bununla Rabbime ve Cennete kavuşmak arasında serbest bırakıldım."* dedi. Ben de dedim ki: "Babam-anam sana feda olsun ey Allah'ın Resûlü!

Dünya hazineleri ile dünyada kalışı, sonra da Cenneti alsaydın!" dedim. O da, *"Ben Rabbime ve Cennete kavuşmayı tercih ettim."* dedi. [Râvî] dedi ki: Resûlullah (sas) buradan döndükten sonra, hastalanarak acı çekmeye başladı, ardından da vefat etti.

743. Resûlullah'ın (sas) Mevlası Yesâr ﴿يسار﴾

Yesâr, Ireynîlerin Resûlullah'ın (sas) *Zülcedr*'de bulunan süt develerine saldırı düzenlediklerinde, develeri otlatmaktayken; kendisinin ellerini ve ayaklarını kestikleri, diline ve gözlerine diken batırarak (işkenceyle) öldürdükleri kişidir.[85] Ireynîler, böylece Yesâr'ı etkisiz hale getirdikten sonra, develeri [Resulullah'm (sas) develerini] önlerine katıp rahat bir şekilde götürmüşlerdi. Bu sırada, Amr b. Avfoğulları'ndan bir kadın, merkebine binmiş olarak buradan geçerken Yesâr'ın bir ağaç altında bu şekilde öldürülmüş olarak bırakıldığını görünce, kendi kavmine dönerek durumu onlara bildirdi. Onlar da bunun üzerine Yesâr'm bulunduğu yere doğru gidip onu ölmüş vaziyette bulunduğu yerden kaldırarak *Kubâ*'ya getirdiler. Resûlullah (sas), bunun üzerine Kürz b. Câbir el-Fihrî'yi bunların üzerine gönderdi. Kürz de, onlara ulaşıp onları yakalayarak Resûlullah'a (sas) getirdi. Resûlullah da o sırada, *ez-Zeğâbe* denilen sel yatağında onları karşıladı. Resûlullah (sas), bunların da [kısasen] burada el ve ayaklarının kesilip gözlerinin oyularak asılmalarını emretti. Bu olay, 6. yılın Şevvâl ayında vuku bulmuştu.

744. Resûlullah'ın (sas) Mevlası Mid'am ﴿مدعم﴾

Mid'am siyahî olup onu, Rifâ'a b. Zeyd b. Vehb el-Cüzâmî Resûlullah'a (sas) hibe etmişti. O, Resûlullah (sas) ile beraber sefere çıkar, Resûlullah'ın (sas) bineğini kendisi hazırlardı. Bir ara *Vâdilkurâ* denilen yerde Resûlullah'm (sas) bineğinin eğerini bağlamaktayken serseri bir ok ona

[85] Iranîler [el-Ireniyyûn], Resûlullah'ın süt develerini talan etmek üzere baskın düzenleyerek, onları otlatmakta olan Resûlullah'ın (sas) azatlı kölesi Yesâr'm ellerini, ayaklarını kestikleri gibi, diline ve gözlerine diken batırarak işkenceyle öldürmekle onu etkisiz hale getirdikten sonra, develeri rahat bir şekilde götürmüşlerdi. Bunların yakalanmalarından sonra, Resûlullah'ın onların ellerinin ve ayaklarının kesilip gözlerinin oyulmasını emretmiş olması, Bakara Suresinin 178. ayeti olan kısas ayetinin bir gereğiydi (M.)

isabet ederek ölümüne neden oldu. Bu durum karşısında halk onunla ilgili olarak, "Cennet ona kutlu olsun." dedi. Resûlullah (sas) ise, *"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Hayber ganimetlerinden hissesine düşmediği halde aldığı bir örtü bile varsa, kıyamet gününde onun üzerinde ateş olarak yanacaktır."* dedi.

745. Resûlullah'ın (sas) Hâdimi Ebû Sellâm ﴿أبو سلاّم﴾

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Mis'ar b. Kidâm anlattı. O Ebû Ukayl'dan, o Sâbık'tan, o da Resûlullah'ın (sas) hadimi Ebû Sellâm'dan Resûlullah'ın (sas) şöyle buyurduğunu rivayet etti:

"Kim sabahlarken ve akşamlarken, 'Ben Allah'a, Peygamber olarak Muhammed'e (sas), din olarak da İslâm'a razı oldum.' derse, kıyamet gününde Allah'ın da kendisini razı etmesine hak kazanır." dedi.

746. Resûlullah'ın (sas) Mevlası Ebû Dumeyre ﴿أبو ضُميرة﴾

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys el-Medenî haber verdi; dedi ki: Bana Hüseyin b. Abdullah b. Ebû Dumeyre şunu anlattı:

Resûlullah'ın (sas) Ebû Dumeyre'ye yazmış olduğu mektup şöyle idi:

"Bismillahirrahmanirrahîm... Allah'ın Resûlü Muhammed'den, Ebû Dumeyre ve ailesine... Onlar bir Arap ailesi iken, Allah'ın Resûlü'ne lütfettiği ganimetten idiler. Resûlullah (sas) onları azat etti. Daha sonra Resûlullah (sas), bu aileyi istedikleri takdirde gidip kavmine katılmak ile Resûlullah (sas) ile beraber kalarak onun aile halkından olmak seçenekleri arasında serbest bıraktı. O da Allah ve Resûlü'nü tercih ederek Müslüman oldu. Bu durum karşısında Müslüman olarak Allah ve Resûlü'nü tercih ettiler. Böyle olunca, kim onlarla buluşursa, onlara iyilikten başka bir şeyi dokunmasın. Onlarla karşılaşan bir kimse, hayırdan başka bir şey tavsiye etmesin!" Bu yazıyı Übey b. Kâ'b kaleme almıştır.[86]

İsmail b. Ebû Üveys dedi ki: "O (Ebû Dumeyre), Resûlullah'ın (sas) azatlılarından biri olup Himyer halkındandır. Bu aileden bir grup kişi, yolculuk esnasında karşılarına soyguncular çıkarak ellerindeki tüm eşyalarını

[86] Resûlullah'ın (sas) bu yazısı, günümüze kadar onun evladının elinde kalmıştır (Bk. İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye, Dârü İhyâi't-Türasi'l-Arabî, Beyrut 1998, V, 322) (M).

aldılar. Ancak, yanlarında bulundurdukları bu yazıyı çıkarıp onlara göstererek içeriğini kendilerine anlatınca soyguncular, ellerinden aldıkları tüm eşyalarını iade ederek bir daha da karşılarına çıkmadılar. Ebû Dumeyre'nin evladından olan Hüseyin b. Abdullah, bir gün Halife el-Mehdî'nin yanına gelip, kendisine Resûlullah'ın (sas) bu yazısını gösterince Mehdî, bu mektubu öperek gözlerinin üzerine koymuş ve kendisine 300 dinar vermiştir."

747. Yesâr el-Habeşî ﴿يسار الحبشيّ﴾

Yesâr, Yahudi Âmir'in kölesi olup, onun davarını otlatmakta idi. Resûlullah (sas) *Hayber*'e gelince, gönlüne İslâm sevgisi girdi ve davarını güderek Resûlullah'ın (sas) yanına gelip, "Ey Muhammed; sen neye davet ediyorsun?" dedi. Resûlullah (sas) da, *"Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim de O'nun elçisi olduğuma tanıklık yapman suretiyle seni İslâm'a davet ediyorum."* dedi. O, "[Böyle yaparsam] bana ne var?" diye sorunca Resûlullah (sas), *"Eğer bu durum üzere sabit durursan, sana Cennet var."* dedi. Bunun üzerine Yesâr Müslüman olarak, "Bu davarım bana emanettir." dedi. Resûlullah (sas) da, *"Onları askerler arasından çıkar ve onlara seslenerek arkalarından çakıl taşı atıp onları gönder!"* dedi. O da öyle yapınca, koyun sürüsü onun efendisinin evine kadar gitti. Yahudî bu durum karşısında kölesinin Müslüman olmuş olduğunu anladı. Ali bir gün elinde sancak olduğu halde çıkınca bu siyahî köle de onunla beraber giderek bir müddet savaştıktan sonra burada öldürülerek şehit oldu. Onun cenazesi, asker çadırlarından birine alındı. Resûlullah (sas), onun başucuna gelerek, *"Bu siyahî köleye Allah ikramda bulunarak onu hayra yönlendirdi. Ben onun başucunda iri gözlü iki huri gördüm."* dedi.

Kureyş'in Antlaşmalılarından ve Mevlalarından Olanlar

748. Üneys b. Mersed ﴿أُنَيْس بن مرثد﴾

[Üneys b. Mersed] b. Ebû Mersed. Ebû Mersed'in esas adı, Kennâz b. el-Husayn b. Yerbû Tarîf b. Hareşe b. Ubeyd b. Sa'd b. Avf b. Kâ'b b. Cillân

b. Ganm b. Ganî b. Ya'sur b. Sa'd b. Kays b. Aylân b. Mudar'dır. Ebû Mersed, Hamza b. Abdülmuttalib b. Hâşim'in antlaşmalısıydı. Ebû Mersed, oğlu Mersed b. Ebû Mersed ve onun da oğlu Üneys b. Mersed, Nebî (sas) ile arkadaşlık yapmışlardır. Üneys, Ebû Yezîd olarak künyelendirilirdi. Kendisiyle babası arasında yirmi bir yaş vardı. Üneys Resûlullah (sas) ile beraber, *Huneyn* ile *Mekke*'nin fethinde bulundu. Kendisi, Resûlullah'ın (sas) *Evtâs* bölgesi üzerindeki murakıbı idi. 20 yılında Ömer b. el-Hattâb'ın hilafeti döneminde vefat etmiştir.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bütün bunları bana, Muhammed b. Ömer haber verdi. O da, Ganîli bir şeyhten rivayet etti.

749. el-Hakem b. Keysân ﴿الحكم بن كيسان﴾

el-Hakem b. Keysân, Mahzûmoğulları kabilesinin mevlası olup, Resûlullah (sas) ile beraber arkadaşlık yapmıştır. Hicretten sonra, 36. ayın başında Safer ayında *Bi'rü Ma'ûne*'de öldürülerek şehit edilmiştir.

750. Abdullah b. Ebû Ümeyye ﴿عبد الله بن أبي أمية﴾

[Abdullah b. Ebû Ümeyye] Vehb, Esed b. Abdüluzzâ b. Kusayoğullarının hem antlaşmalısı, hem de onların kız kardeşlerinin çocuğuydu (yeğeniydi). *Hayber*'de öldürülerek şehit edilmişti.

751. Ebû Bekir es-Sıddîk'in Mevlası Sa'd ﴿سعد﴾

Bize Ali b. Abdullah b. Ca'fer haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman Ebû Dâvud et-Tayâlisî anlattı; dedi ki: Bize Ebû Âmir el-Hazzâz anlattı. O el-Hasan'dan, o da Ebû Bekir'in mevlası olan Sa'd'dan şunu rivayet etti:

Resûlullah'a (sas) hizmet ederken Resûlullah (sas) Ebû Bekir'e, "Sa'd'ı azat et!" dedi. O da, "Ey Allah'ın Resûlü! Ondan başka hizmet edecek kimse yok." dedi. Resûlullah da (sas) esirleri kastederek, "Sana adamlar gelecek, adamlar gelecek." dedi.

Bize Ali b. Abdullah b. Ca'fer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Süleyman et-Tayâlisî anlattı; dedi ki: Bize Ebû Âmir el-Hazzâz anlattı. O el-Hasan'dan o da Ebû Bekir'in mevlası Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Resûlullah'ın önüne hurma koyduğumda oradakiler de (o hurmalardan yemek üzere) yanaştılar. Resûlullah ise, *"Yanaşmayın!"* dedi.[87]

752. Sa'd el-Karaz ﴿سعد القَرَظ﴾

Ammâr b. Yâsir'in mevlasıdır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah anlattı. O ez-Zührî'den, o da Abdurrahman b. Sa'd el-Karaz'dan, o da babasından şunu rivayet etti:

Gerek Resûlullah (sas), gerekse Ebû Bekir döneminde, kendisi *Kubâ* Mescid'inde müezzinlik yapmaktayken, Ömer halife olunca, kendisini *Medine*'ye yerleştirerek, Resûlullah'ın (sas) Mescid'inde ezan okutturmuştur. Onun çocukları da kendisiyle beraber ezan okudukları gibi, [kendisinden sonra da] Resûlullah'ın (sas) mescidinde müezzinlik yapmaya devam etmişlerdir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Muhammed b. Ammâr b. Sa'd el-Karaz anlattı. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) vefat edince Sa'd el-Karaz, Resûlullah'ın (sas) Mescid'inde, müezzinlik yaptı. Ramazan ve Kurban bayramlarında ise, "el-Aneze" denilen [sopadan daha uzun, mızraktan daha kısa ucu sivri demirli] bir harbî taşırdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Musa b. Ukbe'den, o da Ebû Habîbe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ebü'l-Karaz'ın, Osman b. Affân'ın huzurunda harbî taşıdığını gördüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Ebû Sa'd'dan, o da annesinden şöyle dediğini rivayet etti:

---

[87] Hadisten, orada bulunanların ziyafete ev sahipliği yapan kişinin henüz "buyurun!" demeden hurma yemeye yanaştıklarını, Resûlullah'ın (sas) ise, kendilerine "Yanaşmayın!" demekle, "Buyur edilmeden yemeğe yanaşmayın!" anlamında bir misafirlikte yemek adabı öğrettiğini anlamaktayız (M).

Ben Osman'ın kendi odasındayken Ali'nin Kurban bayramı namazını kıldırdığım, Sa'd el-Karaz'ın ise Osman'ın yanındayken elinde bir harbî bulunduğunu gördüm.

Diğer Arap Kabilelerinden, Mudar'ın Benî Gıfâr b. Müleyl b. Damre b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne Kolundan Olanlar

753. Sibâ b. Urfuta el-Gıfârî ﴿سباع بن عرفطة الغفارى﴾

Resûlullah (sas), *Dûmetülcendel* gazvesine, daha sonra da *Hayber* gazvesine çıktığında *Medine*'de onu kendi yerine vekil olarak bırakmıştır.

754. Ebû Serîha ﴿أبو سريحة﴾

Esas adı Huzeyfe b. Ümeyye b. Esîd b. el-Ağveş b. Vâkı'a b. Harâm b. Gıfâr'dır. Kendisinin Resûlullah (sas) ile beraber bulunduğu ilk olay, *Hudeybiye* antlaşmasıdır. Ebû Bekir es-Sıddîk'ten (r) rivayette bulunmuştur.

755. Cehcâh b. Sa'îd ﴿جهجاه بن سعيد﴾

[Cehcâh b. Sa'îd] b. el-Gıfârî, Nebî (sas) ile beraber *el-Müreysî* gazvesinde bulunmuştur. Muhacirlerin fakirlerinden olup, Ömer b. el-Hattâb'ın işçisi idi. Ensâr'ın antlaşmalılarından olan Sinân b. Veber el-Cühenî ile Müreysî gününde kuyudan su çekme konusunda tartışan kişidir. O gün her ikisi su alma konusunda anlaşmazlığa düşerek tartışmışlar, her birisi kendi kabilesini, kendisini savunması için çağırmıştı. Sinân b. Veber, Sâlimoğulları'mn antlaşmalısı olduğundan Ensâr'ı çağırmış, kendisi de, "Hey Kureyş!" diye bağırmıştı. Bu sırada, Abdullah b. Übey de, ***"Eğer Medine'ye dönersek, şerefliler, düşükleri oradan çıkartacaktır."***[88] dedi. Zeyd b. Erkam da Abdullah b. Übey'in bu sözünü Resûlullah'a (sas) iletti. Zeyd'in sadakatini onaylayıcı, İbn Übey'i ise yalanlayıcı mahiyette ayet indi.

[88] Münafikûn, 63/8.

Bize Abdullah b. Abbâs b. İdris haber verdi. O Ubeydullah b. Ömer'den, o da Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Osman b. Affân konuşmaktayken, Cehcâh ayağa kalkarak, sopayı elinden alarak dizlerinin üzerinde kırdığında, ondan dizine bir kıymık battı ve dizinde bir kaşıntının meydana gelmesine neden oldu. İbn Sa'd dedi ki: "Abdullah'ın bu hadisi kendisine arz olunmakla beraber, onu başkasından duymadım." dedi.

756. Ebû Basra el-Gıfârî ﴿أبو بصرة الغفاري﴾

Ebû Basra el-Gıfârî, Resûlullah (sas) ile beraber, *Hayber*'de bulunup, Resûlullah'ın (sas) kendilerine yirmi vesk (ölçek)[89] tahsis ettiği kimselerden birisidir.

757. Basra b. Ebû Basra el-Gıfârî ﴿بصرة بن أبي بصرة﴾

Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış olup ondan hadis rivayet etmiştir.

758. Humeyl b. Basra ﴿حميل بن بصرة﴾

Ebû Basra el-Gıfârî'nin oğlu olup Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış, o da kendisinden hadis rivayet etmiştir.

759. Vehb b. Huzeyfe el-Gıfârî ﴿وهب بن حذيفة﴾

O da Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yaparak ondan hadis rivayet etmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl ve Ebû Bekir b. Abdullah anlattılar. Onlar Amr b. Yahya el-Mâzinî'den, o Muhammed b. Hibbân'dan, o amcasından, o Vehb b. Huzeyfe'den, o da Nebî (sas) den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Sizden biriniz, meclisteki yerinden kalkıp tekrar dönerse, öncelikli olarak kendisi oraya oturma hakkına sahiptir."

[89] Bu miktar ortalama, 820 kg.'a tekabül etmektedir. (M.)

760. Kays Ebü's-Salt el-Gıfârî ﴿قيس أبو الصلت الغفارى﴾

Kendisi *Gayka*[90] adı verilen bir bölgede ikamet etmekteydi. Müşrikler *Hendek*'ten döndüklerinde Müslüman oldu. Daha önce el-Hâris b. Hişâm b. el-Muğîre'nin samimî bir dostu idi. el-Hâris *Bedir*'de mağlubiyet yaşanmasından sonra onun yanına uğrayarak kendisini bir deveye bindirmiş, bir kölesini başka bir deveye bindirerek *Mekke*'ye getirinceye kadar kendisine refakat etmiştir. Müşriklerle beraber *Uhud*'a yöneldiğinde el-Hâris ile karşılaşmış kendisine hediyeler vermiştir. Allah'ın, ikisini de İslâm'a hidayet edinceye kadar ilişkilerini devam ettiriyorlardı. Sonuçta Müslüman olduklarında dediler ki: "Bizi İslâm'a hidayet eyleyen Allah'a hamd olsun. O bizi, içinde bulunduğumuz bu batıl yolda da bırakabilirdi."

761. Âbi'l-lahm el-Gıfârî ﴿آبي اللحم الغفارى﴾

Onun asıl adı, el-Huveyris b. Abdullah b. Halef b. Mâlik b. Abdullah b. el-Hâris b. Gıfâr'dır. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî dedi ki: Âbi'l-lahm'ın dedesi Halef b. Mâlik'tir. O, putlar adına kesilmiş olan hayvanların etinden yemediği için kendisine, "Etyemez" anlamında "Âbi'l-lahm" denilmiştir. el-Huveyris b. Abdullah Resûlullah ile beraber *Huneyn* savaşında bulunduğu sırada öldürülerek şehit edilmiştir.

762. Âbi'llahm'ın Mevlası Umeyr ﴿عمير﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O, Futayr el-Hârisî'den, o Harâm b. Sa'd b. Muhayyise'den şöyle dediğini rivayet etti:

Âbi'llahm'ın mevlası Umeyr, henüz köle iken [azat edilmeden önce] Resûlullah (sas) ile beraber *Hayber*'de bulundu. Bu sırada oranın ganimetlerinden kendisine pay verilmedi. Ancak Resûlullah (sas) ona ev eşyaları verdi.

---

[90] Gayka غيقة, Mekke ile Medine arasında, deniz sahilinde bulunan ve Benî Sa'lebe b. Sa'doğullarına ait bir köy adıdır. Karganın "gak" şeklindeki sesinden esinlenerek kargaların çokça bulunduğu bu yere, "Gayka" denilmiştir. Bkz. Yakut, *Mu'cemü'l-Büldan*, c. 4, s. 222. (M).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî anlattı. O babasından, o da Âbi'llahm'ın mevlası Umeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Resûlullah'ın (sas) Arefe gecesi; iki avucunu birleştirip onlara bakarak ve yüzüne yaklaştırarak dua ettiğini gördüm.

763. Abbâd b. Hâlid el-Gıfârî ﴿عباد بن خالد الغفاري﴾

Bana Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. el-Hâris b. Ubeyd anlattı. O Kusâ yaşlılarından ve Gıfâroğulları'nın mevlası olan dedesi Ubeyd b. Ebû Ubeyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Abbâd b. Hâlid el-Gıfârî'nin şöyle dediğini duydum: *"Hudeybiye* anlaşması gününde suyun hissedarı olarak kuyuya inen ben idim."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Abbâd muhtaç bir kişi olarak Resûlullah'tan (sas) ayrılmazdı.

764. Umâre b. Ukbe ﴿عمارة بن عقبة﴾

Abbâd b. Müleyl el-Gıfârî'nin oğludur. Resûlullah (sas) ile beraber *Hayber*'de bulunmuş, o sırada *Hayber* halkından Zeyyâl adında olan bir Yahudî, Müslüman safından kendisiyle mübareze edecek birisini çağırdı. Bunun üzerine Umâre ortaya çıkarak onun üzerine yürüdü ve "Al sana! Ben Gıfâr'ın genciyim!" diyerek kafasına bir kılıç darbesi indirerek onu öldürünce halk, "Umâre'nin cihadı boşa gitti." dedi. Bu durum Resûlullah'a (sas) ulaşınca, *"Bunda bir sakınca yoktur. Hatta o, bundan dolayı mükâfatlandırılır ve övülür."* dedi.

765. Eymâ b. Rahada ﴿أيما بن رحضة﴾

[Eymâ b. Rahada] b. Hurbe b. Hilâf b. Hârise b. Gıfâr. Gıfâroğulları'nın liderliği onlara nispet edilir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Hâris b. Ubeyd anlattı. O dedesinden, o da Ebû Rühm el-Gıfârî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Onlar *Hudeybiye*'ye giderken *Ebvâ*'da konakladıklarında, Eymâ b. Rahada, oğlu Hufâf b. Eymâ ile bazı kesimlik develer, yüz koyun ve süt yüklü iki deveyi Resûlullah'a (sas) gönderdi. Nihayet Hufâf Resûlullah'a (sas) ulaştığında, "Babam, bu kesimlik develeri, bu koyunları ve bu sütü size hediye olarak benimle gönderdi." dedi. Resûlullah (sas), *"Ne zaman buraya gelerek konakladınız?"* diye sordu. O da, "Kısa bir süre önce buraya geldik. Bizim bir suyumuz vardı, onunla hayvanlarımızı sulardık. Fakat o su çekilince, buradaki kuyuların suyuyla onları sulamaktayız." dedi. Resûlullah (sas), *"Peki, bu beldeyi nasıl görüyorsunuz?"* dedi. O da, "Burası, develerini doyurabilir, ancak aynı şey koyunların için söylenemez." dedi. Resûlullah (sas) hediyelerini kabul etti. Koyunların arkadaşları arasında paylaştırılmasını emretti. Oradakiler süt tükeninceye kadar bardak bardak içtikten sonra Resûlullah (sas), *"Allah sizlere bereketini ihsan eylesin!"* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Atâ b. Ebû Mervân el-Eslemî anlattı. O babasından, o da dedesinden şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas) *Mekke* fethine çıkmak istediğinde, Eymâ b. Rahada ile Ebû Rühm b. Külsûm b. el-Husayn'ı, Gıfâroğullarıyla Damraoğulları'na göndererek onların *Medine*'ye, yanına gelmelerini istedi.

Muhammed Ömer dedi ki: Eymâ b. Rahada'nın Müslüman olması, *Hudeybiye* anlaşmasına yakın bir zamana rastlamaktaydı. Eymâ, *Gayka* denilen yerde ikamet etmekteydi. Sık, sık *Medine*'ye gelerek *Gayka*'ya dönerdi. *Gayka*[91] ise, *el-Fer'*[92] ile *es-Sukyâ*[93] arasında yer almaktaydı.

766. Oğlu Hufâf b. Eymâ b. Rahada ﴿خفاف بن أيما﴾

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O Zeyd b. Eslem'den, o babasından, o da Hufâf'ın kızından şunu rivayet etti:

[91] Gayka غيقة, Mekke ile Medine arasında, deniz sahilinde bulunan ve Benî Sa'lebe b. Sa'doğullarına ait bir köy adıdır. Karganın "gak" şeklindeki sesinden esinlenerek kargaların çokça bulunduğu bu yere, "Gayka" denilmiştir. Bkz. Yakut, *Mu'cemü'l-Büldan*, c. 4, s. 222. (M).

[92] Mekke ile Medine arasında bulunan ve Âreh denilen yüksekçe bir dağından çıkan pınarların başında kurulan köylerden birisine verilen addır. Bkz. Yakut, *Mu'cemü'l-Büldan*, c. 1, s.52. (M).

[93] es-Sukya السقيا, Mekke ile Medine arasındaki yol üzerinde bulunan bir köy adı olup, bir çok kuyular, gözeler ve sarnıçlarının bulunduğu bir yer olup, arazisi, tatlı sularla sulandığı için buraya bu isim verilmiştir. Bkz. el-Bekrî, *Mu'cemü Ma'stu'cime min Esmai'l-Bilâd ve'l-Mevâdi'*, c. 3, s. 742. (M).

Hufâf b. Eymâ, Gıfâroğulları'ndan Araplar arasında Resûlullah'm (sas) *Tebûk* seferine çıkmak istediği sırada kendisine gelip, sefere gitmemek için mazeret bildirip de, mazeretleri Allah tarafından kabul edilmeyen Araplar arasında yer alanlardan birisidir. Hufâf, Resûlullah'tan (sas) rivayette bulunmuştur.

767. Ka'b b. Umeyr el-Gıfârî ﴿كعب بن عمير الغفارى﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah anlattı. O da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Ka'b b. Umeyr el-Gıfârî'yi, 8. yılının Rebîülevvel ayında, on beş kişilik bir grup arasında bir seriyyeye gönderdi. *Şam* topraklarından olan *Zâtü Atlâh*'a geldiklerinde, halk onlardan haberdar olup onların etrafında bir araya gelerek onlarla savaştılar. Seriyyeye katılanlardan bir kişi hariç, diğerlerinin hepsini öldürdüler. O kurtulan kişi de Resûlullah'a (sas) gelerek durumu kendisine bildirdi. Bu duruma Resûlullah'ın (sas) canı çok sıkıldı. Bunun üzerine onların üzerine yürümek istediğinde, kendisine başka bir yere gittikleri bildirilince bundan vazgeçti.

768. Hâzim b. Harmele el-Gıfârî ﴿حازم بن حرملة الغفارى﴾

Bize Muhammed b. Ma'n el-Gıfârî haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. Sa'îd haber verdi. O Hâzim b. Harmele'nin mevlası Ebû Zeyneb'ten, o da Gıfâroğulları'ndan Hâzim b. Harmele'den şunu rivayet etti:

Kendisi, Resûlullah'ın (sas) yanından geçerken, Resûlullah (sas) onu çağırdı [veya onun tarafından çağırıldı]. O da, gelince, Resûlullah (sas) kendisine, *"Ey Hâzim! '**Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah**' sözünü çok tekrarla! Zira bu söz Cennet hazinelerinden bir hazinedir."* dedi.

769. Kuheyd el-Gıfârî ﴿قهيد الغفارى﴾

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bana Abdülazîz b. el-Muttalib anlattı. O kardeşi el-Hakem'den, o babasından, o da Kuheyd el-Gıfârî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Birisi Resûlullah'a (sas), "Bana haddini bilmez birisi saldırırsa, ne yapmalıyım?" diye bir soru sordu. Resûlullah (sas) da, *"Ona üç sefer hatırlat ve hatırlamasını tavsiye et. Eğer yine de saldırganlığına devam edecek olursa, o zaman kendisiyle savaş! Bu durumda o seni öldürürse, Cennet'tesin, eğer sen onu öldürürsen, o Cehennemdedir."* dedi.

770. Abdullah b. Tahfe ﴿عبد الله بن طهفة﴾

Bazıları da kendisine "Tahfe (طخفة) demişlerdir.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi. O İbn Ebû Zi'b'den, o el-Hâris b. Abdurrahman'dan, o da Ebû Seleme'den, el-Hâris'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ebû Seleme'nin yanında oturmaktayken, Abdullah b. Tahfe'nin bir oğlu kendisine uğradı. Ebû Seleme kendisine, "Bana babanın haberini (hadisini) anlatmayacak mısın?" dedi. O da, "Babam Abdullah b. Tahfe bana şunu nakletti: Kendisi Resûlullah'ın (sas) yanına geldiğinde orada birçok misafir bir araya gelmişti. Resûlullah (sas), *"Her bir kişi, beraber oturduğu arkadaşına dönsün!"* dedi. Bunun üzerine, ben Resûlullah'ın (sas) yanına oturmuş olduğumdan ben de ona döndüm. Resûlullah (sas) içeri girdiğinde, *"Ey Âişe, akşam yemeğinde ne var?"* dedi. O da, "İftara senin için hazırladığım yağ, süt karışımı birazcık hurma var." dedi. Resûlullah (sas), *"Onu getir!"* dedi. Âişe onu getirince, dua eder gibi onu ağzına doğru yaklaştırdı. Sonra bize *"Buyurun yeyin!"* dedi. Biz de, arta kalana hep bakıncaya kadar yemeye devam ettik. Daha sonra Âişe'ye, *"İçecekten ne var?"* dedi. Âişe, "İftara hazırladığım birazcık süt var." dedi. Resûlullah (sas), *"Onu getir."* dedi. Âişe onu getirince; yine dua eder gibi ağzına yaklaştırdı; ondan biraz içtikten sonra, *"Buyurun için!"* dedi. Biz de arta kalana bakıncaya kadar onu içmeye devam ettik. Daha sonra Resûlullah (sas), *"İsterseniz burada kalır; dilerseniz, Mescid'e gidebilirsiniz."* dedi. Biz de Mescid'e giderek orada geceledik. Sabaha doğru, bir adamın, "Namaz! Namaz!" diyerek halkı uyandırdığını gördüm. Daha sonra, ben yüz üstü uzanmışken yanıma gelerek ayağıyla karnıma dürttü ve *"Bu yatış, Allah'ın hoşlanmadığı bir*

yatış şeklidir." dedi. Kafamı kaldırınca, bir de gördüm ki, bu kişi, Resûlullah (sas) imiş!"

Muhammed b. Ömer dedi ki: Abdullah b. Tahfe, Ashâb-ı Suffe'den olup, *Gayka* ve *Safrâ*'da[94] otururdu.

771. Hâlid b. Seyyâr ﴿خالد بن سيار﴾

[Hâlid b. Seyyâr] b. Abduavf b. Ma'şer b. *Bedir* b. Uhaymis b. Gıfâr. Yanında Hassân el-Eslemî olduğu halde, Resûlullah'ın (sas) kurbanlıklarını *Mekke*'ye götüren kişidir. Onun dedesi ise, Ma'şer b. Bedir'dir ki, *Ficâr* savaşında en-Nasrî'nin ayağından vurduğu kişidir.

772. Nadle b. Amr el-Gıfârî ﴿نضلة بن عمرو الغفارى﴾

Kendisi, *el-Arc* ile *es-Sukyâ* arasında yer alan *et-Talûb* denilen yerde ikamet ederdi. Burası, *es-Sukyâ* ile *el-Münbecis* bölgesinde bulunan el-Berîd'e dokuz mil mesafededir.

773. el-Hakem b. Amr ﴿الحكم بن عمرو﴾

[el-Hakem b. Amr] b. Mücedda b. Hizyem b. el-Hâris b. Nü'ayle b. Müleyl b. Damra b. Bekir. Nü'ayle, Gıfâr b. Müleyl'in kardeşidir. Vefat edinceye kadar Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış olup, Resûlullah'm (sas) vefatından sonra, *Basra*'ya yerleşmiştir. Ziyâd b. Ebû Süfyân'ın kendisini *Horasan*'a vali olarak tayin etmesi üzerine, oraya intikal etti.

Bize Yusuf b. el-Ezrak haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân anlattı. O da el-Hasan'dan şunu rivayet etti:

Ziyâd, el-Hakem b. Amr'ı *Horsan*'a vali olarak gönderdi. Allah onlara fetih nasip edince birçok mallara kavuştular. Bunun üzerine Ziyâd kendisine mektup göndererek şunları yazdı: "Emîrü'l-Mü'minîn bana mektup

[94] es-Safra' الصفراء, Medine'ye altı konak mesafede bulunan Yenbu''ün üst tarafında bulunan bir köy adıdır. Burası ekime elverişli, hurmalıkları bol bir yerdir. Suyu, Yenbu''dan kaynaklanan pınarlardan gelmektedir. Burada, Cüheyne ve Nehd kabilesi ile Ensardan bir kısım kimseler yaşamıştır. Bkz. el-Himyerî, *er-Ravdu'l-Mu'tar fî Haberi'l-Aktar*, s. 362. (M).

göndererek sarı ve beyazı seçmemi emrettikten sonra, 'Ganimet malı olarak ne altın ve ne de gümüşleri halk arasında taksim etme!' diye uyarıda bulundu." Kendisi de Ziyâd'a mektup yazarak, "Sana selâm olsun. Daha sonra... Bana Emîrü'l-mü'minîn'in mektubunu hatırlatmışsın. Şayet yer ile gök bir kulun başında bir araya gelip onun kafasını sıkıştırıp o da Allah'tan sakınırsa, Allah ona, onlardan bir çıkış yolu gösterecektir. Sana selâm olsun." Daha sonra, halkı çağırarak, "Yarın ganimetlerinizin başına giderek onu kendi aranızda bölüşün!" dedi.

Bize Ali b. Muhammed el-Kureşî haber verdi; dedi ki:

el-Hakem b. Amr, 50 yılında vefat edinceye kadar *Horasan*'da kaldı.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî dedi ki:

Eslem b. Zür'a el-Kilâbî *Horasan*'a vali olarak tayin edilince kendisine, orada bazılarının öldüklerinde değerli mallarının da kendileriyle beraber gömüldüğü hatırlatılınca, o kabirlerin açılmasını emretti. Bunun üzerine Beyhes b. Suheyb el-Cermî şöyle dedi:

Hatırımız için el-Gıfârî'nin kabrine dokunma!
Başka bir kabirde aramaya çalış,
Enli taşlar altında bir altın var mıdır diye bakmak için,
(Kabirdeki) kemikleri bir tarafa bırakan kişi,
-Zoruna gitmesin- mezar soyguncusunun ta kendisidir.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân anlattı. O da el-Hasan'dan şunu rivayet etti:

Ziyâd, el-Hakem b. Amr'ı *Horasan*'a vali olarak tayin ettikten sonra, el-Hakem orada gazaya çıktı ve birçok ganimetler elde etti.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize es-Samed el-Ezdî anlattı. O babasından, o da el-Hakem b. Amr el-Gıfârî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben ve kardeşim Râfi b. Amr, Ömer b. el-Hattâb'ın huzuruna girdik. Bu sırada benim sakallarım kınaya yakılmış, kardeşimin sakalları ise, vers ve zaferan ile boyanmış durumda idi. el-Hakem dedi ki: Ömer benim sakalım için, "İşte bu şekildeki bir sakal kınası, İslâmî bir sakal kınalamasıdır." Râfi'in sakalı için ise, "Bu da bir imanî sakal kınalamasıdır." dedi.

Râvî dedi ki: "Kendisine sakalın siyaha boyanması sorulduğunda bundan hoşlanmamıştı.

774. Kardeşi Râfi b. Amr el-Gıfârî ﴿رافع بن عمرو الغفاري﴾

Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış olup, kendisinden, Amr b. Süleym ve başkaları kendisinden rivayette bulunmuştur.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Mu'temir b. Süleyman anlattı; dedi ki: el-Hakem b. Amr el-Gıfârî'nin oğlunun oğlundan (torunundan) şöyle dediğini duydum: Bana dedem anlattı. O Amcam Ebû Râfi b. Amr el-Gıfârî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben küçüklüğümde, [hurma düşürmek üzere] ağaca taş atardım. Resûlullah'a (sas), "Şurada ağaçlarımıza taş atan bir çocuk var." denildi. Resûlullah (sas) bana, *"Çocuk, neden hurma ağaçlarına taş atıyorsun?"* dedi. Ben de, "Düşürdüğüm hurmaları yemek için." dedim. Resûlullah (sas), *"Taş atarak düşürme, alta düşmüş olanlardan ye!"* dedi. Resûlullah (sas) onun başını okşayarak, "Allah'ım, onun karnını doyur!" dedi.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. el-Muğîre anlattı; dedi ki: Bize Humeyd b. Hilâl anlattı. O Abdullah b. es-Sâmit'ten, o da Ebû Zer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), *"Benden sonra ümmetimden öyle bazıları gelecektir ki, [veya "bazıları olacak ki"], okudukları Kur'ân boğazlarını geçmeyecektir. Onlar, okun yaydan fırladığı gibi, süratle dinden çıkacaklar ve bir daha da ona dönmeyeceklerdir. Onlar, halkın ve mahlûkatın en şerlisidirler."* dedi. Süleyman dedi ki: Ben, daha çok, "Onların simaları, dazlaklara benzer." dediğini zannettim. Abdullah b. es-Sâmit dedi ki: Ben, el-Hakem b. Amr el-Gıfârî'nin kardeşi, Râfi b. Amr el-Gıfârî ile karşılaştığımda kendisine, "Şu Ebû Zer el-Gıfârî'nin hadisinin mahiyeti nedir?" diye sorarak o hadisi kendisine anlattım. O da, "Bundan senin hayretine giden şey nedir? Ben de o hadisi Resûlullah'tan (sas) duydum." dedi.

Benî Damre b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne'den Olanlar

775. *Amr b. Yesribî ed-Damrî* ﴿عمرو بن يثربي الضمرى﴾

Resûlullah'a (sas) karşı ahde vefa göstererek *Mekke*'nin fethinde Müslüman olarak bulundu. O, deniz sahilinde bulunan *Habtü'l-Cemîş*[95] denilen yerde ikamet etmekte idi. Ne *Mekke*'de, ne de *Medine*'de ikamet etmedi.

Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Umâre anlattı. O Abdurrahman b. Sa'îd'den, o Umâre b. Hârise'den, o da Amr b. Yesribî ed-Damrî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Resûlullah'ın (sas) Terviye gününden bir gün önce, öğleden önce hutbe verdiğini, Arefe gününde de gün batımında namazdan önce bineğinin üzerinde olduğunu, Bayram gününde de öğleden sonra *Mînâ*'da olduğunu gördüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hişam b. Umare anlattı. O, Abdurrahman b. Ebu Said'den, o Umare b. Harise'den, o da Amr b. Yesribî'den şöyle rivayet etti:

Kendisinin [Amr Yesribî'nin], ertesi gün [Arefe gününün ertesi günü olan] Kurban bayramı günü öğleden sonra Resulullah'ın (sas), el-Kusva adlı dişi devesinin üzerindeyken vermiş olduğu hutbesini ezberlediğini ve uzun olmakla beraber Resulullah'ın (sas) hutbesini [halka] naklettiğini rivayet etti.

776. *Ebü'l-Ca'd ed-Damrî* ﴿أبو الجعد الضمرى﴾

Resûlullah (sas) kendisini kavmine göndererek onların, *Mekke*'nin fethi için toplanmalarını söylemişti. Yine *Tebûk* seferine çıkmak istediğinde de onu kavmine göndererek düşmanlarına karşı seferber olmalarını istedi. O da sahile çıkarak onlara ulaştı ve hep beraber seferber olmalarını istedi.

[95] Mekke ile Medine arasında bulunan bir sahra adıdır. Bkz. el-Hemedanî, *el-Emâkin*, s. 394. (M).

Onlar da onunla beraber seferber olarak Resûlullah'ın (sas) huzuruna geldiler. Onların Damreoğulları arasında bir yurdu bulunmaktaydı.

777. Cünda b. Damre ed-Damrî ﴿جندع بن ضمرة الضمري﴾

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk haner verdi. O da Yezîd b. Abdullah b. Kusayt'tan şunu rivayet etti:

Cünda b. Damre ed-Damrî *Mekke*'de hastalandığında çocuklarına şöyle demişti: "Beni *Mekke*'den çıkarın. Zira buranın kasaveti beni mahvetti." dedi. Onlar da, "O zaman seni nereye çıkartalım?" dediler. O da elini *Medine*'ye doğru işaret ederek hicret etmek istediğini bildirdi. Onlar da onu çıkarıp *Medine*'ye doğru yola devam ederek, Gıfâroğulları yurduna yaklaştıklarında, orada vefat etti. Allah Teâlâ da onun hakkında, ***"Kim evinden Allah'a ve Resûlü'ne muhacir olarak çıkar da yolda vefat ederse, onun mükâfatı Allah'a ait olmuş olur."***[96]

BENÎ LEYS B. BEKİR B. ABDÜMENÂT B. KİNÂNE'DEN OLANLAR

778. Ebû Vâkıd el-Leysî ﴿أبو واقد الليثي﴾

Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre onun adı, el-Hâris b. Mâlik'tir. Hişâm b. Muhammed es-Sâib'in rivayetine göre ise, el-Hâris b. Avf'tır. O ikisinin dışındakilerinin rivayetine göre ise, Avf b. el-Hâris b. Esîd b. Câbir b. Uveyre b. Abdümenâf b. Şic b. Âmir b. Leys'dir.

Ebû Vâkıd, ilk Müslüman olanlardandır. Fetih gününde Leysoğulları, Damra ve Sa'd b. Bekir'in sancaklarını taşıdı. Resûlullah (sas), *Tebûk*'e çıkmak istediğinde onu, Leysoğulları'na göndererek onları düşmanlarına karşı seferber olmaya çağırdı.

Ebû Vâkıd Resûlullah'tan (sas) hadisler rivayet etti ve uzun süre kendisiyle beraber kaldı. Daha sonra *Mekke*'ye çıkarak o civarda bir sene kaldıktan sonra, orada vefat etti.

---

[96] Nisa, 4/100.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Zâide b. Kudâme anlattı. O da Abdullah b. Osman b. Huseym'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bana Nâfi b. Sercis şunu anlattı: Kendisi, Resûlullah'ın (sas) arkadaşı Vâkıd el-Leysî'nin, *Mekke*'de vefat edeceği hastalığı esnasında yanına geldiğinde, şöyle dedi: "Resûlullah (sas), cemaatle namaz kıldırdığında insanların en hafif namaz kıldıranı, kendi başına kıldığında ise, en ağır kılanı idi."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize ed-Dahhâk b. Osman anlattı; dedi ki: Ben Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den şöyle dediğini duydum:

Babam, *Mekke*'de iken vefat ettiği hastalığı esnasmda yataktayken, Vâkıd el-Leysî'yi ziyaret etmişti. Babam kendisine, "Sen Resûlullah (sas) ile beraber hiç korku namazı kıldın mı?" diye sordu. O da, "Evet!" dedi, daha sonra da nasıl kıldırdığını tarif etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc haber verdi. O Abdullah b. Osman b. Huyesm'den, o da Nâfi b. Sercis'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Vâkıd b. el-Leysî'yi vefat ettiği hastalığı esnasında ziyaret ettik. Vefat ettiğinde kendisini *Fah* denilen yerde bulunan Muhacirler mezarlığında defnettik.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Buraya *"Muhacirler Mezarlığı"* denilmesinin nedeni, *Medine*'ye hicret ettikten sonra, Hac maksadıyla *Mekke*'ye gelerek o civarda kaldıktan sonra orada vefat edenlerin buraya defnedilmesidir. Bunlardan bazıları: Ebû Vâkıd b. el-Leysî, Abdullah b. Ömer ve bunların dışında kalan Ensâr'dan olan kimselerdir. Ebû Vâkıd el-Leysî, seksen beş yaşındayken, 68 yılında *Mekke*'de vefat etti. O, Ebû Bekir ile Ömer'den rivayetlerde bulundu.

779. Şeddâd b. Üsâme b. Amr ﴿شداد بن أسامة بن عَمرو﴾

Amr -el-Hâdî'dir.- b. Abdullah b. Câbir b. Ber b. Utvâre b. Âmir b. Leys. Amr'ın el-Hâdî olarak adlandırılmasının nedeni, kendisinin misafirler ve yolcular için gece ateş yakmasıdır. Şeddâd b. el-Hâdî'nin yanında, Esmâ bt. Umeys el-Has'amiyye'nin kız kardeşi Selmâ bt. Umeys bulunmaktaydı. Onun için Abdullah b. Şeddâd'ı dünyaya getirdi. Bu zat, fakih ve muhaddis idi. O, Abdullah b. Abbâs b. Abdülmuttalib'in halasının oğluydu. Abdullah

ile Hâlid'in anneleri, Esmâ ile Selmâ'nın anne bir kız kardeşleriydi. Şeddâd b. el-Hâdî, Resûlullah'tan (sas) hadis rivayet etmiştir.

780. Gâlib b. Abdullah el-Leysî ﴿غالب بن عبد الله الليثى﴾

Kâ'b b. Avfoğulları'ndan biri olup, Resûlullah (sas) kendisini bir seriyyenin başında olarak, Benî Leys kabilesinden olan el-Kedîd'deki Melûhoğulları'na göndererek onlara baskın düzenlemesini emretti. O da öyle yapınca, Allah onlara zafer ihsan etti. Daha sonra Resûlullah (sas) kendisini, ashâbından 200 kişiden oluşan bir seriyyenin başında, *Fedek*'te bulunan ve Beşîr b. Sa'd'ın arkadaşlarından olan Mus'ab'ın üzerine gönderdi. Burada Mürreoğullarıyla çarpışarak onlardan birçok kişi öldürdükten sonra, onlardan ganimet olarak birçok büyükbaş hayvan elde etti. Daha sonra Resûlullah (sas), 130 kişilik bir seriyyenin başında olarak kendisini *el-Meyfa'ah*'da[97] bulunan Uvâl ve Sa'lebeoğullarına gönderdi. O, buranın halkıyla da çarpışarak onlardan ganimet olarak birçok büyükbaş ve küçükbaş hayvan elde etti.

781. es-Sa'b b. Cessâme ﴿الصعب بن جثامة﴾

[es-Sa'b b. Cessâme] b. Kays b. Abdullah b. Ya'mur. O, Şeddâh b. Avf b. Kâ'b b. Âmir b. Leys'tir. Amr'a eş-Şeddâh denilmesinin nedeni, kendisinin, Esed, Huzeyme ve Huzâ'a kabileleri arasında kanın akmasına sebebiyet vermiş olmasıdır. es-Sa'b b. Cessâme, *Veddân* denilen yerde ikamet ederdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Abdülazîz anlattı. O ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o İbn Abbâs'tan, o da es-Sa'b b. Cessâme'den kendisine şunları anlattığını rivayet etmiştir:

Resûlullah (sas), *Hudeybiye*'ye gitmek üzere *el-Ebvâ*'dayken Resûlullah'ın (sas) yanına geldim. O sırada yanımda bulunan yabanî bir eşeği kendisine hediye etmek istediğimde Resûlullah (sas) onu bana iade etti. Daha sonra Resûlullah'ın (sas), hediyemi reddetmekten kaynaklanan üzüntümü

[97] Necid bölgesinde Batnü Nahl'ın arkasında, Medine'ye sekiz günlük mesafede bulunan bir köy adıdır.

yüzümden anlayınca, *"Biz sadece ihramlı olduğumuz sürece hediyeleri kabul etmeyiz!"* dedi.

[Dedi ki:] Resûlullah'a (sas), "Biz sabahın köründe düşmana baskın düzenlediğimizde, atların karnı altında bazen çocuklar görmekteyiz." dedim. Resûlullah (sas), *"Onlar da babalarıyla beraberdir."* dedi.[98] [Râvî] dedi ki: Ben, o gün Resûlullah'ın (sas), *"Sadece Allah ve Resûlü için koruma vardır."* buyurduğunu duydum.

[Dedi ki:] Ben yine Resûlullah'tan, savaş esnasında gece baskınından etkilenen müşriklerin hane halkından olan kadın ve çocukların durumu sorulduğunda, *"Onlar da onlardandır."* dediğini, yine *"Allah ve Resûlü'nün (sas) korumasından başka bir koruma yoktur."* dediğini duydum. Süfyân dedi ki: ez-Zührî bununla ilgili konuştuğunda dedi ki: "Bana İbn Ka'b'ın oğlu anlattı. O da amcasından şunu rivayet etti: "Resûlullah (sas) savaş esnasında, kadın ve çocukları öldürmekten nehyederdi."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Âmir el-Eslemî anlattı. O Ebû Amr b. Himâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Mekke'nin fethi gününde, Leysoğulları 250 kişi olarak kendi başlarına geçerlerken onların sancağını Sa'b b. Cessâme taşımaktaydı.

[98] Bilindiği gibi, Resûlullah'ın savaş esnasında dokunulmamasını emrettiği sınıflar arasında çocuklar da bulunmaktadır. Bu hadiste geçen "O da babalarıyla beraberdir" ifadesinden, hiçbir zaman, "Savaş esnasında gördüğünüz müşrik çocuklarını da babaları gibi kılıçtan geçiriniz veya eziniz!" şeklinde bir anlam çıkarılmamalıdır. Aksi takdirde, bu hadis ile "Her doğan fıtrat üzere doğar." hadisi ve "Savaşta çocuklara dokunmayınız!" hadisi arasında bir çelişkinin bulunduğunu kabul etmek gerekir. Oysa ravinin bu hadiste, "Sabahın köründe düşman üzerine yürüdüğümüzde atların karnı altında çocuklar görmekteyiz" şeklindeki ifadesiyle sormak istediği husus, düşmanla beraber savaş meydanında bulunan ve karanlıkta farkına varılmadan mücahitlerin atlarının ayakları altında kalarak ezilen düşman çocuklarından dolayı kendilerine bir sorumluluğun olup olmadığı meselesidir. Hadisin "O da babalarıyla beraberdir" şeklindeki ifadesinden burada olduğu gibi, karanlık veya başka bir nedenle kasıtsız olarak ve istenmeyerek savaş esnasında ölümlerine sebebiyet verilen düşman çocuklarından dolayı, mücahitlere herhangi bir mesuliyetin olmadığı gibi, "Düşman safları arasında çocukların da bulunabileceği" endişesiyle düşmana, karşı koymaktan vazgeçilemeyeceği de açıkça anlaşılmaktadır. Bu itibarla, bu hadis, hiçbir zaman düşman safları arasında dahi olsa savunmasız çocukların kasten öldürülmelerine hiçbir şekilde cevaz vermemektedir. Böylesi bir girişim, "Sizinle savaşanlarla Allah yolunda siz de savaşınız. Ancak haddinizi aşmayınız!" (Bakara, 2/ 190) mealindeki ayete de aykırı düşmektedir (M).

782. Muhallim b. Cessâme b. Kays ﴿محلم بن جثامة بن قيس﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Yezîd b. Kusayt anlattı. O babasından, o Abdurrahman b. Abdullah b. Ebû Hadred el-Eslemî'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bizi, Ebû Katâde el-Ensârî ile beraber *Batnü İdam*[99] denilen yere yönlendirdi. Biz *Batnü İdam*'da iken bize Âmir b. el-Adbat el-Eşca'î uğrayarak İslâmî usule uygun selâm verdi. Bunun üzerine kendisine yönelik herhangi bir şey yapmaktan geri durduk. Ancak aramızdan Muhallim b. Cessâme onun üzerine bir hamle yaparak onu öldürdükten sonra devesini, eşyasını ve süt kabını aldı. Resûlullah'a (sas) ulaştığımızda, hakkımızda şu ayet indi: ***"Ey iman edenler, siz yeryüzünde Allah yolunda cihad ederken iyice araştırınız ve size selâm verenlere, 'Sen mü'min değilsin.' demeyiniz!"***[100]

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd'den başkası da anlattı; dedi ki:

Resûlullah (sas), *Huneyn*'de iken öğle namazını kıldıktan sonra bir ağacın gölgesine çekilerek oturduğunda, Uyeyne b. Bedr ayağa kalkarak yanına geldi. O, Kays kabilesinin o sıradaki reisi olarak, Âmir b. el-Adbat el-Eşca'î'nin kanını dava etti. Bu sırada el-Akra b. Hâbis de, biraz ötedeki bir yerden Muhallim b. Cessâme'yi Hındıf kabilesi arasındaki yerinden dolayı savununca, ikisi de Resûlullah'ın (sas) huzurunda tartışmaya başladı. Uyeyne şöyle diyordu: "Hayır vallahi ey Allah'ın Resûlü! Onun benimle yaptığı savaşla [akrabamı öldürmekle] kadınlarımı [kabilemin kadınlarını] kederlendirip ağlattığı gibi, ben de onun kadınlarını [kabilesinin kadınlarını] kederlendirip ağlatacağım." dedi. Resûlullah (sas), "Sen diyet kabul eder misin?" deyince, "Hayır!" diyerek kabul etmedi ve aralarında yüksek sesle atışmalar ve bağrışmalar meydana geldi. Sonunda Mükeytil adında, kısa boylu, elinde kılıç ve kalkan bulunan, etrafında insanların toplandığı Leys kabilesinden bir adam ayağa kalkarak, "Ey Allah'ın Resûlü! Bu adam, İslâm'ın bidayetinde yapılan bir şey yaptı ki, bir koyunun bir yerden atlayıp

[99] Medine'de bulunan; Bathan, Kanah ve el-Akîk adlı üç vadinin birleşerek meydana getirdikleri büyük bir vadinin adıdır. Bkz. el-Harbî, *Mu'cemü'l-Meâlim*, s. 29. (M).

[100] Nisa, 4/ 24.

da diğerlerinin de onun peşinden gelmesine benzedi. Sen bu gün, her zamanki gibi, hüküm ver. Daha sonra değiştirmek istersen değiştirirsin." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) elini kaldırarak, *"Siz diyeti kabul edeceksiniz, şimdilik elli deve, Medine'ye döndüğümüzde de elli deve daha olmak üzere size 100 deve fidye olarak verilecektir."* dedi. İki grup arasında tartışma devam ederken Resûlullah (sas) hep bunu tekrarladı. Sonunda bu şekilde kan bedelini almayı kabul ettiler. Öbür taraftan halk arasında bir tarafta bulunan katil Muhallim b. Cessâme'ye gelince halk, "Kalk Resûlullah'ın yanına git de, senin için Allah'tan mağfiret dilesin!" diye sürekli kendisini teşvik ediyordu.

Uzun boylu esmer saç ve sakallarına kına yakmış bir adam olan Muhallim ise, kısasen idam edilmek üzere bir hulleye bürünmüş bir vaziyette beklerken, iki gözünden yaşlar aktığı halde Resûlullah'ın (sas) huzuruna gelerek onun önünde oturup, "Ey Allah'ın Resûlü! Sana iletilen durumumdan dolayı Allah'tan mağfiret dilemek istiyorum." dedi. Resûlullah (sas), *"Senin adın nedir?"* diye sordu. O da, "Ben, Muhallim b. Cessâme'yim." dedi. Resûlullah (sas), *"Sen onu İslâm'ın bidayetinde silahınla öldürdün!"* diyerek halkın duyabileceği şekilde yüksek bir sesle, *"Allah'ım onu bağışlama!"* dedi. Muhallim, "Ey Allah'ın Resûlü! Durum size ulaştırıldığı gibidir. Ben tövbe ediyorum, benim için mağfiret dile." dedi. Resûlullah (sas), yine halkın duyabileceği bir şekilde, *"Allah'ım Muhallim'i bağışlama!"* dedi. Muhallim üçüncü sefer dönerek, mağfiret dileğini tekrarladığında, Resûlullah da aynı sözlerini tekrarladı. Daha sonra Resûlullah (sas), kendisine, *"Ayağa kalk!"* deyip, o da Resûlullah'ın huzurunda gözyaşlarını abasının bir tarafıyla silerek ayağa kalktı. O gün orada hazır bulunan Dumeyre es-Sülemî olup bitenleri anlatırken, "Biz kendi aramızda konuşurken Resûlullah'ın (sas) dudakları onun için mağfiret dilemekle kıpırdamaktaydı. Ancak, insan kanının Allah katında ne kadar önemli olduğunu insanlara öğretmek üzere onu ilkin üç sefer reddetmişti." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O Abdurrahman b. el-Hâris'ten, o da el-Hasan el-Basrî'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Muhallim b. Cessâme öldüğünde kavmi kendisini defnettiklerinde yer onu kabul etmeyerek dışarı attı. Daha sonra tekrar gömüp de aynı şekilde yer onu kabul etmeyince, onu bu kez, iki kaya parçası arasına bıraktılar. Böylece onun cenazesi [daha sonra] yırtıcı hayvanlar tarafından yenildi.

el-Hasan dedi ki: "Yer ondan daha şerlisini kabul eder. Ancak Allah bu durumu ibret olarak göstermek istedi."

Muhammed b. Ömer dedi ki: "Muhallim, son zamanlarında *Hıms*'a yerleşmiş, Abdullah b. ez-Zübeyr'in dönemine kadar yaşamış ve *Hıms*'ta vefat etmiştir."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Harb anlattı. O Muhammed b. el-Velîd'den, o Lokmân b. Âmir'den, o da Süveyd b. Cebele'den şöyle dediğini rivayet etti:

Muhallim b. Cessâme vefat edeceği sırada, yanına Avf b. Mâlik el-Eşca'î gelerek, şöyle dedi: "Ey Muhallim! Bize dönebildiğin takdirde, gördüğünüz ve karşılaştığınız şeyleri anlatırsın." dedi. [Râvî] dedi ki: Bu durumdan bir yıl ya da Allah'ın dilediği kadar bir süre sonra kendisini rüyada gördüğünde, "Nasılsın Muhallim?" diye sordu. O da, "Biz iyiyiz. Rabbimizi çok merhametli bulduk O, bizi bağışladı." dedi. Avf bunun üzerine, "Hepinizi mi?" dedi. O da, "Ahrâd'm dışında hepimizi." dedi. O, "Ahrâd dediğin kimlerdir?" diye sordu. O, "Onlar, çok şerli olduklarından parmakla gösterilen kimselerdir." dedi. Daha sonra sözlerine şöyle devam etti: "Allah'a yemin ederim ki, Allah benden neyi infak etmemi istemişse, ben muhakkak onun ecrini almış bulunmaktayım, hatta aileme ait bir kedinin ölmesinden dolayı bile mükâfatlandırıldım." dedi. Avf dedi ki: "Ben bu rüyamn sadık bir rüya olduğunu anlamam için Muhallim'in ailesine giderek böyle ölmüş bir kedilerinin olup olmadığını soracağım." dedim. Daha sonra onlara giderek kapılarını çaldığımda kim olduğumu sormaları üzerine, "Size gelen Avf olup girmeye izin istiyor." dedim. Bunun üzerine, "Avf'a izin verin!" dediler. Avf girince kendisine, "Sen bizi ziyaret amacıyla gelmedin!" dediler. O da, "Nasılsınız?" dedi. Onlar, "Biz iyiyiz. İşte bu da kardeşinin kızı o da burada geceledi. Herhangi bir sıkıntısı yoktur. Onun babası da dün gece bizden ayrıldı." dediler. Avf kendilerine, "Sizin ölen herhangi bir kediniz

oldu mu?" diye sordu. Onlar, "Ey Avf! Bunu duymuş muydunuz?" dediler. Avf da, "Ben onun haberini aldım, siz tahmin ediniz!" dedi.

783. Ebü'r-Reddâd el-Leysî ﴾أبو الرداد بن الليثى﴿

Kendisi; *Medine*'de Leysoğulları arasında ikamet etmekteydi.

784. Nümeyle b. Abdullah b. Fukaym ﴾نميلة بن عبد الله بن فقيم﴿

[Nümeyle b. Abdullah b. Fukaym] b. Hazn b. Seyyâr b. Abdullah b. Abd b. Kelb b. Avf b. Kâ'b b. Âmir b. Leys. Kendisi Resûlullah (sas) ile beraber *Hayber*'de bulunmuş olup Resûlullah'ın sefiriydi. Resûlullah'ın (sas) *Hayber*'de kendilerine ganimet malından otuz vesk (ölçek) tahsis ettiği kimselerdendir.

785. Melkân b. Abde e-Leysî ﴾ملكان بن عبدة الليثى﴿

Resûlullah (sas) ile beraber *Hayber*'de bulunmuştur. O da Resûlullah'm (sas) sefirlerinden biriydi. Resûlullah'ın (sas) kendisine otuz vesk (ölçek) tahsis ettiği kişilerdendir.

786. Hâşim b. Subâbe ﴾هاشم بن صبابة﴿

[Hâşim b. Subâbe] b. Hazn b. Seyyâr b. Abdullah b. Abd b. Kelb b. Avf b. Kâ'b b. Âmir b. Leys.

Resûlullah (sas) ile beraber *el-Müreysî* gazvesinde bulunmuştur. Düşman peşine düşüp geri döndüğünde şiddetli bir rüzgâr estiği ve toz dumanın meydana geldiği bir sırada, Ubâde b. es-Sâmit'in kafilesinden, Evs adında bir adam karşısına çıktığında, müşrik zannederek üzerine atılarak onu öldürdü. Daha sonra onun Müslüman olduğunu anladı. Başka bir rivayete göre ise, onu Amr b. Avf kabilesinden bir kişi öldürmüştür. Bunun üzerine Resûlullah (sas) maktulün sahibine diyet verilmesini emretti. Mekîs b. Subâbe adındaki kardeşi Resûlullah'a (sas) geldiğinde, ona diyetini ödenmesini emretmesi üzerine kendisi kan bedelini aldıktan bir müddet sonra

kardeşinin katilini öldürdükten sonra, mürted olarak Kureyşlilerin yanına *Mekke*'ye kaçarken şunları söylemiştir:

Dere yatağında bir taraf yaslanarak geceledikten sonra,

Elbiselerinin sırttaki damarların kanıyla kırmızıya boyanması nefsi tatmin etti.

Üstesinden gelerek ondan intikamımı aldım. Aklını da,

Kale sahipleri olan Neccâroğulları'nın ileri gelenlerine taşıttım.

Uğradığım haksızlığı çözümledim ve intikamıma erdim.

Putlara da ilk dönen bir kimse oldum.

787. Kabâs b. Eşyem ﴿قباث بن أشيم﴾

[Kabâs b. Eşyem] b. Âmir b. el-Mülevvah b. Ya'mer -O Şeddâh'dır.- b. Avf b. Kâ'b b. Âmir b. Leys.

Müşriklerle beraber *Bedir*'de bulunmuş olup, kendisinin o gün ile ilgili bir hatırası vardır. Daha sonra Müslüman olarak Resûlullah ile beraber, bazı savaşlara katılmıştır.

788. Şebîb b. Harâm ﴿شبيب بن حرام﴾

[Şebîb b. Harâm] b. Mühân b. Vehb b. Lakît b. Ya'mer eş-Şeddâh b. Avf b. Kâ'b b. Âmir b. Leys.

Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib'den onun da babasından yaptığı rivayete göre, Resûlullah (sas) ile beraber *Hudeybiye*'de bulunmuştur.

789. Vâsile b. el-Eska ﴿واثلة بن الأسقع﴾

[Vâsile b. el-Eska] b. Abdüluzzâ b. Abdüyâlîl b. Nâşib b. Gıyere b. Sa'd b. Leys.

"Ebû Kırsâfe" olarak künyelendirilirdi. *Medine*'nin bir nahiyesinde oturmaktayken bir gün Resûlullah'a (sas) gelerek onunla beraber sabah namazını kıldı. Resûlullah (sas) ise sabah namazını kıldırdıktan sonra ashâbının yüzlerine dikkatle bakardı. Vâsile'ye yaklaşarak yüzüne baktığında,

onu tanımayınca kendisine, "Sen kimsin?" dedi. O da kendisini tanıtınca, Resûlullah, *"Niçin geldin?"* dedi. O da, "Biat etmek üzere geldim." dedi. Resûlullah (sas), *"Sevdiğin ve hoşlanmadığın şeyler üzerine mi?"* buyurunca, o da, "Evet!" dedi. Bu sefer Resûlullah (sas), *"Güç yetirebileceğin şeyler üzerine mi?"* buyurunca, o yine, "Evet!" dedi. Bunun üzerine Müslüman olarak Resûlullah'a biat etti.

Resûlullah o sırada *Tebûk*'e çıkmaya hazırlanıyordu. Vâsile ise, evine gelmekteyken, babası el-Eska' ile karşılaştı. Onun durumunu görünce (öğrenince), "Demek öyle yaptın ha?" dedi. Vâsile de, "Öyle!" dedi. Babası kendisine, "Vallahi seninle ebediyyen konuşmayacağım." dedi. Bu sefer Vâsile amcasının yanına gitti. O, sırtını güneşe dönmüş bir vaziyette iken ona selâm verdi. Amcası da Vâsile'ye, "Demek sen öyle yaptın ha?" dedi. Vâsile de, "Evet!" dedi. Ancak o, babasından daha yumuşak bir şekilde kendisini kınayarak, "Bizden önce bu işi yapman sana uygun düşmezdi." dedi. Bu diyalogu duyan kız kardeşi gelerek kendisine İslâmî usulle selâm verince Vâsile, "Sana bu haber nereden geldi; kardeşçiğim?" dedi. Kız kardeşi, "Ben senin amcanla yaptığınız konuşmalarınızı dinledim." dedi. Vâsile, amcasına İslâm'ı anlatmıştı. Böylece İslâm kız kardeşinin hoşuna giderek orada Müslüman oldu. Vâsile kız kardeşine, "Kardeşçiğim, Allah sana hayır murad etmiştir. O halde sen ağabeyinin gazaya çıkış eşyalarını hazırla, çünkü Resûlullah *Tebûk* gazvesine çıkma hazırlığını yapmaktadır." dedi. Kız kardeşi de kendisine bir ölçek un hazırlayıp onu hamur yaptıktan sonra bir kovaya koyarak verdi. Ayrıca kendisine bir miktar da hurma verdi. Vâsile de bunlara alarak *Medine*'ye yöneldi. Ancak *Medine*'ye geldiğinde, Resûlullah'ın (sas) *Tebûk*'e göçmüş olduğunu ve geride kalan bazı adamların da çıkmak üzere olduklarını gördü. Vâsile Kaynukâ çarşısında bağırarak, "Kim beni de terkisine bindirirse benim payım onadır." demeye başladı. Vâsile dedi ki: "Ben iyi yürüyen birisi değildim. Bu arada beni Ka'b b. Ucre çağırarak, "Ben seni gecenin bir bölümü ile gündüzün bir bölümünde bineğime bindiririm. Senin elin, benim elimin örneğidir; payın da benimdir." dedi. Vâsile, "Evet!" dedi. Vâsile dedi ki: "Allah onu hayırla mükâfatlandırsın. O, beni iki misli bineğine bindirir, hatta bunu daha da artırırdı. Ben kendisiyle beraber yerdim, o bana takdim ederdi. Sonunda

Resûlullah (sas) Hâlid b. el-Velîd'i, *Dûmetülcendel*'de bulunan Ükeydir b. Abdülmelik'in üzerine gönderdiğinde, Kâ'b. b. Ucre de onun ordusu arasında çıkınca, ben de kendisiyle beraber çıktım. Biz orada büyük bir ganimet elde etmiştik. Hâlid onları aramızda bölüştürdü. Bu paydan bana altı genç deve düştü. Ben bu develeri Kâ'b b. Ucre'nin çadırına kadar güttüm. Oraya varınca kendisine, "Allah sana rahmet eylesin. Çık da şu develerine bak ve onları teslim al!" dedim. O da tebessüm ederek dışarı çıktı ve "Allah onları sana mübarek eylesin! Ben sefer esnasında seni bineğime bindirirken senden bir şey alayım diye bindirmemiştim." dedi.

Vâsile, Ehl-i Suffe'dendi. Resûlullah vefat edince, o da *Şam*'a çıktı. Bütün bu hadisi, bize Muhammed b. Ömer, *Tebûk* gazvesiyle ilgili anlatmış olduğu şeyler kapsamında anlattı. Sadece o, Vâsile'nin nesebini bir yere dayandırmadı. Nesebiyle ilgili bilgiyi bize Muhammed b. Hişâm b. es-Sâib el-Kelbî haber vermiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Vâsile b.el-Eska, 85 yılında *Şam*'da seksen dokuz yaşındayken vefat etmiştir.

790. Mu'âviye b. Mu'âviye el-Leysî ﴿معاوية بن معاوية الليثى﴾

Müzeyne'den olduğu da söylenir.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize el-Alâ b. Ebû Muhammed es-Sekafî anlattı; dedi ki: Ben Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini duydum:

Biz Resûlullah ile beraber *Tebûk*'te iken güneş parlak, ışıklı ve nurlu bir şekilde doğmuş olup ondan önce güneşin böyle doğduğunu hiç görmemiştik. O sırada Cebrâîl Resûlullah'a vahiy getirdiğinde Resûlullah kendisine, *"Ey Cebrâîl! Neden bu gün güneşin bu kadar parlak, ışıklı ve nurlu bir şekilde doğduğunu görmekteyim?"* diye sordu. Cebrâîl ise, "Bu gün Mu'âviye b. Mu'âviye el-Leysî *Medine*'de vefat etmiş olup onun cenazesine Allah Teâlâ 70.000 melek göndererek onun için istiğfar etmektedirler." dedi. Resûlullah, *"Neye binaen Allah Teâlâ bu kadar meleği gönderdi?"* diye sorunca Cebrâîl, "O; gece, gündüz, yürürken, ayakta iken ve oturmuşken, bol, bol "***Kul hüve'llahü ahad***"i okurdu." dedi. Yezîd dedi ki: "İster ayaktayken, ister oturmuş iken" şeklinde söylemiştir. Cebrâîl, "Ey Allah'ın Resûlü! İster misiniz size yeri yaklaştırayım da onun cenaze namazını kıldırasınız?"

dedi. Resûlullah, *"Evet!"* dedi. [Râvî] dedi ki: Resûlullah namaz kıldıktan sonra oradan döndü.

Bize Basralı müezzin Osman b. el-Heysem haber verdi; dedi ki: Bize Mahbûb b. Hilâl el-Müzenî anlattı. O İbn Ebû Meymûne'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Cebrâîl inerek Resûlullah'a (sas) geldi ve "Ey Muhammed! Mu'âviye b. Mu'âviye el-Müzenî vefat etmiştir. Onun üzerinde namaz kılmak ister misin?" dedi. Resûlullah da, *"Evet!"* dedi. Bunun üzerine Cebrâîl, kanadını yere vurunca, önündeki ağaçlar ve tepeler yıkılarak onun [Mu'âviye b. Mu'âviye'nin] sedyesi Resûlullah'ın önüne getirildi. Resûlullah (sas) da böylece onun cenaze namazını kıldırırken arkasında melekler iki saf tutmuşlardı. Her bir safta da 70.000 melek bulunmaktaydı. Bunun üzerine Resûlullah Cebrâîl'e, *"Ey Cebrâîl! Bu adam bu dereceye nasıl varabildi?"* diye sordu. Cebrâîl de, "Onun '***Kul hüve'llahü ahad***'i çok severek, onu gelirken giderken, ayaktayken, oturmuşken hâsılı her halü kâr da çok okuduğundan dolayı..." dedi.

Osman dedi ki: Bu hadisi bir adam bana anlatarak dedi ki: "Bununla ilgili sana daha fazla bilgi vermemi ister misin?" diyerek şöyle devam etti: "Cebrâîl Resûlullah'a (sas), "Bu sure inmeden önce senin ümmetin hakkında hep endişe içindeydim." dedi.

Benî ed-Dîyl b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne'den Olanlar

791. Nevfel b. Mu'âviye ﴿نوفل بن معاوية﴾

[Nevfel b. Mu'âviye] b. Amr b. Sahr b. Ya'mer b. Nüfâse b. Adî b. ed-Dîyl b. Nüfâse b. Adî b. ed-Dîyl.

Mu'âviye b. Ebû Nevfel *el-Ficâr* gününde Dîyloğulları'nın başında bulunmaktaydı. Teebbeta Şerren onunla ilgili şöyle diyordu:

Onun babasına yemin ederim ki, biz ne Âmir'e,
Ne de Âmir en-Nefasî Nevfel'e misafir olmadık.

Onun oğlu olan Selmâ b. Nevfel ise Arapların en cömertlerinden olup onunla ilgili olarak da Şair el-Ca'ferî şöyle demiştir:

Bazı topluluklar efendi olmadıkları halde övülürler.

Oysa, Selmâ b. Nevfel bir efendi olarak övülmektedir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki:

Nevfel b. Mu'âviye, müşrik olarak *Bedir, Uhud* ve *Hendek*'te Kureyşliler arasında bulunmuştur. Onun bu savaşlarda bazı hatıraları, öldürme ve yaralama olayları olmuştu. Bundan sonra Müslüman olarak Resûlullah (sas) ile beraber *Mekke*'nin fethi ile *Huneyn* savaşı ve *Tâif* seferinde bulunmuştur. Daha sonra *Medine*'ye yerleşerek Dîyloğulları arasında yer almıştır. Ebû Bekir (r) ile beraber 9 yılında, Resûlullah ile beraber de 10 yılında hacca gitmiştir. Resûlullah'tan bazı hadisler rivayet etmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi, dedi ki: Bize Mâlik b. Ebü'r-Ricâl anlattı. O Abdullah b. Ebû Bekir b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Amr b. Hazm'dan, o Abdülmelik b. Ebû Bekir b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm'dan, o babasından, o da Nevfel b. Mu'âviye ed-Diylî'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Ben, Nebî'yi (sas), bir yolculuk esnasında şiddetli bir rüzgâr eserken içinde bulunduğu çadırın açılmasıyla gündüz vakti onun nafile namaz kıldığını gördüm.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Nevfel b. Mu'âviye ed-Diylî, Yezîd b. Mu'âviye'nin hilafet döneminde *Medine*'de vefat etti.

792. Uveyf b. Rebî'a ﴿عويف بن ربيعة﴾

O, el-Adbat b. Übeyr b. Nehîk b. Cezîme b. Adî b. ed-Dîyl'dir. Übeyr ile ilgili bazı öldürme ve yaralama olayları gibi hayırlı işler de meydana gelmiştir. Huzâ'a dedi ki: Resûlullah (sas) *Hudeybiye*'de bulunduğu sırada umre yapmak istediğinde, "Ey Allah'ın Resûlü! *Tihâme*'de en değerli bir eve konuk olmak istemez misiniz?" Resûlullah, *"Uveyf b. Rebî'a'nın hanımlarını endişelendirme! Zira o, İslâm'ı tavsiye etmektedir."* dedi.

793. Mihcen ed-Diylî ﴿محجن الديلى﴾

O, Ebû Büsr b. Mihcen olup 6. yılın Cemâziyelâhir'inde Resûlullah'ın (sas) *Hismâ*'[101]ya doğru yönlendirdiği bir seriyye içinde yer almıştır. Mihcen, Resûlullah'tan (sas) hadis rivayet etmiştir.

794. Rebî'a b. Abbâd ed-Diylî ﴿ربيعة بن عباد الديلى﴾

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Ömer anlattı. O Muhammed b. el-Mükendir'den, o da Rebî'a b. Abbâd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Nebî'yi (sas) *Zülmecâz*'da halkın evlerine giderek onları Allah'a davet ettiğini gördüm. Onun gerisinde de şaşı, yanakları kızarmış bir adam bulunup, halka, "Ey insanlar! Şu adam sizi kendi dininizden ve babalarınızın dininden saptırmasın!" diyordu. [Râvî], "Bu adamın kim olduğunu sorduğumda, amcası Ebû Leheb'tir." dediler.

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Muhammed anlattı. O İbn Ebû Zi'b'den, o Sa'îd b. Hâlid el-Kârizî'den, o da Rebî'a b. Abbâd ed-Diylî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ebû Leheb'in *Ukaz* panayırında Resûlullah'ı (sas) arkadan takip ederek halka, "Ey insanlar! Bu adam kendisi sapmıştır, bari sizi de babalarınızın dininden saptırmasın!" derdi. Resûlullah hep kendisinden korunmasına rağmen, o hep Resûlullah'ın (sas) peşinden gidiyordu. O zaman çocuk yaşta olduğumuzdan biz de kendisini takip ediyorduk. Ben de ona; şaşı, iki örüklü, insanların en beyaz tenlisi ve en yakışıklısı olarak bakardım.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Rebî'a b. Abbâd'ın şöyle dediğini işittim:

Resûlullah'ı *Zülmecâz*'da kendi başına, "Ey insanlar! "***Lâ ilâhe illallah***" diyerek kurtulun." dediğini gördüm. Arkasından da şaşı, parlak bir adamın kendisini takip ederek halka, "O, dininden dönmüş bir yalancıdır." diyordu. Bunun kim olduğunu sorunca, "O, amcası Ebû Leheb'tir."

[101] Burası Eyle ile İsrailoğulları'na ait Tih (çöl) arasında kalan bir yer adıdır. Bkz. Yakut, *Mu'cemü'l-Büldan*, c.2, s. 21. (M).

denildi. [Râvî] dedi ki: "Sen o zaman kaç yaşındaydın?" dedim. O da, "Ben o zaman aileme kırbayla su taşımaktaydım." dedi. [Râvî] dedi ki: Rebî'a, Dîyloğulları arasında *Medine*'de ikamet etmekteydi. el-Velîd b. Abdü'l-melik b. Mervân döneminde vefat etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Yezîd el-Hüzelî anlattı; dedi ki: Ben Rebî'a b. Abbâd ed-Diylî'den şöyle dediğini işittim:

Fetihten birkaç gün sonra *Mekke*'ye girdiğimizde babamla beraber etrafa bakarak gezip dolaşıyorduk. Ben Resûlullah'a bakar bakmaz kendisini tanıdım ve *Zülmecâz*'da kendisini gördüğüm anı, Ebû Leheb'in kendisini nasıl takip ettiğini hatırladım. Resûlullah bu sırada, "İslâm'da [cahiliye döneminden kalma zulme dayalı hiç bir ittifak şekli yoktur; cahiliye döneminden kalma hayra dayalı bir ittifak varsa], İslâm ona şiddetle katkı sağlar." dedi.

BENÎ MÜDLİC B. MÜRRE B. ABDÜMENÂT B. KİNÂNE'DEN OLANLAR

795. Alkame b. Mücezziz ﴿علقمة بن مجزز﴾

İbnü'l-A'ver b. Ca'de b. Mu'âz b. Utvâre b. Amr b. Müdlic.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî anlattı. O da babasından rivayet etti. Yine Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize İsmail b. İbrahim b. Abdurrahman anlattı. O da babasından şöyle rivayet etti: İki arkadaştan birisi diğerinden daha farklı bir şekilde dediler ki:

Habeşlilerden bazı insanlara, *Mekke*'nin bir nahiyesinin sahilinde bulunan *Şu'aybe* halkının kafileler halinde kendilerini gözetleyerek onları gördükleri haberi Resûlullah'a (sas) ulaşınca, Alkame b. Mücezziz el-Müdlicî'yi 300 kişilik bir askerî birlikle onların üzerine gönderdi. Alkame, onların üzerine yürüyerek denizdeki bir adaya kadar onları takip edince, kendisinden kaçtılar. Alkame, gazaya çıktıkları yerde bir müddet kaldıktan sonra geri dönünce, arkadaşlarından bazıları, herhangi bir tehlikeyle karşılaşmadıkları bölgelerden dönmek üzere izin istediler. O da onların başına Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî'yi görevlendirerek onlara izin verdi. O da şakacı bir kişiydi. Biraz yol aldıktan sonra onlardan bazıları ısınmak ve üzerinde

yemek pişirmek üzere ateş yaktılar. Abdullah dedi ki: Ben, "Bu ateşin üzerinden bir zıplama yarışı yapabileceğinizi tahmin etmiyorum." deyince bazıları bu ateşin, üzerinden zıplama yapmak üzere yakıldığım zannederek üzerinden zıplamaya yeltendi. Bunun üzerine Abdullah, "Oturun bakalım! Ben sizinle beraber sadece biraz gülmek için bunu söyledim." dedi. Bu durum Resûlullah'a iletilince, *"Size birileri bir günah işleme konusunda bir emir verirse, ona uymayın!"* dedi.

Bize Hişâm b. Muhammed es-Sâib haber verdi. O da babasından şöyle dediğini nakletti:

Ömer b. el-Hattâb, Alkame b. Mücezzir komutasında bir orduyu *Habeşistan*'a gönderdiğinde orduda bulunan askerlerin tümü helâk oldular. Bunun üzerine, Cevvâs el-Uzrî onlarla ilgili bir mersiye yazarak şöyle dedi:

Selâm ve saygıların en güzeli,

Mücezziz'in oğluna hep gidip gelir...

Onun evladından, Abdülmelik b. Abdurrahman b. Alkame'nın iki oğlu olan Abdullah ve Ubeydullah, kendi kavimlerinin ileri gelenleri idi. Cevvâs onları da överek şöyle demiştir:

Kederlerim üzerimde yoğunlaştı.

Kederlerim üzerimde yoğunlaşınca, "Şu ikisi kimdir?" dedim.

Biri Abdullah'tır, [gidip gelmekten] üzengilerim yorgun düştüğü halde,

Diğeri de Ubeydullah olarak ikisi de kayıtsız kalmadılar.

796. Harmele el-Müdlicî ﴿حرملة المدلجى﴾

O, Ebû Abdullah'tır. *Yenbu*'da ikamet etmiş olup, Resûlullah'tan hadis dinler ve ondan hadis rivayet ederdi. Denildiğine göre o, Resûlullah ile birçok seferlere katıldı.

Benî Esed b. Huzeyme b. Müdrik b. İlyâs b. Mudar'dan Olanlar

797. Ebû Ma'kıl el-Esedî ﴿أبو معقل الأسدى﴾

Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapıp, kendisinden rivayette bulunmuştur.

798. Oğlu Ma'kıl ﴿معقل﴾

Ebû Ma'kıl'ın oğlu olup, Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış ve kendisinden hadis rivayet etmiştir.

799. Ebü'l-Heysem el-Esedî ﴿أبو الهيثم الأسدى﴾

Bize Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bize Müslim b. Hâlid ez-Zencî anlattı; dedi ki: Bana Abdurrahîm b. Ömer anlattı. O Amr b. Yahya el-Mâzinî'den, o Ebû Zeyd'den, o Ma'kıl'dan, o da kendilerinin antlaşmalısı olan Ebü'l-Heysem el-Esedî'den:

Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış olarak Resûlullah'ın (sas) iki kıbleye karşı da her iki ihtiyaç gidermeyi nehyettiğini rivayet etmiştir.

Müslim dedi ki: Ben daha sonra, Amr b. Yahya ile karşılaştığımda bana, kendisinin Ma'kıl'dan, onun da Ebü'l-Heysem'den rivayet ettiği bu hadisi anlattı.

Müzeyne'den Olanlar

Onlar, Osman b. Amr b. Üd b. Tâbiha b. İlyâs b. Mudar'ın evladıdır. Osman b. Amr'ın annesi Müzeyne bt. Kelb b. Vebere olup annelerine nispet edilmişlerdir.

800. Amr b. Avf ﴿عمرو بن عوف﴾

[Amr b. Avf] b. Zeyd b. Milha b. el-Müzenî. *"Ebû Abdullah"* olarak künyelendirilmektedir. O, Kesîr b. Abdullah Amr el-Müzenî'nin dedesidir. Kendisinden Ma'n b. İsa, Muhammed b. İsmail b. Füdeyk, Muhammed b. Ömer ve İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys rivayette bulunmuştur. Kendisi ilk Müslümanlardandır.

Bize İsmail b. Ebû Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bize Kesîr b. Abdullah el-Müzenî anlattı. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas) *el-Ebvâ*'ya düzenlediği ilk gazvede kendisiyle beraber bulunduk." Râvî, daha sonra o gazve esnasındaki hatıralarını anlattı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Amr b. Avf, *Hendek* savaşında bulunup, Resûlullah'ın (sas) *Mekke*'nin fethi gününde kendileri için belirlediği üç sancaktan birisini taşıyanlardandır. Yine kendisi, Resûlullah (sas) *Tebûk* seferine çıkmak isterken, kendisinden binek isteyip kendilerine binek bulunamadığından ötürü Resûlullah (sas) ile beraber gazveye katılamamanın üzüntüsünden ağlayarak geri dönenlerdendir ki, kendileri hakkında, ***"Kendilerine binek temin etmek üzere sana geldiklerinde, senin de, 'Ben sizi bindirecek bir şey bulamıyorum.' dediğinde, infak edecekleri bir şey bulamadıklarından göz yaşları dökerek dönenlere bir vebal yoktur."***[102] ayeti nazil olmuştur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Kesîr b. Abdullah el-Müzenî anlattı. O babasından, o da dedesinden şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), kendisini *Medine*'nin haremi üzerinde yetkili kılmıştır.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Amr b. Avf'ın *Medine*'nin el-Bakkâl denilen bölgesinde bir evi bulunmaktaydı. Amr b. Avf çöle çokça çıkardı. Müzeyne'den başka Araplardan *Medine*'de iki mahallesi olan başka kabile de bulunmamaktaydı. Amr b. Avf, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın dönemine yetişerek onun döneminde vefat etti.

801. Zü'l-Bicâdeyn ﴿ذو البجادين﴾

Adı, Abdullah b. Abdünehm b. Afîf b. Üseyhim b. Rebî'a b. Adî b. Sa'lebe b. Zü'eyb b. Sa'd b. Addâ b. Osman b. Müzeyne'dir. Annesi, Cehme bt. el-Hâris b. el-Yakzân el-Hemdânî'dir. Onun annesi de Milkân b. Efsâoğulları'ndan olup, Huzâ'a'nın kardeşleridir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bana Abdullah b. el-Muğaffel'in evladından olan bir adam, onun nesebini bu şekilde anlattı. Hişâm b. Muhammed es-Sâib el-Kelbî de nesebini bu şekilde dayandırmaktadır. Ancak o, bu nesep zinciri arasında yer alan "Afîf b. Üseyhim" yerine, "Afîf b. Sühaym" demiştir.

[102] Tevbe, 9/92.

Abdullah Zü'l-Bicâdeyn, Huzâ'î ile el-Muğaffel adındaki kardeşlerinden önce, Müslüman olmuştur. Kendisi yetim olup mal varlığı bulunmamaktaydı. Babası öldüğünde kendisini mirasçı olarak bırakmamıştı. Amcası varlıklı olup durumu düzelinceye kadar kendisini himayesine almıştır. Onun bir devesi, bir koyunu ve bir de kölesi bulunmaktaydı. Resûlullah (sas) *Medine*'ye geldiğinde, gönlü İslâm'a ilgi duymaya başladı. Ancak amcasından yol bulamıyordu. Seneler geçip bazı savaşlar vuku bulunca, Abdullah amcasına, "Amcacığım, ben senin İslâmiyeti'ni beklerken senin Muhammed'e (sas) gitmek istemediğini görmekteyim. O zaman İslâm'a girmem için bana izin ver!" dedi. Amcası da, "Vallahi, eğer sen Muhammed'e uyarsan, sana vermiş olduğum her şeyi elinden alırım. Elbiselerine varıncaya kadar onları senin üzerinden soyarım." dedi. Bunun üzerine Abdüluzzâ [O zaman adı böyle idi], "Vallahi ben Muhammed'e uyacak, Müslüman olacak, put ve taşlara tapmayı da bırakacağım. İşte, elimde olanları al, senin olsun!" deyince, o da kendisine vermiş olduğu her şeyi kendisinden geri aldığı gibi, sırtındaki izarına varıncaya kadar üzerinden soydu. Abdullah bu şekilde annesinin yanına gelince kendisine ait çizgili bir kumaşı keserek iki parça halinde ona verdi. Bunlardan birisini kendisine izar yaparken diğerine de büründü.

Daha sonra *Medine*'ye doğru yol aldı, derken *Verikân* denilen dağa ulaştı Oradan seher vakti Mescid'e gelerek orada uzandı. Resûlullah sabah namazını kıldırdıktan sonra ashâbla musafaha ederek onlara dikkatlice bakardı. Abdullah'a bakarak onu tanımayınca, *"Sen kimsin?"* dedi. Bunun üzerine o da nesebini kendisine anlattı. Bu sırada adı Abdüluzzâ idi. Resûlullah kendisine, "Senin adın, Abdullah Zü'l-Bicâdeyn [çizgili çift elbiseli] olsun." dedi. Daha sonra Resûlullah kendisine, *"Benim hep yakınımda bulun!"* dedi. O da bundan böyle, Resûlullah'ın (sas) misafirleri arasında bulundu. Böylece Resûlullah (sas) kendisine Kur'ân öğretti. Sonunda çok okumakla, Kur'ân okumayı iyi öğrendi. O gür sesli bir adam olup, Mescid'de oturarak yüksek sesle Kur'ân okurdu. Bunun üzerine Ömer (r) onu Resûlullah'a şikâyet ederek, "Ey Allah'ın Resûlü! Bu adam yüksek sesle Kur'ân okuyarak diğerlerinin Kur'ân okumasına engel olmaktadır." dedi. Resûlullah da, *"Ey Ömer! Ona karışmayın! Zira o, Allah ve Resûlü'ne hicret*

etmiş bir adamdır." dedi. Resûlullah arkadaşlarıyla beraber *Tebûk* gazvesine çıktıklarında, Zü'l-Bicâdeyn, "Ey Allah'ın Resûlü! Şehitlik konusunda bana dua et." dedi. Resûlullah da, *"Bana bir semüre ağacının kabuğunu getir."* dedi. O da kendisine ulaştırınca, onu Abdullah'ın pazusuna bağlayarak, *"Allah'ım! Ben onun kanını kâfirlere haram kılıyorum."* buyurunca, Abdullah, "Ey Allah'ın Resûlü! Ben bu şekilde istemedim." dedi. Resûlullah da, *"Sen gaza maksadıyla yola çıktıktan sonra, sıtmadan da ölsen yine şehitsin veya bineğin seni düşürür de boynunu kırarsa, yine şehitsin. Bunlardan hangisiyle olursa fark etmez."* dedi. Daha sonra *Tebûk*'te birkaç gün kaldıktan sonra, Abdullah Zü'l-Bicâdeyn vefat etti.

Bilâl b. el-Hâris dedi ki: Ben Resûlullah ile beraber bulunurken Müezzin Bilâl, elinde bir ışık olduğu halde kabrin başında durmaktayken Ebû Bekir ile Ömer onu [Abdullah'ın cenazesini] Resûlullah'a doğru getiriyorlardı. Resûlullah da, *"Kardeşinizi yaklaştırın."* dedi. Ebû Bekir (r) ile Ömer (r) kabrin kenarına getirdiklerinde Resûlullah, *"Allah'ım! Ben ondan razı olarak akşamladım. Sen de kendisinden razı ol."* dedi. [Râvî] dedi ki: İbn Mes'ûd, "Keşke o anda o kabre giren kişi ben olsaydım." dedi. Bütün bunlar, Muhammed b. Ömer'in, kendilerinden *Tebûk* gazvesini rivayet ettiği kişilerin hadisidir.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Ebû Ca'fer el-Hatmî haber verdi. O da Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den şunu rivayet etti:

Müzeyne'den olan Abdullah Zü'l-Bicâdeyn'in kalbine Resûlullah ve iman sevgisi girince, Nebî'ye (sas) yönelerek gitti. Annesi ise, etrafına giderek, "Yetişin! Abdullah, Muhammed'e gidiyor, onu yakalayarak getirmeye çalışın. Şayet gelmezse, hayâlı bir adam olduğu için onun elbiselerini üzerinden soyun. Bu şekilde onu engellemiş olursunuz." dedi. Onlar da onu takip ederek elbiselerini üzerinden soyunca, eve kapanmak durumunda kaldı. Ancak Abdullah, "Ben Muhammed'in yanına varıncaya kadar hiçbir şey yemeyecek ve içmeyeceğim." dedi. Bunun üzerine annesi kavmine giderek, "Abdullah, Muhammed'in yanına varmadan hiçbir şey yememeye ve içmemeye yemin etmiştir. Onun, bu şekilde ölmesinden endişe ediyorum. Bu nedenle onun elbiselerini kendisine verin." dedi. Onlar,

Abdullah'ın elbiselerini vermeyi reddedince, annesi, kendisine ait çizgili bir kumaşı iki parçaya bölerek bir parçasına düğme dikerek izar yaptı. Diğer parçayı da onun başının üzerine koyarak kendisine, "Haydi git!" dedi. O da dere tepe demeden [sevinçle] *Medine* yolunu tuttu. Sonunda *Medine*'ye gelerek, burada Resûlullah'ın yanında kalarak Kur'ân okumasını öğrendi, sonunda dinde fakih bir kişi haline geldi ve bu parçalardan birisini kendisine izar yapıp kendisine sararken, diğer parçayı da sırtına alarak ona büründü. Kendisiyle arkadaşları bir kadına ait evin gölgesinde oturur, o da onlara yemeklerini hazırlar ve onlara gönderirdi. Bir gün arkadaşları kendisine, "Bu kadınla evlenirsen iyi edersin." dediler. Bu konuşma kadına ulaşınca kadın, "Âdet ve gelenek olarak siz sadece evlilik teklifini biliyorsunuz! Ya bu tekliften vazgeçersiniz veya bundan sonra evimin gölgesinde oturmayı terk edersiniz!" dedi.

Bu durum Ebû Bekir'e ulaşınca ona gelerek, "Abdullah'ın sana evlilik teklifinde bulunduğu doğru mudur? Abdullah kendi kavmi arasında asil bir insandır. Aynı zamanda Kur'ân okumuş ve dinî konularda bilgili bir insan haline gelmiştir." dedi. Daha sonra Ömer'in de gelerek kendisine aynı şeyi söylediği Resûlullah'a (sas) ulaşmıştı. Abdullah da gün doğduktan sonra Allah'ın dilediği kadar namaz kılar, daha sonra Resûlullah'a (sas) uğrar; ona selâm verir, onu dinledikten sonra yol eşyasının bulunduğu yere giderdi. Günün birinde yine nafile namazını kıldıktan sonra Resûlullah'a (sas) uğrayınca kendisine, *"Ey Abdullah! Senin falanca kadına talipli olduğun doğru mu?"* dedi. O da "Evet!" deyince Resûlullah (sas), *"Ben ikinizi evlendirdim."* dedi. Abdullah arkadaşlarının yanına giderek, "Resûlullah beni o kadınla evlendirdi." dedi. Bunun üzerine Ensâr'dan bazı kadınlar gelerek o kadını götürüp hazırladılar, süslediler ve ona bir bürde [o zamana göre bir gelinlik] diktiler. Deriden bir yastık ve bir de kap yaptılar, bir miktar da yemek hazırladılar. Daha sonra onu koca evine götürdüler. Abdullah yatsı namazından itibaren sabah Bilâl'in ezan okumasına kadar hep namaz kılarak kadına hiç yanaşmadı. Bilâl sabah ezanını okuyunca, kadınlar evlerine giderek, eşlerine, "Abdullah'ın bu kadına bir ihtiyacı bulunmamaktadır. Ne ona yüzünü döndü, ne onu istedi ve ne de ona yanaştı." dediler. Abdullah Resûlullah (sas) ile beraber sabah namazını kıldıktan sonra, güneşin

doğmasından sonra da âdeti üzere yine namaz kılıp Resûlullah'a (sas) uğrayıp ona selâm verince Resûlullah, *"Senin eşine ihtiyacın yok mu?"* buyurması üzerine o da, "Evet, vardır. Allah'ın nimetlerinden güzel bir kadına, güzel bir yatağa ve güzel yemeklere eriştim. Ancak, silahımdan başka beni Allah'a yaklaştıracak bir şey bulamadım. Allah ve Resûlü'ne karşı silahımla bir başkasını tercih edecek değildim. Çare olarak namaz kılmaktan başka bir şey bulamadım. Ey Allah'ın Resûlü! [İzninizle] işte şimdi ben aileme dönüyorum." dedi. Abdullah böylece evine giderek hanımıyla bir araya geldi. Bir müddet sonra bir kızları oldu. *Hayber* gününde bir yara alınca, "Ben eşime şimdiye kadar bir şey veremedim. *Hayber*'deki, ganimet payımı eşime verin!" diye vasiyette bulunduktan bir müddet sonra vefat etti.

İbn Mes'ûd dedi ki: Bir ara bize isabet eden [bir kıtlıktan dolayı] şiddetli bir açlıkla karşı karşıya bulunuyorduk. Bir gece dışarı çıktığımda küçük bir ateşin parıldamakta olduğunu gördüm. Ben de orada bir yemeğin pişmekte olduğunu, yaklaştığımda ondan bir miktar yararlanabileceğimi sanarak oraya yaklaştığımda, bir de baktım ki, Resûlullah kabir kazmakta, toprağını da Ebû Bekir ve Ömer'e vermektedir. Öbür tarafta da Abdullah, kefenlenmiş olarak bekletilmekte, Resûlullah (sas) da kabirden kazdığı toprağı onlara vermekteydi. Onu defnettiklerinde de Resûlullah'ın (sas), *"Allah'ım! Ben ondan razıydım, sen de ondan razı ol!"* buyurdu ve bunu iki veya üç kere tekrarladı.

[Râvî] dedi ki: Abdullah'ın kızı büyüdüğünde amcası oğulları da annesinin yanına gelerek kızın kendilerine teslim edilmesi konusunda kendisiyle tartıştılar. Resûlullah da kızın onlara teslim edilmesine karar verdi. Bu sefer annesi, "Ey Allah'ın Resûlü! Siz Abdullah'ın kızını bedevilere veriyorsunuz! Onu muhayyer bırakmaz mısınız [kendi iradesinde serbest bırakmaz mısınız?]" Resûlullah, "Evet!" buyurarak onu kendi iradesinde serbest bıraktı. Bunun üzerine annesi onu alarak eve götürdü ve "Yarın Resûlullah (sas) sana tercihini yap derse, sen de, "Ben Allah'ı, Resûlü'nü ve hicret diyarını tercih ettim." de!" diyerek sürekli ona telkinde bulundu. Ertesi gün olunca, annesi onu Resûlullah'a (sas) götürerek, "Ey Allah'ın Resûlü! İşte kız çocuğu budur." dedi. Resûlullah (sas) da, "Haydi kızım tercihini yap!" buyurunca çocuk, "Ben Allah'ı, Resûlü'nü ve hicret diyarını tercih ettim."

dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) onu annesine teslim etmeye karar verdi. Amcası çocukları bu sefer Ebû Bekir'e müracaat ettiler. Ebû Bekir kızın kendilerine teslim edilmesine karar verince, kendisine Resûlullah'ın, kızın annesinde kalmasına karar verdiği hatırlatıldı. Bunun üzerine Ebû Bekir annesinden yana karar vererek onu annesine geri verdi. Daha sonra Ömer'e müracaat ettiklerinde, o da önce onlardan yana karar verirken kendisine Resûlullah'm annesi lehinde karar verdiği hatırlatıldığında, o da annesinden yana karar verdikten sonra, onlara şöyle dedi: "Neredeyse kalkıp müstahakkınızı verecektim. Siz, Resûlullah'm (sas) kararından sonra beni yanıltmak mı istiyorsunuz?" dedi ve kızın annesinin lehine karar verdi. Affân dedi ki: Hammâd şöyle demiştir: "Bunu başının üzerine koy! Onunla güneşten korunursun."

Bize Muhammed b. İsmail b. Füdeyk haber verdi. O Hişâm b. Sa'd'dan, o da Zeyd b. Eslem'den şöyle dediğini rivayet etti: İbnü'l-Edra dedi ki:

Bir gece Resûlullah, bir ihtiyacından dolayı evinden dışarı çıkıp yanımıza gelince kendisini korumak üzere beklediğimi gördü. Elimden tutarak kendisiyle beraber gittim. Mescitte namaz kılarken sesini yükseltmekte olan bir adama rastladık. Resûlullah, *"Bu adam muhtemelen riyakârlık yapmaktadır."* dedi. Ben de, "Ey Allah'ın Resûlü! Adam namaz kılıp Rabbine dua etmektedir!" dedim. Resûlullah elimi bırakarak, *"Siz bu işin hangisinin abartı veya aşırılık olduğunu bilemezsiniz!"* dedi. [Râvî] dedi ki: Resûlullah başka bir gece de dışarı çıkıp kendisini beklediğimi görünce, yine kendisiyle beraber mescide doğru gittiğimizde, sesini yükselterek namaz kılmakta olan başka bir adam gördük. Ben, "Bu adam da muhtemelen mürailik yapmaktadır." dedim. Resûlullah, *"Hayır, o Rabbine çok dua edip ibadet eden bir adamdır."* dedi. [Râvî] dedi ki: Gidip baktığımda birinci adamın bir A'râbî, ikinci kişinin de Abdullah Zü'l-Bicâdeyn olduğunu gördüm.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bana -Allah'a ibadet etme konusunda halk arasında önde gelen birisi olan- el-Haccâc b. el-Fürâfisa el-Bâhilî anlattı; dedi ki: Bize İsmail b. Abdullah anlattı; dedi ki: Bize İshâk b. Abdullah b. Ebû Ferve anlattı. O da Âmir b. Yahya el-Fedekî'den şunu rivayet etti:

Abdullah Zü'l-Bicâdeyn vefat ettiğinde Resûlullah onu gece defnetti. Onun cenazesi kaldırıldığında, "Kardeşinize yumuşak davranın, Allah da

size yumuşak davransın. Ona mağfiret dileyin ki, Allah da sizi mağfiret etsin!" dedi. Bu şekilde onu gece defnettiğinde de kabrinin başında bir lamba yanmaktaydı.

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ebû Ca'fer el-Hatmi'den o da Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas) Abdullah Zü'l-Bicâdeyn'i gece defnetti.

802. Kardeşi Huzâ'î ﴿خزاعى﴾

[Huzâ'î] b. Abdünehm b. Afîf b. Üseyhim b. Rebî'a b. Adî b. Sa'lebe b. Züeyb b. Sa'd b. Addâ b. Osman b. Müzeyne. Annesi Cehme bt. el-Hâris b. Yakzân el-Hemdânî'dir. Onun da annesi, Huzâ'a'nın kardeşleri olan Milkân b. Efsâoğulları'ndandır. Kendisi Huzâ'a kabilesindendir. Huzâ'î olarak adlandırılmasının nedeni, dayılarının bu adla anılmalarından dolayıdır.

Huzâ'î, kardeşi Abdullah Zü'l-Bicâdeyn'den sonra Müslüman olmuştur. Müslüman olduğunda, Müzeyne kabilesinin putunu kırmıştır. Bu kabilenin halkına "Nühm" denilmekte idi. Huzâ'î daha sonra Resûlullah'a ulaşarak Müslüman olmuştur.

803. Kardeşleri el-Muğaffel ﴿المغفل﴾

[el-Muğaffel] b. Abdünehm b. Afîf b. Üseyhim b. Rebî'a b. Adî b. Sa'lebe b. Züeyb b. Sa'd b. Addâ b. Osman b. Müzeyne. Annesi Cehme bt. el-Hâris b. el-Yakzân el-Hemdânî'dir.

Kendisi iki kardeşi olan Abdullah Zü'l-Bicâdeyn ve Huzâ'î'den sonra Müslüman olmuştur. el-Muğaffel, *Mekke*'nin fethi yılında Resûlullah (sas) henüz *Mekke*'ye girmeden kısa bir müddet önce *Mekke*'ye giderken vefat etmiştir.

804. Oğlu Abdullah b. el-Muğaffel ﴿عبد الله بن المغفل﴾

[Abdullah b. el-Muğaffel] b. Abdünehm. Annesi, Ayele bt. Mu'âviye b. Mu'âviye b. Amr b. Gayz b. Abd b. Sevr b. Hüzeme b. Lâtım b. Osman b. Müzeyne'dir.

Yahya b. Ma'în dedi ki: Abdulah b. el-Muğaffel, Ebû Ziyâd olarak künyelendirilirdi. Muhammed b. Sa'd dedi ki: "Ben bu durumu onun evladından olan birisine söyleyince, "O, "Ebû Ziyâd" olarak değil, "Ebû Sa'd" olarak künyelendirilmişti." dedi. Ben kendisine, "Ebû Muhammed olarak da künyelendirilmiş." dediğimde onlar, "Bu, doğru değil. Abdullah b. el-Muğaffel'in yedi erkek çocuğu olup bunlardan hiç birinin adı Muhammed değildi." dedi. Ancak bizdeki kayda göre, kendisi "Ebû Sa'îd" olarak künyelendirilmiş olup, *Tebûk* gazvesine katılamadıklarından dolayı ağlamış olan kişilerden birisidir.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Ca'fer er-Râzî anlattı. O er-Rebî b. Enes'ten, o da Ebü'l-Âliye'den (veya başka birinden), o da Abdullah b. el-Muğaffel'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Allah Teâlâ'nın ***"Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum."*** sözünde zikrettiği kafileden birisiyim." dedi. Abdullah dedi ki: "Ben Resûlullah'ın (sas), altında halkın biatini kabul ettiği ağacın dalından tutarak onunla gölgeleniyordum. Ben de Resûlullah'a kendisinin etrafından kaçmayacağımıza dair biat ettim."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Abdullah b. el-Muğaffel, *Basra*'ya göçüp oraya yerleşinceye kadar hep *Medine*'de kaldı. Vefat edinceye kadar *Basra*'da ikamet etmeye devam etti.

Bize Hevze b. Halîfe haber verdi; dedi ki: Bize Avf anlattı. O Huzâ'î'den, o da Ziyâd b. Muhammed b. Abdullah b. el-Muğaffel el-Müzenî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. el-Muğaffel'e kıyametin koptuğu, insanların haşrolduğu gösterildi. Abdullah der ki: "İnsanların bir yerde bulunan bir engele doğru sevk edildiklerini gördüm. O engeli aşanların kurtulduğunu anlıyordum. Ben de kurtuluşa ermek için oraya yaklaştım. O anda bana 'Geri git. Senin yanındakiler seninle beraber olduğu halde kurtulacağını mı zannediyorsun? Vallahi bu asla olamaz!' denildi. Bu esnada korkarak uykudan uyandım. [Râvî] dedi ki: Abdullah ailesini de uyandırdı. O sırada yanında altın dolusu bir heybe vardı. Hanımına seslenerek "Hanım! Şu Allah'ın her türlü hayırdan uzak tuttuğu o heybe ile içindekilerini bana gösterir misin?" diyerek rüyasını anlattı. Henüz daha sabahlamadan onların tümünü kese kese fakirlere dağıtarak içinde tek bir dirhem bile bırakmadı.

[Râvî] dedi ki: Vefatına sebep olan hastalık gelip çatınca, ailesine vasiyette bulunarak şöyle dedi: "Bana arkadaşlarımdan başka kimse yaklaşmasın. Cenaze namazımı İbn Ziyâd kıldırmasın!" dedi. Vefat edince Ebû Bezre el-Eslemî, Âiz b. Amr ile Resûlullah'ın (sas) *Basra*'da bulunan arkadaşlarından bir grubu çağırdılar. Onlar da onun yıkama ve tekfin ödevini üstlendiler. Çok geçmeden kollarını sıvayıp, gömleklerini kemerlerinin altına alarak onun yıkayıp kefenlediler. Daha sonra çok geçmeden halk cenaze namazı kılmak üzere abdest almaya çalıştığı ve onu evinden çıkardıkları sırada, bir de baktılar ki, İbn Ziyâd maiyetindekilerle beraber kapıda durmaktadır. Kendisine Abdullah'ın cenaze namazını kıldırmamasını vasiyet ettiği söylenince, *el-Beydâ* denilen mevkiin sınırına kadar eşlik ettikten sonra, kendisi *el-Beydâ*'ya yönelerek oradan ayrıldı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Abdülvehhâb b. Atâ, Amr b. Âsım ve el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler; dediler ki: Bize Ebü'l-Eşheb Ca'fer b. Hayyân anlattı. O da Bekir b. Abdullah el-Müzenî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. el-Muğaffel, vefat etmeden önce, "Cenazemin arkasından bağırılmasın, ateş yakılmasın ve kabrimin üzerine taş atılmasın!" diye vasiyette bulundu. Ebü'l-Eşheb dedi ki: Abdullah bunu söylemekle, "Kabrimin üzerine taş yığılmasın!" demek istedi.

Bize Abdullah b. Muhammed el-Muhâribî haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk anlattı. O Talha b. Ubeydullah b. Kerîz'den, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. el-Muğaffel, Ömer b. el-Hattâb'ın kendisini *Basra* halkını dinî konularda, aydınlatmak üzere gönderdiği kişilerden birisidir. Rahatsızlığı esnasında İbn Ziyâd ziyaretine gelerek, "Bize tavsiyelerde bulun ey Abdullah! Umulur ki Allah bizi senden faydalandırır." deyince, "Sana tavsiye edeceklerimi tutacak mısın?" diye sordu. O da "Evet!" dedi. Bunun üzerine, "Sana tavsiyem, vefat ettiğimde cenaze namazımı kılmaman, cenaze namazımı kılmak üzere beni kalan arkadaşlarımla baş başa bırakmandır." dedi. İbn Ziyâd, Abdullah'ın vefat ettiği gün atına binmişken tüm sokakların insanlarla dolu olduğunu görünce, "Şu millete ne oluyor?" diye sordu. Kendisine, "Resûlullah'ın (sas) arkadaşı Abdullah b. el-Muğaffel vefat etti." denildi. Bunun üzerine, onun cenazesi evinden çıkartılıncaya kadar atını durdurdu ve dedi ki: "Eğer o, bizden bir şey istemiş

olmasaydı ve biz de kendisine söz vermemiş olsaydık, cenaze namazını kılar ve kendisiyle beraber kabrine kadar yürürdük." dedi. el-Hasan ona dedi ki: "Yazıklar olsun sana! Onun yaptığını habis bir insanın vefası olarak mı değerlendiriyorsun?"

805. en-Nu'mân b. Amr ﴿النعمان بن عمرو﴾

[en-Nu'mân b. Amr] b. Mukarrin b. Âiz b. Mîcâ b. Hüceyr b. Nasr b. Hubşiyye b. Ka'b b. Abd b. Sevr b. Hüzme b. Lâtım b. Osman b. Müzeyne. *Ebû Amr* olarak künyelendirilmişti.

Kendisiyle birlikte altı kardeşi de Resûlullah (sas) ile beraber *Hendek* savaşında bulunmuşlardır. en-Nu'mân, Resûlullah'ın (sas) *Mekke*'nin fethi gününde Müzeyne kabilesi için belirlediği üç sancaktan birisini taşımaktaydı. O gün Müzeyne kabilesinin dışında hiçbir Arap kabilesi bir araya gelememişti. Müzeyne kabilesinin *Medine*'de iki mahallesi olup, Müzeyne'nin dışında *Medine*'de iki mahallesi olan başka bir Arap kabilesi olduğunu bilmiyoruz.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize İshâk b. Yahya b. Talha anlattı. O da Mücâhid'den şöyle dediğini rivayet etti:

Tebûk seferine katılamadıklarından dolayı ağlayanlar Mukarrin'in oğulları olup bunlar, yedi kişidir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Kesîr b. Abdullah el-Müzenî anlattı. O babasından, o da -Nehâvend'de bulunmuş olan- dedesinden, şöyle dediğini rivayet etti:

O sırada Ordu Komutanı en-Nu'mân b. el-Mukarrin idi. Allah onları mağlup edince, ilk öldürülen kişi en-Nu'mân b. el-Mukarrin oldu. Bunun üzerine Süveyd b. el-Mukarrin sancağı eline aldı. Sonunda, ganimetler toplanınca, onları es-Sâib b. el-Akra es-Sekafî bölüştürdü. Bu bölüştürmede ata iki, sahibine de bir hisse olmak üzere dağıtım yapıldı. Ben de o sırada yaya idim. Bu bölüştürmeden hisseme 12.000 dirhem düştü.

Muhammed Ömer dedi ki: *Nehâvend* savaşı esnasında, en-Nu'mân'ın sağında el-Eş'as b. Kays el-Kindî, solunda ise el-Muğîre b. Şu'be es-Sekafî bulunmaktaydı. *Nehâvend* savaşı, 21 yılında vuku bulmuştu.

806. Süveyd b. Mukarrin ﴿سويد بن مقرن﴾

Kendisi, *"Ebû Adî"* olarak künyelendirilmişti. Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış olup ondan hadis rivayet etmiştir.

807. Ma'kıl b. Mukarrin ﴿معقل بن مقرن﴾

O, Ebû Abdullah b. Ma'kıl'dır ki, Kûfelilerin kendisinden rivayet ettiği kişidir.

Bize Hallâd b. Yahya haber verdi; dedi ki: Bize Mis'ar b. Kidâm anlattı. O Ebû Hasîn'den, o da Ebü's-Duhâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Mesrûk'un yanında İbn Ma'kıl'ın ictihadından bahsedilince, "O, babasının yaptığından başka ne yapmıştır?" dedikten sonra şöyle devam etti: "Abdullah'ın yanında olduğumuz bir sırada, Ebû Ma'kıl Abdullah'ın yanına gelerek, "Ben bir sene veya bir ay yatakta yatmamaya ve et yememeye yemin ettim." deyince Abdullah şu ayeti okudu: ***"Ey iman edenler, Allah'ın size helâl kıldığını, siz niçin kendinize haram kılıyorsunuz?"*** [103]Ma'kıl, "Ama ben dün gece yatakta yattım." deyince Abdullah kendisine, "Sen mûsirsin [zenginsin], bir köle azat etmen lâzım." dedikten sonra, ona artık yatakta yatmaya ve et yemeye devam etmesini tavsiye etti.

808. Sinân b. Mukarrin ﴿سنان بن مقرن﴾

Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmıştır.

809. Akîl b. Mukarrin ﴿عقيل بن مقرن﴾

Ebû Hakîm olarak künyelendirilmiş olup Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmıştır.

810. Abdurrahman b. Mukarrin ﴿عبد الرحمن بن مقرن﴾

Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmıştır.

[103] Mâide, 5/87

811. Abdurrahman b. Akîl ﴿عبدالرحمن بن عقيل﴾

Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmıştır.

812. Bilâl b. el-Hâris ﴿بلال بن الحارث﴾

O, Benî Kurre b. Mâzin b. Halâve b. Sa'lebe b. Sevr b. Hüdme b. Lâtım b. Osman b. Müzeyne'dendir.

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi: dedi ki: Bana babam anlattı. O Sevr b. Zeyd'den, o Dîyloğulları'nın mevlası olan dayısı Musa b. Meysere'den, o İkrime'den, o da Abdullah b. Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), Bilâl b. el-Hâris el-Müzenî'ye, Kudüs tohumuyla ekinini ıslah etmek üzere Me'âdinü'l-Kabeliyye adındaki [*Medine*'ye yakın bir] nahiyeyi yükseklik ve derinlikleriyle beraber verdi.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Muhammed anlattı. O da Rebî'a'dan şöyle dediğini rivayet etti: el-Hâris b. Bilâl b. el-Hâris'ten şöyle dediğini duydum:

Resûlullah (sas), Bilâl b. el-Hâris için *el-Akîk* denilen yerden bir miktar arazi ayırmıştı. Ömer b. el-Hattâb dönemine gelince Ömer kendisine, "Resûlullah (sas) bu araziyi sana mülkiyetine alman için vermemişti." diyerek onu halk arasında taksim etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize ed-Dahhâk b. Osman anlattı. O Damra b. Sa'îd'den, o Ebû Beşîr el-Mâzinî'den, o da Resûlullah'tan (sas) şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Birisinin koruluktan bir şey kestiğini gördüğünüzde, onun bedelini kendisinden almanız, üzerinizdeki bir haktır (ödevinizdir).

Resûlullah (sas) bu koruluğun korunmasıyla ilgili olarak Bilâl b. el-Hâris'i görevlendirmişti. O bu görevi; Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Mu'âviye döneminde de sürdürdü. Bilâl, Mu'âviye döneminde vefat edince, oranın korunmasıyla ilgili olarak başkası görevlendirildi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Ebû Atâ b. Ebû Mervân haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) *Mekke*'nin fethi için gazveye çıkmak istediğinde, Müzeyne kabilesine Bilâl b. el-Hâris ile Amr b. Avf'ı göndererek onların seferber olmalarını istemeleri emretti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bilâl, Resûlullah'ın (sas) *Mekke*'nin fethi gününde, Müzeyne kabilesi için belirlediği üç sancaktan birisini taşımaktaydı. Bilâl, *Ebû Abdurrahman* olarak künyelendirilmişti. Kendisi Müzeyne'nin bitek ve çorak dağında ikamet eder; sık sık *Medine*'ye gelir, giderdi. 60 yılında seksen yaşındayken vefat etti.

813. Ma'kıl b. Yesâr ﴿معقل بن يسار﴾

[Ma'kıl b. Yesâr] b. Abdullah b. Mu'abbir b. Harak b. Lüey b. Ka'b b. Adî b. Sevr b. Hüdme b. Lâtım b. Osman b. Müzeyne. Kendisi, Ebû Abdullah olarak künyelendirilmişti. O, *Basra*'daki Ma'kıl Nehrinin sahibidir.

Ömer b. el-Hattâb onu kazmasını emretmiş o da kanal kazarak onun yönünü *Basra*'ya çevirmiştir. Kendisi de *Basra*'ya yerleşerek orada bir ev inşa etmiştir. *Basra*'da Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafetinin son günlerinde Ubeydullah b. Ziyâd'ın valiliği döneminde vefat etmiştir.

814. Ma'bed b. Huleyd b. Esbe ﴿معبد بن خليد بن أثبة﴾

[Ma'bed b. Huleyd b. Esbe] b. Süleym b. Ruveyh b. Küfle b. Ka'b b. Abd b. Sevr b. Hüdme b. Lâtım b. Osman b. Müzeyne. Kendisi Resûlullah'a gelen Müzeyne kafilesi içinde yer almıştır. Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmakla beraber ondan hiçbir hadis rivayet etmemiştir.

815. Ma'kıl b. Sinân ﴿معقل بن سنان﴾

[Ma'kıl b. Sinân] b. Nübeyşe b. Seleme b. Selâmân b. en-Nu'mân b. Sabîh b. Mâzin b. Halâve b. Sa'lebe b. Sevr b. Hüdme b. Lâtım b. Osman b. Müzeyne. O da Resûlullah'a gelen Müzeyne kafilesi arasında yer almıştır. Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış olup Resûlullah (sas) kendisine bir arazi parçası tahsis etmiştir. Kendisinin Resûlullah'tan (sas) hadis rivayet ettiğine ilişkin bir şey duymadık.

816. Kurre b. İyâs ﴿قرة بن إياس﴾

[Kurre b. İyâs] b. Hilâl b. Riâb b. Ubeyd b. Süvâe b. Sâriye b. Zübyân b. Sa'lebe b. Süleym b. Evs Müzeyne. O, Ebû Mu'âviye b. Kurre'dir.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus ve el-Hasan b. Musa haber verdiler; dediler ki: Bize Züheyr anlattı; dedi ki: Bize Urve b. Abdullah b. Kuşeyr anlattı; dedi ki: Bana Mu'âviye b. Kurre anlattı; dedi ki: Bana babam anlattı; dedi ki:

Ben Müzeyne heyetiyle birlikte Resûlullah'a (sas) gelerek ona biat ettik. O zaman gömleği serbest bir biçimde durmaktaydı. Kendisine biat ettiğimde elimi onun gömleğinin yakasından sokarak nübüvvet mührüne dokundum. Urve dedi ki: "Mu'âviye ve oğlunu her gördüğümde, ikisinin de izarının ne kışta ne sıcakta iliklenmeden serbest bırakıldığını görürdüm."

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bana Şu'be anlattı; dedi ki: Bana Mu'âviye b. Kurre Ebû İyâs anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

O, Nebî'ye (sas) gelerek ailesi için süt sağmış ve yavrularının emmemesi için hayvanların memelerini bağlamış olarak dedi ki: "Resûlullah (sas) benim başımı sıvazlayarak bana dua etti."

Bize el-Mu'allâ b. Esed haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Ebû Uyeyne el-Mühillî anlattı; dedi ki: Mu'âviye b. Kurre'den şöyle dediğini duydum:

Ben, "İbn Ubeys" gününde babamın katilini öldürdüm.

[Râvî] dedi ki: Kurre kendisi de feci bir şekilde öldürüldü.

817. Kurre b. İyâs'ın Kardeşi ﴿أخو قرة بن إياس﴾

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Onun isminden bize bahsedilmedi.

Bize Muhammed b. Ca'fer er-Rakî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Amr anlattı. O Abdülmelik b. Umeyr'den, o Mu'âviye b. Kurre'den, o da amcasından şunu rivayet etti:

O, oğlunu Resûlullah'ın (sas) huzuruna getirerek onu oturturdu. Resûlullah ona, *"Onu seviyor musun?"* buyurunca o da, "Çok seviyorum." dedi. Daha sonra çocuk vefat edince, *"Sanki onun için üzülüyorsun?"* dedi. O da, "Evet ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Bunun üzerine, *"Sen Allah'ın seni Cenneti'ne koyduğunda çocuğunun bir kapı önünde durup da onu sana açmasına sevinmez misin?"* dedi. O da, "Elbette ki sevinirim." dedi. Resûlullah, *"İnşaallah öyle olacaktır."* dedi.

818. Isâm el-Müzenî ﴿عصام المزنى﴾

Bize el-Abbâs b. el-Fadl el-Ezrak el-Basrî haber verdi; dedi: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı; dedi ki: Bize Abdülmelik b. Nevfel b. Musâhik el-Kureşî anlattı. O Abdullah b. Isâm el-Müzenî'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bizi *Batnü Nahle* gününde gazaya gönderirken buyurdu ki: "Müezzin sesini duymadığınız veya orada bir mescid görmediğiniz takdirde onları öldürün." dedi. Oraya gittiğimizde bir adamla karşılaşınca, kendisine: "Sen kâfir misin, yoksa Müslüman mısın?" diye sorduk. O da, "Ben kâfir olsam ne olacak?" dedi. Biz de, "Eğer kâfir isen seni öldüreceğiz." dedik. Adam, "Beni bırakın; kadınlarla bir işim var." dedi. [Râvî] dedi ki: Bu adam onlardan olan bir yanına vararak,

"Ey Hubeyş, hayat sona ermeden (öldürülmeden) Müslüman ol!
Hani sizi ararken, sizi Halye'de[104] bulmuş
Veya Haranik'te[105] size kavuşmuştum.
Gece karanlığında veya yazın öğlen sıcaklığında
Yolculuk yapmanın zahmetine katlanmış bir aşığın
Muradına ermeyi hak etmiş olmaz mı?
Hani biz komşu iken, "tehlikeli bir durum olmadan,
Sevgime karşılık ver!" dediğimde bir suç işlemiş olmadım.
Hedef uzaklaşmadan ve emirim, ayrı kalacak sevgiliden uzaklaşmadan
Sevgime karşılık ver!"dedi.
Kadın peşpeşe, "on kere, yedi kere, üç kere ve sekiz kere yaşa!" dedi.

Bunun üzerine adama yaklaşarak boynunu vurduk. [Ravi] dedi ki: "Kadın bu adamın üzerine gelerek, adam ölünceye kadar dudaklarıyala içine çeke, çeke onu emmeye devam etti. (Dikkatimizi çeken) bu kadının, etine dolgun bir kadın olduğunu gördük."

---

[104] "Halye", Hicaz vadilerinden Tihame mevkiinde bulunan, suyu, ekini ve ahalisi bol olan bir bir vadi adıdır. Bu gün buraya "Halyetü Metta'an" (حلية متاعان) denilmektedir. Bkz. Âtik b. Gays b. Züveyr, el-Biladî, *Mu'cemü'l-Meâlim'il-Cuğrafiyyeh fi Sîret'in-Nebeviyyeh*, c.I, s. 104. (M.)

[105] "el-Havanik" (الخوانق)'ın aslı "elhanik" (الخانق) olup zaret-i şiirden dolayı şair, "el-Havanik" (الخوانق) olarak zikretmiştir. Burası ise Mekke'nin yaklaşık 55 km. Güneydoğusunda yer alan meşhur bir yer adı olup, Halye ile arasında 180 km.'lik bir mesafe vardır. Bkz. A.g.e., s.104.

Benî Süleym b. Mansûr b. İkrime b. Hasfe b. Kays b. Aylân b. Mudar'dan Olanlar

819. Safvân b. el-Mu'attal ﴾صفوان بن المعطل﴿

İbn Rahada b. Müemmil b. Huzâ'î b. Muhâribî b. Hilâl b. Fâlic b. Zekvân b. Sa'lebe b. Bühse b. Süleym. *"Ebû Amr"* olarak künyelendirilmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ya'kûb b. Yahya b. Abbâd anlattı. O İsa b. Ma'mer'den, o Abdullah b. Abbâd b. ez-Zübeyr'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Safvân b. Mu'attal, *el-Müreysî* gazvesinden önce Müslüman olmuş olup Resûlullah (sas) ile beraber bu gazvede hazır bulunmuştur. Bu gazve esnasında kendisi, gece hareket eden ordunun gerisinden seyretmekteydi. Derken kaybettiğim gerdanlığımı aradığım yere ulaştı. O sırada ordu hareket etmişti. Hicab ayeti gelmeden o beni görmüştü. Ben örtülü olduğum halde beni teşhis etti. Beni tanıyıp "istirca" etmesiyle [*"İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn"* demesiyle)] uyandım. Bunun üzerine örtümle yüzümü kapattım. Yemin ederim ki, o, devesini ıhtırıncaya kadar benimle bir kelime bile konuşmadı. Daha sonra deve ayakları üzerine çökünce bana sırtını dönmüş olduğu halde devesine bindim. O da kuşluk vaktinde orduya arkadan yetişinceye kadar hep devesinin yularından tutarak çekti. Orduya yetiştiğimizde, halk durumumdan endişe duydu. Ancak iftiracılar, söyleyeceklerini söylemişlerdi. Özellikle de yaşını almış kişi olan Abdullah b. Übey b. Selûl, bunların başında bulunuyordu. Ancak bu olup bitenlerden hiç haberim olmuyordu. Abdullah b. Übey, Safvân b. el-Mu'attal hakkında da yapmak istediği iftirayı yapmıştı. O, uydurduğu bu iftiraları, Cü'ayl b. Sürâka ile Cehcâh'a da anlatmıştı. Bu iki zat Muhâcirlerin fakirlerinden olan kimselerdi. O, "Biz Muhammed'i Kinâne'nin zirvesine ve en değerli yerine yerleştirirken, (Cü'ayl ve Cehcâh'ı kastederek) bunlar gibileri, kavmimin karşısında çok oldular." dedi. O zamana kadar suskunluğu tercih ederek konuşmak istemeyen Cü'ayl da konuşmaya başlayınca Hassân b. Sâbit de Übey b. Ka'b gibi konuşmaya başlayarak şöyle dedi:

Dışarıdan gelenler, itibar görüp çoğaldılar,

Fürey'a'nın oğlu ise, tek başına kaldı.

Âişe'nin masumiyetiyle ilgili ayet inip de, Resûlullah (sas) minbere çıkarak önce Allah'a hamd ve sena ederek onu halka okuduktan sonra, *"Ailem konusunda beni rahatsız eden ve kendisinden hayırdan başka bir şey bilmediğime, ben olmadan evime gelmediğine yemin edebileceğim birisi hakkında dedikodu yapanları cezalandırmam konusunda artık kim beni haksız bulur?"* dedi.

Bunun üzerine Safvân b. Mu'attal, Cü'ayl b. Sürâka'nın yanına giderek, "Haydi seninle beraber gidip Hassân'ı vuralım. Yemin ederim ki o, bu sözleriyle benden ve senden başkasını kastetmemiştir. Yemin ederim ki, biz, ona göre Resûlullah'a daha yakınız." dedi. Ancak Cü'ayl gitmekten imtina ederek, "Resûlullah bana emretmeden böyle bir şey yapmam. Sen de Resûlullah'a danışmadan öyle yapma!" dedi. Ancak Safvân onu dinlemeden yalın kılıç Hassân b. Sâbit'e giderek kendi kavmi arasında ona vurdu. Bunun üzerine Ensâr onun üzerine atılarak onu yakalayıp bağladılar. Bunu ona en başta uygulayan kişi ise Sâbit b. Kays b. Şemmâs idi. Ona kötü bir esaret muamelesi yaptılar. Bir gün kendilerine uğrayan Umâre b. Hazm onlara, "Siz ne yapıyorsunuz? Siz bunu Resûlullah'ın emri ve rızasıyla mı, yoksa bildiğiniz başka bir şey üzerine mi yapıyorsunuz?" dedi. Onlar, "Resûlullah'ın (sas) bundan haberi yok." dediler. Bunun üzerine Sâbit'e "Sen cüretkâr davranmışsın, onu serbest bırak gitsin!" dedi" dedi. Daha sonra onu ve Sâbit'i Resûlullah'ın huzuruna götürmek isteyince Sâbit gitmek istemedi. Ancak Umâre bunu kabul etmeyerek onları Resûlullah'ın huzuruna götürdü. Hassân b. Sâbit dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! O bana kılıç çekerek kendi kavmim arasında beni yaraladı. Bu yaralardan dolayı muhakkak öleceğime inanıyordum" dedi.

Resûlullah bu sefer, Safvân'a yönelerek, *"Ona niçin silah çekip vurdun?"* diyerek kızdı. O da, "Ey Allah'ın Resûlü! O beni (diliyle) rahatsız ederek hicvetti, beni küçük düşürdü ve Müslüman olmamı kıskandı." dedi. Bu sefer Safvân'a yönelerek, *"Sen de birilerini İslâmiyetlerinden dolayı mı aşağıladın?"* dedi. Sonra Safvân'ı hapsedin, eğer arkadaşınız ölürse, siz de onu (kısasen) öldürün!" dedi. Bunun üzerine Safvân'ı dışarı çıkardılar. Safvân'a yapılanlar Sa'd b. Ubâde'ye ulaşınca, çıkıp kavmi olan Hazrec'e gelerek,

"Siz Resûlullah'ın akrabalarından bir adama yönelerek şiirlerinizle onu rahatsız ediyorsunuz, hicvediyorsunuz ve küçük düşürmeye çalıyorsunuz." diyerek ona söylenenlerden dolayı onlara kızdı ve sözlerine devam ederek, "Bir de Resûlullah aramızdayken onun akrabasını en kötü şekilde esir alıyorsunuz!" dedi. Onlar da, "Bize Resûlullah onu hapsetmemizi ve Hassân öldüğü takdirde, karşılığında onu da öldürmemizi emretti." dediler. Sa'd dedi ki: "Resûlullah için en sevimli davranış biçimi affetmektir. Ancak o, size hakça hükmetmiştir. Resûlullah Safvân'ın serbest bırakılmasından memnun olacaktır. Siz onu serbest bırakıncaya kadar ben buradan ayrılmayacağım." dedi. Hassân dedi ki: "Bana ait olan hakkımı ben sana bırakıyorum." dedi. Ancak Sâbit ile onun kavmi bunu kabul etmeyince, Kays b. Sâbit son derece kızarak, "Hayret bir şeysiniz. Ben sizi hiç böyle görmemiştim. Hassân kendisi hakkını helâl ederken size ne oluyor da buna razı olmuyorsunuz? Ben, Hazrec kabilesinden hiçbir kimsenin Sâbit'in babasını hoş gördüğü bir konuda onun reddedeceğini zannetmiyorum." dedi. Bunun üzerine halk utanarak Safvân'ı serbest bıraktılar. Sa'd onu alarak evine götürüp ona bir hülle giydirdi. Daha sonra Safvân namaz kılmak üzere Mescid'e girdi. Resûlullah (sas) onu görünce, *"Safvân?"* deyince, o da "Evet ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Resûlullah *"O hülleyi sana kim giydirdi?"* deyince, "Ona Sa'd b. Ubâde giydirdi." dediler. Resûlullah, *"Allah da ona bir Cennet elbisesi giydirsin!"* dedi.

Daha sonda Sa'd b. Ubâde, Hassân ile konuşarak, "Sen eğer, Resûlullah'a giderek ona, 'Ben Safvân'dan yana bütün hakkımı size bağışladım ey Allah'ın Resûlü!' demeyinceye kadar seninle hiç konuşmayacağım." dedi. Hassân da akrabalarıyla beraber, Resûlullah'a (sas) giderek, *"Ey Allah'ın Resûlü! Ben Safvân b. Mu'attal'dan yana tüm haklarımı sana bağışladım."* dedi. Resûlullah da (sas), *"İyi ettin; ben de kabul ettim."* dedi. Daha sonra Resûlullah (sas) da hakkından vazgeçmesine karşılık olarak ona geniş bir arazi parçası verdi.[106] Bu da, *"Beyraha"* adı verilen tarla idi.

[106] *"Mallarınızdan sevdiğinizi Allah yolunda infak etmedikçe, siz Allah katında iyiliğe asla ulaşmış olamazsınız.!"* (Âl-i İmran, 3/92) mealindeki ayet inince, Ebû Talha b. Sehl Resûlullah'a (sas) giderek "Ey Allah'ın Resûlü! Benim en çok sevdiğim malım "Beyreha" adlı tarlamdır. Allah katında onun faydasını ve bana ahiret azığı olmasını dileyerek bu tarlam bundan sonra, Allah

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı; dedi ki: Bana Süleyman b. Sühaym haber verdi. O da Nâfi b. Cübeyr b. Mut'im'den şunu rivayet etti:

Hassân b. Sâbit, Safvân'ı hapsetti. Hassân iyileşince, Resûlullah onu çağırarak kendisine, *"Ey Hassân! Başına gelenlerden dolayı iyilikle karşılık ver!"* dedi. Resûlullah da (sas) buna karşılık ona *Beyreha* denilen yer ile Sîrîn adlı cariyeyi verdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Safvân, Resûlullah (sas) ile beraber *Hendek* ve diğer savaşların tümünde hazır bulundu. O, Resûlullah'ın (sas) *Zülcedr* denilen yerde bulunan süt develerini, kaçırıp [çobanını da çeşitli işkencelerle öldüren] Iranîleri yakalamak üzere de, Kürz b. Câbir el-Fihrî ile beraber bulundu. Safvân b. Mu'attal, 60 yılında *Sümeysat*'ta[107] vefat etti.

Bize Vehb b. Cerîr haber verdi; dedi ki: Bize babam anlattı; dedi ki: el-Hasan'dan şöyle dediğini duydum:

Hassân b. Sâbit, Âişe hakkında söylediklerini söyleyince; Safvân, Allah kendisinin bu konuyla ilgili suçsuz olduğuna ilişkin eğer bir ayet indirirse, Hassân'a iyi bir kılıç darbesi indireceğine ilişkin yemin etmişti. Allah Teâlâ da onun suçsuzluğuna dair ayet indirince, Hassân'ın avucuna bir kılıç darbesi indirince Hassân'ın akrabaları onu yakalayarak kendisiyle Hassân'ı Resûlullah'ın huzuruna getirdiler. Resûlullah da (sas) kendisine kısas uygulamaları için Safvân'ı onlara teslim etti. Dönüp onu götürdükleri sırada Resûlullah (sas) ona ağladı. Onlara, "İşte Resûlullah (sas) Safvân'a ağlamaktadır, onu iade edin!" denilince, onu salıverdiler. Hassân da Resûlullah'ın (sas) hatırı için onu serbest bıraktı. Resûlullah (sas) bunun üzerine, *"Safvân'ı bırakın. Zira o, Allah'ı ve Resûlü'nü sevmektedir."* dedi.

Bize Yahya b. Hammâd haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O da Süleyman'dan şöyle rivayet etti; dedi ki: Bize Ebû Sâlih anlattı. O da Ebû Sa'îd el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Safvân b. el-Mu'attal'ın hanımı Resûlullah'a gelerek Kur'ân okuyup namaz kıldığı için Safvân'ın kendisini dövdüğünü ve oruçlu olduğu halde

---

için sadakadır." deyince Resûlullah; "Aferin sana! Bu ne güzel kâr getiren bir maldır!" dedi. Bk. Burhânüddîn el-Hârezmî, *el-Muğarrib fi Tertîbil-Muarrib,* (birr) maddesi (M).

[107] Burası, Adıyaman iline bağlı Samsat ilçesidir. Atatürk Barajı'na su tutulduktan sonra baraj gölü altında kalınca, buraya yakın bir yere aynı isimle yeni bir ilçe kurulmuştur (M).

kendisine oruç bozdurduğunu, kendisinin de sabah namazını güneş doğduktan sonra kıldığını ona şikâyet etti. Bunun üzerine Resûlullah kendisini çağırttı ve *"Bu kadın ne diyor? Kur'ân okuyor ve namaz kılıyor diye senin kendisini dövdüğünü söylüyor."* dedi. O da, "Ey Allah'ın Resûlü! Benden söz eden sureyi okuyor." dedi. Resûlullah, *"Eğer herkes onu okusaydı onlara kâfi gelirdi."* dedi. *"Sonra o, oruçlu iken senin kendisine oruç bozdurduğunu söylüyor."* buyurunca o, "Ey Allah'ın Resûlü! Ben genç bir adamım. O, oruçlu iken ben dayanamıyorum." deyince, Resûlullah kadınlara, *"Kocanızın izni olmadan nafile oruç tutmayın!"* dedi. Daha sonra, "Senin sabah namazını güneş doğduktan sonra kıldığından da şikâyet etmektedir." buyurunca, "Biz uykucu bir toplumuz. Bundan başka yapamıyorum." dedi. Resûlullah bunun üzerine, *"O zaman uyandığında kıl!"* dedi.

820. el-Haccâc b. Ilât ﴿الحجاج بن علاط﴾

[el-Haccâc b. Ilât] b. Hâlid b. Süveyre b. Cübeyr b. Hilâl b. Îd b. Zafer b. Sa'd b. Amr b. Behz b. İmruülkays b. Bühse b. Süleym.

O, Cahiliye döneminde birçok baskınlar düzenlemiştir. Kendisi yine bir baskın esnasında iken, kendisine Resûlullah'ın *Hayber*'de olduğu söylenince Müslüman olup Resûlullah (sas) ile beraber *Hayber* savaşına katıldı. Süleymoğulları yurdunda onun büyük miktarda altın madeni bulunmaktaydı. Kendisi, "Ey Allah'ın Resûlü! Bana izin ver de eşimin yanında bulunan malımı alayım. Zira benim Müslüman olduğumu anlarsa ondan hiçbir şey alamam." dedi. Onun hanımı Ümmü Şeybe bt. Amr b. Hâşim olup Mus'ab b. Umeyr el-Abderî'nin kız kardeşidir. Resûlullah da (sas) ona izin verdi. Bu sefer, "Ey Allah'ın Resûlü! Söylemek istediğimi ona söylemeliyim."[108] deyince, Resûlullah, *"Ona istediğini söyleyebilirsin!"* dedi. Bu şekilde el-Haccâc *Mekke*'de bulunan ailesinin yanına gitti. Bu sırada *Mekke* halkı, istihbarat yaparken, onlara Resûlullah'ın *Hayber*'e yürüdüğü haberi ulaştı. "Ey Haccâc, neler oluyor?" dediler. el-Haccâc da, "Yanımda sizi sevinderecek bazı haberler var; Muhammed ve adamları bugüne kadar

[108] Yalan söyleyebilmek için izin istemektedir (E).

kaleler[109] halkı gibi iyi savaşan bir toplulukla karşılaşmamışlardı. Şimdiye kadar benzeri duyulmamış bir yenilgiye uğradılar, Muhammed de kesin bir şekilde esir alındı. Hayberliler, "Onu (Muhammed'i) Mekkelilere göndermeden öldürmeyeceğiz." demişler. [el-Haccâc] dedi ki: Bunu duyanlar, "Size bir haber var, size bir haber!" diyerek (haberi duyurmak üzere) *Mekke*'de (sokaklarda) bağırmaya başladılar." Ben de, "Alacaklılarımdan malımı toplamada bana yardımcı olun! Zira tüccarlar oraya varmadan gidip de Muhammed ve arkadaşlarının (geride bıraktıkları) ganimetlerinden (satın alarak) yararlanmak istiyorum." dedim.

Bunun üzerine malımı topladılar, ben de eşimin yanına gittim. Onun yanında bir miktar malım vardı. Ona, "Ben ne duruyorum? Tüccarlar *Hayber*'e varmadan oraya gidip (ganimet) eşyası satın almalıyım." dedim. Abbâs b. Abdülmuttalib bunu duyunca beli tutuldu. Ayağa kalkamaz oldu. Bunun üzerine Ebû Zebîbe adındaki bir kölesini çağırarak, "Haccâc'a git ve kendisine de ki; Abbâs sana şöyle söylüyor: "Allah, haber verdiğin şeyin doğru meydana gelmiş olmasından daha yüce ve daha büyüktür." Köle giderek Abbâs'ın dediklerini söyleyince, Haccâc dedi ki: "Ebü'l-Fadl'a söyle, ben öğleyin gelinceye kadar, evinin bir tarafını bana ayırsın, hoşlanacağı bazı şeyler söyleyeceğim; ancak onları sır olarak saklaması gerekir." Daha sonra öğleyin gelerek, üç güne kadar kendisiyle ilgili kimseye bir şey söylememesine ilişkin Allah'a yemin ettirdi. Abbâs da buna ilişkin kendisine güven verdi. Bunun üzerine kendisine, "Ben Müslüman oldum. Eşimin yanında malım olduğu gibi, bazı kimselerde de alacaklarım var. Eğer borçlularım, Müslüman olduğumu öğrenirlerse, bana alacaklarımı ödemezler. Ben geldiğimde Resûlullah (sas) *Hayber*'i fethetmiş ve orada Allah ve Resûlü'nün okları adeta akmıştı. Oradan geldiğim sırada, Resûlullah, Huyey b. el-Ahtab'ın kızıyla da evlenmiş, Ebü'l-Hukayk'ın iki oğlu da öldürülmüştü."

Abbâs, belirlenen süre geçtikten sonra, üzerinde zaferana boyanmış bir hülle, elinde bir çubuk olduğu halde Haccâc b. Ilât'ın evine gidip,

[109] "Hayber" (خيبر), Şamlıların hac yolunun sol tarafına düşen, Medine'ye üç günlük mesafede bulunan ve bir çok kaleleri, tarıma elverişli arazileri ve hurmalıkları bulunan bir vilayet adıdır. Hayber, Yahudice "kale" anlamına gelmekte olup, bunun çoğulu, kaleler anlamına gelen "hayabir" (خيابر) şeklinde olduğundan, buranın halkına, "keleler halkı" anlamında, "ehl-ü Haybir" (اهل خيابر) tabiri kullanılmıştır. Bkz. Es-Salihî, Sebîlü'l-Hüdâ, c. V. s. 234. (M).

"Haccâc nerede?" diyerek elindeki çubukla Haccâc'ın kapısını tıkladı. Hanımı çıkarak, "Muhammed ve arkadaşlarının ganimetlerini satın almak üzere gitti." deyince Abbâs ona, "Sen adamın (eşinin) dinine uymadıkça onunla evli kalamazsın. Çünkü o Müslüman olmuş ve Resûlullah (sas) ile *Hayber*'in fethine de katılmıştır." dedi. Daha sonra Abbâs, Mescid'e (Mescid-i Harâm'a) gittiğinde Kureyş, el-Haccâc b. Ilât'ın durumundan bahsediyordu. Abbâs, "Hayır! Sizin yemin ettiklerinize yemin olsun ki, Resûlullah (sas) *Hayber*'i fethetmiş ve Huyey b. Ahtab'ın kızıyla evlenmiş olarak orasını terk etmiştir. Sizin, *Hayber* ve *Yesrib*'de Nadîroğulları'nın reisleri olarak bildiğiniz etli, beyaz tenli Ebü'l-Hukaykoğulları'nın boynunu vurmuştur. el-Haccâc da karısının yanındaki malini alarak kaçmış bulunmaktadır." dediğinde, "Bunları sana kim bildirdi?" diye sordular. "Kalbimde sadık, gönlümde güvenli olan el-Haccâc'ın kendisi söyledi." dedi. Bunun üzerine (konuyu araştırmak üzere) el-Haccâc'ın evine adam gönderdiler. el-Haccâc'ın malını alarak gitmiş olduğunu ve Abbâs'ın kendilerine anlatmış olduğu şeylerin hepsinin doğru olduğunu anladılar. Bunun üzerine müşrikler üzüntüye, Müslümanlar ise, sevince boğuldular. Zaten beş günden fazla kalmadan, Kureyş'e de bu şekilde haber geldi.

Tüm bunlar, Muhammed b. Ömer'in, ricalinden rivayet etmiş olduğu hadisidir.

[el-Vâkıdî] dedi ki: Bize Muhammed b. Ömer haber verdi, dedi ki: Bana Sa'îd b. Atâ b. Ebû Mervân anlattı. O babasından, o da dedesinden şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas) *Mekke* gazvesine çıkmak istediğinde, Haccâc b. Ilât ve Irbâd b. Sâriye es-Sülemî'ye haber göndererek onlara, *Medine*'ye gelmelerini emretti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: el-Haccâc b. Ilât *Medine*'ye hicret ettiğinde orada Benî Ümeyye b. Zeyd yurduna yerleşerek orada bir ev ve kendi adıyla bilinen bir mescit inşa etti. O, Ebû Nasr b. Haccâc olup, rivayet ettiği hadisler vardır.

821. el-Abbâs b. Mirdâs ﴾العباس بن مرداس﴿

[el-Abbâs b. Mirdâs] b. Ebû Âmir b. Hâris b. Abd b. İsa b. Rifâ'a b. el-Hâris b. Bühse b. Süleym. *Mekke*'nin fethinden önce Müslüman olmuştur.

Kendi toplumundan 900 kişilik bir grupla; at, süngü ve zırhlarla Resûlullah (sas) ile beraber *Mekke* fethine katılmak üzere Resûlullah'ın huzurunda hazır bulundular.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İkrime b. Ferrûh es-Sülemî anlattı. O da Mu'âviye b. Câhime b. Abbâs b. Mirdâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:. Abbâs b. Mirdâs dedi ki:

Ben, Resûlullah (sas) ile *el-Müşellel* adlı tepeden inip yürürken karşılaştım. Biz bu sırada harp araç gereçlerini sırtlanmış, atlar kişnemeleriyle de bize karşılık veriyordu. Bu sırada sıraya girmiştik. Resûlullah (sas), yanında Ebû Bekir ve Ömer olduğu halde dedi ki: *"Ey Uyeyne! Bunlar gördüğün gibi, Süleymoğulları olup, teçhizat ve adamlarıyla hazır bulunmaktadırlar."* O da dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Elçiniz onlara geldiği halde, bize uğramadı. Yemin ederim ki, kavmim de at ve silah konusunda hazır bulunmaktadır. Onlar iyi ata biner, iyi savaşır ve iyi ok atarlar." Abbâs b. Mirdâs da dedi ki: "Kes behey adam! Sen bilirsin ki, bizler senden de, senin kavminden de daha iyi ata biner ve daha iyi mızrak ve kılıç kullanırız." Uyeyne, "Sen yalan söyledin ve hıyanet ettin! Biz, senin bu anlattığın durumlarda daha ileriyiz. Arapların tümü de bunu bilir." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) ikisine de eliyle işaret edince her ikisi de sustu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı; dedi ki:

Resûlullah (sas) müellefe-i kulûba geçimlik verirken, el-Abbâs b. Mirdâs'a da dört deve verdi. Bunun üzerine Mirdâs, söylediği şu şiirinde Nebî'yi (sas) şöyle eleştirdi:

Bir ganimet ki, hak ettiğimden bana verildi.

Hâlbuki kumsalda halkın üzerine yapılan hamle benim hamlem idi.

Askerleri teşvik edişim, sabaha karşı baskın yapmak üzere geceleyin yürümeleri içindi.

Millet o sırada uyuklarken, ben hiç uyumamıştım.

Bununla beraber, Uyeyne ile el-Akra arasında,

Benimle Ubeyd adlı atımın hissesi,

Sadece onun ayak sayısı kadar dört tane küçük deveden ibaret oldu.

Ne Bedir, ne de Hâbis, hiçbir zaman,
Toplum içinde Mirdâs'ın üstüne çıkamadılar.
Harpte güçlü bir savunucu iken,
Bana ganimetten doğru dürüst bir şey verilmediği gibi,
Tamamen mahrum da bırakılmadım.
O ikisinden (Bedir ile el-Akra'dan) hiç geri kalmadım,
Bu gün düşürdüğün bir kimse ise, hiçbir zaman yükselemez.

Ebû Bekir, onun bu beyitlerini Resûlullah'a (sas) iletti. Resûlullah (sas) da Abbâs'a, *"Sen, 'Uyeyne ile el-Akra arasında benimle Ubeyd adlı atımın ganimetten hissesi' şeklindeki sözünü gördün mü?"* buyurunca, Ebû Bekir, "Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Resûlü! O öyle değildir." deyince, Resûlullah, *"Peki nasıldı?"* dedi. Ebû Bekir ise o beyti daha önce Abbâs'm okuduğu gibi aynen okuyunca, Nebî (sas), *"Akra veya Uyeyne'den hangisiyle başlasam, sana ne zarar verir?"* dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir, "Babam sana feda olsun (Ey Allah'ın Resûlü!) Sen ne bir şair ve ne de şiir râvîsisin. Zaten sana şairlik de yakışmaz." dedi. Resûlulah (sas), *"Bunun dilini benden kesin!"* buyurunca, bazı insanlar korkuya kapılarak, "Abbâs'a müsle uygulanması (dilinin kesilmesi) emredildi." dediler. Oysa Resûlullah, kendisine 100 deve verilmesini emrederek dilinin kendisinden yakınmaktan kesilmesini emretmişti. Ona elli devenin verilmesini emrettiği de söylenir.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da Urve'den şunu rivayet etti:

Abbâs b. Mirdâs, *Huneyn* günü Resûlullah, Ebû Süfyân, Uyeyne ve el-Akra b. Hâbis'e ganimetten verdiği kadar ona da verince, (şiir diliyle sitem etti) şöyle demiştir:

Benimle Ubeyd adlı atımın payını,
Uyeyne ve el-Akra arasında onların payı kadar mı yaptın?
Oysa kavmim arasında servet sahibiydim,
Şimdi ise, bana ne doğru dürüst şey verildi, ne de mahrum bırakıldım.

Bunun üzerine Resûlullah, *"Kesinlikle senin dilini keseceğim."* buyurduktan sonra, Bilâl'e de, *"Sana, 'Onun dilini kes!' dediğim zaman ona bir*

hulle ver!" diyerek tembihte bulundu. Daha sonra, "Ey Bilâl, onu götür de dilini kes!" dedi. Bunun üzerine, Bilâl onu götürmek üzere elinden tutup çekerken, "Ey Allah'm Resûlü! (Bu adam) dilimi mi kesecek? Ey muhacirler topluluğu! (Bu adam) dilimi mi kesecek? Muhacirler! Dilim mi kesilecek?" şeklinde söylenmeye başladı. Bilâl onun çok paniklediğini görünce, "Sana bir hulle giydirmek suretiyle dilini keseceğim." dedi. Böylece onu götürüp ona bir hulle verdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Abbâs b. Mirdâs ne *Mekke*'de, ne de *Medine*'de ikamet etmedi. O Resûlullah (sas) ile gazvelere katılır, sonra kavminin bulunduğu yere giderdi. *Basra* vadisinde konaklar, çoğu zaman *Basra*'ya giderdi. Bu nedenle Basralılar kendisinden rivayette bulunurlardı. Çocuklarımn kalanları *Basra* çölünde ikamet ettikleri gibi, onların kavminden bazıları *Basra*'ya yerleştiler.

822. Câhime b. Abbâs b. Mirdâs ﴿جاهمة بن العباس بن مرداس﴾

Müslüman olup Nebî (sas) ile arkadaşlık yaptı. Ondan bazı hadisler rivayet etmiştir.

Bize Haccâc b. Muhammed haber verdi. O da İbn Cüreyc'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Muhammed b. Talha b. Abdullah b. Abdurrahman, Ebû Talha haber verdi. O da Mu'âviye b. Câhime es-Sülemî'den şunu rivayet etti:

Câhime, Nebî'ye (sas) gelerek, "Ey Allah'ın Resûlü! Ben gazvelere katılmak için istişarede bulunmak üzere geldim." dedi. Nebî (sas) de, *"Annen var mı?"* diye sordu. O da "Evet!" dedi. Bunun üzerine, *"Ona bak! Zira Cennet onların ayağı altındadır."* dedi. Bunu veya benzerini, değişik yerlerde, ikinci ve üçüncü kez tekrarladı.

823. Yezîd b. el-Ahnes b.Habîb ﴿يزيد بن الأخنس بن حبيب﴾

[Yezîd b. el-Ahnes b. Habîb] b. Cürre b. Zağb b. Mâlik b. Hufâf b. İmruülkays b. Bühse b. Süleym. O, Ebû Ma'n b. Yezîd es-Sülemî'dir ki, Ebû Cüveyriye onun şöyle dediğini rivayet etti: "Ben, babam ve dedem, Resûlullah'a biat ettik. Bir ara, ben ona bir anlaşmazlığımızı ilettiğimde, O beni haklı bularak lehime hükmetmişti." Resûlullah (sas) *Mekke*'nin

fethi gününde, Süleymoğullarını temsilen tayin ettiği dört sancaktan birini Yezîd b. Ahnes'e vermişti. Bundan sonra Yezîd ve oğlu *Kûfe*'ye yerleştiler. Ma'n b. Yezîd, Mercü Râhit olayında hazır bulundu.

824. ed-Dahhâk b. Süfyân el-Hâris ﴿الضحاك بن سفيان بن الحارث﴾

[ed-Dahhâk b. Süfyân el-Hâris] b. Zâide b. Abdullah b. Habîb b. Mâlik b. Hufâf b. İmruülkays b. Bühse b. Süleym. Müslüman olup Nebî ile (sas) arkadaşlık etti. Nebî (sas) *Mekke*'nin fethi gününde ona da bir sancak tahsis etti.

825. Utbe b. Ferkad ﴿عتبة بن فرقد﴾

[Utbe b. Ferkad] b. Yerbû b. Habîb b. Mâlik b. Es'ad b. Rifâ'a b. Rebî'a b. Rifâ'a b. el-Hâris b. Bühse b. Süleym. O, *Kûfe*'de Ferâkide'nin ileri geleni idi.

826. Hufâf b. Umeyr b. el-Hâris ﴿خفاف بن عمير بن الحارث﴾

[Hufâf b. Umeyr b. el-Hâris] b. eş-Şerîd -Adı Amr'dır.- b. Rebâh b. Yakaza b. Usayye b. Hufâf b. İmruülkays b. Bühse b. Süleym. Şair bir kişi olup, kendisine Hufâf b. Nedbe denirdi. Nedbe ise, onun annesi olup, kendisi onunla tanınırdı. Bu kadın, Şeytan b. Kannân'ın kızı olup el-Hâris b. Ka'boğulları'ndan bir esir idi. Nedbe'nin, esmer bir cariye olduğu da söylenir. Hufâf, *Mekke* fethinde Resûlullah (sas) ile beraber bulundu. Benî Süleym'in diğer sancağı ona teslim edilmişti.

827. İbn Ebü'l-Avcâ es-Sülemî ﴿ابن أبي العوجاءالسلمي﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah anlattı. O da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) İbn Ebü'l-Avcâ es-Sülemî'yi, 7. yılın Zilhicce ayında, elli kişilik bir seriyyenin başında Benî Süleym'e gönderdi. Karşılarına çok sayıda kişi çıkıp onlarla çarpışmaları sonucunda oradaki Müslümanların tümü şehit olurken, İbn Ebü'l-Avcâ, arkadaşları arasında yaralı olarak

Medine'ye getirildi. Bu olayın haberi, Resûlullah'a (sas) 8. yılın Safer ayının başlarında ulaştı.

828. el-Verd b. Hâlid b. Huzeyfe ﴿الورد بن خالد بن حذيفة﴾

[el-Verd b. Hâlid b. Huzeyfe] b. Amr b. Halef b. Mâzin b. Mâlik b. Sa'lebe b. Bühse b. Süleym. Müslüman olup, Nebî (sas) ile arkadaşlık yapmıştır. *Mekke*'nin fethi gününde Peygamber'in sağ tarafında bulunuyordu.

829. Hevze b. el-Hâris b. Ucre ﴿هوذة بن الحارث بن عجرة﴾

[Hevze b. el-Hâris b. Ucre] b. Abdullah b. Yakaza b. Usayye b. Hufâf b. İmruülkays b. Bühse b. Süleym. Müslüman olarak *Mekke* fethinde bulunmuştur. Sancağın taşınması konusunda bir amcası oğluyla tartışan ve (bir beyit halinde) Ömer b. el-Hattâb'a hitaben,

"Bu iş, döne dolaşa, ehli olmayana düştü;
Ey yönetici! Bak, bakalım nereye gidiyorsun?" diyen kişidir.

830. el-Irbâd b. Sâriye es-Sülemî ﴿العرباض بن سارية السلمي﴾

"Ebû Necîh" künyesiyle bilinirdi. Muhammed b. Sa'd dedi ki: Ben, Ebû Muğîre el-Hımsî'den şöyle dediğini haber aldım: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Meryem anlattı. dedi ki: Bana Hubeyb b. Abdullah anlattı; dedi ki: el-Irbâd b. Sâriye, kendisini kastederek şöyle dedi:

Keşke halk "Ebû Necîh şöyle yaptı, Ebû Necîh böyle yaptı" deseydi!

831. Ebû Husayn es-Sülemî ﴿أبو حصين السلمي﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ebû Yahya el-Eslemî anlattı. O Ömer b. el-Hakem b. Sevbân'dan, o da Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Husayn es-Sülemî, kendisine ait altın madeninden bir parçayla geldi. Onunla Resûlullah'ın (sas) kendisine kefil olduğu bir borcunu ödedi. Güvercin yumurtası büyüklüğünde bir altın parçası kadar bir miktar artınca, onu Resûlullah'a (sas) götürerek, "Ey Allah'ın Resûlü! Bunu Allah'ın senin için uygun gördüğü veya kendin uygun gördüğün bir yere sadaka

olarak ver." dedi. [Râvî] dedi ki: O, Resûlullah'ın sağ tarafından geldi Resûlullah (sas) ondan yüz çevirdi; soldan geldi, yine yüz çevirdi. Bu sefer Resûlullah'ın önüne gelerek aynı şeyi tekrarlayınca Resûlullah (sas) başını önüne eğdi. Bu dediklerini çok tekrarlayınca altını elinden alarak öyle bir fırlattı ki, eğer ona değseydi, kafasını kırardı. Sonra Resûlullah (sas) ona dönerek, *"Biriniz, malına yönelerek ondan sadaka verir, sonra da oturur, insanlardan dilenmeye başlar. Sadaka vermek zenginliğe bağlıdır. Sen önce geçimini üstlendiğin kimselerin geçimini sağlamakla işe başla!"* dedi.

Benî Eşca b. Reys b. Gatafân b. Sa'd b. Kays b. Aylân b. Mudar'dan Olanlar

832. Nu'aym b. Mes'ûd b. Âmir ﴿نعيم بن مسعود بن عامر﴾

[Nu'aym b. Mes'ûd b. Âmir] b. Üneyf b. Sa'lebe b. Kunfüz b. Halâve b. Sübey b. Bekir b. Eşca.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Âsım el-Eşca'î anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Nu'aym b. Mes'ûd dedi ki:

Ben, Benî Kurayza'dan Ka'b b. Esed'in yanına gider onlarda; günlerce orada kalır, içtiklerinden içer, yediklerinden yerdim. Sonra (döneceğim sırada da) bineğime kaldıracağı kadar hurma yüklerlerdi. Onu aileme götürürdüm. *Hendek* savaşında ahzâb, Resûlullah'ın (sas) üzerine yürüyünce, ben ve kavmim, kendi dinimiz üzere idik. Resûlullah da bu durumumu biliyordu. O sırada Allah İslâm sevgisini kalbime koydu. Ancak bunu (bir süre) gönlümde saklı tuttum. Akşam ile yatsı arası Resûlullah'a (sas) gittim. O sırada kendisini namaz kılarken buldum. Beni görünce oturup, *"Seni buraya getiren nedir? Ey Nu'aym!"* dedi. Ben de, "Seni tasdik etmek ve getirdiğin Kitab'ın hak olduğuna tanıklık yapmak için geldim. Artık bana istediğin her şeyi emredebilirsin [her zaman emrindeyim] ey Allah'ın Resûlü!" dedim. Bunun üzerine, *"Bu insanları bizden uzaklaştırabilirsen uzaklaştır."* dedi. Ben de, "Ey Allah'ın Resûlü! Yaparım. Ancak istediğimi

söyleyebilir miyim?"[110] dedim. O da, *"Ne dersen de, serbestsin."* dedi. Bunun üzerine Benî Kurayza'ya giderek onlara; "Size söyleyeceklerimi sakın kimseye anlatmayın ve çok gizli tutun!" dedim. Onlar da öyle yapacaklarına söz verince, "Kureyş ile Gatafân kabilesi, Muhammed (sas) ile savaşmaktan vazgeçmek üzereler. Fırsat bulurlarsa, değerlendirecekler; değilse, memleketlerine geri dönecekler. Bu nedenle onlardan birisini rehine almadan onlarla beraber savaşmayın." dedi. Onlar, "Bizim için önemli olan bir görüşe ve faydamıza olacak önemli bir öğüte işaret ettin." dediler. Sonra Ebû Süfyân b. Harb'ın yanına giderek ona şunları söyledi: "Sana bir öğüt vermeye geldim. Sakın kimseye söyleme!" O da, "Öyle yaparım." dedi. Bunun üzerine, "Biliyor musun? Benî Kurayza, kendileriyle Muhammed arasında yaptıklarına pişman olmuşlar, bu nedenle ona müracaat ederek, aralarını düzeltmek istiyorlar. Ben yanlarındayken ona elçi gönderip, biz Kureyş ile Gatafân'ın eşrafından, yetmiş kişi alarak onların boynunu vurmak üzere sana teslim edeceğiz. Kureyş ile Gatafân'ı senden uzaklaştırıncaya kadar, sen de kırdığın kanadımız olan Benî en-Nadîr'i, yurtlarına geri gönderinceye kadar onlara karşı seninle beraber olacağız." dediler. Bu nedenle sizden herhangi birilerini rehin almak isterlerse sakın onlara kimseyi teslim etmeyin ve onlardan sakının!" dedi. Sonra Benî Gatafân'a giderek, Kureyş'e söylediklerini onlara da söyledi. Onlardan bazıları da onu tasdik ettiler. Bunun üzerine Benî Kurayza, Kureyş'e haber göndererek, "Bizde kalmak üzere, sizden bazı kişileri rehin bırakmadan, Muhammed'e karşı sizinle savaşmayız. Biz, açık vermenizden ve bizi Muhammed ile baş başa bırakmanızdan endişe ediyoruz." dediler. Bunun üzerine Ebû Süfyân, "İşte Ebû Nu'aym da böyle söylemişti." dedi. Kureyş'e haber yolladıkları gibi, Benî Gatafân'a da aynı şeklide haber yolladılar ve aynı şeyleri onlara da söylediler. Bunun üzerine, "Vallahi biz, size kimseyi rehin bırakmayız. Haydi, bu şekilde kalkın savaşalım." dediler. Yahudiler dediler ki, "Tevrat'a yemin olsun ki, Nu'aym'ın verdiği haber doğrudur." Kureyş ile Benî Gatafân da onun dediğini doğruladılar. Böylece her biri diğerinin yardımından umudunu kesince, ittifakları bozularak dağıldılar. Ebû Nu'aym şöyle derdi:

[110] Yalan söyleyebilmesi için izin istiyor. Bilindiği gibi savaş sırasında düşmanı yanıltmak amacıyla yalan söylemeye cevaz verilir (E).

"Ben Resûlullah'ın (sas) sır arkadaşı olarak ahzâb [koalisyon güçleri] dağılıncaya kadar her yönden aralarını bozdum." Bundan itibaren Nu'aym, sağlam bir Müslüman olarak hayatını devam ettirdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Nu'aym b. Mes'ûd bundan sonra hicret ederek *Medine*'ye yerleşti ve orada çocukları oldu. Resûlullah (sas) gazaya çıktığı zaman o da kendisiyle beraber çıkardı. Resûlullah (sas) *Tebûk*'e çıkmak istediğinde, düşmanlarına karşı gazaya çıkmak üzere, kendi kavmini ikna etmek için Nu'aym'ı onlara elçi olarak gönderdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Atâ b. Ebû Mervân anlattı. O babasından, o da dedesinden rivayet etti; dedi ki:

Resûlullah (sas), Nu'aym b. Mes'ûd ile Ma'kıl b. Sinân'ı, *Mekke* fethine çıkmak için *Medine*'de hazır bulunmalarına ilişkin emri Eşca (kabilesine) iletmek üzere gönderdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Halef b. Halîfe'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Resûlullah, Nu'aym b. Mes'ûd vefat ettiğinde, onun ağzındaki yemek artıklarım çıkardı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu hadis uydurmadır. Zira Nu'aym b. Mes'ûd, Resûlullah (sas) döneminde değil, Osman b. Affân (r) döneminde vefat etmiştir.

833. Mes'ûd b. Ruhayle b. Âiz ﴿مسعود بن رخيلة بن عائذ﴾

[Mes'ûd b. Ruhayle] b. Âiz b. Mâlik b. Hubeyb b. Nübeyh b. Sa'lebe b. Kunfüz b. Halâve b. Mes'ûd b. Bekir b. Eşca.

O Ahzâb *Hendek* Savaşı) gününde müşriklerle müttefik olan Eşca kabilesinin komutanıydı. Ancak daha sonra Müslüman olarak, güzel ahlâklı bir Müslüman oldu.

834. Huseyl b. Nüveyre el-Eşca'î ﴿حسيل بن نويرة الأشجعى﴾

Bu zat, *Hayber* fethine çıktığı zaman Resûlullah'm (sas) yol rehberiydi. *Cinâb*'tan Resûlullah'a (sas) gelerek Gatafân'dan bir grubun, *Cinâb*'a

geldiğini haber vermiş, Resûlullah (sas) da bunun üzerine, Bişr b. Sa'd komutasında 300 kişilik bir Müslüman kuvvetinden oluşan bir seriyyeyi onların üzerine göndermişti. Bu birlik, onlarla başarılı bir karşılaşma yaparak salimen geri dönmüşlerdi.

835. Abdullah b. Nu'aym el-Eşca'î ﴿عبد الله بن نعيم الأشجعى﴾

Bu zat da, Huseyl b. Nüveyre gibi *Hayber* fethine gidildiğinde, Resûlullah'a (sas) yol rehberliği yapmıştır.

836. Avf b. Mâlik el-Eşca'î ﴿عوف بن مالك الأشجعى﴾

Bize Abdülvehhâb b. Atâ el-Iclî haber verdi; dedi ki:

Bize Ebû Sinân haber verdi. O da bazı arkadaşlarından, Resûlullah'ın (sas) Ebü'd-Derdâ ile Avf b. Mâlik el-Eşca'î'yi kardeş ilan ettiğini rivayet etti.

Muhamed b. Ömer dedi ki: Avf b. Mâlik, *Hayber*'de, Müslüman olarak hazır bulundu. *Mekke*'nin fethi gününde de, Eşca kabilesinin sancağı, Avf b. Mâlik'in elindeydi.

Bize Ubeydullah b. Musa ve Abdülvehhâb b. Atâ haber verdiler; dediler ki: Bize Üsâme b. Zeyd el-Leysî haber verdi. O da Mekhûl'den şöyle dediğini rivayet etti:

Avf b. Mâlik, parmağında bir altın yüzük olduğu halde, Ömer b. el-Hattâb'a geldi. Ömer eliyle parmağına vurarak, "Sen altın mı kullanıyorsun?" diyerek onun yüzüğünü fırlattıktan sonra ona, "Seni incitmekten ve yüzüğünü kaybetmekten başka bir şey yapmadık." dedi. Ertesi gün, bu sefer bir demir yüzükle gelince Ömer, "Bu da Cehennem ehlinin süsüdür." dedi. Ertesi gün gümüşten bir yüzük olduğunu görünce, buna ses çıkarmadı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Avf b. Mâlik, Ebû Bekir'in hilafeti döneminde *Şam* bölgesine giderek Hıms'a yerleşti. Abdülmelik b. Mervân'ın hilâfetinin ilk yıllarına kadar orada kaldı. 73 yılında vefat etti. Kendisi, *"Ebû Amr"* künyesiyle bilinirdi.

837. Câriye b. Humeyl b. Nüşbe ﴿جارية بن حميل بن نشبة﴾

[Câriye b. Humeyl b. Nüşbe] b. Kurt b. Mürre b. Nasr b. Dühmân b. Bisâr b. Sübey b. Bekir b. Eşca. İlk Müslümanlardan olup, Nebî (sas) ile arkadaşlık yapmıştır.

Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî babasından rivayetle şunu zikretti. "Câriye b. Humeyl, Nebî (sas) ile *Bedir*'de hazır bulunmuştur." Ancak, kendisinden başka âlimlerden herhangi birisi böyle bir şey söylemediğinden, bu durum [Câriye'nin *Bedir*'de bulunduğu rivayeti] bize göre sabit (kesin) değildir.

838. Âmir b. el-Adbat el-Eşca'î ﴿عامر بن الأضبط الأشجعى﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd b. Kuseyt anlattı. O babasından, o da Abdurrahman b. Abdullah b. Ebû Haderd el-Eslemî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bizi Ebû Katâde el-Ensârî ile birlikte *Batnü İdam*[111] (بطن إضم) denilen mevkiye yönlendirdiğinde, bize Âmir b. el-Adbat el-Eşca'î uğrayarak İslâm selamı ile selam verdi, biz de kendisine saldırmaktan sakındık. Ancak o sırada yanımızda bulunan Muhallim b. Cessâme, üzerine atılarak onu öldürdü; devesini, eşyasını ve bir fıçı sütünü de yağmaladı. Biz Resûlullah'a (sas) ulaştığımızda, durumumuzla ilgili olarak Kur'ân'ın şu ayeti indi: ***"Ey iman edenler! Allah yolunda yeryüzünde dolaşırken, (insanların durumunu) tam olarak açığa çıkarın! Size (İslâm selâmı ile) selâm verenlere, dünya hayatının geçici varlıklarını arzulayarak, (bilir, bilmez) "Sen Müslüman değilsin" demeyin!"***[112]

Muhammed b. Ömer dedi ki: Biz, Muhallim b. Cessâme'nin, Reslullah'ın (sas) Âmir b. el-Adbat'a karşılık ona kısas uygulamak istediğinde başından geçen kıssasını anlattık. Uyeyne b. Bedr ile el-Akra b. Hâbis arasında *Huneyn*'de Resûlullah'ın (sas) huzurunda geçen diyalogu, daha sonra ise Resûlullah'm (sas) onun diyetinin ödenmesini uygun görerek, "Hemen

[111] Bkz. 27 nolu dip not. (M).
[112] Nisa, 4/94

burada elli deve peşin ve dönüşümüzde de elli deve ödeyelim." dediğini ve Resûlullah'ın (sas) Muhallim b. Cessâme'nin olayında kabul edinceye kadar bu teklifi halka tekrarladığını anlatmıştık.

839. Ma'kıl b. Sinân b. Müzahhir ﴿معقل بن سنان بن مظهر﴾

[Ma'kıl b. Sinân b. Müzahhir] b. Arekî b. Fityân b. Sübey b. Bekir b. Eşca'dır. Nebî (sas) ile *Mekke* fethinde bulunmuş ve el-Harre olayına kadar yaşamıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Osman b. Ziyâd el-Eşca'î anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ma'kıl b. Sinân, Nebî (sas) ile arkadaşlık yapmış ve *Mekke*'nin fethi gününde kendi kavminin sancağını taşımıştır. Kendisi yakışıklıklı bir genç olup, bundan (*Mekke*'nin fethinden) sonra uzun bir müddet yaşadı. *Medine* valisi olan el-Velîd b. Utbe b. Ebû Süfyân, onu Yezîd b. Mu'âviye'ye biat etmek üzere gönderdi. O da Medineli bir heyetle *Şam*'a giderek orada "Müsrif' diye bilinen Müslim b. Ukbe ile bir araya geldi. Bir müddet sohbet edip konuştuktan sonra Ma'kıl b. Sinân, Yezîd b. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'dan bahsederek, "Bu adama kerhen biat etmek üzere geldim. Kendisine gelişim ise, kaza ve kaderin cilvelerindendir. Bu adam, içki içen, nikâhlanması haram olan kadınlarla evlenen, bundan da zevk alarak vazgeçmeyen birisidir." Sonra Müsrif'e "Ben tüm bunları, senin yanında sır olarak bırakıyorum." deyince Müsrif ona, "Yemin olsun ki, ben bu dediklerini hemen bu gün gidip Emîrü'l-Mü'minîn'e söyleyecek değilim. Lâkin Allah'a ahdim olsun ki sen, yakanı benden kurtaramayacaksın. Ben her zaman alnının çatına vuracak güçteyim."

Müsrif, *Medine*'ye geldiğinde, aralarında *el-Harre* olayı meydana geldi. O sırada Ma'kıl muhacirler tarafındaydı. Müsrif onu esir olarak getirtip kendisine, "Ey Ma'kıl b. Sinân! Susadın mı?" dedi. O da "Evet Allah Emiri ıslah etsin!" dedi. Bunun üzerine, "Onun başını eğerek ona su içirin!" dedi. Onun başım eğerek su içirdiklerinde, "Kana, kana su içtin mi?" diye sordu. O da "Evet!" dedi. Kendisine, "Otur!" dedikten sonra, Nevfel b. Müsahik'a, "Kalk boynunu vur!" dedi. O da kalkıp boynunu vurdu. Ardından, "Allah'a yemin olsun ki, imamının aleyhinde konuştuğunu duyduktan sonra, seni

bu halinle bırakacak değildim." dedi. [Râvî] dedi ki: "el-Müsrif, onu ölünceye kadar hapsetti (ona mübbet hapis cezası verdi).[113] *el-Harre* olayı, 63 yılının Zilhicce ayında vuku buldu. Şair bu konuyla ilgili olarak şöyle demiştir:

Hele şu Ensâra bakın! Onlar eşrafına ağlarken,
Eşca kabilesi de Ma'kıl b. Sinân'a ağlamaktadır.

840. Ebû Sa'lebe el-Eşca'î ﴿أبو ثعلبة الأشجعى﴾

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Mendel b. Ali anlattı. O İbn Cüreyc'den, o Ebü'z-Zübeyr'den, o Amr b. Nebhân'dan, o da Ebû Sa'lebe el-Eşca'î'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, "Ey Allah'ın Resûlü! İki oğlum İslâm döneminde vefat etti." dedim. Resûlullah (sas) da bunun üzerine; *"Kimin Müslüman olarak iki çocuğu vefat ederse, Allah o ikisine olan merhametinin faziletinden dolayı o kişiyi cennete koyar."* dedi.

841. Ebû Mâlik el-Eşca'î ﴿أبو مالك الأشجعى﴾

Bize Abdülmelik b. Amr b. Ebû Âmir el-Akadî haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr b. Muhammed anlattı. O Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den, o Atâ b. Yesâr'dan, o Ebû Mâlik el-Eşca'î'den, o da Nebî'den (sas) şunu rivayet etti:

"Allah katında en büyük aşırma, bir toprak parçasından aşırılan bir zirâ miktarıdır. Siz, bir tarlada veya bir evde iki komşu adamdan birisinin, kardeşinin payından bir zirâ ayırdığını gördüğünüzde biliniz ki o kişi, Kıyamet gününe kadar yedi kat yer altında onun boynuna bir tasma olarak takılır."

Sakîf'ten Olanlar

[Sakîf'in] adı Kasî b. Münebbih b. Bekir b. Hevâzin b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylân b. Mudar'dır.

---

[113] el-Mu'cemü'l-Vasit'te, metinde geçen قتله صبرا deyimi, حَبسه حَتّى مَات şeklinde açıklanmıştır. (M).

842. el-Muğîre b. Şu'be b. Ebû Âmir ﴿المغيرة بن شعبة بن أبي عامر﴾

[el-Muğîre b. Şu'be b. Ebû Âmir] b. Mes'ûd b. Mu'attib b. Mâlik b. Ka'b b. Amr b. Sa'd b. Avf b. Sakîf. Annesi Esmâ bt. el-Efkam b. Ebû Amr b. Zuveylim b. Cu'ayl b. Amr b. Dühmân b. Nasr'dır. el-Muğîre b. Şu'be, *"Ebû Abdullah"* künyesiyle bilinirdi. Aynı zamanda kendisine, "Muğîretü'r-Re'y" de denirdi. O, dâhi bir kişi olup, aklında çatışan iki şey olduğunda, mutlaka bunlardan birisiyle bir çıkış yolu bulurdu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sa'd es-Sekafî, Abdurrahman b. Abdülazîz, Abdülmelik b. İsa es-Sekafî, Abdullah b. Abdurrahman b. Ya'lâ b. Ka'b ve Muhammed b. Ya'kûb b. Utbe anlattı. O babasından ve başkalarından şöyle dediklerini rivayet etti: el-Muğîre b. Şu'be dedi ki:

Biz dinine bağlı bir Arap kavimi idik ve Lât adlı puta tapardık. Kavmimin Müslüman olduğunu görsem bile o zaman onların peşinden gitmemeyi düşünüyordum. Benî Mâlik'ten bir grup, Mukavkıs'a bazı hediyelerle gitmeye karar verince, ben de onlarla gitmek istedim. Bu konuda amcam Urve b. Mes'ûd ile istişare ettim. O beni onlarla gitmekten sakındırdı ve bana, "Onlar arasında seninle beraber gidecek atalarımın çocuklarından hiç kimse yoktur" dedi. Ancak ben gitmede direnerek onlarla beraber yola çıktım. Onlar arasında benim dışımda Ahlâf'tan kimse yoktu.[114] Sonunda *İskenderiye*'ye girdik. Bir de ne görelim Mukavkıs, denize nazır bir mecliste bulunmaktaydı. Ben bir sandala binerek onun meclisinin bulunduğu yerin hizasına geldim. Kendisi beni tanımadığından, birisine kim olduğumu ve ne istediğimi sormasını emretti. Görevli durumumuzu sorunca, ona durumumuzu ve geliş amacımızı anlattım. Bunun üzerine, bize bir ziyafet düzenlenmek üzere kiliseye inmemizi emretti. Daha sonra bizi çağırınca, huzuruna girdik. O, Benî Mâlik'in reisine bakıp onu yanına çağırarak yanı başına oturttu ve ona: "Bütün bu topluluk, Benî Mâlik'ten midir?" diye sordu. O da, "Evet! Ahlâf kabilesinden bir kişi hariç, diğerleri, hep Benî Mâlik'tendir." cevabını vererek beni de ona tanıttı. Bu durumda ben ona göre, toplumun en basiti idim.

[114] Tâif'te oturan Sakîf kabilesi Benî Mâlik ve el-Ahlâf olmak üzere iki rakip gruba bölünmüştü (E).

Onlar hediyelerini takdim ettiler. O da, son derece memnun kalarak onları kabul etti ve bunların alınarak karşılığında birbirinden üstün hediyelerin verilmesini emretti. Bana da, söylemeye bile değmeyen basit bir şey verdi. Çıktığımızda Benî Mâlik'in sevinçli bir şekilde ailelerine hediyelikler satın aldıklarını gördüm. Aralarında hiç birisi bana [gördüğüm muamele sebebiyle] üzüntüsünü ifade etmedi. Onlar, beraberlerinde şarap alıp yolda içmeye başladılar. Ben de onlarla beraber içtim; ama ben kendimde idim. Onlar *Tâif*e yöneldiklerinde, aldıkları hediyeleri ve hükümdardan gördükleri ilgiyi anlatmalarına ve kavmime de hükümdarın bana karşı kısıtlı ve ilgisiz davrandığını nakletmelerine gönlüm razı olmadı. Bunun için onları öldürmeye karar verdim. Biz *Büsâk* denilen yere vardığımızda, kendimi hasta göstererek başımı bağladım. Bunu gördüklerinde, neyimin olduğunu sordular. Ben de, başımın ağrıdığını söyledim. Onlar şaraplarını ortaya koyup beni de çağırınca, "Benim başım ağrıyor, ben ancak size bardaklarınızı doldurabilirim." dedim. Buna itiraz etmediler. Oturup onlara kadeh üstüne kadehler içirmeye başladım. Her bir bardak boşalınca onların içmeye iştahları artıyordu. Onlara dönüp dönüp bardaklarına şarap boşaltıyordum. Artık kâseleri kuruyunca, akılları başlarından giderek uyumaya başladılar. Bu esnada üzerlerine atılarak onları teker teker öldürdüm ve yanlarındaki her şeyi de alarak Nebî'nin (sas) yanına geldim. Kendisini, ashâbının arasında Mescid'de oturmuş olarak buldum. Üzerimde yolculuk kıyafeti olduğu halde, kendisine İslâm selâmı ile selâm verdim. Beni tanıyan Ebû Bekir b. Ebû Kuhâfe bana bakarak, "Kardeşim Urve'nin oğlu! Sen mi geldin?" dedi. Ben de "Evet, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve Resûlü olduğuna tanıklık etmek üzere geldim." dedim. Resûlullah (sas), *"Seni İslâm'a hidayet eyleyen Allah'a hamdolsun."* dedi. Ebû Bekir, "Siz *Mısır*'dan mı geldiniz?" diye sordu. Ben de, "Evet!" dedim. "Peki, seninle beraber olan Mâlikliler ne yaptılar?" dedi. "Onlarla benim aramda, Arap geleneğinden kalma bir sorun vardı. Bu nedenle şirk dini üzereyken onları öldürdüm ve eşyalarını alarak, humusunu alması veya onunla ilgili varsa başka görüşünü beyan etmesi için Resûlullah'a (sas) getirdim. Bu müşriklerden elde edilen bir ganimettir. Ben ise, Muhammed'i (sas) tasdik etmiş bir Müslümanım." dedim. Bunun üzerine Resûlullah, *"Senin Müslümanlığını kabul ediyorum. Ancak eşyalara gelince, ne onların*

mallarından bir şey alır, ne de beşe bölerim. Zira bu bir ihanettir. İhanette ise, hayır yoktur." dedi. Bunun üzerine uzak, yakın olayların mahcubiyeti beni sararak dedim ki: "Ben onları öldürdüğümde, kendi kavmimin dini üzere idim. Daha sonra huzuruna girdiğim saatte Müslüman oldum." dedim. Resûlullah (sas) da, *"İslâm, kendisinden önceki şeyleri (günahları) ortadan kaldırmıştır."* dedi.

[Muğîre b. Şu'be] dedi ki: -Onlardan on üç kişi öldürmüştü.- Bu durum *Tâif*'teki Sakîf kabilesine ulaştığında, birbirlerini savaşa davet ettiler. Daha sonra, Urve b. Mes'ûd'un benim yerime on üç diyet vermesine mukabil, barışa razı olmuşlardı. el-Muğîre dedi ki: "Resûlullah'ın (sas) 6. yılın Zilkâde ayında yapmış olduğu *Hudeybiye* umresine kadar hep yanında kaldım. Bu da kendisiyle çıktığım ilk sefer idi. Ebû Bekir es-Sıddîk ile beraber, Resûlullah'ın (sas) yanına gelip gidenlerdendim."

Kureyş, *Hudeybiye* Antlaşması yılında Urve b. Mes'ûd'u Resûlullah (sas) ile konuşmak üzere onun yanına gönderdi. Urve, Resûlullah'ın yanına gelerek onunla konuştu. el-Muğîre b. Şu'be başında miğfer olduğu halde Resûlullah'ın (sas) yanı başında durmaktayken Urve, elini Resûlullah'ın (sas) sakalına sürüyordu. el-Muğîre, Urve elini Resûlullah'ın sakalına sürmekteyken ona, "O (kılıç) henüz sana ulaşmadan elini çek!" dedi. Bunun üzerine Urve, "Ey Muhammed kimdir bu adam? Bu ne kadar da kaba, saba bir insanmış!" dedi. Resûlullah, "Bu, senin kardeşinin oğlu el-Muğîre b. Şu'be'dir." dedi. Bunun üzerine Urve, "Vefasız herif! Ben daha dün senin üzerimdeki pisliğini temizleyebildim!" dedi. Böylece Urve, Kureyş'e giderek Resûlullah (sas) ile konuştuklarını onlara bildirdi.

Muğîre b. Şu'be, bundan sonra Resûlullah (sas) ile beraber tüm savaşlara katıldı. Sakîf kabilesinin heyeti gelince, onları misafir ederek ikramda bulundu. Resûlullah (sas), el-Muğîre b. Şu'be'yi Ebû Süfyân b. Harb ile beraber *Tâif*'e gönderdi, onlar da Sakîf'in tanrısı olan Lât putunu yıkarak geldiler.

Muğîre b. Şu'be dedi ki: "Ben Resûlullah'ın abdest suyunu taşırdım; Veda Haccı'nda ben yanındayken, abdest alarak mestlerinin üzerini mesh ettiğini gördüm."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Ali b. Yezîd şunu haber verdi:

Resûlullah (sas) *Hudeybiye*'deyken, Urve b. Mes'ûd, ona gelerek kendisiyle konuşurken elini onun sakalına sürüyordu. el-Muğîre b. Şu'be ise, eli silahta hazır beklemekteydi. el-Muğîre ona, "Henüz o (kılıç) sana ulaşmadan elini çek!" dedi. Bunun üzerine Urve ona bakarak, "Sen, o musun? Vallahi ben hâlâ senin yaptığın vefasızlıkla uğraşıyorum." dedi.

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid haber verdi. O da Kays b. Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Urve b. Mes'ûd es-Sekafî Resûlullah'a (sas) gelerek elini Resûlullah'ın (sas) sakalına atarak konuşunca, el-Muğîre ona, "Yemin ederim ki, henüz o (kılıç) sana dönmeden elini Resûlullah'ın (sas) sakalından çek!" dedi. Bunun üzerine Urve, "Bu kimdir?" deyince Resûlullah, *"O, kardeşinin oğludur. O, el-Muğîre b. Şu'be'dir."* dedi. el-Muğîre de Resûlullah'ın (sas) yanında elinde kılıç olduğu halde bekliyordu. Bunun üzerine Urve, "Evet, ey vefasız! Ben senin vefasızlığından dolayı henüz başımı yıkamış değilim." dedi.

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdi. O Mücâlid'den, o da Âmir'den el-Muğîre b. Şu'be'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, zaman bakımından Resûlullah (sas) ile beraber olmada insanların sonuncusuydum. Biz ona bir kabir kazdık, halk çıkınca, ben kazmayı kabre bıraktım; sonra da "Kazma düştü, kazma!" diyerek kabre inip kazmayı aldım ve elimi, Resûlullah'ın üzerine sürdüm. Ben Resûlullah'a (sas) kavuşanların sonuncusuydum."

Bize Ubeydullah b. Hafs et-Teymî haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O da Hişâm b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) kabre konulduğunda, el-Muğîre b. Şu'be yüzüğünü kabre atarak, "Yüzüğüm, yüzüğüm!" dedi. Kendisine, "Git de yüzüğünü al!" dediler. O da girerek yüzüğünü aldıktan sonra, toprağı üzerime [bulunduğum yere] atın!" dedi. Halk da, onun dizlerinin yarısına varıncaya kadar üzerine toprak attılar. Böylece kabirden çıktı. Toprak Resûlullah'ın üzerine tesviye edilince, el-Muğîre, "Çıkın ki kapıyı kapatayım, Ben, zaman bakımından size göre Resûlullah (sas) ile beraber bulunanların en

yenisiyim" dedi. Halk da, "Yemin olsun ki, eğer böyle istemişsen, isabet etmişsin." dediler.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ebû İmrân el-Cevnî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize olanlara şahit olan Ebû Asîm anlattı; dedi ki:

Resûlullah (sas), kabrine konulunca el-Muğîre b. Şu'be, "Resûlullah'ın (sas) ayaklarının hizasında düzeltmediğiniz bir yer kalmış." dedi. Bunun üzerine kendisine, "Gir de kendin düzelt!" dediler. el-Muğîre, kabre inerek ayaklarını oraya sürtmek suretiyle düzelttikten sonra, "Üzerime [bulunduğum yere] toprak atın!" dedi. Halk da onun dizlerinin yarısına varacak kadar üzerine toprak attılar; daha sonra çıkarak, "Ben size göre zaman bakımından Resûlullah (sas) ile beraber bulunanların en yenisiyim." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Muhammed b. Ömer b. Ali anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ali b. Ebû Tâlib dedi ki: "Halk senin Resûlullah'ın kabrine indiğinden bahsetmesin; sen de halka, yüzüğünün Resûlullah'ın kabrine düştüğünden bahsetme!" Ali, yüzüğün nerede olduğunu görünce, inip onu çıkararak kendisine verdi.

Muhammed b. Ömer, ilk hadisinde el-Muğîre'nin şöyle dediğini söyledi: "Resûlullah (sas) vefat edince Ebû Bekir es-Sıddîk beni *en-Nüceyr* halkına gönderdi. Daha sonra *Yemâme* savaşında, *Şam*'ın fethinde Müslümanlarla beraber bulundum. *Yermûk* savaşında bulunup orada gözümden yaralandım. *Kâdisiyye* savaşına katıldım. Sa'd b. Ebû Vakkâs tarafından elçi olarak Rüstem'e gönderildim ve birçok fetihler gerçekleştirmek üzere, Ömer b. el-Hattâb tarafından vali olarak görevlendirildim."

Muğîre, Ömer b. el-Hattâb'ın valisi olarak *Basra*'ya atanıp; *Meysân, Destümîsân* ve *İbn Kubâz*'ı fethetti. Acemlerle *el-Merğâb* denilen yerde karşı karşıya gelerek onları yenip *Sûku'l-Ehvâz*'ı fethetti. Daha sonra *Tîrâ* nehri ve *Büyük Menâzir*'e doğru gaza düzenleyerek orada bulunanlar *Tüster*'e kaçtılar. Böylece *Hemedân*'ı fethetti. Daha sonra *Nihâvend*'de ordu komutanı en-Nu'mân b. Mukarrin'in sol cenah komutanı olarak bulundu. Ömer bir mektup yazarak, "Şayet en-Nu'mân şehit olursa, yerine komutan olarak

Huzeyfe geçecektir, eğer o da şehit olursa ordu komutanı, el-Muğîre olacaktır." demişti.

Muğîre *Basra*'da (vali iken) ilk defa vergi defteri tutarak halkı vergi vermek üzere toplamıştı. Daha sonra Ömer b. el-Hattâb döneminde *Kûfe* valisi olarak atandı. Ömer şehit edildiğinde, el-Muğîre, *Kûfe*'de vali olarak bulunuyordu. Mu'âviye b. Ebû Süfyân döneminde de oranın valisi olarak kalmaya devam etti ve *Kûfe* valisi olarak orada vefat etti.

Bize Ebü'l-Münzir b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî anlattı. O Âsım el-Ahval'den, o Bekir b. Amr el-Müzenî'den, o da el-Muğîre b. Şu'be'den şunu rivayet etti:

el-Muğîre bir kadına talip olduğunda, Resûlullah kendisine *"Git de onu gör! Böyle yapman daha sonra aranızın açılmasından daha iyidir."* dedi.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ el-Iclî haber verdi. O Sa'îd b. Arûbe'den o da Katâde'den şunu rivayet etti:

el-Muğîre b. Şu'be, Kureyş ve Sakîf kabilelerinden olmak üzere yüz kadınla evlendi.

Bize Şihâb b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Humeyd er-Rüâsî anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o Kays b. Hâzim'den, o da el-Muğîre b. Şu'be'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Ebû Bekir es-Sıddîk'ın yanında oturmaktayken kendisine ait bir at getirilince adamın biri, "Beni bu ata bindir." dedi. Ebû Bekir de, "Daha önce atlara binmiş bir delikanlıyı ona bindirmem, benim için sana göre daha sevimlidir." dedi. Ensârî de, "Ben senden de, senin babandan da daha iyiyim." dedi. Ben de Ensarî'nin Ebû Bekir'e dediklerine kızdım ve ayağa kalkıp, onun kafasından tutarak dizimle burnuna bir tane vurdum; burnundan, kırbadan su boşalır gibi kan aktı. Ensârî, buna karşılık kısas isteyeceklerine ilişkin beni tehdit etti. Bu durum da Ebû Bekir'e ulaşınca şöyle dedi: "Bazı adamların, kendilerinden yana el-Muğîre'ye kısas uygulayacağımı iddia ettikleri bana ulaştı. Yemin ederim ki benim onları yurtlarından çıkartmam, onlar için Allah'ın korucularını kısas etmemden daha hayırlıdır." dedi.

Bize Halîfe b. Hayyât el-Basrî haber verdi; dedi ki: Bize Yezîd b. Zerî anlattı; dedi ki: Bize el-Haccâc yani es-Savvâf anlattı; dedi ki: Bize Mu'âviye b. Kurre anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

el-Muğîre b. Şu'be, *Kâdisiyye* savaşında atlı bir arkadaşına dedi ki: "Biz taş ve putlara tapardık, taptığımız taştan daha güzel bir taş bulduğumuz zaman onu atar, diğerine tapardık. Allah kendi aramızdan bir peygamber gönderinceye kadar bir rab tanımazdık. O bizi İslâm'a davet etti, biz de ona icabet ettik. Bize İslâm'ı terk eden düşmanlarımıza karşı savaşmamızı emretti. Bizden birisi öldürüldüğü zaman onun Cennet'e gireceğini haber verdi."

Bize Halef b. Temîm haberdi; dedi ki: Bize İbrahim b. İsmail b. el-Muhâcir anlattı; dedi ki: Ben Abdülmelik b. Umeyr'den şöyle dediğini duydum:

Gece bir su taşkını olduğunda Ammâr b. Yâsir atına binip, *Kûfe* halkından bazılarına gelerek onlara, "Hayvanlarımızı sizin ahırlarınızda bağlayabilir miyiz?" deyince onlar, "Hayır!" diyerek ona izin vermediler. Bu durum Ömer b. el-Hattâb'a ulaşınca, "Ben onlara öyle bir adam gönderirim ki, onlar, onun atını ahırlarında bağlamasına engel olamayacaktır" dedi ve el-Muğîre b. Şu'be'yi onlara göndererek ona "Müslümanların celdesi" demiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer anlatı. O ez-Zührî'den, o da Sa'îd İbn el-Müseyyeb'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Bekre, Şibl b. Ma'bed, Nâfi b. el-Hâris ve Ziyâd, Ömer'in katında *Basra*'daki olayla ilgili el-Muğîre b. Şu'be'nin aleyhinde tanıklık yapınca Ömer, Ziyâd hariç, diğerlerine had cezası uyguladı; çünkü o, tanıklığını tamamlamamıştı.[115]

Muhammed b. Ömer bu olayın 17. yılda meydana geldiğini ve Ömer'in, kendisini onu daha sonra *Kûfe*'ye vali olarak tayin ettiğini söyledi.

Bize Abdurrahman b. Muhammed el-Muhâribî haber verdi; dedi ki: Abdülmelik b. el-Humeyr'in şöyle dediğini işittim:

---

[115] Ebû Bekre, Şibl b. Ma'bed, Nâfi b. el-Hâris ve Ziyâd; Muğîre b. Şube'nin Basra valisiyken Ömer b. el-Hattâb katında kendisine zina suçunu isnat etmişlerdir. İlk üç kişi, Şube'yi bizzat suçüstü gördüklerini söylemelerine rağmen, Ziyâd, "Muğîre'nin beraber olduğu kadının kendi hanımı olmadığından emin değilim" demiştir. Bunun üzerine Muğîre'ye atılan suç, Kur'ân'ın hükmüne göre dört şahidin tanıklığıyla sübuta ermemekle beraber diğerlerinin ifadesi, iftira suçuna girdiğinden bu durum Ziyâd hariç bu kişilere had cezasının uygulanmasına sebebiyet vermiştir. Bu nedenle kendisine "Müslümanların celdesi" tabiri kullanılmıştır (M).

el-Muğîre b. Şu'be'nin bayram günü bir deve üzerinde hutbe verdiğini ve o sırada sakalını sarı renk kınaya boyadığını gördüm.

Bize Abdurrahman b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr anlattı. O da Abdülmelik b. Umeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

el-Muğîre b. Şu'be'nin sakalım sarı renk kınaya boyadığını gördüm.

Bize Muhammed b. Mu'âviye en-Neysâbûrî haber verdi; dedi ki: Bize Dâvud b. Hâlid anlattı. O Abbâs b. Abdullah b. Ma'bed b. Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Saçlarının ağardığı bir dönemdeyken el-Muğîre b. Şu'be'nin ilk defa saç ve sakalını siyaha boyadığını gördüğümde halk ona hayret etmişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Ebû Musa es-Sekafî anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Muğîre b. Şu'be, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'm hilafeti döneminde *Kûfe*'de yetmiş yaşındayken vefat etti. O, uzun boylu, *Yermûk* savaşında bir gözünü kaybetmiş özürlü bir adamdı.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Mis'ar anlattı. O Ziyâd b. Alâka'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Cerîr b. Abdullah'tan şöyle dediğini duydum: "Bu emiriniz için mağfiret dileyin. Zira o, sıhhat ve afiyeti severdi."

Bize Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî haber verdi; dedi ki: Bize Avâne haber verdi. O da Ziyâd b. Ilâka'dan şunu rivayet etti:

Cerîr b. Abdullah, el-Muğîre b. Şu'be vefat ettiği zaman bir konuşma yaparak "Emiriniz için mağfiret dileyin. Zira o, sıhhat ve afiyeti severdi." dedi. [Râvî] dedi ki: "O, kıvırcık kızıl saçlı, kâkülü seyrek, saçlarım dörde bölen, kısa dudaklı, ön dişleri kırık, iri yarı, iri pazulu, geniş omuzlu bir adamdı."

843. Ebû Basîr Utbe b. Esîd ﴿أبو بصير عتبة بن أسيد﴾

[Ebû Basîr Utbe b. Esîd] b. Câriye b. Esîd b. Abdullah b. Ebû Seleme b. Abdüluzzâ b. Avf b. Sakîf. O, Zühreoğulları'nın antlaşmalısıydı. Onun annesi Sâlime bt. Abdüyezîd b. Hâşim b. Abdülmuttalib b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

O, *Mekke*'de ilk Müslüman olanlardandır. Bu nedenle Müşrikler kendisini *Mekke*'de alıkoyarak hicret etmekten engellediler. Bu da *Hudeybiye* öncesindeki bir döneme rastlamaktaydı. Resûlullah *Hudeybiye*'ye inip, Kureyşlilerle varması gereken karara vardıktan sonra *Medîne*'ye dönünce, Ebû Basîr kavminden kurtularak hemen ardından o da gayret göstererek *Medine*'ye varıp Resûlullah'a geldi. Zühreoğulları'nın antlaşmalısı olan Ahnes b. Şerîk es-Sekafî ile Ezher b. Avf ez-Zührî, Resûlullah'a bir mektup yazarak Âmir b. Lüeyoğulları'ndan Huneys b. Câbir adındaki bir adamı bir genç deve -İbn Lebûn [sağmal deve yavrusu]- karşılığında kiralayarak onu Resûlullah'a gönderdiler ve *Hudeybiye* gününde vardıkları anlaşma gereği kendisine gelenlerin gönderilmesi çerçevesinde Ebû Basîr'in kendilerine geri gönderilmesini istediler. Huneys b. Câbir, yanında Kevser adında bir mevlası olduğu halde yola çıkarak Resûlullah'ın yanına varıp, Ahnes b. Şerîk ile Ezher b. Abduavf'un mektubunu kendisine sundular. Resûlullah o mektubu okuttuktan sonra Ebû Basîr'i onlara teslim etti. Onlar, *Zü'l-Huleyfe*'ye vardıklarında, Ebû Basîr kılıcını çekerek Huneys b. Câbir'in üzerine hamle yaparak onu öldürdü. (Bu durumu gören) Kevser de kaçarak *Medine*'ye geldi. Ebû Basîr de geri dönerek, "Ey Allah'ın Resûlü! Sen beni kendilerine teslim etmekle ahdinin zimmetinden kurtuldun. Ancak ben onların beni (zorla) dinimden döndürmelerinden endişe ederek onlarla gitmekten kaçındım." Resûlullah Kevser'e, *"Onu al ve götür!"* dedi. Kevser ise, "O, beni de öldürür." diyerek bırakıp *Mekke*'ye giderek Ebû Basîr'in durumunu onlara anlattı.

Ebû Basîr, (öldürdüğü) Huneys b. Câbir'in eşyalarını Resûlullah'a (sas) götürerek "Bunun beşte birini al!" dedi. Resûlullah (sas) ise, *"Eğer ben onun eşyasının beşte birini alırsam, ahdimi yerine getirmemiş olurum. Lâkin sen kendi durumuna bak. İstediğin yere gidebilirsin."* dedi. Resûlullah şöyle devam etti: *"Vay anası, keşke savaşı başlatanın yanında birkaç kişi daha olsaydı!"* dedi.

Ebû Basîr, *Medine*'den çıkarak Kureyş'in *Şam* ticaret kervanının yoluna çıktı. Bu sırada *Mekke*'de mahpus olan Müslümanlar, gizliden Ebû Basîr'in yanına gittiler. Böylece onun yanında yaklaşık yetmiş kişi toplandı. Onlar, orada Kureyş'ten kimi gördülerse öldürdüler, hangi deveyi gördülerse

el koydular. Bu şekilde onlar, Kureyş'in ciğerini yaktılar. Sonuçta Resûlullah'a (sas) mektup yazıp, "Allah aşkına bize Ebû Basîr ve arkadaşlarını gönderme. Bizim onlara ihtiyacımız yok!" diyerek Ondan yardım dilediler. Resûlullah da Ebû Basîr'e mektup yazarak *Medine*'ye dönmelerini istedi. Resûlullah'ın mektubu kendisine geldiğinde Ebû Basîr ölmek üzereydi. Mektubu alınca, okuyup öperek gözlerinin üzerine koydu. Mektubu, eliyle gözlerinin üzerine koymuş olduğu halde vefat etti. Arkadaşları onu yıkayarak cenaze namazını kıldılar ve oraya defnettiler. Kabrinin yamna da bir mescid inşa ettiler. Daha sonra Resûlullah'a (sas) gelerek Ebû Basîr'in durumu, vefatı, mektubunun kendisine ulaşması ve kendisi hakkında ne yaptıklarına ilişkin bilgi verdiler. Resûlullah (sas) da ona rahmet diledi. Ebû Basîr'e ulaşanlar arasında el-Velîd b. el-Velîd ile Ebû Cendel b. Süheyl b. Amr da vardı.

844. Ya'lâ b. Mürre b. Vehb ﴿يعلى بن مرة بن وهب﴾

[Ya'lâ b. Mürre b. Vehb] b. Câbir b. Attâb b. Mâlik b. Ka'b b. Amr b. Sa'd b. Avf b. Sakîf. Müslüman olup Resûlullah (sas) ile beraber *Hudeybiye*'de, *Rıdvân* Biati'nde, *Hayber*'de, *Mekke*'nin fethinde, *Tâif*'te ve *Huneyn*'de bulunmuştur. Faziletli bir kişiliğe sahipti. Resûlullah (sas) *Tâif*'te Sakîf kabilesinin üzüm omcalarının[salkımlarının] kesilmesini emrederek şöyle dedi: *"Kim bir bağdan bir tiyek* [asma dalı] *keserse ona şöyle, şöyle mükâfat vardır."* dedi. Bunun üzerine Uyeyne b. Hısn, Ya'lâ b. Mürre'ye "Sen kes, ücretin bana aittir." dedi. Bunun üzerine beş tiyek keserek Uyeyne'ye bildirince, "Senin ücretin ateştir." dedi. Bu Resûlullah'a (sas) ulaşınca, *"Uyeyne ateşe daha layıktır."* dedi.

845. Hübeyre b. Şibl b. el-Aclân ﴿هبيرة بن شبل بن العجلان﴾

[Hübeyre b. Şibl b. el-Aclân] b. Attâb b. Mâlik b. Ka'b b. Amr b. Sa'd b. Avf b. Sakîf.

Bize Ebû Bekir b. Muhammed b. Ebü'l-Mürre el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bana Müslim b. Hâlid ez-Zencî anlattı. O da İbn Cüreyc'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Fetih yılında Tâif'e çıkınca, *Mekke*'ye Hübeyre b. Şibl el-Aclânî es-Sekafî'yi vekil bıraktı. Tâif'ten dönüp *Medine*'ye gitmek istediğinde ise Attâb b. Üseyd b. Ebü'l-Îs'i, 8. yılda, hem *Mekke* emiri, hem de hac emiri olarak vekil bıraktı.

Ebû Bekir b. Muhammed b. Ebû Mürre dedi ki: Resûlullah (sas) ve Ebû Bekir vefat edinceye kadar Attâb *Mekke* emiri kalmaya devam etti; ancak Ömer onu bu görevden azletti. Onun yerine Râfi b. Abdülhâris el-Huzâ'î'yi tayin etmekle beraber, onu da kendisi azlederek yerine, Târık b. Murakka el-Kinânî'yi tayin etti. Ömer ayrıca Meysere b. Ebû Haysem el-Fihrî'yi de *Mekke*'ye emir olarak atadı. Çok kalmadan onu da azletti.

846. Dımâm b. Sa'lebe es-Sa'dî, İbn Sa'd b. Ebû Bekir b. Hevâzin ﴿ضمام بن ثعلبة السعدى،ابن سعد بن بكر بن هوازن﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Şerîk b. Ebû Nemir'den, o Küreyb'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd b. Bekroğulları, Dımâm b. Sa'lebe'yi Resûlullah'a (sas) elçi olarak gönderdiler. Dımâm Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Devesini Mescid'in kapısının önünde ıhlayarak bağladı. Resûlullah (sas) ashâbı arasında oturmaktayken içeri girdi. Dımâm ise güçlü, uzun saçlı iki örüklü bir adamdı. Karşıdan gelerek Resûlullah'ın (sas) önünde durup, "Sizden Abdülmuttalib'in oğlu kimdir?" diye sordu. Resûlullah (sas) ise, *"Abdülmuttalib'in oğlu benim."* dedi. O da "Muhammed mi?" dedi. Resûlullah, *"Evet!"* dedi. O, "Ey Abdülmuttalib'in oğlu! Sana bir soru soracağım ve sorumda da sana katı davranacağım. Bundan dolayı darılma." dedi. Resûlullah da, *"Hayır, darılmam. Sen soracağını sor!"* dedi. O da, "Senin senden öncekilerin ve senden sonrakilerin Allah'ı aşkına Allah seni bize peygamber olarak göndermiş midir?" dedi. Resûlullah da, *"Allah'a yemin ederim ki, evet!"* dedi. Adama, "Senin, senden öncekilerin ve senden sonrakilerin Allah'ı aşkına; Allah mı sadece kendisine ibadet etmemizi ve kendisine hiçbir şekilde şirk koşmamamızı ve babalarımızın tapmış olduğu ilahları terk etmemizi emretti?" Resûlullah (sas), *"Allah'a yemin ederim ki, evet!"* dedi. Adam, "Senin, senden öncekilerin ve senden sonrakilerin Allah'ı aşkına, Allah mı beş vakit

namaz kılmamızı emretti?" dedi. Resûlullah, *"Allah'a yemin ederim ki, evet!"* dedi. Adam daha sonra İslâm'ın farzlarını dile getirip zekâtı, orucu, haccı ve tüm İslâmî vecibeleri sayarak Resûlullah'a önceden olduğu gibi, hep "Allah aşkına" demekle her bir farzla ilgili sonuna kadar soru sordu. Adam daha sonra Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve Resûlü olduğuna tanıklık yaparak bu farzlarını yerine getireceğini söyledi ve devesine yönelerek ayrıldı. Adam ayrıldıktan sonra, Resûlullah (sas), *"Eğer iki örüklü doğru söylediyse, Cennet'e girdi demektir."* dedi.

Daha sonra, devesinin yanına giderek onun ipini çözdü ve binerek kendi kavmine geldiğinde ilk defa, "Lât, Menât, Uzzâ ve Hübel ne kötü şeylerdir!" diyen, Dımâm oldu.

Bunun üzerine halk kendisine, "Dikkat et ya Dımâm! Sedef hastalığına, cüzam hastalığına kapılmaktan ve delirmekten sakın [böyle söylemekle, bu putlara çarpılırsın!]" dediler. O da, "Yazıklar olsun size! Allah'a yemin ederim ki, bunlar ne bir zarar verebilir, ne de bir fayda! Allah bir peygamber gönderip, kendisine de sizi içinde bulunduğunuz sapıklıktan kurtaracak bir kitap vermiştir. Ben Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna tanıklık ederim. Ben onun yanından Allah'ın size emrettiği ve size yasakladığı şeyleri getirdim." dedi. Allah'a yemin olsun ki, o gün onlardan hazır olan erkek ve kadınların üzerinden bir gece bile geçmeden hepsi Müslüman oldu.

Bunun üzerine memleketlerinde bir mescid inşa ederek beş vakit namaz için ezan okumaya başladılar. İhtilafa düştüklerinde ise, [Dımâm'ı kastederek] "[Resûlullah'ın (sas) yanından gelen] elçimize danışmalısınız!" diyorlardı.

İbn Abbâs dedi ki: "Hiçbir kavmin elçisini Dımâm b. Sa'lebe kadar hayırlı duymadık."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Onun vefatı, 6. yılın Receb ayma rastlamaktadır.

BENÎ ICL B. LÜCEYM'DEN OLANLAR

[Icl b. Lüceym] b. Ka'b b. Ali b. Bekir b. Vâil b. Kâsıt b. Heneb b. Efsâ b. Du'mî b. Cedîle b. Esed b. Rebî'a b. Nizâr

847. Furât b. Hayyân b. Sa'lebe ﴿فرات بن حيان بن ثعلبة﴾

[Furât b. Hayyân b. Sa'lebe] b. Abdüluzzâ b. Habîb b. Hayye b. Rebî'a b. Sa'd b. Icl. Sehmoğulları'nın antlaşmalılarındandı. *Mekke*'de oturmakta olup, Kureyş onu Ebû Süfyân b. Harb'e ilk *Bedir* seferberine çıkacaklarını bildirmek üzere kendisine göndermişlerdi. Yol gittiğinden ve yolu iyi bildiğinden rehberlik yapardı. Hassân b. Sâbit'i şu sözleriyle rahatsız etmiştir:

Eğer bizi doğru tur atmakta veya bizi aramaktayken Furât b. Hayyân'a rastlarsan,

O ölecek olan birisi karşısında rehin olur (O, mutlaka hasmını öldürür).

Safvân b. Ümeyye, Kureyş'in ticaret kervanıyla *Şam*'a gittiğinde yanında Kureyş'ten olan bazılarına ait bir miktar ticaret eşyası bulunmaktaydı. Kendisiyle beraber aynı zamanda Kureyş'ten Abdullah b. Rebî'a ve Huveytıb b. Abdüluzzâ gibi kimseler de bulunmaktaydı. Nihayet *Şam*'a gelerek yanlarında bulunan ticaret eşyalarını satıp, karşılığında istedikleri şeyleri satın aldılar. Bu sırada onların rehberi, Furât b. Hayyân el-Iclî idi. Onlara yolu saptırarak sahil yolunun dışında *Irak*'a yakın bir yoldan götürdü. Onların dönüş haberi, Resûlullah'a ulaşınca, Zeyd b. Hârise'yi 100 kişilik bir süvari birliğinin başında onlara gönderdi. Onlarla karşı karşıya gelerek kervanı ele geçirdiler. Halkın ileri gelenleri, kaçıp kurtuldukları halde, Furât b. Hayyân el-Iclî ile beraber iki kişiyi de esir alarak onlarla beraber kervanı Resûlullah'a götürdüler. Resûlullah o kervan eşyalarının beşte birini beytülmale aldı. O gün bu beşte biri 20.000 dirhem değerinde idi. Geri kalan eşyaları ise, seriyyeye katılan askerler arasında paylaştırdı. Furât b. Hayyân ise esir olarak getirildi. Daha önce de *Bedir*'de yayan olarak kaçıp kurtulmuştu. O sırada halk ona oldukça öfkeliydi. O Resûlullah'a getirilince, daha önce kendisiyle Ebû Bekir arasında birbirlerine karşı iyilikleri vardı. Ebû Bekir kendisine, "Artık bu işe son vermenin zamanı gelmedi mi?"

dedi. O da, "Eğer bu sefer de Muhammed'den kurtulabilirsem, bir daha asla bu işe dönmeyeceğim." dedi. Ebû Bekir de "O zaman Müslüman ol, bırakılırsın." dedi. Furât da, "Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) onu serbest bırakarak öldürtmedi. Furât, artık bundan sonra, Resûlullah (sas) vefat edinceye kadar hep Müslümanlarla beraber gazalara katıldı. Daha sonra *Kûfe*'ye giderek orada, Icloğulları arasında kendisine bir ev inşa etti. Bu güne kadar onun orada neslinden gelenler vardır.

Bize Muhammed b. Ömer dedi ki:

Furât b. Hayyân el-Iclî'nin kendisinde esir alındığı Zeyd b. Hârise'nin bu seriyyesi, *Seriyyetü'l-Karade* olarak adlandırılmıştır. Burası da *Necid*'de *er-Rebeze* ile *el-Gamre* arasında yer alan bir mıntıkadır. Bu olay hicretten 28 ay sonra Cemâziyelâhir ayında vuku bulmuştu.

848. Kays b. el-Muhassir ﴿قيس بن المحسر﴾

Kays b. el-Muhassir'in nesebini bilmemekteyiz. Bu zat, Resûlullah'ın Zeyd b. Hârise'nin komutasında *Ümmü Kırfe*'ye karşı gönderdiği seriyye içinde yer almıştı. O, Fâtıma bt. Rebî'a b. *Bedir*'dir. Kays b. el-Muhassir onu feci bir şekilde öldürmüştü, zira yaşlı bir kadın olduğu halde, onun her bir bacağını iki deve arasına bağlayarak öldürmüştü. Kays b. Muhassir, aynı zamanda Abdullah b. Mes'ade'yi ve en-Nu'mân b. Mes'ade b. Hakeme b. Mâlik b. *Bedir*'i de öldürmüştü. *Ümmü Kırfe* seriyyesi, 6. yılın Ramazan ayında gerçekleşti.

Yemen Kabilelerinden Ezd b. el-Gavs'tan Olanlar

[Ezd b. el-Gavs] b. Nebt b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân'ın Huzâ'a kolundan olanlar. Bunlar Amr b. Rebî'a b. Hârise b. Amr Müzeykıyâ b. Âmir Maü's-Semâ b. Hârise b. el-Gıtrîf b. İmruülkays b. Sa'lebe b. Mâzin b. el-Ezd'in çocukları olan Ka'b, Müleyh ve Adî'nin çocuklarıdır.

849. Büsr b. Süfyân ﴿بسر بن سفيان﴾

[Büsr b. Süfyân] b. Amr b. Uveymir b. Sırme b. Abdullah b. Kumeyr b. Hubşiyye b. Selûl b. Ka'b. Kendi halkının ileri geleni olup Resûlullah (sas) kendisine mektup yazarak onu İslâm'a davet etmiştir. O da, Hicrî 6. yılın Şevvâl ayının son gecelerinde Resûlullah'a Müslüman olup, ona selâm vererek ve onun ziyaretçisi olarak geldi. Kendisi ailesine dönmekteyken Resûlullah ona, *"Ey Büsr! Ayrılma ki, bizimle beraber gidesin. -Hudeybiye* umresini kastederek- *İnşaallah umreciyiz."* dedi. Bunun üzerine Büsr, Resûlullah'm yanında kaldı. Resûlullah (sas), kendisine birkaç kurbanlık satın almasını tavsiye etti. O da onları Resûlullah için satın aldı. Derken *Zülhuleyfe*'ye geldiklerinde Resûlullah, Büsr b. Süfyân'ı çağırarak kendi gözlemcisi olarak *Mekke*'ye Kureyşlilerin yanına gönderdi ve kendisine, "Onların durumuyla ilgili bilgi topla, sonra da onları bana ilet!" dedi. Büsr önden *Mekke*'ye giderek onların Resûlullah (sas) ile ilgili konuştuklarım dinledi. Gerek onlarla, gerekse de onların hazırlıklarıyla ilgili görmesi gereken her şeyi gördükten sonra Resûlullah'a dönerken, *Usfân*'m arkasında, [*Hudeybiye*'nin ön tarafında] yer alan *Zâtüleştât* deresinde Resûlullah ile karşılaştı ve onlarla ilgili bilgileri kendisine iletti. Büsr b. Süfyân, Resûlullah (sas) ile beraber *Hudeybiye* ve ondan sonraki savaşlarda bulundu. *Mekke*'nin fethi gününde, Ka'boğulları'na ait üç sancaktan birisini taşımaktaydı. Daha sonra Resûlullah (sas) onu Ka'boğullarının zekâtım toplamak üzere göndermişti.

850. Züeyb b. Halhale ﴿ذؤيب بن حلحلة﴾

[Züeyb b. Halhale] b. Amr b. Küleyb b. Asram b. Abdullah b. Kumeyr b. Hubşiyye b. Selûl b. Ka'b. O, Abdülmelik b. Mervân'm mührüyle görevli olan Kabîsa b. Züeyb'in babasıdır. Züeyb, Resûlullah (sas) ile beraber *Mekke*'nin fethinde Müslüman olarak bulunmuş olup *Kudeyd*'de ikamet etmekteydi.

851. Hırâş b. Ümeyye ﴿خراش بن أمية﴾

[Hırâş b. Ümeyye] b. Rebî'a b. el-Fadl b. Münkız b. Afîf b. Küleyb b. Hubşiyye b. Selûl b. Ka'b. "Ebû Nadle" olarak künyelendirilmiştir. O, *el-Müreysî* gazvesinde bulunmuştur. Ensâr kendisini o gün öldürür korkusuyla el-Hâris'in kardeşi olan Âmir b. Ebû Dırâr'a sığınan kişidir. O, o gün Ensâr'dan olan bir adama ok atmıştı. Daha sonra Resûlullah (sas) ile beraber *Hudeybiye*'de bulunmuştur. O, ilk defa Resûlullah'm (sas), es-Sa'leb denilen devesine bindirerek Kureyş'in eşrafına, *"Biz sadece umre yapmak üzere geldik. Beraberimizde kurbanlıklar var. Biz Kâbe'yi tavaf edecek ve ihramdan çıkıp gideceğiz. Hiçbir şekilde savaşmak için gelmedik."* şeklindeki mesajını iletmek üzere gönderdiği kişidir.

O da *Mekke*'ye gelerek bu mesajı onlara iletince Resûlullah'ın (sas) devesini kestiler ve Hırâş'ı öldürmek istediler. Ancak orada bulunan kavminden olan bazı kişiler, buna engel olarak onu serbest bıraktılar. O da Resûlullah'a döner dönmez, karşılaşmış olduğu durumu Resûlullah'(-sas) anlatarak, "Ey Allah'ın Resûlü! Onlara benden daha güçlü bir adamı gönder." dedi. Resûlullah da Ömer'i göndermek üzere çağırdı. Ömer, "Ey Allah'ın Resûlü! Kureyş'in bana düşmanlıklarını biliyorsun. Orada Adîoğulları'ndan beni koruyacak kimse de kalmamıştır. Yine de dilersen, ben onların arasına gireyim." dedi. Resûlullah henüz bir şey söylemeden, Ömer, "Ben sana *Mekke*'de benden daha güçlü, aşireti de benimkinden daha çok ve daha çok koruyucu olan birisini göstereyim ki, o da Osman b. Affân'dır." dedi. Resûlullah (sas) Osman'ı çağırarak kendisini *Mekke*'ye gönderdi. Hırâş b. Ümeyye, Resûlullah'm saçlarım *Hudeybiye*'de ve *Ci'râne* umresinde tıraş eden kişidir. Hırâş, Resûlullah vefat edinceye kadar kendisiyle beraber gazalara katıldı. Kendisi *Medine*'de ikamet etmiş olup *Medine*'nin *Sûku'd-Deccâc* mahallesinde bir evi vardı. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti döneminde vefat etti.

Bütün bunları bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Hizâm b. Hişâm b. Hâlid el-Ka'bî'den, o da babasından ve başkasından rivayet etti.

852. Büdeyl b. Ümmü Asram ﴿بديل بن أم أصرم﴾

O, Büdeyl b. Seleme b. Halef b. Amr b. Ehab b. Mıkbâs b. Habter b. Adî b. Selûl b. Ka'b'dır. O, annesiyle bilinmektedir ki, o da Ümmü Asram bt. el-Echam b. Dindine b. Amr Sa'd b. Kâ'b b. Rebî'a b. Huzâ'a'dır. Onun da annesi, Hayye bt. Abdümenâf b. Kusay'dır.

Büdeyl, ilk Müslümanlardan olup, Resûlullah (sas), *Mekke*'nin fethi için seferber olmalarını isteyerek, kendisini Büsr b. Süfyân ile beraber Kâ'boğulları'na gönderdi.

853. İmrân b. el-Husayn ﴿عمران بن الحصين﴾

[İmrân b. el-Husayn] b. Ubeyd b. Halef b. Abdünühm b. Hureybe b. Cehme b. Gâdire b. Hubşiyye b. Ka'b b. Amr. *Ebû Nüceyd* olarak künyelendirilmiştir.

Kendisi, babası ve kız kardeşi ilk Müslümanlardandır. Resûlullah (sas) ile beraber birçok gazveye katılmıştır. Sürekli kendi kavminin memleketinde ikamet etmekteyken, daha sonra *Basra*'ya göç edip vefat edinceye kadar orada kalmıştır. Kendisinden sonra çocukları da orada kalmışlardır. Onun evladından olan Hâlid b. Talîk b. Muhammed b. İmrân b. el-Husayn, *Basra* kadılığı yapmıştır.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl anlattı. O Mansûr'dan, o Rib'î b. Hırâş'tan, o İmrân b. el-Husayn'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Kendisi, Nebî'ye (sas) gelerek ona, "Ey Muhammed! Abdülmuttalib, kavmine senden daha hayırlıydı. Çünkü o, onlara ciğer ve hörgüç yedirirdi; sen ise onları boğazlıyorsun." dedi. Resûlullah (sas) da kendisine, Allah'ın dilediği şeyleri söyledi. O oradan ayrılmak istediğinde, "Ne söyleyeyim?" dedi. Resûlullah (sas) ona, *"De ki: "Allah'ım, beni nefsimin şerrinden koru ve bana işlerimde doğru istikameti takip etme azmi ver!"* dedi. O dönüp gittiğinde, henüz Müslüman olmamıştı. Daha sonra Müslüman olarak gelip, "Ey Allah'ın Resûlü! Ben daha önce geldiğimde bana (bir şeyler) öğret dediğimde bana, *'Allah'ım, beni nefsimin şerrinden koru ve bana işlerimde*

istikameti takip etme azmini ver!' dememi söyledin. Müslüman olduğum şu anda ne diyeyim?" diye sordu. Resûlullah (sas) kendisine *"Allah'ım, beni nefsimin şerrinden koru ve bana işlerimde istikameti takip etme azmini ver. Allah'ım, gizli ve açıktan yaptığım, bilmeyerek veya bilerek yaptığım, farkına varıp, varmadığım her türlü günahlarımı ve hatalarımı bağışla!" de."* dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm anlattı; dedi ki: Bize Katâde anlattı. O Mutarrif'ten, o da İmrân b. el-Husayn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) ile beraber Temettu haccı yaptık. O esnada hakkımızda Kur'ân ayetleri indi. Resûlullah bize hiçbir şey yasaklamadı. Bir kişinin dilediği şekilde yaptığı duayı nesheden bir şey de olmadı.

Bize Hafs b. Ömer el-Havdî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Huşeyne Hâcib b. Ömer anlattı. O el-Hakem'den yani İbnü'l-A'rec'den, o da İmrân b. Husayn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Resûlullah'a (sas) biat ettikten sonra, sağ elimle hiçbir zaman tenasül uzvuma dokunmadım.

Bize Hafs b. Ömer el-Havdî haber verdi; dedi ki: Bize Huşeyne Hâcib b. Ömer anlattı. O el-Hakem'den yani İbnü'l-A'rec'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ubeydullah b. Ziyâd, İmrân b. Husayn'ı kadı tayin ettiğinde; iki kişi aralarında meydana gelen bir anlaşmazlığı kendisine ilettiler. Deliller, bunlardan birisinin aleyhinde sübuta erince [birisinin haksız olduğu anlaşılınca], İmrân b. el-Husayn, bu kişinin aleyhine karar verdi. Adam da, "Sen aleyhime karar verdin, ama meseleyi iyice araştırmadın; yemin olsun ki, bu karar batıldır." dedi. İmrân, "Yemin eder misin?" dedi. O da, "Kendisinden başka hiçbir ilahın olmadığı Allah'a yemin ederim." deyince İmrân b. Husayn, hemen yerinden fırlayarak doğruca Ubeydullah b. Ziyâd'ın yanına gidip; "Beni kadılıktan azlet!" dedi. Ubeydullah ise; "Sakin ol Ey Ebü'n-Nüceyd!" dedi. O da, "Hayır, kendisinden başka hiçbir ilahın olmadığı Allah'a yemin ederim ki, Allah'a kulluk ettiğim sürece iki kişi arasında hüküm vermeyeceğim!" dedi.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bize Hişâm anlattı. O da Muhammed b. Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas) *Basra*'dan gelen arkadaşları arasında, İmrân b. Husayn'dan üstün tuttuğu bir kişi yoktur.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı; dedi ki: Bana Katâde haber verdi; dedi ki: Ben Mutarrif'in şöyle dediğini işittim:

İmrân b. Husayn ile birlikte, *Kûfe*'den çıkarak *Basra*'ya gittik. Bu esnada her gün mutlaka bir şiir söyler ve şöyle derdi:

Sizin için yalana karşı kinayelerde, bir alternatif vardır.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Ebû Abdullah anlattı. O da Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana İmrân b. Husayn'ın şöyle dediği ulaştı:

"Keşke rüzgârların savurduğu bir kül olsaydım!"

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Ne'âme el-Adevî anlattı; dedi ki: Bize Humeyd b. Hilâl anlattı. O Huceyr b. er-Rebî'den şunu rivayet etti:

İmrân b. Husayn'ın, kendisini ikindi vakti Adîoğulları'na göndererek, "Onlara git, mümkün mertebe herkesi, Mescid'de topla ve ayağa kalkarak kendilerine şunları söyle! 'Beni size, Resûlullah'ın (sas) arkadaşı olan İmrân b. Husayn gönderdi. Sizlere selâm söylemekte ve sizin için rahmet dilemektedir. O, benim sizlere öğüt verici olduğumu bildirmekte ve kendisinden başka hiç bir ilâhın olmadığı Allah'a yemin ederek; isabet etsin, etmesin karşı karşıya gelerek, birbirine ok atan iki (Müslüman) gruptan biri olmaktansa, dağ başında, ölünceye kadar yavrulu keçilerini otlatan kıvırcık saçlı Habeşli bir köle olmanın kendisi için daha sevimli olduğunu söylemektedir. O halde, anam, babam size feda olsun, durun, yapmayın!' de." dedi.

[Râvî] dedi ki: Ben bunları söyleyince, insanlar, başlarını kaldırarak, "Bizi rahat bırak delikanlı! Yemin ederiz ki, biz Resûlullah'ın (sas) geride bıraktığı eşini hiçbir şekilde yalnız bırakacak değiliz!" dediler. Ertesi gün, *Cemel* olayında, Âişe'nin etrafındaki insanlardan yetmiş hafız, diğer bir rivayete göre ise, hafız olan ve olmayanlarla birlikte yetmiş kişi öldürüldü.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize Eyyûb anlattı. O Humeyd b. Hilâl'den, o da Ebû Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

İmrân b. Husayn bana, "[Müslümanlar arasında fitnenin çıktığı sırada], Mescidi'ne git!" dedi. "Ya bana Mescid'de saldırılırsa?" dedim. "O zaman evine git!" dedi. "Peki, ya evimde de bana saldırılırsa?" diye sorduğumda,

İmrân b. Husayn, "Eğer ben evimdeyken de birisi canıma ve malıma kastederek bana saldırırsa, o zaman kesinlikle onun katlinin bana helâl olduğunu anlarım." dedi.

Bize Hafs b. Ömer el-Havdî haber verdi; dedi ki: Bize Yezîd b. İbrahim anlattı; dedi ki: Muhammed'in yani İbn Sîrîn'in şöyle dediğini duydum:

İmrân b. Husayn'ın karnı, otuz yıl kadar su topladı [şişti], her defasında kendisine dağlanması önerildiğinde, onu reddederdi. Ancak vefatından iki yıl önce dağlanmayı kabul etti.

Bize Halîl b. Ömer el-Abdî el-Basrî haber verdi; dedi ki: Bana babam anlattı; dedi ki: Bize Katâde şunları anlattı:

Melekler, İmrân b. Husayn ile dağlanıncaya kadar musafaha ederlerdi; dağlanınca da kendisinden uzak durdular.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Sâbit'den, o Mutarrif'ten, o da İmrân b. Husayn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Biz dağlandık, (dağlamacıyı kastederek) ancak ne bizi iflah etti, ne de bizi kurtardı.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Amr b. el-Haccâc, Hişâm b. Hassân'ın, el-Hasan'dan rivayet ederek, İmrân b. Husayn'ın şöyle dediğini duyduğunu söyledi:

"Biz dağlandık ama ne iflah olabildik, ne de başarılı olabildik." [Râvî] dedi ki: Amr, Hişâm'a itiraz ederek onun şöyle dediğini söyledi: "(Dağlamayı yapan kadınlar) iflah olmasınlar ve başarılı olmasınlar!"

Bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi; dedi ki: Bize İmrân b. Hudayr haber verdi. O da Lâhik b. Ubeyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

İmrân b. Husayn, insanları, dağlanmaktan nehyederdi. Kendisi hastalanıp dağlanmak durumunda kalınca da, yüksek sesle şöyle derdi: "Ben öyle bir ateşle dağlandım ki, beni ne acılardan kurtarabildi, ne de hastalıktan iyileştirebildi."

Bize Vehb b. Cerîr b. Hâzim haber verdi; dedi ki: Bize babam anlattı; dedi ki: Humeyd b. Hilâl'in, el-Mutarrif'ten rivayet ederek şöyle dediğini işittim: İmrân b. Husayn, bana dedi ki:

Bana (melekler tarafından) selâm verildiğini, ancak dağlandıktan sonra bu selâmlamanın kesildiğini hissettin mi? Ben de kendisine, "Bu

selâmlama senin başucundan mı, yoksa ayaklarının dibinden mi yapılırdı?" diye sorduğumda, "Hayır, başucumdan (selâmlama) yapılırdı." dedi. Kendisine, "Bu durumun, geri gelmeden öleceğini sanmıyorum." dedim. Aradan bir zaman geçince bana, "Yeniden selâmlandığımı hissettin mi?" dedi. [Râvî] dedi ki: Çok geçmeden İmrân b. Husayn vefat etti.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Müslim el-Abdî anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Vâsi anlattı. O da Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şihhîr'den şöyle dediğini rivayet etti: İmrân b. Husayn bana dedi ki:

Meleklerin selâmlamasını kastederek, benden kesilen, yeniden bana döndü, ancak bunu kimseye söyleme!

Bize Abdülvehhâb b. Atâ el-Iclî haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe haber verdi. O Katâde'den, o da Mutarrif'ten onun şöyle dediğini rivayet etti:

İmrân b. Husayn, hastalığında beni çağırdı. Yanına gittiğimde bana şunu söyledi: "Melekler bana selâm vermektedir. Yaşadığım sürece bunu saklı tut. Ben öldükten sonra ise; istediğin gibi anlatabilirsin."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı. O da Mutarrif'ten şöyle dediğini rivayet etti:

"Ateş izi üzerimden gidinceye kadar selâmı kaybettim." [Râvî] dedi ki: "Ben kendisine, 'Selâmı ne taraftan duyuyorsun?' dedim." O da, "Evin çevresinden." dedi. Ben kendisine, "Eğer selâm başucundan verilseydi, ecelin yaklaşmış anlamına gelirdi." dedim. Daha sonra başucundan selâmı duymaya başlayınca kendisine, "Ben bunu kendi görüşüm olarak söylemiştim." dedim. [Râvî] dedi ki: "Bu durum, gerçekten onun ecelinin yaklaştığına tevafuk etti."

Bize Muhammed b. Abdulah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe anlattı; dedi ki: Bize Katâde, Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şihhîr'den şöyle dediğini rivayet etti:

İmrân b. Husayn ölüm döşeğindeyken veya vefatı öncesi acılarını çekerken, beni çağırdı. Yanına gittiğimde şunları söyledi: "Ben sana bazı şeyler söyleyeceğim, onlardan yararlanmanı Allah'tan umarım. Eğer yaşarsam bu söylediklerimi saklı tut! Eğer vefat edersem, istediğin gibi anlat! Durum şu ki, bana (melekler tarafından) selâm verilmiştir. Şunu da bil ki, Allah'ın Nebîsi (sas) hac ile umreyi bir arada eda etti. Ancak bu durumla ilgili bir

ayet inmediği gibi, Nebî (sas) de bunu yasaklamadı, *'(bu nedenle) kişi, dilediğini yapmada serbesttir.'* dedi."

Bize Vehb b. Cerîr b. Hâzim haber verdi; dedi ki: Bize babam anlattı; dedi ki:

Ben, Humeyd b. Hilâl'in, Mutarrif'ten rivayet ederek şöyle dediğini işittim: Ben İmrân b. Husayn'a, "Görmekte olduğum bu halinden başka, beni ziyaretinden engelleyen bir neden yoktur." dedim. O da bana dedi ki: "Öyle yapma! (öyle deme!) Bana onun (hastalığın) en sevimli olanı, Allah'a da en sevimli olanıdır." dedi.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî ve Abdülvehhâb b. Atâ el-Iclî haber verdiler; dediler ki: Bize Ebü'l-Eşheb anlattı. O da el-Hasan'dan şunu rivayet etti:

İmrân b. Husayn, ağrılarından çok şikâyetçi olunca, ziyaretine gelenler, kendisine acıyorlardı. Bazı ziyaretçileri kendisine, "Sırf senin bu durumundan (çektiğin acılara dayanamadığımızdan) ötürü, yanına gelemiyoruz." dediler. O da, "Öyleme yapma! Yemin ederim ki, onun (hastalık acılarının) bana en sevimlisi, Allah'a da en sevimli olanıdır." dedi.

Bize Müslim b. İbrahim ve Ubeydullah b. Muhammed b. Hafs b. el-Kureşî et-Teymî haber verdiler; dediler ki: Bize Hafs b. en-Nadr es-Sülemî anlattı; dedi ki: Bana annem anlattı. O da kendi annesinden (ki o da, İmrân b. Husayn'ın kızıdır) şunu rivayet etti:

İmrân b. Husayn vefat edeceği sırada şöyle dedi: "Öldüğüm zaman, beni sarığımla tabutuma iyice bağlayın. (Beni defnettikten sonra) döndüğünüzde de, bir hayvan keserek gelen misafirlere yemek verin!" dedi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı; dedi ki: Bize (Kureyşli bir adam olan) el-Fadl b. Fedâle anlattı. O da Ebû Recâ el-Utâridî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bir gün, İmrân b. Husayn, ne daha önce, ne de daha sonra üzerinde görmediğimiz ipekli bir şal ile yanımıza çıkageldi ve dedi ki: "Resûlullah (sas), *'Allah, bir kuluna bir nimet verdiği zaman, o nimetinin eserini o kulunun üzerinde görmekten hoşlanır.'* dedi."

Bize Affân b. Müslim ve el-Mu'allâ b. el-Esed haber verdiler; dediler ki:, Bize Abdurrahman b. Uryân anlattı; dedi ki:

Ebû İmrân el-Cevnî bize, İmrân b. Husayn üzerinde ipekli bir şal gördüğünü anlattı.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı. O da Katâde'den:

İmrân b. Husayn'ın ipekli elbise giydiğini rivayet etti.

Bize Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfesî haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş anlattı. O Hilâl b. Yesâf'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben *Basra*'ya giderek Camiye girdim. Orada saç ve sakalı beyaz, yaşlı bir adamın bir sütuna yaslanarak bir meclis halkasına bir şeyler anlattığını gördüm. Bu adamın kim olduğunu sorduğumda, onun İmrân b. Husayn olduğunu söylediler.

Muhammed b. Ömer ile diğer bazıları dediler ki: İmrân b. Husayn, Ebû Bekir ile Osman'dan hadis rivayet etmiş ve Ziyâd b. Ebû Süfyân'dan bir sene önce *Basra*'da vefat etmiştir. Ziyâd ise Mu'âviye b. Ebû Süfyân döneminde, 53 yılında vefat etmiştir.

854. Eksüm b. Ebü'l-Cevn ﴿أكثم بن أبي الجون﴾

Eksüm b. Ebü'l-Cevn -O Abdüluzzâ'dır.- b. Münkız b. Rebî'a b. Asram b. Dubeyn b. Harâm b. Hubşiyye b. Kâ'b b. Amr. O, Resûlullah'ın (sas) kendisi hakkında, *"Deccâl bana gösterildi. Onun kıvırcık saçlı bir adam olduğunu gördüm. Gördüğüm kimseler arasında ise, ona en çok benzeyen kişi de, Eksüm b. Ebü'l-Cevn'dir."* dediği kişidir. Bunun üzerine Eksüm, "Ey Allah'ın Resûlü! Ona benzememin bana bir zararı var mıdır?" diye sorduğunda, Resûlullah, *"Hayır, sen Müslümansın, o ise kâfirdir."* dedi.

855. Süleyman b. Surad b. el-Cevn ﴿سليمان بن صرد بن الجون﴾

[Süleyman b. Surad b. el-Cevn] b. Ebü'l-Cevn -O Abdüluzzâ'dır.- b. Münkız b. Rebî'a b. Asram b. Dubeyn b. Harâm b. Hubşiyye b. Kâ'b b. Amr. Kendisi, *"Ebû Mutarrif"* künyesiyle anılırdı. Müslüman olup Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmıştır. Onun asıl adı Yesâr idi. Müslüman olunca Resûlullah (sas) ona Süleyman adını vermiştir. Süleyman ileri yaşta olup kendi toplumu içinde itibarlı bir kişiydi. Nebî (sas) vefat edince, *Medine*'den *Kûfe*'ye göç etmiş ve Müslümanların oraya yerleştikleri sırada o da oraya yerleşmiştir. Ali b. Ebû Tâlib ile beraber *Cemel* ve *Sıffîn* olaylarında

bulunmuştur. Süleyman da Hüseyin b. Ali'ye (r) mektup yazarak onun *Kûfe*'ye gelmesini isteyenlerdendi. Ancak Hüseyin (r) *Kûfe*'ye gelince, kendisinden uzak durmuş ve kendisiyle beraber savaşa katılmamıştır. Kendisi çok şüpheci olmakla beraber iyi bir kavrayış yeteneğine sahipti. Hüseyin (r) şehit edilince kendisiyle beraber başta el-Müseyyeb b. Necebe el-Fezârî olmak üzere Müslümanları yardımsız bırakıp Hüseyin ile beraber savaşmayanların tümü pişmanlık duyarak, "Bu yaptığımızdan (yanlışlıktan) çıkış yolu nedir ve nasıl tövbe edebiliriz?" dediler. Daha sonra, 65 yılının Rebîülâhir ayının sonuna doğru en-*Nuhayle*'de toplanarak Süleyman b. Surad'ı başlarına komutan atadıktan sonra, "*Şam*'a gidip Hüseyin'in (r) kanını dava edelim!" dediler. Böylece bu kişiler, et-Tevvâbûn (tövbekârlar) olarak isimlendirildiler. Bunların sayıları 4.000 olup, *Karkîsîyâ*'nın bir nahiyesi olan *Aynülverde*'ye geldiklerinde, başlarında el-Husayn b. Nümeyr'in bulunduğu 20.000 kişilik bir *Şam* kuvvetiyle karşılaşarak onlarla savaşa tutuştular. Bu arada Süleyman b. Surad ileri atılarak meydan okudu. Ancak Yezîd b. el-Husayn b. Nümeyr, attığı bir okla onu öldürdü. [Râvî] dedi ki: *Kâbe*'nin Rabbine yemin olsun ki, onun arkadaşlarının tümüne yakını öldürüldüğünde onların arasından ben kurtuldum. Geriye kalan birkaç kişi ise *Kûfe*'ye döndü. Süleyman b. Surad ile el-Müseyyeb b. Necebe'nin başları, Edhem b. Muhriz el-Bâhilî tarafından Mervân b. el-Hakem'e götürüldü. Süleyman b. Surad, öldürüldüğü zaman doksan üç yaşındaydı.

856. Hâlid el-Eş'ar b. Huleyf ﴿خالد الأشعر بن خليف﴾

[Hâlid el-Eş'ar b. Huleyf] b. Münkız b. Rebî'a b. Asram b. Dubeyn b. Harâm b. Hubşiyye b. Kâ'b b. Amr.

Hizâm b. Hişâm b. Hâlid el-Kâ'bî'nin dedesi olup, Muhammed b. Ömer'in, Abdullah b. Mesleme b. Ka'nab ve Ebü'n-Nadr Hâşim b.el-Kasım'ın kendisinden rivayette bulunduğu kişidir.

Hizâm, Kudeyd'de konaklardı. Hâlid el-Eş'ar, *Mekke*'nin fethinden önce Müslüman olarak Resûlullah (sas) ile beraber *Mekke*'nin fethinde bulunmuştur; ancak kendisiyle Kürz b. Câbir, Resûlullah'ın (sas) gittiği yolun dışında *Mekke*'ye girmek istediklerinde, yollarını şaşırmışlardı. Bu sırada

karşılaştıkları bir müşrik süvari grubu tarafından ikisi de öldürülerek şehit edilmişlerdir. Hâlid el-Eş'ar'ı öldüren kişi ise, İbnü Ebü'l-Ecda el-Cümahî idi. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib ise, onun, Hubeyş b. Hâlid el-Eş'ar olduğunu söylemiştir.

857. Amr b. Sâlim b. Hasîre ﴿عمرو بن سالم بن حصيرة﴾

[Amr b. Sâlim b. Hasîre] b. Sâlim. Benî Müleyh b. Amr b. Rebî'a'dandır. Kendisi şair olup Resûlullah (sas) *Hudeybiye*'ye geldiğinde, Amr b. Sâlim kendisine bir miktar koyun ve kesimlik bir deve hediye ettiğinde, Resûlullah, *"Allah Amr'ı mübarek kılsın!"* buyurmuştur. O gün Amr ile Büdeyl b. Verkâ Resûlullah'a (sas) gelerek Kureyş'in o günkü durumunu kendisine haber vermişlerdi. Amr, *Mekke*'nin fethi gününde, Resûlullah'ın (sas) Benî Kâ'b kabilesi için belirlediği üç sancaktan birisini taşımıştı. O sırada şunları söylemekteydi:

Allah'ım ben, Muhammed ile ilgili olarak şiir okuyorum,
O, babamızın ve onun da babasının (dedemizin) kadim dostudur.

858. Büdeyl b. Verkâ b. Abdüluzzâ ﴿بديل بن ورقاءبن عبد العزى﴾

[Büdeyl b. Verkâ b. Abdüluzzâ] b. Rebî'a b. Cürey b. Âmir b. Mâzin b. Adî b. Amr b. Rebî'a.

Resûlullah (sas), kendisine ile Büsr b. Süfyân'a mektup yazarak kendilerini İslâm'a davet etmiştir. Onun oğlu Nâfi b. Büdeyl ise, babasından önce Müslüman olmuştu. Nâfi *Bi'rü Ma'ûne* olayında Müslümanlarla beraber bulunmuş ve orada şehit edilmiştir. Onun (diğer) oğlu Abdullah b. Büdeyl ise, Ali b. Ebû Tâlib'in yanında *Sıffîn* olaymda hazır bulunmuş ve orada şehit edilmiştir. Büdeyl b. Verkâ Resûlullah (sas) ile beraber, *Huneyn*'den *el-Ci'râne*'ye kadar (olan bölgede kalan) *Hevâzin* kabilesinin esir edildiği olayda bulunmuştur. Daha sonra Resûlullah (sas) onu buraya yönetici olarak tayin etmiştir. Resûlullah, *Tebûk*'e çıkmak istediği sırada, kendisiyle birlikte Amr b. Sâlim ile Büsr b. Süfyân'ı Beni Kâ'b'a göndererek düşmanlarına karşı seferber olmalarım istemiştir. Bunun üzerine onların tümü,

Resûlullah (sas) ile beraber *Tebûk*'te hazır bulundular. Büdeyl b. Verkâ aynı zamanda Resûlullah ile beraber Veda Haccı'nda da bulunmuştur.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl anlattı. O Câbir'den, o Muhammed b. Ali'den, o da Büdeyl b. Verkâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), "Yeme içme günleri olmaları hasebiyle Teşrik günlerinde, *"Oruç tutmayın!"* diye halka duyuru yapmamı emretti."

859. Ebû Şüreyh el-Kâ'bî ﴿أبو شريح الكعبي﴾

Onun adı, Huveylid b. Amr b. Sahr b. Abdüluzzâ b. Mu'âviye b. el-Muhteriş b. Amr b. Zemmân b. Adî b. Amr b. Rebî'a'dır. Kendisi, *Mekke*'nin fethinden önce Müslüman olup, *Mekke*'nin fethi gününde, Huzâ'a kabilesinden olan Kâ'boğulları için Resûlullah'ın (sas) belirlediği üç sancaktan birini taşımıştır. Ebû Şüreyh *Medine*'de 68 yılında vefat etmiş olup, Resûlullah'tan (sas) birçok hadis rivayet etmiştir.

860. Temîm b. Esed b. Abdüluzzâ ﴿تميم بن أسد بن عبد العزى﴾

[Temîm b. Esed b. Abdüluzzâ] b. Ca'vene b. Amr b. ed-Darb b. Rizâh b. Amr b. Sa'd b. Kâ'b b. Amr. *Mekke*'nin fethinden önce Müslüman olup, Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Osman b. Huseym anlattı. O Ebü't-Tufeyl'den, o da İbn Abbâs'tan şunu rivayet etmiştir:

Resûlullah (sas) Fetih yılında Temîm b. Esed el-Huzâ'î'yi göndererek ona Harem'e giden yol işaretlerini yenilemesini emretmiş, o da bunları yenilemiştir.

861. Alkame b. el-Fağvâ b. Ubeyd ﴿علقمة بن الفغواء بن عبيد﴾

[Alkame b. el-Fağvâ b. Ubeyd] b. Amr b. Zemmân b. Adî b. Amr b. Rebî'a. İlk Müslümanlardan olup, İbn Şürahbîl'in kuyuları (Bu kuyular ise, *"Zu Huşub"* mevkii ile *Medine* arasında bulunmaktadır.) çevresinde ikamet ederdi. Sık sık *Medine*'ye gelir giderdi. Resûlullah'ın (sas) *Tebûk* seferi esnasındaki kılavuzu idi.

862. Kardeşi Amr b. el-Fağvâ ﴿عمرو بن الفغوا﴾

Bize Nûh b. Yezîd haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Sa'd haber verdi; dedi ki: Bana İbn İshâk anlattı. O İsa b. Ma'mer'den, o Abdullah b. Amr b. el-Fağvâ el-Huzâ'î'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah *Mekke*'nin fethinden sonra beni çağırarak, Kureyş arasında taksim edilmek üzere bir malı benimle Ebû Süfyân'a göndermek istedi. Bana da, *"Kendine bir yol arkadaşı bulmaya çalış!"* dedi. [Râvî] dedi ki: O sırada Amr b. Ümeyye ed-Damrî bana gelerek, "Senin şehir dışına çıkmak istediğini ve bunun için de kendine bir yol arkadaşı aradığını haber aldım." dedi. Ben de, "Evet!" dedim. O da, "İşte ben sana arkadaşlık yapabilirim." dedi. [Râvî] dedi ki: (Resûlullah'ın, daha önce, "Bir arkadaş bulduğun takdirde bana bildir!" demesi üzerine) "Resûlullah'a (sas) giderek, "Kendime bir yol arkadaşı buldum." dedim. Resûlullah, *"Arkadaşın kimdir?"* diye sordu. Ben de, "Amr b. Ümeyye ed-Damrî'dir." dedim. Resûlullah, *"Onun kendi halkının bulunduğu beldeye indiğin zaman, ondan sakın! Zira 'Kardeşin el-Bekrî'ye güvenme!' denilmiştir."* [Râvî] dedi ki: "Biz çıkıp *el-Ebvâ* köyüne gelince, arkadaşım (Amr b. Ümeyye ed-Damrî), "Benim, Veddân'daki akrabalarımın yanında biraz işim var, dönünceye kadar beni biraz bekler misin?" dedi. Ben de "Uğurlar olsun!" dedim. Arkasını dönüp gidince ben de Resûlullah'ın (sas) dediklerini hatırlayarak devemi koşturdum, daha sonra onu bırakarak oradan ayrıldım. *el-Asâfir* denilen yere gelince, bir de baktım ki, orada bir grup insan arasında arkadan süratle bana ulaşmaya çalışıyor. [Râvî] dedi ki: Ben de devemi daha süratle koşturarak onu geride bıraktım. Benim kendilerini geride bıraktığımı görünce, onlar vazgeçerek geri döndüler. Kendisi de yanıma gelerek, "Benim akrabalarıma gitmeye bir ihtiyacım vardı da ..." dedi. Ben de, "Tamam!" dedim. Daha sonra beraberce *Mekke*'ye giderek malı Ebû Süfyân'a teslim ettik.

863. Abdullah b. Akram el-Huzâ'î ﴿عبد الله بن أقرم الخزاعى﴾

Bize Vekî b. el-Cerrâh, el-Fadl b. Dükeyn ve Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Hârisî haber verdiler. Onlar Dâvud b. Kays el-Ferrâ'dan, o Ubeydullah b. Abdullah b. Akram'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Babamla beraber *en-Nemire* ovasındayken, bize bir kervan uğradı. Onlar, yol kıyısında develerini ıhlayınca babam bana, "Yavrucuğum, ben bu insanlara gidip, onların durumunu sorup, (öğreninceye) kadar temkinli ol!" dedi. Kendisi çıkıp onlara yaklaşınca ben de yaklaştım. Bir de baktım ki, Resûlullah (sas) orada. Derken namaz vakti gelip namaza durunca, ben de kendisiyle beraber namaz kıldım. Resûlullah secdeye vardığında, onun koltuk altı beyazlıklarını görür gibiydim.

864. Ebû Lâs el-Huzâ'î ﴿أبو لاس بن الخزاعى﴾

Bize Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk anlattı. O Muhammed b. İbrahim'den, o Ömer b. el-Hakem b. Sevbân'dan, o da Ebû Lâs el-Huzâ'î'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah, Hacc'a gitmek üzere bizi zekât develerinden sert başlı develere bindirdi. Biz, "Ey Allah'ın Resûlü! Bizi bu develere bindirmenin manasını anlayamadık." dedik. Resûlullah (sas), *"Hiçbir deve yoktur ki, onun zirvesinde bir şeytan bulunmasın. Size anlattığım şekilde onlara bindiğinizde, Allah'ın adını anın! Sonra onları emrinize alın. Böylece sizi onlara bindiren, sadece Allah olur."* dedi.

Yine Ayrılanlardan Eslem b. Efsâ b. Hârise b. Amr b. Âmir'den Olanlardan

865. Cerhed b. Rizâh ﴿جرهد بن رزاح﴾

[Cerhed b. Rizâh] b. Adî b. Sehm b. Mâzin b. el-Hâris b. Selâmân b. Efsâ. Bu zat, halkının ileri gelenlerinden olup, *"Ebû Abdurrahman"* künyesiyle anılırdı. Kendisi, Ashâb-ı Suffe'dendir.

Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi. O Muhamed b. İshâk'tan, o Abdullah b. Ebû Bekir'den, o da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti:

O, Cerhed b. Huveylid el-Eslemî'dir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana es-Sevrî haber verdi. O Ebü'z-Zinâd'dan, o Zur'a b. Abdurrahman b. Cerhed el-Eslemî'den, o da dedesi Cerhed'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah bana uğradığında bacağım açıktı. Bana, *"Bacağını kapat! Zira bacak, avret mahallidir veya avret mahallindendir."* dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: O(nun adı), Cerhed b. Rizâh'tır. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî de bu şekilde söylemiştir. Onun bu nesebi, anlattığımız şekilde Eslem'e dayanmaktadır. Cerhed'in, *Medine*'nin İbn Huneyn sokağında bir evi vardı. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafetinin sonu ile Yezîd b. Mu'âviye'nin hilafetinin başında, *Medine*'de vefat etmiştir.

866. Ebû Bezre el-Eslemî ﴿أبو برزة الأسلمى﴾

Muhammed b. Ömer'in, Ebû Berze'nin bazı çocuklarından rivayet ederek anlattığına göre adı, Abdullah b. Nadle'dir. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî ile diğer bazı ehl-i ilim ise, onun adının, Nadle b. Abdullah olduğunu söylemişlerdir. Diğer bazıları ise nesebini, İbn Ubeydullah b. el-Hâris b. Hibâl b. Rebî'a b. Di'bil b. Enes b. Huzeyme b. Mâlik b. Selâmân b. Efsâ şeklinde zikretmişlerdir. Böylece onun nesli, Di'bil el-Beyt'e kadar devam eder. Bu zat, ilk Müslümanlardan olup Resûlullah (sas) ile beraber *Mekke*'nin fethinde bulunmuştur.

Bize Haccâc b. Nusayr haber verdi; dedi ki: Bize Şeddâd b. Sa'îd anlattı. O Ebü'l-Vâzi'den, o da Ebû Berze'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mekke'nin fethi gününde, Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini duydum: *"Bugün, Abdullah b. Hatal ile fasıka olan Bünâne hariç herkes güvendedir."* dedi. Bunun üzerine gidip onu (Abdullah b. Hatal'ı), *Kâbe* örtüsüne sarılmış olduğu halde öldürdüm.

Muhammed b. Ömer dedi ki: "Abdullah b. Hatal; el-Edrem b. Teym b. Gâlib b. Fihroğulları'ndandır."

Bize Haccâc b. Nusayr haber verdi; dedi ki: Bize Şeddâd b. Sa'îd er-Râsibî anlattı. O Ebü'l-Vâzi'den (-ki o, Câbir b. Amr'dır.), o da Ebû Bezre el-Eslemî'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Ey Allah'ın Resûlü! Bana, yapabileceğim bir iş emret." dedim." O da bana, *"Eziyet verici şeyleri yoldan kaldır, bu senin için bir sadakadır."* dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Resûlullah (sas) vefat edinceye kadar Ebû Berze, sürekli onunla gazalara katılırdı. Resûlullah'ın (sas) vefatından

sonra, Müslümanların yerleştikleri *Basra*'ya dönerek orada ikamet etmeye başladı. Kendisinin orada yaptırdığı bir evi vardı. Daha sonra *Horasan*'a gazaya giderek orada vefat etti. Vefatından sonra geride bıraktığı çocukları vardı.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Mu'âfâ b. İmrân anlattı; dedi ki: Bize el-Hasan b. el-Hakîm anlattı; dedi ki:

Annem bana, "Ebû Berze'nin sabah bir akşam bir olmak üzere dul, yetim ve yoksullar için kaynayan büyükçe birer et yemeği kazanları vardı.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize el-Mübârek b. Fedâle anlattı; dedi ki: Bize Seyyâr b. Selâme anlattı; dedi ki:

Ben Ebû Berze'yi beyaz saçlı ve beyaz sakallı bir adam olarak gördüm.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı. O Sâbit el-Bünânî'den şunu rivayet etti:

Ebû Berze yün elbise giyerdi. Adamın biri kendisine, "Kardeşin Âiz b. Amr, ipekli kumaştan elbise giymekte olup, senin giydiğin elbiseden kaçınmaktadır." dediğinde Ebû Berze'nin, "Yazıklar olsun sana! Kim Âiz gibi olabilir? Âiz'in benzeri yoktur." diye cevap verdi. Sonra aynı adam, bu sefer Âiz'e giderek ona da, "Kardeşin Ebû Berze yünlü elbise giymekte olup senin elbisenden giymekten kaçınmaktadır." dediğinde o da, "Yazıklar olsun sana, Ebû Berze gibisi yoktur!" dedi. Bunlardan birisi vefat ettiğinde, diğerinin onun cenazesini yıkamak üzere vasiyet etmişlerdi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Sâbit el-Bünânî haber verdi; dedi ki:

Âiz b. Amr'ın, ipekli kumaş giyerek ata bindiğini, Ebû Berze'nin ise, ipekli kumaş giymediği gibi, ata da binmediğini, kırmızı renkli iki elbise giydiğini, bir adamın ikisi arasında fitne çıkarmak isteyerek Âiz b. Amr'a giderek, "Sen Ebû Berze'ye baksana! O senin kılık kıyafetinden kaçınarak senin gibi giyinmemekte, senin gibi atlara da binmemektedir." dediğinde Âiz, "Allah Ebû Berze'ye rahmet etsin. Aramızda kim onun gibi olabilir?" dediğini, daha sonra Ebû Berze'ye gelerek ona da, "Âiz'e baksana, o senin kılık kıyafetinden kaçınarak atlara biniyor ve ipekli elbiseler giyiyor." dediğinde o da, "Allah Âiz'e rahmet etsin. Aramızda kim Âiz gibi olabilir?" dedi.

Bize Hafs b. Ömer el-Havdî haber verdi; dedi ki: Bize el-Münzir b. Sa'lebe anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Büreyde anlattı; dedi ki:

Abdullah b. Ziyâd, "Havuz'dan (Havz-ı Kevser'den) kim bize bilgi verebilir?" diye sordu. Derken, "İşte Resûlullah'ın (sas) arkadaşı Ebû Berze buradadır." dedi. Ebû Berze ise, etine dolgun bir kişi olup, adam kendisini görünce, "Sizin bu muhaddisiniz tıknazmış." dedi. [Râvî] dedi ki: Ebû Berze, kızarak, "Allah'a hamd olsun ki, Resûlullah (sas) ile olan arkadaşlığımdan dolayı kınanmadan ölmedim." dedi. Sonra öfkeli bir şekilde gelip Ubeydullah'ın divanına oturunca, ona Havuz hakkında soru sordu. O da, "Evet, kim onu inkâr ederse Allah, onu ona yaklaştırmasın ve ona ondan içirmesin!" dedi ve kızarak çekip gitti.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Avf anlattı; dedi ki: Bana Ebü'l-Minhâl Seyyâr b. Selâme anlattı; dedi ki:

İbn Ziyâd'ın vakti gelince, İbn Ziyâd dışarı çıkarıldı. İbn Mervân da *Şam*'da, İbnü'z-Zübeyr *Mekke*'de, Kurrâ olarak bilinenler de *Basra*'da harekete geçtiler. [Râvî] dedi ki: Babam buna son derece üzüldü. Ebü'l-Minhâl ise babasını hayırla yâd ederek dedi ki: Babam bana "Haydi, Resûlullah'ın (sas) arkadaşlarından olan şu adamın, Ebû Berze el-Eslemî'nin yanına gidelim." dedi. Beraber yürüyerek Ebû Berze'nin evine girdik. O sırada kendisi kamışlardan yapılmış bir gölgeliğin altında oturmuştu. Oldukça sıcak bir günde kendisiyle beraber oturduğumuzda, babam söze başlayarak dedi ki: "Ey Ebû Berze! Görmüyor musun, görmüyor musun?" dedi. [Râvî] dedi ki: Kendisinin ilk söylediği şey şu oldu: "Ben sevabı Allah'tan umarak, Kureyş'in bazı kabilelerine dargın hale geldim. Ey Arap topluluğu! Siz Cahiliye dönemindeki azlığınızı, değersizliğinizi ve sapıklığınızı biliyorsunuz; Allah, İslâm ve Muhammed (sas) ile size bir canlılık verdi. Daha sonra da başınıza gelenleri görüyorsunuz. Aranızı bozan bu dünyadan (hevesinden) başka bir şey değildir. *Şam*'dakine, yani Mervân'a gelince o, dünyadan başka bir şey için savaşmamaktadır. *Mekke*'dekine yani İbnü'z-Zübeyr'e gelince, o da dünyadan başka bir şey için savaşmamaktadır. Kendilerine Kurrâ dediğiniz kimselere gelince, onlar da dünyadan başka bir şey için savaşmıyorlar."

[Râvî] dedi ki: Eleştirmediği kimse bırakmayınca babam, "O zaman bize ne tavsiye edersin?" dedi. O da, "Ben bu gün insanların en hayırlılarının halkın malından aç kalan (halkın malını yemeyen), onların kanından sırtları hafif olan (onların kanına bulaşmayarak sorumlulukları az olan) bir grup insan olduğunu biliyorum." dedi. Babam daha sonra, "Bize Resûlullah'ın vakit namazlarını nasıl kıldığından bahseder misin?" dedi. O da, "Güneş zevale erince, ilk öğlen dediğiniz vakitte öğlen namazını kılardı. Güneş henüz canlı dururken *Medine*'nin en uzak yerinde bulunan eşyası dönünceye kadar ikindi namazını kılardı. [Râvî] dedi ki: 'Ben onun akşam namazıyla ilgili söylediklerini unuttum.' Yatsı namazını da sizin el-Ateme dediğiniz vakte kadar tehir etmekten hoşlanırdı. Yatsıdan önce uyumaktan ve ondan sonra da konuşmaktan hoşlanmazdı. Ertesi gününün sabah namazını ise, kendisiyle beraber oturduğu kişiyi seçebileceği kadar havanın açıldığı bir zamanda kılardı. Namazda altmış ile yüz arası ayet okurdu."

867. Abdullah b. Ebû Evfâ ﴿عبد الله بن أبي أوفى﴾

Ebû Evfâ'nın (asıl) adı, Alkame b. Hâlid b. el-Hâris b. Ebû Esîd b. Rifâ'a b. Sa'lebe b. Hevâzin b. Eslem b. Efsâ'dır. Abdullah, *"Ebû Mu'âviye"* olarak künyelendirilirdi.

Bize Yezîd b. Hârûn, el-Fadl b. Dükeyn, Affân b. Müslim ve Hişâm b. Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdiler. Onlar Şu'be'den, o Amr b. Mürre'den, o da Abdullah b. Ebû Evfâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), bir topluluk kendisine sadakalarını getirdikleri zaman, *"Allah'ım, onlara merhamet eyle!"* buyururdu. [Râvî] dedi ki: Babam da sadakasını getirince, ona da *"Allah'ım, Ebû Evfâ'ya merhamet eyle!"* dedi.

Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi; dedi ki:

Bize Ebû İdâm anlattı. O da Abdullah b. Ebû Evfâ'dan kendisinin rivayet ettiği bir hadiste, Resûlullah (sas) ile beraber Benî en-Nadîr olayı, *Hendek* savaşı ve Kurayza olayında bulunduğunu rivayet etmiştir.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr anlattı; dedi ki: Bize Ebû Hâlid anlattı. O Ebû Ya'fûr'dan, o da İbn Ebû Evfâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Resûlullah (sas) ile bulunduğumuz sekiz gazvede birlikte çekirge yerdik.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize es-Sevrî anlattı. O da Ebû Ya'fûr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Ebû Evfâ'dan şöyle dediğini duydum:

Resûlullah (sas) ile beraber bulunduğumuz sekiz gazvede onunla birlikte çekirge eti yerdik.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Kûfeliler, Abdullah b. Ebû Evfâ'dan, (yukarıda) görmüş olduğun gazveleri rivayet ettiler. Bizim rivayetimize göre ise, onun bulunduğu ilk gaza *Hayber* ve ondan sonralarıdır.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid haber verdi. O da Abdullah b. Ebû Evfâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Onun elinde bir darbe izi görerek, "Bu nedir?" dedim. O da, "Bu, *Huneyn* gününde aldığım yaranın izidir." dedi. Bunun üzerine kendisine, "Sen *Huneyn* gününde bulundun mu?" dedim. O da, "Evet, onda da ondan bir önceki savaşta da bulundum." dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid haber verdi; dedi ki:

Ben Abdullah b. Ebû Evfâ'nın kırmızı kına yaktığını gördüm.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk haber verdi. O da Ebû Hâlid'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben İbn Ebû Evfâ'nın saç ve sakalının kırmızı (kına yakılmış) olduğunu gördüm.

Bize Abdülhamîd b. Abdurrahman el-Hammânî haber verdi O da Ebû Sa'd el-Bakkâl'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, İbn Ebû Evfâ'nın üzerinde, siyahımsı ipekli bir bornoz gördüın.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi. O da Şu'be'den şöyle dediğini rivayet etti: Amr bana şunu bildirdi; dedi ki:

Abdullah b. Ebû Evfâ'nın Ashâb-ı Şecere'den (*Rıdvân* biatine katılanlardan) olduğunu kendisinden duydum.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bana Sa'îd b. Cümhân anlattı; dedi ki:

Biz, Abdullah b. Ebû Evfâ ile birlikte Hâricîlerle savaşırken onun bir kölesi onlara katıldı. O, öbür taraftayken biz kendisine, "Ey Feyrûz! İşte senin efendin bu taraftadır!" dedik. O da, "Evet o, ne iyi adamdır, keşke hicret etseydi." dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Ebû Evfâ, "Şu Allah'ın düşmanı ne diyor?" dedi. Biz de, "O, ne iyi adamdır. Keşke hicret etseydi." diyor." dedik. Bunun üzerine o, "Resûlullah (sas) ile birlikte yaptığım hicretten sonra bir hicretten mi bahsediyor?" diye üç sefer tekrarladıktan sonra şöyle devam etti: Ben Resûlullah'dan (sas), *"Onları öldürene de, onların öldürdüğüne de ne mutlu!"* dediğini duydum.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Nebî (sas) hayatta olduğu müddetçe Abdullah b. Ebû Evfâ *Medine*'de ikamet etti. Resûlullah'ın (sas) vefatından sonra, Müslümanların yerleşmiş olduğu *Kûfe*'ye göç ederek Eslem mevkiinde bir ev inşa edip oraya yerleşti. O, son zamanlarda gözlerini kaybetmişti. *Kûfe*'de 86 yılında vefat etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Huleyd b. Da'lec haber verdi. O Katâde'den, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Ebû Evfâ Resûlullah'ın (sas) *Kûfe*'de, en son vefat eden arkadaşlarından biriydi.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. A'yen Ebü'l-Alâniyye el-Mereî anlattı; dedi ki:

Ben, *Kûfe*'de iken, Abdullah b. Evfâ'nın, *Kûfe*'de *Mescidü'r-Ramâde*'de ihrama girerek telbiye getirmeye başladığını gördüm.

868. el-Ekva ﴾الأكوع﴿

Onun adı, Sinân b. Abdullah b. Kuşeyr b. Huzeyme b. Mâlik b. Selâmân b. Eslem b. Efsâ'dır. Kendisiyle iki oğlu olan Âmir ve Seleme ile birlikte ilk Müslümanlardan olup Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmışlardır.

869. Âmir b. el-Ekva ﴾عامر بن الأكوع﴿

Şair bir kişiydi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize er-Rebî Ebû Sâlih anlattı. O Mecze'e b. Zâhir'den şunları rivayet etti:

Âmir b. el-Ekva, *Hayber* savaşında Müşriklerden bir adamı vurup öldürdüğü esnada, kendisini de yaralayınca, "Ben kendimi öldürdüm." demeye başladı. Bu söz Resûlullah(s) ulaşınca, *"Onun iki kat sevabı vardır."* buyurmuştu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah, Musa b. Muhammed b. İbrahim, Abdullah b. Ca'fer ez-Zührî ve başkaları anlattılar; dediler ki:

Resûlullah (sas) *Hayber* yolundayken Âmir'e, "(Bineğinden) in ve bize şiirlerinden biraz oku da dinleyelim." dediğinde, Âmir de bineğinden inerek Resûlullah hakkında recez türünden şöyle bir şiir okudu:

Ey Allah'ım! Sen istemeseydin, biz hidayete eremezdik,
Biz ne sadaka verir, ne de namaz kılardık.
Üzerimize bir huzur ve ferahlık indir,
Savaşta da ayaklar(ımız)a sebat ver!
Çağırıldığımızda, hemen geliverdik,
O çağrı ile (müşrikler) de bize mağlup oldular.

Resûlullah (sas), *"Allah sana rahmet eylesin!"* dedi. Ömer b. el-Hattâb ise, "Ey Allah'ın Resûlü! Allah'a yemin olsun ki, rahmet ona vacip oldu." dedi. Halktan bir adam da, "Ey Allah'ın Resûlü! Keşke bizi de ondan faydalandırsaydın!" dedi. Âmir *Hayber*'de şehit düşmüştü. Gazveye gittiğinde kılıcım dönmesiyle kendisini yaralaması, vefatına sebebiyet vermişti. *er-Recî* mevkiine getirilerek oradaki bir mağarada Mahmûd b. Mesleme ile birlikte aym kabre konuldu. Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme, "Ey Allah'ın Resûlü! Kardeşimin kabrinin yanında bana da bir yer ayrılmasını emret!" dediğinde, "Sana oradan bir at koşusu mesafesi kadar yer vardır. Eğer işletirsen sana iki at koşusu kadar bir yer vardır." dedi.

Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr, "Âmir kendisini öldürdüğü için ameli boşa gitti." dedi. Bu söz Resûlullah'a (sas) ulaşınca, *"Kim böyle söylerse, yalan söylemiş olur. Zira ona iki mükâfat vardır. O, mücahit olarak vefat etmiştir. O, sülüğün suda yüzdüğü gibi, Cennet'te yüzecektir."* dedi.

Bize Hammâd b. Mes'ade haber verdi. O Yezîd b. Ebû Ubeyd'den, o da Seleme b. el-Ekva'dan bir adamın Âmir'e şöyle dediğini rivayet etti:

"Bize şiirlerinden bazılarını oku da dinleyelim." Âmir de şair bir kişi olduğundan bineğinden inerek yürüdü ve şöyle dedi:

Ey Allah'ım sen bize hidayet vermeseydin,
Biz ne sadaka verir, ne de namaz kılardık.
Sana feda olayım! Kazandığımız (günahlardan) bizi bağışla,
(Düşmanla) karşılaştığımız zaman ise ayaklarımıza sebat ver,
Üzerimize bir sekine (kalp ferahlığı) indir!
Çağırıldığımızda geliverdik,
Çağrı ile (müşrikler) de, bize mağlup oldular.

Resûlullah (sas), *"Şu, şarkı söyleyerek develeri süren kimdir?"* diye sordu. "O, İbnü'l-Ekva'dır." dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Allah ona rahmet eylesin."* dedi. Topluluktan biri, "Ey Allah'ın Nebîsi! Rahmet ona vacip oldu keşke bizi de ondan faydalandırsaydın!" dedi."

[Râvî] dedi ki: İbnü'l-Ekva *Hayber* günü yaralandı. Yahudilerden birisini vurmaya giderken kılıcının ağzının, tam dizkapağına isabet etmesiyle yaralanınca halk, "Âmir'in ameli boşa gitti. Çünkü o, kendi kendisini öldürdü." demeye başladı. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *Medine*'ye döndükten sonra Mescid'deyken yanına gelerek, "Ey Allah'ın Resûlü! Bazıları, Âmir'in amelinin boşa gittiğini iddia ediyor." dedim. Resûlullah (sas), *"Onu kim söylüyor?"* dedi. Ben de, "Aralarında Üseyd b. Hudayr olmak üzere Ensâr'dan falan, falan..." dedim. Bunun üzerine, *"Öyle söyleyen, yalan söylemiş olur. Ona iki mükâfat vardır"* dedi. Hammâd, işaret parmağı ve orta parmağıyla işaret ederek "O, gayretli bir mücahittir ve onun gibi bir hayat sürdüren az Arap vardır." dedi.

870. Seleme b. el-Ekva ﴿سلمة بن الأكوع﴾

Bize ed-Dahhâk b. Mahled Ebû Âsım en-Nebîl haber verdi; dedi ki: Bize Yezîd b. Ebû Ubeyd anlattı. O Seleme b. el-Ekva'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) ile yedi gazveye katıldım, Resûlullah Zeyd b. Hârise'yi bize komutan olarak tayin ettiği sırada ise, kendisiyle beraber dokuz gazveye katıldım.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize İkrime b. Ammâr anlattı. O İyâs b. Seleme'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah, Ebû Bekir'i üzerimize emir tayin ettiğinde biz müşriklerden bir gruba karşı gazaya çıktık. Geceleyin onlara baskın düzenleyerek onları öldürdük. O zaman parolamız "Emit, emit!" (Öldür, öldür!) idi. O gece kendi elimle onlardan yedi kişiyi öldürmüştüm.

Bize Hammâd b. Mes'ade haber verdi. O Yezîd b. Ebû Ubeyd'den, o da Seleme b. el-Ekva'dan şöyle dediğini rivayet etti:

"Resûlullah ile yedi gazveye çıktım." Daha sonra; *Hudeybiye, Hayber, Huneyn* ve el-Kared savaşlarını zikrettikten sonra, "Geri kalanları unuttum." dedi.

Bize ed-Dahhâk b. Mahled haber verdi. O Yezîd b. Ebû Ubeyd'den, o da Seleme b. el-Ekva'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ormana gitmek üzere dışarı çıktığımda, Abdurrahman b. Avf'ın bir kölesine rastladım. Kendisinden, "Resûlullah'm (sas) süt devesi kaçırılmıştır." dediğini duydum. "Onları kim kaçırmıştır?" dedim. O da, "Gatafânlar!" dedi. Bunun üzerine (Yardım çağrısı olarak) "Ey Sabâhâh! Ey Sabâhâh!"[116] diye diye sesimi iki dağ arasındaki insanlara duyuruncaya kadar bağırdım. Sonra onların yanına giderek kendilerinden o develeri kurtarmalarını istedim. [Râvî] dedi ki: "Resûlullah (sas), bazı insanlarla birlikte çıkageldi. Ben de, "Ey Allah'ın Resûlü! Halk susuzdur. Susuzluklarını gidermeleri için biraz çabuk davransak!" dedim. Resûlullah, *"Ey Ekva'ın oğlu! Yolu yarılamış bulunmaktasın, normal yürü! Onlar şu anda Gatafân'a varmış ve orada ikram olunmaktadırlar."* dedi. (Seleme) dedi ki: "Resûlullah (sas) o sırada beni terkisine aldı."

Bize ed-Dahhâk b. Mahled haber verdi. O Yezîd b. Ebû Ubeyd'den, o da Seleme b. el-Ekva'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, *el-Hudeybiye* gününde ağaç [eş-Şecere] altında Resûlullah'a (sas) biat ettikten sonra bir kenara çekildim. İnsanlar seyrelince, Resûlullah bana, *"Ey Seleme! Neden biat etmiyorsun?"* diye sordu. Ben de, "Ey Allah'ın

[116] Yardım dileyenin kullandığı bir sözdür. Aslında, saldırı için çağrı yapıldığında kullanılır. Çünkü onlar (Araplar), genellikle sabaha karşı saldırı düzenlerlerdi. Sanki, "Ey Sabâh! Düşmanı kuşattık!" demek istiyor (en-Nihâye) (M).

Resûlü! Ben biat etmiştim." dedim. *"Tekrar biat et!"* dedi. Bunun üzerine ikinci kez biat ettim. [Râvî] dedi ki: "Ey Ebû Müslim! Siz ne üzerine kendisine yemin etmiştiniz?" diye sordum. O da, "Ölüm üzerine" diye cevap verdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ben, bazılarından, Seleme'nin *"Ebû İyâs"* olarak künyelendirildiğini duydum.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize İkrime b. Ammâr[117] anlattı. O İyâs b. Seleme'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Biz Resûlullah (sas) ile *el-Hudeybiye*'ye gelip, sonra da, *Medine*'ye dönmekteyken, Resûlullah, *"Bu gün atlılarımızın en hayırlısı, Ebû Katâde'dir. yayalarımızın en hayırlısı ise, Seleme'dir."* dedi. Sonra Resûlullah (sas) bana bir arada iki ok verdi. Bunlardan birisi atlı oku, diğeri ise, yaya okuydu.

Bize Muhammed b. Rebî'a el-Kilâbî haber verdi. O Ebü'l-Umeys'ten, o İyâs b. Seleme b. el-Ekva'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas) yanından adamın biri kalkarak ayrıldığında, onun müşriklerin bir casusu olduğu kendisine bildirilince, *"Kim onu öldürürse, beraberindeki malı da kendisinindir."* dedi. Bunun üzerine ben kendisine ulaşıp onu öldürünce, Resûlullah onun eşyasını bana verdi.

Bize Hammâd b. Mes'ade haber verdi. O Yezîd b. Ebû Ubeyd'den, o da Seleme b. el-Ekva'dan şunu rivayet etti:

Kendisi Resûlullah'tan (sas) çöle çıkma konusunda izin istedi. Resûlullah (sas) da kendisine izin verdi.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Attâf[118] b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Yezîd el-Irakî anlattı; dedi ki:

Biz *er-Rebeze*'de, Seleme b. el-Ekva'ın yanına gittik. Bize (tokalaşmak üzere) elini uzattığında, elinin devetabanı kadar iri olduğunu gördük. O sırada, "Ben bu elimle Resûlullah (sas) biat ettim." deyince, biz de onun o elini tutup öptük.

---

[117] Ammâr adı, Matbû nüshada "Âmir" şeklinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu III. Ahmed nüshasından, Siyerü a'lâmi'n-nübelâ ve et-Takrîb'ten tespit edilmiştir.

[118] Attâf adı, Leiden neşrinde "Akkâf" şeklinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu III. Ahmed, el-Mizzî ve İbn Hacer'in Takrîb'inden tespit edilmiştir.

Bize Ya'lâ b. el-Hâris el-Muhâribî el-Kûfî haber verdi; dedi ki: Bana babam anlattı. O İyâs b. Seleme b. el-Ekva'dan, o da babasından rivayet etti:

Babası Ashâb-ı Şecere'den idi. Yani *Hudeybiye*'de Resûlullah (sas) ile beraber bulunmuş, Şecere'nin (ağacın) altında kendisine biat etmiş ve hakkında şu Kur'ân ayeti inmiştir: ***"Mü'minler Şecere (ağaç) altında sana biat ederlerken, Allah, muhakkak onlardan memnun olmuştur."***[119]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Ubeyde anlattı. O İyâs b. Seleme b. el-Ekva'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Hudeybiye (anlaşması), 6. yılda yapıldı. Biz de o zaman 1.600 kişiydik. Bu sırada Resûlullah (sas) Ebû Cehil'in devesini[120] kurbanlık olarak (*Mekke*'ye) gönderdi.

Bize Hammâd b. Mes'ade haber verdi. O Yezîd b. Ebû Ubeyd'den, o da Seleme b. el-Ekva'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Kim, Allah rızası için kendisinden ne talep ederse, mutlaka onu verirdi. Ancak "İşte ilhaf (ısrar) (ile istemek) budur." diyerek bundan (dilencilikten) hoşlanmazdı.

Bize Safvân b. İsa el-Basrî haber verdi. O da Yezîd b. Ebû Ubeyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Seleme b. el-Ekva, Allah rızası uğrunda kendisinden bir şey istendiğinde, "öf" çekerek "Bir kimse, Allah yolunda vermeyecek de, ne için verecek?" der ve sözlerine devamla, "İşte bu, ısrarlı dilenmedir." derdi.

Bize Hammâd b. Mes'ade haber verdi. O da Yezîd b. Ebû Ubeyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

---

[119] Fetih: 18.

[120] Bedir Savaşı sonucunda müşriklerden elde edilen ganimetler arsında Ebu Cehil'in erkek devesi de vardı. Bu deve Resûlullah'ın payına düşmüştü. Hudeybiye anlaşması üzerine Resûlullah'ın yapmış olduğu umre ziyareti esnasında bu deveyi kurbanlık olarak Mekke'ye gönderdiğinde, deve kaçarak Ebu Cehil'in evine kadar gitti. Amr b. Ganeme de peşine düşerek onu geri getirmek istediğinde, bazı Mekkeli cahiller onu geri vermek istemedi. Bunun üzerine Süheyl b. Amr'ın, onu geri vermelerini söylemesi üzerine deveyi geri verdikten sonra, o deveye karşılık yüz dişi deve verme teklifinde bulundular. Resûlullah (sas), "Eğer biz bunu kurbanlık olarak adlandırmamış olsaydık, olabilirdi." dedi. Resûlullah, (sas) daha sonra o deveyi aralarında Ebu Bekir ve Ömer olmak üzere yedi kişi adına kurban olarak kestirdi. Bkz. El-Vakıdî, *el-Meğazî*, c. II, 614. (M).

O (Seleme b. el-Ekva), Mescid'de Mushaf'ın konulduğu yere yönelir ve orada zikrederdi. Kendisi, Resûlullah'ın (sas) da buraya yöneldiğini anlatırdı. Bu yerin ise, kıble (mihrap) ile minber arasında bir koyunun geçebileceği bir yer kadar olduğunu söylerdi.

Bize Hammâd b. Mes'ade haber verdi. O da Yezîd b. Ebû Ubeyd'den, şöyle dediğini rivayet etti:

Necde el-Harûrî[121] ortaya çıkıp, zekâtları toplayınca Seleme'ye, "Bunlardan uzaklaşsan daha iyi olmaz mı?" denilince, "Yemin ederim ki, ben ne onlardan uzaklaşır, ne de ona biat ederim." dedi. [Râvî] dedi ki: Daha sonra o, (Seleme) zekâtını onlara teslim etti.

Bize Hammâd b. Mes'ade haber verdi. O da Yezîd b. Ebû Ubeyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Seleme b. el-Ekva, zekât olarak verdiği malı, daha sonra satın almaktan hoşlanmazdı.

Bize Hammâd b. Mes'ade haber verdi. O Yezîd b. Ebû Ubeyd'den, o da Seleme b. el-Ekva'dan şunu rivayet etti:

Seleme b. el-Ekva, çocuklarına "on dört" adlı oyunu oynamalarını yasaklar ve bu oyunun günah olduğunu söylerdi.

Bize Hammâd b. Mes'ade haber verdi. O Yezîd b. Ebû Ubeyd'den, o da Seleme b. el-Ekva'dan şunu rivayet etti:

Kendisi abdest aldığında, başının önünü mesh etti, iki ayağını yıkadı ve (abdestten sonra) eliyle elbise ve bedenine su serpti.

Bize Hammâd b. Mes'ade haber verdi. O Yezîd b. Ubeyd'den, o da Seleme b. el-Ekva'dan şunu rivayet etti:

Kendisi, su ile istinca ederdi.

Bize Hammâd b. Mes'ade haber verdi. O Yezîd b. Ebû Ubeyd'den, o da Seleme b. el-Ekva'dan şunu rivayet etti:

Kendisi, Hays[122] adlı yiyeceği yedikten sonra, namaz vakti geldiğinde abdest almadan namaza durdu.

[121] Necde el-Harûrî, hicrî 66 yılında, Bahreyn ve Yemâme'ye hâkim olan bir Hâricî lideridir.
[122] Hays, Araplara arasında, hurmanın akit ve yağın karışımından elde edilen bir yiyecek türüdür.

Bize Hammâd b. Mes'ade haber verdi. O da Yezîd b. Ebû Ubeyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Haccâc, Seleme'yi bir hediyeyle ödüllendirdi. O da o hediyeyi kabul etti.

Bize Musa b. Mes'ûd Ebû Huzeyfe el-Nehdî el-Basrî haber verdi; dedi ki: Bize İkrime b. Ammâr haber verdi. O İyâs b. Seleme'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Abdülmelik b. Mervân, bize hediyeler verilmesine ilişkin *Medine*'den *Kûfe*'ye mektup yazar, biz de gidip onları alırdık.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Muhammed b. el-Aclân'dan, o da Osman b. Ubeyd b. Ebû Râfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Seleme b. el-Ekva'ın bıyıklarını, tıraş eder derecede kısalttığını gördüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülazîz b. Ukbe anlattı. O da İyâs b. Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Seleme b. el-Ekva, *Medine*'de, 80 yaşındayken, 74 yılında vefat etmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer dedi ki: Seleme b. el-Ekva, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'dan rivayette bulunmuştur.

871. Ühbân b. el-Ekva ﴿أهبان بن الأكوان﴾

Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib'in, Ühbân b. el-Ekva'ın çocuklarından olan Ca'fer b. Muhammed b. Ukbe b. Ühbân b. el-Ekva'dan yaptığı rivayete göre; Ühbân "Mükellimü'z-Zi'b"dir. (kurtla konuşan kişidir.) Osman b. Affân, Ukbe b. Ühbân b. el-Ekva'ı, Kelb, Belkayn ve Gassân kabilelerinin zekâtını toplamak üzere memur olarak göndermişti.

Hişâm dedi ki: Ca'fer b. Muhammed'in çocuklarından bazıları bana nesebi bu şekilde dayandırdılar. Muhammed b. el-Eş'as ise, "Bunu, (nesebi) başkasına göre en iyi bilen benim." der ve şöyle devam ederdi: Ukbe b. Ühbân Mükellimü'z-Zi'b b. Abbâd b. Rebî'a b. Ka'b b. Ümeyye b. Yakaza b. Huzeyme b. Mâlik b. Selâmân b. Eslem b. Efsâ.

Muhammed b. Ömer, "Mükellimü'z-Zi'b Ühbân b. Evs el-Eslemî" diyor ve nesebini daha da yukarıya götüremiyordu.

Ühbân, "Benî Eslem yurdu olan *Beyn*'de ikamet ederdi. Bir ara, davarlarını *Harretülvebere*'de otlatmaktayken, kurdun biri bir koyuna saldırdı. O da o koyunu kurdun elinden aldığında kurt, bir kenara çekilip kuyruğunun üzerine oturarak, "Yazıklar olsun sana! Allah'ın bana vermiş olduğu bir rızıktan beni niye engelledin?" dedi. Ühbân el-Eslemî, iki elini birbirine çarparak, "Bundan daha acayip bir şey görmedim." deyince kurt, *Medine*'ye işaret ederek, "Bundan daha acayibi, Resûlullah (sas), şu hurmalıkların arasındadır." dedi. Bunun üzerine Ühbân, davarını *Medine*'ye doğru sürdü ve Resûlullah'ın (sas) yanına gidip durumu anlatınca, Resûlullah (sas) buna hayret etti ve ikindi namazım kıldıktan sonra durumu arkadaşlarına da anlatmasını istedi. O da bu tavsiyeyi yerine getirdi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: *"Kurt, kıyametten önce vuku bulacak olan bazı alâmetleri doğrulamıştır."* [Râvî] dedi ki: Ühbân, Müslüman olup, Resûlullah (sas) ile arkadaşhk yapmıştır. Kendisi, *"Ebû Ukbe"* olarak künyelendirilmiş idi. Daha sonra *Kûfe*'ye yerleşerek Eslem mıntıkasmda bir ev yaptırıp orada yaşamış ve Mu'âviye b. Ebû Süfyân'm hilafeti ile Muğîre b. Şu'be'nin valiliği döneminde, orada vefat etmiştir.

872. Abdullah b. Ebû Hadred ﴿عبد الله بن أبو حدرد﴾

Ebû Hadred'in asıl adı, Selâme b. Umeyr b. Ebû Selâme b. Sa'd b. Müsâb b. el-Hâris b. Abs b. Hevâzin b. Eslem b. Efsâ'dır.

Bazıları ise, "Ebû Hadred'in adı Abdullah'tır." demişlerdir. Abdullah *"Ebû Muhammed"* şeklinde künyelendirilirdi. Resûlullah (sas) ile beraber bulunduğu ilk olay, *Hudeybiye*, sonra *Hayber* ve bunlardan sonraki savaşlardır.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd haber verdi. O da Muhammed b. İbrahim'den şunu rivayet etti:

Ebû Hadred el-Eslemî, hanımının mihri konusunda Resûlullah'tan yardım talep etmiştir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bunda bir yanlışlık vardır. Hadis ise şöyledir: "İbn Ebû Hadred el-Eslemî, hanımının mihri konusunda Resûlullah'tan (sas) yardım istediğinde, kendisine, *"Onun mihri konusunda kaç*

dirheme anlaştın?" diye sordu. O da, "200 dirheme." dedi. Bunun üzerine, *"Eğer onu Buthân'dan*[123] *almış olsaydınız artırmazdınız."* dedi.

Abdullah b. Ebû Hadred, 81 yaşındayken, 71 yılında vefat etmiştir. O Ebû Bekir ve Ömer den hadis rivayet etmiştir.

873. Evs b. Hacer Ebû Temîm el-Eslemî

﴿أوس بن حجر أبو تميم الأسلمى﴾

Resûlullah'ın (sas) *Medine*'ye gelmesini müteakip Müslüman olmuştur. *Uhud* savaşı öncesi, kölesi Mes'ûd b. Hüneyde'yi yaya olarak *el-Arc*'tan Resûlullah'a (sas) göndererek Kureyşlilerin, onun üzerine gelmekte olduklarını, onların sayılarını, teçhizat, at ve silah durumlarını ona bildiren zat, budur.

874. Mes'ûd b. Hüneyde ﴿مسعود بن هنيدة﴾

Evs b. Hacer Ebû Temîm el-Eslemî'nin mevlasıdır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Eflah b. Sa'îd anlattı. O Büreyde b. Süfyân el-Eslemî'den, o da Mes'ûd b. Hüneyde'den şöyle dediğini rivayet etti. Ayrıca baba Hişâm b. Âsım el-Eslemî anlattı. O babasından, o da Mes'ûd b. Hüneyde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, öğlen vakti *el-Hazevât* denilen yerde iken, o anda Ebû Bekir'in, birilerine rehberlik yaparak çıkageldiğini görünce, kendisine selâm verdim. Onun Ebû Temîm ile bir dostluğu bulunduğundan, bana dedi ki: "Ebû Temîm'e git ve benden ona selâm söyle. Bana bir deve, bir miktar yol azığı ve bir de kılavuz göndersin." Ben de efendimin yanına çıkarak Ebû Bekir'in mesajını kendisine ilettim. O da bana, Ebû Bekir'e verilmek üzere, kendi ailesinden olan bir kadına ait ez-Zeyyâl adındaki mahfe devesiyle bir kırba süt ve bir sâ hurma verdi. Beni de kendisine kılavuz olarak gönderdi ve bana "Onun sana ihtiyacı kalmayıncaya kadar kendisine kılavuzluk yap!" dedi. Böylece onlara rehberlik yaparak, birlikte, *Rekûbe*[124] denilen yere vardık. Orayı aştığımızda, namaz vakti gelmişti. Resûlullah (sas) namaza

[123] Buthân, Medine'de bir vadi adıdır.
[124] Rekûbe, Mekke ile Medine arasında geçilmesi zor olan bir vadidir.

durdu. Ebû Bekir de onun sağ tarafında yer almıştı. O anda, kalbime İslâm sevgisi girdi. Ben de Müslüman oldum ve onun diğer tarafına durdum. Bunun üzerine o, elini Ebû Bekir'in göğsüne koyarak onu geri iteledi. (Resûlullah) bizi böylece arkasında saf haline getirmiş oldu.

Mes'ûd dedi ki: Sehmoğulları'ndan Büreyde b. el-Husayb'tan başka, benden önce Müslüman olmuş birisini bilmiyorum.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Yezîd anlattı. O el-Münzir b. Cehm'den, o da Mes'ûd b. Hüneyde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) ile *Kubâ*'ya indiğimizde, Resûlullah'ın (sas) arkadaşlarının, *Beytülmakdis*'e doğru içinde namaz kıldıkları bir mescitlerinin olduğunu gördüm, Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim de, (bu mescitte) onlara namaz kıldırıyordu. Daha sonra Resûlullah (sas) da gelerek orada onlara namaz kıldırdı. Ben de kendisiyle birlikte *Kubâ*'da kaldım. Böylece kendisiyle beraber beş vakit namaz kılabildim. Daha sonra kendisiyle vedalaşmaya geldiğimde, Resûlullah (sas) Ebû Bekir'e, *"Ona bir şeyler ver!"* dedi. O da bana yirmi dirhem verdiği gibi, ayrıca bana bir elbise de giydirdi. Ardından, efendime gelmek üzere geri döndüm. O sırada üzerimde, bir yolcu hüllesi bulunmaktaydı. Mahalleye artık bir Müslüman olarak gelmiştim. Efendim bana, "Acele etmişsin!" dedi. Ben de efendime, "Ben öyle bir söz işittim ki, ondan önce böyle güzel bir söz duymamıştım." dedim. Efendim de bunun ardından Müslüman oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O da el-Hâris b. Fudayl'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bana İbn Mes'ûd b. Hüneyde anlattı. O da babasından şunu rivayet etti:

Kendisi Resûlullah (sas) ile beraber *el-Müreysî* gazvesine katıldığında, efendisinin kendisini azad etmesi üzerine, Resûlullah (sas), ona on deve verdi.

875. Eslemlilerin Mevlası Sa'd ﴿سعد مولى الأسلميين﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ali b. Ebû Râfi'in azadlısı olan Faid anlattı. O Abdullah b. Sa'd'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) *el-Arc* mevkiine geldiğinde ben de kendisinin kılavuzu olarak beraberinde bulunuyordum. Gide gide *er-Rekûbe*'ye vardık. Ben, dağlar arasında yürürken, kayalıklara tutunarak ilerleyebiliyordum. Resûlullah (sas), *el-Arc*'a yakın *el-Hazevât*'a uğradığında, Ebû Bekir, burada Ebû Temîm'e haber gönderince, o da ona bir miktar azık ile kılavuz olarak kölesi Mes'ûd'u gönderdi. Biz, beraberce yola çıktık ve *el-Cescâse* denilen yere vardık. Burası *Medine*'ye bir konak (on iki mil) mesafede bulunmaktaydı. Resûlullah (sas) burada namaz kıldı. Resûlullah'ın mescidi halen burada mevcuttur. Burada, arta kalan azığımızla öğlen yemeğini yedik. Önceki gün bir koyun kesmiş ve onu kavurma yapmıştık. Daha sonra Resûlullah (sas), *"Amr b. Avf yurduna giden yolu kim bize göstermek ister?"* dedi. [Sa'd] dedi ki: Ben, Resûlullah'a (sas) rehberlik yaparak, birlikte, Sa'd b. Hayseme'nin evinde konakladık. Eslemlilerin mevlası Sa'd, Müslüman oldu ve Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yaptı.

876. Rebî'a b. Ka'b el-Eslemî ﴿ربيعة بن كعب الأسلمي﴾

İlk dönemlerde Müslüman olup Resûlullah ile arkadaşlık yapmıştır. Kendisi, devamlı Resûlullah'ın (sas) yanında kalan, Ashâb-ı Suffe'den olan muhtaç bir kişi olup, Resûlullah'a (sas) hizmet ederdi.

Bize Amr b. el-Heysem haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm ed-Destüvâî anlattı. O Yahya b. Ebû Kesîr'den, o Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan, o da Rebî'a b. Ka'b el-Eslemî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Resûlullah'ın (sas) kapısının önünde geceler ve onun abdest almasına yardımcı olurdum. Gecenin bir bölümünde, birbiri ardı sıra, ***"Semi'allahu limen hamideh"*** sesleri ile ***"el-Hamdü lillahi Rabbi'l- âlemîn"*** seslerini duyardım.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize el-Hâris b. Ubeyd anlattı; dedi ki: Bize Ebû İmrân el-Cevnî şunu anlattı:

Nebî (sas), Ebû Bekir ile Rebî'a el-Eslemî arasında bir arazi parçası paylaştırdı. Bu arazide, kökü Rebî'a'nın hissesinde, dalları da Ebû Bekir'in hissesinde bulunan eğik bir hurma ağacı vardı. Ebû Bekir de Rebî'a da, "O (ağaç), benimdir." dedi. Sonunda Ebû Bekir, onun üzerine yürüdü, ancak Rebî'a karşılık vermeye yeltenmedi. Durum, Rebî'a'nın kavmine ulaşınca

toplanıp ona geldiler. Rebî'a onlara, "Sizden herhangi birinizi ona (Ebû Bekir'e) bir şey söyleyip de, onun kızmasına, dolayısıyla Resûlullah'ın (sas), dolayısıyla da Allah'ın kızmasına sebebiyet vermesinden sakındırırım." dedi. Topluluk dağıldıktan sonra, Ebû Bekir'in kızgınlığı dinince, "Ey Rebî'a! Onu bana ver." dedi. O ise, "Sana vermem!" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir, Nebî'ye (sas) gitti. Rebî'a ise, ondan önce koşup Nebî'nin (sas) yanına vararak, "Allah'ın ve Resûlü'nün kızmasından Allah'a sığınırım." deyince, Resûlullah, *"Ne oldu?"* diye sordu. Rebî'a da, olup bitenleri kendisine anlattı. Resûlullah (sas), durumu anlayınca, *"Evet, kendisine verme!"* dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir, yüzünü duvara çevirerek ağladı. [Râvî] dedi ki: "Böylece Nebî (sas), ağacın kökü kime ait ise, dallarının da ona ait olacağına hükümetmiş oldu."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Rebî'a b. Ka'b, Nebî (sas) vefat edinceye kadar *Medine*'de sürekli onun yanına gelip gider, kendisiyle beraber gazvelere katılırdı. Resûlullah'ın (sas) vefatından sonra Rebî'a, Eslem diyarından olan ve *Medine*'ye bir konak [on iki mil] mesafede bulunan *Beyne*'ye yerleşti. Rebî'a, *el-Harre* olayına kadar yaşadı. el-Harre olayı ise Yezîd b. Mu'âviye'nin hilafeti sırasında, 63 yılında meydana gelmişti.

877. Nâciye b. Cündeb el-Eslemî ﴿ناجية بن جندب الأسلمة﴾

Eslem'in bir kolu olan Sehmoğulları'ndandır. Kendisi, Resûlullah (sas) ile beraber *Hudeybiye*'de bulunmuş; Resûlullah (sas), *Hudeybiye*'ye doğru yola çıktığında kendisini, kurbanlığını *Zülhuleyfe*'ye götürmek üzere görevlendirmişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Gânim b. Ebû Gânim anlattı. O da Abdullah b. Niyâr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah, Nâciye b. Cündeb el-Eslemî'yi, kazaya kalan umresini eda etmek istediğinde, kurbanlığıyla ilgili olarak görevlendirdi. O da, yanında Eslem kabilesinden dört genç bulunduğu halde, kurbanlığı *eş-Şecer* denilen yerde otlatmak üzere önüne katarak sürüyordu.

Muhammed b. Ömer dedi ki: İbn Cündeb *Mekke*'nin fethinde bulundu. Resûlullah (sas) onu, Veda Haccı esnasında yine kurbanlığıyla ilgili

olarak görevlendirdi. Nâciye, Benî Selime yurduna yerleşmiş iken, Mu'âviye b. Ebû Süfyân döneminde *Medine*'de vefat etmiştir."

878. Nâciye b. el-A'cem el-Eslemî ﴿ناجية بن الأعجم الأسلمى﴾

Resûlullah (sas) ile beraber *Hudeybiye*'de bulunmuştur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana el-Heysem b. Vâkıd anlattı. O Atâ b. Ebû Mervân'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Bana Resûlullah'ın (sas) arkadaşlarından on dört kişi, Nâciye b. el-A'cem, *Hudeybiye*'de kuyuya okla[125] inen kişi olduğunu, bundan sonra kuyunun kaynadığını, öyle ki, [develer suya doyup] kuyu etrafındaki çöküş yerlerine ayrıldıklarını anlattılar.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bazıları okla kuyuya inen kişinin Nâciye b. Cündeb olduğunu, bazıları ise el-Berâ b. Âzib olduğunu söyler. Diğer bazılarına göre ise o kişi, Abbâd b. Hâlid el-Gıfârî'dir. Onun Nâciye b. el-A'cem olduğuna dair birinci görüş daha sağlamdır. Resûlullah'ın (sas), *Mekke*'nin fethi gününde, Eslem kabilesi için tayin etmiş olduğu iki sancaktan birisini Nâciye b. el-A'cem, diğerini de Büreyde b. el-Husayb'tır. Nâciye b. el-A'cem, Mu'âviye b. Ebû Süfyân döneminde, arkasında çocuk bırakmadan *Medine*'de vefat etmiştir."

879. Hamza b. Amr el-Eslemî ﴿حمزة بن الأسلمى﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Üsâme b. Zeyd'den, o da Muhammed b. Hamza'dan şunu rivayet etti:

Hamza b. Amr, *"Ebû Muhammed"* olarak künyelendirilmiş olup, 61 yılında 71 yaşındayken vefat etmiştir. Ebû Bekir ve Ömer'den de hadis rivayet etmiştir.

---

[125] Resûlullah, arkadaşlarıyla Hudeybiyede iken, insanlar Resûlullah'a (sas) gelerek susuzluktan şikâyetçi oldular. Bunun üzerine Resûlullah (sas), ok torbasından bir ok alarak Naciye'ye verdi ve onunla orada bulunan suyu yok denecek kadar az olan kuyuyu kazmasını emr etti. Naciye, kuyuya inerek Resûlullah'ın okunu kuyunun dibine batırır, batırmaz kuyunun suyu ağzına kadar yükseldi. Burada bulunan üç bin kişi bu kuyudan ihtiyacını karşıladı. Bkz. El-Vakıdî, el-Meğazî, III, 435. (M).

Muhammed b. Ömer, Hamza b. Amr'ın şöyle dediğini söyledi:

Biz *Tebûk*'teyken, münafıklar Resûlullah'm (sas) dişi devesini geçitte ürküttüklerinde, üzerindeki bazı eşyalar düşmüştü. Hamza dedi ki: "Bu esnada (geceleyin) benim beş parmağım ışıldayarak onların ışıklarıyla, düşen kırbaç, çarşaf vb. eşyaları toplama imkânını buldum."

Hamza b. Amr, Ka'b b. Mâlik'e tövbesinin kabul edildiğini ve hakkında ayet nazil olduğunu müjdelediğinde, Ka'b da üzerindeki iki elbisesini çıkararak kendisine giydirdi.

Ka'b dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki, ondan başka da bir şeyim yoktu. Bu nedenle Katâde'den iki elbise borç aldım."

880. Abdurrahman b. el-Eşyem el-Eslemî

﴿عبد الرحمن بن الأشيم الأسلمى﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Seleme b. Verdân haber verdi; dedi ki:

Ben, Abdurrahman b. el-Eşyem el-Eslemî'yi Nebî'nin (sas) arkadaşlarından birisi olarak, saçı ve sakalı ağarmış [bir vaziyette] gördüm.

881. Mihcen b. el-Edra el-Eslemî ﴿محجن الأدرع الأسلمى﴾

O, Sehmoğulları'ndan olup, Nebî'nin (sas) kendisi hakkında, *"Ok atın! Ben İbnü'l-Erda ile beraberim."* dediği kişidir. *Medine*'de yaşamış olup, Mu'âviye b. Ebû Süfyân döneminde orada da vefat etmiştir.

882. Abdullah b. Vehb el-Eslemî ﴿عبدالله بن وهب الأسلمى﴾

Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapıp, Resûlullah (sas) vefat ettiğinde *Umân*'da bulunmaktaydı. Resûlullah'ın (sas) vefat haberi kendilerine ulaştığında, Hubeyb b. Zeyd el-Mâzinî ile birlikte *Umân*'dan Amr b. el-Âs'a gittiler. Bu sırada Müseylime el-Kezzâb karşılarına çıktı. Oradaki topluluğun tümü kurtulmasına rağmen, Hubeyb b. Zeyd ile Abdullah b. Vehb yakalandılar. Müseylime onlara, "Benim Allah'ın Resûlü olduğuma tanıklık

eder misiniz?" diye sorduğunda, Hubeyb, ona tanıklık yapmaktan imtina edince onu öldürdü ve organlarını bir bir doğradı. Abdullah b. Vehb ise, kalbi iman ile dolu olarak, onun dediğini ikrar etti [etmek zorunda kaldı]. Bunun üzerine onu öldürmedi; ama hapsetti. Hâlid b. el-Velîd komutasında Müslümanlar *Yemâme*'ye inip Müseylime ile savaştıklarında, Abdullah b. Vehb kurtularak, Hâlid b. el-Velîd'in yanında bulunan Üsâme b. Zeyd'in yamna gidip ona sığındı. Daha sonra Müslümanlarla birlikte Müseylime ve arkadaşlarına hamle yaparak onlarla şiddetli çarpışmalara girdi.

883. Harmele b. Amr el-Eslemî ﴾حرملة بن عمرو الأسلمى﴿

O, Sa'îd b. el-Müseyyeb'ten hadis rivayet eden Abdurrahman b. Harmele'nin babasıdır.

Bize Affân b. Müslim haber verdi. O Vüheyb'den, o Abdurrahman'dan, o Yahya b. Hind'den, o da Harmele b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Veda Haccı esnasında ben de haccettim. Bu sırada terkimde amcam Sinân b. Senne vardı. *Arafat*'ta vakfe yaptığımızda, Resûlullah'ın (sas) bir parmağını diğerinin üzerine koymuş olduğunu gördüğümde, amcama, "Resûlullah (sas) ne diyor?" dedim. Amcam dedi ki: "Cemreye küçük taşlar atın." diyor.

884. Sinân b. Senne el-Eslemî ﴾سنان بن سنة الأسلمى﴿

O, Sa'îd b. el-Müseyyeb'ten hadis rivayet eden Abdurrahman b. Harmele el-Eslemî'nin babası Harmele b. Amr'ın amcasıdır. Sinân b. Senne, Müslüman olup, Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmıştır.

885. Amr b. Hamza b. Sinân el-Eslemî

﴾عمرو بن حمزة بن سنان الأسلمى﴿

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Âsım anlattı. O da el-Münzir b. Cehm'den şunu rivayet etti:

Amr b. Hamza b. Sinân, *Hudeybiye*'de, Resûlullah ile beraber hazır bulunmuştur. *Medine*'ye geldikten sonra Nebî'den (sas) izin isteyerek çöle

gitmek isteyince Resûlullah (sas) kendisine izin vermiştir. *Medine*'ye bir konak mesafede bulunan ve *Mekke*'ye giderken *el-Mehacce* yolu üzerinde bulunan *ed-Dabû'a*'ya geldiğinde, orada parlak bir Arap kızıyla karşılaştı. Şeytana uyarak kendisi bekâr olarak onunla zina etti. Daha sonra pişmanlık duyup Resûlullah'a (sas) gelerek durumu anlattığında, Resûlullah (sas) kendisine had cezasının uygulanmasını emretti. Bu cezanın uygulanması için de bir adamı görevlendirip ona daha önce kullanılmış ve yumuşamış bir kırbaçla vasat bir şekilde had uygulanması talimatını verdi.

886. Haccâc b. Amr el-Eslemî ﴾حجاج بن عمرو الأسلمى﴿

Bu zat, Urve b. ez-Zübeyr'in kendisinden rivayette bulunduğu Haccâc'ın babasıdır. Haccâc b. Haccâc ise, Ebû Hüreyre'den rivayette bulunmuştur.

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî haber verdi. O el-Haccâc b. Ebû Osman'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yahya b. Ebû Kesîr anlattı. Kendisine de, İbn Abbâs'ın mevlası olan İkrime şunu anlattı:

el-Haccâc b. Amr, Resûlullah'tan (sas) şöyle söylediğini duydu: *"Kimin bir yeri kırılır veya sakatlanırsa, ihramdan çıkar ve üzerine bir hac daha yapması gerekir."*

Dedi ki: Ben bu durumu İbn Abbâs ile Ebû Hüreyre'ye bildirdiğimde, her ikisi de, "Doğru söylemiştir." dediler.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebû Zi'b anlattı. O Urve b. ez-Zübeyr'i el-Haccâc b. el-Haccâc'dan, o da babasından hadis rivayet ettiğini duyan birisinden söyle dediğini anlattı:

Ey Allah'ın Resûlü! Emmeden (sütkardeşliğinden) kaynaklanan vebali üzerimden ne kaldırabilir?" diye sordum, o da *"Bir köle veya bir cariye azat etmek (kaldırır.)"* dedi.

887. Amr b. Abdünühm el-Eslemî ﴾عمرو بن عبد نُهم الأسلمى﴿

Resûlullah (sas) ile beraber *Hudeybiye*'ye gitti. O sırada *Zatülhanzal* adındaki tepeye giden yolda Resûlullah'ın (sas) kılavuzu idi. Resûlullah'ın (sas) emriyle önde gitmekteydi. O tepeye varınca, Resûlullah kendisini orada durdurarak, *"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bu*

tepenin bu gecedeki misali, Allah Teâlâ'nın İsrâîloğullarına, ***"Kapıdan secdeler ederek girin ve "hıtta" (bizi bağışla) deyin!"*** dediği kapının misali gibidir. Resûlullah (sas) sözlerine devamla, *"Kim bu gece bu kapıdan geçerse, onun günahları bağışlanır."* dedi.

888. Zâhir b. Esved b. Muhalla ﴾زاهر بن الأسود بن مخلع﴿

Onun adı, Abdullah b. Kays b. Di'bil -liderlik kendisine nispet edilir.- b. Enes b. Huzeyme b. Mâlik b. Selâman b. Efsâ'dır.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Mecze'e b. Zâhir b. el-Esved el-Eslemî'den, o da -eş-Şecere'de hazır bulunanlardan olan- babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, *el-Cemre*'de ateş yakmaktayken Resûlullah'ın çağrıcısı, şöyle seslendi: *"Resûlullah, eşek etini yemekten sizleri yasaklamaktadır!"*

Muhammed b. Ömer dedi ki: Müslümanlar *Kûfe*'ye yerleştikleri sıralarda, Zâhir de oraya yerleşti. Onun oğlu Mecze'e b. Zâhir ise, *Kûfe*'nin şerifi olup, Amr b. el-Hamık'ın arkadaşlarından idi.

889. Hâni b. Evs el-Eslemî ﴾هانئ بن أوس الأسلمي﴿

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl b. Mecze'e anlattı. O de -eş-Şecere'de hazır bulunanlardan birisi olan- Hâni b. Evs'ten şunu rivayet etti:

Kendisi, dizindeki rahatsızlıktan dolayı, secdeye vardığında, dizinin altına bir yastık koymaktaydı.

890. Ebû Mervân el-Eslemî ﴾أبو مروان الأسلمي﴿

Adı, Mu'attib b. Amr olup, oğlu Atâ b. Ebû Mervân kendisinden rivayette bulunmuş, insanlar da Atâ b. Eb Mervân'dan rivayette bulunmuştur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Atâ b. Ebû Mervân haber verdi. O, babasından, o da dedesi Mu'attib b. Amr el-Eslemî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Nebî'nin (sas) yanında oturmaktayken Mâ'iz b. Mâlik gelerek üç kere, "Zina ettim." dediğinde, Resûlullah (sas) ondan yüz çevirdi. Dördüncü seferde yüzünü ona dönerek *"Onunla birleştin mi?"* diye sordu. O da, "Evet!" dedi. Resûlullah (sas), *"Milin sürmelikte, ipin de kuyuda kaybolduğu gibi o, onda kayboluncaya kadar mı?"* diye sordu. O da, "Evet!" dedi.

891. Beşîr el-Eslemî ﴿بشير بن الأسلمى﴾

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Kays b. er-Rebî anlattı; dedi ki: Bana Bişr b. Beşîr el-Eslemî anlattı; dedi ki: "eş-Şecere" Ashâbından olan babam bana şunu haber verdi:

Resûlullah (sas), *"Kim bu habis şecereden yerse,*[126] *bizimle arkadaşlık yapmasın!"* dedi.

Humeyd b. Abdurrahman el-Himyerî yine bu Beşîr'den semâ yoluyla, Yezîd b. Mu'âviye'e biat etme hususundaki uzun bir hadisi Dâvud el-Evdî'den, o da Humeyd b. Abdurrahman'dan rivayet ettiği gibi ile hayâ hususundaki bir hadisi de Resûlullah'tan (sas) rivayet etti.

892. el-Heysem b. Nasr b. Dehr el-Eslemî

﴿الهيثم بن نصر بن دهر الأسلمى﴾

Muhammed b. Ömer, ona İbn Zehr de diyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Ömer b. Ukbe b. Ebû Âişe el-Eslemî'den, o el-Münzir b. Cehm'den, o da el-Heysem b. Dehr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Nebî'nin (sas) perçemine ve çenesine yaklaşık otuz kadar ak düştüğünü gördüm.

893. el-Hâris b. Hibâl ﴿الحارث بن حبال﴾

O b. Rebî'a b. Di'bil'dir. Nebî (sas) ile arkadaşlık yapmış olup, Hişâm b. Muhammed'in rivayetine göre, Resûlullah (sas) ile beraber *el-Hudeybiye*'de bulunmuştur.

894. Mâlik b. Cübeyr b. Hibâl ﴿مالك بن جبير بن حبال﴾

[Mâlik b. Cübeyr b. Hibâl] b. Rebî'a b. Di'bil. Nebî (sas) ile arkadaşlık yapmış olup, Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'nin rivayetine göre, onunla beraber *Hudeybiye*'de bulunmuştur.

[126] Resûlullah (sas), "bu habis şecere" tabiri ile sarımsak, soğan ve pırasa gibi sebzeleri kastetti.

Eslem'in Kardeşlerinden Mâlik b. Efsâ'nın Çocuklarından Olanlar

Malik b. Efsa da ayrılanlardandır.[127]

895. Esmâ b. Hârise ﴿أسماء بن حارثة﴾

[Esmâ b. Hârise] b. Sa'îd b. Abdullah Gıyâs b. Amr b. Âmir b. Sa'lebe b. Mâlik b. Efsâ. Benî Mâlik b. Efsâ'nın liderliği Hâriseoğulları'ndadır. Esmâ b. Hârise'nin soyundan gelen Gaylân b. Abdullah b. Esmâ b. Hârise, Ebû Ca'fer el-Mansûr'un komutanlarından idi. Onun, adı Abbâsoğulların'ın davetiyle ilgili olarak geçer.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Atâ b. Ebû Mervân anlattı. O dedesinden, o da Esmâ b. Hârise el-Eslemî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Âşûrâ gününde Resûlullah'ın (sas) huzuruna girdiğimde, *"Ey Esmâ! Bu gün oruçlu musun?"* dedi. Ben de, "Hayır!" dedim. *"O zaman oruç tut!"* dedi. Ben de, "Ey Allah'ın Resûlü! Ben şu anda kahvaltı yapmış bulunmaktayım." dedim. *"O zaman günün kalan kısmını oruçla geçir, kavmine de oruç tutmalarını tavsiye et!"* dedi.

Esmâ dedi ki: "Ben ayakkabılarımı alıp giydim ve *Yeyne* denilen yerleşim yerinde bulunan kavmime varıp, onlara, "Resûlullah, oruç tutmanızı emretmektedir." dedim. Onlar da, "Biz kahvaltı yapmış bulunmaktayız." dediler. "Resûlullah, günün kalan kısmını oruçla geçirmenizi emretmektedir." dedim."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Atâ b. Ebû Mervân anlattı. O babasından, o da kendi babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah, Hârise'nin iki oğlu olan Esmâ ile Hind'i, Eslem kabilesine elçi olarak gönderdi ve "Resûlullah Ramazan'da *Medine*'de hazır

---

[127] Arapça'da inhiza' (انخزاع), ayrılmak anlamına gelmektedir. Bu fiilin kökünden alınan "Huza'a" adının bir kabilenin bir koluna verilmesinin nedeni, "Ezd" (أزد) kabilesinde bir grubun, ihtiyaçlarından dolayı ayrılarak Hicaz bölgesine gidip oraya yerleşmelerdir. Bkz. Ali b. Abdullah b. Muhammed el-Hasenî, Nurüddin Ebu Ebü'l-Hasen es-Semhudî, *Vefa'ül-Vefa' biahbari Dari'l-Mustafa.* c. I, s. 137. (M).

bulunmanızı emrediyor." demelerini söyledi. Çünkü bu sırada Resûlullah *Mekke*'ye gazaya gitmek istiyordu.

Bize Muhammed Ömer haber verdi; dedi ki: Esmâ, seksen yaşındayken, 66 yılında vefat etti. Dedi ki: Suffe ehlinden muhtaç biriydi.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Ehl-i ilimden diğer bazılarından da duyduğuma göre, Esmâ, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti ve Ziyâd'ın *Basra* valiliği döneminde Basra'da vefat etmiştir.

896. Kardeşi Hind b. Hârise el-Eslemî ﴿هند بن حارثة الأسلمي﴾

Resûlullah (sas) ile beraber *Hudeybiye*'de bulunmuştur.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Hüreyre'nin şöyle dedi:

Ben, Esmâ ve Hind'in Resûlullah'ın (sas) kapısında uzun süre hep kendisine hizmet ettiklerini gördüm. Her ikisi de muhtaç idi. Onların *Yeyn*'de bir terekeleri vardı. Hind b. Hârise *Medine*'de, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın döneminde vefat etmiştir.

Diğer bazı ehl-i ilme göre, onlar sekiz kardeş olup, *Hudeybiye*'de *Şeceretü'r-Rıdvân* altında Resûlullah'a (sas) biat etmişlerdir. Bunlar ise, Hârise b. Sa'îd b. Abdullah b. Gıyâs'ın oğulları olan Esmâ, Hind, Hıdâş, Züeyb, Humrân, Fedâle, Seleme ve Mâlik'tir.

897. Zü'eyb b. Habîb el-Eslemî ﴿ذؤيب بن حبيب الأسلمي﴾

Eslem'in kardeşleri olan Mâlik b. Efsâoğulları'ndandır. İbn Abbâs şöyle demektedir: Bize, Nebî'nin (sas) kurbanlığının bakıcısı olan Züeyb şunu anlattı: "Resûlullah (sas), kendisine, hedylerden (hediye edilmek üzere Harem'e gönderilen kurbanlık hayvanlar vs.) kaç tanesinin çürük hale geldiğini sormuştur."

Züeyb'in *Medine*'de bir evi bulunup Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilâfeti dönemine kadar hayatta kalmıştır.

898. Hezzâl el-Eslemî ﴿هزال الأسلمى﴾

O, Ebû Nu'aym b. Hezzâl olup Eslem'in kardeşleri olan "Mâlik b. Efsâoğulları'ndandır. Hezzâl, Mâ'iz b. Mâlik'in arkadaşı olup, kendisine, Resûlullah'a (sas) giderek işlediği suçu onun huzurunda itiraf etmesini tavsiye eden kişidir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Âsım anlattı. O Yezîd b. Nu'aym b. Hezzâl'dan, o babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Mâ'iz'in babası, bana Mâ'iz hakkında tavsiyelerde bulundu. O sırada Mâ'iz de benim himayemde bulunmaktaydı. Ben, kendisine bir kimsenin bir kimseye bakabileceği en iyi bir şekilde bakıyordum. Bir gün bana, "Tanıdığım hür bir kadınla beraber olmak istedim ve şu anda kendisinden istediğime kavuşmuş bulunmaktayım. Ancak daha sonra yaptığıma pişman oldum. [Bu konudaki] görüşün nedir?" dedi. Hezzâl ise, Resûlullah'a (sas) giderek durumunu ona bildirmesini kendisine tavsiye etti. O da Resûlullah'a (sas) gidip evli olarak zina ettiğine ilişkin itirafta bulundu. Resûlullah (sas) da onu, Ebû Bekir (r) ile birlikte recmedilmek üzere *el-Harre* mevkiine gönderdi. Taşlar kendisine isabet edip cam acıyınca, firar ederek *el-Akîk* denilen yere doğru kaçmaya başladı. Ancak, *el-Mükeymin* denilen yerde kendisine ulaşıldı. Kendisine ilk ulaşan da Abdullah b. Üneys oldu. O, elindeki [ölmüş] bir merkebin kaval kemiğiyle ona vura vura öldürdü. Daha sonra Abdullah b. Üneys Resûlullah'ın (sas) huzuruna çıkarak durumu kendisine iletince, Resûlullah (sas), *"Keşke onu bıraksaydınız da tövbe etseydi de, Allah da onun tövbesini belki kabul buyururdu."* dedi. Sonra da, *"Ey Hezzâl! Yetimine ne kötü davrandın. Eğer sen onu abanın ucuyla örtseydin, senin için daha hayırlı olurdu."* dedi. O da, "Ey Allah'ın Resûlü! Bu işte kolaylığın olduğunu bilmiyordum." dedi. Resûlullah (sas), daha sonra Mâ'iz'in beraber olduğu kadını da çağırıp ona, "Haydi git!" diyerek kendisine bir şey sormadı. Halk Mâ'iz hakkında çok konuşunca, Resûlullah (sas), *"Mâ'iz öyle bir tövbe etti ki, eğer ümmetimden (büyük) bir topluluk o tövbeyi etseydi, ancak onun tövbesine denk görebilirdim."* dedi.

899. *Mâ'iz b. Mâlik el-Eslemî* ﴿ماعز بن مالك الأسلمي﴾

Müslüman olup, Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmıştır. Günaha bulaştıktan sonra pişmanlık duyarak Resûlullah'a (sas) gelen ve onun yanında bir evli olarak [zina ettiğine ilişkin] itirafta bulunan, bunun üzerine Resûlullah'ın (sas) emriyle recmedilen kişidir. Resûlullah (sas), bu zat hakkında, *"Mâ'iz öyle bir tövbe etti ki, eğer ümmetimden büyük bir topluluk bu tövbeyi etseydi, ben ancak o zaman kâfi görebilirdim."* buyurmuştur.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İbn er-Rebî anlattı. O Alkame b. Mersed'den, o Büreyde'den, o da babasından Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini rivayet etti:

"Mâ'iz için dua edin!"

Diğer Arap Kabilelerinden

el-Ezd'in Bir Kolu Olan Devs'ten Olanlar

[Devs] b. Udsân b. Abdullah b. Zehrân b. Ka'b b. el-Hâris b. Kâ'b b. Abdullah b. Mâlik b. Nasr b. Ezd.

900. *Ebû Hüreyre* ﴿أبو هريرة﴾

Muhammed b. Ömer dedi ki: Onun [Ebû Hüreyre'nin] adı, Abdüşems idi. İslâm döneminde Abdullah olarak isimlendirildi. Başkaları da onun adının Abdünühm olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca adının Abdüganem ve Sükeyn olduğu da söylenir.

Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî dedi ki: Onun adı, Umeyr b. Âmir b. Abdüzişşerâ (عبد ذي الشرى) b. Tarîf b. Gıyâs b. Ebû Sa'b b. Hüneyye b. Sa'd b. Sa'lebe b. Süleym b. Fehm b. Ganm b. Devs'tir. Onun annesi ise, Sufeyh b. el-Hâris b. Şâbî b. Ebû Sa'b b. Hüneyye b. Sa'd b. Sa'lebe b. Süleym b. Fehm b. Ganm b. Devs'tir.

Sa'd b. Sufeyh, Ebû Hüreyre'nin dayısı olup, Devs kabilesinin en aşırılarındandı. Ebû Üzeyhir ed-Devsî'den dolayı Kureyş'ten yakaladığını mutlaka öldürürdü.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı. O da Osman b. Ebû Süleyman'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ben, İrâk b. Mâlik'ten duydum; o da dedi ki: Ben Ebû Hüreyre'nin şöyle söylediğini duydum:

Ben *Medine*'ye geldiğimde, Resûlullah (sas), *Hayber*'de bulunmaktaydı: Gaffaroğulları'ndan bir adamın [*Medine*'de Mescid'de] sabah namazında halka namaz kıldırdığım, ilk rekâtında Meryem Suresini, ikinci rekâtında ise, "وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ"i[128], okuduğunu gördüm."

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdi. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o Kays b. Ebû Hazm'dan o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Nebî'nin (sas) yanına gelmekteyken yolda şöyle söyledim:

Ey uzunluğu ve yoruculuğuyla beraber,

Beni küfür diyarından kurtaran gece!

Ebû Hüreyre dedi ki. "Yolda (gelirken) bir kölem kaçmıştı. Derken Nebî'ye (sas) geldiğimde ona biat ettim. Ben Resûlullah'ın (sas) henüz yanındayken, o kölem de geliverdiğinde; Resûlullah (sas) bana, *"Ey Ebû Hüreyre! Bu senin kölendir."* dedi. Ben de, "O, Allah rızası için serbesttir." diyerek onu azad ettim.

Bize Yezîd b. Hârûn ve Affân b. Müslim haber verdiler; dediler ki: Bize Süleym b. Hayyân haber verdi; dedi ki: Babamın şöyle dediğini işittim: Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini işittim:

Yetim olarak yetiştim ve yoksul olarak da hicret ettim. Daha önce Büsre bt. Gazvân'a karın tokluğuna, yolculuk esnasında sırayla deveye binmek üzere işçilik yapıyordum. Yolculuktan eve döndüklerinde onlara hizmet eder, bir yere gittiklerinde ise şarkılar söyleyerek develerini sürerdim. Daha sonra Allah, beni o hanımla evlendirdi. Dini, toplumun düzeni yapan ve Ebû Hüreyre'yi de yönetici yapan Allah'a hamdolsun.

Bize Hevze b. Halîfe haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn haber verdi. O Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Gazvân'ın kızına karın tokluğuna ve nöbetle deveye binmek şartıyla ücretle çalışıyordum. Bu hanım beni, bir yere gittiklerinde kendilerini [uğurlamak üzere] ayakta durmak, geldiklerinde kendilerini yalın ayak

[128] el-Mutaffifîn, 83/1

karşılamakla sorumlu tutmuştu. Daha sonra Allah, bana o hanımla evlenmeyi nasip edince, ben de onu, bir yere giderken beni ayakta durup uğurlamak, geldiğimde de, beni yalın ayak karşılamakla sorumlu tuttum.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb'tan, o Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den onun söyle söylediğini anlattı:

Ben İbn Affân ile Gazvân'ın kızına karın tokluğuna ve sırayla deveye binmek üzere [kıt kanaat geçinerek] çalışıyordum. Onlar bineklerine bindiklerinde develerini sürer, eve geldiklerinde de onlara hizmet ederdim. Bir gün, Gazvân'ın kızı, [babası için] bana, "Onu [gittiğinde] ayakta uğurlayacak, geldiğinde de yalın ayak koşarak karşılayacaksın!" dedi. Daha sonra Allah bana onunla evlenmeyi nasip etti. Ben de ona [kendimi kastederek], "Onu, koşarak yalın ayak karşılayacak ve ayakta durarak onu uğurlayacaksın." dedim.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb'tan, o da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre, üzerinde, ince keten kumaştan dikilmiş bir elbise olduğu halde aksırınca, o elbiseye sümkürdü. Dedi ki: "Aferin Ebû Hüreyre'ye! Ketene sümkürmektedir." Ben en son kendimi, minber ile Âişe'nin hücresi arasındaki bir yerde gördüm. Her gelip de beni gören, bende bir tuhaflık olduğuna inanırdı. Oysa bende, açlıktan başka hiçbir şey yoktu. Yine ben kendimi, İbn Affân ile Gazvân'ın kızına karın tokluğuna [kıt kanaat] çalışıyor buldum. Yolculukları esnasında develerini sürer, döndüklerinde de onlara hizmet ederdim. Gazvân'ın kızı bir gün bana, "Onu koşup yalın ayak karşılayacak ve onu ayakta durup uğurlayacaksın." dedi. Daha sonra Allah onunla evlenmeyi nasip etti. Ben de kendisine, "Onu koşarak yalın ayak karşılayacak ve ayakta durup uğurlayacaksın." dedim.

Bize Ubeydullah b. Muhammed et-Temîmî haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ali b. Zeyd'den, o da Ammâr b. Ebû Ammâr'dan, Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) ile *Hayber* hariç hangi gazveye katılmış isem, mutlaka ondan bana bir pay vermiştir. Zira oranın ganimeti, sadece *Hudeybiye*'de bulunanlara ayrılmıştı.

Dedi ki: Ebû Hüreyre ile Ebû Musa, *Hudeybiye* [antlaşması] ile *Hayber*'in fethi arasında gelmişlerdi [hicret etmişlerdi].

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülhamîd b. Ca'fer anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre, Nebî (sas), 7 yılında *Hayber*'de iken [*Medine*'ye] geldi. O da oraya [*Hayber*'e] giderek Nebî (sas) ile [görüşüp] onunla beraber oradan *Medine*'ye döndü.

Bize Yezîd b. Hârûn, Abdullah b. Nümeyr ve Ya'lâ b. Ubeyd haber verdiler; dediler ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid anlattı. O Kays b. Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Nebî (sas) ile üç sene arkadaşlık yaptım. Bu seneler zarfında Resûlullah'ın (sas) söylediklerini korumak kadar bana daha makul ve daha hoş gelen bir şey olmamıştır.

Bize Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî ve Sa'îd b. Mansûr haber verdiler; dediler ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O Dâvud b. Abdullah el-Evdî'den, o da Humeyd b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre, Nebî (sas) ile dört yıl arkadaşlık yapmıştır.

Bize Ahmed b. İshâk el-Hadramî haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb anlattı. Yine bize Huseym b. İrâk b. Mâlik anlattı. O babasından, o da kendi kavminden olan bir grup insandan şunu rivayet etti:

Ebû Hüreyre, kendi kavminden bir heyet içinde *Medine*'ye geldiğinde, Resûlullah (sas) *Hayber*'e çıkmış ve Gıfâroğulları'ndan Sibâ b. Urfuta'yı yerine vekil bırakmıştı. Ebû Hüreyre der ki: "*Medine*'ye geldiğimizde bu zat, sabah namazının birinci rekâtında, كهيعص'ı[129], ikinci rekâtında ise, ويل للمطففين'i, okudu." Ebû Hüreyre dedi ki: Ben namazda, "Falanın babasına yazıklar olsun. Onun öyle ölçekleri var ki, alırken tamı tamına ölçerek alır, ancak satarken, eksik ölçerek verirdi." Biz namazımızı bitirince, Sibâ'a gelerek bize bir miktar azık verdikten sora biz de Resûlullah'ın (sas) yanına geldik. Bu sırada henüz *Hayber*'i yeni fethetmişti. Müslümanlarla konuştu, onlar da, bizi paylarına ortak ettiler.

Bize Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî haber verdi; dedi ki: Bize İkrime b. Ammâr anlattı; dedi ki: Bana Ebû Bekir el-Guberî anlattı. O da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

[129] Meryem, 19/1

Allah'a yemin olsun ki, beni duyan ne kadar Müslüman erkek ve kadın varsa hepsi beni severlerdi. "Bunu nasıl biliyorsun?" dedim. O da dedi ki: Sürekli annemi İslâm'a davet etmeme rağmen, her seferinde beni reddederdi. Bir gün yine kendisini İslâm'a davet ettiğimde Resûlullah (sas) hakkında hoşlanmayacağım şeyler söyledi. Bunun üzerine ağlayarak Resûlullah'ın (sas) yanına gittim ve kendisine, "Ey Allah'ın Resûlü! Ben, [kendi annesini kastederek] Ebû Hüreyre'nin annesini her seferinde İslâm'a davet ettiğimde, beni hep reddederdi. Bu gün kendisini yine İslâm'a davet ettiğimde hakkında hoşuma gitmeyecek şeyler söyledi. Onun Müslüman olması için dua et!" dedim. O da öyle yaptı. Eve geldiğimde, kapı kapalı olduğu halde içerden su şırıltısını duydum. Annem elbiselerini giydikten sonra, çabucak başörtüsünü taktı ve "Gir ya Ebû Hüreyre!" dedi. Girdiğimde, ***"Eşhedü en lâ ilahe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Resûlüh"*** [Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna tanıklık ederim.] dediğini duyduğumda, [daha önce] üzüntümden ağlamışken, [bu sefer] sevincimden ağlayarak koşa koşa Resûlullah'a geldim ve "Müjde ey Allah'ın Resûlü! Allah, duanı kabul buyurmuş; Ebû Hüreyre'nin annesine de hidayet vermiş." dedim. Daha sonra, "Ey Allah'ın Resûlü! Allah'a dua et de beni ve annemi, erkek kadın bütün mü'minlere ve erkek kadın her bir mü'mine sevdirsin." dedim. Daha sonra Resûlullah (sas), *"Allah'ım! Bu kulunu inanmış her bir erkek ve kadına sevdir!"* dedi. Bunun üzerine beni duyup da sevmeyen hiçbir mü'min ve mü'mine kalmadı.

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Hilâl anlattı. O babasından, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bir gün sadece açlık dolayısıyla evden çıkarak Mescid'e geldim. Orada Resûlullah'ın (sas) arkadaşlarından birkaç kişiyle karşılaştım. Bana, "Ey Ebû Hüreyre! Bu saatte dışarı çıkmanın nedeni nedir?" dediler. Ben de, "Açlıktan başka bir şey değildir." dedim. Onlar, "Allah'a yemin olsun ki, bizim de çıkmamızın sebebi, açlıktan başka bir şey değildir." dediler. Böylece kalkarak Resûlullah'ın (sas) huzuruna çıktık. O, *"Bu saatte sizi buraya getiren sebep nedir (neden geldiniz)?"* dedi. Biz de, "Bizi buraya getiren açlıktır." dedik. Bunun üzerine, Resûlullah (sas) içinde hurma bulunan bir tabak

getirtti ve ondan her birimize ikişer hurma vererek, *"Bu hurmaları yedikten sonra üzerinden bir su için, bunlar bu günlük size yetecektir."* dedi.

Ebû Hüreyre dedi ki: Bu hurmalardan bir tanesini kendim yedim, diğerini de koynuma koydum. Bunun üzerine Resûlullah, *"Diğer hurmayı niçin kaldırdın?"* dedi. Ben, "Onu da anneme götüreceğim." dedim. *"Onu da ye! Onun için sana iki hurma daha vereceğiz."* dedi. Ben onu da yeyince bana, annem için de iki hurma verdi.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl anlattı. O Yunus b. Yezîd'den, o da İbn Şihâb'dan:

Ebû Hüreyre'nin annesine bakmasından ötürü, onun vefatına kadar hac etmediğini rivayet etti.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Üsâme b. Zeyd anlattı. O da Abdullah b. Râfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre'ye, "Sana niçin *'Ebû Hüreyre'* künyesini verdiler?" diye sordum. O da, "Sen benden vazgeçmeyecek misin?" dedi. Ben de "Evet, Allah'a yemin ederim ki, ben sana saygılı olacağım." dedim. Bunun üzerine dedi ki: "Ben akrabalarımın koyunlarını otlatırken, bir kediciğim vardı. Gece olunca, onu ağacın üzerine bırakır, sabah olunca da onu oradan alarak onunla oynardım. Bunun üzerine bana, 'Ebû Hüreyre [Kediciğin babası]' künyesini verdiler." dedi.

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdi. O İbn Ebû Zi'b'den, o el-Makburî'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'a, "Senden birçok sözler dinledim, ama onları hep unuttum." dedim. Bunun üzerine, *"Abanı yere ser!"* dedi. Ben de onu yere serdim. O da bir şeyler avuçlayarak üzerine bırakır gibi yaptı. Sonra da, *"Onu vücuduna bastır!"* dedi. Ben de onu alarak üzerime bastırdım, bundan sonra hiçbir şeyi unutmadım.

Bize Enes b. Iyâd el-Leysî haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Abdülazîz el-Leysî anlattı. O Amr b. Mirdâs b. Abdurrahman el-Cünde'î'den,[130] o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bana, *"Elbiseni ser!"* dedi. Ben de abamı serdim. Sonra Resûlullah (sas) o gün, gün boyunca benimle konuştu. Daha sonra onu

[130] el-Cunde'î nispesi, Leiden neşrinde "el-Cenedî" şeklinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu III. Ahmed nüshasından ve el-Mizzî'nin Tehzîbü'l-Kemâl'inden (XV, 238) tespit edilmiştir.

alarak karnımın üzerine bastırdım. Bunun üzerine, o (gün) bana söylediklerinden hiçbir şey unutmadım.

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Hârisî haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Muhammed anlattı. O Amr b. Ebû Amr'dan, o Sa'îd b. Ebû Sa'îd'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'a, "Ey Allah'ın Resûlü! Kıyamet gününde şefaatinle daha çok mutlu olacak olanlar kimlerdir?" dedim. Resûlullah, *"Ey Ebû Hüreyre! Hadislere olan hırsını (titizliğini) gördüğüm için, senden önce, bir kimsenin bana bu soruyu sormayacağını zaten zannetmiştim. Kıyamet gününde şefaatimle mutlu olacak olanlar, gönülden, '**Lâ ilahe illallah**' diyenlerdir."* dedi.

Bize Muhammed b. Humeyd, el-Abdî haber verdi. O Ma'mer'den, o da ez-Zührî'den rivayet Allah'ın, *"İndirdiğimiz açık delilleri, hidayet rehberi olan ayetleri, biz insanlara kitapta açıkladıktan sonra gizleyenler var ya, muhakkak ki Allah onlara lânet eder. Lânet edebilecek olanlar da lânet eder."*[131] sözü hakkında Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Siz, "Ebû Hüreyre, Nebî'den (sas) çok hadis rivayet ediyor." diyorsunuz. Varış Allah'adır. Yine diyorlar ki, "Muhâcirlere ne oluyor da, bu hadisleri onlar rivayet etmiyorlar?" Hâlbuki muhacir kardeşlerimin çarşı, pazardaki ticaret işleri kendilerini meşgul ediyor, Ensâr kardeşlerimi ise, arazileri ile çifti çubuğu meşgul ediyordu. Ben ise yoksul bir kişi olup Resûlullah (sas) ile oturup, onun daha fazla sohbetinde bulunma imkânına sahip oluyordum. Onlar buradan [zaman zaman] ayrılırken, ben burada kalmaya devam ediyordum. Onlar, Resûlullah'tan duyduklarını bazen unuturlarken, ben hep ezberlemeye çalışıyordum. Nebî (sas) bir gün bize, *"Kim bir elbisesini yere sermek ister de, ona hadisimi boşaltayım. Ta ki, benden duyduklarını ebediyen unutmasın."* dedi. Bunun üzerine elbisemi, [ravî] dedi ki: "veya abamı" yaydım. [Resûlullah], ardından benimle konuştu. [Konuşmasını bitirdikten] sonra onu eline alarak bana verdi. [Onu giydikten sonra] Allah'a yemin olsun ki, bundan sonra ondan duyduklarımdan hiçbir şey unutmadım. Allah'a yemin olsun ki, Allah'ın kitabındaki şu bir ayet olmasaydı, ben hiç birinize hiçbir şey söylemezdim." Sonra da, ***"İndirdiğimiz açık delilleri, hidayet rehberi olan ayetleri, biz insanlara kitapta***

[131] Bakara, 2/159.

açıkladıktan sonra gizleyenler var ya, muhakkak ki Allah onlara lânet eder. Lânet edebilecek olanlar da lânet eder."[132] ayetini okudu.

Muhammed b. Humeyd dedi ki: Ma'mer şöyle dedi: Bana Atâ b. Ebû Rebâh'tan ulaştığına göre, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Kim, kendisine bir bilgi sorulur da o da onu saklarsa, Kıyamet gününde Allah'ın huzuruna, ateşten bir gemle gemlenmiş olarak getirilir.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Ömer b. Alkame haber verdi. O Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Eğer Bakara suresindeki, ***"İndirdiğimiz açık delilleri, hidayet rehberi olan ayetleri, biz insanlara kitapta açıkladıktan sonra gizleyenler var ya, muhakkak ki Allah onlara lânet eder. Lânet edebilecek olanlar da lânet eder."*** ayeti olmasaydı, hiçbir zaman size bir şey söylemezdim. Varış Allah'adır.

Bize Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Şihâb haber verdi. O Leys'ten, o Atâ'dan, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Kim faydalanılabilir bir bilgiyi insanlardan saklarsa, Kıyamet gününde, ateşten bir gemle gemlenir.

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdi. O İbn Ebû Zi'b'den, o da Sa'îd b. Ebû Sa'îd el-Makburî'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle söylemekte olduğunu rivayet etti:

Resûlullah'tan iki şey ezberledim: Bunlardan birisini [halk arasında] yaydım. Eğer diğerini de yaymış olsaydım, şu gırtlak kesilecekti.

Bize Muhammed b. İsmail b. Füdeyk, İsmail b. Ebû Abdullah b. Ebû Üveys ve Hâlid b. Mahled el-Becelî haber verdiler; dediler ki: Bize Muhammed b. Hilâl anlattı. O babasından, o da Ebû Hüreyre'den şöyle söylemekte olduğunu rivayet etti:

Eğer bildiğim her şeyi size bildirmiş olsaydım, halk bana çanak çömlek fırlatır ve "Ebû Hüreyre delirmiş." derlerdi.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Hilâl anlattı; dedi ki: el-Hasan, Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini söyledi:

[132] Bakara, 2/159.

Eğer içimdeki her şeyi size anlatmış olsaydım; bana deve tezeğini atardınız. el-Hasan, "Allah'a yemin olsun ki, o, doğru söylemiştir. Eğer Allah'ın evi yıkılacak veya yakılacak, deseydi; halk ona inanmayacaktı." dedi.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi, dedi ki: Bize Ca'fer b. Bürkân anlattı; dedi ki: Ben, Yezîd b. Asam'dan Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini işittim:

Bana, "Ey Ebû Hüreyre! Sen çok hadis rivayet ettin" diyorlar. Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer Resûlullah'tan (sas) duyduklarımın hepsini size anlatmış olsaydım, bana tezek atar, sonra da yüzüme bile bakmazdınız.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Kehmes anlattı. O Abdullah b. Şakîk'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre, [kendisini tanımadığı halde] Ka'b'ın yanına gelerek Ka'b kendisi kavmi arasındayken onu [Ka'b'ı], bizzat kendisine sorunca Ka'b ona, "Ondan ne istiyorsun?" dedi. Ebû Hüreyre de, "Allah'ın Resûlü'nün arkadaşları arasında kendisi kadar onun hadislerini benden daha çok ezberlemiş birisini bilemiyorum." dedi. Ka'b da ona, "Sen, bir kimsenin herhangi bir şeyi arzulayıp da, günün birinde ona kavuşunca, mutlaka ona doyacağını göreceksin, ancak ilim veya dünyayı talep edenlerden hiç birinin bunlara doyduğunu göremeyeceksin!" dedi. Bunun üzerine Ebû Hüreyre ona, "Yoksa sen Ka'b'ın kendisi misin?" dedi. O da, "Evet [Ka'b, benim.]" dedi. Bunun üzerine Ebû Hüreyre, "İşte bu gibi şeyler için seni aramıştım." dedi.

Bize Affân b. Müslim ve Yahya b. Abbâd haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bana Ya'lâ b. Atâ, el-Velîd b. Abdurrahman'dan şunu rivayet etti:

Ebû Hüreyre, Resûlullah'ın şöyle dediğinden bahsetti: *"Kim bir cenaze üzerinde namaz kılarsa, ona bir kırat [Uhud Dağı]*[133] *kadar sevap vardır, kim üzerinde namaz kıldıktan sonra, onun ardından defnetmeye de giderse, ona iki kırat [Uhud Dağı] kadar sevap vardır."* Bunun üzerine Abdullah b.

[133] İki kîratın ne olduğu sorulduğunda, en küçüğü Uhud dağı olacak kadar iki büyük dağ olduğu söylenmiştir. Bkz. İbn-ü Dakîku'l-'Iyd, İhkâmü'l-İhkâm, şerhü Umdti'l-Ahkâm, c. I, s. 373; İbnü'l-Hacer el-'Askalanî, Fethu'l-Barî fi Şerh-i Sahîhi'l-Buharî, c. III, s. 196. Buharî'nin rivayetinde de, "her bir kîrat Uhud Dağı kadardır." Kaydı geçmektedir. Ayrıca bkz. El-Buharî, Sahîhu'l-Buharî, c. I, s. 18. (M).

Ömer, "Bak sen neler söylüyorsun!? Sen Nebî'den (sas) çok hadis rivayet ediyorsun!" deyince, onun elinden tutup kendisini Âişe'ye götürerek ona bu hadisi sordu. O da, "Ebû Hüreyre doğru söylüyor." dedi. Sonra "Ey Ebû Abdurrahman! Allah'a yemin ederim ki, pazarlardaki bir alış veriş, beni Resûlullah'ın (sas) sohbetinden alıkoyacak değildi. Beni ilgilendiren, sadece Resûlullah'ın (sas) bana öğreteceği bir kelime veya onun bana yedireceği bir lokmadan ibaret idi.

Yahya b. Abbâd, "Veya 'ağzımıza koyacağı bir lokma' demiş olabilir." demiştir.

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Hüşeym anlattı. O Ya'lâ b. Atâ'dan, o el-Velîd b. Abdurrahman'dan, o Ebû Hüreyre'den, o da Nebî'den (sas) bunun benzerini rivayet etmiştir. Ancak o, "Ebû Hüreyre şöyle demiştir:" dedi:

"Beni, Nebî'nin (sas) sohbetinden meşgul edecek ne bir hurma fidanı dikimi, ne de pazarların alış verişi vardı." Bunun üzerine İbn Ömer, "Ey Ebû Hüreyre! Sen Resûlullah'ı daha iyi bilenimiz ve onun hadislerini daha çok ezberleyenimizsin." dedi.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O İbn Şihâb'tan, o el-A'rec'ten, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

İnsanlar, "Ebû Hüreyre çok hadis rivayet ediyor." diyorlar. Yemin ederim ki, eğer Allah'ın Kitabı'ndaki şu iki ayet olmasaydı, ben, hiçbir şey anlatmazdım." dedi sonra da, ***"İndirdiğimiz apaçık delilleri ve hidayeti Kitapta açıklamamızdan sonra, onları gizleyenler var ya!"***[134] ayetinden başlayarak, ***"Ben onların tövbelerini kabul ederim; zira ben tövbeleri çok kabul eden ve çok merhamet edenim."***[135] ayetini sonuna kadar okudu. Bunların ardından bize şunları söyledi: "Muhacirlerden olan kardeşlerimizi pazarlardaki ticaretleri, Ensâr'dan olan kardeşlerimizi de mal ve mülklerindeki işleri meşgul ediyordu. Ebû Hüreyre de karın tokluğuna sürekli Resûlullah'ın (sas) yanında bulunurdu. Bu nedenle, onların duymadıklarını duyar ve ezberleyemediklerini ezberlerdi."

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdi. O İbn Ebû Zi'b'den, o el-Makburî'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

---

[134] Bakara, 2/159.
[135] Bakara, 2/160.

İnsanlar, "Ebû Hüreyre çok hadis rivayet etti." dediler; oysa ben, karın tokluğuna sürekli Resûlullah'm (sas) yanında bulunurdum. Ne mayalanmış bir hamur ekmeği yerdim, ne süslü çizgili bir aba giyerdim. Bana ne falan köle ve ne de falanca cariye hizmet ederdi. Açlıktan karnıma taş bağlar ve yanımdaki insanlara beni eve götürür de bir yemek yedirir diye Kur'ân okuturdum. Yoksullar için insanların en hayırlısı, Ca'fer b. Ebû Tâlib idi. Bizi eve götürür ve evinde ne varsa onu bize yedirirdi; o kadar ki bazen boş yağ kırbasını çıkarır getirir, biz de onu parçalar ve etrafındaki yağları silerek yerdik.

Bize Muhammed b. İsmail b. Füdeyk haber verdi. O İbn Ebû Zi'b'den, o el-Makburî'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

İnsanlar, "Ebû Hüreyre, Resûlullah'tan (sas) çok hadis rivayet etti." demişlerdir. Bir gün ben bir adama rastlayarak kendisine, "Resûlullah (sas), dün yatsı namazında hangi sureleri okudu?" dedim. O da, "Bilmiyorum." dedi. Kendisine, "Sen namazda yok muydun?" dedim. O da, "Evet, vardım." dedi. Ben kendisine, "Ben biliyorum ve şu, şu ayetleri okudu." dedim.

Bize -ikisi de Mekkeli olan- el-Velîd b. Atâ b. el-Ağar ve Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî haber verdiler; dediler ki: Bize Amr b. Yahya b. Sa'îd es-Sa'îd el-Ümevî anlattı. O da dedesinden rivayet ettiğine göre:

Âişe, Ebû Hüreyre'ye, "Sen Resûlullah'tan (sas) hiç duymadığım hadisler rivayet ediyorsun!" dedi. Ebû Hüreyre de ona, "Anneciğim! Ben onları kendisinden öğrenirken, sizi sürmeniz ve aynanız, onları öğrenmekten meşgul ediyordu. Oysa beni bu gibi bir şey meşgul etmiyordu." dedi.

Bize el-Velîd b. Müslim haber verdi; [dedi ki:] Bize Sa'îd b. Abdülazîz anlattı. O da Mekhûl'den şöyle dediğini rivayet etti:

İnsanlar, Mu'âviye'nin *el-Câbiye*'de bulunan kubbelerinden birisinde iken birbirleriyle sözleşerek bir araya geldiler. Bu sırada, Ebû Hüreyre, onların arasından ayağa kalkarak sabaha kadar onlara hadis anlattı.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Burkân anlattı; dedi ki: Bize el-Velîd b. Zervân anlattı; dedi ki: Bana Abdülvehhâb el-Medenî anlattı; dedi ki:

Medine'ye uğradığımda, Ebû Hüreyre'nin Mescid'de oturmakta olduğunu gördüm. Etrafında bir sohbet halkası olduğu halde "Bana dostum, Allah'ın Nebî'si, Ebü'l-Kâsım anlattı." dedi ve gözyaşları dökerek ağlamaya

başladı. Sonra tekrar, "Bana dostum, Allah'ın Nebî'si, Ebü'l-Kâsım anlattı." dedi ve tekrar gözyaşları dökerek ağlamaya başladı. [Ancak bir şey anlatamadan] ayağa kalktı.

Bize Mâlik b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr b. Mu'âviye anlattı. O da el-A'meş'ten Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etti:

"Ali, benim Allah'ın Resûlü (sas) hakkında yalan söylediğimi iddia ediyor." [Râvî] dedi ki: Ebû Hüreyre daha sonra dazlak kafasına vurarak "Ben onları hep Resûlullah'tan (sas) duydum." dedi.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Ebû Bekre'nin[136] mevlası olan Ebû Mahled'den, o Ebü'l-Âliye'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'a (sas) birkaç hurma götürdüm. O da onların bereketlenmesi için dua ederek buyurdu ki: *"Onları, dağarcığına koy, onlardan almak istediğinde, elini içine sokarak çıkar ve onları yayma!"* Ebû Hüreyre dedi ki: "Ben de onları dağarcığıma koyarak ve belime bağlı olduğu halde yolculara yöneldim. Allah yolunda hem onlara yedirir, hem de kendim yerdim. Bu durum, Osman'ın öldürülmesine kadar devam etti, daha sonra da o bereket gitti.

Bize Ârim b. el-Fadl ve Süleyman b. el-Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Abbâs el-Cüreyrî'den, o Ebû Osman en-Nehdî'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bir gün Resûlullah (sas), arkadaşları arasında hurma paylaştırarak, herkese yedişer, yedişer verdi. Bana da yedi tane verdi; ancak bunlardan bir tanesi bozuk idi. Bu hurmalar arasında bana onun kadar hoş gelen başka bir hurma bulunmamaktaydı; Zira o, diğerlerine göre çiğnenmesi en çok hoşuma gideni idi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Şihâb anlattı. O Yunus'tan, o el-Hasan'dan, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

[136] "Ebû Bekre" künyesi asıl nüshada yanlışlıkla "Ebû Bekr" şeklinde yazılmıştır. Doğrusu el-Mizzî'nin Tehzîbü'l-kemâl'i ve İbn Hacer'in et-Takrîb'inden tespit edilmiştir. Haber, ez-Zehebî'nin Siyerü a'lâmi'n-nübelâ'sında nakledilmektedir (II, 630). Burada "Ebû Bekre ailesinin mevlası" ifadesi yer almaktadır.

Dostum (sas) bana üç şey tavsiye etti. Kendisine ulaşıncaya kadar onları terk edecek değilim. Bunlar; uykudan önce vitir, her aydan üç gün oruç tutmak ve her Cuma banyo yapmaktır.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Abdülmü'min es-Sedûsî anlattı; dedi ki: Ebû Yezîd el-Medenî'nin şöyle dediğini duydum:

Ebû Hüreyre, Resûlullah'ın minberine çıkarak, bir basamak farkıyla onun durduğu yerin dışındaki bir yerde durdu, sonra da şöyle dedi: "Ebû Hüreyre'yi İslâm'a hidayet eden Allah'a hamdolsun; Ebû Hüreyre'ye Kur'ân'ı öğreten Allah'a hamdolsun; Ebû Hüreyre'ye, Muhammed (sas) ile görüşmeyi lütfeden Allah'a hamdolsun; bana mayalı ekmek yediren ve süslü elbise giydiren Allah'a hamdolsun; daha önce karın tokluğuna ve nöbetle deveye binmek üzere kendisine işçilik yaptığım Gazvân'm kızıyla evlenmeyi ve [binmem için] bana binek devesi verdiği gibi, kendisine [binmesi için] binek devesi vermemi nasip eden Allah'a hamdolsun."

el-Hasan b. Musa söyledi. O İbn Lehî'a'dan, o Ebû Yunus'tan, o da Ebû Hüreyre'den onun şöyle dediğini rivayet etti:

Benim işçiliğim, sadece kuru bir parça ekmek veya karanlık bir gecede nöbetle deveye binmek karşılığında idi.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Selâm b. Miskîn anlattı; dedi ki: Bize Ebû Tâhir anlattı. O da Ebû Hüreyre'den şunu rivayet etti:

Nebî (sas) ona, *"Ey Ebû Hüreyre, takva sahibi ol ki, insanların en çok ibadet edeni olasın. Allah'ın sana verdiğine razı ol ki, insanların en zengini olasın. Kendine ve ailene hoş gördüğünü mü'min ve Müslümanlar için de hoş gör. Kendine ve ailene hoş görmediğini onlar için de hoş görme ki, mü'min olabilesin. Komşuna güzel davran ki, Müslüman olasın! Çok gülmekten sakın, zira çok gülmek, kalbin bozulmasıdır."*

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Âsım b. Ubeydullah b. Âsım'dan, o Ziyâd b. Süveyb'ten, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

[Ben hastayken] Resûlullah (sas) bana gelerek şöyle buyurdu: *"Cebrâîl'in beni efsunladığı gibi efsunlayayım mı?"* [veya *"Cebrâîl'in beni nasıl efsunladığını sana öğreteyim mi?"*] dedikten sonra, *"Şöyle diyeceksin!"* buyurdu: "باسم الله ارقيك والله يشفيك من كل داء يأتيك من شر النفاث فى العقد ومن شر حاسد اذا حسد /*Allah'ın adıyla seni efsunluyorum, Allah sana gelecek bütün*

hastalıklardan, düğümlere üfüren üfürükçülerin şerrinden ve haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden şifa versin.' Bu şekilde üç sefer bu duayı okursun." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Yezîd anlattı. O da Benî Nasr'ın mevlası Sâlim'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini duydum:

Resûlullah beni el-Alâ b. el-Hadramî ile gönderirken, kendisine bana iyi davranmasını tavsiye etti. Biz ayrıldıktan sonra el-Alâ bana dedi ki: "Resûlullah (sas) sana iyi davranmamı tavsiye etti. Bak bakalım ne seversin [ne istersin?]" Ben de, "Beni müezzin tayin etmeni ve benden önce âmin dememeni isterim." dedim. [Râvî] dedi ki: O da onun dediğini yaptı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: "Resûlullah (sas), el-Alâ b. el-Hadramî'yi, *Bahreyn*'de bulunan el-Münzir b. Sâvâ'ya göndermişti."

Bize Süleyman b. Abdurrahman ed-Dımaşkî haber verdi; dedi ki: Bize el-Velîd b. Müslim anlattı; dedi ki: Bize İbn Lehî'a anlattı. O el-Hasan b. Sevbân'dan, o da Musa b. Verdân'dan Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) beni uğurlarken, *"Seni, emanetlerini kaybetmeyen Allah'a emanet ederim."* dedi.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Hüşeym anlattı; dedi ki: Bize Seyyâr haber verdi. O Cebr b. Abîde'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bize Resûlullah (sas) *Hindistan* gazasını vaat etti. Ben de ona yetiştiğim takdirde mal ve canımı (Allah yolunda) feda edeceğimi vaat ettim. "Eğer öldürülürsem, şehitlerin en üstünü olacağım, şayet sağ dönersem, kendisini Allah'a vakfetmiş bir Ebû Hüreyre olacağım." diye arzulardım.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Burkân anlattı; dedi ki: Bize Yezîd (yani İbnü'l-Asam) ve Sâbit b. el-Haccâc anlattılar; dediler ki:

Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: *"İsa b. Meryem Kıyamet gününden önce inerek haçı kıracak, domuzu öldürecek ve cizyeyi koyacaktır."* Ebû Hüreyre dedi ki: "Siz benim yaşlandığımı ve neredeyse iki kaburgamın yaşlılıktan birbirine kavuştuğunu görmez misiniz? Ancak Allah'a yemin ederim ki, ben Meryem oğlu İsa'yla karşılaşmadan ölmeyi arzulamıyorum; ta ki, ona Allah'ın Nebî'sinden bahsedeyim de o da onun tasdik etsin! Eğer ben ona yetişemeden ölür de siz onunla buluşursanız benden ona selâm söyleyin!"

Bize Sa'îd b. Muhammed es-Sekafî haber verdi. O da İsmail b. Râfi'den şöyle dediğini rivayet etti: Sa'îd b. Ebû Sa'îd el-Makburî'den şöyle dediğin işittim: Ebû Hüreyre'den bir veya iki kere şöyle dediğini işittim:

Ben kardeşim İsa'yla buluşmayı arzulardım; sizden kim onunla görüşürse ona, "Kardeşin Ebû Hüreyre sana selâm söyledi" desin.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şüreyk anlattı. O el-A'meş'ten, o Ebû Sâlih'ten, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Meryem oğlu İsa ile işte şu parmaklarımla yemek yemek isterdim.

Bize Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî haber verdi; dedi ki: Bana Cemîl b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bana Kudâme b. Yezîd anlattı; dedi ki:

Ebû Hüreyre'nin şöyle dedi: "Eğer sen Meryem oğlu İsa ile karşılaşırsan, benden ona selâm söyle!"

Bize Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî haber verdi; dedi ki: Bana Ha mmâd b. Seleme anlattı. O Ebü'l-Mühezzim'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben kılıcımı on beş yıldan beri, el-Mesîhü'd-Deccâl için bilemekteyim. Meryem oğlu İsa da kesinlikle yeryüzüne inecektir. Kim ona kavuşursa, benden ona selâm söylesin!

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Habîb b. Hacer el-Kaysî anlattı; dedi ki: Bize Ebü'l-Mühezzim anlattı. O da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Deccâl için on beş yıldan beri kılıcımı bilemekteyim.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys el-Medenî haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl anlattı. O Kesîr b. Zeyd'den, o el-Velîd b. Rebâh'tan, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben neredeyse, Âişe ile Ümmü Seleme'nin odaları arasındayken açlıktan bayılacaktım.

Bize Hafs b. Ömer el-Havdî haber verdi; dedi ki: Bize Yezîd b. İbrahim anlattı; dedi ki: Muhammed'den şöyle dediğini duydum:

Ebû Hüreyre elbisesine sümkürünce, dedi ki: "Aferin Ebû Hüreyre'ye ketene sümkürmektedir!" Ben kendimi, Âişe ile Minber arasındaki bir yerde açlıktan bayılarak yere düştüğümü gördüm. Beni o hâlde görenler de, "Zavallı delirmiş." dediler. Oysa açlıktan başka bir şeyim yoktu.

Bize el-Hasan b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Hilâl anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Sîrîn anlattı. O da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Resûlullah'ın Minberi ile Âişe'nin odası arasında kendimi açlıktan bayılarak yere düşmüş gördüm. [Bu durumda bana], "Zavallı delirmiş." deniliyordu. Oysa açıktan başka bir sıkıntım yoktu.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O Dâvud b. Ferâhic'ten, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah döneminde, hurma ve su demek olan iki esmerden başka [yiyecek ve içecek] bir şeyimiz yoktu.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Ammâr b. Umâre anlattı; dedi ki: Bana Müslim el-Mekkî, Ebû Hüreyre'nin kendisine şunu anlattığını anlattı:

Oruçlu olarak üzerinden üç gün, üç gece geçtiği halde yiyecek bir şey bulamayınca şöyle demiştir: "Ben, Ebû Bekir'in arkasından gidince bana, 'Nasılsın ya Ebû Hüreyre?' diyerek gitti. Böylece yanında bir şeyin olmadığını anladım. Daha sonra akşam Ömer'in arkasından gittim; o da bana, 'Nasılsın ya Ebû Hüreyre?' diyerek gitti. Böylece onun yanında da bir şeyin olmadığım anladım. Daha sonra akşam namazından sonra Ali'nin ardından yürüdüm. Bana, 'Gir ya Ebû Hüreyre!' dedi. Ben de nasıl sevinmiştim ama! Ali [eşi Fâtıma'ya], 'Ey Resûlullah'ın (sas) kızı! Bu gece açlığını gizle! Zira misafirimiz var.' Ebû Hüreyre dedi ki: Ali kalkarak şöyle iki ekmek getirdi ve lambayı düzeltecekmiş gibi kalktı, fakat lambayı söndürerek bir şey yemedikleri halde yiyorlarmış gibi yaptılar. Daha sonra, 'Ey Resûlullah'ın kızı! Evde yiyecek bir şey yok mu?' dedi. O da dizinin altından bir azık torbası çıkardı. Ali, tüm avucuyla işaret edince, içinde bulunan bir avuçtan ibaret olan kavrulmuş arpa ununu çıkarıp getirdi. Daha sonra (Ali) avucunun yarısıyla işaret edince, [Fâtıma], beş veya altı hurma çıkarıp getirdi. Ebû Hüreyre dedi ki: "Onları yedim; ama bende herhangi bir şeyin yerini tutmadı."

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Avn anlattı. O Abdurrahman b. Abd'dan, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Bir adamın peşine düşüp de ondan Allah'ın Kitabı'ndan bir şey soracak olsam, hem ondan, hem de onun aşiretinden o ayeti daha iyi bilirim. Ben sadece açlığımı gidermem için bana bir avuç hurma yedirmesi veya birazcık kavrulmuş arpa veya un vermesi için bir kişinin peşine düşebilirim." Ebû Hüreyre dedi ki: "Günün birinde, Ömer b. el-Hattâb ile beraber

yürürken, evinin kapısına varıncaya kadar kendisine hadis anlattım. Ömer sırtını kapıya, yüzünü de bana dönerek eli kapının üzerinde olduğu halde, ben bir hadisi bitirdikten sonra, başka bir hadis anlatıyordum. Sonunda bir şey göremeyince, dönüp gittim." Ömer, daha sonra benimle karşılaştığında, "Ebû Hir! Şayet evde bir şey olsaydı, muhakkak sana yedirirdik." dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit anlattı. O da Ebû Râfi'den, Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Bana birisi bir şeyi hediye verdiği takdirde onun hediyesini kabul ederdim; ancak istemeye gelince, kimseden bir şey isteyecek değildim.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr anlattı. O Leys'ten, o Atâ'dan, o da Ebû Hüreyre'den rivayet etti. Ayrıca bize Affân haber verdi; dedi ki: Bize Mu'temir anlattı. O Leys'ten, o Atâ'dan, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Fuzulî sözde, hayır yoktur.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr anlattı; dedi ki: Bana Mu'âviye b. Bedir anlattı; dedi ki:

Ebû Hüreyre'nin yanına girdiğimde, kendisinin [küçük] bir kızı sırtının üzerine sıçramaktaydı. O da, "Kızcağızım, ben sana altın takmayacağım, zira ben onun senin aleyhine alevli ateş olmasından korkarım." diyordu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İbn Uyeyne anlattı. O Tâvûs'tan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre'den kızına şöyle dediğini [şu tekerlemeyi söylediğini] işittim: "Babam, benim için alevli bir ateş olmasına neden olur korkusuyla bana altın takmaktan endişe duydu."[137]

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Eyyûb'dan, o Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ebû Hüreyre'den kızına şöyle dediğini [şu beyti okuduğunu] rivayet etti:

Altın takma, zira onun sana ateş olmasından korkarım.

---

[137] Bir bayan için zinetinin, kendi aleyhine ateş haline gelmesi, onun zekâtının ödenmemesi neticesinde böyle bir hal alması demektir (M).

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Ömer b. Sa'îd anlattı; dedi ki: Ben Abdurrahman b. Sâbit ve Ebü'z-Zübeyr'den şöyle dediklerini duydum:

Ebû Hüreyre'nin bir kızı yanına gelerek kendisine, "Kızlar beni eleştirerek, 'Senin baban sana altın takmıyormuş.' diyorlar. O da ona dedi ki: Git onlara şöyle söyle:

"Benim babam, altının aleyhimde alevli ateşin ısısı olmasından korktuğu için bana altın takmamaktadır!"

Bize Hevze b. Halîfe haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn anlattı. O Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den şunu rivayet etti:

O, bir kızının üzerinde altın görünce, ona şöyle dedi:

"Yavrucuğum! Altın takma! Zira ben onun senin hakkında alevli ateş olmasından endişe ediyorum."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Ma'şer anlattı. O Sa'îd'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

"*Medine*'de bulunduğum halde Cuma'ya gitmemek yerine, yetmiş yük devemin olmasını arzulamam. Namazımı Harem'de kılmam, benim için savsaklamaktan daha iyidir."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Gıyâs anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da Ebû Hüreyre'den duyan kişiden şöyle dediğini rivayet etti:

-Ebû Hüreyre alnını silercesine- benim bundan bir dirhem tasadduk etmem, başkalarının malından yüz binlerce defa daha hayırlıdır.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî ve Kabîsa b. Ukbe haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân anlattı. O Leys'ten, o bir şeyhten, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

(Alacaklılarımdan) 400 dirhem tutarındaki alacağımdan vazgeçmem, 400 dirhem aynî yardımda bulunmaktan daha hayırlıdır.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ali b. Zeyd'den, o Mervân'ın kâtibi olan Ebü'z-Zu'ayzi'a'dan şunu rivayet etti:

Mervân kendisiyle Ebû Hüreyre'ye 100 dirhem gönderdi. Ertesi gün olunca, Mervân kendisine [kâtibine] şöyle dedi: "Ebû Hüreyre'ye git ve kendisine, 'Ben o parayı yanlışlıkla sana getirdim; aslında Mervân onu sana göndermemişti.' de!" Mervân bu şekilde, Ebû Hüreyre'nin o paraları

alıkoyduğunu mu, yoksa dağıttığını mı öğrenmek istemi şti. Mervân'ın kâtibi dedi ki: "Yanına gidip durumu anlatınca Ebû Hüreyre, 'Benim yanımda ondan bir şey kalmadı. Yalnız alacaklarımı tahsil ettiğimde, o paraları gelip alabilirsiniz.' dedi."

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Burkân anlattı. O da Ma'mer b. Râşid'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bana ulaştığına göre Ebû Hüreyre, bir adama uğrayarak ona selâm verdi. Sonra o adamın bir Yahudi olduğu kendisine söylenince, adama tekrar dönerek, "Bana selâmımı iade et, ben de dua edeyim." dedi. O da, "Sana iade ettim." deyince Ebû Hüreyre, "Allahım, onun malını ve çocuklarını çoğalt!" dedi.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Burkân anlattı; dedi ki: Bize Gâlib b. Abdurrahman anlattı. O da Ebû Hüreyre'den şunu şöylediğini rivayet etti:

O, Osman ve Ali'yi hatırladığında her birisi için, "O, ölü ve sağ olan herkes için, hayırdan başka bir şey söylemezdi." derdi.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Burkân anlattı; dedi ki: Bize ez-Zührî anlattı. O da Ebû Hüreyre'den şunu rivayet etti:

O, ölü üzerinde namaz kıldığı zaman şöyle derdi: "Allah'ım! Eğer bu kişinin nefsi temiz bir nefis ise onu temiz kıl; eğer hatalı ise, onu bağışla!"

Bize Kesîr b. Hişâm ve Ârim b. el-Fadl haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ebü'l-Mühezzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre bir adamın bir bineğe binmiş olduğunu, bir kölenin de onun arkasında yürümekte olduğunu görünce ona, "Ey Allah'ın kulu! Şu adamı da bindirsene! O, senin kardeşin ve onun canı da senin canı gibidir!" dedi.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Abser anlattı; dedi ki: Bana Husayn b. Urfuta el-Yerbû'î anlattı; dedi ki:

Ebû Hüreyre'nin bir hanımı vardı. Uzun bir müddet yanında kaldığı halde hiçbir rahatsızlık geçirmedi. Ebû Hüreyre onu boşamak isteyince, rahatsızlandı. Bunun üzerine Ebû Hüreyre dedi ki: "Bu, rahatsızlanmakla kendisini boşamamıza engel oldu."

Bize Mesleme b. Ka'neb el-Hârisî haber verdi; dedi ki: Bize el-Hakem b. es-Salt anlattı. O babasından, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Eğer hac, umre ve gaza gibi farizalar olmasaydı, bir köle olmak isterdim. Çünkü köle Allah'ın farizasını yerine getirip efendilerine nasihatta bulunduğu takdirde, ona iki mükâfat varken hür kişinin bir tek mükâfatı vardır.

Bize Muhammed b. Selîm el-Abdî haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ayyâş anlattı. O Ebû Bekir b. Ebû Meryem'den, o da bir şeyhinden şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre'ye mürüvveti sordum, o da şöyle cevap verdi: "Kişinin kendi evinde bulunması, evinde öğlen ve akşam yemeklerini vermesi, malını [zekâtını vermekle] temizlemesi, dostlarına yardımcı olması ve onları müdafaa etmesidir."

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O babasından, o da Ebû Menbûze'den şunu rivayet etti:

Ebû Hüreyre'nin at ve develeri bulunup *Medine*'den beş mil uzaklıktaki bir yerde ikamet etmekte olduğundan bazen *Medine*'ye Cuma'ya gelemezdi.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bana İshâk b. Osman el-Kureşî anlattı; dedi ki: Bize Ebû Eyyûb anlattı; dedi ki:

Ebû Hüreyre'nin yatak odasında, oturma odasında ve evinin giriş kapısında birer mescidi bulunmaktaydı. Eve geldiğinde tüm bunlarda namaz kıldığı gibi, evden çıktığında da bunlarda namaz kılardı.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O da Ebü'l-Mühezzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre'nin, içinde hurma çekirdeklerinin bulunduğu bir tası vardı, onların tanesiyle tesbih çekerdi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Mekke halkından yaşlı bir adam şunu anlattı:

Ebû Hüreyre, benekli hurma taneleriyle tesbih çekerdi.

Bize el-Mu'allâ b. Esed haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. el-Muhtâr anlattı. O Hâlid'den, o da İkrime'den şunu rivayet etti:

Ebû Hüreyre günde 12.000 tesbih çeker ve "Diyetim kadar tesbih çekiyorum." derdi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe anlattı; dedi ki: Bize Ebû Ma'şer anlattı. O da en-Neha'î'den şunu rivayet etti:

Ebû Hüreyre, hamama girerken, "***Lâ ilâhe illallah***" dedi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize İmrân b. Hudayr anlattı. O da Ebû Miclez'den şöyle dediğini rivayet etti: Beşîr b. Nehîk dedi ki:

Ben, Ebû Hüreyre'den duyduklarımı yazar, kendisinden ayrılacağım zaman ise, yazdıklarımı getirerek kendisine okur ve "Bunlar senden duyduklarımdır." derdim; o da, "Evet!" derdi.

Bize Muhammed b. Mus'ab el-Karkasânî haber verdi; dedi ki: Bize el-da anlattı. O Ebû Kesîr el-Guberî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini duydum:

Ebû Hüreyre, bildiklerini ne saklar, ne de onları yazar.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Muhammed b. Vâsi'den, o da Mu'âviye el-Müzenî'den şunu rivayet etti: Ebû Hüreyre dedi ki:

Ne yönetici, ne tahsildar, ne uzman ve ne de lider olun!

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O da el-Abbâs el-Cüreyrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Osman en-Nehdî'den şöyle dediğini duydum:

Ebû Hüreyre'ye yedi defa misafir oldum, onlar geceyi üçe bölerek geçiriyorlardı. Üçte birini kendisi, üçte birini hanımları ve üçte birini de hizmetçileri beklerdi [ihya ederdi]. Dedi ki: Ebû Hüreyre'ye, "Ey Ebû Hüreyre! Nasıl oruç tutuyorsun?" dedim. O da, "Ben her aydan üç gün oruç tutarım, orucu bozmamı gerektiren bir durum meydana geldiğinde ise onu kaza ederdim." dedi.[138]

---

[138] Ebu Hüreyre, burada bozulan nafile bir ibadetin kaza edilmesinin vacip olduğuna işaret etmektedir. Nitekim, Resûlullah (sas), kendisiye beraber Ebu Said el-Hudrî'nin davetlisi olarak ziyafetine katılan ancak, "Ben oruçluyum." diyerek çekimser davranan bir sahabiye, "Kardeşin senin için yemek hazırlamış, senin için masrafa girmiş ve zahmete katlanmıştır; şimdi orucunu boz, yerine başka bir gün tutarsın!" buyurmuştur. Bkz. ed-Darkutnî, *Sünenü'd-Darkutnî,* c. III. s. 140. (M).

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Hişâm b. Sa'd b. Zeyd b. Ebû Zeyd el-Ensârî'den, o da Şürâhîl'den şunu rivayet etti:

Ebû Hüreyre, Pazartesi ve Perşembe günleri [nafile olarak] oruç tutar ve bu iki günün, amellerin Allah'a yükseldiği günler olduğunu söylerdi

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Felîh b. Süleyman anlattı; dedi ki: Bize Ebû Hüreyre'nin mevlası olan Sâbit b. Mişhal anlattı; dedi ki:

Ebû Hüreyre ile birlikte onun bineği üzerinde terkisinde bulunmaktaydım. O sırada rüzgâr onun sakalındaki misk kokusunu bana ulaştırmaktaydı. Bunun üzerine başımı kendisine yaklaştırarak, "Sanki sen, güzel kokuyu -veya misk kokusunu- seviyorsun!" dedi. Ben de, "Evet!" deyince, gülmeye başladı.

Bize Hâşim b. el-Kasım el-Kinânî haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. el-Muğîre anlattı. O da Yunus b. Ubeyd'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize Süleyman b. Süleyman anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre, şeytana benzeyen zenci bir kadın gördüğünde, "Ey Ebû Süleyman! Bana bu zenci kadını satın al!" dedi. Ben de gidip onu satın aldım. O sırada Ebû Hüreyre beraberindeki bir oğluyla bir merkebin üzerinde iken oğluna dedi ki: "O kadını benim terkime al!" deyince oğlunun hoşuna gitmedi. Oğlu hayvanı sürerek pazardan çıkarmak istedi. Ebû Hüreyre, "Yazıklar olsun sana! Onu terkime bindirsene! Yemin ederim ki, arkamda bir ateş parçasının ona dokunmuş olduğunu görmem, onu arkama bindirmekten vazgeçmiş olmamdan daha hayırlıdır. "Eğer ben nesebimi sayarsam, o da nesebini sayarsa, fazla gitmeden bir araya gelmiş oluruz. O halde, onu arkama bindir." deyince oğlu, onu Ebû Hüreyre'nin terkisine bindirdi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd el-Cüveyrî haber verdi. O da Ebû Attâf'tan şunu rivayet etti: Ebû Hüreyre şöyle derdi:

"Ya Rabbî! Ben zina etmeyeceğim, hırsızlık yapmayacağım, inkârcılık yapmayacağım." dediği zaman kendisine, "Böyle bir şey yapacağından korkuyor musun yoksa?" denilince; üç kere, "Ben kalpleri eğip büken (Allah'a) inanıyorum." dedi.

Bize Affân b. Müslim ve Haccâc b. Muhammed haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be anlattı. O Simâk b. Harb'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ben Ebü'r-Rebî'den duydum. O, Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini duyduğunu söyledi:

Şu çöplük hem dünyanız, hem ahiretiniz açısmdan helâk edicidir.

Bize Affân b. Müslim ve Yahya b. Hammâd haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be anlattı. O Süleyman el-A'meş'ten, o da Zekvân'dan şunu rivayet etti:

Ebû Hüreyre gömlek giymezdi. -ben ona görünürdüm- o sağ tarafından bürünerek bir elbise giyerdi.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Selâm b. Miskîn haber verdi; dedi ki:

Bize İmrân ile Mâlik b. Dînâr, Ebû Hüreyre'nin ipekli elbise giydiğini anlattı.

Bize Kesîr b. Hişâm ve Yahya b. Abbâd haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Ammâr b. Ebû Ammâr şunu haber verdi:

Mervân b. el-Hakem'e bazı ipekli şallar geldi. O da onları Resûlullah'ın (sas) arkadaşlarına giydirdi. Bunlardan toz rengi olan bir tanesini de Ebû Hüreyre'ye giydirince, ona bu iyiliğinden ötürü üç defa teşekkür etti. Daha sonra o abaya bir şeyler oldu [güve vs. yedi] o da oraları güzelce ördü ve başkalarının katladığı gibi katlamadı. Ben sanki o abanın ibrişimden olan kenarlarım görür gibiyim.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer anlattı. O da Vehb b. Keysân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre'nin ipekli kumaş giydiğini gördüm.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bana Benî Esed'in mevlası olan Yahya b. Umeyr anlattı; dedi ki:

Ben, el-Makburî'nin, "Ebû Hüreyre'nin ipekli kumaş giydiğini gördüm." dediğini duydum.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O da Muhammed b. Ziyâd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre'yi üzerinde ipekli bir elbise olduğu halde gördüm.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı; dedi ki:

Bize Katâde, Ebû Hüreyre'nin ipekli kumaş giydiğini anlattı.

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Füleyh anlattı; dedi ki:

Ebû Hüreyre'nin üzerinde ipek-yün karışımı püsküllü bir cübbenin bulunduğunu gördüm.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Kays b. er-Rebî anlattı. O Ebü'l-Husayn'dan, o da Habbâb[139] b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre'yi başında siyah bir sarık bulunduğu halde görmüştüm.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Âsım el-Ahvel anlattı. O da Muhammed b. Sîrîn'den şunu rivayet etti:

Ebû Hüreyre, kızıl renk bir elbise giymekteydi.

Bize Mu'âz b. Mu'âz haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn anlattı. O da Umeyr b. İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre'nin kıyafet biçimi, koltuk altı idi. [Sağ koltuk altından sol omuz üzerine gelecek şekildeydi.]

Bize Abdülvehhâb b. Atâ, Abdülmelik b. Amr ve Müslim b. İbrahim haber verdiler; dediler ki: Bize Kurre b. Hâlid anlattı; dedi ki:

Muhammed b. Sîrîn'e, "Ebû Hüreyre haşin [sert] mizaçlı mıydı?" diye sordum. O da, "Hayır, bilakis o yumuşak huyluydu." diye cevap verdi. Sonra, "Onun rengi nasıldı?" diye sordum. O da, "Beyaz tenliydi." dedi. Bu sefer, "O kına yakar mıydı?" diye sordum. O da, "Evet, gördüğün gibi [benim kına yaktığım gibi]." dedi. [Râvî] dedi ki: "Muhammed elini sakalına atınca sakalının kırmızı olduğu görüldü." Daha sonra, "Onun elbisesi nasıldı?" diye sordum. O da, "Gördüğün gibi [benimki gibi] kızıl renk keten elbise giyerdi." dedi. Muhammed dedi ki: "Ebû Hüreyre bir gün keten kumaşa sümkürdü ve 'Aferin! Ebû Hüreyre'ye! O, ketene sümkürmektedir.' dedi."

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Habîb b. eş-Şehîd anlattı O da Muhammed b. Sîrîn'den, onun kına yaktığını rivayet ederek şöyle dedi:

Bir gün [kına yakmış olduğu halde] sakalını tutarak, "Sanki kınam, Ebû Hüreyre'ninki gibi olmuş; sakallarım, onun sakalları gibi olmuş, saçlarım da, onun saçları gibi olmuş. -Üzerinde, kırmızı renkli iki elbise bulunduğu halde- elbisem de onunki gibidir."

[139] Leiden neşrinden "Cennâb" şeklinde geçmektedir. Doğrusu III. Ahmed nüshasından alınmıştır. el-Mizzî'nin et-Tehzîbin'de Ebû Hüreyre hakkında naklettikleri rivayetlerde "Habbâb" şeklinde geçmektedir.

Bize Bekkâr b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Sîrîn haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn anlattı. O da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre ketenden olan elbisesine sümkürdüğünde, "Aferin, Ebû Hüreyre ketene sümkürdü!" dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Hilâl anlattı; dedi ki: Medine halkından olduğunu sandığım ihtiyar bir adam, bize anlattı; dedi ki:

Ebû Hüreyre, iki şakağındaki saçlarını inceltir, onlardan biraz keserdi. Aynı zamanda onun sakallarının sarı olduğunu gördüm.

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı; dedi ki:

Bize Yahya b. Ebû Kesîr, Ebû Hüreyre'nin ayakta ayakkabı giymekten ve gömleğinin üzerinden izar giymekten hoşlanmadığını anlattı.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus ve Sa'îd b. Mansûr haber verdiler; dediler ki: Bize Dâvud b. Abdurrahman el-Attâr anlattı; dedi ki: Bize Abdullah b. Osman b. el-Huseym[140] anlattı. O Abdurrahman b. Lübeybe[141] et-Tâifî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre'yi Mescid'deyken gördüm. İbn Huseym, "Onu bana anlatır mısın?" dedi. O da, "O [Ebû Hüreyre], beyaz tenli, geniş omuzlu, iki örüklü, iki ön dişleri ayrık bir adamdı." dedi.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize İkrime b. Ammâr anlattı; dedi ki: Bana Damdam b. Cevs haber verdi; dedi ki:

Resûlullah'ın (sas) Mescidi'ne girdiğimde, saçı örüklü, ön dişleri parlak yaşlı bir adamla karşılaştım ve kendisine, "Allah sana rahmet eylesin! Sen kimsin?" dedim. O da, "Ben, Ebû Hüreyre'yim." dedi.

Bize Amr b. el-Heysem haber verdi, O, İbn Ebû Zi'b'den, o da Osman b. Ubeydullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Biz küttâbtayken [sıbyan mektebindeyken], Ebû Hüreyre'yi sakallarını sarıya boyamış olarak görmüştüm.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi. O da Kurre b. Hâlid'den şöyle dediğini rivayet etti:

---

[140] "Huseym" adı, Leiden neşrinde "Haysem" şeklinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu III. Ahmed nüshasından, el-Mizzî'nin *et-Tehzîb*'inden ve İbn Hacer'in *et-Takrîb*'inden tespit edilmiştir.

[141] "b. Lübeybe" Leiden neşrinde ve III. Ahmed yazmasında "b. Ebû Lübeybe" şeklinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu el-Mizzî'nin *et-Tehzîb*'inden, ez-Zehebî'nin *Siyerü a'lâmi'n-nübelâ*'sından (II, 588) tespit edilmiştir. Rivayet senedi ve metniyle onun kitabında yer almaktadır.

Muhammed b. Sîrîn'e, "Ebû Hüreyre kına yakar mıydı?" diye sordum. O da, -kendisi o gün kına yakmış olduğu halde-, evet benim şu anda kına yaktığım gibi kına yakardı." dedi.

Bize Amr b. el-Heysem haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Hilâl anlattı. O Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, *Bahreyn*'de Vali iken Ömer b. el-Hattâb'ın yanına çıktığımda bana, "Ey Allah'ın ve İslâm'ın düşmanı -veya Allah'ın ve Kitabının- düşmam! Sen Allah'ın malından çalmışsın!" dedi. Ben de, "Hayır, ben ancak onlara düşmanlık edenlerin düşmanıyım. Benim üremiş atlarım ve birikmiş kendi payım [malım] vardır." dedim. Ancak o, yine de benden 12.000 [dirhem] aldı. Sonra da bana haber göndererek, yeniden vali olmak isteyip istemediğimi sordu. Ben de, "Hayır!" dedim. O da, "Niçin, Yusuf da valilik yapmadı mı?" diye sorunca ben, "Yusuf peygamber oğlu peygamberdi. Ben ise, sizin iki veya üç davranışınızdan endişe ediyorum." dedim. O ise, "Beş demeyecek misin?" dedi. Ben de, "Hayır, itibarımı kötülemelerinden, malımı elimden almalarından ve sırtıma vurmalarından, ayrıca, kendi açımdan yumuşak söz söylememekten ve bilgisiz hüküm vermekten de korkarım." dedim.

Bize Hevze b. Halîfe, Abdülvehhâb b. Atâ, Yahya b. Huleyf b. Ukbe ve Bekkâr b. Muhammed haber verdiler; dediler ki; Bize İbn Avn anlattı, O Muhammed b. Sîrîn'den, o da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer bana, "Ey Allah'ın ve Kitabının düşmanı! Sen Allah'ın malından çalmışsın!" dedi. Ben de, "Ben ne Allah'ın, ne de Kitabı'nın düşmanıyım. Ben, ancak bu ikisine düşmanlık edenlerin düşmanıyım. Allah'ın malını da çalmadım." dedim. Bunun üzerine, "O zaman 10.000 dirhemi nereden getirdin?" dedi. Ben de, "Ey Müminlerin Emiri! Benim atlarım üredi, payım birikti, Allah'ın bana olan iyilikleri de ardarda geldi." dedim. [Râvî] dedi ki: Emîrü'l-Mü'minîn, [yine de] emrederek bu malları [Ebû Hüreyre'den] alındı."

[Râvî] dedi ki: Bunun üzerine Ebû Hüreyre de, "Allahım, sen Emîrü'l-Mü'minîni bağışla!" diyordu.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı; dedi ki: Bize İshâk b. Abdullah anlattı; dedi ki:

Ömer b. el-Hattâb, Ebû Hüreyre'ye, "Yöneticiliği nasıl buldun ey Ebû Hüreyre?" dedi. O da, "Sen yönetici olarak beni gönderdiğinde hoşuma gitmemişti; ama şimdi ondan hoşlanmaktayken beni görevden aldın." dedi. Ebû Hüreyre, *Bahreyn*'den, kendisine 400.000 [dirhem] getirince ona, "Sen birilerine zulüm mü ettin?" dedi. O da, "Hayır!" dedi. "O zaman hakkın olmayan bir şey mi aldın?" dedi. O, "Hayır!" dedi. "Peki, kendin için ne getirdin?" deyince, O "20.000 (dirhem) getirdim" dedi. Ömer, "Bunları nereden buldun?" dedi. O, "Ticaret yapıyordum." dedi. Ömer dedi ki: "Anaparanı ve nafakanı al. Gerisini de beytülmale koy!" dedi.

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Füleyh b. Süleyman anlattı. O da Sa'îd b. el-Hâris'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Mervân, Hacca veya başka bir yere gittiğinde Ebû Hüreyre'yi kendi yerine vekil bırakırdı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İsrâîl anlattı. O el-Hakem'den, o da Ebû Ca'fer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mervân *Medine*'de bulunuyordu. Oradan çıktığında Ebû Hüreyre'yi kendisine vekil bırakırdı.

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl anlattı. O Ca'fer b. Muhammed'den, o babasından, o da Abdullah b. Ebû Râfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mervân, Ebû Hüreyre'yi kendisine vekil bırakarak *Medine*'den *Mekke*'ye çıkardı.

Bize Affân b. Müslim ve Ârim b. el-Fadl haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Sâbit'ten, o da Ebû Râfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mervân ara sıra Ebû Hüreyre'yi *Medine*'de vekil bırakırdı. O da kendisi için hazırlanmış olan bir merkebe binerdi. Affân dedi ki: "Eğerlenmiş bir merkebe binerdi." Ârim ise, "O, üstüne semer bağlanmış bir merkebe binerdi." dedi. Daha sonra başında liften yapılmış bir başlık olduğu halde, yürür ve insanlara rastladığında, "Yol verin, emir geldi." derdi. Bazen de çocuklar geceleyin karga oyununu oynadıklarında, onlar farkına varmadan aralarına katılır, ayaklarını yere vurduğunda, çocuklar ondan korkar ve kaçarlardı. [Râvî] dedi ki: Bazen beni akşam yemeğine çağırır, yemek

esnasında "Eti alınmış kemikleri Emire bırak!" derdi. Sonra baktığımda -onun etli yemek değil de-, zeytinyağlı tirit olduğunu görürdüm.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize İyâs b. Ebû Temîme anlattı; dedi ki: Bize Atâ b. Ebû Rebâh anlattı. O da Ebû Hüreyre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Benim en çok hoşuma giden acı, hummadan çektiğim acıdır. Çünkü o, her bir eklemde kendisini hissettirir. Allah da, bu nedenle her bir eklemin mükâfattan olan hissesini verir.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi. O Süleyman b. Bilâl'den, o Amr b. Ebû Amr'dan, o Atâ b. Ebû Mervân el-Eslemî'den, o da Ebû Hüreyre'den şunu duyduğunu rivayet etti:

Ebû Hüreyre, Eslem meclisindeydi. Onların meclislerinin ise, minbere yakındı. Ebû Hüreyre de minberde hutbe verdiği sırada, onlara yönelerek şöyle dedi: "Ey Eslem kabilesinin ileri gelenleri, -üç kere tekrarlayarak- ey Eslem topluluğu, ölünüz! Ebû Hüreyre de ölsün!"

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn anlattı. O da Ubeyd b. Bâb'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre abdest alırken ben eline su döktüğüm sırada kendisine uğrayan bir adama, "Nereye gidiyorsun?" dedi. O da, "Pazara." dedi. Ebû Hüreyre, "Eğer henüz [pazardan] dönmeden, oradan ölüm satın alabilirsen al [getir]!" dedi. Ebû Hüreyre, devamla, "Ben, Allah'ın kaderden çabuklaştırmasını istediği bazı şeylerden dolayı Allah'tan korktum." dedi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize er-Rebî b. Sabîh anlattı; dedi ki: Bize Hubeyb b. Ebû Fedâle şunu haber verdi:

Ebû Hüreyre, arzularcasına ölümden bahsedince, bazı arkadaşları kendisine, "Resûlullah'ın (sas), *'İster iyi bir insan, ister günahkâr bir insan olsun, kimsenin ölümü arzulamasına hakkı yoktur. Zira iyi bir insan ise, iyiliklerini artırır, günahkâr ise de ondan pişmanlık duyar.'* şeklindeki hadisinden sonra nasıl olur da ölümü arzularsın?" dediler. Ebû Hüreyre de, "Günahın umursanmaması, [yöneticilerin sefihlerden olması], ilmin satılması, dost ve akraba ilişkisinin kesilmesi, [kıyamet] alametlerinin çoğalması, içki sarhoşluğu iptilası ve Kur'ân'ı şarkı haline getiren bir neslin ortaya çıkması olmak üzere altı şeyin beni yakalamasından endişe ettiğim bir zamanda nasıl ölümü arzulamam?" dedi.

Bize Mu'âz b. Hâni el-Behrânî el-Basrî haber verdi; dedi ki: Bize Harb b. Şeddâd anlattı; dedi ki: Bize Yahya b. Ebû Kesîr anlattı; dedi ki: Bize Ebû Seleme b. Abdurrahman şunu anlattı:

Ebû Hüreyre hastayken kendisinin ziyaretine geldiğinde, "Allah'ım, Sen Ebû Hüreyre'ye şifa ver!" dedi. Ebû Hüreyre de; -iki kere tekrarlayarak- "Allah'ım, beni [sağlığıma] geri döndürme!" dedi. Daha sonra Ebû Hüreyre devamla, "Ey Ebû Seleme! Eğer ölebiliyorsan öl! Ebû Hüreyre'nin nefsinin kudret elinde olduğu Allah'a yemin ederim ki, âlimlerin başına öyle bir zaman gelecek ki, o zamanda neredeyse, onlar ölümü kızıl altına değişmeyeceklerdir. Yahut insanların başına öyle bir zaman gelecek ki, o zamanda, insanlar bir Müslüman'ın kabrinin başına geldiğinde, keşke bu kabrin sahibi ben olsaydım." diye temenni edeceklerdir.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bize Eyyûb b. Yahya b. Ebû Kesîr anlattı. O da Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre hastalandığında yanına gittim ve "Allah'ım, Ebû Hüreyre'ye şifa ver!" dedim. O da, "Allah'ım, onu [şifayı bana] geri getirme!" dedi ve şunları söyledi: "Öyle bir zamanın insanların başına gelmesinden korkulur ki, o zamanda ölüm neredeyse, kişiye kızıl altından daha sevimli gelir. Ey Ebû Seleme! Eğer sağ kalırsan, yakın bir zamanda kişi, birisinin kabrinin başına gelir de, "Keşke onun yerine ben olsaydım!" veya "Senin yerine ben olsaydım!" diye temenni edecektir.

Bize Affân b. Müslim ve Kesîr b. Hişâm haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ebü'l-Mühezzim'den, o da Ebû Hüreyre'den şunu rivayet etti:

Kendisinin önünden bir cenazenin geçtiğini görünce, "Sen git de, ben de peşinden geleyim." dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Ma'şer anlattı. O da Sa'îd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre ölüm döşeğinde iken, şu vasiyette bulundu: "Kabrimin üzerine çadır kurmayın, ateş yakarak cenazemin ardından gelmeyin, cenazemi kaldırınca acele edin. Eğer salih bir insan isem, beni çabuk Rabbime kavuşturmuş olursunuz. Eğer bundan başka bir şey isem, beni başınızdan atmış olursunuz."

Bize Yezîd b. Hârûn, Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk ve Ma'n b. İsa haber verdiler; dediler ki: Bize İbn Ebû Zi'b anlattı. O el-Makburî'den, o da Ebû Hüreyre'nin mevlası olan Abdurrahman b. Mihrân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre vefatından önce dedi ki: Kabrimin üzerine çadır kurmayın, ateş yakarak cenazemin arkasından gelmeyin ve beni kaldırınca acele edin! Zira ben Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini işittim: *"Salih veya mü'min bir kişi, sedyesine konulduğu zaman, 'Beni bir an önce götürün!' der. Kâfir kişi sedyeye konulduğunda ise, 'Eyvah beni nereye götürüyorsunuz?' der."*

Bize Ma'n b. İsa ve Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdiler; dediler Bize İbn Ebû Zi'b anlattı. O el-Makburî'den, o da Abdurrahman b. Mihrân'dan şunu rivayet etti:

Mervân, Ebû Hüreyre hastalığında kendisini ziyaret etmeye geldiğinde onu baygın halde görünce, "Allah sana afiyet versin!" dedi. Bunun üzerine, Ebû Hüreyre başını kaldırarak şöyle "Allah'ım, şiddetlendir ve yenile!" dedi. Bundan sonra Mervân yanından çıkıp arkadaşlarıyla yavaş yavaş yürürken arkasından bir kişi kendisine yetişerek Ebû Hüreyre'nin vefat ettiğini söyledi.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O el-Makburî'den, o da Ebû Hüreyre'den şunu rivayet etti:

Mervân, Ebû Hüreyre'nin vefatına neden olan hastalığı esnasında kendisini ziyarete geldiğinde, "Allah, şifanı versin, ey Ebû Hüreyre!" dedi. Ebû Hüreyre de, "Allah'ım, ben Sana kavuşmayı arzuluyorum. Sen de, benim Sana kavuşmamı hoş gör!" dedi.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. el-Mübârek anlattı. O Abdülvehhâb b. Verd'den, o da Selm b. Beşîr b. Hacl'dan rivayet etti; dedi ki:

Ebû Hüreyre hastalığı esnasında ağlayınca kendisine, "Ey Ebû Hüreyre, seni ağlatan nedir?" diye soruldu. O da, "Ben şu dünyanıza ağlamıyorum, sadece şu yolculuğumun uzaklığına ve azığımın azlığına ağlıyorum. Ben Cennet ve Cehennem'e bakan bir tepede bulunmaktayım. Ancak bunlardan hangisine götürüleceğimi bilemiyorum." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim et-Teymî anlattı. O babasından, o da Ebû Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ölmek üzereyken Ebû Hüreyre'nin yanına geldiğim sırada ailesine, "Resûlullah'a yapıldığı gibi, başıma sarık sarmayın ve bana gömlek giydirmeyin!" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit b. Kays anlattı. O da Sâbit b. Mişhal'dan şöyle dediğini rivayet etti:

el-Avalî'den bazı insanlar, Ebû Hüreyre'nin yanına geldiklerinde o sırada el-Velîd b. Utbe de *Medine* valisi olarak bulunmaktaydı. Onlara haber göndererek, "Bana bildirmeden onu defnetmeyin!" diye talimat verdi. Öğleden sonra biraz uyudu. Orada bulunan İbn Ömer ile Ebû Sa'îd el-Hudrî, "Onu dışarı çıkarın!" dediler. Oradakiler de Ebû Hüreyre'nin cenazesini öğleden sonra dışarı çıkarıp, cenazelerin yıkandığı yere götürdüler. Bu durumda ikindi vakti de yaklaşmıştı. Halk, "Namazını kıldırın!" dediğinde el-Velîd'in elçisi, "Emir gelinceye kadar kimse kıldırmasın!" dedi. el-Velîd ise, ikindi vaktinde çıkageldi. İkindi namazını kıldırdıktan sonra, ardından cenaze namazını da kıldırdı. O cemaatin içinde İbn Ömer ile Ebû Sa'îd el-Hudrî de bulunmaktaydı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Abdullah b. Ebû Ferve anlattı. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan rivayet etti; dedi ki:

Velîd b. Utbe, *Medine* valisiyken onun [Ebû Hüreyre'nin] cenaze namazını kıldırdı. Mervân b. el-Hakem de Ebû Hüreyre'nin cenazesine katıldı. O sırada *Medine* valiliğinden azledilmişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Hilâl anlattı. O da babasından rivayet etti; dedi ki:

Ebû Hüreyre'nin, cenaze namazında hazır bulundum. O sırada Ebû Sa'îd el-Hudrî ile Mervân da, cenazenin önünde yürüyorlardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Nâfi anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Ömer ile beraber Ebû Hüreyre'nin cenazesinde hazır bulundum. O, cenazenin önünde yürüyerek daha çok rahmet dileğinde bulunuyor ve şöyle diyordu: "O, Resûlullah'ın hadislerini ezberleyerek Müslümanlara nakledenlerdendi."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Amr b. Abdullah b. Anbese anlattı. O da Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman b. Affân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Hüreyre vefat ettiğinde, Osman'ın oğulları, onun Osman hakkındaki görüşünün hatırasına, onu *Cennetülbakî*'e kadar taşıdılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sâbit b. Kays anlattı. O da Sâbit b. Mişhal'dan şöyle dediğini rivayet etti:

el-Velîd b. Utbe, Mu'âviye'ye mektup yazarak Ebû Hüreyre'nin vefat ettiğini bildirdi. O da ona yazdığı cevabî mektupta şöyle dedi: "Onun varislerine bak, onlara 10.000 dirhem ver. Onun yakınlarına iyilikte bulun ve onlara iyi davran! Zira o, Osman'a yardım eden ve onunla beraber aynı evde bulunan bir zat idi. Allah ona rahmet eylesin."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Hüreyre, *Zülhuleyfe*'ye iner, orada bir müddet konaklardı. Ayrıca *Medine*'de de bir evi vardı. Kendisi o evi, mevalilerine tasadduk etti. Onlar da daha sonra Ömer b. Bezî'e sattılar.

Ebû Hüreyre, Ebû Bekir ve Ömer'den hadis rivayet emiştir. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafetinin son dönemlerinde, 59 yılında vefat etti. Vefat ettiği gün, yetmiş sekiz yaşındaydı. O, 58 yılı Ramazan ayında, Peygamber'in hanımı Âişe'nin cenaze namazını kıldırdı. Yine 59 yılı Şevvâl ayında Resûlullah'ın (sas) hanımı Ümmü Seleme'nin cenaze namazını da kıldırdı. O sırada *Medine* valisi olan el-Velîd b. Utbe *el-Gâbe*'ye [ormana] gitmiş ve Ebû Hüreyre'ye cenaze namazını kıldırmasını emretmişti. Ebû Hüreyre Şevvâl ayında Ümmü Seleme'nin cenaze namazını kıldırdı. Bundan bir süre sonra aynı yıl içinde kendisi de vefat etti.

901. Ezd Kabilesinden Ebû Ervâ[142] ed-Devsî

﴾أبو أروى الدوسي﴿

Bu zat, el-Ezd kabilesinin yurdu olan *Zülhuleyfe*'ye inerek orada bir süre konaklardı. Osman'ın taraftarlarındandı. O, Ebû Bekir es-Sıddîk'ten hadis rivayet etmiştir. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın vefatından önce vefat etmiştir.

[142] Bu isim Leiden neşrinde "Ebü'r-Revâ" şeklinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu III. Ahmed neşrinden, Üsdü'l-gâbe, el-İsâbe ve diğer Ashâb biyografilerinden tespit edilmiştir.

902. Sa'd b. Ebû Zübâb ed-Devsî ﴾سعد بن أبي ذباب الدوسى﴿

Bize Enes b. Iyâd ve Safvân b. İsa haber verdiler; dediler ki: Bize el-Hâris b. Abdurrahman b. Ebû Zübâb ed-Devsî anlattı. O babasından, o da Sa'd b. Ebû Zübâb'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas) huzuruna çıkarak Müslüman oldum. Sonra, "Ey Allah'ın Resûlü! Kavmimin ödemek üzere Müslüman oldukları malları [zekâtı] al!" dedim. O da kabul edip beni görevlendirdi. [Ondan sonra Ebû Bekir,][143] sonra da Ömer beni bu işle görevlendirdi.

Sa'd, *es-Serât* halkındandı. Dedi ki: Kavmimle, bal konusunda konuştum ve onlara, "Onun da zekâtını verin, zira zekâtı verilmeyen bir üründen hayır gelmez." dedim. Bunun üzerine Safvân, "Zekâtı olmayan [zekâta tabi olmayan] bir maldan mı?" diye sordu. Halk bana, "Ne kadar olduğunu düşünüyorsun?" diye sorunca ben, "Onda birdir." dedim. Böylece ben balın öşrünü alıp Ömer b. el-Hattâb'a götürerek, durumu kendisine bildirdim. Dedi ki: Ömer onu teslim alıp sonra da sattı.

Enes b. Iyâd, rivayet ettiği hadisinde, "Daha sonra Ömer, o balın parasını Müslümanların zekâtlarının arasına koydu." dedi.

903. Abdullah b. Buhayne ﴾عبد الله بن بحينة﴿

"Buhayne" aslında, bu sahâbînin annesinin adı olup, el-Eret'in kızıdır. O ise, el-Hâris b. el-Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay'dır. [Abdullah'ın] babası ise, Mâlik b. el-Kışb'dir. O ise, Cündüb b. Nadle b. Abdullah b. Râfi b. Mihdab b. Mübeşşir b. Sa'b b. Dühmân b. Nasr b. Zehrân b. Ka'b b. el-Hâris [b. Ka'b][144] b. Abdullah b. Nasr b. el-Ezd'dir. Bu zat, kavmi Benî Mihdab'a bir konuda küserek onlarla artık bir araya gelmemeye yemin etmiştir. Daha sonra *Mekke*'ye gelerek el-Muttalib b. Abdümenâf ile antlaşmıştır. Böylece Buhayne bt. el-Hâris b. el-Muttalib ile evlenmiştir. Abdullah adlı çocuğunu dünyaya getirmiştir. "Ebû Muhammed" künyesiyle anılırdı İlk Müslümanlardan olup Nebî (sas) ile arkadaşlık yapmıştır. Bu sahâbî, ibadete düşkün,

[143] [Köşeli paranez içindeki kısım] Leiden neşrinde bulunmamaktadır. III. Ahmed nüshasında ve İbnü'l-Esîr'de yer almaktadır.

[144] [Köşeli paranez içindeki kısım] Leiden neşrinde bulunmamaktadır.

faziletli bir zat olup yılın her gününü oruçla geçirirdi. *Medine*'ye 30 mil uzaklıkta bulunan *Batnü Reym* denilen yere yerleşip orada vefat etmiştir. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın halifeliği döneminde ve Mervân b. el-Hakem'in son *Medine* valiliği döneminde aym yerde vefat etmiştir.

904. Öz Kardeşi Cübeyr b. Mâlik ﴿جبير بن مالك﴾

Annesi, Buhayne bt. el-Hâris b. Abdülmuttalib'dir. Ebû Bekir es-Sıddîk'in hilafeti döneminde, 12 yılında *Yemâme*'de şehid düşerek vefat etmiştir.

905. Benî Lihb'ten Biri Olan el-Hâris b. Umeyr el-Ezdî ﴿الحارث بن عمير الأزدى﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Rebî'a b. Osman haber verdi. O da Ömer b. el-Hakem'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), *Busra* Melikine ile el-Hâris b. Umeyr el-Ezdî bir mektup gönderdi. *Mu'te*'ye geldiği zaman, ona Şürahbîl b. Amr el-Gassânî rast gelerek kendisine, "Nereye gitmek istiyorsun?" dedi. O da "*Şam*'a gitmek istiyorum." deyince, "Herhalde sen Muhammed'in elçilerindensin." dedi. O da, "Evet ben Allah Resûlü'nün (sas) elçisiyim." dedi. Bunun üzerine onun bağlanmasını emretti ve bizzat kendisi gelerek onun boynunu vurdu. Bundan önce, Resûlullah'ın hiç bir elçisi öldürülmemişti. Bu olay Peygamber'e ulaşınca olaydan son derece üzüntü duydu. Halk da onun üzerine ağladı. Peygamber (sas) halka el-Hâris b. Umeyr'in öldürülmüş olduğunu ve kim tarafından öldürüldüğüne ilişkin görüşme yapmak üzere haber gönderince, halk derhal toplandı. İşte bu olay, İslâm ordusunun *Mu'te* gazvesine çıkmasının nedeni oldu.

Kudâ'a'nın Cüheyne Boyundan Olanlar

Kudâ'a b. Mâlik b. Amr b. Mürre b. Zeyd b. Himyer'den, daha sonra da b. Cüheyne b. Zeyd b. Leys b. Sud b. Eslem b. b. el-Hâf b. Kudâ'a'dan olanlar

906. Ukbe b. Âmir b. Abs el-Cühenî ﴿عقبة بن عامر بن عبس الجهنى﴾

Ebû Amr olarak künyelendirilir.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bana Cerîr b. Hâzim yazdırarak anlattı; dedi ki: Bana İbn Lahî'a haber verdi. O Ma'rûf b. Süveyd'den, o Ebû Uşşâne'den, o da Ukbe b. Âmir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bana ait küçük bir koyun sürüsü içindeyken, Nebî'nin (sas) gelişinin haberi bana ulaştı. Bunun üzerine onları bırakıp, Resûlullah'ın (sas) yanına giderek, "Ey Allah'ın Resûlü! Ben sana biat etmek istiyorum." dedim. Resûlullah (a) bana, *"Arabî bir biat mi, yoksa hicret biati mi yapmak istiyorsun?"* diye sordu. [Ukbe] dedi ki: Kendisine biat ederek [bir süre] yanında kaldım. Bir gün, "Burada olup da, Ma'ad kabilesinden olan varsa ayağa kalksın!" dedi. Bu sırada bazı adamlar kalkınca ben de kalkmak istedim. Resûlullah (sas) bana, *"Sen otur!"* dedi. [Ukbe] dedi ki: "Resûlullah (sas) bunu bana iki veya üç kez tekrarladı." Daha sonra, "Ey Allah'ın Resûlü! Biz Ma'ad'dan değil miyiz?" dedim. O da, *"Hayır"* dedi. Ben, "Peki biz kimlerdeniz?" diye sordum. Resûlullah (sas), *"Siz, Kudâ'a b. Mâlik b. Himyer kabilesindensiniz."* dedi.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Leys b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bana Ebû Uşşâne anlattı; dedi ki:

Ukbe b. Âmir'i, saç ve sakallarını siyaha boyarken,

"Biz üstünü değiştirmeye çalışıyoruz; ama altı direniyor." dediğini gördüm.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ukbe b. Âmir *Sıffîn* olayında Mu'âviye ile beraber bulundu. Ancak oradan *Mısır*'a döndü ve bir ev inşa ederek oraya yerleşti. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafetinin sonuna doğru vefat etti.

907. Zeyd b. Hâlid el-Cühenî ﴿زيد بن خالد الجهنى﴾

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu zat, *"Ebû Abdurrahman"* künyesiyle bilinirdi. Başkaları da, onun *"Ebû Talha"* künyesiyle bilindiğini söylemiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Üsâme b. Zeyd b. Eslem haber verdi. O da babasından ve Muhammed b. el-Hicazî el-Cühenî'den şöyle dediklerini rivayet etti:

Zeyd b. Hâlid el-Cühenî, *Medine*'de 78 yılında, seksen beş yaşındayken vefat etti. Kendisi Ebû Bekir ve Ömer'den hadis rivayet etmiştir.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Ben ayrıca, Muhammed b. Ömer'in dışında, bazılarının, Zeyd b. Hâlid'in *Kûfe*'de, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafetinin son yıllarında vefat ettiğini söylediklerini de duydum.

908. Temîm b. Rebî'a b. Avf ﴿تميم بن ربيعة بن عوف﴾

[Temîm b. Rebî'a] b. Avf İbn Cerâd b. Yerbû b. Tuhayl b. Adî b. er-Rube'a b. Rişdân b. Kays b. Cüheyne. Müslüman olduktan sonra, Resûlullah (sas) ile beraber *Hudeybiye*'de bulunmuş ve Rıdvân ağacı altında Resûlullah'a (sas) biat etmiştir.

909. Râfi b. Mekîs b. Amr ﴿رافع بن مكيث بن عمرو﴾

[Râfi b. Mekîs b. Amr] b. Cerâd b. Yerbû b. Tuhayl b. Adî b. er-Rube'a b. Rişdân b. Kays b. Cüheyne. Müslüman olup, *Hudeybiye* antlaşmasında Resûlullah (sas) ile beraber bulunup ağaç altında Rıdvân biatinde bulunmuştur. Resûlullah'ın (sas) 6. yılın Cemâziyeâhir ayında *Hismâ*'ya gönderdiği Zeyd b. Hârise seriyyesinde bulunmuş; Zeyd b. Hârise ise onu, oranın halkından alınmış olduğu bir dişi deve ile Resûlullah'a (sas) müjde vermek üzere göndermişti. Onu yolda gören Ali b. Ebû Tâlib o deveyi elinden alarak sahibine geri vermiştir. Zira daha önce onlar Resûlullah'a (sas) gelerek Müslüman olmuş ve Resûlullah (sas) onlara bir [güven] mektubu yazdırmıştı. Ali b. Ebû Tâlib'i de onlardan alınan malları geri iade etmek üzere göndermişti. Râfi b. Mekîs, yine Resûlullah'ın (sas) *Zülcedr*'e göndermiş olduğu Kürz b. Câbir el-Fihrî seriyyesinde de bulunmuştur. Yine Resûlullah'ın (sas) *Dûmetülcendel*'e göndermiş olduğu Abdurrahman seriyyesinde bulunmuş; Abdurrahman onu fetih müjdesini vermek üzere bir mektupla Resûlullah'a (sas) göndermiştir. Yine Mekîs, *Mekke*'nin fethi gününde, Resûlullah'ın (sas) el-Cüheyne kabilesi için tayin etmiş olduğu dört sancaktan birisini taşımıştır. Resûlullah (sas) onu, aynı zamanda, el-Cüheyne kabilesinin zekâtını toplamak üzere de görevlendirmiştir. Onların *Medine*'de bir evi, el-Cüheyne'nin de bir mescidi vardı.

910. Kardeşi Cündeb b. Mekîs b. Amr ﴿جندب بن مكيث بن عمرو﴾

Bu zat, Resûlullah (sas) ile beraber *Hudeybiye* antlaşmasında bulunmuş olup, ağaç altında, Rıdvân biatini yapmıştır. Resûlullah'ın (sas), *Zülcedr*'de bulunan süt develerine saldırı düzenleyerek onları yağmalayan Iranîlerin üzerine gönderdiği Kürz b. Câbir el-Fihrî seriyyesinde bulunmuştur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Atâ b. Ebû Mervân anlattı. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), *Mekke* gazvesine çıkmak istediğinde, Mekîs'in iki oğlu olan Cündeb ile Râfi'i Cüheyne kabilesine göndererek onların Ramazanda *Mekke*'de bulunmalarını emretti. Yine *Tebûk*'e çıkmak istediğinde de, o ikisini, Cüheyne'ye göndererek düşmanlarına karşı seferber olmalarını istemişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Amr b. Züheyr anlattı. O Mihcen b. Vehb'den, o da Ebû Büsre el-Cühenî'den, o da Cündeb b. Mekîs'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bir heyeti karşılamak istediğinde en güzel elbiselerini giyerdi. Ashâbının ileri gelenlerine de öyle [yapmalarını] emrederdi. Kinde halkının heyeti geldiğinde, üzerinde bir *Yemen* hullesi bulunduğu gibi, Ebû Bekir ve Ömer'in üzerlerinde de aynısından vardı.

911. Abdullah b. Bedr b. Zeyd ﴿عبد الله بن بدر بن زيد﴾

[Abdullah b. Bedr b. Zeyd] b. Mu'âviye b. Hassân b. Es'ad b. Vedî'a b. Mebzûl b. Adî b. Ganm b. er-Rube'a b. Rişdân b. Kays b. Cüheyne. Onun adı, Abdüluzzâ idi. Müslüman olunca, adı Abdullah olarak değiştirildi. Onun babası, Abbâs b. Mirdâs'ın şiirinde dile getirdiği Bedr b. Zeyd idi. Abdullah b. Bedr de, Resûlullah'ın (sas) *Zülcedr*'deki süt develerini yağmalayan Iranîlerin üzerine gönderdiği Kürz b. Câbir el-Fihrî seriyyesinde bulunmuştu. *Mekke*'nin fethi gününde, Cüheyne'nin dört sancağını taşıyanlardan birisiydi. Abdullah b. Bedr *Medine*'ye yerleşmişti ve orada bir evi bulunmaktaydı. Bazen de çöle giderek Cüheyne kabilesinin dağları olan *el-Kabeliyye*'de bir müddet ikamet ederdi. Kendisi, Ebû Bekir ve Ömer'den hadis rivayet etmiştir. Abdullah b. Bedr Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti döneminde vefat etmiştir.

912. Amr b. Mürre ﴾عمرو بن مرة بن عبس﴿

[Amr b. Mürre] b. Abs b. Mâlik b. el-Muharris b. Mâzin b. Sa'd b. Mâlik b. Rifâ'a b. Nasr b. Gatafân b. Kays b. Cüheyne. O, ilk Müslümanlardan olup Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmıştır. Kendisi, Resûlullah (sas) ile beraber birçok gazve ve seriyyelere katılmıştır. O, *Yemen*'de Kudâ'a kabilesine ilk katılanlardan birisidir. Belî kabilesinden olanlardan bazıları onun hakkında şöyle söylemiştir:

Amr'ın yaptığı bir muarazada kendinizi helak etmeyiniz.

Evladı *Şam*'a yerleşmiştir.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Bişr b. es-Serî anlattı. O İbn Ebû Lahî'a'dan, o er-Rebî b. Sebre'den, o babasından, o da Amr b. Mürre el-Cühenî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bir gün, "Ma'ad kabilesinden olan varsa ayağa kalksın!" dedi. Bunun üzerine ben de kalktım. Resûlullah bana, *"Sen otur!"* dedi. Sonra yine, "Ma'ad'dan olan varsa kalksın!" deyince ben de kalktım. Bana yine "Otur!" dedi. Bunun üzerine, "Biz kimlerdeniz?" dedim. Resûlullah (sas), *"Siz Kudâ'a b. Mâlik b. Himyer'densiniz"* dedi.

913. Sebre b. Ma'bed el-Cühenî ﴾سبرة بن معبد الجهني﴿

O, kendisinden ez-Zührî'nin rivayette bulunduğu er-Rebî b. Sebre'nin babasıdır. er-Rebî babasından şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Biz Resûlullah (sas) ile beraber Veda Haccında iken, mut'a nikâhından nehyetti." Sebre'nin, *Medine*'nin Cüheyne mevkiinde bir evi vardı. Ömrünün sonuna doğru, *Zülmerve*'ye yerleşti. Onun soyu orada günümüze kadar devam etmektedir. Sebre, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti döneminde vefat etti.

914. Ma'bed b. Hâlid ﴾معبد بن خالد﴿

O, Zür'a el-Cühenî'nin babasıdır. İlk Müslümanlardan olup, Resûlullah'ın (sas), *Zülcedr*'de bulunan süt develerini yağmalamaları üzerine

Iranîlerin üzerine gönderdiği Kürz b. Câbir el-Fihrî seriyyesinde bulunmuştur. Yine o, *Mekke*'nin fethi gününde, Cüheyne'ye ait dört sancaktan birisini taşıyan bir kişidir. O, [kabilesinden] badiyeye en çok gidenlerden birisiydi. Ebû Bekir ve Ömer'den hadis rivayet etmiştir. Seksen küsur yaşındayken, 72 yılında vefat etmiştir.

915. Ebû Dabîs el-Cühenî ﴿أبو ضبيس الجهنى﴾

[Bu zat da] İlk Müslümanlardan olup, Resûlullah'ın (sas) 6 yılının Şevvâl ayında *Zülcedr*'de bulunan süt develerini yağmalayan Iranîlerin üzerine gönderdiği Kürz b. Câbir el-Fihrî seriyyesinde bulunmuştur. Bundan sonra Resûlullah (sas) ile beraber *Hudeybiye*'de bulunmuş ve ağaç altında Rıdvân biatinde bulunınuştur. O, badiyeye gidip gelirdi. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti döneminde vefat etmiştir.

916. Küleyb el-Cühenî ﴿كليب الجهنى﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Benî Mahzûm'un mevlası Muhammed b. Müslim el-Cevsak anlattı. O Guseym[145] b. Kesîr b. Küleyb el-Cühenî'den, o babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ı (a) Hac yaptığı esnada *Arafat*'tan çakıl taşları toplamak üzere inmişti. *Müzdelife*'de de ateş yakılmış olduğu halde ona yakın bir yerde konaklayıncaya kadar oraya yöneldiğini gördüm.

917. Süveyd b. Sahr el-Cühenî ﴿سويد بن صخر الجهنى﴾

İlk Müslümanlardan olup, 6 yılında Resûlullah'ın (sas), *Zülcedr*'de bulunan süt develerini yağmalayan Iranîler üzerine gönderdiği Kürz b. Câbir el-Fihrî komutasındaki seriyyeye katılmıştır. Daha sonra *Hudeybiye*'de ağaç altında Rıdvân biatinde bulunınuştur. Yine o, Resûlullah'ın (sas), *Mekke*'nin fethi gününde Cüheyne'nin dört sancağından birisini taşıyan bir kişidir.

[145] Bu isim matbu nüshada "Guneym" şeklinde yanlış yazılmıştır.

918. Sinân b. Vebr el-Cühenî ﴿سنان بن وبر الجهنى﴾

Bu zat, Ensâr'dan Benî Sâlim kabilesinin antlaşmalısıydı. Resûlullah (sas) ile beraber *el-Müreysî* gazvesinde bulunmuştur. Buradaki su kuyusundan yararlanmaktayken ilk önce yararlanma konusunda Cehcâh b. Sa'd ile tartışan kişidir. İkisi [Sinân ile Cehcâh] bu konuda anlaşamayarak tartışmışlardı. Bunun üzerine, Sinân Ensâr'dan yardım istemiş, Cehcâh da "Ey Âlü Kureyş!" diyerek imdat istemişti. O gün Abdullah b. Übey b. Selûl de, ileri geri konuşarak şunları söylemişti: ***"Medine'ye döndüğümüzde, şerefliler, şerefsizleri oradan çıkartacaktır."***[146] Zeyd b. Erkam, onun bu dediklerini Resûlullah'a (sas) ulaştırınca o, bunları söylediğini inkâr etti. Bunun üzerine, Kur'ân ayeti inerek, Zeyd'i tasdik etmiş, Abdullah'ı da yalanlamıştı.

919. Hâlid b. Adî el-Cühenî ﴿خالد بن عدى الجهنى﴾

Hâlid, Müslüman olduktan sonra, Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yaparak ondan hadisler rivayet etmiştir.

Bize Abdullah b. Yezîd Ebû Abdurrahman el-Mukri haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Eyyûb ve Hayve anlattılar. Onlar Ebü'l-Esved'den, o Bükeyr b. Abdullah'tan, o Beşîr b. Sa'îd'den, o Hâlid b. Adî el-Cühenî'den, o da Resûlullah'tan (sas) şöyle dediğini rivayet etti:

"Bir kimse, kendisi istemeden ve [veren açısından] böbürlenme olmadan, bir kardeşinden kendisine bir iyilik gelirse, o iyiliği kabul etsin ve geri çevirmesin! Zira o, Allah'ın kendisine yönlendirdiği bir rızıktır."

920. Ebû Abdurrahman el-Cühenî ﴿أبو عبد الرحمن الجهنى﴾

Müslüman olup Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yaparak ondan hadis rivayetinde bulunmuştur.

Bize Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk anlattı. O Yezîd b. Ebû Habîb'ten, o Mersed b. Abdullah el-Yezenî'den, o da Ebû Abdurrahman el-Cühenî'den şöyle dediğini rivayet etti:

---

[146] Münâfikûn 63/8.

Resûlullah'ın (sas) yanındayken iki atlı çıkageldi. Onları görünce, "İki Kindeli Mezhicli!"[147] dedi. Yaklaşınca, onların Mezhicli oldukları anlaşıldı. Bunlardan birisi biat etmek üzere yaklaşıp Resûlullah'ın (sas) elini tutarak, "Ey Allah'ın Resûlü! Bir kimse seni görüp tasdik ederek senin yolundan giderse, ona ne vardır?" dedi. Resûlullah (sas), *"Ne mutlu ona! Ne mutlu ona!"* dedi. Sonra elini, onun eline sürerek ayrıldı.

Dedi ki: Sonra diğeri de biat etmek üzere yönelip (Resûlullah'ın) elini tutarak, "Ey Allah'ın Resûlü! Bir kimse seni görmeyerek sana iman eder ve senin yolundan giderse ona ne vardır?" diye sorunca, Resûlullah (sas) ona da, *"Ne mutlu ona! Ne mutlu ona!"* dedi. [Râvî] dedi ki: Daha sonra bu zat da elini Resûlullah'ın (sas) eline sürerek ayrıldı.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi. O Muhammed b. İshâk'tan, o Yezîd b. Ebû Habîb'ten, o Mersed b. Abdullah'tan, o da Ebû Abdurrahman el-Cühenî'den Resûlullah'ın (sas) şöyle buyurduğunu rivayet etti:

"Sizlerden herhangi bir binekli yarın Yahudilerden birine rast gelirse, kendisi ilkin selâm vermesin! Onlardan eğer selâm veren olursa, 've aleyküm [sizin üzerinize de]' diye cevap versin!"

921. Abdullah b. Hubeyb el-Cühenî ﴿عبد الله بن خبيب الجهنى﴾

Müslüman olup Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış ve kendisinden hadis rivayet etmiştir.

Bize Dahhâk b. Mahled Ebû Âsım eş-Şeybânî ve Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk el-Medenî haber verdiler. Onlar da İbn Ebû Zi'b'den şöyle dediğini rivayet ettiler: Ebû Âsım, Üseyd b. Ebû Üseyd'den rivayet ettiğini söyledi. İbn Ebû Füdeyk ise Ebû Üseyd el-Berrâd'dan, o Mu'âz b. Abdullah b. Hubeyb'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Yağmurlu ve karanlıklı bir gecede çıkarak, bize namaz kıldırması için Resûlullah'ı (sas) aradık. Kendisine ulaştığımda, *"[Ne istiyorsun?] Söyle!"* dedi. Ben ise, bir şey söylemedim. Daha sonra yine bana, *"Haydi söyle bakalım!"* dedi. Ben yine bir şey söylemedim. Tekrar bana, *"Söyle!"* deyince, "Ey Allah'ın Resûlü! Ne söyleyeyim?" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Gerek akşamladığında, gerekse sabahladığında, "**Kul huvellahü ahad***

[147] Yani Kinde'nin Mezhic kolundan iki kişi (E).

[İhlâs]" ile Mu'avvizeteyn'i [Felak ve Nâs] üç kere oku! Sana her şeye karşı kâfidir." dedi.

922. el-Hâris b. Abdullah ﴿الحارث بن عبد الله الجهنى﴾

Bize Hammâd b. Amr ed-Dabbî haber verdi; dedi ki: Bize Zeyd b. Rüfey anlattı. O da Ma'bed el-Cühenî'den şöyle dediğini rivayet etti:

ed-Dahhâk b. Kays, bana 20.000 dirhem vererek el-Hâris b. Abdullah el-Cühenî'ye gönderdi ve dedi ki: "Ona, 'Emîrü'l-Mü'minîn, sana infakta bulunmamızı emretti. Bunu bizden kabul et!' dememi istedi." Ben de ona giderek, "Allah seni ıslah etsin Emîrü'l-Mü'minîn beni bu dirhemlerle sana gönderdi." diyerek onun emrini kendisine ilettiğimde, "Sen kimsin?" dedi. Ben de, "Ben Ma'bed b. Abdullah b. Uveymir'im" dedim. O da, "Ne güzel!" dedi. Ben de, "Habr'in [Yahudi din adamının] *Yemen*'de, falan günde sana ne dediklerini de sormamı emretti." dedim. O da, "Evet, Resûlullah (sas) beni *Yemen*'e gönderdi ve kendisinin vefat ettiğine inanılsa bile oradan ayrılmamamı emretti. Oraya gittiğimde, bana el-Habr gelerek, "Muhammed vefat etmiştir." dedi. Ben de kendisine "Ne zaman?" diye sordum. O, "Bu gün." dedi. Eğer yanımda silah olsaydı, onunla savaşırdım. Kısa bir süre geçmişti ki Ebû Bekir'den, "Resûlullah (sas) vefat etmiş olup halk bana onun yerine halife olarak biat etmiştir. Sen de oradakilerin biatini kabul et!" diye bir mektup aldım. Ben de "Burada bir adam var. Kendisindeki bir bilgiye dayalı olarak başka bir varlıktan duyduğu haberi, aynı gün bana bildirdi." dedim. Daha sonra kendisini çağırtarak, "Dediklerin doğru çıktı." dedim. O da, "Ben yalan söyleyecek değilim." dedi. Ben de, "Bunu nereden öğrendin?" dedim. O dedi ki: "O, bir peygamberdir. Onun hangi gün vefat edeceğini ben kitaptan okudum." dedi. Kendisine, "Peki bundan sonra halimiz nasıl olacak?" dedim. O da "Bir gün bile fazla olmaksızın değirmen taşınız, 35 yıla kadar dönecektir." dedi."

923. Avsece b. Harmele b. Cezîme ﴿عوسجة بن حرملة بن جذيمة﴾

[Avsece b. Harmele b. Cezîme] b. Cüzeyme b. Sebre b. Hadîc b. Mâlik b. el-Muharris b. Mâzin b. Sa'd b. Mâlik b. Rifâ'a b. Nasr b. Gatafân b. Kays b. Cüheyne.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: "Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî, onun nesebini bu şekilde bana anlattı." Hişâm; Resûlullah'ın (sas), Avsece b. Harmele'yi *Mekke*'nin fethi gününde, 1.000 kişinin sancaktarı olarak tayin ettiğini zikretti. Ona, *Zû Mer* denilen araziyi ayırmıştı. [İbn Sa'd] "Ben bunu başkasından duymadım." dedi.

924. Benne el-Cühenî ﴿بنة الجهنى﴾

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bana el-Velîd b. Müslim tarafından haber verildi. O İbn Lahî'a'dan, o Ebü'z-Zübeyr'den, o Câbir b. Abdullah'tan, o da Benne el-Cühenî'den Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini rivayet etti:

"Kılıç kınından çekilmiş vaziyette alınıp verilmez."

925. İbn Hadîde el-Cühenî ﴿ابن حديدة الجهني﴾

Bu zatın Resûlullah (sas) ile arkadaşlığı olup, Ömer b. el-Hattâb'ın, kendisine yetişerek "Nereye gidiyorsun?" dediği, kendisinin ise, "İkindi namazına!" diye cevap verdiği, Ömer'in (r) ise kendisine, "Çabuk ol neredeyse kaçıracaksın" dediği zattır.

926. Rifâ'a b. Arâde el-Cühenî ﴿رفاعة بن عرادة الجهنى﴾

Bazıları kendisi için "İbn Arâbe" veya "İbn Urâbe" demişlerdir. Bu zat Müslüman olup Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmıştır.

BELÎ B. AMR B. EL-HÂF B. KUDÂ'A'DAN OLANLAR

927. Rüveyfi b. Sâbit el-Belevî ﴿رويفع بن ثابت البلوى﴾

Bu zat, Cinâb denilen mevkiye yerleşmiş, Müslüman olup Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış ve kendisinden hadisler rivayet etmiştir.

928. Ebü'ş-Şemûs el-Belevî ﴿أبو الشموس البلوى﴾

Bu zat, *Cenef* [148]denilen mevkiye yerleşmiş olup, Müslüman olarak Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmıştır.

929. Talha b. el-Berâ b. Umeyr ﴿طلحة بن البراء بن عمير﴾

[Talha b. el-Berâ b. Umeyr] b. Vebre b. Sa'lebe b. Ganm b. Sürey b. Seleme b. Üneyf b. Cüşm b. Temîm b. Avzü Menât b. Nâc[149] b. Temîm b. Erâşe b. Âmir b. Abîle b. Kısmîl b. Ferân b. Belî'dir. O Ensârdan Benî Amr b. Avf ile antlaşmalı olup Resûlullah'ın (sas), kendisi hakkında, *"Allah'ım, senin kendisine gülümseyeceğin, onun da sana gülümseyeceği bir şekilde Talha'yı karşıla!"*[150] buyurduğu sahâbîdir.

[İbn Sa'd] dedi ki: "Bana bu şekilde Talha'nın nesebini ve bu kıssasını babasından nakleden, Hişâm b. Muhammed es-Sâib el-Kelbî'dir."

930. Ebû Ümâme b. Sa'lebe el-Belevî ﴿أبو أمامة بن ثعلبة البلوى﴾

Bu zat, Ebû Bürde b. Niyâr'ın amcasının oğlu, el-Berâ b. Âzib'in dayısıdır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Münîb b. Abdullah b. Ebû Ümâme anlattı. O babasından, o da dedesinden şunu rivayet etti:

---

[148] Leiden neşrinde "Hubkan" şeklinde yazılmıştır. Doğrusu III. Ahmed nüshasından tespit edilmiştir. Kelimenin üzerinde "sah [صح]" kelimesi yazılıdır. es-Semhûdî'nin Vefâü'l-vefâ'sında "cenefâ" şeklinde yazılmıştır. İbn Sa'd dedi ki: "Sahâbî olan Ebü'ş-Şemûs el-Belevî buraya yerleşmişti." demektedir. el-Meğânim'de (s. 96) 1. dipnotta "Cenfâ, Adene'nin içinde Ebü'-Şemûs el-Belevî'nin yerleştiği yerdir." denilmektedir.

[149] "Nâc" adı, III. Ahmed nüshasında "Sâc [ثاج]" şeklinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu Leiden neşrinden ve İbn Hazm'ın Cemhere'sinden (s. 442) tespit edilmiştir.

[150] Bu sahabî hasta yatağında iken Resûlullah (sas) kendisini ziyarete geldiğinde, onun vefat etmiş olduğunu görünce kendisi için; "Allah'ım, senin kendisine gülümseyeceğin, onun da sana gülümseyeceği bir şekilde Talha'yı karşıla!" şeklinde dua etmiştir. Hadiste geçen bu tabir; "Senin kendisinden son derece memnun olacağın ve onun da senden memnun olacağı bir şekilde katına al!" anlamında mecazîdir. Bk. Muhammed b. Yusuf es-Salihî, Sübülü'l-Hüda ve'r-Reşâd, Beyrut 1993, VII, 349, (M).

Ümâme b. Sa'lebe'nin Resûlullah (sas) ile arkadaşlığı olup Ebû Bürde b. Niyâr'ın amcasının oğludur. Kendisinin, sel suyunun çamuruyla [onu sabun gibi kullanarak] ellerini yıkadığı görüldüğünde, neden böyle yaptığı sorulmuş; o da, "Resûlullah (sas) bize sel suyundan ab dest almamızı, ancak bir birbirimize eziyet vermememizi emretti."demiştir.

931. Abdullah b. Sayfî b. Vebre ﴿عبد الله بن صيفي بن وبرة﴾

[Abdullah b. Sayfî b. Vebre] b. Sa'lebe b. Ganm b. Sürey b. Seleme b. Üneyf.

Benî Amr b. Avf'ın antlaşmalısı olup Resûlullah (sas) ile beraber *Hudeybiye*'de bulunmuş ve ağaç altında Rıdvân biatinde bulunmuştur.

[İbn Sa'd] dedi ki: "Bunları, Hişâm b. Muhammed es-Sâib el-Kelbî, babasından rivayet ederek bana haber verdi."

Benî Uzre b. Sa'd b. Zeyd b. Leys b. Sûd b. Eslem b. el-Hâf b. Kudâ'a'dan Olanlar

932. Hâlid b. Urfuta ﴿خالد بن عرفطة﴾

[Hâlid b. Urfuta] b. Ebrehe b. Sinân b. Sayfî b. el-Heyle[151] b. Abdullah b. Gaylân b. Eslem b. Hazzâz b. Kâhil b. Uzre.

Bu zat, Benî Zühre b. Kilâb kabilesi ile antlaşmalı olup Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış ve ondan hadisler rivayet etmiştir. Sa'd b. Ebû Vakkâs, onu *Kâdisiyye* savaşında komutan tayin etmiştir. *Nuhayle* gününde Hâricîlerle savaşan kişidir. *Kûfe*'ye yerleşerek orada kendisine bir ev yaptırmıştır. Nesli ve terekeleri günümüze kadar devam etmiştir.

[151] III. Ahmed nüshasında bu şekilde kaydedilmiştir. Aynısı el-İkmâl'de (I, 77) de yer almaktadır. Leiden neşrinin metninde "Sayfî b. el-Hâile" şeklinde kaydedilmiş, dipnotta şu ifade yer almıştır: "Yazma nüshada "el-Heyle" şeklindedir. Üsdü'l-gâbe ve el-İsâbe okuyuşu "el-Hâile" şeklindedir."

933. Cemre b. en-Nu'mân b. Hevze ﴿جمرة بن النعمان بن هوذة﴾

[Cemre b. en-Nu'mân b. Hevze] b. Mâlik b. Sinân b. el-Beyyâ b. Düleym b. Adî b. Hazzâz b. Kâhil b. Uzre.

O, Uzre kabilesinin reisi olup *Hicaz* ehlinden Benî Uzre'nin zekâtını Resûlullah'a (sas) ilk götüren kişidir. Resûlullah (sas) *Vâdilkurâ*'dan kendisine bir arazi tahsis etmiş; kendisi de vefat edinceye kadar hep *Vâdilkurâ*'da kalmıştır.

934. Ebû Hızâme el-Uzrî ﴿أبو خزامة العذرى﴾

Kendisi, Uzre ile Belî kabilelerinin arazisi olan el-Cinâb'da ikamet ediyordu. Müslüman olup Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış ve kendisinden hadis rivayet etmiştir.

Eş'arîlerden Olanlar

Onlar, Eş'aroğulları'dır. Onun adı, Nebt b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arîb b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân'dır.

935. Ebû Bürde b. Kays ﴿أبو بردة بن قيس﴾

[Ebû Bürde b. Kays] b. Süleym b. Hadâr b. Harb b. Âmir b. Anz b. Bekir b. Âmir b. Azer b. Vâil b. Nâciye b. el-Cümâhîr b. el-Eş'ar.

Bu zat, Ebû Musa el-Eş'arî'nin kardeşi olup, Müslüman olduktan sonra kendi kavminin yurdundan ayrıldı. Onun, elli kişi oldukları söylenen Eş'arîlerle beraber *Medine*'ye gelişi, *Habeşistan*'dan gelen iki geminin yolcularının gelişine denk geldi. Ebû Bürde b. Kays Resûlullah'tan (sas) hadis rivayet etmiştir.

936. Ebû Âmir el-Eş'arî ﴿أبو عامر الأشعرى﴾

Eş'arîlerden Resûlullah'a ilk gelen kişi olup *Mekke*'nin fethinde ve *Hudeybiye*'de bulunmuştur. Resûlullah (sas) kendisini *Huneyn* gününde,

Hevâzin müşriklerinden *Evtâs*'a doğru yönelenlerin izini sürmeye göndermiştir. Resûlullah (sas) onun için bir sancak tayin etmiş olup onların askerleriyle karşılaşınca onlardan birisi, "Kim benimle mübareze eder?" diye meydan okuyunca karşısına Ebû Âmir çıkarak onu öldürmüştür. Ebû Âmir, burada onlardan karşısma çıkan diğer dokuz kişiyi de öldürdü, ancak karşısma çıkan onuncu kişi, ona bir darbe indirmekle onu yerinde durdurdu. Ölmek üzere iken oradan alındı ve onun yerine Ebû Musa el-Eş'arî geçti. Ebû Âmir, Ebû Musa'ya katilinin sarı sarıklı birisi olduğunu söyledi. Ebû Âmir Ebû Musa'ya vasiyette bulunup, sancağı kendisine teslim etti ve ona, "Benim ok ve silahımı Resûlullah'a teslim et!" dedi. Daha sonra Ebû Âmir vefat edince Ebû Musa, Allah fethi müyesser kılıncaya kadar onlarla çarpıştı ve bu esnada, Ebû Âmir'in katilini de öldürdü. Daha sonra, Ebû Musa, Ebû Âmir'in atını, silahını ve terekesini Resûlullah'a (sas) teslim etti. Resûlullah da bunları onun oğluna teslim etti ve ardından, *"Allah'ım! Ebû Âmir'e rahmet et ve ümmetimden cennetteki makamı en üstün olanlardan eyle!"* diye dua etti.

937. Oğlu Âmir b. Ebû Âmir ﴿عامر بن أبي عامر﴾

Nebî (sas) ile arkadaşlık yapmış olup, onunla beraber gazalara katılmış ve ondan hadisler rivayet etmiştir.

938. Ebû Mâlik el-Eş'arî ﴿أبو مالك الأشعرى﴾

Müslüman olup, Resûlullah (sas) ile gazvelere katılmış ve ondan hadis rivayet etmiştir.

Bize Süleyman b. Abdurrahman ed-Dımaşkî haber verdi; dedi ki: Bize el-Velîd b. Müslim anlattı; dedi ki: Bana Yahya b. Abdülazîz el-Ezdî anlattı. O Abdullah b. Nu'aym el-Ezdî'den, o ed-Dahhâk b. Abdurrahman b. Arzeb'den, o da Ebû Musa el-Eş'arî'den şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), Ebû Mâlik el-Eş'arî'yi takip atlılarının başına getirdi ve ona Hevâzin kabilesinin hezimete uğradığı sırada ele geçirilmelerini emretti.

Bize Musa b. İsmail haber verdi. O Ebân b. Yezîd el-Attâr'dan, o Yahya b. Ebû Kesîr'den, o Ebû Sellâm'dan, o Ebû Mâlik el-Eş'arî'den, o da Nebî'den (sas):

"Temizlik, imanın yarısıdır." dediğini rivayet etti:

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Ebân anlattı; dedi ki: Bize Katâde anlattı. O Şehr b. Havşeb'ten, o Abdurrahman b. Ganm'dan, o da Ebû Mâlik el-Eş'arî'den şunu rivayet etti:

O, arkadaşlarını toplayarak, "Gelin! (Resûlullah (sas) tarafından) bize kıldırılmış bir namazı size kıldırayım." dedi. [Râvî] dedi ki: O, bir leğen isteyerek ellerini üç kere yıkadıktan sonra, ağzına, burnuna su aldı. Sonra yüzünü ve kollarını üçer kere yıkadıktan sonra, başını ve kulaklarını meshetti. Daha sonra ayaklarını yıkayarak kalkıp öğle namazını kıldırdı. Namazda Fatiha'dan sonra yirmi iki tekbir getirdi.

939. el-Hâris el-Eş'arî ﴿الحارث الأشعري﴾

Müslüman olarak, Nebî (sas) ile arkadaşlık yaptı ve ondan hadis rivayet etti.

Bize Musa b. İsmail haber verdi. O Ebân'dan, o Yahya b. Ebû Kesîr'den, o Yezîd'den, o Ebû Sellâm'dan, o el-Hâris el-Eş'arî'den, o da Nebî'den (sas) şöyle dediğini rivayet etti:

"Allah, Yahya b. Zekeriyâ'ya (sas) hem kendisinin, hem de İsrâîloğulları'nın amel etmesi için beş kelimeyi onlara tavsiye etmesini emretmiştir."

ASLEN YEMENLİ HADRAMÎLERDEN OLANLAR

940. el-Alâ b. el-Hadramî ﴿العلاء بن الحضرمي﴾

el-Hadramî'nin adı ise, Abdullah b. Dımâd b. Selmâ b. Ekber olup, *Yemen*'deki *Hadramevt*'tendir. Bu zat, Benî Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf'ın antlaşmalısı idi. Onun kardeşi Meymûn b. el-Hadramî ise, *Mekke*'nin en üst mevkii olan *el-Ebtah*'taki kuyunun sahibidir. Bu kuyuya Bi'rü Meymûn denilmekte olup *Mekke-Irak* yolu üzerinde bulunan meşhur bir kuyudur. Bu zat bu kuyuyu, Cahiliye döneminde kazmıştı. el-Alâ ilk Müslümanlardandır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Muhammed b. Yusuf'tan, o es-Sâib b. Yezîd'den, o da el-Alâ b. el-Hadramî'den şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), *Ci'râne*'den ayrıldığında onu *Bahreyn*'de el-Münzir b. Sâvâ el-Abdî'ye elçisi olarak gönderdi. Beraberinde, el-Münzir b. Sâvâ'yı İslâm'a davet eden bir de mektup yazdı. Resûlullah (sas) el-Alâ'yı zekât toplamakla yetkili kılarak; kendisine deve, sığır, koyun gibi hayvanların, tarım ürünleri ile diğer malların zekât farizasının miktarını belirleyen ve ona göre kendilerinden zekât toplaması gereken bir de yazılı talimat verdi. Resûlullah (sas), el-Alâ'ya, oranın zenginlerinden aldığı zekâtı yine oranın fakirlerine vermesini de emretti. Resûlullah (sas), el-Alâ'ya refakat etmek üzere, aralarında Ebû Hüreyre'nin de bulunduğu bir heyet de gönderdi ve ona iyi davranmasını tavsiye etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Yezîd anlattı. O da Benî Nasr'ın mevlası Sâlim'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Hüreyre'den, şöyle dediğini işittim:

Resûlullah beni el-Alâ b. el-Hadramî ile göndererek, bana iyi davranması konusunda kendisine tavsiyede bulundu. Ayrıldığımızda, bana dedi ki: "Resûlullah, sana iyilikte bulunmamı bana tavsiye etmişti. Söyle bakalım sen ne seversin?" dedi. Ben de, "Beni kendine müezzin tayin etmeni ve herkesten önce bana güvenmeni isterim." dedim." [Râvî] dedi ki: "O da bu görevi kendisine verdi."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İsmail b. İbrahim b. Ukbe anlattı. O Musa b. Ukbe'den, o ez-Zührî'den, o Urve'den, o el-Misver b. Mahreme'den, o da Beni Âmir b. Lüey'in antlaşmalısı Amr b. Avf'tan şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), el-Alâ b. el-Hadramî'yi *Bahreyn*'e gönderdikten ve daha sonra onu oradan azletmesinin ardından, yerine, Ebân b. Sa'd'ı oraya vali olarak tayin etti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Resûlullah, el-Alâ b. Hadramî'ye bir mektup yazarak onun Abdülkaysoğulları'ndan yirmi kişiyle birlikte yanına gelmesini istemişti. el-Alâ ise, *Bahreyn*'e kendi yerine el-Münzir b. Sâvâ'yı vekil bırakarak, başlarında Abdullah b. Avf el-Eşecc'in bulunduğu yirmi kişiyle birlikle Resûlullah'ın (sas) yanına geldi. Heyetin, el-Alâ b. Hadramî'yi Resûlullah'a (sas) şikâyet etmesi üzerine Resûlullah (sas), onu oradan azlederek yerine, Ebân b. Sa'îd b. el-Âs'ı tayin etti ve ona şöyle dedi: *"Abdülkays'a iyi davran ve ileri gelenlerine ikramda bulun!"*

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O da Ali b. Zeyd'den şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), el-Alâ b. el-Hadramî'nin üzerinde, kol ağzı uzun Sümbülânî [geniş, uzun] bir gömlek gördüğünde, uzun kol ağzını parmak ucu hizasından kesti.

Bize Enes b. Iyâd haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Humeyd b. Abdurrahman b. Avf anlattı; dedi ki:

Ömer b. Abdülazîz'in, es-Sâib b. Yezîd'e, "*Mekke*'de ikamet süresi hakkında ne duydun?" diye bir soru sorduğunu işittim. O da, el-Alâ b. el-Hadramî'nin şöyle dediğini söyledi: Resûlullah (sas) buyurdu ki: *"Muhâcirler Kurban bayramının dördüncü gününden itibaren üç gün daha kalabilirler."*

Bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd ez-Zührî haber verdi. O babasından, o Sâlih b. Keysân'dan, o da Abdurrahman b. Humeyd'den kendisi Ömer b. Abdülazîz'in, es-Sâib b. Yezîd'e sorması üzerine, es-Sâib'in şöyle dediğini işittiğini rivayet etti:

el-Alâ b. el-Hadramî'den Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini duydum: *"Muhâcirler, Kurban Bayramının dördüncü gününden itibaren üç gün daha Mekke'de kalabilirler"*

Dedi ki: Söz, yine ilk konuya döndü. Dedi ki: Resûlullah (sas) vefat edinceye kadar Ebân, *Bahreyn*'de vali olarak kalmaya devam etti. Rebî'a kabilesi, *Bahreyn*'de irtidat edince, Ebân valiliği terk ederek *Medine*'ye döndü. Ebû Bekir, onu yeniden *Bahreyn*'e vali olarak geri göndermek istemişse de o, kabul etmeyerek, "Ben Resûlullah'tan (sas) sonra kimseye valilik yapmam." dedi. Ebû Bekir, el-Alâ b. el-Hadramî'nin oraya vali olarak gönderilmesine kesin karar vererek ona, "Ben seni Resûlullah'ın (sas) valilerinden birisi olarak gördüm. Resûlullah (sas), seni nereye vali tayin etmiş ise, ben de seni oraya vali tayin ediyorum ve takva prensibine riayet etmeni tavsiye ediyorum." dedi.

el-Alâ, Furât b. Hayyân b. el-Iclî'nin de aralarında rehber olarak bulunduğu on altı kişilik bir süvari heyetinin refakatinde *Medine*'den çıktı. [Daha sonra] Ebû Bekir, el-Alâ b. el-Hadramî'ye mektup yazarak o çevrede, uğrayacağı tüm Müslümanları, kendisiyle beraber düşmanlarına karşı seferber etmesini bildirdi. el-Alâ da beraberindeki askerlerle birlikte *Cüvâsâ* kalesine ulaşarak orada karargâh kurup buradakilerle [mürtetlerle]

savaştı. Sonuçta onlardan tek kişi bile kurtulmayacak şekilde onları mağlup etti. Daha sonra, *el-Katîf*e[152] gelerek, burada bir araya gelen Acemlerden bazılarıyla karşılaşarak onları da bozguna uğrattı. Bunun üzerine Acemler, *ez-Zâre* denilen [büyük beldeye] gelerek oradaki halka katılınca el-Alâ, onlara da ulaşarak deniz sahili şeridinde karargâh kurdu ve Ebû Bekir'in vefatına kadar buradakilerle savaşarak onları hep kuşatma altında tuttu. Ömer'in hilafete gelmesi üzerine, *ez-Zâre*[153] halkı Ömer'den (r) barış istediler. Bunun üzerine el-Alâ da onlarla antlaşma yaptı. Daha sonra el-Alâ *Dârîn* halkının üzerine de gidip onlarla da savaştı. Kendisine karşı savaşanlar öldürüldü; ailelerine ise dokunmadı. Daha sonra el-Alâ, [komutanlarından biri olan] Arfece b. Herseme'yi Fâris sahillerine gönderdi. O da gemilerle yol alarak Fâris adalarına ulaştı. Böylece bu zat, Fâris topraklarından olan bir adayı ilk defa fetheden ve orada ilk olarak bir mescit inşa ettiren kişi oldu. Daha sonra, *Bârincân*[154] sahillerine bir baskın düzenledi. Bu olay ise, 14 yılında meydana geldi.

Bize Ali b. Muhammed b. Abdullah b. Ebû Seyf haber verdi. O Ebû İsmail el-Hemedânî[155] ve diğerlerinden, o Mücâlid'den, o da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, el-Alâ b. el-Hadramî'ye *Bahreyn*'de iken, mektup yazarak ona şöyle demişti: "Utbe b. Gazvân'ın yanına git. Ben onun uhdesindeki işleri sana tevdi ettim. Şunu bil ki, sen, Allah'ın kendisine ihsanda bulunduğu ilk Muhacirlerden olup kendisini azletmediğim birisinin yanına gidiyorsun. Ancak ben onu, çok fakir olmakla birlikte kimseye yüzsuyu dökmeyen son derece iffetli bir kişi olarak biliyorum. Senin de o bölgedeki Müslümanların, ona ihtiyaç duymalarına gerek bırakmayacağını biliyorum.

[152] Bahreyn'de bulunan şehirlerden bir olup en büyük şehridir.

[153] Bayhren'de bulunan büyük bir köydür. H. 12 yılında Ebû Bekr es-Sıddîk döneminde fethedilmiştir (Yâkût).

[154] Leiden neşrinde Bârîhân şeklinde geçmektedir. Ancak büldân kitaplarında bu isimle bir yerden bahsedilmemektedir. III. Ahmed nüshasında ise Bârihân şeklinde geçmektedir. Doğrusu, Yâkût'un Bârincân maddesinde nakletttiğinden tespit edilmiştir. Bunan göre burası, Bahreyn'de bir kent olup ve Hz. Ömer'in hilafetinde el-Alâ b. el-Hadramî tarafından 13 ya da 14 yılında fethedilmiştir. Yâkût'un naklettikleri, burada metinde geçen Bârincân olaylarının 14 yılında olduğuna dair bilgilere uymaktadır.

[155] III. Ahmed nüshasında el-Hemdânî şeklinde geçmektedir.

Onun değerlini bil! Senden önce oraya bir kişiyi vali tayin ettiğim halde, henüz oraya varmadan vefat etmişti. Eğer Allah senin vali olmanı murad etmişse, olursun. Eğer Utbe'nin vali olmasını murad etmişse; emir, âlemlerin Rabbi olan Allah'ındır. Bil ki, Allah'ın emri, indirmiş olduğu [Kur'ân'ının] korumasının altındadır. Ne için [ne maksatla] yaratıldığına bak ve onun için çalış. Onun dışında kalan şeyleri bırak. Bil ki, dünya hayatı sınırlıdır; Ahiret ise ebedîdir. Hayrı kaçmış olan bir şey, şerri sürekli olan bir şeye [Kıyamet gününe] karşı [tedbir almaktan] seni alıkoymasın! Allah'ın sana darılmasından, yine Allah'a sığınmaya koş! Allah dilediği kişinin hüküm ve davranışında fazileti bir araya getirir. Kendimiz için de, senin için de Allah'tan O'nun taatine ve azabından kurtuluşuna karşı yardım dileriz."

Dedi ki: el-Alâ b. el-Hadramî, aralarında Ebû Hüreyre ve Ebû Bekre'nin de bulunduğu bir heyet içinde *Bahreyn*'den çıktı. Ebû Bekre'ye, *Basra*'ya geldiği zaman, el-Bahrânî denilmekteydi. *Bahreyn*'de iken, oğlu Abdullah b. Ebû Bekre dünyaya gelmişti.

[Râvî] dedi ki: Beni Temîm topraklarından olan *es-Si'âb*'a yakın bir yerde olan *Tiyâs*[156] mevkiine geldiklerinde el-Alâ b. el-Hadramî, burada vefat etti. Bu durum üzerine Ebû Hüreyre *Bahreyn*'e dönerken, Ebû Berke de *Basra*'ya gitti. Ebû Hüreyre [kendisiyle ilgili olarak] şöyle diyordu: "el-Alâ b. Hadramî'de, görmüş olduğum üç şeyi [olağan üstü hali] ebediyyen sevmeye devam edeceğim." demiştir. Birincisi, "*Dareyn*" gününde (savaşında) atıyla deniz üzerinde yol aldığını gördüm. İkincisi, *Medine*'den *Bahreyn*'e giderken *ed-Dehnâ* denilen yere geldiklerinde suları tükendiğinde, Allah'a dua etti, bunun üzerine bir kumluğun altından Allah onlara bir su vermişti. Onlar, su ihtiyaçlarını karşılayıp buradan ayrıldıktan sonra, bazı eşyalarını orada unutan bir adam biraz sonra aynı yere geldiğinde, o suyu yerinde bulamamıştı. Üçüncüsü, yine kendisiyle birlikte *Bahreyn*'den çıkarak *el-Basra* tepelerine yakın bir yerde olan *Tiyâs*'a geldiğimizde orada vefat

[156] "Tiyâs" adı, Leiden neşrinde "Liyâs" şeklinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu III. Ahmed ve Yâkût'tan tespit edilmiştir. el-Bekrî'de "Tiyâs: Benî Temîm yurdunda bir yer adıdır. Orası, el-Alâ b. el-Hadramînin vefat ettiği yerdir." denilmektedir. "Tiyâs", Siyerü a'lâmi'n-nübelâ'da "Niyâs" şeklinde geçmektedir.

etmişti. Orada suyumuz yokken, Allah bir bulut ortaya çıkartıp üzerimize yağmur yağdırdı. O yağmur suyuyla onun cenazesini yıkayarak kılıçlarımızla kazdığımız lahitsiz bir kabre onu defnettikten sonra oradan ayrıldık. *Medine*'ye geldiğimizde, Resûlullah'ın arkadaşlarından birisinin, "Biz ona lahit yapmamıştık." demesi üzerine, ona lahit yapmak üzere aynı yere döndüğümüzde, orada onun kabrini bulamadık."

941. Şüreyh el-Hadramî ﴿شريح بن الحضرمى﴾

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah el-Mübârek anlattı. O Yunus b. Zeyd'den, o ez-Zührî'den, o da es-Sâib b. Yezîd'den şunu rivayet etti:

Nebî'nin (sas) yanında Şüreyh el-Hadramî'den bahsedildiğinde Nebî (sas) onun hakkında, "O, Kur'ân'ı yastık edinmeyen bir adamdır." dedi.

942. Amr b. Avf ﴿عمرو بن عوف﴾

Muhammed b. Ömer dedi ki: O, Yemenli olup, Beni Âmir b. Lüey kabilesinin antlaşmalısı olup ilk Müslümanlardandır. Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yaparak kendisinden hadis rivayet etmiştir.

◈ Üçüncü Tabaka ◈

ENSÂR'DAN

HENDEK VE SONRASINDAKİ OLAYLARA KATILANLAR

EVS'İN KOLU BENÎ ABDÜEŞHEL'DEN OLANLAR

Abdüleşhel b. Cüşem b. el-Hâris b. el-Hazrec b. Amr. O, en-Nebît b. Mâlik b. el-Evs'tir.

943. Lebîd b. Ukbe ﴿لبيد بن عقبة﴾

[Lebîd b. Ukbe] b. Râfi b. İmruülkays b. Yezîd b. Abdüleşhel. Annesi, Kudâ'a'nın kollarından biri olan Benî Selâmân b. Sa'd Hüzeym'den Ümmü'l-Benîn bt. Hnzeyfe b. Rebî'a b. Sâlim b. Mu'âviye b. Dırâr b. Zübyân'dır.

[Sağlık açısından] Oruç tutamayanların, tutamadığı her güne karşılık [bir fakiri] yedirme ruhsatı, ilk defa Lebîd b. Ukbe hakkında verilmiştir.

Lebîd b. Ukbe'nin Çocukları:

1- Mahmûd b. Lebîd el-Fakîh: Nebî (sas) döneminde dünyaya gelmiştir.

Manzûr,

2- Meymûn: Bunların annesi, Evs kabilesinden olan Mahmûd b. Mesleme b. Seleme b. Hâlid b. Adî b. Mecde'a b. Hârise b. el-Hâris'in kızı olan Ümmü Manzûr'dur.

3- Osman,

4- Âmine,

5- Emetürrahman: Bu çocukların annesi ise, ümmü veleddir

Lebîd b. Ukbe'nin, (ölümünden sonra) geride bıraktığı çocukları olmasına rağmen, bir müddet sonra bu çocukların hepsi vefat ederek geride kalanları olmamıştır.

944. Hâcib b. Büreyde ﴿حاجب بن بريدة﴾

Bu zat, *Râtic*[157] halkındandır. Bunlar ise Abdüleşhel b. Cüşem'in kardeşleri olan Za'ûrâ b. Cüşem'in çocuklarıdır. Bu zat, 12 yılında *Yemâme* savaşında şehit olarak vefat etmiştir.

BENÎ HÂRİSE'DEN OLANLAR

Hârise b. el-Hâris b. el-Hazrec b. Amr -O, en-Nübeyt'dir.- [b. el-Hâris b. Adî b. Cüşem b. Mecde'a b. Hârise].[158]

945. el-Berâ b. Âzib ﴿البراء بن عازب﴾

[el-Berâ b. Âzib] b. el-Hâris b. Adî b. Cüşem b. Mecde'a b. Hârise b. el-Hâris b. el-Hazrec. Onun annesi ise, Habîbe bt. Ebû Habîbe b. el-Hubâb b. Enes b. Zeyd b. Mâlik b. en-Neccâr b. el-Hazrec'in kızıdır. Ayrıca onun annesinin, Sâbit b. Sinân b. Ubeyd b. el-Ebcer'in kızı Ümmü Hâlid olduğu da söylenmektedir ki el-Ebcer, Hudre'dir.

el-Berâ'nın Çocukları:

1- Yezîd,

1- Ubeyd,

2- Yunus,

[157] "Râtic" adı, Leiden neşrinde "Râbih" şeklinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu III. Ahmed nüshasından ve İbn Hazm'ın el-Cemhere'sinden tespit edilmiştir.

[158] Parantez arasındaki kısım matbu nüshada yoktur.

3- Âzib,

4- Yahya,

Ümmü Abdullah. Bize bu çocukların annelerinin kim olduğu konusunda bir isimlendirme yapılmamıştır.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O İsrâîl'den [ve babasından, o Ebû İshâk'tan rivayet etti. Ayrıca bize Ubeydullah b. Musa haber verdi. O İsrâîl'den,][159] o da Ebû Sihâk'tan:

el-Berâ b. Âzib'in *Ebû Umâre* şeklinde künyelendiğini rivayet etti.

Dediler ki: [Berâ gibi, babası] Âzib de Müslüman olmuştu. Onun annesi ise, Benî Süleym b. Mansûr kabilesindendir. Âzib'in çocukları ise;

1- el-Berâ

2- Ubeyd,

3- Ümmü Abdullah: (Resûlullah'a) biat etmiştir. Tüm bunların annesi ise, Habîbe bt. Ebû Habîbe b. el-Hubâb'ın kızı Habîbe'dir.

Bazılarına göre ise, onların annesi, Sâbit'in kızı Ümmü Hâlid'dir. Âzib'in herhangi bir gazveye katıldığına ilişkin bir şey duymadık. Sadece, Ebû Bekir'in (r) kendisinden satın aldığı yüküne ilişkin sözünü duymuş bulunmaktayız.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o da el-Berâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Bekir, Âzib'ten on üç dirheme bir [deve] yükü eşya alarak ona dedi ki: "el-Berâ'ya söyle de bu eşyayı benim eşyamın yanına taşısın." Âzib ise, "Hayır! Resûlullah (sas) ile birlikte *Mekke*'den çıkıp, müşriklerin de sizi aradığı sırada ne yaptığınızı anlatmadıkça, olmaz." dedi. Ebû Bekir dedi ki: "Gecenin başlangıcında Resûlullah (sas) ile *Mekke*'den çıktık. Gecemizi, gündüzümüze katarak hep yürüdük. Ertesi günü öğlen vakti olunca, sığınacağımız gölgelik bir yer görebilir miyim diye etrafa bir göz attım. Bu sırada gözüme bir kaya parçası ilişince oraya vardım. Bu kayanın biraz gölgesinin kaldığını gördüm. Onun gölgesinin kalıntısına bakıp, orayı [gölgelikli yeri] düzelterek Resûlullah (sas) için oraya bir post serdikten sonra,

[159] Parantez arasındaki kısım III. Ahmed nüshasında yoktur.

"Ey Allah'ın Resûlü! Buyur biraz uzan!" dedim. Resûlullah (sas) da oraya uzanınca, "Bizi bir arayan var mı?" diye etrafı incelediğimde, biraz ileride, koyunlarını otlatmakta olan, bizim kendimiz için yaptığımız gibi, koyunlarını bir kayalık gölgesine çekmek isteyen bir çobanın olduğunu gördüm. Kendisine, "Sen kimin uşağısın?" diye sordum. O da, uşağı olduğu Kureyşli kişinin adını söyleyince, onu [adamı] tamdım. Sonra, "Koyunlarm arasında süt koyunları var mıdır?" diye sorunca o, "Evet, var!" dedi. Çoban, davarından bir koyun yakalayarak onu bağladı. [Onu sağmadan önce] ellerini çırpmasını söyledim. O da, "Olur." diyerek bir elini diğerine vurarak çırpmasından sonra, bir kâse kadar süt sağdı. Ben Resûlullah'a (sas) su vermek için beraberimde ağzında bir parça bez bulunan deri bir matara getirmiştim. Dibinin soğuması için sütün içinde olduğu kabın üzerine su döktüm. Sütü Resûlullah'a götürdüm. Bu sırada henüz yeni uyanmıştı. Kendisine, "Ey Allah'ın Resûlü! Buyur, iç!" dedim. O da arzuladığım kadar içtikten sonra, "Ey Allah'ın Resûlü (sas) yolculuk vakti geldi." dedim.

Daha sonra, yola çıktık. Birçok kişinin bizi aramaya devam etmesine rağmen, atı üzerindeki Sürâka b. Mâlik b. Cu'şüm'den başka bizi fark eden hiç kimse olmadı. Onu görünce, "Ey Allah'ın Resûlü! Peşimizde olan bu kişi bize ulaşmak üzeredir." dedim. O da, *"Üzülme! Allah bizimle beraberdir."* dedi. Aramızda iki veya üç mızrak kadar bir mesafe kalınca, "Bizi arayan bu adam bize ulaşmak üzeredir." diyerek ağlamaya başladığımda bana, *"Niçin ağlıyorsun?"* dedi. Ben de, "Yemin ederim ki, kendime değil de size ağlıyorum." dedim. Bunun üzerine, Resûlullah (sas) ona, *"Allah'ım! Bunu istediğin gibi başımızdan defet!"* şeklinde bedduada bulundu. Bunun üzerine onun atının ayakları, karnına kadar kuma batınca Sürâka, atının üzerinden atlayarak, "Ey Muhammed! Bu, senin işindir. Allah'a dua et de, beni içinde bulunduğum bu durumdan kurtarsın. Allah'a yemin ederim ki, arkadan gelenlere, sizi görmemiş gibi davranacağım. İşte bu benim ok torbamdır, bundan bir ok al. Yolun üzerinde olan falan yerdeki develerinıe ve koyunlarıma rastlayacaksın. Onlardan ihtiyacın kadarını alabilirsin" dedi. Resûlullah (sas) ise, *"Bizim senin develerine ihtiyacımız yok."* deyip ona dua edince, [o da bu durumdan kurtularak] arkadaşlarına döndü. Resûlullah (sas) ile birlikte gece *Medine*'ye vardık. Halk, onun kimin evine misafir

olacağı konusunda tarıştı. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Ben bu gece, Abdülmuttalib'in dayıları olan Neccâroğulları'na misafir olmak istiyorum. Böylece onları onurlandırmış olurum."* dedi. *Medine*'ye girdiğimizde, halk yollara dökülmüş, çocuklar ve hizmetliler ise, evlerin üstüne çıkarak, "Muhammed geldi, Resûlullah (sas) geldi." diyerek bağrışıyorlardı. Sabahlayınca da, emrolunduğu yere indi.

Dedi ki: "Resûlullah (sas), *Medine*'de namazlarında hep *Kâbe*'ye doğru yönelmek istiyordu. [Bir müddet sonra] Yüce Allah, *"Yüzünün semada aranıp durduğunu gördük. Seni hoşnut olacağın bir kıbleye döndüreceğiz. O halde haydi yüzünü Mescidü'l-Harâm'a doğru çevir!"* dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) namazında yüzünü Mescidü'l-Harâm'a çevirdi. Dedi ki: İnsanlardan sefih olanlar, ***"Onları (mü'minleri) üzerinde bulundukları kıbleden çeviren nedir?"*** dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ, ***"De ki: Doğu da batı da Allah'ındır. Allah dilediğini doğru yola iletir."***[160] ayetini indirdi.

Dedi ki: Bir adam Resûlullah (sas) ile namaz kıldıktan sonra, ikindi namazında *Beytülmakdis*'e doğru namaz kılmakta olup rüku halinde olan bir grup Ensâr'a uğradı ve Resûlullah (sas) ile birlikte *Kâbe*'ye doğru namaz kıldığına tanıklık yapınca onlar da *Kâbe*'ye doğru yönelerek namazlarını tamamladılar.

el-Berâ dedi ki: "Muhâcirlerden bize [*Medine*'ye] ilk gelen kişi, Abdüddâr b. Kusay'dan Mus'ab b. Umeyr oldu. Kendisine, "Resûlullah (sas) ne yapıyor?" dedik. O da, "Resûlullah (sas) yerindedir. Arkadaşları ise, ardımdan gelmektedirler." dedi. Kendisinden sonra da, Benî âmâ Amr b. Ümmü Mektûm geldi. Biz kendisine, "Arkandan gelmekte olan Resûlullah (sas) ve arkadaşları ne yaptılar?" dedik. O ise, "Onlar benden sonra ilk gelecek olanlardır." dedi. Daha sonra; Ammâr b. Yâsir, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Abdullah b. Mes'ûd, Bilâl ve onların da arkasından Ömer b. el-Hattâb, yirmi kişilik bir binekli grub arasında geldi. Daha sonra da arkalarından Resûlullah (sas) ile Ebû Bekir geldiler.

---

[160] Bakara, 2/144.

el-Berâ dedi ki: "O gün ben bazı mufassal sureleri okuduktan hemen sonra Resûlullah (sas) geliverdi. Sonra biz kafileyi karşılamaya gittiğimizde onların da gelmeye hazırlandıklarını gördük."

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş anlattı. O Ebû İshâk'tan, o da el-Berâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben ve İbn Ömer, henüz küçük görüldüğümüz için *Bedir* savaşında bulunamadık.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk b. Abdullah haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o da el-Berâ b. Âzib'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), *Bedir* gününde bizi henüz küçük görmesi nedeniyle beni ve İbn Ömer'i geri çevirmişti.

Bize Vehb b. Cerîr b. Hâzim haber verdi. O Şu'be'den, o Ebû İshâk'tan, o da el-Berâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben ve İbn Ömer, *Bedir* günü küçük görülmüştük.[161]

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı; dedi ki: Bize Ebû İshâk haber verdi; dedi ki: el-Berâ'nın şöyle dediğini duydum:

[Biz Resûlullah'ın (sas) *Medine*'ye gelişini beklerken], okumakta olduğum mufassal surelerden el-A'lâ suresini okuduğumda, Resûlullah (sas) geliverdi.

Bize el-Hasan b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr anlattı. O Ebû İshâk'tan, o da el-Berâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben ve İbn Ömer *Bedir* gününde, [orduya katılma konusunda] küçük görüldük.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: el-Berâ'nın şöyle dediğini duydum:

Resûlullah (sas) ile beraber katıldığım on beş gazvede, ben ve Abdullah b. Ömer çocuk yaşta idik.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Hudeyc b. Mu'âviye anlattı. O da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti: el-Berâ b. Âzib'in şöyle dediğini duydum:

Resûlullah (sas) ile beraber on beş gazveye katıldım.

[161] "Küçük yaşta olduğumuz için Bedir savaşına alınmadık." (M).

Bize Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Leys b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bana Safvân b. Süleym anlattı. O Ebû Büsre'den, o da el-Berâ b. Âzib'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, on sekiz yolculuk esnasında Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yaptım. Hiç birinde öğleden önce iki rekât [nafile] namaz kılmayı terk ettiğini görmedim.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülmelik b. Süleyman anlattı. O Safvân b. Süleym'den, o da Ebû Büsre el-Cühenî'den şöyle dediğini rivayet etti: el-Berâ b. Âzib'in şöyle dediğini duydum:

Resûlullah (sas) ile on sekiz gazveye katıldım. Ne yolculuk, ne de ikamet halinde güneşin meylettiği vakitte [öğlen vaktinde] iki rekât [nafile] namaz kılmayı terk ettiğini görmedim.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Resûlullah (sas), *Hendek* gününde on beş yaşında [olmasına rağmen] el-Berâ b. Âzib'e [savaşa katılmak üzere] izin vermiş; ancak bundan önce kendisine hiç izin vermemiştir.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Yunus b. Ebû İshâk, Şu'be ve Mâlik anlattılar. Onlar da Ebü's-Sefer'den şöyle dediğini rivayet ettiler:

el-Berâ b. Âzib'in üzerinde altın bir yüzük görmüştüm.

Muhammed b. Ömer dedi ki: el-Berâ *Kûfe*'ye yerleşerek Mus'ab b. ez-Zübeyr döneminde orada vefat etmiş olup, gerisinde çocuk bırakmıştır. el-Berâ, Ebû Bekir'den (r) de hadis rivayet etmiştir.

946. Kardeşi Ubeyd b. Âzib ﴿عبيد بن عازب﴾

[Ubeyd b. Âzib] el-Hâris b. Adî. O da el-Berâ'mn anne-baba bir kardeşidir. Ubeyd b. Âzib'in Çocukları:

1- Lût,

2- Süleyman,

3- Nüveyre,

4- Zeyd. Bunların annelerinin adı hakkında bir şey söylenmemiştir.

947. Üseyd b. Züheyr ﴿أسيد بن ظهير﴾

[Üseyd b. Züheyr] b. Râfi b. Adî b. Zeyd b. Cüşem b. Hârise b. el-Hâris b. el-Hazrec b. Amr. Amr, en-Nebît'tir. Onun annesi Fâtıma ise; Hazrec

kabilesinden Beni Abdüleşhel'in antlaşmalısı olan Kavkaloğulları'ndan Bişr b. Adî b. Übey b. Ganm b. Avf'ın kızıdır. Üseyd'in Çocukları:

1- Sâbit,

2- Muhammed,

3- Ümmü Külsûm,

4- Ümmü'l-Hasan. Bu çocukların Anneleri ise, Ümâme bt. Hadîc b. Râfi b. Adî olup, o da Evs kabilesinin Hâriseoğulları'ndandır. Ayrıca yine,

5- Sa'd,

6- Abdurrahman,

7- Osman,

8- Ümmü Râfi adında çocukları olup bunların annesi de, Zeyneb bt. Vebre b. Evs olup Temîmoğulları'ndandır.

9- Ubeydullah: Ümmü veledinden dünyaya gelmiştir.

10- Abdullah adındaki diğer bir çocuğunun annesi ise, Ümmü Seleme bt. Abdullah b. Ebû Ma'kıl b. Nehîk b. İsâf'tır. Üseyd b. Züheyr, *"Ebû Sâbit"* olarak künyelendirilirdi. O da *Uhud* gününde küçük sayılarak savaşa katılmalarına izin verilmeyenlerden olup, *Hendek* gününde hazır bulunmuştu. Onun babası Züheyr b. Râfi ise, *Akabe* biatinde bulunmuştur. Vefatından sonra soyu devam etmiştir.

948. Arâbe b. Evs ﴾عرابة بن أوس﴿

[Arâbe b. Evs] b. Kayzî b. Amr b. Zeyd b. Cüşem b. Hârise b. el-Hâris. Annesi, Nübeyte[162] bt. er-Rebî b. Amr b. Adî b. Zeyd b. Cüşem'dir. Arâbe'nin Sa'îd adında bir oğlu olduğu halde, bunun annesinin adından bahsedilmemiştir. Babası Evs b. Kayzî ile onun iki kardeşi olan Abdullah ve Kebâse Evs'in iki oğlu olarak *Uhud* savaşına katılmışlardır. Arâbe kendisi ise, *Uhud* gününde küçük görüldüğünden geri çevrilerek savaşa katılmasına izin verilmemiş; *Hendek* gününde ise savaşa katılmasına izin verilmiştir.

[162] Leiden neşrinde "Şeybe" şeklinde yazılmıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ömer b. Ukbe anlattı. O da Âsım b. Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Arâbe b. Evs'in yaşı, *Uhud* günü itibariyle on beş yıl, beş ay olduğundan Resûlullah (sas), onun savaşa katılmasına izin vermeyerek, kendisini o gün geri çevirmiştir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Arâbe b. Evs, Şair Şemmah b. Dırâr'ın kendisini övdüğü kişidir. *Medine*'ye geldiğinde, onun bineğine tam bir hurma yükü yüklemiştir. Bunun üzerine o da kendisi hakkında şöyle demişti:

Ben, Evsli Arâbe'yi, hayırlara yöneldiğini gördüğümde,
Bana bâdiyedeki iki suyun ayırım noktasıymış gibi görünür.
Ne zaman bir şan ve şöhret sancağı yükselirse,
Arâbe, herkesten önce öne atılarak sağ eliyle onu yakalar.

949. Ensâr'dan Ulbe b. Zeyd[163] el-Hârisî ﴿علبة بن زيد الحارثي﴾

Bu zat, Ensâr'dan olup, Resûlullah'ın (sas) tanınmış arkadaşlarındandır. Ancak biz, Ensâr'dan Benî Hârise'nin nesebini araştırmamıza rağmen, onun (Ulbe'nin) nesebini bulamadık.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbn Ebû Sebre anlattı. O asıl adı Yahya b. Zeyd b. Ubeyd olan Kutayr el-Hârisî'den, o da Harâm b. Sa'd b. Muhayyisa'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ulbe b. el-Hârisî, akrabalarıyla birlikte malı, çifti, çubuğu olmayan [fakir] bir topluluk idiler. Hurmaları [hasat etme] vakti geldiğinde, "Ey Allah'ın Resûlü! Bizim ne hurma ağaçlarımız, ne altınlarımız ve ne de paramız var. İlk yıl bize göndermiş olduğun hurma kalıntısından başka bir şeyimiz yok." dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Onları satarak takdiren tazelerini satın alın."* dedi. Onlar da öyle yaptılar. Halk da işçilerine tazelerini yedirmeyi severdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu durum, Nebî'den (sas) kendileri için verilmiş olan özel bir ruhsat olup, başkaları için hoş görülmemiştir. Ulbe, fakirlerden birisi olduğundan, halk sadakalarını kendisine verirdi. Ulbe'nin

[163] III. Ahmed nüshasında bu şekilde kaydedilmiştir. İbnü'l-Esîr ve İbn Hacer'de de aynı şekildedir. Leiden neşrinde ise "Yezîd" şeklinde yazılmıştır.

kendisinin sadaka verecek bir şeyi olmadığından ev eşyasıyla tasaddukta bulunur ve "Ben onları kullananlara helâl ettim." derdi. Resûlullah (sas) kendisine, *"Allah sadakanı kabul buyurmuştur."* dedi. Yine Ulbe, Resûlullah'ın (sas) Tebûk seferine çıkmak istediği sırada, sefere katılmak üzere kendisine gelerek binekler isteyip de, Resûlullah'ın (sas) (bu amaçla) kendilerini bindireceği bir binek bulamaması üzerine, kendisiyle birlikte katılmak istedikleri bir gazayı kaçırmalarından ötürü üzüntülerinden ağlayarak geri dönenenlerden birisidir. Allah Teâlâ da onlar hakkında şu ayeti indirmişti: ***"Kendilerini bindirip savaşa gönderesin diye gönüllü olarak sana geldiklerinde, 'Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum.' dediğinde, bu uğurda harcayacakları bir şey bulamadıklarından üzülüp gözlerinden yaşlar aka, aka dönüp gidenlere de bir günah yoktur."***[164]

İşte Ulbe b. Yezîd de onlardan [bu ayetin kendileri hakkında nazil olduğu sahâbîlerden] birisiydi

950. Mâlik b. Sâbit ﴿مالك بن ثابت﴾

951. Süfyân b. Sâbit ﴿سفيان بن ثابت﴾

Bunlar da Ensâr'dan, en-Nebît kolundandırlar. Muhammed b. Ömer kitabında, *Bi'rü Ma'ûne* olayına katılanlar arasında zikretmiştir. Kendisinden başka da onlardan bahseden olmamıştır. Onların nesebini *Kitabü Nesebi'n-Nebît* isimli eserde araştırmamıza rağmen onların herhangi bir kaydına rastlayamadık.

BENÎ AMR B. AVF MÂLİK B. EVS'TEN OLANLAR

952. Yezîd b. Câriye[165] ﴿يزيد بن جارية﴾

[Yezîd b. Câriye] b. Âmir b. Mücemmi b. el-Attâf b. Dubey'a b. Zeyd b. Mâlik b. Avf. Onun annesi ise, Nâile bt. Kays b. Abde b. Ümeyye b. Zeyd b.

[164] Tevbe, 9/92.
[165] "Câriye", Leiden neşrinde "Hârise" şeklinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu III. Ahmed nüshasından, İbnü'l-Esîr'den ve İbn Sa'd'dan nakleden İbn Hacer'in el-İsâbe'sinden tespit edilmiştir.

Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'tır. Yezîd'in Mücemmi adında bir oğlu olup, annesi Habîbe bt. el-Cüneyd b. Kinâne b. Kays b. Züheyr b. Cezîme b. Revâha b. Rebî'a b. Mâzin b. el-Hâris b. Kutay'a b. Abs b. Bağîd'dir. Abdurrahman adındaki oğlunun annesi ise, Cemîle bt. Sâbit b. Ebü'l-Aklah b. İsme b. Mâlik b. Eme b. Dubey'a b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'tır. Onun anne bir kardeşi, Âsım b. Ömer b. el-Hattâb'dır. Âmir b. Yezîd'in annesi ise, Âmir'in Ümmü veledidir. Yezîd *Medine*'de, arkasından nesil bırakarak vefat etmiştir.

953. Mücemmi b. Câriye ﴿مجمع بن جارية﴾

[Mücemmi b. Câriye] b. Âmir b. Mücemmi b. el-Attâf b. Dubey'a b. Zeyd. Onun annesi, Nâile bt. Kays b. Abde b. Ümeyye'dir. Mücemmi b. Hârise'nin, Yahya ve Ubeydullah adında iki oğlu dünyaya gelmişti. Her ikisi de *el-Harre* gününde öldürülmüşlerdir. Abdullah ve Cemîle adındaki diğer çocuklarının anneleri ise, Selmâ bt. Sâbit b. Dahdâha b. Nu'aym b. Ganm b. İyâs olup, Belî kabilesindendir.

Bize Muhammed b. Ömer ve başkaları haber verdiler; dediler ki:

Âmir el-Attâf b. Dubay'aoğulları'na, Cahiliye döneminde kendi kavmi arasındaki şan ve şereflerinden dolayı, *Kiserü'z-Zeheb* [altın ufakları] denilirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mücemmi b. Ya'kûb anlattı. O babasından, o da Mücemmi b. Hârise'den şöyle dediğini rivayet etti:

Biz, *Dacnân*'da[166] iken *Medine*'ye döndüğümüzde insanların koşuştuklarını ve birbirlerine, "Resûlullah'a (sas) ayet inmiş!" dediklerini gördüm. Ben de halkla beraber Resûlullah'a (sas) ulaşıncaya kadar koştum. Resûlullah (sas) o sırada ***"Gerçekten Biz, sana apaçık bir fetih ihsan ettik."***[167] mealindeki ayeti okuyordu." Cebrâîl o ayetleri indirdiği zaman, "Ey Allah'ın Resûlü! Gözün aydın!" dedikten sonra, kendisi de Resûlullah'ı (sas) tebrik edince, Müslümanlar da onu tebrik etmeye başladılar.

[166] Dacnân [ضجنان], adı Leiden neşrinde "Subhân" şeklinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu III. Ahmed nüshasından ve müellifin kendisinden nakilde bulunduğu el-Vâkıdî'den tespit edilmiştir.

[167] Fetih, 48 /1.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Amr b. Avfoğulları'ndan olan Sa'd b. Ubeyd el-Kâri, Amr b. Avf'm yaptırdığı mescidin imamı idi. Onun *Kâdisiyye*'de öldürülmesinden sonra, Amr b. Avfoğulları, bu mescide imam tayini konusundaki anlaşmazlıklarını, Ömer b. el-Hattâb'a ilettiler. Daha sonra onlar, Mücemmi b. Hârise'yi öne çıkarmada görüş birliğine vardılar. Mücemmi ise daha önce *Mescidü'd-Dırâr*'m imamı olması hasebiyle kınanıyor ve imamlığına sıcak bakılmıyordu. Ömer b. el-Hattâb, ilkin [bu nedenle] kendisinin imam olmasına karşı çıktı. Sonra kendisini çağırarak "Ey Mücemmi! Ben aslında senden yanayım, fakat halk senin hakkında neler söylüyorlar, neler!" dedi. Bunun üzerine kendisi, "Ey Emirü'l-Mü'minîn! Ben gençtim, hakkımdaki sözler çabuk yayılıyordu; ama şimdi etrafımı görebiliyorum ve her şeyi biliyorum." dedi. Ömer (r) kendisinin durumunu soruşturduğunda insanlar, "Onun hakkında iyilikten başka bir şey bilmiyoruz." dediler. Mücemmi bir kaç sure hariç Kur'ân'ı ezberlemişti. Daha sonra, Ömer (r) onu Amr b. Avfoğulları'nın mescidine imam olarak tayin etti. Böylece İbn Avf Mescid'i kadar imamının tayini konusunda rekabet edildiği başka bir mescid bilinmemektedir. Mücemmi, Mu'âviye b. Ebû Süfyân döneminde *Medine*'de vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

954. Sâbit b. Vedî'a ﴿ثابت بن وديعة﴾

[Sâbit b. Vedî'a] b. Hizâm[168] b. Hâlid b. Sa'lebe b. Ubeyd b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf. Annesi, Emâme bt. Cihâd[169] b. Osman b. Âmir b. Mücemmi b. el-Attâf b. Dubey'a b. Zeyd'dir. Sâbit b. Vedî'a'nın Çocukları:

1- Yahya,

2- Meryem. Bunların anneleri, Vehbe bt. Süleyman b. Râfi b. Sehl b. Adî b. Zeyd b. Ümeyye b. Mâzin b. Sa'd b. Kays b. el-Eyhem b. Gassân'dır. Gassân, *Râtic*[170] sakinlerinden olup, Abdüleşhel b. Cüşem'in kardeşi olan

[168] Leiden neşrinde ve III. Ahmed nüshasında "Hizâm [خذام]" şeklinde geçmektedir. Müelliften nakilde bulunan İbn Hacer'in el-İsâbe'sinde de aynı şekilde geçmektedir. İbnü'l-Esîr'in Üsdü'l-gâbe'sinde ise "Cüzâm [جذام]" şeklinde yazılmıştır.

[169] III. Ahmed nüshasında bu şekildedir. Leiden neşrinde ise "Bicâd" şeklinde yazılmıştır.

[170] Râtic, Leiden neşrinde Râbih şeklinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu III. Ahmed nüshasından ve İbn Hazm'ın Cemhere'sinden (s. 338) tespit edilmiştir.

Ze'ûrâ b. Cüşemoğulları'nın antlaşmalıları idi. Abdüleşheloğullarıyla birlikte atıyye almaya çağrılırlardı. Sâbit, *"Ebû Sa'd"* olarak künyelendirilmiştir. Onun babası olan Vedî'a b. Hizâm ise, münafıklardan birisiydi.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi. O Ebû Ma'şer'den, o Sa'îd el-Makburî'den, o babasından, o da Resûlullah'ın (sas) arkadaşı olan İbn Ebû Vedî'a'dan Resûlullah'ın (sas) şöyle dediğini rivayet etti:

"Kim Cuma günü cünüplükten gusleder gibi guslettikten sonra, yanında varsa misk veya koku sürünerek en güzel elbiselerini giyer, iki kişinin arasını bozmaksızın camiye gelip de imamı dinlerse, iki Cuma arasında işlemiş olduğu günahları bağışlanır."

Sa'îd dedi ki: Ben bunu İbn Hazm'a anlattığımda bana, "Baban yanlış söylemiş, iki Cuma arası ve dört fazlası." dedi.

955. Âmir b. Sâbit ﴿عامر بن ثابت﴾

[Âmir b. Sâbit] b. Seleme b. Ümeyye b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf. Onun annesi ise, Kuteyle bt. Mes'ûd el-Hatmî'dir ki, bu kişi, Âmir b. Mücemmi b. el-Attâf'ı öldürendir. Âmir b. el-Mücemmi', 12 yılında *Yemâme* gününde şehit olarak öldürülmüş olup gerisinde nesil bırakmamıştır.

956. Abdurrahman b. Şibl ﴿عبد الرحمن بن شبل﴾

[Abdurrahman b. Şibl] b. Amr b. Zeyd b. Necde b. Mâlik b. Levzân b. Amr b. Avf. Benî Mâlik b. Levzân'a Benî es-Semî'a denilmektedir. Cahiliye döneminde ise, onlara Benî es-Sammâ denilmekteydi. es-Sammâ ise, Müzeyne kabilesinden bir kadın olup, onların babası olan Mâlik b. Levzân'ı emzirmiştir. Resûlullah (sas) onları, Benî es-Semî'a olarak adlanmıştır. Abdurrahman b. Şibl'in annesi, Ümmü Sa'îd bt. Abdurrahman b. Hârise b. Sehl b. Hârise b. Kays b. Âmir b. Mâlik b. Levzân'dır.

Abdurrahman'ın Çocukları:

1- Azîz,

2- Mes'ûd,

3- Musa,

4- Cemîle. Bunların annelerinin adı hakkında bir bilgi verilmemiştir. Abdurrahman b. Şibl, Nebî'den (sas) şunu rivayet etmiştir: O (sas), karganın gagalaması ve yırtıcı hayvanın ön ayaklarını uzatmasından nehyetmiştir.[171]

957. Umeyr b. Sa'd ﴿عمير بن سعد﴾

[Umeyr b. Sa'd] b. Şüheyd b. en-Nu'mân b. Kays b. Amr b. Zeyd b. Ümeyye b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf. Onun babası olan Sa'd el-Kâri ise, *Bedir*'de bulunanlardandır. Bu zat, Kûfelilerin, Resûlullah (sas) döneminde Kur'â'n'ı hıfzetmiş olup, *Kâdisiyye*'de şehid olarak öldürülmüş olduğunu rivayet ettikleri Zeyd'dir. Sa'd, *Kâdisiyye*'de şehid olmuştur. Onun oğlu Umeyr b. Sa'd ise, Resûlullah (sas) ile arkadaşlık yapmış olup, Ömer b. el-Hattâb (r) tarafından *Hıms*'a vali tayin edilmiştir.

Bana Abdullah b. Sâlih'ten haber verildi. O Mu'âviye b. Sâlih'ten, o Sa'îd b. Sâlih'ten, o da Umeyr b. Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

O, *Hıms* valisi ve Resûlullah'ın (sas) arkadaşı olarak minberde şöyle dedi: "Dikkat edin ki, İslâm muhkem bir duvar ve güvenli bir kapı gibidir. İslâm'ın duvarı adalet, kapısı ise haktır. Eğer duvar yıkılır ve kapı da sökülürse, İslâm ele geçirilmiş demektir. Yönetim güçlü olduğu müddetçe İslâm korunmuş olur. Yönetimin gücü ise, kılıçla öldürmekte veya kırbaçla dövmekte olmayıp, hakla hüküm vermekte ve adaleti esas almaktadır."

958. Umeyr b. Sa'îd ﴿عمير بن سعيد﴾

Bu zat, el-Cülâs b. Süveyd[172] b. es-Sâmit'in hanımının oğludur. Mal varlığı olmayan fakir bir kişi olup el-Cülâs'ın himayesinde yetişmiş bir yetim idi. el-Cülâs, onun bakımını üstlenerek geçimini sağlamıştır.

[171] Karga gagalamasıyla secdenin çabuk yapılmasını kastetmektedir. Bu secdeyi yapan kişi, secdede karganın yemek istediği şeye gagasını uzatması kadar bir süre geçirir. Yırtıcı hayvanın ön ayaklarını uzatmasından kasıt, kişinin secdede köpek ve kurdun ön ayaklarını yere yayması gibi kollarını yere yayması ve onları yerden kaldırmaması kastedilmektedir.

[172] Tahkike esas alınan nüshada "Umeyr b. Sa'd b. Ubeyd" şeklindedir. Burada el-Mizzî'nin Tehzîbü'l-Kemâl'de (XXII, 373-375) naklettiklerine uydum.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Ensâr'dan el-Cülâs b. Süveyd adındaki bir adam, oğullarına şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, eğer Muhammed'in dedikleri doğruysa, biz eşeklerden daha kötüyüz."[173] [Râvî] dedi ki: el-Cülâs'ın yeğeni olup kendisinin yetiştirmiş olduğu Umeyr adındaki bir çocuk, onun söylediklerini duydu. Bunun üzerine ona, "Amca, Allah'a tövbe et!" dedi. Daha sonra çocuk bu durumu Nebî'ye (sas) haber verdi. Nebî (sas), onu çağırttığında yemin ederek, "Vallahi, ey Allah'ın Resûlü! Böyle bir şey demedim." dedi. Çocuk ise, "Evet amca! Kesin olarak sen böyle söyledin; Allah'a tövbe et! Eğer bu konuda Kur'ân ayeti inip, söylediklerinin [vebalinde] beni seninle beraber zikretme ihtimali olmasaydı, 'Bunu söylemedin!' [derdim.]" dedi.

Dedi ki: Kur'ân ayeti inerek, [o çocuğu şöyle tasdik etti]: ***"Onlar kötü bir şey söylemediklerine dair Allah'a yemin ederler. Oysa onlar küfür kelimesini kesinlikle söylediler; İslâm'a girdikten sonra yine kâfirlik ettiler."***[174]

Dedi ki: ***"Onlar, kötü bir şey söylemediklerine dair Allah'a yemin ederler. Oysa onlar küfür kelimesini kesinlikle söylediler. İslâm'a geldiklerinde yine inkârcılık yaptılar. Başaramayacakları, ulaşmayacakları bir şeye kalkıştılar. Eğer tövbe ederlerse, kendileri için daha hayırlı olur. Eğer yüz çevirirlerse, Allah onları elem verici bir azapla cezalandırır."***[175] ayeti de indi. Bunun üzerine "Ben onları söyledim. Allah bana tövbe teklif etmektedir. Ben de tövbe ediyorum." dedi. Kendisinden bu tövbesi kabul edildi. İslâm döneminde kendisinin bir adam öldürme olayı bulunduğundan Resûlullah (sas) onun diyet ödemesini emretti. O da bu diyet ödedi ve bu durum, kendisi için yeterli görüldü.

Dedi ki: [O kullandığı sözler dolayısıyla] müşriklere katılmaya karar vermişti. Dedi ki: Nebî (sas) çocuğa, "Kulakların vefa gösterdi." dedi.

[173] III. Ahmed nüshasında böyledir. İbare metinde bu şekilde harekelenmiştir. el-Vâkıdî de benzerini nakletmektedir (s. 1004). Leiden neşrinde ise "biz Himyer'deniz." şeklindedir.

[174] Tevbe, 9/74.

[175] Tevbe, 9/74.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu sözler el-Cülâs tarafından, münafıkların da katıldığı *Tebûk* gazvesi esnasında söylenmişti ki, bundan önce hiç bir gazveye bu kadar münafık katılmamıştı. Bu sırada münafıklar nifakî bazı şeyler söyleyince, el-Cülâs da bu şekilde söylediklerini söyledi. Bunun üzerine Umeyr b. Sa'îd de o karşılığı vermişti. Zaten o da kendisiyle beraber bu gazvede bulunuyordu. Umeyr kendisine şöyle söylemişti: "Sen bana insanların en sevimlisisin ve üzerimde iyiliği en çok olan sensin. Ancak öyle bir laf söyledin ki, bunları saklı tutsaydım helâk olurdum. Eğer açıklasaydım rezil olurdun. Bunlardan biri diğerine göre bana daha ehvendi." diyerek Nebî'ye (sas) gitti ve el-Cülâs'ın söylemiş olduklarım ona haber verdi. Kur'ân ayeti nazil olunca, el-Cülâs hatasını kabul ederek güzel bir şekilde tövbe etti ve Umeyr b. Sa'îd'e de önceden olduğu gibi yapmakta olduğu iyiliklerden geri durmadı. Bu da, samimi olarak tövbe ettiğinin göstergesiydi.

959. Cüdey b. Mürre ﴿جدى بن مرة﴾

[Cüdey b. Mürre] b. Sürâka b. el-Hubâb b. Adî b. el-Ced b. Aclân.

Amr b. Avfoğulları'nm antlaşmalıları olan Kudâ'a'nın Belî boyundandır. Bu sahâbî, *Hayber* gazvesinde birisinin mızrağını onun iki göğsünün arasına saplamasıyla şehid olarak vefat etmiştir. Ebû Mürre de *Huneyn* gazvesinde Resûlullah (sas) ile beraberken şehid olarak öldürülmüştür.

960. Evs b. Habîb ﴿أوس بن حبيب﴾

Amr b. Avfoğulları'ndan olup *Hayber*'de, Nâim kalesi fethedilirken şehid olarak öldürülmüştür.

961. Üneyf b. Vâyile ﴿أنيف بن وايلة﴾

Amr b. Avfoğulları'ndan olup *Hayber*'de, Nâim kalesi fethedilirken şehid olarak öldürülmüştür.

962. Urve b. Esmâ b. es-Salt es-Sülemî

﴿عروة بن أسماء بن الصلت السلمى﴾

Amr b. Avfoğulları'nın antlaşmalısı idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mus'ab b. Sâbit anlattı. O Ebü'l-Esved'den, o da Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bi'rü Ma'ûne gününde müşriklerin ona teminat vermede çok çaba göstermelerine karşın kendisi onların bu teklifini reddetmiştir. Onun Âmir b. et-Tufeyl ile -kavmi Süleymoğulları'nın da önemsedikleri- bir dostluğu olmasına rağmen, "Sizden bir eman kabul etmiyorum. Arkadaşlarımın şehid edilmesi karşısında kendimi düşünecek değilim." dedi. Daha sonra öne atılarak şehid oluncaya kadar onlarla savaştı. Bu olay da hicretin 36. ayının başlarında vuku bulmuştu.

963. Cez b. Abbâs ﴿جزء بن عباس﴾

Amr b. Avfoğulları'ndan Cahcebâ b. Külfeoğulları'nın antlaşmalısı idi. 12 yılında *Yemâme*'de şehid edilerek öldürülmüştür.

BENÎ HATME B. CÜŞEM B. MÂLİK B. EL-EVS'TEN OLANLAR

964. Huzeyme b. Sâbit ﴿خزيمة بن ثابت﴾

[Huzeyme b. Sâbit] b. el-Fâkih b. Sa'lebe b. Sa'îde b. Âmir b. Gayyân b. Hatme. Hatme'nin adı ise, Abdullah b. Cüşem b. Mâlik b. Evs'dir. Huzeyme'nin annesinin adı da, Kübeyse bt. Evs b. Adî b. Ümeyye b. Âmir b. Hatme'dir. Huzeyme b. Sâbit'in Abdullah ve Abdurrahman adlarında çocukları olup bunların anneleri, Cemîle bt. Zeyd b. Hâlid b. Mâlik olup Kavkaloğulları'ndadır. Umâre b. Huzeyme adında bir çocuğu daha olup bu çocuğunun annesinin adı ise, Safiyye bt. Âmir b. Tu'me b. Zeyd el-Hatmî'dir. Huzeyme b. Sâbit ile Umeyr b. Adî b. Hareşe, Hatmeoğulları'nın putlarını kırıyorlardı. Huzeyme b. Sâbit, iki kişinin şahitliğine denk bir şahitlik hakkına sahiptir.

Bize Muhammed Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer anlattı. O ez-Zührî'den, o a Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'ten, o da Resûlullah'ın (sas) arkadaşı olan amcasından şöyle dediğini rivayet etti:

Nebî (sas), bedevî Araplardan olan bir adamdan bir at satın aldıktan sonra onun parasını vermek için adamın arkasına düştü. Resûlullah (sas) hızlı yürüyünce adam yavaşladı. Bazı adamlar da o atın Resûlullah (sas) tarafından satın alındığını bilmediklerinden adama yetişerek o atın pazarlığını yapmaya başladılar. Hatta bazıları, Resûlullah'ın (sas) aldığı fiyattan da fazla bir fiyat teklif ettiler. Bunun üzerine A'râbî, "Eğer bu atı almış isen al, değilse onu satacağım." diye seslendi. Resûlullah (sas) adamın bu sözlerini duyunca, ayağa kalktı. Adamın yanına varınca Resûlullah (sas), *"Ben bu atı senden almamış mıydım?"* dedi. A'râbî ise, "Hayır vallahi ben onu sana satmamıştım." dedi. Resûlullah (sas), *"Evet ben bu atı senden satın almıştım."* deyince halk Resûlullah (sas) ile A'râbî'nin etrafında toplanmaya başladı. Bu sırada ikisi karşılıklı birbirlerine cevap vermeye çalışıyordu. Bu sırada A'râbî, "Atı sana sattığıma dair bir şahit getir." dedi. Müslümanlardan oraya gelmiş olanlar A'râbî'ye, "Yazıklar olsun sana! Resûlullah (sas) ne söylediyse mutlaka doğrudur." dediler. Sonunda Huzeyme b. Sâbit gelerek Resûlullah (sas) ile A'râbî'nin cevaplaşmalarını dinledi. A'râbî yine, "Sana bu atı sattığıma dair bir şahit getir." deyince Huzeyme, "Bu atı Resûlullah'a (sas) sattığına ben şahitlik ederim." dedi. Bunun üzerine Resûlullah Huzeyme b. Sâbit'e yönelerek *"Ne ile şahitlik ediyorsun?"* dedi. O da, *"Seni tasdik etmekle ey Allah'ın Resûlü!"* dedi. Bundan böyle, Resûlullah (sas), Huzeyme'nin şahitliğini iki kişinin şahitliğine denk kabul etmeye başladı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu hadisi bize rivayet eden Huzeyme b. Sâbit'in kardeşinin adı bize söylenmedi. Huzeyme'nin iki kardeşi olup bunlardan birisine Vahvah denilmekte olup soyu devam etmemiştir. Diğeri ise, Abdullah olup bunun geride kalan çocukları vardı. Bunların da annesi, Huzeyme'nin annesi olan Kübeyse bt. Evs b. Adî b. Ümeyye el-Hatmîdir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Âsım b. Süveyd anlattı. O da Muhammed b. Umâre b. Huzeyme'den şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), *"Ey Huzeyme! Yanımızda bulunmadığın halde neye göre şahitlik ediyorsun?"* dedi. O da, "Ey Allah'ın Resûlü! Ben sema [âlemiyle] ilgili verdiğin haberler konusunda seni tasdik ederken, söylediklerini

nasıl tasdik etmeyeyim?" dedi. Bu nedenle Resûlullah (sas), onun şahitliğini iki kişinin şahitliği derecesinde kabul etmiştir.

Bize Hüşeym haber verdi; dedi ki: Bize Zekeriyâ anlattı. O eş-Şâ'bî ve Cübeyr'den, o da ed-Dahhâk'tan şunu rivayet etti:

Nebî. (sas), Huzeyme b. Sâbit'in şahitliğini iki kişinin şahitliği derecesinde kabul etmiştir.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Zekeriyâ anlattı; dedi ki: Âmir'den şöyle dediğini duydum:

Resûlullah'ın (sas), şahitliğini iki kişinin şahitliği derecesinde kabul ettiği kişi, Huzeymedir.

[Râvî] dedi ki: Resûlullah (sas) adamın birinden bir şey satın aldı. Adam, "Dediklerine ilişkin şahitlerini getir!" deyince Huzeyme, "Ben sana şahitlik ederim ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Resûlullah *"[konuyla ilgili] ne bilgin var?"* dedi. O da, "Senin doğru sözden başka bir şey söylemeyeceğini biliyorum. Dinimizle ilgili olarak bu dediklerinden daha önemli olanlarına inandık." dedi. Bunun üzerine Resûlullah onun şahitliğini kabul etti.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlatı; dedi ki: Bize Katâde anlattı; dedi ki:

Adamın biri, Resûlullah'tan (sas) bir hak talep etti. Resûlullah (sas) ise, onun kendisinde herhangi bir hakkının olmadığını söyledi. Bunun üzerine Huzeyme de, Resûlullah'ın (sas) haklı olduğuna ve adamın kendisinde hiç bir hakkının olmadığına şahitlik etti. Resûlullah (sas) kendisine, *"Sen bizi görmüş müydün?"* dedi. Huzeyme de, "Hayır, ancak senin yalan söylemediğini biliyorum." dedi. [Râvî] dedi ki: "Böylece, Huzeyme'nin şahitliği iki kişinin şahitliğine denk kabul edilmeye başlandı."

Bize Osman b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Yunus b. Zeyd anlattı. O ez-Zührî'den, o İbn Huzeyme'den, o da amcasından şunu rivayet etti:

Huzeyme b. Sâbit, rüyada Resûlullah'ın (sas) alnı üzerine secde ettiğini görünce, bunu Resûlullah'a (sas) haber verdi. Bunun üzerine, Resûlullah (sas) da *"Uzanarak rüyanı gerçekleştir."* dedi. O da Resûlullah'ın (sas) alnı üzerine secde etti.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ebû Ca'fer el-Hatmî'den, o da Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'ten babasının şöyle dediğini rivayet etti:

Rüyamda sanki Nebî'nin (sas) alnı üzerinde secde ediyordum. Ona rüyamı anlattım. *"Ruh, ruh ile karşılaşmaz."* dedi ve Nebî (sas), başını [örtüyle] böyle sarmaladı. O da alnını Nebî'nin (sas) alnının üzerine koydu.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Benî Hatme'nin sancağı fetih günü Huzeyme b. Sâbit'in elindeydi. Huzeyme, 37 yılında *Sıffîn* savaşında Ali b. Ebû Tâlib'in (r) yanındayken şehid oldu. Geride kalan çocukları vardı. Kendisi, *"Ebû Umâre"* olarak künyelendirilirdi.

965. Umeyr b. Habîb ﴿عمير بن حبيب﴾

[Umeyr b. Habîb] b. Hubâşe b. Cüveybir b. Ubeyd b. Gayyân b. Âmir b. Hatme. Annesi, Ümmü Umâre olup, Cemîle bt. Amr b. Ubeyd b. Gayyân b. Âmir b. Hatme'dir.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ebû Ca'fer el-Hatmî'den, o babasından, o da dedesi Umeyr b. Habîb b. Humâşe'den rivayet etti. Affân hadisinde şöyle dedi:

Humâşe dedi ki: "İman artar ve eksilir." Kendisine, "İman nasıl artar ve eksilir?" diye sorulduğunda, "Allah'ı hatırlayıp O'na karşı gelmekten korktuğumuz zaman işte bu imanın artması demektir. O'ndan gaflet edip O'nu unuttuğumuz ve vaktimizi boşa harcadığımız zaman ise, bu onun eksilişi demektir." dedi.

Affân dedi ki: Daha sonra ben Hammâd'dan (şek içinde) veya "Umeyr b. Habîb'den rivayet edilmiştir." dediğini duydum: Ben de, "babasından, o da dedesinden" dedim. O, "babasından, o da dedesinden" dedi.

966. Umâre b. Evs ﴿عمارة بن أوس﴾

[Umâre b. Evs] b. Hâlid b. Ubeyd b. Ümeyye b. Âmir b. Hatme. Annesi, Gatafân'ın bir kolu olan Benî Sa'lebe'den Safiyye bt. Ka'b b. Mâlik'tir. Umâre'nin, *"Ebû Vâsıl"* künyesiyle bilinen Sâlih ile Recâ ve Âmir adında çocukları olup bunların anneleri, ümmü veleddir. Yine Ömer, Ziyâd ve

Ümmü Huzeyme adında başka çocukları da olup bunların anneleri de ümmü veleddir.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Kays b. er-Rebî anlattı; dedi ki: Bize Ziyâd b. Ilâka anlattı. O da Umâre b. Evs el-Ensârî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bir yatsı namazını kılarken, namaz içinde olduğumuz halde, adamın birisi mescidin kapısında durarak, "Namaz yönü *Kâbe*'ye doğru çevrilmiştir!" diye seslendi. Bunun üzerine imamımız *Kâbe*'ye doğru döndü [veya yöneldi]. Erkekler, kadınlar ve çocuklar da o şekilde yöneldiler.

BENÎ ES-SİLM B. İMRUÜLKAYS B. MÂLİK B. EL-EVS'TEN OLANLAR

967. Abdullah b. Sa'd ﴿عبد الله بن سعد﴾

[Abdullah b. Sa'd] b. Hayseme b. el-Hâris b. Mâlik b. Ka'b b. en-Nahhât -Kendisine, en-Nahhât b. Ka'b olduğu da söylenir.- b. Hârise b. Ganm b. es-Silm. Annesi, Cemîle bt. Ebû Âmir er-Râhib'dir. O da Abduamr b. Sayfî b. en-Nu'mân b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf olup Evs kabilesindendir. Abdullah b. Sa'd'ın, Abdurrahman ve Ümmü Ubeydurrahman adında çocukları olup, bunların anneleri, Belhublâ b. Sâlim b. Avf b. el-Hazrec kabilesinden Ümâme bt. Abdullah b. Abdullah b. Übey b. Selûl'dür.

Bize Ebû Âmir Abdülmelik b. Amr el-Akadî ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Rebâh b. Ebû Ma'rûf anlattı. O da el-Muğîre b. Hakîm'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah'a, "Sen *Bedir*'de bulundun mu?" diye sordum. O da, "Evet, babamla beraber onun terkisinde *Akabe*'de de bulundum." dedi.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bu hadisi Muhammed b. Ömer'e zikrettim. O da, "Onu bildim. Bunda unutmaktan kaynaklanan bir yanlışlık vardır. Çünkü Abdullah b. Sa'd, ne *Bedir*'de ne de *Uhud*'da bulunmuştur." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hayseme b. Muhammed b. Abdullah b. Sa'd b. Hayseme haber verdi. O da babalarından şöyle dediklerini rivayet etti:

Abdullah b. Sa'd Resûlullah (sas) ile *Hudeybiye* ve *Huneyn*'de bulundu. Resûlullah (sas) vefat ettiğinde İbn Ömer'den yaşça daha küçüktü. Halk, Abdülmelik b. Mervân'ın etrafında toplandıktan sonra *Medine*'de vefat etmişti.

Muhammed b. Ömer, Sanki o,[176] *Hudeybiye*'de bulunduğu zaman, 18 yaş civarındaydı." dedi.

Benî Vâil b. Zeyd b. Kays b. Âmir b. Mürre'den Olanlar

Mürre b. Mâlik b. el-Evs'in çocuklarına el-Ce'âdire denirdi.

968. Mihsan b. Ebû Kays ﴿محصن بن أبي قيس﴾

[Mihsan b. Ebû Kays] b. el-Eslet. Ebû Kays'ın adı, Sayfî'dir. Bu zat, şair bir kişiydi. el-Eslet'in adı ise, Âmir b. Cüşem b. Vâil'dir. Mihsan'ın gerisinde kalan zürriyeti yoktu. Fakat kardeşi Âmir b. Ebû Kays'ın çocukları vardı. Ancak bunlar da vefat edince, kendilerinden kimse kalmamıştır. Ebû Kays, neredeyse Müslüman olacaktı. Şiirlerinde Hanîflik'ten ve Nebî'nin (sas) niteliklerinden bahsederdi. [Bu nedenle] *Yesrib*'te kendisine "el-Hanîf" denirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Ubeyde er-Rebezî anlattı. O Muhammed b. Ka'b er-Rebezî'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize İbn Ebû Habîbe haber verdi. O Dâvud b. el-Husayn'dan, o da şeyhlerinden şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd babasından anlattı. O da babasından rivayet etti. Ayrıca bize Abdurrahman b. Abdülazîz haber verdi. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti. Bunların hepsi bana, Ebû Kays b. el-Eslet'in hadisini bir grupla anlattılar. Ben de onların bana anlattıklarını bir araya getirdim. Bunlar dediler ki:

Evs ve Hazrec kabileleri arasında, Ebû Kays b. el-Eslet kadar Hanîfliği anlatan ve onun kadar Hanîflik hakkında kendisine soru sorulan kimse yoktur. Kendisi, *Yesrib*'teki, Yahudilerden din konusunda bilgi almak

[176] Metinde geçen "ke-ennehü" ifadesini böyle çevirdik (M). III. Ahmed nüshasında "kâne [idi]" şeklinde geçmektedir.

istediğinde Yahudiler, onu dinlerine davet ettiler. O da onlara ilgi duymakla beraber Yahudiliği kabul etmekten vazgeçti. Daha sonra *Şam*'a giderek Cefne halkı ile bir araya gelip kendisini onlara tanıtınca, onu bağırlarına bastılar. Oradaki papaz ve hahamlarla konuştuğunda onlar ayrı ayrı kendisini dinlerine davet ettilerse de, o bu [teklifleri] kabul etmeyerek her bir kesime, "Ben asla o [dediğiniz] dine girmem." diye cevap verdi. *Şam*'daki rahiplerden biri kendisine, "Anlaşılan, sen Hanîflik dinini istiyorsun." dediğinde. O da "İşte benim aradığım budur." dedi. Rahip, "O zaman geldiğin yerin gerisinde kalan [bölgede] İbrahim dini[nin mensupları] vardır." dedi. Bunun üzerine, Ebû Kays, "Ben İbrahim dini üzereyim ve ölünceye kadar onu din edineceğim." diye cevap verdi. Ebû Kays buradan ayrılarak *Hicaz*'a gitti ve orada [bir müddet] ikamet ettikten sonra *Mekke*'ye giderek umre yaptı. Bu esnada Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ile karşılaştığında kendisine, şöyle dedi: "Ben *Şam*'a gidip İbrahim dinini araştırdım. Bana, "O, arkanda kaldı." dediler. Zeyd b. Amr ise ona, "Ben; *Şam, el-Cezîre* ve *Yesrib* Yahudilerine [dinleri hakkında] soru sordum. [Verdikleri cevaplardan] dinlerinin batıl olduğunu anladım. Din varsa, İbrahim'in dinidir. O, Allah'a şirk koşmaz. Bu eve [*Kâbe*'ye] doğru namaz kılar ve Allah'tan başkasının adına kesilmiş olan hayvanın etini yemezdi." dedi. Ebû Kays ise şöyle diyordu: "Sadece ben ve Zeyd b. Amr b. Nüfeyl İbrahim dini üzere var idik. Resûlullah (sas) *Medine*'ye geldiğinde, Hazrec kabilesi ile Evs kabilesinden birçok grup müslüman oldu. Bunlar, Abdüleşheloğullarının tamamı, Zafer, Hârise, Mu'âviye ve Amr b. Avf'tır. Ancak, Evsüllah'tan olan Vâil, Benî Hatme, Vâkıf, Ebû Kays b. Eslet ile beraber Ümeyye b. Zeyd kolları, bunların dışında kaldı. Kays b. el-Eslet Evsüllah ailesinin hem başkanı, hem şairi, hem de hatibi idi. O, onları savaşta sevk ve idare ederdi. O, müslüman olmak üzere iken, şiirlerinde Hanîflik dinini dile getirir, Resûlullah'ın (sas) vasıfları ile Yahudilerin, onunla ilgili kendisine verdikleri haberleri anlatırdı. Resûlullah'ın (sas) doğumunun *Mekke*'de, hicretinin ise, *Yesrib*'e olacağını bildirmişti. Resûlullah'a (sas) peygamberlik geldikten sonra, [peygamberlerden en son] kalan peygamber budur. Burası da onun hicret diyarıdır.

Bu'âs savaşı[177] meydana geldiğinde o, orada hazır bulunmuştu. Bu'âs olayı ile Resûlullah'ın (sas) gelişi arasında beş yıl [kadar bir süre] vardı. Kendisi Yesrib'de el-Hanîf olarak bilinirdi. İçinde dinî [temaları] dile getirdiği şöyle bir şiir okumuştur:

Eğer Rabbimiz dileseydi, Yahudi olurduk.
Oysa Yahudiliğin de uygun bir tarafı yoktu.
Eğer Rabbimiz dileseydi, Hıristiyan olur,
el-Celîl dağında rahiplerle beraber olurduk.
Ancak biz Hanîf olarak yaratıldık.
Dinimiz her nesilde vardır.
Biz uysal kurbanlıklarımızı sevk ederken,
Omuzlarından yücelik ortaya çıkardı.

Resûlullah (sas), *Medine*'ye gelince kendisine, "Ey Ebû Kays! Bu zat senin nitelendirdiğin arkadaşındır." denildiğinde, "Evet, o hak ile gönderilmiştir" diyerek Resûlullah'ın (sas) huzuruna geldi ve "Sen neye davet ediyorsun?" dedi. Resûlullah (sas), *"Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim de Allah'ın elçisi olduğuma tanıklık yapmaya davet ediyorum."* dedi ve [kendisine] İslâm şeriatını anlattı. Ebû Kays "Bu ne kadar iyi ve ne kadar güzel!" diye [takdirlerini bildirdikten] sonra, "Ben durumu düşünür ve sana dönerim." dedi. Bu durumda Müslüman olmak üzere iken Abdullah b. Übey kendisiyle karşılaştı ve kendisine, "Nereden geliyorsun?" dedi. O da, "Muhammed'in yanından geliyorum. Bana ne kadar da güzel şeyler anlattı? O, bizim bildiğimiz ve Yahudi bilginlerinin bize haber verdiği zattır." dedi. Abdullah b. Übey de, "Yemin olsun ki, sen Hazrec'in harbinden nefret ettin." dedi. Ebû Kays bunun üzerine kızarak, "Ben bir seneye kadar Müslüman olmayacağım." dedi. Daha sonra evine giderek, bir sene dolmadan vefat etti. Bu durum ise, hicretin 14. ayının başında, Zilhicce ayında vuku bulmuştu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbn Ebû Habîbe anlattı. O Dâvud b. el-Husayn'dan, o da şeyhlerinden şöyle dediklerini rivayet etti:

[177] Burası Medine'nin bir mevkii olup, Evs ve Hazrec kabileleri arasında meydana gelen savaşlardan birisi burada cereyan ettiğinden bu olay, adını buradan almaktadır.

Onun ölüm korkusuyla tevhid inancını kabul ettiği duyulmuştur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Ubeyde anlattı. O da Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Bir adam vefat eder de geride eşini bırakırsa onun oğlu, şayet bu kadın kendi annesi değilse onu isterse kendisine, isterse dilediği bir başkasına nikâhlama hususunda en yetkili kişiydi. Ebû Kays el-Eslet öldüğünde oğlu Mihsan b. Ebû Kays babasının yerine geçti ve onun eşinin nikâhına varis oldu. Ancak kadına ne mirastan bir pay olarak mal verdi, ne de nafaka verdi. Bunun üzerine kadın gelip durumu kendisine anlatınca Peygamber (sas) şöyle buyurdu: *"Dön git! Umarım Allah senin hakkında bir şey indirir."* Akabinde şu ayet nazil oldu: ***"Babalarınızın evlenmiş olduğu kadınlarla evlenmeyin!"***[178] Aynı olay üzerine şu ayet de nazil oldu: ***"Kadınları zorla miras olarak almanız size helal olmaz."***[179]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer b. Râşid anlattı. O da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bu ayet Ensâr'dan bazıları hakkında nazil oldu. Onlardan birisi öldüğünde, onun velisi eşine sahip olma konusunda insanların en yetkilisiydi. Kadın ölünceye kadar onu [kendi yanında] tutardı.

969. Sa'd b. Bahîr ﴿سعد بن بحير﴾

[Sa'd b. Bahîr] b. Mu'âviye b. Nüfeyl b. Sedûs b. Abdümenâf b. Ebû Üsâme b. Sahme b. Sa'd b. Abdullah b. Kudâd[180] b. Sa'lebe b. Mu'âviye b. Zeyd b. el-Gavs b. Becîle. Becîle, Ümmü'l-Gavs bt. Nebt b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân'dır. Becîle bt. Sa'b b. Sa'd el-Aşîre ise Mezhic kabilesine mensuptur ki, bu aşiret onun adıyla bilinir.

Sa'd b. Bahîr'in annesi, Ensâr'dan Amr b. Avfoğulları'na mensup Habte bt. Mâlik'tir. Sa'd, sadece annesiyle bilinirdi. Ona *"Sa'd b. Habte"* denirdi. Onlar Amr b. Avfoğulları'nın içinde yer alan müttefiklerdi.

[178] Nisa, 4: 22.
[179] Nisa, 4. 19.
[180] Bu isim (Kudâd -قداد), III. Ahmed nüshasında "Kuzâz-قذاذ" diye geçmektedir.

Bize Muhammed b. Simâ'a haber verdi; dedi ki: Bize Kadı Ebû Yusuf Ya'kûb b. İbrahim haber verdi. O Osman b. Abdullah b. Zeyd b. Câriye'den, o amcası Ömer b. Zeyd b. Câriye'den, o da [Ömer'in] babası Zeyd b. Câriye'den şöyle dediğini haber verdi:

Peygamber (sas), Uhud günü yedi kişinin yaşını küçük bulmuş ve onları geri çevirmişti: Abdullah b. Ömer, Zeyd b. Erkam, el-Berâ b. Âzib, Ebû Sa'îd el-Hudrî, Câbir b. Abdullah -ki bu kendisinden hadis rivayet edilen kişi değildir.- Zeyd b. Hârise ve Sa'd b. Habte.

Bize Muhammed haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Yusuf anlattı; dedi ki: Bize Eyyûb b. en-Nu'mân anlattı; dedi ki:

Sa'd b. Habte'nin cenaze namazına şahit oldum. Zeyd b. Erkam, onun cenaze namazını beş tekbirle kıldırdı.

Yine bize Hişâm b. Muhambmed b. es-Sâib el-Kelbî, sözünü ettiğimiz Sa'd b. Habte'nin nesebiyle ilgili olarak babasının şöyle dediğini haber verdi:

Huneys b. Sa'd b. Habte, onun çocuklarından biridir. Bu şahıs, *Kûfe*'deki "Huneys'in Cuhârsûc Meydanı"[181] adlı kavşağın kendisine nispet edildiği kişidir. *Deyrülcemâcim*[182] savaşında, Abdurrahman b. Muhammed b. el-Eş'as ile beraber mevâlinin başında bulunduğu için kendisine "Mevâlinin Huneys'i" denilmişti. Sa'd b. Habte'nin neslinden gelen diğer bir torunu, adı Ya'kûb b. İbrahim b. Habîb b. Sa'd b. Habte olan Kadı Ebû Yusuf'tur.

970. Abdullah b. Eslem ﴿عبد الله بن أسلم﴾

[Abdullah b. Eslem] b. Zeyd b. Beyhân b. Âmir b. Mâlik b. Âmir b. Üneyf b. Cüşem b. Temîm b. Avzümenât b. Nâc b. Temîm b. Erâşe b. Âmir b. Abîle b. Kısmîl b. Ferân b. Belî. Ensâr'dan Amr b. Avfoğulları'nın müttefikidir. Ağacın altında [*Hudeybiye*'de Rıdvân biatinde] Allah Resûlü'ne (sas) biat etmişti.

[181] Asıl nüshada bu kelime "Şuhârsûc" diye geçmektedir. Ben, İbn Abdülberr'in *İsti'âb*'ındaki imlayı tercih ettim. Orada bu kelime Arapça olarak şöyle açıklanmaktadır: Cuhârsûc, dört yol ayrımının bulunduğu kare şeklindeki bir meydandır.

[182] Haccâc ile Abdurrahman b. Muhammed b. el-Eş'as arasında H. 82-83/M. 701-702 yılında cereyan eden savaştır. Savaşın galibi Haccâc olmuştu (M).

971. Abdullah b. Sayfî ﴿عبد الله بن صيفى﴾

[Abdullah b. Sayfî] b. Vebre b. Sa'lebe b. Ganm b. Sürey b. Seleme b. Üneyf b. Cüşem. Ensâr'dan Amr b. Avfoğulları'nın müttefikidir. Ağacın altında [*Hudeybiye*'de Rıdvân biatinde] Allah Resûlü'ne (sas) biat etmişti.

HAZREC'İN BENÎ MÂLİK B. NECCÂR B. SA'LEBE B. AMR B. EL-HAZREC KOLUNDAN OLANLAR

Bunların içinde bu tabakaya giren birçok kişi mevcuttur.

972. Zeyd b. Sâbit ﴿زيد بن ثابت﴾

[Zeyd b. Sâbit] b. ed-Dahhâk b. Zeyd b. Levzân b. Amr b. Abd b. Avf b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr. Annesi Adî b. en-Neccâroğulları'ndan en-Nevâr bt. Mâlik b. Sırme b. Mâlik b. Adî b. Âmir'dir. [Zeyd'in babası] Sâbit b. ed-Dahhâk, *Bu'âs*[183] savaşında öldürüldü.

Zeyd b. Sâbit'in Çocukları:

1-Sa'îd: Zeyd, künyesini bundan almıştı. Annesi, Ümmü Cemîl bt. el-Muhavvil[184] b. Büceyd b. Ebû Kays b. Amr b. Nasr[185] b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'dir.

2-Sa'd

3-Hârice

4-Süleyman

5-Yahya

6-Umâre: Çocukken ölmüştür.

---

[183] Bu'as, Medine civarında bir yerdir. Cahiliye döneminde orada Evs ile Hazrec kabileleri arasında birçok savaş cereyan etmişti.

[184] Bu isim (el-Muhavvil), III. Ahmed nüshasında da noktasız ha iledir. İbn Sa'd'dan nakil yapan el-Mizzî'ye göre ise noktalı ha (المخويل) iledir.

[185] Bu isim (Nasr) III. Ahmed nüshasında da sad harfi iledir. İbn Sa'd'dan nakil yapan el-Mizzî'ye göre ise dad (النضر) harfi iledir.

7-İsmail

8-Es'ad: Çocukken ölmüştür.

9-Ubâde

10-İshâk

11-Ümmü İshâk

12-Hasene

13-Amre

14-Ümmü Külsûm

Son on üç çocuğun annesi Cemîle'dir ki, nesebi şöyledir: Ümmü Sa'd bt. Sa'd b. er-Rebî b. Amr b. Ebû Züheyr b. İmruülkays b. Mâlik b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec.

15-İbrahim

16-Muhammed

17-Abdurrahman

18-Ümmü Hasan

Son dördünün annesi Amîre bt. Mu'âz b. Enes b. Kays b. Ubeyd b. Zeyd b. Mu'âviye b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır.

19-Abdurrahman

20-Zeyd

21-Ubeydullah

22-Ümmü Külsûm: Annesi ümmü veleddir.

23-Selît

24-İmrân

25-el-Hâris

26-Sâbit

27-Karîbe

28-Ümmü Muhammed: Annesi ümmü veleddir.

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî haber verdi; dedi ki: Bize Hârice b. Abdullah anlattı. O Sa'd b. Abdurrahman'dan, o da Âmir b. Sa'd b. Ebû Vakkâs'dan rivayet ettiği bir sözde şunu nakletti:

Zeyd b. Sâbit'in künyesi *"Ebû Sa'îd"* idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. Muhammed b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürâre anlattı. O da Yahya b. Abdullah b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürâre'den şöyle dediğini rivayet etti: Zeyd b. Sâbit dedi ki:

Ben altı yaşında iken Allah Resûlü'nün (sas) hicretinden beş yıl öncesine tekabül eden *Bu'âs* olayı meydana gelmişti. Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye geldiğinde ben on bir yaşındaydım. Allah Resûlü'ne (sas) götürüldüm. "İşte bu, Hazrec kabilesinden bir delikanlıdır. On altı sure ezberlemiş." dediler. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katılmadım; ama *Hendek* savaşına katıldım.

Bize Muhammed b. Ömer ve Muhammed b. Mu'âviye haber verdiler; dediler ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O babasından, o da Hârice b. Zeyd b. Sâbit'ten, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye geldiğinde ona götürüldüm. Ona benim hakkımda "Ey Allah'ın Resûlü! İşte bu Neccâroğulları'ndan bir delikanlıdır. On altı sure ezberlemiş." denildi. Allah Resûlü (sas) bana Yahudilerin yazısını[186] öğrenmemi emretti ve buyurdu ki: *"Onların yazdırdığım yazılı belgeyi*[187] *değiştirmeyeceklerinden emin değilim."* Bunun üzerine ben de on küsur gecede onların yazısını öğrendim.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Muhammed b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürâre anlattı. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Zeyd b. Sâbit, *Mâsike* medreselerinde[188] [Yahudilerin yazısını öğrenmek amacıyla] ilim tahsil etti. Onların yazısını on beş günde öğrendi.

---

[186] "Yahudilerin yazısı" diye çevirdiğimiz "kitabü'l-Yehûd" ifadesinden kanaatimizce "onların alfebesi, o alfabeyle yazı yazılması ve yazılı metinlerin okunması" kast edilmektedir (M).

[187] "Yazılı belge" diye çevirmeyi tercih ettiğimiz "kitab" kelimesi daha ziyade "mektup" anlamında kullanılmaktadır. Ancak karşılıklı anlaşmalardaki yazılı metinleri de kapsaması için bu çeviriyi tercih ettik (M).

[188] Mâsike, Medine'de yaşayan Yahudi kabilelerinden birinin adıdır. "Benî Mâsike" diye anılan bu kabilenin çocuklara okuma-yazma ve Tevrat'ın öğretildiği okullarına "Medârisu Mâsike/Mâsike Medreseleri" adı verilmiştir (M).

Artık onların [yazılı belgelerde] tahrif ettikleri ve değiştirdikleri şeyleri biliyordu.

Bize Yahya b. İsa er-Remlî haber verdi; dedi ki: Bana el-A'meş anlattı. O Sâbit b. Ubeyd'den, o da Zeyd b. Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) bana dedi ki: *"Bana bazı kimselerden mektuplar geliyor. Onları herkesin okumasını istemiyorum. Sen İbrani-ya da Süryani dedi.- yazısını öğrenebilir misin?"* Ben de "Evet!" dedim ve o yazıyı on yedi gecede öğrendim.

Bize İsmail b. Ebân el-Verrâk haber verdi; dedi ki: Bize Anbese b. Abdurrahman el-Kureşî anlattı. O Muhammed b. Zâdân'dan, o Ümmü Sa'd'dan, o da Zeyd b. Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü'nün (sas) huzuruna girdim. Bazı ihtiyaçlarından dolayı [hangisini tedarik edeceği konusunda kararsız ve] canı sıkılmış bir vaziyette idi. Şöyle buyurdu: *"Kalemi kulağının üstüne koy! Bu davranış, unutan kimsenin hafızasını toplamasına en çok yardımcı olan şeydir."*

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. Yine bize Affân b. Müslim haber verdi. O da Vüheyb'den haber verdi. Hepsi [Süfyân ile Vüheyb], Hâlid el-Hazzâ'dan, o Ebû Kılâbe'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) buyurdu ki: *"Onların [Sahabe] içinde feraizi [miras hukukunu] en iyi bilen Zeyd'dir."*

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) bana *"Bak! Mescid'de kimi görüyorsun?"* dedi. Ben de baktım. Bir de ne göreyim, Zeyd b. Sâbit! Onu çağırdım. Hurma yediler, su içtiler ve namaza çıktılar.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Zeyd b. Sâbit her iki yazıyı da yazıyordu: Arapça ve İbranice yazı. Zeyd b. Sâbit'in Allah Resûlü (sas) ile beraber katıldığı ilk sefer *Hendek* savaşıdır. O zaman, on beş yaşındaydı ve Müslümanlarla beraber toprak taşıyanlardandı. Allah Resûlü (sas) onun hakkında şöyle buyurmuştu: *"Gerçekten o ne güzel bir delikanlı!"*

O gün [Hendek günü] onun gözleri uykuya yenik düştü; o da uyudu. Akabinde Umâre b. Hazm geldi ve fark ettirmeden onun silahını aldı.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) Zeyd'e *"Ey uykucu! Uyudun ve sonunda silahın da gitti."* dedi. Allah Resûlü (sas) sözlerine şöyle devam etti: *"Bu delikanlının silahı hakkında bilgisi olan var mı?"* Umâre b. Hazm, "Ey Allah'ın Resûlü! Onu ben aldım." dedi ve silahı ona geri verdi. O gün Allah Resûlü (sas) *"Müminin korkutulmasını ya da onun ister şakayla isterse gerçekten olsun malının alınmasını"* yasakladı.

Tebûk seferinde Mâlik b. en-Neccâroğulları'nın sancağı Umâre b. Hazm'da idi. Allah Resûlü (sas) ona yetişti; sancağı ondan alıp Zeyd b. Sâbit'e verdi. Bunun üzerine Umâre, "Benden sana [kötü bir] şey mi ulaştı?" dedi. Allah Resûlü (sas) cevaben şöyle dedi: *"Hayır. Ancak Kur'ân, öne geçmeye vesile olur. Zeyd, Kur'ân'ı senden daha fazla almıştır."*

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd anlattı; dedi ki: Bize el-Haccâc b. Ertât anlattı. O da Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, Zeyd b. Sâbit'i kadılıkla görevlendirdi ve ona [bu görevden dolayı] yiyecek tayin ve takdir etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O babasından, o Hârice b. Zeyd'den, o da Zeyd b. Sâbit'ten şunu rivayet etti:

Zeyd, kendisine biat edildikten sonra Mu'âviye'ye, "Allah'ın kulu, müminlerin Emiri Mu'âviye'ye!" diye başlayıp "Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun!" diye biten bir mektup yazdı.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî ve Hallâd b. Yahya haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân anlattı. O İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da eş-Şa'bî'den şunu rivayet etti:

Mervân, Zeyd b. Sâbit'i çağırdı ve perde arkasında bir grup adamı oturttu. O, ona soru soruyor, perde arkasındakiler de yazıyordu. Zeyd onların varlığını hissetti ve şöyle dedi: "Ey Mervân! Vefasızlık, öyle mi? Ben sadece kendi ictihadımla konuşuyorum."

Bize Şihâb b. Abbâd el-Abdî haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Humeyd er-Rüâsî anlattı. O İsmail'den, o da Âmir'den şöyle dediğini rivayet etti:

İnsanlar Zeyd b. Sâbit'e gelip bir takım sorular soruyorlar ve [onun ağzından çıkan] her şeyi yazıyorlardı. İhtiyaç duydukları şeyleri yazdıklarında şöyle dediler: "Allah'a yemin olsun ki, biz bunları bilseydik mutlaka

yapardık." Ona geldiler ve bu sözü ilettiler. Bunun üzerine Zeyd, "Vefasızlık, öyle mi? Belki size söylediğim şeyler yanlıştır! Ben sadece size kendi ictihadımla söz söylüyorum." dedi. [Âmir] dedi ki: Onlar yazdıklarını alıp imha ettiler.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve el-Hasan b. Musa haber verdiler; dediler ki: Bize Züheyr b. Mu'âviye anlattı. O Ebû İshâk'tan, o da Mesrûk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Medine'ye geldim. Orada ilimde derinleşmiş kişilerden Zeyd b. Sâbit ile karşılaştım.

Bize Affân b. Müslim ve Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be haber verdi. O da Ebû İshâk'ın Mesrûk'u şunları söylerken duyduğunu rivayet etti:

Medine'ye geldim. Allah Resûlü'nün (sas) sahâbîlerini soruşturdum. Bir de ne göreyim, ilimde derinleşenlerden Zeyd b. Sâbit!

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr anlattı. O Ebû Seleme'den, o da İbn Abbâs'tan şunu rivayet etti:

İbn Abbâs, Zeyd b. Sâbit'in [bineğine binmesi için eğerin] üzengisini tutmuş, o da "Ey Allah Resûlü'nün (sas) amcasının oğlu, uzaklaş!" deyince İbn Abbâs "Biz âlimlerimize ve büyüklerimize böyle davranırız." demiş.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize nar satıcısı Rezîn anlattı. O da eş-Şa'bî'den şunu rivayet etti:

Zeyd b. Sâbit, annesinin [cenaze namazını kıldırırken] üzerine beş tekbir getirdi ve ona hiçbir hayrı çok görmedi. Sonra bineği getirildi. İbn Abbâs, Zeyd b. Sâbit'in [bineğine binmesi için eğerin] üzengisini tuttu. Zeyd ona "Bırak şunu!" deyince, o da cevaben "Biz büyük âlimlerimize böyle davranırız." dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Muhammed b. Abdullah b. el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Musa b. Ali anlattı; dedi ki: Babamı duydum, şöyle dedi:

Şayet bir adam gelip de Zeyd b. Sâbit'e bir şey sorarsa, o da ona "Allah bu hükmü indirdi mi? [Bunu yarattı mı? Bu olay gerçekten vuku buldu mu?]" diye sorar [ve adamın doğru söylediğine dair yemin etmesini isterdi]. Adam şayet [yemin ederek], "Allah bu hükmü indirdi [bu olay meydana geldi]." derse ona sorduğu hususla ilgili fetvayı verirdi. Şayet adam yemin etmezse [fetva vermez ve] onu terk ederdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize ed-Dahhâk b. Osman anlattı. O Abdullah b. Hârice b. Zeyd b. Sâbit'ten, o babasından, o da Zeyd b. Sâbit'ten şöyle dediğini anlattı. Yine bize Ma'mer b. Râşid ve Muhammed b. Abdullah haber verdi. O ez-Zührî'den, o da Ubeyd b. es-Sebbâk'tan, o da Zeyd b. Sâbit'ten şöyle dediğini haber verdi:

Yemâme savaşına katılanlar öldürüldüklerinde Ebû Bekir es-Sıddîk bana haber gönderip dedi ki: "Öldürülme olayları Kur'ân hafızı olan insanlar arasında oldukça arttı. Ben Kur'ân'ın çoğunun kaybolup gitmesinden korkuyorum. Senin Kur'ân ayetlerini toplamanın [iyi olacağını] düşünüyorum. Sen genç, akıllı ve itham etmediğimiz bir kişisin. Allah Resûlü (sas) için vahiy yazıyordun. Kur'ân ayetlerini araştırıp bul ve onları bir araya topla!" Zeyd devamla dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki, şayet Ebû Bekir bana bir dağı taşıma görevi verse, ben de onun her taşını teker teker taşısaydım bana bu emrettiği şeyden daha ağır gelmezdi. Kalktım ve Kur'ân ayetlerini aramaya koyuldum. Onları deri parçalarından, hurma yapraklarından, geniş kürek kemiklerinden ve insanların hafızalarından topladım. Tevbe suresinin sonundaki ***'Size hemcinsinizden aziz olan bir Peygamber geldi. Sıkıntıya düşmeniz ona ağır gelir.'***[189] ayetini Huzeyme b. Sâbit'in yanında buldum.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mahreme b. Bükeyr anlattı. O babasından, o Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'ten, o da [Umâre'nin] babasından şöyle dediğini rivayet etti:

O ayeti [Tevbe 9/128], Ömer b. el-Hattâb'a ve Zeyd b. Sâbit'e götürdüm. Zeyd, "Sana [bu ayetin Kur'ân'dan olduğuna dair] kim şahitlik edecek?" dedi. Ben de "Hayır, vallahi bilmiyorum." dedim. Bunun üzerine Ömer, "Ben bu konuda ona şahitlik ederim." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O Hişâm b. Urve'den, o da [Hişâm'ın] babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Yemâme savaşma katılanlar öldürüldüğünde Ebû Bekir es-Sıddîk, Ömer b. el-Hattâb ile Zeyd b. Sâbit'e şu emri verdi: "Mescid'in kapısında oturun! Kur'ân'dan sizin bilmediğiniz bir ayeti getiren ve buna dair iki erkek şahidi olan herkesin getirdiğini kabul edin!" Bu emir, Allah Resûlü'nün

[189] Tevbe, 9/128.

(sas) sahâbîlerinden Kur'ân'ı ezberlermiş olan kişilerin *Yemâme*'de öldürülmesinden dolayı verildi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer b. Râşid ve Muhammed b. Abdullah anlattı. Onlar ez-Zührî'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini anlattı:

Osman b. Affân, Zeyd b. Sâbit'e, Sa'îd b. el-Âs'a, Abdullah b. ez-Zübeyr'e ve Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm'a Kur'ân Mushaflarını [bir daha gözden geçirerek yeniden] yazmalarını emretti ve onlara şöyle dedi: "Siz ve Zeyd b. Sâbit, Kur'ân'dan bir kelimenin Arapçası konusunda görüş ayrılığına düşerseniz onu Kureyş lehçesine göre yazın! Çünkü Kur'ân, Kureyş lehçesiyle inmiştir." Onlar "et-tâbût" kelimesinde ihtilafa düştüler. Heyetteki Kureyşli üyeleri bunun "et-tâbût", Zeyd b. Sâbit "et-tâbûh" olduğunu söyledi. Bunun üzerine meseleyi Osman b. Affân'a arz ettiler. O da "Onu Kureyş'in söylediği gibi 'et-tâbût' diye yazın! Çünkü Kur'ân onların lehçesiyle inmiştir."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ömer b. Anbese b. Abdullah b. Anbese anlattı. O Muhammed b. Abdullah b. Amr'dan, o da Atâ'dan şunu rivayet etti:

Osman b. Affân, Mushaf'taki Kur'ân'ı yeniden yazdırmak isteyince [bu görevi üstlenmesi için] Übey b. Ka'b'a haber gönderdi. Bunun üzerine Übey, Zeyd b. Sâbit'e yazdırıyor; Zeyd yazıyor; yanında bulunan Sa'îd b. el-Âs da Arapçaya uygunluğunu kontrol ediyordu. Dolayısıyla [şu anda elimizde mevcut olan] bu Mushaf, Übey ile Zeyd'in kıraatine göredir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hüşeym anlattı. O el-Muğîre'den, o da Mücâhid'den şunu rivayet etti:

Osman, Übey'e emir verdi: O yazdırıyor, Zeyd b. Sâbit yazıyor, Sa'îd b. el-Âs ile Abdurrahman b. el-Hâris de Arapçaya uygunluğunu kontrol ediyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O babasından, o Hârice b. Zeyd'den, o da Zeyd b. Sâbit'ten şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, [sefer için çıktığında] Zeyd'i *Medine*'de vekil olarak bırakıyordu. Dönüşünde ona hurma bahçesi tahsis etmediği bir sefer

hemen hemen yok gibidir. Ebü'z-Zinâd dedi ki: Esâvîf'in[190] Ömer'in Zeyd'e tahsis ettiği topraklardan olduğunu konuşurduk.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O babasından ve İbrahim b. Yahya b. Zeyd b. Sâbit'ten şöyle dediklerini anlattı:

Osman kuşatıldığı zaman Zeyd b. Sâbit geldi ve evinde onun huzuruna girdi. Osman ona "Senin dışarıda olman, benim için burada olmandan daha hayırlıdır. Beni müdafaa et!" dedi. Bunun üzerine Zeyd dışarı çıktı. İnsanları geri çeviriyor, insanlarla onun hakkında konuşuyordu. Böylelikle onun sözünden dolayı Ensâr'dan bir kısım insanlar [kuşatmaya gitmekten vazgeçerek] geri döndü. Zeyd şöyle diyordu: "Ey Ensâr! Allah'ın [dininin] -ikinci kez- yardımcıları olun! Osman'a yardım edin! Allah'a yemin ederim ki, onun kanının dökülmesi kesinlikle haramdır." Akabinde Ensâr'dan bazı kimselerle beraber Ebû Hanne el-Mâzinî geldi ve "Seninle beraber hiçbir işimiz iflah olmaz." dedi. Aralarında bir takım konuşmalar geçtikten sonra Ebû Hanne, Zeyd b. Sâbit'in yakasına yapıştı ve yanındakilerle beraber onu çekmeye başladı. Ensâr'dan bir grup onların yanından geçti. Bunları gördüklerinde Zeyd'i serbest bıraktılar. Onlardan bir adam, Ebû Hanne'ye şöyle diyordu: "Sen bunu, şayet geceleyin ölse babandan sana ne miras kaldığını [ondan daha iyi bilen bir kişi olmadığı için] bilemeyeceğin bir adama mı yapıyorsun?"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mücemmi b. Ya'kûb anlattı. O da Sa'îd b. Abdurrahman b. Rukeyş'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. Avfoğulları Osman'a karşı toplanmışlardı. Zeyd b. Sâbit ise onu savunuyordu. Onlardan biri Zeyd'e, "Sana engel olan şey nedir? Vallahi Hazrec kabilesinden Acve[191] cinsi dal budak salmış hurma ağaçları olan kimsenin malı, senin malına göre ne kadar da azdır!" deyince Zeyd b. Sâbit de, "Kendi malımla satın aldım. Halifem Ömer b. el-Hattâb bana arazi tahsis etti. Halifem Osman b. Affân bana arazi tahsis etti." dedi. Bu sefer o adam Zeyd'e şöyle dedi: "Ömer b. el-Hattâb sana 20.000 dinar mı verdi?" Zeyd buna şu cevabı verdi: "Hayır! Ama Ömer [sefer için çıktığında] beni

[190] Esâvîf ya da bazı kaynaklarda geçtiği şekliyle Esvâf, Medine civarında bir mevkidir (M).
[191] Acve, Medine'de yetişen en iyi cins hurmadır (M).

Medine'de vekil olarak bırakıyordu. Vallahi o dışarıdan her dönüşünde bana mutlaka bir hurma bahçesi tahsis ederdi."

Bize Abdullah b. İdris haber verdi. O Hişâm b. Hassân'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den şöyle dediğini haber verdi:

Osman mahsurken Zeyd b. Sâbit, Ensâr'dan 300 kişiyle beraber geldi. Osman'ın huzuruna girdi ve şöyle dedi: "İşte kapıda Ensâr! 'İkinci kez Allah'ın [dinine] yardım etmek için geldik.' diyorlar." Bunun üzerine Osman, "Savaş mı? Asla!" dedi.

Bize Enes b. Iyâd el-Leysî haber verdi. O Yunus b. Yezîd'den, o İbn Şihâb'dan, o da Hârice b. Zeyd b. Sâbit'ten şunu rivayet etti:

Zeyd b. Sâbit, idrarını tutamıyordu. [İlk zamanlar] ondan korunuyordu. Rahatsızlığı artınca idrarını salıveriyordu. Ondan dolayı sadece namaz vaktinde abdest alıyor ve idrarı aksa bile aldırış etmiyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Zeyd b. Sâbit'in mevlası Zeyd b. es-Sâib haber verdi. O da İsmail b. Zeyd b. Sâbit'ten şöyle dediğini haber verdi: Bana ailemizin fertlerinden biri haber verdi; dedi ki:

Zeyd'in meşrubat içtiği kaplar içinde kendisine cam kâselerden daha sevimli olan bir kap yoktu.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Zeyd b. Sâbit, oğlu İsmail kendisinden daha hiçbir şey duymayacak kadar küçükken öldü.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bana el-A'meş anlattı. O da Sâbit b. Ubeyd'in şöyle dediğini haber verdi:

Zeyd b. Sâbit, evinde insanların en mülayimi; insanların arasına çıktığında ise onların en vakarlısı idi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Sîrîn anlattı; dedi ki:

Zeyd b. Sâbit, Cuma namazına gitmek üzere çıktı. İnsanlar geri dönerek onu karşıladılar. Bunun üzerine o bir eve girdi. Bu davranışının sebebi sorulunca da "İnsanlardan utanmayan Allah'tan utanmaz." dedi.

Bize Muhammed b. Mu'âviye en-Neysâbûrî haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebü'z-Zinâd anlattı. O babasından, o da Hârice b. Zeyd'den şunu rivayet etti:

Zeyd b. Sâbit, cemaate insanlar rükûda iken yetişti. Onları savuşturup safın içine dahil oldu.

Bize Muhammed b. Mu'âviye en-Neysâbûrî haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebü'z-Zinâd anlattı. O Zeyd b. Sâbit'in mevlası Abdülmelik b. Vüheyb'den, o da Zeyd b. Sâbit'ten şunu rivayet etti:

Kendisi Mâbûrâ adında Mecusi olan genç bir kölesini azat etmiş.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İsmail b. Mus'ab anlattı. O İbrahim b. Yahya'dan, o da Hârice b. Zeyd'den şöyle dediğini haber verdi:

Babam Zeyd b. Sâbit, [günün sonunda] güneş sararmadan önce vefat etti. Benim görüşüm yarın sabahtan önce defnedilmesiydi. Ensâr'dan sahâbîler geldiler ve "İnsanların toplanması için o sadece gündüz defnedilebilir." dediler. Derken Mervân bu sesleri duydu. Çıkıp yürüdü ve nihayet bana gelip şöyle dedi: "Benim kesin kararım onun sabah olduğu zaman defnedilmesidir." Sabah olduğunda onu, birincisinde su ile, ikincisinde su ve sidr ile, üçüncüsünde kâfûr ile olmak üzere üç defa yıkadık; üç giysi ile kefenledik. Kefenlerden birisi Mu'âviye'nin kendisine giydirdiği bir hırka idi. Onun cenaze namazını güneş doğduktan sonra kıldık. Cenaze namazını Mervân b. el-Hakem kıldırdı ve kurbanlık develer gönderdi. Bunlar kesildi, insanlara ikram edip yedirdik. Kadınlar [bizim 'bağırıp çağırarak ağlamayın!' uyarımızı dinlemediler ve] bize galip geldiler. Dolayısıyla üç gün boyunca ağladılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Taşradan konuk olarak gelen kadınlarla *Medine*'de Ensâr'dan olan hanımlar [cenaze evine] geldiler. [Zeyd'in oğlu] Hârice, şöyle diyerek onlara Allah'ı hatırlatıp durdu: "Ona ağlamayın!" Onlar ise [onun bu uyarısına karşılık] "Bu hususta senin sözünü dinlemiyoruz. Kesinlikle ona üç gün ağlayacağız." dediler. Sonuç olarak onlar Hârice'yi yendiler ve üç gün boyunca ağladılar. Hârice ise "Yemek verin!" dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Zeyd b. Sâbit, elli altı yaşındayken 45 yılında *Medine*'de öldü. Onun cenaze namazını Mervân b. el-Hakem kıldırdı. Muhammed b. Ömer'den bir başkası "Zeyd, 51 ya da 52 yılında öldü." dedi. Bir diğeri ise "55 yılında öldü." dedi. İşte onlar, onun ölüm tarihinde böyle görüş ayrılığına düştüler. Allah en iyisini bilir.

Bize Yahya b. Abbâd, Affân b. Müslim, Kesîr b. Hişâm ve Musa b. İsmail haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Ammâr b. Ebû Ammâr haber verdi; dedi ki:

Zeyd b. Sâbit öldüğü zaman bir köşkün gölgesinde İbn Abbâs'ın yanında oturduk. İbn Abbâs şöyle dedi: "İşte ilmin kaybolması böyle bir şeydir. Bugün çok fazla olan bir ilim [sahibi] öldü."

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O da Yahya b. Sa'îd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Zeyd b. Sâbit öldüğü zaman Ebû Hüreyre şöyle dedi: "Bu ümmetin derin âlimi öldü. Umulur ki, Allah İbn Abbâs'ı onun halefi yapar."

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O da Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Zeyd b. Sâbit ölüp de defnedildiği zaman İbn Abbâs şöyle dedi: "İşte ilim böyle gidiyor."

Bize Hevze b. Halîfe haber verdi; dedi ki: Bize Avf anlattı; dedi ki:

Zeyd b. Sâbit defnedildiği zaman İbn Abbâs'ın eliyle onun kabrine işaret ederek şöyle dediği bana ulaştı: "İşte ilim böyle gidiyor. Kendisinden başkasının bilmediği şeyi bilen kişi ölüyor ve böylelikle onun beraberindeki [ilim] de gidiyor."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Zeyd b. Sâbit, Ebû Bekir'den, Ömer'den ve Osman'dan rivayette bulunmuştur.

973. Kays b. Kahd ﴿قيس بن قهد﴾

[Kays b. Kahd] b. Kays b. Sa'lebe b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr. Annesi, Adî b. en-Neccâroğulları'ndan Selmâ bt. Râfi b. en-Nu'mân b. Zeyd b. Lebîd b. Hıdâş'dır.

Kays b. Kahd'ın Çocukları:

1-Zürâre: *Yemâme* günü şehit olmuştur.

2-Ebü'l-Verd: İsmi Es'ad'dır.

3-Mes'ûd

4-Sa'd: Buna "el-Müsellem" de denirdi.

5-Kays b. Kays

6-Havle bt. Kays

7-Mübâyi'a: Bununla Hamza b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay evlenmiştir. Bu evlilikten "Ya'lâ" ve "Umâre" adında iki çocuğu olmuştur.

974. Kays b. Amr ﴿قيس بن عمرو﴾

[Kays b. Amr] b. Sehl b. Sa'lebe b. el-Hâris b. Zeyd b. Sa'lebe b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr. Annesi, Adî b. en-Neccâroğulları'ndan Ümmü Âmir bt. Hâlid b. el-Haşhâş b. Mâlik b. Adî b. Âmir'dir.

Kays b. Amr'ın Çocukları:

1-Sa'îd

2-Es'ad

3-eş-Şemûs

Bu üçünün annesi, Mâzin b. en-Neccâroğulları'ndan Zeyneb bt. el-Hubâb b. el-Hâris b. Amr b. Avf b. Mebzûl'dur. Yahya, Sa'd ve Abdurabbih, Sa'îd b. Kays'ın çocuklarıdır. Bunların annesi ümmü veleddir.

Bunlar muhaddis ve fakih olan kimselerdi. İbn Sa'îd, Ebû Ca'fer el-Mansûr'un hilafetinde *Kûfe*'de kadılık görevini üstlenmişti ve orada kadı iken öldü. Hâşimiye'de Ebû Ca'fer'in *Kûfe* köprüsünün yanında yaptırdığı konağa defnedildi.

975. Sa'd b. Zürâre ﴿سعد بن زرارة﴾

[Sa'd b. Zürâre] b. Udus b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr. Annesi, Su'âd bt. Râfi b. Mu'âviye b. Ubeyd b. el-Ebhar b. Avf b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir. Müslüman olmuş; ancak dini konusunda tenkide maruz kalmıştır. Bu kişi aynı zamanda Neccâroğulları'nın seçkini olan Ebû Ümâme Es'ad b. Zürâre'nin kardeşidir.

Sa'd b. Zürâre'nin "Abdurrahman" adında oğlu oldu. Bu oğlunun annesi Üneyse bt. el-Kâtib b. Kays b. Avrâ b. Harâm b. Cündüb b. Âmir b.

Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır. Abdurrahman b. Sa'd'ın Amre bt. Abdurrahman isimli bir kızı vardır. Annesi, Sâlime bt. Hakîm b. Hâşim b. Kavâle'dir. Âişe'den hadis rivayet eden Amre ise Ümmü Ebü'r-Ricâl Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah b. Hârise b. en-Nu'mân'dır.

976. Amr b. Hazm ﴿عمرو بن حزم﴾

[Amr b. Hazm] b. Zeyd b. Levzân b. Amr b. Abduavf b. Ganm Mâlik b. en-Neccâr. Annesi Sâ'ideoğullarından Hâlide bt. Ebû Enes b. Sinân b. Vehb b. Levzân'dır.

Amr b. Hazm'ın Çocukları:

1-Muhammed: *Harre* savaşında öldürülmüştür.

2-Ümmü ... [192]

Bu ikisinin annesi Sâ'ideoğulları'nın antlaşmalısı olan Gassânoğulları'ndan Amre bt. Abdullah b. el-Hâris b. Cemmâz'dır.

3-Umâre: Annesi, Leysoğullarından Sâlime bt. Hakîm b. Hişâm b. Halef b. Kavâle b. Tarîf'dir.

4-Hâlid

5-Hâlide

Son ikisinin annesi Kinde kabilesinden Kebşe bt. Huneys b. Şecere b. el-Hâris b. Mu'âviye b. Rebî'a b. el-Hâris b. Mu'âviye el-Hâris b. Sevr b. Müretti'dir.

6-Abdullah: Annesi, ümmü veleddir.

7-Mu'âviye

8-Süleyman

9-Hârise

10-Habîbe

11-Meymûne

[192] Buradaki kelime açık değildir. Amr'ın çocuklarından birinin künyesinin başı olduğu aşikârdır.

Son beşinin annesi Kinde kabilesinden Sevde bt. Hârise b. Seleme b. Avf'tır.

12- Hafsa: Annesi Amr b. Avfoğullarından Ümmü Bilâl bt. el-Hâris b. Kays b. Heyşe b. el-Hâris'dir.

13-Âmir

14-Ma'mer

15-Hadramâ

16-Nâile

17-Cemîle

Son beşinin annesi, ümmü veleddir.

Amr b. Hazm'ın künyesi "Ebü'd-Dahhâk" idi. Allah Resûlü (sas) onu daha on yedi yaşında iken *Necrânü'l-Yemen*'[193]e vali tayin etti.

Bize Abdullah b. İdris haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Umâre anlattı. O da Ebû Bekir b. Muhammed b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Kendisini *Necrân*'a gönderdiğinde Allah Resûlü'nün (sas) Amr b. Hazm için yazdırdığı belgede şu ifadeler mevcuttu: *"Sadece temiz olan kişi Kur'ân'a dokunsun! Erkek saçını örmüş halde namaz kılmasın! Erkek avret mahalli ile gökyüzü arasında [giysi cinsinden] bir şey olmadığı halde sırtını, baldırlarını ve karnını tek bir elbiseyle sarıp örtmesin! Göz için elli deve, kulak için elli deve diyet gerekir. Şayet burun, kemiğini kapsayacak şekilde [kesilmiş] ise buna diyet gerekir. El için elli deve, ayak için elli deve, onların her bir parmağı için on deve diyet gerekir."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Abdülazîz anlattı; dedi ki: Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'ı şunları söylerken duydum:

Allah Resûlü (sas), Amr b. Hazm'ı o gün daha on yedi yaşında iken *Necrân*'a ve Hârisoğulları'na vali tayin etti. Amr, onların [*Medine*'ye gelen] heyetiyle beraber [yola] çıktı. Onlara Allah Resûlü'nün (sas) sünnetini,

[193] Yemen, Kûfe ve Havrân'da Necrân adıyla bilinen birden fazla yerleşim birimi vardır. Bunları birbirinden ayırmak için Necrân ismi, ait olduğu bölgeye isnat edilerek kullanılır. Necrânü'l-Yemen Mekke ile Yemen arasında, Yemen sınırında yer alan mevkidir (M).

İslâm'ın hükümlerini ve öğretilerini öğretiyor; zekâtlarını topluyordu. Allah Resûlü (sas), ona kendisinden söz aldığı ve emrini bildirdiği bir mektup yazmıştı ki; bu, ilim erbabı arasında meşhur olan bir belgedir.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O Abdullah b. Ebû Bekir b. Hazm'dan, o da babasından şunu rivayet etti:

Abdullah'ın dedesi 700 dirhem karşılığında işlemeli ipek bir elbise satın aldı ve onu giyiyordu.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Amr b. Hazm, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın oğlu Yezîd için biat aldığı zamana kadar yaşadı. Bu olaydan sonra *Medine*'de vefat etti.

977. Ma'mer b. Hazm ﴿معمر بن حزم﴾

[Ma'mer b. Hazm] b. Zeyd b. Levzân b. Amr b. Abduavf b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr. Annesi Sâ'ideoğulları'ndan Hâlide bt. Ebû Enes b. Sinân b. Vehb b. Levzân'dır.

Ma'mer b. Hazm'm "Abdurrahman" adlı bir oğlu oldu. Abdurrahman'ın annesi Nâile bt. Ubeyd b. el-Hur b. Amr b. el-Ca'd b. Avf b. Mebzûl b. Amr b. Ganm b. Mâzin b. en-Neccâr'dır. Ebû Tuvâle, Abdurrahman'ın çocuklarından biridir ki, adı Abdullah b. Abdurrahman b. Ma'mer idi ve Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'm *Medine* kadısıydı. *Medine*'deki bu görevi Ömer b. Abdülazîz'in dönemine kadar devam etmişti.

978. Ebû Ahzem ﴿أبو أخزم﴾

İsmi el-Hâris b. Atîk b. en-Nu'mân b. Amr b. Atîk b. Amr b. Mebzûl'dur. Mebzûl, Âmir b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Ebû Ahzem'in annesi, Cemîle bt. Alkame b. Amr b. Sakf'dır. Sakf'ın adı Ka'b b. Mâlik b. Mebzûl'dur ki, bu şahıs da [az önce belirtildiği gibi] Âmir b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Ebû Ahzem, *Bedir* savaşına katılan Sehl b. Atîk'in kardeşidir. Ebû Ahzem'in en-Nu'mân ve Cemîle adında iki çocuğu oldu. Bunların annesi Cemîle bt. Süveyd b. el-Hâris b. Ka'b b. Avf'tır. Ebû Ahzem, Cisrü Ebû Ubeyd savaşında şehit edildi.

979. et-Tufeyl b. Sa'd ﴿الطفيل بن سعد﴾

[et-Tufeyl b. Sa'd] b. Amr b. es-Sakf. es-Sakf'ın ismi Ka'b b. Mâlik b. Mebzûl'dur. Mebzûl, Âmir b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. et-Tufeyl, Bi'rü Ma'ûne faciasında şehit edildi. Zürriyeti yoktur.

980. Sehl b. Âmir ﴿سهل بن عامر﴾

[Sehl b. Âmir] b. Sa'd b. Amr b. es-Sakf. es-Sakf'ın ismi Ka'b b. Mâlik b. Mebzûl'dur. Mebzûl, Âmir b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Sehl, hicretin 32. ayının başlangıcına takabül eden Safer ayında Bi'rü Ma'ûne faciasında şehit edildi. Zürriyeti yoktur.

981. Ebû Cüheym ﴿أبو جهيم﴾

[Ebû Cüheym] b. el-Hâris b. es-Sımme b. Amr b. Atîk b. Amr b. Mebzûl. Mebzûl, Âmir b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Ebû Cüheym'in annesi, Useyle bt. Ka'b b. Kays b. Ubeyd b. Zeyd b. Mu'âviye b. Amr b. Mebzûl b. en-Neccâr'dır.

Ebû Cüheym, Allah Resûlü'nden (sas) namaz kılan bir adamın önünden geçen adam hakkındaki şu hadisi rivayet eden kişidir: *"Kırk sene beklemesi onun için daha hayırlıydı."*

Bize Abdülazîz b. Abdullah el-Üveysî haber verdi; dedi ki: Bize İbn Lehî'a anlattı; dedi ki: Bize Abdurrahman b. el-A'rec anlattı; dedi ki: İbn Abbâs'ın mevlası Umeyr'in şöyle dediğini duydum:

Peygamber'in (sas) eşi Meymûne'nin mevlası Abdullah b. Yesâr ile birlikte çıktım. Nihayet Ebü'l-Cüheym b. el-Hâris b. es-Sımme el-Ensârî'nin huzuruna vardık. Ebü'l-Cüheym şöyle dedi: "Allah Resûlü (sas) *Cemel*[194] kuyusunun hemen yanıbaşındaki mıntıkaya girdi. Bir adam onunla

[194] Fîrûzâbâdî, deve anlamındaki Cemel kelimesiyle anılan bu kuyu hakkında şunları söyler: Akîk'in sonundaki Cürüf mıntıkasında bulunan meşhur kuyudur. Medine halkının orada malları bulunmaktaydı.

karşılaştı ve ona selam verdi. Ancak Allah Resûlü (sas) onun selamını almadı. Önce duvara gidip yüzünü ve ellerini sürdü; sonra onun selamını aldı."[195]

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes anlattı. O Yahya b. Sa'îd'den, o da Peygamber'in (sas) sahâbîsi Ebû Cüheym el-Ensârî'den şunu rivayet etti:

Kendisi Abdullah b. Amr b. el-Âs ile fitne[196] konusunda konuşmayacağına dair yemin etmiş. Sonra Abdullah b. Amr *Medine*'ye gelmiş; Ebû Cüheym onunla konuşmamış.

982. Kardeşi Sa'd b. el-Hâris ﴿سعد بن الحارث﴾

[Sa'd b. el-Hâris] b. es-Sımme b. Amr. Annesi Ümmü'l-Hakem'dir ki, tam ismi şöyledir: Havle bt. Ukbe b. Râfi b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel.

Sa'd b. el-Hâris'in Çocukları:

1-es-Salt

2-Ümmü't-Tufeyl

Bu ikisinin annesi Cemâl bt. Kays b. Mahreme b. el-Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

3-Amr: Annesi Ümmü Sa'îd bt. Sehl b. Atîk b. Amr b. Mebzûl'dur. Mebzûl, Âmir b. Mâlik b. en-Neccâr'dır.

Sa'd b. el-Hâris, Peygamber'in (sas) sohbetinde bulunmuş; Ali b. Ebû Tâlib ile birlikte *Sıffîn*'e katılmış ve o gün öldürülmüştür.

983. Habîb b. Amr ﴿حبيب بن عمرو﴾

[Habîb b. Amr] b. Mihsan b. Amr b. Atîk b. Amr b. Mebzûl. Mebzûl, Âmir b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Habîb'in annesi Amre b. Hezzâl b. Amr b. Karbûş'dur.

---

[195] Diğer bazı kaynaklardaki açıklamalara göre Allah Resûlü (sas) adam gelmeden önce def-i hacetten gelmiş; tozlu olan duvara ellerini sürüp kollarını ve yüzünü meshederek teyemmüm etmiş ve böylece abdestli olarak adamın selamını almıştır (M).

[196] Buradaki fitne kelimesiyle ashab arasında çıkan ihtilaf kast edilmiş olabilir (M).

984. Kardeşi Ebû Amre ﴿أبو عمرة﴾

İsmi Beşîr b. Amr b. Mihsan b. Atîk'tir. Annesi Kebşe bt. Sâbit b. el-Münzir b. Harâm b. Amr b. Zeydümenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Kebşe, Şair Hassân'ın kız kardeşidir.

Bu kişi Osman b. Affân'dan rivayette bulunan Abdurrahman b. Ebû Amre'dir. Ebû Amre, Ali b. Ebû Tâlib'in (a) yanında katıldığı *Sıffîn* savaşında öldürüldü.

985. Kardeşleri Ebû Ubeyde ﴿أبو عبيدة﴾

[Ebû Ubeyde] b. Amr b. Mihsan b. Atîk. Annesi Kebşe bt. Sâbit b. el-Münzir b. Harâm'dır. Hicrî 36. ayın başına denk gelen Safer ayında Bi'rü Ma'ûne vakasında şehit edildi.

986. Şeddâd b. Evs ﴿شداد بن أوس﴾

[Şeddâd b. Evs] b. Sâbit b. el-Münzir b. Harâm b. Amr b. Zeydümenât b. Âmir b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr. Annesinin adı bize ulaşmadı.

Şeddâd'ın Çocukları:

1-Muhammed

2-Ya'lâ: Şeddâd künyesini bunun adından (Ebû Ya'lâ) almıştır.

3-Kebşe

Bunların annelerinin kim olduğunu bilmiyoruz.

4-Şeddâd: Şair Hassân b. Sâbit'in kardeşinin oğludur. *Filistin*'e göç edip oraya yerleşmiş ve orada 58 yılında Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti döneminde ölmüştür. Öldüğünde 75 yaşındaydı. *Beytülmakdis*'de onun neslinden gelenler mevcuttur. İbadet ve salih amel konusunda gayretliydi. Ka'bü'l-Ahbâr'dan rivayette bulunmuştur.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Ferec b. Fedâle haber verdi. O da Esed b. Vedâ'a'dan şöyle dediğini haber verdi:

Şeddâd b. Evs, yatağında yattığı zaman sanki tavadaki bir hububat tanesi gibi olurdu. "Allahım, gerçekten Cehennem benim uykularımı kaçırıyor." der ve akabinde namaz için kalkardı.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize el-Evzâî anlattı. O da Hassân b. Atıyye'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Şeddâd b. Evs, bir yolculuğu sırasında hizmetçisine "Sofrayı getir de onunla biraz oyalanalım!" dedi. Onun bu sözünü yadırgadım. Bunun üzerine dedi ki: Müslüman olduğum günden beri ölçüp biçmeden söylediğim bir söz olmadı. Şimdi şu söylediğim bir istisna oldu. Onun için onu unutun gitsin! Ama size şimdi söyleyeceğim şu sözü benden alıp hafızanıza kaydedin! Allah Resûlü'nün (sas) şöyle dediğini duydum: *"İnsanlar altın ve gümüş biriktirdikleri zaman siz de şu sözleri [hazine gibi] saklayın ve [söyleyin]: Allah'ım! Senden işte sebat, doğru yolda kararlılık talep ediyorum. Senden nimetine şükretmemi ve sana ibadetin güzeline beni muvaffak kılmanı talep ediyorum. Bildiğin şeylerden hayırlı olanı senden talep ediyorum. Bildiğin şerden sana sığınıyorum. Bildiğin şeylerden dolayı senden beni affetmeni niyaz ediyorum. Şüphesiz ki, sen gaybları ençok bilensin!"*

Bize Yezîd b. Hârûn ve Affân b. Müslim haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Sâbit el-Bünânî ve Ebü'l-Avvâm b. Abdullah b. Büreyde'den şöyle dediklerini rivayet etti:

Şeddâd b. Evs, *Kûfe* halkından arkadaşı olan bazı kimselerle birlikte çıktığı yolculuğunda [hizmetçisine hitaben] "Delikanlı! Soframızı getir! Öğlen yemeği hazır oluncaya kadar ondan bir şeyler atıştırarak oyalanalım!" dedi. Sonra [bu sözü söylediğine pişman oldu ve] dedi ki: "Estağfirullah! -Allah'tan affımı niyaz ederim!- Şundan önce hiçbir söz söylemedim ki, -Yezîd, rivayetinde 'Allah Resûlü'nün (sas) sohbetinde bulunduğum günden beri' dedi. Affân ise rivayetinde 'Allah Resûlü'nden (sas) ayrıldığım günden beri' dedi.- onu ölçüp biçmeden söylemiş olayım." Bunun üzerine arkadaşları ona "Allah sana merhamet etsin! Sen kimsin?" deyince "Ben Şeddâd b. Evs'im." dedi. Onlar bu kez "Senden rica etsek, Allah Resûlü'nden (sas) duyduğun bir şeyi bize nakletmez misin?" dediler. Şeddâd b. Evs bu teklife şu cevabı verdi: "Bana yazı malzemesi olacak bir sayfa ile divit getirin!" Akabinde sözüne şöyle devam etti: Yaz! Allah Resûlü'nün (sas) şöyle dediğini duydum: *"Kim ki, sabah ve akşam vaktine girdiğinde 'Allah'ım!*

Sen benim Rabbimsin. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Beni sen yarattın. Ben senin kulunum ve sana verdiğim söze bağlıyım. Beni affet! Günahları sadece sen affedersin.' derse [bu duayı okuduğu] gününde ya da gecesinde öldüğü takdirde Allah onu affeder ve Cennet'e koyar."

Bize Musa b. Mes'ûd Ebû Huzeyfe en-Nehdî haber verdi; dedi ki: Bize İkrime b. Ammâr anlattı. O Şeddâd b. Abdullah'tan, o da Şeddâd b. Evs'den şunu rivayet etti:

Şeddâd b. Evs bir yolculuğunda hizmetçisine "Şu sofrayı yaklaştır, onunla biraz oyalanalım!" demiş. Ardından şöyle demiş: Bırak! Müslüman olduğumdan beri şundan önce ölçüp biçmeden hiçbir söz söylemedim. Peygamber (sas) böyle demez, şöyle derdi: *"Allahım senden işte sebat, doğru yolda kararlılık talep ediyoruz. Senden nimetine şükretmemizi ve sana ibadetin güzeline bizi muvaffak kılmanı talep ediyoruz. Senden duru kalp, doğru dil [sahibi olmamızı] talep ediyoruz. Bildiğin şeylerin şerrinden sana sığınıyoruz. Bildiğin şeylerden hayırlı olanı senden talep ediyoruz. Şüphesiz ki sen gaybları en çok bilensin."* deyin!

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Sellâm b. Miskîn anlattı; dedi ki: Bize Katâde şunu anlattı:

Şeddâd b. Evs insanlara hutbe verdi. Allah'a hamdedip onu övdükten sonra şöyle dedi: "Ey insanlar, dikkat edin! Dünya şimdi içinde bulunduğumuz belli bir zaman diliminden ibarettir. Onun nimetlerinden iyi kimse de, kötü kimse de yer. Dikkat edin! Ahiret ise istikbalde gelecek olan bir zamandır. O gün sonsuz kudret sahibi Sultan hüküm verecektir. Dikkat edin! Hayır bütün teferruatıyla Cennet'tedir. Şer ise bütün teferruatıyla Cehennem'dedir. Dikkat edin ve bilin ki, kim zerre kadar hayır işlerse onu görecektir. Kim de zerre kadar şer işlerse onu görecektir."

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Mündel anlattı. O Ebû Recâ el-Cezerî'den, o Osman b. Hâlid'den, o da Muhammed b. Müslim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Şeddâd b. Evs -ki kendisinin arkadaşıydı.- dedi ki: Beni evlendirin! Zira Allah Resûlü (sas) bana *"Allah'a bekâr olarak kavuşmamamı"* tavsiye etti.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İbn Uyeyne anlattı; dedi ki: ez-Zührî'nin şöyle dediğini duydum: Bize Mahmûd b. Rebî anlattı; dedi ki:

Şeddâd b. Evs öleceği zaman şöyle dedi: "Ey Arapların ölüm tellalları! Bu ümmet hakkında en çok korktuğum şey, riya ve gizli şehvettir."

987. Mu'âz b. el-Hâris ﴿معاذ بن الحارث﴾

[Mu'âz b. el-Hâris] b. el-Hübâb b. el-Erkam b. Avf b. Vehb b. Amr b. Abduavf b. Mâlik b. en-Neccâr. Annesi ümmü veleddir. Bu şahıs kâri[197] olan Mu'âz'dır. Künyesi *Ebü'l-Hâris*'tir.

Kâri Mu'âz'ın Çocukları:

1-el-Hâris: Annesi Arap'tır.

2-Ömer

3-Abdullah

4-Osman: Nesli devam etmemiştir.

5-Muhammed: Nesli devam etmemiştir.

6-Hamîd: Nesli devam etmemiştir.

7-Sevde

8-Âişe

9-Humeyde

Son üç kızın anneleri, ümmü veled olan farklı câriyelerdir.

Mu'âz, 63 yılının Zilhicce ayında Mu'âviye'nin[198] hilafet döneminde *Harre* savaşında öldürüldü. Ebû Bekir, Ömer ve Osman'dan [duyduğu bazı rivayetleri] hafızasına almıştı.

---

[197] Arapça "Ka-re-e" fiilinin ism-i faili olan ve "okuyan-okuyucu" anlamına gelen bu kelime İslâm'ın ilk dönmelerinde şu iki farklı mana için kullanılmıştır: 1-Kur'an-ı Kerim'in tamamını ezberlemiş hafız, 2-Kur'an-ı Kerim'i güzel okuyan kimse (M).

[198] Metindeki tarih ve Harre vakası kaydı, öldürülme olayının Yezid'in hilafet döneminde vaki olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla metinde eksiklik vardır. Doğrusu "Yezid b. Mu'aviye'nin hilafet döneminde..." şeklinde olmalıdır (M).

Benî Adî b. en-Neccâr'dan Olanlar

988. Enes b. Mâlik ﴿أنس بن مالك﴾

[Enes b. Mâlik] b. en-Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr. Annesi Ümmü Süleym bt. Milhân b. Hâlid b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır.

Enes b. Mâlik'in Çocukları:

1-Abdullah: Annesi el-Fâri'a bt. el-Müsennâ b. Hârise b. Seleme b. Damdam b. Mürre'dir.

2-Zeyd

3-Ubeydullah: Harre savaşında öldürüldü.

Son ikisinin annesi Kerîme bt. Va'le'dir.

4-Yahya: Harre savaşında öldürüldü.

5-Hâlid

6-Musa

Son üçünün annesi Yemen halkındandır.

7-en-Nadr

8-Ebû Bekir

Son ikisinin annesi ümmü veleddir.

9-el-Alâ: Annesi Remle bt. Nu'aym b. Vâkıd b. el-Hâris b. Amr b. Adî b. Cüşem'dir.

10-el-Berâ

11-Ebû Umeyr

Son ikisinin annesi Yeşküroğulları'ndandır.

12-Ömer: Annesi Abdülkays kabilesinden Amre bt. el-Cârûd'dur.

13-Remle: Annesi ümmü veleddir.

14-Ümeyme: Annesi ümmü veleddir.

15-Ümmü Harâm: Annesi ümmü veleddir.

Bunlar Enes b. Mâlik'in çocuklarından isimleri bize sayılanlardır. İlim ehlinden biri bana "Enes b. Mâlik'in kendi sulbünden seksen çocuğunun olduğunu" haber verdi. Sayının yüz olduğu da söylenmektedir.

Bize İsmail b. İbrahim haber verdi. O Abdülazîz b. Suheyb'ten, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye geldiğinde Ebû Talha beni, elimden tutup ona götürdü ve dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Gerçekten Enes akıllı bir delikanlıdır. Sana hizmet etsin!" O andan itibaren ikamet zamanında ve yolculuk esnasında ona hizmet ettim. Vallahi yaptığım bir şey için bana "Keşke şunu şöyle yapsaydın!" demedi. Yapmadığım bir şey için de "Niçin bunu şöyle yapmadın?" demedi.

Bize Yezîd b. Hârûn ve Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdiler; dediler ki: Bize Humeyd et-Tavîl haber verdi. O da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini haber verdi:

Peygamber (sas) *Medine*'ye geldiğinde Ümmü Süleym elimden tutup beni Allah Resûlü'ne getirdi ve dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu benim oğlumdur ve yazı yazmasını bilen bir delikanlıdır." O andan başlayarak dokuz yıl boyunca ona hizmet ettim. Yaptığım bir şey için asla "Bunu kötü yaptın!" ya da "Yaptığın şey ne kadar kötüdür!" demedi.

Bize İshâk b. Yusuf el-Ezrak haber verdi; dedi ki: Bize Zekeriyâ b. Ebû Zâide haber verdi. O Sa'îd b. Ebû Bürde'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü'ne (sas) dokuz yıl boyunca hizmet ettim. Bana şöyle dediğini asla hatırlamıyorum: "Şöyle şöyle yapsaydın ya!" Ayrıca beni hiçbir şeyden dolayı da asla ayıplamadı.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O da Sinân b. Rebî'a'dan şöyle dediğini rivayet etti: Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini duydum:

Annem beni Allah Resûlü'ne (sas) götürdü ve dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! İşte sana küçük bir hizmetçi! Onun için Allah'a dua et!" Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Allah'ım! Ona çok mal ve çok çocuk ihsan eyle! Onun ömrünü uzat, günahını affet!"* Enes sözüne şöyle devam etti: "Kendi neslimden iki tanesi hariç 100 tanesini defnettim. -ya da '102

tanesini defnettim.' dedi.- Meyve ağaçlarım senede iki defa mahsul verirdi. Hayattan bıkacak kadar uzun yaşadım. Allah Resûlü'nün (sas) bana ettiği duanın [Onun günahını affet!" meâlindeki] dördüncü şıkkının da [gerçekleşmesini] ümit ediyorum."

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Sâbit'ten, o da Enes'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Peygamber'e (sas) on yıl boyunca hizmet ettim. Bana asla "Öf!" [bile] demedi. Yapmadığım bir şey için "Şöyle şöyle yapmadın mı?" demedi. Yaptığım bir şey için de "Niçin şöyle şöyle yaptın?" demedi. Hizmetçi böyle yaptığı zaman [o öyle davranırdı].

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Burkân anlattı. O bir adamdan, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Peygamber'e (sas) on yıl boyunca hizmet ettim. Bana bir şeyi emredip de gevşek davranarak onu yerine getirmediğimde beni kınaması vaki olmadı. Böyle bir durumda ailesinden biri beni kınarsa *"Onu rahat bırakın! Şayet Allah o şeyin olmasını dileseydi veya takdir etseydi o şey olurdu."* derdi.

Bize Süleyman b. Ebû Dâvud et-Tayâlisî haber verdi; [dedi ki:] Bize Şu'be haber verdi. O Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini haber verdi:

Ümmü Süleym dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu senin hizmetçindir. -Enes'i kastederek- onun için Allah'a dua et!" Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Allah'ım! Ona çok mal ve çok çocuk ihsan eyle! Ona rızık olarak verdiğin şeyi bereketli kıl!"*

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Sellâm b. Miskîn anlattı; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Ebû Cemîle anlattı. O da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Peygamber'in (sas) şahsım, malım ve çocuklarım hakkında yaptığı duayı kesinlikle biliyorum.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bana babam anlattı. O da Sümâme b. Abdullah b. Enes'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Enes'in üzüm bağındaki asmalar yılda iki defa mahsul verirdi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize babam anlattı. O da Enes b. Mâlik'in bir mevlasından şunu rivayet etti:

Mevlâsı Enes'e "*Bedir* savaşına katıldın mı?" diye sormuş. O da şöyle cevap vermiş: "Annesi olmayasıca! *Bedir*'de olmayacak da nerede olacaktım?"

Muhammed b. Abdullah el-Ensârî dedi ki: Allah Resûlü (sas) *Bedir*'e yöneldiğinde Enes onunla beraber çıktı. O vakit Enes Allah Resûlü'ne (sas) hizmet eden bir delikanlıydı.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Humeyd et-Tavîl anlattı. O da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Peygamber (sas) ben daha taze gençlik çağımda iken yanımıza vardı ve bize selam verdi. Sonra elimden tuttu. Beni "bir haberi bir yere ulaştırma göreviyle" gönderdi. Kendisi bir duvarın gölgesinde -ya da duvarda- oturdu. Nihayet geri dönüp ona geldim. Akabinde [annem] Ümmü Süleym'e geldiğimde bana "Nerede kaldın?" diye sordu. Ben de Allah Resûlü (sas) beni bir haberi bir yere ulaştırmam için gönderdi." dedim. "Neydi o?" diye sorunca ben "O bir sırdır." diye cevap verdim. Bunun üzerine "Allah Resûlü'nün (sas) sırrını muhafaza et!" dedi. Ben o sırrı asla hiç kimseye söylemedim.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Mündel anlattı. O Humeyd'den, o da Enes'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ben taze gençlik çağımda iken Allah Resûlü (sas) yanımıza geldi ve bize selam verdi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim anlattı. O Sâlim el-Adeviyye'den,[199] o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Allah Resûlü'ne (sas) hizmet ediyordum. O zaman odasına izinsiz giriyordum. Bir gün geldim ve yine odasına izinsiz girdim. Buyurdu ki: *"Sevgili oğlum! [Allah'tan] bir emir geldi. Bundan böyle odama izinsiz girme!"*

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Sâlim b. el-Adeviyye'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Hicâba [perde gerisinden görüşmeye] dair ayet inince daha önce Peygamber'in (sas) odasına girdiğim gibi girmek üzere geldim. Peygamber (sas) bana *"Sevgili oğlum, geri dön!"* dedi.

[199] Bu isim asıl yazma nüshada yanlış olarak "el-Aleviyye" diye geçmektedir. Doğru imla *Tehzîbü'l-Kemâl* ile *et-Takrîb*'de mevcuttur.

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize el-Hâris b. Ubeyd Ebû Kudâme anlattı; dedi ki: Bize Sâbit el-Bünânî ile Ebû İmrân el-Cevnî anlattılar. Onlar da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet ettiler:

Allah Resûlü (sas) beni bir ihtiyacı için gönderdi. Çocukların yanından geçerken [onlara takıldım ve] onlarla birlikte oturdum. Böylece Allah Resûlü'ne (sas) [geri dönmekte] geciktim. Bunun üzerine o dışarı çıkmış [ve bulunduğum yere gelmiş]. Beni çocuklarla beraber gördü ve onlara selam verdi.

Bize Affân b. Müslim ve Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdiler; dediler ki: Bize Ebû Avâne anlattı. O el-Ca'd b. Osman'dan, o da Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Peygamber (sas) ona *"Ey Sevgili oğlum!"* dermiş.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O da Atâ b. Ebû Meymûne'den şöyle dediğini rivayet etti: Enes'in şöyle dediğini duydum:

Allah Resûlü (sas) def-i hacet için çıkmak istediğinde ben ve bizden bir delikanlı ona küçük bir kap içinde su götürürdük.

Bize Muhammed b. Abdullah[200] el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bana babam anlattı. O da Sümâme b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Enes dedi ki:

Allah Resûlü'nün (sas) bir kâseden 100 defadan fazla su içtiğini gördüm.

Muhammed b. Abdullah el-Ensârî dedi ki: Enes "kâse" kelimesiyle bizim kullandığımız bardağı kastetmektedir. Bu konuda hocalarımızın arasında bir görüş ayrılığı yoktur.

Muhammed b. Abdullah el-Ensârî'ye o bardağı sordum. "O, Peygamber'in (sas) bardağı mıydı?" dedim. Şu cevabı verdi: "O, onun kendi özel bardağı değil de Ümmü Süleym'in bardağıydı. Peygamber (sas) ona geldiğinde o bardakla ona su ikram ederdi." Bu kez ben "O bardak Enes'in 'Onunla Allah Resûlü'ne (sas) su, bal ve süt gibi her türlü içeceği ikram ederdim.' dediği bardak mıdır?" diye sorunca "Evet!" dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Sâbit'ten, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

[200] Bu isim buradaki metinde yanlış olarak "Abd" diye geçmektedir (M).

Ben bu bardağımla Allah Resûlü'ne (sas) bal, şıra, süt ve su gibi her türlü içeceği ikram ederdim.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Mu'temir b. Süleyman anlattı; dedi ki: Babamın şöyle dediğini duydum: Enes b. Mâlik'i duydu m, şöyle diyordu:

Benden başka [*Mescid-i Aksa* ve *Mescid-i Harâm*'dan ibaret olan] her iki kıbleye doğru da namaz kılan kimse kalmadı.

Bize Muhammed b. Humeyd el-Abdî haber verdi. O Ma'mer'd en, o Sâbit'ten, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü'ne (sas) on yıl boyunca hizmet ettim. Bana asla bir kere bile sövmedi. Asla bana "Öf!" [bile] demedi. Yaptığım bir şey için "Niçin bunu yaptın?" demedi. Yapmadığım bir şey için de bana "Onu yapmadın mı?" demedi.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Câbir'den, o bir adamdan, o da Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) Enes'e daha taze bir genç iken künye vermiş ve [o künye ile ona hitap etmiş.]

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O da ez-Zührî'den Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini duyduğunu rivayet etti:

Ben on yaşındayken Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye geldi; yirmi yaşındayken vefat etti. Annelerim[201] beni onun hizmetine teşvik ederlerdi. Allah Resûlü (sas) bir gün evimize geldi. Evde beslediğimiz bir koyunumuzdan onun için süt sağdık. Süt, evdeki kuyu suyu ile karıştırıldı. Ebû Bekir onun solunda, bir bedevî sağında, Ömer de bir köşede idi. Allah Resûlü (sas) sütten içti. Ömer ona "Ey Allah'ın Resûlü! Ebû Bekir'e ver!" dedi. Allah Resûlü (sas) ise sütü bedevîye verdi ve "Sağdan başlayarak sağa doğru devam edelim!" dedi.

Bize Ubeydullah b. Sağrâr haber verdi; dedi ki: Bana babam anlattı. O Ebân'dan, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ben sekiz yaşındayken Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye geldi. Annem'den başka *Medine*'de Allah Resûlü'ne (sas) bir hediye takdim etmeyen hiçbir aile kalmadı. Bunun üzerine annem elimden tuttu ve birlikte onun yanına

[201] Allah Resûlü'nün (sas) eşlerini kast etmektedir (M).

vardık. Annem "Ey Allah'ın Peygamberi! Benim dışımda *Medine* halkının hepsi istisnasız sana hediye verdi. İşte bu benim oğlumdur. Onu al! Uygun gördüğün tarzda sana hizmet etsin!" dedi. Allah Resûlü'ne (sas) on yıl boyunca hizmet ettim. Asla bana bir fiske dahi vurmadı. Bir defa bile bana sövmedi. Asla bir defa bile olsun beni azarlamadı. Asla bir defa bile benim yüzüme karşı surat asmadı. Onun istediklerini bazen yaptım, bazen yapmadım. Bana "Senden şunu yapmanı istemedim mi? Şunu yapmadın mı?" demedi. Sonra bana dedi ki: *"Sevgili oğlum! Benim sırrımı sakla ki güvenilir biri olasın!"* Annem bana Allah Resûlü'nün (sas) sırrını sorardı; ona söylemezdim. Peygamber'in (sas) eşleri bana Allah Resûlü'nün (sas) sırrını sorarlardı; onlara da söylemezdim. Ben Allah Resûlü'nün (sas) sırrını asla hiç kimseye söylemedim.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O Ebü't-Teyyâh'dan, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) bize çok sık gelip gidiyordu. Hatta benim küçük kardeşime *"Ey Ebû Umeyr! Ne yaptı Nuğeyr?"*[202] diyordu. Namaz vakti girince sergimizi sererdik. Biz onun arkasında saf olurduk, o da bize namaz kıldırırdı.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Sâbit'ten, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) bize gelip giderdi. Benim küçük bir kardeşim vardı. Onun da bir nuğer kuşu vardı; onunla oynardı. Derken onun bu kuşu ölüverdi. Bir gün Allah Resûlü (sas) bize geldi ve onu üzüntülü gördü. Bunun üzerine *"Ebû Umeyr neden üzüntülü?"* diye sordu. "Ey Allah'ın Resûlü! Onun oynadığı nuğer kuşu öldü." dediler. O da *"Ey Ebû Umeyr! Ne yaptı nuğeyr?"* dedi.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Müsennâ b. Sa'îd ez-Zârî anlattı; dedi ki: Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini duydum:

"Sevdiğimi [Allah Resûlü'nü (sas) rüyamda] görmediğim hiçbir gece yoktur." Bu sözünün ardından ağlardı.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Sâbit, Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini haber verdi:

---

[202] Nuğeyr, nuğer kelimesinin ism-i tasğiridir. Nuğer serçeye benzeyen kırmızı gagalı bir kuştur.

Namazı İbn Ümmü Süleym'in -Enes b. Mâlik'i kastediyor.- namazından daha fazla Allah Resûlü'nün (sas) namazına benzeyen birini görmedim.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bana babam anlattı. O da Sümâme b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Enes namaz kılar ve namazında kıyamını o kadar uzatırdı ki ayakları yarılır ve kanardı.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn anlattı. O da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

Enes, Peygamber'den (sas) bir hadis rivayet ettiği zaman "[Allah Resûlü (sas) böyle dedi.] ya da buna benzer bir ifade kullandı." derdi.

Bize el-Hasan b. Musa el-Eşyeb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Humeyd'den şunu rivayet etti:

Enes b. Mâlik, Allah Resûlü'nden (sas) bir hadis nakletti. Bunun üzerine bir adam ona "Resûl'den bunu sen mi işittin?" dedi. Enes bu soruya çok öfkelendi ve dedi ki: "Hayır! Vallahi size hadis olarak söylediğimiz her sözü Allah Resûlü'nden (sas) duyduk. Ancak bazımız [doğrudan vasıtasız olarak Allah Resûlü'nden (sas) değil de] bazınızdan hadis naklediyor.[203] Ama bazımız bazımızı suçlamıyor."

Bize Muhammed b. Ar'ara b. el-Birind haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be b. el-Haccâc anlattı. O Yunus b. Ubeyd'den, o Sâbit el-Bünânî'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Cerîr b. Abdullah ile [bir yolculuk sırasında] arkadaşlık ettim. O bana hizmet ediyordu. -Cerîr, Enes'ten daha büyüktür.- Cerîr dedi ki: "Gerçekten ben Ensâr'ın Allah Resûlü (sas) için bir şeyler yaptığını gördüm. [Bundan dolayı] ben de onlardan kimi görsem ona mutlaka saygı gösterip değer veririm."

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize babam anlattı. O da Enes'in mevlası Cemîle'nin[204] şöyle dediğini rivayet etti:

---

[203] Bu cümle asıl yazma nüshada mevcut değildir. Ben Mizzî ile *Muhtasaru İbn Manzûr*'da yer alan İbn Asâkir'in görüşüne dayanarak bu cümleyi ilave ettim.

[204] Buradaki senet Mizzî'den (III, 365) alınmıştır. İbn Asâkir'e *(Muhtasaru İbn Manzûr,* V, 72) göre de senet böyledir. Ancak asıl yazma nüshada senet şöyledir: "Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi. Dedi ki: Bana Cemîle Ümmü Hafsa bt. Enes b. Mâlik anlattı; dedi ki..."

“Sâbit el-Bünânî geldi.” denildiği zaman Enes, “Cemîle ! Bana elime süreceğim güzel bir koku getir! Zira Ümmü Sâbit'in oğlu geldiği zaman elimi öpmeden yakamı bırakmaz.” derdi. Sâbit ise [Enes'in eli için] şöyle derdi: “Allah Resûlü'nün (sas) elinin değdiği aya!”

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Sâbit şunu rivayet etti:

Enes b. Mâlik, Ebü'l-Âliye er-Riyâhî'ye bir elma verdi. Ebü'l-Âliye onu eline aldı; koklamaya, öpmeye ve yüzüne sürmeye başladı. Sonra şöyle dedi: “İşte Allah Resûlü'nün (sas) elinin ayasının değdiği ayanın değdiği elma!”

Bize Affân b. Müslim, Yahya b. Abbâd ve Ârim b. el-Fadl haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ebû Bekir haber verdi. O da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir beni zekât mallarını toplamakla görevlendirdi. Dönüp geldiğimde Ebû Bekir vefat etmişti. Ömer bana dedi ki: “Ey Enes! Bize yüklü develerle mi geldin?” Ben “Evet!” dedim. Ömer “Yük develerini bize getir! [Develere yüklü olan] mal senindir.” dedi. Bu kez ben “Mal şu kadardan daha fazladır!” deyince o da “Ne kadar fazla olursa olsun, o mal senindir!” dedi. Mal 4000 [dirhem] değerindeydi. Affân ile Ârim rivayetlerine Enes'in “Ben Medine'de en çok malı olan kişiydim.” dediğini eklediler. Yahya b. Abbâd'ın rivayeti ise şöyledir: Ömer “Bize yüklü develerle mi geldin?” dedi. Ben de “Önce biat, sonra haber!” dedim. Ömer “Başardın!” dedi [ve elini uzattı.] Ben de ona biat ettim.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn anlattı. O da Musa b. Enes'ten şunu rivayet etti:

Ebû Bekir halife tayin edilince Enes b. Mâlik'e “kendisini zekât mallarını toplamak üzere *Bahreyn*'e göndereceğine” dair haber gönderdi. Derken Ebû Bekir'in huzuruna Ömer geldi. Ebû Bekir ona “Ben bu adamı *Bahreyn*'e göndermek istiyorum. Zira bu zat genç bir delikanlıdır.” dedi. Ömer de ona “Evet, onu gönder. O akıllı ve yazı yazmayı bilen biridir.” dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir onu gönderdi. Ebû Bekir vefat ettiği zaman Enes, Ömer'in huzuruna geldi. Ömer ona “Ey Enes! Getir, getirdiklerini getir!” dedi. Enes “Ey Müminlerin Emiri! Önce biat!” deyince Ömer “Evet!” dedi ve elini uzattı. Enes “Emrini dinlemek ve itaat etmek üzere!” dedi [ve biat

etti.] -İbn Avn dedi ki: Ömer mi "Gücün yettiği kadar!" dedi; yoksa Enes[205] ini "Gücüm yettiği kadar!" dedi, bunu tam olarak bilemiyorum.- Enes sözüne şöyle devam etti: Getirdiğim şeyleri ona anlattım. Bunun üzerine Ömer dedi ki: "Şuna şuna gelince, onları alıp muhafaza edin! Mala gelince, o senindir." Akabinde Zeyd b. Sâbit'e vardım. O, kapıda oturuyordu. Bana "Müminlerin Emiri'nin sana verdiklerini önüme dök!" dedi. Ben de döktüm. O da sayıp hesapladı. İbn Avn dedi ki: Onu Neccâroğullarına mı tahsis etti; yoksa "Hazrec kabilesinde en çok malı olan kişi sensin!" mi dedi, bunu tam olarak bilemiyorum.

Bize el-Alâ b. Abdülcebbâr el-Attâr ve Ârim b. el-Fadl haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ali b. Zeyd'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Medine'ye geldim. Ebû Bekir vefat etmiş, Ömer halife tayin edilmişti. Ona dedim ki: "Elini uzat! Senden önce iki arkadaşına biat ettiğim gibi sana da "Emrini gücüm yettiği kadar dinlemek ve itaat etmek üzere" biat edeyim!"

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı. O Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

el-Eş'arî ile beraber Tüster'in fethine katıldım. Gün ortasına kadar sabah namazını kılamadı. el-Eş'arî dedi ki: Namazın ertelenmesi karşılığında dünya ve içindekiler [benim olsa dahi yine] beni sevindirmez.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ el-Iclî haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn haber verdi. O da Muhammed b. Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik'e ganimetten bir şeyler gönderildi. O bunu reddetti ve dedi ki: "Hayır, ganimet taksim edilinceye kadar olmaz!"

Bize İshâk b. Yusuf el-Ezrak haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O İbn Avn'dan, o Muhammed'den, o da Enes'ten şunu rivayet etti:

Bazı yöneticiler Enes'e ganimet malı gönderdiler. O, "Bunun [Allah ve Resûlü'ne (sas) /Kamuya ait olan] beşte biri alındı mı? diye sordu. "Hayır!" dediler. O da o malı kabul etmedi.

[205] Bu kelime (Enes), asıl yazma nüshada "eleyse-değil mi?" diye geçmektedir. Burada İbn Asâkir ve el-Mizzî'nin imlası tercih edilmiştir.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn anlattı. O da Muhammed'den şunu rivayet etti:

Yöneticilerden biri, Enes b. Mâlik'e feyden bir şeyler verdi. Enes "Bunun beşte biri alındı mı?" diye sordu. "Hayır!" deyince Enes onu kabul etmedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bana İsâ b. Tahmân anlattı; dedi ki:

Enes b. Mâlik'e vardık. İnsanlara ekmek ve et yedirdi. Ona başka bir sefer vardık. Bu kez insanlara dut yedirdi. İsa dedi ki: Ben onlarla beraber yemedim.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İsâ b. Tahmân anlattı; dedi ki:

Enes şöyle dedi: "Oruçlu iken bize gelmeyin!" İsa dedi ki: Ben onu eğerin üstüne binmiş olduğu halde gördüm.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bana babam anlattı; dedi ki:

Enes b. Mâlik torunları olmadan yemek yemezdi. Hişâm b. Zeyd ellerinden tuttuğu okul çocuklarından bir grupla Enes'e geldi. Bunun üzerine Sümâme, "Ellerinizde bir grup [çocukla] geliyorsunuz!" dedi. [Bu sözü duyan] Enes, Sümâme'nin göğsüne vurdu ve "Onlar senden daha hayırlı ve güzeldir!" dedi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Babam bana şunu anlattı:

Enes, oğlu Abdullah'a bir bağışta bulundu. Bu, Abdullah'ın kardeşlerinin zoruna gitti. Bunun üzerine Abdullah babasına geldi ve "Benim buna ihtiyacım yok! Zira bu hibe, kardeşlerimin zoruna gitti." dedi. Akabinde hibeyi babasına iade etti. Abdullah, Enes'in çocukları içinde en çok çocuğu olan kişiydi.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O da Sâbit ve Abdülazîz b. Suheyb'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik'in sofrasında yemek yedik. Onun yanında gördüğümüz kadarıyla asla sayılamayacak kadar çok şıra [çeşidi] vardı. Bize süt, bal ve su getirildi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn anlattı. O da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

Mâlik b. Enes, Sâbûr'da idi. Oranın ileri gelenlerinden biri ona altın ya da gümüş bir kap içinde "Habîs"[206] adlı bir yemek getirdi. Enes, onu yemekten kaçındı. Ona "Bu onlar için büyük bir rahatsızlık sebebidir." dediler. Bu söz üzerine "Bunu başka bir şeyle değiştirin!" dedi. Onlar da o yemeği lavaş ekmekle değiştirip getirdiler; Enes de onu yedi.

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Avvâm anlattı; dedi ki: Bize Katâde anlattı; dedi ki:

İbnü'z-Zübeyr, Enes b. Mâlik'i [zekât mallarını toplama göreviyle] *Basra*'ya tayin etti. Onun mevlası Enes b. Sîrîn'e de haber gönderdi ve onu da [zekât mallarını toplama göreviyle] el-Übülle'ye[207] tayin etti. Enes b. Sîrîn "Beni malların [zekâtı olarak] onda birini almakla görevlendirir misin? Beni malların [zekâtı olarak] onda birini almakla görevlendirir misin?" diye [iki defa] sordu. Bunun üzerine İbnü'z-Zübeyr ona "Ömer b. el-Hattâb'a ait yazılı belgeye razı olur musun?" dedi. O belgeyi çıkardı. Bir de ne görsünler! Onda "Müslüman tüccarların mallarının her kırk dirheminden bir dirhem; zımmî olan tüccarların mallarının her yirmi dirheminden bir dirhem; darü'l-harpte olan tüccarların mallarının her on dirheminden bir dirhem alınacağı" yazıyor.

Bize İsmail b. Abdullah b. Zürâre er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Süleyman ed-Duba'î anlattı; dedi ki: Bize Sâbit el-Bünânî anlattı; dedi ki:

Enes b. Mâlik'in kâhyalarından biri onun arazisinde susuzluk çekti. Bunun üzerine Enes namaz kıldı ve dua etti. Hemen bir bulut otaya çıktı; onun arazisinin üstündeki semayı kapladı. [Yağmur yağdı ve kâhya yağmur suyuyla] büyük su havuzunu doldurdu. Enes, "Git, bak bakalım! Yağmur nereye kadar yağmış?" diyerek hizmetçisini gönderdi. Hizmetçi gidip baktığında bir de ne görsün! Yağmur onun arazisini öteye geçmemiş.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize babam anlattı. O da Sümâme b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Yazın bostanında çalışan tarım işçisi Enes'e geldi ve susuzluk çektiğini söyledi. Bu şikâyet üzerine Enes dua etti, abdest aldı ve namaz kıldı. Sonra ona "Bir şey görüyor musun?" dedi. İşçi "Bir şey görmüyorum." deyince

[206] Kuru hurma ve yağdan yapılan bir yemektir.
[207] *Basra* Dicle'sinin kıyısında bir beldedir.

içeri girip namaz kıldıktan sonra- üçüncü veya dördüncü defasında "Bak!" dedi. İşçi "Kuşkanadı kadar bir bulut görüyorum." dedi. Enes tekrar namaz kılıp dua etmeye başladı. Nihayet kâhya onun huzuruna geldi ve dedi ki: "Gökyüzü bulutla doldu ve yağmur yağdı." Enes de ona "Bişr b. Şeğâf'ın gönderdiği ata bin, bir bak bakalım; yağmur nereye kadar yağmış?" dedi. Kâhya ata bindi ve gidip baktı. Bir de ne görsün! Yağmur ne Müseyyer'in köşklerinden,[208] ne de Gadbân köşkünden[209] öteye geçmiş.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize babam anlattı. O da Sümâme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Babam bize üzümünün çoğu devşirilmiş, yaklaşık bir Cerîb kadar asma kökünden üzüm toplamamızı emretti. Ondan 300 sâ civarında üzüm topladık. Hâlbuki daha önce ondan çokça üzüm toplanmıştı.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize babam anlattı. O da Sümâme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Enes'in üzüm bağı senede iki defa mahsul verirdi.

Bize Affân Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahyâ anlattı; dedi ki: Bize Enes b. Sîrîn anlattı; dedi ki:

Şam'dan geldiği zaman Enes b. Mâlik'i *Aynüttemr*'de[210] karşıladık. Onu bir eşeğin üzerinde namaz kılarken gördüm. Yüzü [tam kıbleye doğru değil de] yan tarafa doğruydu. Hemmâm, sol taraftan kıbleyi işaret etti. Enes'e "Kıbleden başka bir yöne doğru namaz kılıyorsun!" dedim. O da şu cevabı verdi: "Allah Resûlü'nün (sas) bunu yaptığını görmeseydim ben de yapmazdım."

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize babam anlattı. O da Sümâme b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik namaz kılar ve namazda kıyamı o kadar uzatırdı ki ayakları yarılır ve kanardı.

---

[208] Abdurrahman b. Ziyâd'a ait olan köşktür. Köşk içinde köşkler vardır. Bu nedenle çoğul olarak kullanılmış olabilir (M).

[209] Basra'nın ortasında bir köşktür. Yakut'un eserinde naklettiği rivayette Enes'in duasının içinde şu ifadenin de mevcut olduğu belirtilmektedir: "Yağmur Gadbân köşkünün ötesine geçmesin!"

[210] *Kûfe*'nin batısında *el-Enbât*'a yakın bir beldedir (M).

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn haber verdi. O da Muhammed'den şöyle dediğini haber verdi:

Enes b. Mâlik, namaz kıldığı zaman rükua varır ve ardından [kıyam için] başını kaldırırdı. [Rüku ile secde arasındaki bu] kıyamı o kadar uzatırdı ki "Gâliba secdeye gitmeyi unuttu." derdik.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı; dedi ki: Bana Enes b. Sîrîn haber verdi; dedi ki:

Enes b. Mâlik, seferde olsun, ikamet yerinde olsun en iyi namaz kılan insandı.

Bize Affân aynı konuyu başka bir yerde anlattı; dedi ki: Bir yolculuk sırasında Enes b. Mâlik ile arkadaşlık ettim. Namazı ondan daha güzel kılan birini görmedim.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İsa b. Tahmân anlattı; dedi ki: Sâbit el-Bünânî'nin şöyle dediğini duydum:

Enes b. Mâlik kalkıp namaza duracağı zaman elinde Mushaf olan bir delikanlı onun arkasında ayakta dururdu. Enes [ezberden] okumaktan biraz aciz kalınca [ayetin devamını getiremeyince ya da şaşırınca] ona Mushaf'ı açardı.

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı; dedi ki: Bana Enes b. Mâlik ile arkadaşlık eden biri şunu anlattı:

Enes ihrama girince, ihramdan çıkıncaya kadar onunla konuşamazdım. Bu, ihramlı iken çok hassas davranmasından kaynaklanıyordu.

Bize el-Mu'allâ b. Esed haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Ebü's-Sahbâ el-Adevî anlattı; dedi ki: Ebû Gâlib'in şöyle dediğini duydum:

Enes b. Mâlik'ten daha fazla konuşmasında cimri olan[211] birini görmedim.

Bize Yahya b. Halîfe b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn anlattı. O Atâ el-Vâsitî'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

"Bir kul diline sahip olmadıkça Allah'tan sakınmış olmaz."

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O Abdülmecîd b. Sehl b. Abdurrahman b. Avf'tan, o da Sâlih b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf'tan şöyle dediğini rivayet etti:

[211] Bu ifadeden iki anlam çıkarılabilir: 1-Çok az konuşur. 2- Ketumdur, sır saklar (M).

Cuma günü imamın hutbe okuduğu esnada Enes b. Mâlik yanımıza geldi. O sırada biz, Peygamber'in (sas) eşlerinden birinin evinde konuşuyorduk. Bize "meh"[212] dedi. Namaz eda edildikten sonra Enes şu endişesini dile getirdi: Size "meh" demekle Cuma'mı iptal etmiş olmaktan korkuyorum"

Bize Yusuf b. el-Garik ve Ali b. Abdülhamîd el-Ma'nî haber verdiler; dediler ki: Bize Sâlih b. Beşîr el-Mürrî anlattı. O da Sâbit el-Bünânî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik geceleyin Kur'ân hatmini bitirmeye az bir sayfa kaldığı zaman bir kaç sureyi sabaha bırakırdı ki, hatmi ailesinin yanında tamamlasın.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Süleyman anlattı; dedi ki: Bize Sâbit el-Bünânî anlattı; dedi ki:

Enes b. Mâlik, Kur'ân'ı hatmettiği zaman çocuklarını ve ev halkını toplar; onlara dua ederdi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Humeyd et-Tavîl anlattı. O da Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Enes, köşküne doğru gittiği zaman eşeğinin üzerinde nafile namaz kılarmış. Köşkünden döndüğü zaman [eşeğinin üzerinde] ima ile namaz kılarmış.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize künyesi "Ebû Cenâb" olan bizim bir hocamız anlattı; dedi ki: el-Cüreyrî'nin şöyle dediğini duydum:

Enes b. Mâlik *Zâtü Irk*'ta[213] ihrama girdi. İhramdan çıkıncaya kadar, Allah'ı zikretmesinin dışında konuştuğunu duymadık. Bana dedi ki: "Ey kardeşimin oğlu! İşte ihrama girmek böyledir."

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bana babam anlattı. O amcası Sümâme b. Abdullah'tan, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Enes oğullarına demiş ki: "Ey oğullarım! İlmi yazarak kayıt altına alın!"

Bize Affân b. Müslim ve el-Hasan b. Musa haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O da Sâbit el-Bünânî'den şunu rivayet etti:

---

[212] Bırak, dur, vazgeç gibi manaları olan bu isim fiilden burada «konuşmayı bırakın, susun!" anlamı kast edilmektedir (M).

[213] *Irak* halkının ihrama girdiği yerdir ki *Necd* ile *Tihame* arasındaki sınırdır.

Oğulları Enes'e "Baba! Yabancılarla konuştuğun [ve onlara bir şeyler anlattığın gibi] bizimle konuşmaz mısın?" demişler. O da "Oğullarım! Kim çok konuşursa karıştırır ve saçmalar." demiş.

Bize Ali b. Abdülhamîd el-Ma'nî anlattı. Bize İmrân b. Hâlid anlattı. O da Sâbit el-Bünânî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Arkadaşlarından bir grupla beraberken biz Enes b. Mâlik'in yanındaydık. Bize döndü ve dedi ki: "Vallahi siz, sizin sayınız kadar olan çocuklarımdan bana daha sevimlisiniz. Ancak onlar hayırda sizin denginiz olursa o zaman başka!"

Bize Affân b. Müslim ve Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. - Affân "o Humeyd'den" dedi. Amr ise "o Sâbit'ten" dedi.- o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ali ile Osman'm sevgisinin bir müminin kalbinde birlikte bulunamayacağını söylüyorlar. Vallahi yalan söylüyorlar. Allah onların her ikisinin sevgisini de kalplerimizde birlikte bulundurmaktadır.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bana babam anlattı; dedi ki: Bana Sümâme anlattı; dedi ki: Bana Enes b. Mâlik anlattı; dedi ki:

İnsanlar Ali ile Osman'ın sevgisinin mümin bir adamın kalbinde beraber bulunamayacağını iddia ediyorlar. -Bir defasında "Müslüman'ın kalbinde" ifadesini kullanmıştır.- Dikkatini çekerim! O ikisinin sevgisi benim kalbimde beraberce bulunmaktadır.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Sâbit'ten, o da Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Bir adam Allah Resûlü'ne (sas) "Kıyamet ne zaman?" diye sordu. Allah Resûlü (sas) *"Sen kıyamete ne hazırladın?* diye sorunca adam "Hayır, bir şey hazırlamadım. Ancak gerçekten ben Allah ve Resûlü'nü (sas) seviyorum." dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) *"Sen kesinlikle sevdiğinle berabersin!"* dedi.

Enes dedi ki: Müslüman olduğum günden beri Allah Resûlü'nün (s.) *"Sen kesinlikle sevdiğinle berabersin!"* sözüne sevindiğim kadar hiçbir şeye sevinmemiştim. Ben Allah Resûlü'nü (sas) Ebû Bekir'i ve Ömer'i seviyorum. Amelim onların ameline yetişmese bile onları sevdiğim için onlarla beraber olmayı ümit ediyorum.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm anlattı. O Muhammed'den, o da Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Enes, oruçlu olduğu zaman haccâmı çağırırmış; haccâm kan alma şişelerini yerleştirirmiş. Güneş battığı zaman Enes ona emreder, o da kan alırmış.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize ölçüm görevlisi el-Müsennâ b. Sa'îd el-Ezdî -ki bu şahıs ile Yezîd er-Rişk, Hasan el-Basrî'nin ölçüm görevlisi idiler.- Dedi ki:

Enes b. Mâlik'in, semeri olan bir eşeğin üzerinde Zâviye'den[214] mescide gelip Cuma namazı kıldığını gördüm.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Humeyd anlattı. O da Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Enes, köşküne gittiği zaman eşeğin üzerinde nafile namaz kılarmış. Köşkünden döndüğü zaman da ima ile namaz kılarmış.

Bize Affân haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. Ebû Osman el-Kureşî anlattı; dedi ki:

Enes'in her gün elbise askısının üzerinde bulunan iki elbisesi vardı. Akşam namazını kılacağı zaman o iki elbiseyi giyerdi. Akşam ile yatsı arasında [sürekli] namaz kıldığı için ona ulaşılamazdı.

Bize Affân haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ebû Bekir dedi ki:

Ziyâd b. en-Nümeyrî kurralarla [güzel Kur'an okuyanlarla] birlikte Enes b. Mâlik'e geldi. Ziyâd'a "[Kur'ân] oku!" dendi. O da sesini yükseltti [ve okudu]. Sesi gür olan biriydi. Enes yüzünü [örttüğü] bez parçasını açtı. -Onun yüzünde siyah bir bez parçası vardı.- Akabinde dedi ki: "Be adam! Onlar böyle mi yapıyorlardı?"[215] Enes kötü bir şey gördüğünde yüzündeki bez parçasını kaldırırdı.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bana Yezîd b. Abdülmelik anlattı. O el-Muğîre en-Nevfelî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Yezîd b. Husayfe anlattı; dedi ki:

---

[214] Zâviye, Basra'ya iki fersah uzaklıkta olan bir mevkidir ki Hz. Enes'in orada bir köşkü vardı (M).
[215] Enes, bu sözüyle sahabenin yüksek sesle Kur'an okumadığını ifade etmekte ve Ziyâd'ı bu hususta uyarmaktadır (M).

Enes b. Mâlik Mescit'te balgamını tükürdü ve onu toprağa gömmeyi unuttu. Sonra çıkıp ailesine geldi. Balgamı gömmediğini hatırladı. Hemen ışık veren bir ateş parçası alıp mescide gitti. Onu aradı ve buldu. Sonra derin bir çukur kazdı ve balgamı gömdü.

Bize Yahya b. Ya'lâ b. el-Harîs el-Muhâribî haber verdi; dedi ki: Bize babam anlattı; dedi ki: Bize Gaylân anlattı. O da Kays el-Hemdânî'den şunu rivayet etti: Kays, Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini duymuş:

Muhammed'in (sas) ashâbından büyüklerimiz bize, idarecilerimize sövmememizi, ikiyüzlü davranmamamızı, isyan etmememizi; Allah'tan sakınmayı ve sabretmeyi tavsiye ettiler. Zira Kıyamet yakındır.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Sellâm b. Miskîn anlattı; dedi ki: Sâbit el-Bünânî, el-Hasan Ebü'l-Hasan'ın evinde bize [hadis rivayetine dair bir şeyler] anlatıyordu. Hasan el-Basrî de orada hazır bulunuyordu. Sâbit dedi ki: Enes b. Mâlik bize şunu anlattı:

Haccâc b. Yusuf *Irak*'a geldiği zaman ona biriyle şu haberi göndermiş: "Ey Ebû Hamza! Şüphesiz ki sen Allah Resûlü'nün (sas) sohbetinde bulundun. Onun amelini, gidişatını ve metodunu gördün. İşte benim mührüm! Senin elinde kalsın! Görüşünü bildir! Senin emrin olmadan hiçbir iş yapmam." Bunun üzerine Enes şöyle demiş : "Ben yaşlı bir ihtiyarım. Zayıf ve güçsüz düştüm. Senin söylediklerin bugün artık bende mevcut değildir." Haccâc "Falan için bunu yaptın, filan için bunu yaptın, bana gelince ne oluyor? O zaman dinine, emanetine ve aklına güvendiğin bir oğlunu bana söyle!" demiş. Enes de buna şu cevabı vermiş: "Bu konuda kendisine güvendiğim hiç bir oğlum yok!" Bu minval üzere aralarındaki sözlü münakaşa devam edip durmuş.

Bize el-Mu'allâ b. Esed haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. el-Uryân el-Hârisî anlattı; dedi ki: Sâbit el-Bünânî'nin şöyle dediğini duydum:

Bir Cuma gününde Enes b. Mâlik ile beraberdik. Haccâc, Cuma namazını [biraz] geciktirdi. Bunun üzerine Enes ayağa kalktı. Haccâc ile konuşmak istiyordu. Onun kardeşleri ve ona şefkat besleyenler bunu yapmasına engel oldular ve "Biz senin ve çocukların için endişe ediyoruz." dediler. Onu bu görüşünden döndürünceye kadar ısrar ettiler. Akabinde Enes çıkıp bineğine bindi ve zaviyeye doğru gitti. Bu gidişi sırasında bir yandan da "Vallahi, bugün [İslâm dini adına] yaptığınız şeyler arasında Peygamber'in

(sas) zamanından 'Allah'tan başka ilah olmadığına' dair şehadetten başka kalan bir şey olduğunu bilmiyorum." diye söyleniyordu. Bu söz üzerine bir adam, "Ey Ebû Hamza! Ya namaz!" deyince Enes şunu söyledi: "Öğlen namazını akşam vaktinde kılıyorsunuz. Allah Resûlü'nün (sas) namazı böyle miydi?"

Bize –Abdoğulları'ndan olan- Muhammed b. Kesîr ve Şihâb b. Abbâd haber verdiler; dediler ki: Bize Ca'fer b. Süleyman ed-Daba'î anlattı. O da Ali b. Zeyd b. Cüd'ân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben [bir gün] siyasî otoritenin konağında idim. Haccâc, İbnü'l-Eş'as olayının[216] olduğu günlerde halkın içine çıkmış, onları dinliyordu. Enes geldi ve Haccâc'ın huzuruna girdi. Yaklaşınca Haccâc ona, "Fitneler içinde oradan buraya koşturan pislik! Bazen Ali b. Ebû Tâlib ile, bazen İbnü'z-Zübeyr ile, bazen de İbnü'l-Eş'as ile birlikte! Vallahi [ağaçtan] reçinenin koparıldığı gibi mutlaka ben de senin kökünü kazıyacağım. Kertenkelenin soyulması gibi mutlaka ben de senin derini yüzeceğim." Bu söze mukabil Enes "Allah onu ıslah etsin! Emir bu sözüyle kimi kastediyor?" deyince Haccâc, "Sadece seni kastediyorum, kulakları sağır olasıca!" dedi. Bu kez Enes "*İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn*[217] [Biz Allah'ın mülküyüz ve sadece ona döneceğiz.]" dedi. Haccâc onu bırakıp başka şeyle meşgul oldu. Ardından Enes oradan çıktı. Arkasından gittim. [Ona yetişince] "Ona neden cevap vermedin?" diye sordum. Şu cevabı verdi: "Çocuklarımın çokluğunu hatırlayıp da ölümümden sonra onlar için endişe etmeseydim bulunduğum yerde ona öyle bir cevap verirdim ki, ondan sonra beni asla yaşatmazdı."[218]

Muhammed b. Ömer dedi ki: Haccâc, Allah Resûlü'nün (sas) birçok sahâbesine aynı şeyi yaptı. Böylelikle onları zillete düşürmek ve tahkir etmek istiyordu. Oysa onlar Allah Resûlü'nün (sas) sohbetiyle izzet sahibi olmuşlardı.

---

[216] Bununla İbnü'l-Eş'sın Hicrî 82 yılında Haccâc ve Abdulmelik b. Mervân'a karşı başlattığı isyan hareketi kast edilmektedir (M).

[217] Bakara 2/156.

[218] Bu ibare (lâ yestahyînî ba'dehu ebeden-ondan sonra beni asla sağ bırakmazdı), asıl yazma nüshada "mâ lâ yüstahşenü li ehadin ba'dî-benden sonra hiç kimsenin söyleyemeyeceği sertlikte olan bir cevap verdim" diye geçmektedir. Ben el-Mizzî (III,373), Zehebî ve İbnü'l-Manzûr'un imlasını tercih ettim.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbn Ebû Zi'b anlattı. O da İshâk b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik'in boynunun damgalanmış olduğunu gördüm. Onu tahkir etmek maksadıyla Haccâc bunu yapmıştı.

Bize Yahya b. Huleyf b. Atıyye haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Musa haber verdi. O da Ebân b. Ebû Ayyâş'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Haccâc, *Vâsit*[219] şehrini inşa edince ve harp sona erince[220] erince Enes b. Mâlik'e bir mektup yazdı. Haccâc çıktı, onunla beraber biz de çıkıp Enes'in yanına vardık. Beraberinde bazı kimseler vardı ve onlar sesi duyuyorlardı. Bekçi "Enes b. Mâlik!" diye seslendi. [İçeri girmemiz] söylendi ve konuk olduk. Sonra ertesi gün tekrar ona döndük. O yine aynı vaziyetteydi. Bekçi "Enes b. Mâlik!" diye seslendi. Haccâc ona yaklaştı ve yatağına onunla beraber oturdu. -Ebân dedi ki: Ben konuşmaları duyacak mesafede ayakta dikiliyordum.- Akabinde Haccâc, cins cins soylu atları çağırdı. Dişleri tamamlanmış beş yaşındaki atlar, üç yaşını, dört yaşını, iki yaşını doldurmuş atlar! Atların üzerinde değişik renkli ipek elbiseler giymiş gençler vardı. Ardından Haccâc, Enes'e şöyle dedi: "Ey ihtiyar! Başını kaldır da bir bak bakalım! Peygamberimizden sonra bize neler verilmiş? Muhammed'in beraberinde şu atlar gibisini hiç gördün mü?" Enes ona şu karşılığı verdi. "Bu atlar da neyin nesi? Muhammed'in (sas) beraberinde sabah akşam Allah yolunda olan atlar görmüştüm. Atlar üç türlüdür: Allah yolunda olanlar ki, onlara şöyle şöyle sevap vardır. Hatta onların dışkıları dahi sahiplerinin terazilerinde [sevap hanesinde] yer alır. Onlardan ikinci grubu temsil edenler damızlık[221] için olanlardır ki, bunlar da Allah yolundadır. Onlardan [üçüncü kısmı teşkil eden] en şerli ve en pis olanlar ise övünmek için şu şu maksatlar için edinilenlerdir." Bunun üzerine Haccâc "Beni ayıpladın. Sayıp dökmedik bir şey bırakmadın. Şayet Allah Resûlü'ne (sas) hizmetin ile Mü'minlerin Emiri'nin mektubu olmasaydı benim seninle işim vardı. [O zaman sana gününü gösterirdim.]" dedi. Enes ise

[219] Kûfe ile Basra'nın tam ortasında, her ikisine de elli fersah mesafede Haccâc'ın inşa ettiği şehirdir (M).

[220] Bu savaştan Haccâc'ın galip geldiği, İbnü'l-Eş'as'ın öldürüldüğü "Deyrü'l-Cemâcim harbi" kast edilmiş olabilir (M).

[221] Bu kelime (li'l-fihleti), *Tarihu Dımaşk*'de "li'l-aceleti-arabaya koşulanlar" diye geçmektedir (M).

[bu tehdide] şöyle cevap verdi: "Heyhat, heyhat! [Boşuna uğraşma!] Burnumun kenarı kalınlaşıp[222] da Allah Resûlü (sas) sesimi çirkin bulunca bana öyle sözler öğretti ki [okunduklarında] zalimin saldırısı ve baskısı asla bana zarar vermez; ihtiyaçlarıma ulaşmam kolaylaşır ve müminlerin muhabbetine mazhar olurum." Haccâc bunları duyunca bu kez [yumuşadı ve] "Amcam, o sözleri keşke bana öğretsen!" dedi. Enes "Sen buna layık değilsin!" dedi. Haccâc, o sözleri onun ağzından alamayacağını anlayınca oğulları ile Ebân'ı, 200.000 dirhemle gizlice ona gönderdi ve dedi ki: "İhtiyara yumuşak davranın ve lütufta bulunun! Belki o zaman ağzından o sözleri alırsınız Parayı tüketirseniz tekrar pay isteyin!" Ebân dedi ki: "Enes'in ağzından o sözleri almadan önce Haccâc da, iki oğlu da öldü."

O üçünün ölmesinden [kısa bir süre] önce Enes dedi ki: "Ey Abdülkays'ın küçük kumralı! Bize hizmet ettin, hem de çok iyi hizmet ettin. Şu sözleri öğrenme konusunda senin hırsını gördük -ya da "gördüm" dedi.- Demirbaş eşyayı sadece kendi layık olduğu yerine koy! [Layık olmayanlara bu sözleri öğretme!]" Ebân, Allah'ın Enes'e verdiği şeyleri söyledi ve ekledi: Öğrendiğim şeyler içinden Allah'ın alıp götürdükleri olmakla beraber [hatırladığım kadarıyla] o sözler şöyleydi:

'Allahu ekber, Allahu ekber, Allahu ekber! Bismillah, nefsime ve dinime; Bismillah, aileme ve malıma; Bismillah, Allah'ın verdiği her şeye; İsimlerin en faziletlisi Allah'ın ismiyle; arzın ve semanın Rabbi olan Allah'ın ismiyle; ismiyle beraber hiç bir derdin zarar veremeyeceği Allah'ın adıyla! Allah'ın adıyla açtım, Allah'a tevekkül ettim. Allah, Allah, Sen benim Rabbimsin. Sana hiçbir şeyi ortak koşmam. Ey Allah'ım! Senden başkasının veremeyeceği hayrından hayır talep ediyorum. Senin himayen izzetli oldu.' -Bize güvenilir râvîlerden birçoğu, bu arada şunun da mevcut olduğunu naklettiler: Senin övgün yücedir (ve celle senâük.)- Râvî tekrar Ebû Musa'nın Ebân'dan naklettiği rivayete dönüp yukarıda kaldığı yerden devam etti: 'Senden başka hiçbir ilah yoktur. Her türlü kötülükten ve her kovulmuş şeytandan beni senin sığınağına ve himayene al! Allah'ım! Yarattığın şeylerin hepsinden senin himayene sığınıyorum. Onlardan senin murakabene sığınıyorum. Önüme, arkama, sağıma, soluma, üstüme,

[222] Hz. Enes, bu ifadesiyle "ergenlik çağına geldiği zamanı" kast etmiş olabilir (M).

altıma '***kul hüvellahü ahad, Allahü's-Samed, lem yelid ve lem yûled ve lem yekün lehu küfüven ehad***'[223] ayetlerini gönderiyorum.' Bundan sonra duayı okuyan kişi İhlas suresini bu altı yönüne altı defa okur."

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya anlattı. O İbn Cüreyc'den, o da ez-Zührî'den şunu rivayet etti:

Enes b. Mâlik yüzüğüne "Muhammedün Resûlullah [Muhammed Allah'ın Resûlüdür]" yazısını nakşetmişti. Tuvalete gireceği zaman onu [parmağından] çıkarırdı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İsa b. Tahmân anlattı; dedi ki:

Enes b. Mâlik'in başında siyah bir sarıkla Haccâc'ın huzuruna girdiğini gördüm. Sakalını da sarıya boyamıştı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Ubeydullah b. Musa haber verdiler; dediler ki: Bize İsrâîl anlattı. O da İmrân b. Müslim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik'in üzerinde sarı bir izar gördüm. Yine onu ayak ayak üstüne atmış bir vaziyette gördüm.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Ümmü Nehâr anlattı; dedi ki:

Babam, İbnü'l-Eş'as ile beraber isyan edenler arasındaydı. Bu nedenle Haccâc b. Yusuf, bizi *Müseyyerûn* köşküne sürmüştü. Ben o zamanlar genç bir kız idim. Enes b. Mâlik, her Cuma günü bizi ziyaret eder ve bize selam verirdi. Üzerinde beyaz bir gömlek, beyaz bir rida, siyah bir sarık, sarıya boyanmış bir takke vardı. Alaca renkli bir katıra binmişti. Bize hayır dua edip giderdi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn anlattı; dedi ki:

Enes b. Mâlik'in üzerinde desenli, ipek[224] bir rida, ipek sarık ve ipek cübbe gördüm. Ensârî dedi ki: Babam "O elbisenin [saf ipek değil de] uzunlama dokumasının pamuk olduğunu" söyledi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Mu'temir b. Süleyman anlattı; dedi ki: Babam bana şöyle dedi:

[223] İhlas, 112/1-4

[224] İpek olarak tercüme edilen metinde yer alan el-hazz [الخز], yüzde yüz ipek değil, ipek ile yün karışımı bir kumaşı ifade etmektedir. Bu ve sonrasındaki rivayetlerde geçin *ipek* veya *ipekli* ibarelerinde *el-hazz* kasdedilmektedir. (E).

Enes'in üzerinde ipekten sarı renkli bir rida gördüm. Ondan daha güzel bir elbise gördüğümü asla hatırlamıyorum.

Bize Şihâb b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Hamîd anlattı. O da İsmail b. Ebû Hâlid'den şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik'i üzerinde kısa bir yemen hırkası ve bir de sarık olduğu halde gördüm.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi. O Hâlid b. İlyâs'dan, o da Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik'in huzuruna girdim. İpek bir elbiseye bürünmüştü.

Bize Vekî b. el-Cerrâh ve el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler; dediler ki: Bize Abdüsselâm b. Şeddâd Ebû Tâlût anlattı; dedi ki:

Enes'in üzerinde ipek sarık, ipek cübbe ve ipek rida gördüm. Ona "Sen bize ipeği yasaklıyorsun ama kendin giyiyorsun! Bu ne demek oluyor?" dediklerinde şöyle cevap verdi: "Onları idarecilerimiz [bize] giydiriyor. Onların bunu üzerimizde görmeleri hoşumuza gidiyor."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Yezîd b. Ebû Sâlih anlattı; dedi ki:

Enes'in üzerinde "sarı ve kırmızı ipek" dediğiniz [kumaştan dokunmuş] elbise gördüm.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize İpekçi Ebû Ka'b anlattı; dedi ki:

Enes b. Mâlik'in üzerinde yeşil ipekten desenli bir rida gördüm.

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm anlattı; dedi ki:

Bize Katâde, "Enes b. Mâlik'in ipek elbise giydiğini" anlattı.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bize Şu'ayb b. el-Habhâb anlattı; dedi ki:

Enes b. Mâlik'in üzerinde sarı renkli, güzel bir cübbe gördüm. Şu'ayb dedi ki: Ben ipeği bilen biriyim.

Bize Ârim b. el-Fadl anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O da Ferkad b. Ebû Esmâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik'in üzerinde ipek bir sarık, ipek cübbe ve ipek rida gördüm.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer anlattı. O da Vehb b. Keysân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik'in ipek elbise giydiğini gördüm.

Bize Muhammed b. Abdullah haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Vâsıl el-Ahdeb'den, o da Sa'îd b. Abdullah b. Dırâr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Enes'i idrarını yaparken gördüm. Ayaklarında iki siyah çorap, başında düğmeli küçük bir giysi vardı. İdrarını yaptı; çoraplarını ve nalınlarını meshetti. Bu davranışını [niye yaptığını] ona sorduğumda "Onları temiz oldukları halde giymiştim." dedi.

Bize Amr b. el-Heysem haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl, anlattı. O da İmrân b. Müslim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Onun üzerinde Usfur[225] ile boyanmış iki elbise gördüm. -ya da İmrân şöyle dedi: Enes'in üzerinde Usfur ile boyanmış iki elbise gördüm.

Bize Amr b. el-Heysem haber verdi. O İsrâîl'den, o da İmrân b. Müslim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Enes'i gördüm; üzerinde Usfur ile boyanmış bir izar vardı.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Kesîr b. Süleym anlattı; dedi ki:

Enes b. Mâlik'i namaz kılarken gördüm. Sarığının üstüne secde ediyordu.

Bize Zeyd b. el-Hubâb Ebü'l-Hüseyin el-Uklî[226] haber verdi; dedi ki: Bana Hâlid b. Abdullah el-Vâsitî haber verdi; dedi ki: Bana Râşid b. Ma'bed es-Sekafî haber verdi; dedi ki:

Enes b. Mâlik'in kol yenini gördüm. Kol ağzının genişliği kol kemiği kadardı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O da Seleme b. Verdân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Enes'in başında [sarığın altına konan] takke olmaksızın [giydiği] siyah bir sarık gördüm. Onun ucunu arkasından salıvermişti.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Gıyâs Sâlim haber verdi; dedi ki:

---

[225] Kendisinden kırmızı boya elde edilen bir bitkidir (M).

[226] Bu isim asıl yazma nüshada yanlış olarak "el-Ateki" diye gemektedir. Doğru imla el-Mizzî ve İbn Hacer'in *Takrîb*'inde mevcuttur.

Enes'in üzerinde siyaha çalan ipekten bir cübbe ile desenli, ipek bir rida gördüm.

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeyd ullah b. Amr anlattı. O da Abdülkerîm'den şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik'i *Kâbe*'yi tavaf ederken gördüm. Üzerinde sarı ipekten bir rida vardı.

Ubeydullah dedi ki: Âmir b. Şüfey, Abdülkerîm'den şunu anlattı:

Bunu [Enes'in ipek giymesini kastediyor] Sa'îd b. Cübeyr'e anlattım. "Şayet selef, onu öyle görselerdi [döverek] canını acıtırlardı." dedi.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize el-Furât b. Selmân anlattı. O da Abdülkerîm'den şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik'i gördüm. Üzerinde sarı ipekten bir ridası vardı. Sa'îd b. Cübeyr dedi ki: "Şayet selef, onu öyle görselerdi [döverek] canım acıtırlardı."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn haber verdi; dedi ki:

Enes b. Mâlik'in üzerinde ipek bir cübbe, bir rida ve ipek bir sarık gördüm.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr anlattı; dedi ki: Bana Muhammed b. Sîrîn, Enes b. Mâlik'ten şunu duyduğunu anlattı:

Gerçekten biz ipek giyiyoruz. Onun içindekini [hakkındaki hükmü] kesinlikle biliyoruz. Şüphesiz onun yaratılmamasını çok arzu ederdik.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Abbâd b. Ebû Süleyman anlattı; dedi ki:

Enes b. Mâlik'in başında beyaz bir fes gördüm. Yine Enes'in üzerinde *Yemen* işi elbise gördüm.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Râşid b. Ma'bed anlattı; dedi ki:

Enes b. Mâlik'in üzerinde Yemen kürklerinden [dikilmiş] bir cübbe gördüm. Onu beyaz bir fesin üzerine sarık sararken gördüm. Sarık olarak sardığı bezi fesin etrafında sadece iki defa dolandırıp sarıyor ve arkasından çokça salıveriyordu. Bineğe bindiği zaman şalvar ve kalm iki mes giyerdi. Onun elbiselerini alır; yıkadıkları zaman buharla tütsülerlerdi.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi. O Sa'îd b. Ebû Arûbe'den, o da Katâde'den şunu rivayet etti:

Enes'in yüzüğünün nakışı "iki adam ve aralarında bir arslan figürü" idi. Ya da "iki arslan ve aralarında bir adam figürü" idi. -Sa'îd bunlardan hangisi olduğu konusunda şüphe etti.- Sa'îd b. Beşîr ise Katâde'nin şöyle söylediğini anlattı: Enes'in yüzüğünde "iki adam ve aralarında bir dişi arslan" nakışı vardı.

Bize bir hocamız haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Kâsım anlattı; dedi ki:

Enes'in parmağında altın bir yüzük gördüm.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Şeybân anlattı. O da el-A'meş'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik'i, sakalını sarıya boyarken gördüm.

Bize Yahyâ b. Huleyf b. Ukbe anlattı; dedi ki: Bize Ebû Halde[227] anlattı; dedi ki:

Enes b. Mâlik'i, [sakalını] sarıya boyarken gördüm.

Bize Muhammed b. Rebî'a el-Kilâbî haber verdi. O da İsmail b. el-Ezrak'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik'i, sakalını sarıya boyarken gördüm.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid haber verdi; dedi ki:

Enes b. Mâlik'i, sakalını kızıla boyarken gördüm.

Bize el-Fadl Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk anlattı. O da İbn Ebû Hâlid'den şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik'i kızıl sakallı olarak gördüm. Onun sarık taktığını ve [ucunu] arkasından salıverdiğini gördüm.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hamza b. Seleme anlattı; dedi ki:

---

[227] Bu isim asıl yazılan nüshada "Ebû Hâlide" diye geçmektedir. Doğru imla el-Mizzî ve *Takrîb*'de mevcuttur.

Enes b. Mâlik'in bir cariyesini gördüm. Yağ ve Vers[228] getirdi. Onları birbiriyle karıştırıp Enes'in sakalına ve saçına, sararıncaya kadar sürdü.

Bize İsmail b. Abdullah Ebû Üveys haber verdi; dedi ki:

Bana Ebü'l-Gusn, "Enes b. Mâlik'i beyaz sakallı ve başına kına yakılmış olarak gördüğünü" anlattı.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Humeyd et-Tavîl haber verdi. O da Enes b. Mâlik'in ailesinden olan birisinden şunu rivayet etti:

Enes b. Mâlik, vefat ettiği senede artık oruç tutamıyordu. On fakiri ekmek ve et ile doyuruyor; buna ilaveten bir ya da iki kazan yemek veriyordu.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bana Humeyd et-Tavîl anlattı; dedi ki:

Ömer b. Enes'e [Enes b. Mâlik'in] ne yaptığını sordum. "Ölümünden bir yıl önce oruç tutamaz oldu. Kazanlar kurdurdu ve kazanlar dolusu yemekleri her gün bir fakire yedirdi. Hazırlanan yemekleri ve fazlasını yedirirdi."

Bize Ubeyde b. Humeyd, Humeyd et-Tavîl'in şöyle dediğini haber verdi:

Enes b. Mâlik vefat ettiği sene oruç tutamayacak kadar zayıf düştü. Ramazan ayı çıkıp da oruç tutamayacağını anlayınca fakirlere yemek yedirdi.

Bize Abdullah b. Ca'fer haber verdi. O Ubeydullah b. Amr'dan, o Ma'mer'den, o da Katâde ve Sâbit'ten şunu rivayet etti:

Enes b. Mâlik oruç tutamayacak kadar yaşlandı. Kendi orucuna kefaret olarak iki sene her gün bir fakiri doyurdu.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ, Sa'îd b. Ebû Arûbe ve Hişâm ed-Destüvâî'den; onlar da Katâde'den şunu rivayet etti:

Enes b. Mâlik vefatından bir yıl önce oruç tutamayacak kadar zayıf düştü. Oruç tutamadı ve ailesine oruç tutamadığı her gün için bir fakiri doyurmalarını emretti.

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahyâ anlattı. O Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

[228] Vers, *Yemen*'de yetişen sarı renkli bir bitkidir ki ondan sarı boya elde edilir. Ondan elde edilen sarı boyaya da "vers" adı verilir.

Ailesi vefatından bir yıl önce onu Ramazan orucuna kefaret olarak fakirleri doyurdular.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd anlattı; dedi ki: Bize Âsım el-Ahvel anlattı; dedi ki:

Bana en-Nadr b. Enes anlattı ki, o vakit Enes b. Mâlik daha sağdı. [Dedi ki:] Enes şöyle dedi: Şayet Allah Resûlü (sas) "Sizden biriniz asla ölümü istemesin!" demeseydi ben [şimdi] ölümü isterdim.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân anlattı. O da Muhammed'den şunu rivayet etti:

Enes b. Mâlik vefat ettiğinde Muhammed b. Sîrîn, üzerindeki bir borçtan dolayı hapsedilmişti. Enes cenazesini Muhammed'in yıkamasını vasiyet etmişti. Ömer b. Yezîd hapisten çıkarılıncaya kadar onun lehinde ve onun hakkında konuştu. Böylece [hapisten çıkan Muhammed] Enes'in cenazesini yıkadı. Sonra dönüp hapishaneye geri gitti. Bu nedenden ötürü Muhammed b. Sîrîn ölünceye kadar Ömer b. Yezîd ailesine şükranlarını dile getirmeye devam etti.

Muhammed b. Abdullah el-Ensârî'nin dışındaki bazı râvîler bu rivayet hakkında şöyle dediler: Muhammed b. Sîrîn kendisini hapse attıran kadını kastederek "Kadınla konuşun!" dedi. Onlar da kadınla konuştular. Kadın onu hapishaneden çıkarttı. Böylelikle Enes'in cenazesini yıkadı. Akabinde tekrar hapishaneye geri götürüldü.

Bize Abdullah b. Bekir es-Sülemî haber verdi; dedi ki: Bize Humeyd et-Tavîl anlattı. O da Enes'in ailesine mensup bazı kimselerden şunu rivayet etti:

Ailesi onun kefeni ve cenazesi için hazırlanan koku karışımının içine sük,[229] sükkün içine misk, miskin içine de Peygamber'in (sas) saçından bir saç teli koymuş.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi. O Humeyd et-Tavîl'den, o da Enes'ten şunu rivayet ederek dedi ki:

Onun kefeni ve cenazesi için hazırlanan koku karışımının içine bir misk torbası, Peygamber'in (sas) saçından bir saç teli ve sük konuldu.

[229] Diğer kokularla karıştırılıp kullanılan bir tür kokudur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Yezîd el-Hüzelî haber verdi; dedi ki:

Enes'in ölümüne şahit olduk. 92 yılında *Basra*'da öldü. Muhammed b. Ömer dedi ki: Vefat ettiği gün onun 99 yaşında olduğu bize söylendi. O, Allah Resûlü'nün (sas) sahâbîlerinden *Basra*'da vefat eden en son kişiydi. Ebû Bekir, Ömer ve Abdullah b. Mes'ûd'dan rivayette bulunmuştur.

Kadı Muhammed b. Abdullah el-Ensârî'ye "Öldüğü gün Enes b. Mâlik kaç yaşındaydı?" diye sordum. "107 yaşındaydı." diye cevap verdi.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Şu'be'den, o da Musa es-Sebelânî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik'e vardım ve "Sen Allah Resûlü'nün sahâbîlerinden geriye kalan en son kişisin!" dedim. O da [sahâbe olmayan] Araplardan bir grup [bu zamana kadar] hayatta kalmıştır. Ancak onun sahâbîlerine gelince, ben geriye kalan hayattaki en son kişiyim." dedi.

989. Ebû Beşîr el-Mâzinî ﴿أبو بشير المازني﴾

İsmi Kays b. el-Ekber b. Ubeyd b. el-Hureyr b. Amr b. el-Ca'd b. Avf b. Mebzûl b. Amr b. Ganm b. Mâzin b. en-Neccâr'dır. Annesi Ruğeybe bt. Evs b. Hâlid b. el-Ca'd Avf b. Mebzûl b. Amr b. Ganm b. Mâzin b. en-Neccâr'dır.

Ebû Beşîr'in Çocukları:

1-Beşîr

2-Ümmü Külsûm

Bu ikisinin annesi, Esmâ bt. Muhriz b. Âmir b. Mâlik b. Adî b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır.

3-Nâile: Annesi ümmü veleddir.

4-Ubeyd

5-Zeyd

6-Ümmü Ömer

Son dördünün annesi ümmü veleddir.

7-el-Ca'd

8-Sa'lebe

Son üçünün anneleri ümmü veled olan farklı câriyelerdir.

10-Kesîre

11-Ümmü Hasan

12-Ümmü Umâre

Son üçünün annesi ümmü veleddir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana ed-Dahhâk b. Osman anlattı. O Damre b. Sa'îd'den, o da Ebû Beşîr el-Mâzinî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Uhud savaşına genç bir delikanlı iken katıldım. İbn Kamîe'nin[230] kılıçla Allah Resûlü'nün (sas) üzerine gittiğini; Allah Resûlü'nün (sas) iki dizi üzerine önündeki bir çukura düştüğünü ve orada gözden kaybolduğunu gördüm. Bunun üzerine bağırmaya başladım. -O sıralar daha genç bir delikanlıydım.- Akabinde insanların onun üzerine üşüştüklerini gördüm. Talha b. Ubeydullah'a bakıyordum. Allah Resûlü'nün (sas) koltuğundan tuttu ve onu ayağa kaldırdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Yunus b. Muhammed ez-Zaferî'den, o da [Yunus'un] babasından şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ebû Beşîr el-Mâzinî haber verdi; dedi ki:

Mekke'nin fethedildiği günde Allah Resûlü'nün (sas) zırhının tekfir edilmiş olduğunu gördüm.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Tekfir, zırhın üzerine elbise giymektir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Damre b. Sa'îd haber verdi. O babasından, o da Ebû Beşîr el-Mâzinî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) *Medine*'in iki siyah taşlık arazisi arasında avlanmayı yasakladı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Beşîr el-Mâzinî, *Harre* savaşına yetişinceye kadar yaşadı. [O savaşta] birçok yara aldı ve akabinde öldü.

[230] Bu isim asıl yazma nüshada "Kımeyye" diye geçmektedir. Buradaki imla, müelliften nakil yapan Vâkıdî'de mevcuttur.

990. Ebû Hasan el-Mâzinî ﴿أبو حسن المازنى﴾

İsmi Temîm b. Abduamr b. Kays b. Muharris b. el-Hâris b. Sa'lebe b. Mâzin b. en-Neccâr'dır. Annesi Kebşe bt. Amr b. Atıyye b. Hansâ b. Mebzûl b. Amr b. Ganm b. Mâzin b. en-Neccâr'dır.

Ebû Hasan el-Mâzinî'nin Çocukları:

1-Umâre

2-Amr

3-Meymûne

Bunların annesi Umeyre bt. Mu'avviz b. el-Hâris b. Rifâ'a b. el-Hâris b. Sevâd b. Mâlik b. Ganm b. en-Neccâr'dır.

Umâre b. Ebû Hasan'ın Çocukları:

1-Yahya: Kendisinden hadis rivayet edilmiştir.

2-Osman: Harre savaşında öldürülmüştür.

Yahya ile Osman'ın annesi Zeyneb bt. Temîm b. Gaziyye b. Amr b. Atıyye b. Hansâ b. Mebzûl b. Amr b. Ganm b. Mâzin b. en-Neccâr'dır.

Yahya b. Umâre'nin Çocukları:

1-Amre b. Yahya: Kendisinden es-Sevrî, Mâlik b. Enes ve diğer bazı kişiler hadis rivayet etmiştir.

2-Meryem

Amre ile Meryem'in annesi, Kureyş'ten Adî b. Ka'boğullarının müttefiki olan Leys b. Bekiroğullarından Humeyde bt. Muhammed b. İyâs b. Ebü'l-Bükeyr'dir.

991. el-Hâris b. Sehl ﴿الحارث بن سهل﴾

[el-Hâris b. Sehl] b. Ebû Sa'sa'a. İsmi Amr b. Zeyd b. Avf b. Mebzûl b. Amr b. Ganm b. Mâzin b. en-Neccâr'dır. *Tâif* savaşında şehit edildi. Zürriyeti yoktur.

BENÎ EL-HÂRİS B. EL-HAZREC'TEN OLANLAR

992. Ebû Sa'îd el-Hudrî ﴿أبو سعيد الخدرى﴾

İsmi Sa'd b. Mâlik b. Sinân b. Sa'lebe b. el-Ebcer'dir. el-Ebcer'in adı Hudre b. Avf b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir. Bazı kişiler, "Hudre'nin el-Ebcer'in annesi olduğunu" iddia ettiler. Ebû Sa'îd'in annesi, Üneyse bt. Ebû Hârise'dir.[231] Ebû Hârise, Amr b. Kays b. Mâlik b. Adî b. Amr b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır.

Ebû Sa'îd'in Çocukları:

1-Abdullah

2-Hamza

3-Sa'îd

4-Abdurrahman

Bunların annesi, Evs kabilesinin Benî Amr b. Avf kolunun Benî Mu'âviye sülalesinden Ümmü Abdullah bt. Abdullah b. el-Hâris b. Kays b. Heyseme b. el-Hâris'tir.

5-Ümmü Abdurrahman: Annesi ümmü veleddir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Sa'îd *Uhud* savaşında [savaşa katılmayacak kadar] küçük bulundu ve geri çevrildi. Ebû Sa'îd dedi ki: *Uhud*'dan dönüşünde Allah Resûlü'nü (sas) karşılamak üzere çıktık. Kanât[232] vadisinin ortasında onu karşıladık. Bana baktı ve *'Sa'd b. Mâlik!'* dedi. Ben "Evet, babam ve annem sana feda olsun!" dedim. Ona yaklaştım ve dizini öptüm. Buyurdu ki: *"Babandan dolayı Allah sana ecrini versin! O şehit edildi."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana ed-Dahhâk b. Osman anlattı. O Muhammed b. Yahya b. Hibbân'dan, o İbn Muhayriz ve Ebû Sarme'den, o da Ebû Sa'îd el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti:

[231] Bu isim, asıl yazma nüshada "Hârice" diye geçmektedir.
[232] *Medine*'nin vadilerinden biridir.

"Allah Resûlü (sas) ile birlikte Benî Mustalık gazvesine çıktım." Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Sa'îd o zaman 15 yaşındaydı. Bu gazvenin yanı sıra *Hendek* ve ondan sonraki seferlere de katıldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Zeyd anlattı. O Rebîh b. Abdurrahman b. Ebû Sa'îd el-Hudrî'den, o babasından, o da Ebû Sa'îd el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Uhud savaşına çıkacağı gün Peygamber'e (sas) götürülüp gösterildim. O vakit 13 yaşındaydım. Babam elimden tuttu ve "Ey Allah'ın Resûlü! Kısa boylu olsa da (oğlum) iri kemiklidir." dedi. Peygamber (sas) beni yukarıdan aşağı doğru süzdü ve akabinde *"Onu geri çevirin!"* dedi. Bunun üzerine beni geri çevirdiler.

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı; dedi ki: Bana Ebû Hamza anlattı; dedi ki: Hilâl b. Hısn'ı duydum şöyle dedi:

Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin *Medine*'deki evine konuk oldum. Onunla birlikte bir meclise dahil olduk. Akabinde Ebû Sa'îd şunları anlattı: bir sabah kalktığımda baktım ki hiç yiyecek kalmamış, açlıktan karnıma taş bağladım. Eşim bana "Peygamber'e (sas) git ve ondan yiyecek iste! Falan kişi ona gitmişti, ona yiyecek vermişti, falan da gitmişti." dedi. Ben "Hayır, ancak hiçbir şey bulamazsam o zaman giderim." dedim. Yiyecek aradım ve hiçbir şey bulamadım. Bunun üzerine Peygamber'e (sas) vardım. O insanlara hitap ediyordu. Onun şu sözüne yetiştim: *"Kim insanlara ihtiyacını arz etmezse Allah onun ihtiyacını giderir ve başkasına muhtaç etmez. Kim insanlardan bir şey istemezse Allah onu muhtaç olmaktan kurtarır. Kim bizden bir şey isterse ya ona bolca veririz; ya da [bir şey vermeyerek] onu üzeriz. İhtiyacını arz etmeyen kişiyi bir şey isteyenden daha fazla severiz."* Allah Resûlü'nün (sas) bu sözünden sonra artık hiç kimseden bir şey istemedim. Allah bize rızık vermeye o kadar çok devam etti ki, Ensâr içinde bizden daha zengin bir ev halkı bilmez olduk.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi; dedi ki: Hişâm b. Ebû Abdullah haber verdi. O Katâde'den, o Mürre b. Ubâdoğulları'nın kardeşi Hilâl b. Hısn'dan, o da Ebû Sa'îd el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bir keresinde fakir düştük.[233] Ailem bana "Allah Resûlü'ne (sas) gitsen de ondan bir şeyler istesen!" dedi. Ben de çıkıp gittim. Ama ilk yüzleştiğim şey Allah Resûlü'nün (sas) şöyle buyurması idi: *"Kim ihtiyacını insanlara arz etmezse Allah onun ihtiyacını giderir ve başkasına muhtaç etmez. Kim insanlardan birşey istemezse Allah onu muhtaç olmaktan kurtarır. Kim bizden bir şey isterse bulduğumuz hiçbir şeyi ondan saklamayız."* Kendi kendime dedim ki: "İnsanlara ihtiyacımı arz etmesem de Allah benim ihtiyacımı giderse olmaz mı? İnsanlardan bir şey istemesem de Allah beni muhtaç olmaktan kurtarsa olmaz mı?" Ondan sonra fakirlikten dolayı bir şey istemek üzere Allah Resûlü'ne (sas) bir daha dönmedim. Akabinde dünya bize yöneldi ve Allah'ın koruması müstesna, bizi dağıttı.[234]

Bize Ubeydullah b. Ca'fer haber verdi. Dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr anlattı. O İbn Akîl'den, o Hamza b. Ebû Sa'îd el-Hudrî'den, o da [Hamza'nın] babası [Ebû Sa'îd el-Hudrî'den] söyle dediğini anlattı:

Bir zamanlar şiddetli bir şekilde muhtaç duruma düştüm. İhtiyacımı kendisine arz etmek ve elinde olan maldan bir şeyler istemek üzere Allah Resûlü'ne (sas) vardım. Onu Mescid'de buldum; insanlara vaaz veriyordu. Şöyle dediğini duydum: *"Kim insanlardan bir şey istemezse Allah onu muhtaç olmaktan kurtarır. Kim ihtiyacını insanlara arz etmezse Allah onun ihtiyacını giderir."* Kendi kendime dedim ki, "Allah Resûlü (sas) bu sözü sadece benim için söyledi." Ondan bir şey istemeden döndüm. Nihayet tekrar ciddi şekilde muhtaç duruma düştüm. İhtiyacımı kendisine arz etmek ve elindeki maldan bir şeyler istemek üzere Allah Resûlü'ne (sas) vardım. Onu Mescid'de buldum. Beni gördüğünde *"Kim insanlardan bir şey istemezse Allah onu muhtaç olmaktan kurtarır. Kim ihtiyacını insanlara arz etmezse Allah onun ihtiyacını giderir."* dedi. Yine kendi kendime "Ona bir şey söylemeden kesinlikle geri döneceğim." dedim ve döndüm. Akabinde Allah hiç beklemediğim tarzda bana [bol] rızık verdi.

---

[233] Burada peltek Zal harfiyle "a'vezna - اعوذنا" diye geçen kelime diğer kaynaklarda keskin Za harfiyle " اعوزنا"diye kaydedilmiştir. Bağlama daha uygun olduğu için çeviride diğer kaynakların imlası tercih edilmiştir (M).

[234] Bu ifadeyle eski masumiyetin kalmadığı, dünya nimetlerinin artmasıyla günahların da arttığı kast edilmiş olabilir (M).

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Hârisî haber verdi; dedi ki : Bize İbrahim b. Abdullah b. el-Hâris anlattı. O Muhammed b. Yahya b. Hibbân'dan, o da Ebû Sa'îd e- Hudrî'den şunu rivayet etti:

Ebû Sa'îd el-Hudrî çok muhtaç bir duruma düşmüş. Eşi ona "Allah Resûlü'ne (sas) git ve ondan bir şeyler iste!" demiş. O da gitmiş; Allah Resûlü'nü (sas) Mescid'de ayakta şunları söylerken bulmuş: *"Kim ihtiyacını insanlara arz etmezse Allah onun ihtiyacını giderir. Kim insanlardan bir şey istemezse Allah onu muhtaç olmaktan kurtarır. Üstteki [veren] el, alttaki [alan] elden daha hayırlıdır. Bir kişi insanlardan mal isteme kapısını açarsa Allah da ona fakirlik kapısını açar."*

Bize Amr b. Hakkâm b. Ebü'l-Veddâh haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O Ali b. Zeyd b. Cüd'ân'dan, o Ebü'l-Mütevekkil en-Nâcî'den, o da Ebû Sa'îd el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bizans kralı Allah Resûlü'ne (sas) bazı hediyeler gönderdi. O hediyeler arasında içinde Zencefil bulunan bir küp de vardı. Allah Resûlü (sas) ondan herkese bir parça yedirdi. Bana da bir parça yedirdi.[235]

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Ahves anlattı. O Husayn'dan, o da Fudayl'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Önünden yemek kaldırıldığı zaman Ebû Sa'îd el-Hudrî şöyle derdi: "Bizi yediren, içiren ve Müslüman olmayı nasip eden Allah'a hamdolsun!"

Bize Ya'kûb b. İshâk el-Hadramî ve Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdiler; dediler ki: Bize İkrime b. Ammâr anlattı; dedi ki: Bana Gaylân b. Şümeyh el-Gaylânî anlattı; dedi ki:

Medine'ye varıp Ebû Sa'îd el-Hudrî'ye gittim ve onun huzuruna girdim. Bir de ne göreyim! Yaşlı bir ihtiyar, güneş tam tepeden batıya doğru meylettiği zamanda, yaprakları soyulmuş hurma dalına dayanarak namaz kılıyor; ayağa kalktığı zaman ona dayanıyor, rukûa gittiği zaman onu kıble [duvarına] yaslıyor. Secde etmek istediğinde yaşlılıktan dolayı yine o dalına dayanıyor. Secde ettiği zaman dirsekleri ile iki yanının arası o kadar açılıyor ki koltuk altlarının beyazlığını görüyordum.

---

[235] ez-Zehebî bu rivayete dair şu notu düşmüştür: Bu rivayet birçok yönden eleştiriye açıktır: 1-Bizans kralının Allah Resûlü'ne (sas) hediye gönderdiği bilinmemektedir. 2-Bizans'tan *Hicaz*'a Zencefil gönderilmesi makul görünmemektedir.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize el-Müstemir b. er-Reyyân anlattı. O da Ebû Nadre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Sa'îd el-Hudrî'ye "Senden duyduklarımızı yazalım mı?" dedik. O da şöyle cevap verdi: "O duyduklarınızı yazılmış sayfalar haline mi getirmek istiyorsunuz? Biz nasıl ezberlediysek siz de öyle ezberleyin!"

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Mübârek anlattı. O da Ebû Hârûn el-Abdî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Sa'îd el-Hudrî'yi saçı ve sakalı ağarmış olarak gördüm.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer anlattı. O da Vehb b. Kaysân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Sa'îd el-Hudrî'yi ipek giymiş bir halde gördüm.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O da Musa b. Dihkân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin baldırlarının yarısına kadar uzanan bir izar giydiğini gördüm.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Muhammed b. el-Aclân'dan, o da Osman b. Abdullah b. Ebû Râfi'den[236] şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin bıyığını mümkün olduğu kadar kısalttığını gördüm.

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Akîl Beşîr b. Ukbe anlattı. O da Yezîd b. Abdullah b. eş-Şıhhîr'den şöyle dediğini rivayet etti: Medine'nin yağmalanması mubah görüldüğü zaman -*Harre* savaşını kastediyor.- Ebû Sa'îd el-Hudrî bir mağaraya girdi. Şamlı askerlerden biri ona "Çık!" dedi. Ebû Sa'îd "Çıkmıyorum! Eğer buraya girersen seni öldürürüm." dese de [adam onu dinlemedi ve] içeri girdi. Bunun üzerine Ebû Sa'îd kılıcını yere bıraktı ve *'**Ben senin, benim günahımla kendi günahını yüklenerek Cehennemliklerden olmanı diliyorum. İşte bu, zalimlerin cezasıdır.**'*[237] ayetini okudu. Adam "Sen Ebû Sa'îd misin?" diye sorunca o

[236] "İbn Ebû Râfi" ibaresi, asıl yazma nüshada yanlış olarak "İbn Râfi" diye geçmektedir. Doğru imla Buharî'nin *et-Tarihu'l-Kebîr*'inde ve *Tarihu'l-İslâm*'da mevcuttur.
[237] Mâide, 5/9.

da "Evet!" dedi. Adam bu kez "Benim için Allah'tan af dile!" dedi!' O da "Allah seni affetsin!' diye karşılık verdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ya'kûb b. Muhammed anlattı. O Hind bt. Sa'îd b. Ebû Sa'îd'den, o babasından, o da Ebû Sa'îd el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Harre gecelerinde evime kapandım, dışarı çıkmadım. *Şam* ordusundan bir asker bana geldi ve "Ey İhtiyar! Yanındakini çıkar!' dedi. Ben de "Vallahi yanımda hiç mal yok!" dedim. Bunun üzerine sakalımı yoldular ve beni iyice dövdüler. Sonra evime yöneldiler. Kendilerine hafif gelen eşyaları taşımaya başladılar. Hatta yastık ve yatağa yöneldiler; içlerindeki yünü boşaltıp kılıflarını aldılar. Hatta onlardan birini gördüm; evdeki bir çift güvercini aldı. Sonra onları götürdüler.

Bize Affân b. Müslim ve Musa b. İsmail haber verdiler. Dediler ki: Bize Sa'îd b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bize Ebû Abdullah eş-Şakarî anlattı; dedi ki: Bana İsmail b. Recâ b. Rebî'a, babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Vefat ettiği hastalığı sırasında Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin yanındaydık. Durumu ağırlaşmıştı. Derken bayıldı. Ayıldığı zaman "Namaz! Ey Ebû Sa'îd!' dedik. O da "Bana yeter!" dedi. "Kıldığım namaz bana yeter!' demek istemişti.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O İbrahim b. İsmail b. Mücemmi b. Hârise'den, o halası Ümmü'n-Nu'mân bt. Mücemmi'den, o da Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin kızından şunu rivayet etti:

Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin ölümü yaklaşınca Allah Resûlü'nün (sas) sahâbîlerinden oluşan bir grubu çağırdı. Grubun içinde İbn Abbâs, İbn Ömer, Enes b. Mâlik ve Câbir b. Abdullah vardı. Onlara dedi ki: "Ebû Sa'îd'in oğlu asla size galip gelmesin! Öldüğüm zaman namaz kılarken ve Allah'ı zikrederken giydiğim elbiselerle beni kefenleyin! Evde bir kubtiyye[238] -ya da kıtriyye[239]- vardır. Beni onunla kefenleyin! Bir ukıyyelik tütsü ağacıyla cenazemi tütsüleyin! Kabrimin üstüne türbe yapmayın! Tabutuma erguvanlarla boyanmış kırmızı kadife koyun! Cenazemin arkasından ateşle yürümeyin! Cenazemi evimden çıkardığınız zaman hiçbir ağlayan

[238] Mısır'da beyaz pamuktan imal edilen ince bir giysidir.

[239] Bu kelime, asıl yazma nüshada yanlış olarak "Kıtrıbiyye" diye geçmektedir. Doğru imla İbn Asâkir'in eserinde mevcuttur. Kıtrıyye bir çeşit hırkadır.

kadın cenazemi takip etmesin!" Onlar Ebû Sa'îd'in emrettiği şeyleri aynen yerine getirdiler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Abdülazîz b. Ukbe'den, o da İyâs b. Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Sa'îd el-Hudrî, 74 yılında vefat etti. Onun zürriyeti vardır.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Sa'îd, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Zeyd b. Sâbit ve Abdullah b. Selâm'dan rivayette bulundu. Allah Resûlü'nün (sas) peygamber olarak gönderilmesinden önce, onun vasıflarının anlatıldığı bir rivayeti Yahudilerden duyan babasından rivayet etmiştir. Ebû Sa'îd bu rivayeti Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye hicret ettiğinde ona aktarmıştı. Babası Mâlik b. Sinân, Uhud savaşında şehit edilmişti.

993. Ebû Şeybe el-Hudrî ﴿أبو شيبة الخدرى﴾

Bu şahsın ismini bize söyleyen olmadı. Adını ve nesebini Ensâr'ın adlarının yazılı olduğu kitapta bulamadık. Allah Resûlü'nden (sas) hadis rivayet etmiştir.

Bize ed-Dahhâk b. Mahled Ebû Âsım eş-Şeybânî en-Nebîl haber verdi. O da Yunus b. el-Hâris'ten şöyle dediğini rivayet etti: Bana Mişres, babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Ebû Şeybe el-Hudrî'yim. Allah Resûlü'nün (sas) şöyle dediğini duydum: "Kim kalbinden ihlas ile '***lâ ilâhe illallah*** [Allah'tan başka ilah yoktur.]' derse Cennet'e girer.' Ebû Şeybe öldüğünde onu Rum diyarında defnettik.

994. Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin Bir Mevlâsı ﴿مولى لأبي سعيد الخدرى﴾

Bu şahsın ismini bize söyleyen olmadı. Allah Resûlü'nden (sas) hadis rivayet etmiştir.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O Ubeydullah b. Abdurrahman b. Mevheb'ten, o da Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin bir mevlasından şunu rivayet etti:

Kendisi Ebû Sa'îd ile birlikte Allah Resûlü'nün (sas) yanında imiş. Peygamber (sas) Mescid'e girmiş; Mescid'in ortasmda parmaklarını birbirine kenetlemiş bir vaziyette oturan ve kendi kendine konuşan bir adam

görmüş. Allah Resûlü (sas) [onu uyarmak maksadıyla] ona işaret etmiş; ama adam anlamamış. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) Ebû Sa'îd'e dönüp şöyle buyurmuş, *"Biriniz namaz kıldığı zaman parmaklarını birbirine kenetlemesin! Zira bu kenetleme davranışı şeytandandır. Sizden biriniz, mescitte bulunduğu müddetçe, çıkıncaya kadar namazda sayılır."*

995. Zeyd b. Erkam ﴿زيد بن أرقم﴾

[Zeyd b. Erkam] b. Zeyd b. Kays b. en-Nu'mân b. Mâlik b. el-Ağar b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec. Onun annesinin adını bilmiyoruz.

Zeyd b. Erkam'ın Çocukları:

1- Kays
2- Süveyd

Bunların annesi Hind bt. Yezîd b. Amr b. Şürahbîl b. en-Nu'mân b. Nümeyre b. Mu'âviye b. el-Hâris b. Zeyd b. Mâlik b. Mu'âviye b. Sevr b. Kinde'dir. Kays b. en-Nu'mân'ın çocukları ölmüş ve bu yüzden nesilleri devam etmemiştir.

Bize Ubeydullah b. Musa ve el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler; dediler ki: Bize İsrâîl anlattı. O da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Bir Ramazan bayramı gününde benim yanımdayken Zeyd b. Erkam'a, "Allah Resûlü (sas) ile beraber kaç gazveye katıldın?" dedim. "On yedi gazveye!" diye cevap verdi. "Peki, Allah Resûlü (sas) kaç gazveye çıktı?" diye sorduğumda "On dokuz gazveye!" diye cevap verdi.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Hudeyc b. Mu'âviye anlattı. O da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Zeyd b. Erkam'ın, "Allah Resûlü (sas) ile beraber on yedi gazveye katıldım." dediğini duydum.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve el-Hasan b. Musa haber verdiler; dediler ki: Bize Züheyr anlattı. O da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Zeyd b. Erkam'a "Allah Resûlü (sas) ile beraber kaç gazveye katıldın?" diye sordum. "On yedi gazveye!" diye cevap verdi. Zeyd b. Erkam'ın "Allah Resûlü (sas) on dokuz gazveye çıktı." dediğini duydum.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı; dedi ki: Bana Ebû İshâk haber verdi; dedi ki:

İnsanlar yağmur duasına çıktılar. Zeyd b. Erkam da onların arasındaydı. Onunla benim aramda sadece bir kişi vardı. Ona "Allah Resûlü (sas) kaç gazveye çıktı?" diye sordum. "On dokuz!" diye cevap verdi. "Sen onunla beraber kaç gazveye katıldın?" diye sorduğumda "On yedi!" diye cevap verdi. Bu kez "Allah Resûlü'nün (sas) ilk çıktığı gazve hangisidir?" diye sordum. Buna cevap olarak da "Zü'l-Aşîrâ" ya da "Zü'l-Aşîr" dedi. Derken Abdullah b. Zeyd insanlara iki rekât namaz kıldırdı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer ez-Zührî'den naklen İsrâil'in bizim "Zeyd b. Erkam'ın Allah Resûlü (sas) ile beraber gazveye çıktığına" dair zikrettiğimiz rivayetle ilgili hadisi anlatıldı. Bu rivayeti O [İsrâîl], Ebû İshâk'tan, o da Zeyd b. Erkam'dan nakletmişti. Bu rivayetteki sened zinciri Iraklılara aittir. Onlar böyle söylüyorlar. Bizim ve bizim dışımızdakilerin, hem yöre halkından hem de Siyer ilmine vakıf âlimlerden naklettiği rivayet ise şöyledir: Zeyd b. Erkam'ın, ergenlik çağına erdiğinde Allah Resûlü (sas) ile beraber katıldığı ilk gazve *el-Müreysî* gazvesidir. Orada, Cehcâh b. Sa'îd'in "Ey Kureyşliler!" çağrısına öfkelenen Abdullah b. Übey b. Selûl'un sözlerine şahit olmuştu. Abdullah, Muhâcirleri kastederek şöyle demişti: "Bize düşman oldular, bizim memleketimizde çoğalarak bize üstünlük sağladılar. İyiliğimize karşı nankörlük ettiler." Sonra kendi kavminden orada hazır olanlara döndü ve şöyle dedi: "İşte bu, kendi yaptığınızın sonucudur. Onları beldelerinize soktunuz. Evlerinize konuk oldular. Mallarınıza ortak ettiniz. Canlarınızı ölüme hedef tahtası yaptınız. Onun uğrunda öldürüldünüz; çocuklarınızı yetim bıraktınız. Siz azaldınız,[240] onlar çoğaldı. Vallahi, Cehcâh'ın çığlığını duymadan öleceğimi zannetmiştim. Vallahi, eğer *Medine*'ye dönersek, şerefli olanlar mutlaka alçakları oradan çıkaracaktır." Onun o gün [böyle devam eden] pek çok konuşması mevcuttur.

Zeyd b. Erkam, bu sözün tamamını alıp Allah Resûlü'ne (sas) gitti ve ona bir bir anlattı. Allah Resûlü (sas) onun anlattıklarından hoşlanmadı ve

[240] Bu kelime (kaleltüm-azaldınız) Vakıdî'nin tercih ettiği imladır. Asıl yazma nüshada "zeleltüm-zelil oldunuz" diye geçmektedir.

yüzünün mütebessim hali değişti. *"Delikanlı! Gâliba sen ona öfkelendin!"* dedi. Zeyd, "Hayır, vallahi bunu ondan duydum." deyince *"Gâliba yanlış duydun!"* dedi. Zeyd, yine "Hayır, vallahi ey Allah'ın Peygamberi!" dedi. Allah Resûlü (sas) *"Belki [onun sözleri] sana karışık gelmiştir."* buyurunca Zeyd, "Hayır, vallahi bunu ondan duydum, ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Haber asker arasında yayıldı. Ensâr'dan bir grup Zeyd'i azarlayarak kınamaya başladılar. Ona şöyle diyorlardı: "Onun söylemediğini söylemek suretiyle kavminin efendisine haksızlık ediyorsun; zulmediyorsun ve akrabalık hukukunu çiğniyorsun." Bunun üzerine Zeyd yine "Vallahi bunu ondan duydum. Vallahi babamın Hazrec kabilesi içinde Abdullah b. Übey'den daha fazla sevdiği bir kişi yoktur. Vallahi ben bu sözleri babamdan bile duysaydım yine Allah Resûlü'ne (sas) aktarırdım. Allah'ın benim sözümü tasdik eden [bir vahyi] Peygamberine mutlaka indireceğini ümit ediyorum." dedi. Akabinde Zeyd, "Ey Allahım! Peygamberine benim sözümü tasdik eden bir vahiy indir!" diye dua etmeye başladı. Bu arada İbn Übey de Allah Resûlü'ne (sas) geldi ve "Zeyd'in anlattıklarını ben söylemedim ve öyle konuşmadım." diye Allah'a yemin edip durdu. O, kavminin ileri gelenlerinden biriydi. Dolayısıyla bir grup onun doğru söylediğini tahmin ediyor; diğer bir grup ise onun görüşünü ve münafıklığını bildikleri için onun hakkında en kötü tahminde bulunuyordu.

O andan itibaren Allah Resûlü (sas) hemen *Medine*'ye dönmek üzere yola çıktı. Zeyd, yürüyüş sırasında yüzünü ona gösterecek şekilde Allah Resûlü'nün (sas) hizasında gidiyordu. Ansızın Allah Resûlü'ne (sas) vahiy indi. Allah Resûlü (sas) gelen vahye sevindi. Zeyd b. Erkam bineğinin üzerinde iken Allah Resûlü (sas) onun kulağından tutup yerinden oynatıncaya kadar çekti ve yukarı doğru kaldırdı. Bir yandan da şöyle buyurdu: *"Ey delikanlı! Kulağın vefalı çıktı. Allah senin sözünü tasdik etti."* Zira İbn Übey hakkında ***"Münafıklar sana geldiği zaman..."***[241] diye başlayan surenin tamamı indirilmişti.

[241] Münafikûn, 63/1.

Bize Ubeydullah[242] b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o da Zeyd b. Erkam'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Amcamla[243] beraberdim. Abdullah b. Übey b. Selûl'un arkadaşlarına şöyle dediğini duydum: "Allah Resûlü'nün (sas) etrafındaki kimselere infakta bulunmayın ki, dağılsınlar! Eğer *Medine*'ye dönersek, şerefli olanlar, alçakları oradan mutlaka çıkaracaktır." Bunu amcama söyledim. O da Peygamber'e (sas) söyledi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) beni çağırdı. Ben de ona [o sözleri] anlattım. Ardından Allah Resûlü (sas), Abdullah b. Übey ile arkadaşlarına haber gönderip çağırdı. Onlar bu sözleri söylemediklerine dair yemin ettiler. Allah Resûlü (sas) benim yalan söylediğime; onun ise doğru söylediği sonucuna vardı. Bu nedenle daha önce hiç yaşamadığım bir üzüntü aldı beni. Evde oturup kalakaldım. Amcam bana [onları tasdik edercesine] "Allah Resûlü'nün (sas) seni yalanlamasına ve sana buğzetmesine sebep olmakla ne yapmaya çalıştın?" dedi. Hemen akabinde Allah ***"Münafıklar sana geldiği zaman..."***[244] diye başlayan sureyi indirdi. Allah Resûlü (sas) bana haber gönderip çağırdı ve o ayeti bana okuduktan sonra, *"Gerçekten Allah seni tasdik etti."* dedi.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl anlattı. O es-Süddî'den, o da Ebû Sa'îd el-Ezdî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize Zeyd b. Erkam anlattı; dedi ki:

Allah Resûlü (sas) ile beraber savaştık. Bizimle beraber bedevî Arap kabilelerinden insanlar vardı. Biz suya koşuyorduk. Bedevîler bizi geride bırakıyorlardı. Bedevî arkadaşlarını geçiyor, havuzu dolduruyor ve etrafına taş koyuyordu. Havuzun üzerini de daha arkadaşları yetişip gelmeden deriden bir örtü ile kapatıyordu. Derken Ensâr'dan bir adam Bedevî'nin yanına geldi. Devesinin yularını su içsin diye [ağzından çıkarıp] salıverdi. Bedevî devenin su içmesine izin vermeyince Ensâr'dan olan adam havuzun etrafındaki bir taşı yerinden çıkardı. Böylece su taştı. Bunun üzerine [öfkelenen] Bedevî bir odun aldı; adamın kafasına vurdu ve kafasını yardı.

[242] Bu isim, asıl yazma nüshada yanlış olarak "Abdullah" diye geçmektedir. Doğru imla el-Mizzî ile İbn Hacer'in *et-Takrib*'inde mevcuttur.

[243] Bazı kaynaklara göre Zeyd'in "amcam" dediği kişi, kendi öz amcası değil, Hazrec kabilesinin reisi Sa'd b. Ubâde'dir. Gerçek amcası Sâbit b. Kays'dır (M).

[244] Münafikûn, 63/1.

Akabinde bu adam münafıkların başı Abdullah b. Übey'e geldi ve olanları anlattı. Onun arkadaşlarından biriydi. Abdullah b. Übey bu duruma öfkelendi ve Bedevîleri kastederek ***"Allah Resûlü'nün etrafındakilere infakta bulunmayın ki dağılsınlar!"***[245] dedi. Bedevîler yemek esnasında Allah Resûlü'nün (sas) yanında oluyorlardı. Abdullah arkadaşlarına, "Onlar Muhammed'in yanından kalkıp dağıldıklarında Muhammed'e yemek götürün! O ve yanındakiler yesin!" Sonra arkadaşlarına yaptığı tavsiyelerine şunu ekledi: "*Medine*'ye döndüğünüz zaman, şerefli olanınız alçak olanı oradan çıkarsın!" Ben amcamın terkisindeyim. Abdullah'ı duydum. Biz onun dayılarıydık. Onun sözlerini amcama anlattım. O da gitti ve Allah Resûlü'ne (sas) anlattı. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) haber gönderip onu çağırdı. Abdullah yeminle sözlerini inkâr etti. Allah Resûlü (sas) onun doğru, benim yalan söylediğim sonucuna vardı. Akabinde amcam bana geldi ve "Allah Resûlü'nün (sas) sana buğzetmesine, Müslümanların da seni yalanlamasına sebep olmakla ne yapmaya çalıştın?" dedi. Bunların neticesinde asla hiç kimsenin başına gelmemiş bir üzüntü sardı beni.

Yolculuk sırasında Allah Resûlü (sas) ile birlikte yürürken üzüntüden dolayı başımı öne eğmiştim. Birden Allah Resûlü (sas) yanıma geldi; kulağımdan tutup okşadı ve yüzüme güldü. Ebediyet -ya da Dünya dedi- beni o kadar sevindirmemişti. Ardından Ebû Bekir bana yetişti ve "Allah Resûlü (sas) sana ne dedi?" diye sordu. Ben de "Bana hiçbir şey söylemedi. Sadece kulağımı okşadı ve yüzüme güldü." dedim. Bu sözümün üzerine Ebû Bekir, "Müjdeler olsun sana!" dedi. Biraz sonra Ömer bana yetişti. Ona da Ebû Bekir'e söylediğim sözü söyledim. Sabahladığımızda Allah Resûlü (sas) Münafikûn suresini okudu.

Bize el-Hasan b. Musa ve Amr b. Hâlid el-Mısrî haber verdiler; dediler ki: Bize Züheyr anlattı; dedi ki: Bize Ebû İshâk, Zeyd b. Erkam'ı, şu sözleri söylerken duyduğunu anlattı:

Allah Resûlü (sas) ile beraber bir sefere çıktık. İnsanlar o seferde zorluk ve sıkıntıya düştü. Abdullah b. Übey arkadaşlarına, "Allah Resûlü'nün (sas) etrafındakilere infakta bulunmayın ki, çevresinden dağılsınlar!" dedi.- ez-Züheyr dedi ki: Bu Abdullah'ın okuyuşunda 'min havlihi' diye

[245] Münafikûn, 63/7.

lam harfinin kesresiyledir.[246]-Şayet *Medine*'ye dönersek şerefli olan, alçak olanı oradan mutlaka çıkaracaktır. "Akabinde ben Peygamber'e (sas) vardım ve bunu anlattım. Allah Resûlü (sas) Abdullah b. Übey'e haber gönderip çağırdı ve ona [bu sözleri söyleyip söylemediğini] sordu. Abdullah b. Übey onları söylemediğine dair var gücüyle yemin etti. İnsanlar "Zeyd, Allah Resûlü'ne (sas) yalan söyledi." dediler. Onların bu sözlerinden dolayı gönlüme bir sıkıntı çöktü. Nihayet Allah ***"Münafıklar sana geldiği zaman..."***[247] ayetiyle beni tasdik ettiğini bildirdi. Peygamber (sas), kendileri için Allah'tan af dilemek üzere onları çağırdı. Onlar ise başlarını çevirdiler.

Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî anlattı. O da Câbir b. Hanteme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Zeyd b. Erkam'ın bir ya da iki gözü rahatsızlandı. Peygamber (sas) hasta ziyareti niyetiyle ona geldi ve şöyle dedi: *"Söyler misin bana, gözün gitseydi ne yapardın?"* Zeyd, "O zaman sabreder ve yokluğuyla yetinirdim." deyince Allah Resûlü (sas) de "O zaman hiçbir günahın olmaksızın Allah'a kavuşursun." dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk anlattı. O Câbir'den, o Ebû Nasr'dan, o da Enes'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) ile beraber Zeyd b. Erkam'ın yanına vardım. Onun gözü rahatsızdı. Allah Resûlü (sas), "Ey Zeyd! Gözündeki rahatsızlık devam ederse ne yaparsın?" diye sordu. O da "Sabrederdim ve yokluğuyla yetinirdim" deyince Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Şayet sabreder ve yokluğuyla yetinirsen Allah'a mutlaka hiçbir günahın olmadan kavuşursun."*

Bize Amr b. el-Heysem Ebû Katan haber verdi. O Yunus b. Amr b. Abdullah'tan, o babasından, o da Zeyd b. Erkam'dan şöyle dediğini rivayet etti:

---

[246] İbn Hacer, bazı şârihlerin bu ifadeden "min havlihi" ibaresinin Abdullah b. Mesûd'un kıraatinde mevcut olduğu sonucunu çıkardıklarını söyler. Ancak "ittifak edilmiş Mushaflarda bu ibare mevcut olmadığına göre, Abdullah b. Mesûd bunu ayeti açıklayan bir not olarak yazmış olmalıdır." der. Müslim'de ise bu ifade şu şekilde geçmektedir: Zübeyr dedi ki "O, havlehu kelimesini kesreyle okuyanların okuyuşudur." Burada Kur'ân kıraati değil de Abdullah b. Übeyy'in konuşması kast edilmektedir." (M).

[247] Münafikûn, 63/1.

Gözlerim iltihaplanmıştı. Allah Resûlü (sas) beni ziyaret etti. Hastalığım iyileşince bana, *"Ey Zeyd! Gözlerinin rahatsızlığı devam etseydi ne yapardın? -veya nasıl yapardın?-"* dedi. Ben de "Yokluğuna sabrederdim." deyince *"O zaman hiçbir günahın olmadan Allah'a kavuşurdun."* dedi.

Bize Affân b. Müslim ve Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be anlattı. O da Amr b. Mürre'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdurrahman b. Ebû Leylâ'nın şöyle dediğini duydum:

Zeyd b. Erkam'a "Bize hadis naklet!" dediğimiz zaman "Yaşlandık ve unuttuk. -Affân dedi ki: 'Allah Resûlü'ne (sas) ait hadis nakletmek zor bir iştir.' Ebü'l-Velîd dedi ki: 'Allah Resûlü'nden (sas) hadis nakletmek zor bir iştir.'-

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Zeyd b. Erkam'ın künyesi "Ebû Sa'îd" idi. Onun dışındakiler dediler ki künyesi "Ebû Üneyse" idi. Zeyd, *Kûfe*'de el-Muhtâr b. Ebû Ubeyd'in zamanında 68 yılında vefat etti.

996. es-Sâib b. Hallâd ﴿السائب بن خلاد﴾

[es-Sâib b. Hallâd] b. Süveyd b. Sa'lebe b. Amr b. Hârise b. İmruülkays b. Mâlik el-Ağar[248] b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec. Annesi, Sa'd b. Ubâde'nin kız kardeşi Leyla bt. Ubâde b. Düleym'dir.

Babası Benî Kurayza savaşında üzerine değirmen taşı bırakılarak öldürülen Hallâd b. Süveyd'dir. Ömer b. el-Hattâb, es-Sâib b. Hallâd'ı Yemen'e vali tayin etmişti.

es-Sâib b. Hallâd'ın Çocukları:

1- Hallâd: Kendisinden hadis rivayet edilmiştir.

2- Abdullah

3- Emetüllah

Bunların annesi Üneyse bt. Sa'lebe b. Zeyd b. Kays b. en-Nu'mân b. Mâlik'tir.

[248] Bu isim, el-Mizzî'ye göre "Mâlik b. el-Ağar" şeklindedir.

4-Mendûs: Annesi Ümmü Hakîm'dir ki ismi Su'dâ bt. Sürâka b. Ka'b b. Abdüluzzâ b. Gaziyye b. Amr b. Abd b. Avf b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. es-Sâib b. Hallâd, Peygamber'den (sas) birçok hadis rivayet etmiştir.

Bize Enes b. Iyâd Ebû Damre el-Leysî haber verdi; dedi ki: Bana Yezîd b. Husayfe anlattı. O Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Sa'sa'a'dan, o Atâ b. Yesâr'dan, o da es-Sâib b. Hallâd'dan şunu rivayet etti:

Kim haksız yere *Medine* halkını korkutursa, Allah da onu korkutsun! Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun! Kıyamet gününde Allah onun farz ve nâfile ibadetini[249] kabul etmesin!

Bize Abdullah b. Ebû Üveys el-Medenî haber verdi; dedi ki: Bana Süleyman b. Bilâl anlattı. O Yezîd b. el-Hâd'dan, o Ebû Bekir b. el-Münkedir'den, o Atâ b. Yesâr'dan, o da Peygamber'in (sas) sahâbîsi es-Sâib b. Hallâd'dan şunu rivayet etti:

Kendisi Peygamber'i (sas), şunu söylerken duymuş: *"Kim Medine halkını korkutursa, Allah da onu korkutsun! Allah'ın, Meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun!"*

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Yahya b. Sa'îd'den, o Müslim b. Ebû Meryem'den, o Atâ b. Yesâr'dan, o da es-Sâib b. Hallâd'dan Peygamber'in (sas) şöyle buyurduğunu anlattı:

"Kim Medine halkını korkutursa, Allah da onu korkutsun! Allah'ın, Meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun! Kıyamet gününde Allah onun farz ve nâfile ibadetini kabul etmesin!"

997. en-Nu'mân b. Beşîr (النعمان بن بشير)

[en-Nu'mân b. Beşîr] b. Sa'd b. Sa'lebe b. Hallâs b. Zeyd b. Mâlik el-Ağar b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec. Annesi, Amre bt. Revâha'dır ki, bu kadın Abdullah b. Revâha b. Sa'lebe b. İmruülkays b. Mâlik el-Ağar b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec'in kız kardeşidir.

en-Nu'mân b. Beşîr'in Çocukları:

[249] Farz ve nâfile ibadet diye çevirdiğimiz "sarfen ve la adlen" hakkında "nâfile ve farz, tövbe ve fidye" gibi değişik yorumlar da yapılmıştır (M).

1- Abdullah: Künyesini [Ebû Abdullah] bu oğlundan almıştır. Küçük yaşta ölmüştür.

2- Muhammed

3- Emetüllah

4- Habîbe

Bunların annesi, el-Hâris b. el-Hazrecoğulları'ndan Ümmü Abdullah bt. Amr b. Cerve'dir.

5- Yezîd

6- Ebân

7- Ümmü Ebân: Haccâc b. Yusuf bununla evlenmiştir.

Son üçünün annesi, Nâile bt. Beşîr b. Umâre b. Hassân b. Cebbâr b. Kurt'tur ki, bu kadın Kelb kabilesinin Benî Mâviye boyunun Benî Cebbâr koluna mensuptur.

8- el-Velîd

9- Yahya

10- Beşîr

Son üçünün annesi, ümmü veleddir.

11-Ümmü Muhammed: Adı Humeyde olan bu kızla Ravh b. Zinbâ el-Cüzâmî evlenmiştir. Annesi Leylâ bt. Hâni b. el-Esved'dir ki, bu kadın önce Kinde'nin Benî el-Hâris boyuna mensuptur.

12-Amre: el-Muhtâr b. Ebû Ubeyd es-Sekafî ile evlenmiştir. Mus'ab b. ez-Zübeyr'in öldürdüğü kadındır. Annesi Leylâ bt. Hâni el-Kindî'dir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih anlattı. O Âsım b. Ömer b. Katâde'den, o Yezîd b. en-Nu'mân b. Beşîr'den, o da [Yezîd'in] babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Allah Resûlü'nün (sas) *Medine*'ye hicretinden sonra Ensâr'ın dünyaya gelen çocuklarının ilkiyim. Abdullah b. Revâha'nın kız kardeşi olan annem Amre bt.[250] Revâha, beni Allah Resûlü'ne (sas) götürmüş. O da kuru bir hurmayı çiğneyip üst damağıma sürmüş. Ben de o hurmanın tadını bulmak için dilimi ağzımda döndürüp durmuşum. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), *"Ensâr hurmayı sever!"* buyurmuş.

[250] Buradaki "kızı" anlamında olan "bint" kelimesi yanlış olarak "bin-oğlu" diye yazılmıştır (M).

Muhammed b. Sâlih dedi ki: Amre, onu Peygamber'e (sas) doğduktan yedi gün sonra götürmüş. Kafasında ana rahminde bitmiş saç varmış. Allah Resûlü (sas), o saçın çocuğun kafasında kalmasını istememiş ve *"Ana rahminde biten saçını tıraş edin!"* buyurmuş. Bu emre binâen onun başı tıraş edilmiş. Akabinde Allah Resûlü (sas) ona bereketle dua etmiş ve *"Akîka kurbanı*[251] *olarak bir koyun kesin!"* buyurmuş. Bu olay, hicretin on dördüncü ayının başlangıcına tekabül eden Rebîülâhir ayında vuku bulmuştur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Abdülazîz haber verdi. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Biz Abdullah'ın yanında oturuyorduk. Allah Resûlü'nün (sas) *Medine*'ye gelişinden sonra Ensâr arasında ilk doğan çocuktan söz ettik. Abdullah bu hususta şöyle dedi: en-Nu'mân b. Beşîr, Allah Resûlü'nün (sas) *Medine*'ye gelişinden bir sene ya da bir seneden az bir süre sonra doğdu." Bunu Abdullah b. Ebû Talha'ya aktardıklarında dedi ki: "Ümmü Süleym *Huneyn*[252] savaşının vuku bulduğu günlerde ona hamileydi. Kendisi *Medine*'ye geldikten sonra onu doğurdu."

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih anlattı: dedi ki: Bize Âsım b. Ömer b. Katâde anlattı; dedi ki:

Amre bt. Revâha, oğlu en-Nu'mân b. Beşîr'i hurma dalları içinde taşıyarak Allah Resûlü'ne (sas) götürdü. Allah Resûlü (sas) kuru bir hurma istedi; onu çiğneyip bebeğin üst damağına sürdü. Amre "Ey Allah'ın Resûlü! Onun malının ve çocuklarının çok olması için Allah'a dua et!" dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Dayısının yaşadığı gibi yaşamasına gönlün razı olmaz mı? Dayısı övülen birisi olarak yaşadı; şehit edildi ve Cennet'e girdi."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Yahya b. Sehl b. Ebû Hasme anlattı. O babasından, o da dedesinin şöyle dediğini rivayet etti: Ensâr'ın çocukları arasında ilk doğan, doğumu hicretten on dört ay sonrasına tekabül eden en-Nu'mân b. Beşîr'dir. en-Nu'mân b. Beşîr sekiz yaşında ya da biraz daha fazla bir yaşta iken Allah Resûlü (sas)

[251] Yeniden doğan çocuk için Allah'a şükür niyetiyle kesilen kurbandır.
[252] Bu seferin adı *Tarihu Dimeşk*'de (s. 118) "Hayber" diye geçmektedir (M).

vefat etti. Allah Resûlü'nün (sas) en son çıktığı gazve 9 yılındaki *Tebûk* gazvesidir. en-Nu'mân o sırada yedi yaşındaydı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da, Ebû Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti: Câbir b. Abdullah'ın şöyle dediğini duydum:

O, en-Nu'mân b. Beşîr'den söz ediyor ve onun, "Allah Resûlü'nden (sas) hadis dinledim." dediğini naklediyordu. Bunun üzerine ben "Ey Ebû Abdullah! Hanginiz daha yaşlısınız?" diye sordum. Cevabı şu oldu: "Ben ondan yirmi yaş civarında daha yaşlıyım. Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir* gazvesine çıkmak için çabaladım. Babam o gün buna yanaşmadı ve kızlarının başında [onlara göz kulak olmam için] beni alıkoydu. en-Nu'mân ise *Bedir* savaşmdan sadece üç ya da dört ay önce doğdu."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mus'ab b. Sâbit, anlattı. O daEbü'l-Esved'den şöyle dediğini rivayet etti:

en-Nu'mân b. Beşîr, İbnü'z-Zübeyr'in yanında anıldı. İbnü'z-Zübeyr "O, benden altı ay büyüktür." dedi.

Ebü'l-Esved dedi ki: İbnü'z-Zübeyr, Allah Resûlü'nün (sas) hicretinin 20. ayının başında doğdu. en-Nu'mân b. Beşîr ise hicretin 14. ayının başlangıcına tekâbül eden Rebîülâhir ayında doğdu.

Ebü'l-Esved dedi ki: Ben en-Nu'mân'ı "Allah Resûlü'nden (sas) duydum" dediğini değil de "Allah Resûlü (sas) dedi ki..." dediğini görüyorum. Mus'ab b. Sâbit ile İbnü'z-Zübeyr dedi ki: "O, Peygamber (sas) ile beraber gazveye çıkmadı ve 'Allah Resûlü'nü (sas) duydum' demezdi."

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bana Ebü'l-Yemân el-Hımsî'den haber verildi. O İsmail b. Ayyâş'tan, o Yezîd b. Sa'îd'den, o da Abdülmelik b. Umeyr'den şunu rivayet etti:

Beşîr b. Sa'd, en-Nu'mân b. Beşîr'i Peygamber'e (sas) götürdü ve "Ey Allah'ın Resûlü! Benim bu oğluma dua et!" dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) ona şöyle dedi: *"Senin ulaştığın mertebeye onun da ulaşmasına gönlün razı olmaz mı?"* Daha sonra en-Nu'mân, *Şam*'a gider ve orada Şamlı bir münafık tarafından öldürülür.[253]

---

[253] *Humus*'ta İbnü'z-Zübeyr'in valisi iken oradan kaçmak ister. Ancak onu takip eden Hâlid b. Haliy el-Kelâ'î tarafından öldürülür (M).

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bana Ebü'l-Yemân el- Hımsî'den haber verildi. O İsmail b. Ayyâş'tan, o Safvân b. Amr'dan, o Ebü's-Salt el-Makrâî, Ebü'l-Müsennâ ve Şüreyh b. Ubeyd'den şunu rivayet etti: Ka'b şöyle diyordu:

Hıms ordusunun başına gözbebeklerinin siyahı kırmızıya çalan, burnunun ucu sivri, gür sakallı, tatlı dilli, acı kalpli birisi komutan olacaktır. Mutlaka onun başına bir bela indireceklerdir. Bu vasıflara uyan kişi olarak en-Nu'mân b. Beşîr'i zikrettiler.

Muhammed b. Ömer dedi ki: İşte bunlar bizim arkadaşlarımızın en-Nu'mân b. Beşîr'in doğumu hakkında rivayet ettikleridir. *Kûfe* ekolüne gelince onlar bu konuda birçok rivayet naklettiler. O rivayetlerin birinde onun "Allah Resûlü'nden (sas) duydum" dediği nakledilir ki, bu söz onun Medine ekolünün rivayet ettiği yaştan daha büyük olduğuna delalet etmektedir.

O rivayetlerden birisini bize es-Sevrî anlattı. O Mansûr'dan, o Zer, o Yüsey, o da en-Nu'mân b. Beşîr'den şöyle dediğini rivayet etti: "Allah Resûlü'nün (sas) *'En faziletli ibadet duadır.'* dediğini duydum." Bunun yanı sıra en-Nu'mân b. Beşîr, Allah Resûlü'nden (sas) yaptığı birçok nakilde "Allah Resûlü'nü (sas) duydum." demektedir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: en-Nu'mân b. Beşîr, Osman b. Affân'a yardım edenlerdendi. Onun öldürülmesiyle birlikte *Şam*'a gitti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O da Abdülmecîd b. Süheyl b. Abdurrahman b. Avf'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Osman öldürüldüğü zaman Nâile bt. Furâfisa, olayın nasıl cereyan ettiğini anlatan bir mektupla birlikte öldürüldüğü anda üzerinde bulunan kanlı gömleği en-Nu'mân b. Beşîr vasıtasıyla Mu'âviye ve *Şam* halkına gönderdi. en-Nu'mân,*Şam*'a geldi ve bunları Mu'âviye'ye teslim etti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: en-Nu'mân b. Beşîr ve çocukları Mu'âviye zamanında *Şam*'a yerleştiler. Sonra hepsi *Medine* ve *Bağdat*'a döndüler. Onlardan kalan eserler ve nesiller [şu anda orada] mevcuttur.

Bize Ali b. Muhammed haber verdi. O Ya'kûb b. Dâvud es-Sekafî, Mesleme b. Muhârib ve başkalarından şöyle dediklerini rivayet etti:

ed-Dahhâk b. Kays *"Mercürâhit"*[254] denilen yerde öldürüldüğü zaman -ki takvim 64 senesinin Zilhicce ayını gösteriyordu ve Mervân el-Hakem'in hilafet dönemiydi- en-Nu'mân b. Beşîr, valisi olduğu *Hıms*'tan kaçmak istedi. Çünkü siyasî otorite ile ayrılığa düşmüş ve insanları İbnü'z-Zübeyr'e biat etmeye çağırmıştı. *Hıms* halkından bazıları onu arayıp buldular ve öldürdüler. Başını gövdesinden ayırdılar. en-Nu'mân'ın Kelb kabilesine mensup olan eşi, "Onun başını benim kucağıma atın! Çünkü buna en layık olan kişi benim!" dedi. -Bu kadın daha önce Mu'âviye ile evliydi.- Mu'âviye eşi Meysûn Ümmü Yezîd'e veya Bint Karaza'ya "Git, o kadına bir bak bakalım!" dedi. O da gidip baktı ve döndü. Akabinde şöyle dedi: "Vallahi o kadının bir benzerini görmedim. Onun göbeğinin altında bir ben gördüm. Kucağına, tam da o benin altına kocasının kafasını koymuş." Daha önce Mu'âviye ile evli olan bu kadını Mu'âviye boşayınca Habîb b. Mesleme ile, o da boşayınca en-Nu'mân b. Beşîr ile evlenmişti. Bu kadın, en-Nu'mân öldürüldüğünde onun başını kucağına koymuştu.

998. Hişâm b. Âmir ﴾هشام بن عامر﴿

el-Hâris b. el-Hazrecoğulları'ndandır. Babası *Uhud* savaşına katılmış ve o gün şehit edilmiştir. Hişâm, Allah Resûlü'nün (sas) sohbetinde bulunmuş ve ondan hadis rivayet etmiştir. Basralı Müslümanların yerleştiği yere yerleşmiştir. Onun orada nesli mevcuttur.

999. Zeyd b. Hârice ﴾زيد بن خارجة﴿

[Zeyd b. Hârice] b. Zeyd b. Ebû Züheyr b. Mâlik b. İmruülkays b. Mâlik el-Ağar b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec. Annesi Hüzeyle bt. Utbe b. Amr b. Hadîc[255] b. Âmir b. Cüşem b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir. Zeyd, Sa'd b. er-Rebî'in anne bir kardeşidir.

Zeyd b. Hârice, Osman b. Affân'ın hilafeti döneminde öldükten sonra konuşması işitilen şahıstır.

[254] *Dımaşk* yakınlarında bir mevkidir.
[255] İbnü'l-Esîr de bu ismi noktalı ha ile kaydetmiş ve Dârekutnî'nin şu sözünü zikretmiştir: "Ensar içinde noktasız ha ile yazılan Hadîc isminde biri yoktur.

Mervân b. Mu'âviye el-Fezârî, Osman b. Hakîm- Hâlid b. Seleme- Musa b. Talha tarikiyle, el-Hâris b. el-Hazrecoğulları'nın kardeşi Zeyd b. Hârice'nin Allah Resûlü'nden (sas) naklettiği bir hadisi rivayet etmiştir. Bu rivayete göre Zeyd şöyle der: Allah Resûlü'ne (sas), "Ey Allah'ın Resûlü! Sana nasıl selât getirelim?" diye sordum. Bunun üzerine şöyle buyurdu: *"Bana selât getirin ve şöyle deyin: Allah'ım, Muhammed ve ailesini, İbrahim'i mübarek kıldığın gibi mübârek kıl! Sen Hamîd'sin, Mecîd'sin."*

1000. Eymen b. Ubeyd ﴿أيمن بن عبيد﴾

[Eymen b. Ubeyd] b. Zeyd b. Amr b. Bilâl b. Ebü'l-Cerbâ b. Kays. el-Hâris b. el-Hazrecoğulları'ndandır. Annesi Allah Resûlü'nün (sas) dadısı ve mevlası Ümmü Eymen'dir. Üsâme b. Zeyd b. Hârise, Eymen'in anne bir kardeşidir. Eymen, *Huneyn* gazvesinde Allah Resûlü'nün (sas) ev halkı ve sahâbîlerinden [harbin başındaki zor anda] onunla beraber sebat edenlerdendir. *Huneyn* savaşında şehit olmuştur.

1001. Ebû Zeyd ﴿أبو زيد﴾

İsmi Sâbit b. Kays b. Zeyd b. en-Nu'mân b. Mâlik el-Ağar b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir.

Ebû Zeyd'in Çocukları:

1- Beşîr: *Harre* savaşında öldürülmüştür.

2- Evs

3- Zeyd: Küçükken vefat etmiştir.

Bize Ebû Zeyd el-Ensârî el-Basrî en-Nahvî -ki bu şahsın ismi Sa'îd b. Evs b. Sâbit b. Beşîr b. Ebû Zeyd'dir.- haber verdi; dedi ki: "Ebû Zeyd el-Ensârî, [dedesinin dedesi olduğunu kastederek] benim atamdır." Ebû Zeyd, Allah Resûlü (sas) hayatta iken Kur'ân'ı cem eden[256] altı kişiden biridir. Ömer b. el-Hattâb'ın hilafet döneminde *Medine*'de vefat etmiştir. Ömer onun kabrinin başında durmuş ve şöyle demiştir: "Ey Ebû Zeyd! Al-

[256] Kur'ân-ı Kerim'in nüzûl döneminde "Kur'an'ı cem eden" ifadesiyle "o zamana kadar inen ayetleri ezberleyen kişi" kastediliyordu. (M)

lah sana rahmet eylesin! Bugün dünya sakinleri içerisinde en büyük emaneti taşıyan kimse toprağa verildi."

1002. Bişr b. Abdullah ﴿بشر بن عبد الله﴾

el-Hâris b. el-Hazrecoğulları'ndandır. 12 yılında *Yemâme* savaşında şehit edildi. Ensâr'ın isimlerinin yazılı olduğu defterde onun nesebini bulamadık.

Benî Sâ'ide b. Ka'b b. el-Hazrec

1003. Kays b. Sa'd b. Ubâde ﴿قيس بن سعد بن عبادة﴾

[Kays b. Sa'd b. Ubâde] b. Düleym b. Hârise b. Ebû Hazîme[257] b. Sa'lebe b. Tarîf b. el-Hazrec b. Sâ'ide. Annesi Fükeyhe bt. Ubeyd b. Düleym b. Hârise b. Ebû Hazîme b. Sa'lebe b. Tarîf b. el-Hazrec b. Sâ'ide'dir.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim anlattı; dedi ki: Bize Mansûr b. Zâdân anlattı. O Meymûn b. Ebû Şebîb'ten, o da Kays b. Sa'd b. Ubâde el-Ensârî'den şunu rivayet etti:

Babam beni kendisine hizmet etmem için Peygamber'e (sas) götürmüştü. İki rekât namaz kılıp uzanmıştım ki, Peygamber (sas) yanıma geldi. Ayağıyla bana vurdu ve *"Sana Cennet kapılarından bir kapıya gitmenin yolunu göstereyim mi?"* diye sordu. Ben "Evet, göster!" deyince *"**Lâ havle ve lâ kuvvete illa billah*** [Allah'tan başka hiçbir güç ve kuvvet yoktur.]" dedi.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Kays b. er-Rebî el-Esedî anlattı. O Mansûr'dan, o Hilâl b. Yisâf'dan, o da Kays b. Sa'd'dan şunu rivayet etti:

Kays, kapının karşısında dururken Peygamber'in (sas) huzuruna girmek için izin istemiş. Bunun üzerine Peygamber (sas) eliyle şu şekilde gösterip buyurdu ki, "Kapının tam karşısında durarak izin isteme!"

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdi. O Hişâm b. Sa'd'dan, o el-Abbâs b. Abdullah'tan, o da Âsım b. Ömer b. Katâde'den şunu rivayet etti:

---

[257] Noktasız ha ile İbnü'l-Esîr'in kaydettiği bu isim, asıl yazma nüshada noktalı ha ile "Huzeyme" diye geçmektedir.

Allah Resûlü (sas), Kays b. Sa'd b. Ubâde'yi zekât toplamak üzere görevlendirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Dâvud b. Kays, Mâlik b. Enes, İbrahim b. Muhammed el-Ensârî ve Hârice b. el-Hâris anlattılar. -Bunların bazısı hadiste diğer arkadaşlarının rivâyetine bir şeyler eklemiştir. -Dediler ki:

Allah Resûlü (sas), Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı bir seriyyeye gönderdi. 300 kişilik bu birliğin içinde Ensâr ve Muhâcirler vardı. Kays b. Sa'd b. Ubâde de onların arasındaydı. Derken şiddetli bir açlığa düçar oldular. Bunun üzerine Kays b. Sa'd şöyle dedi: "Kim bana hurma karşılığında kesimlik develer satar? Kesimlik develeri bana burada verir, ben ona hurmayı *Medine*'de veririm." Bu teklif üzerine Ömer, "Hayret şu delikanlıya! Onun hiç malı yok, başkasının malını bedel göstererek borçlanıyor!" diye söylenmeye başladı. Derken Kays, kendisine istediğini verecek Cüheyne kabilesinden bir adam buldu. Adam ona "Vallahi, ben seni tanımıyorum. Sen kimsin?" dedi. Kays, "Ben Kays b. Sa'd b. Ubâde b. Düleym'im." dedi. Cüheyne kabilesine mensup o adam, "Kimse bana senin nesebini tanıtmadı[258]" dedi. Akabinde ona, her biri iki vesk hurma karşılığında beş kesimlik deve sattı. Adam, "Bana şahit getir!" dedi. Kays da "Sen istediğin kişiyi şahit tut!" dedi. Şahit olması istenenler arasında Ömer b. el-Hattâb da vardı. Ömer, "Ben şahit olmuyorum. Şu adam, malı olmadığı halde borçlanıyor! Mal sadece onun babasına aittir." dedi. Bunun üzerine satıcı adam, "Vallahi Sa'd, birkaç vesk hurma için oğluna asla ihanet etmez! Ben onda güzel bir yüz ve şerefli bir iyilik görüyorum." dedi. (Ömer ile Kays arasındaki konuşma uzayıp gitti. Sonunda Kays ona sert sözler söyledi.) Kays kesimlik develeri aldı ve onları üç ayrı yerde kesti. Her gün birini kesiyordu. Dördüncü gün olunca komutanı ona engel oldu ve "Malın olmadığı halde ahdini bozmak[259] mı istiyorsun?" dedi. Yanında Ömer b. el-Hattâb olduğu halde Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh geldi ve "Deve kesmemeni emrediyorum. Malın olmadığı halde ahdini bozmak mı istiyorsun?" dedi. Bunun üzerine Kays dedi ki: "Ey Ebû Ubeyde! Söyler misin bana? [Babam] Ebû Sâbit insanların borçlarını ödüyor; yetimlerin ve fakirlerin geçimini üstleniyor; açlık

[258] Buradaki "ma e'rafenî" ibaresi, Vâkıdî'ye göre "ma e'raftenî- bana nesebini tanıtmadın" şeklindedir.

[259] Bu kelime (tuhfiru), asıl yazma nüshada "yuhribu" diye geçmektedir.

zamanında [insanlara] yemek veriyor da Allah yolunda cihad eden bir topluluğa benim yerime birkaç vesk hurma vermeyecek, öyle mi?" İnsanların açlığa maruz kaldıkları haberi Sa'd'a ulaşınca, "Kays, benim bildiğim Kays ise onlar için hayvan kesecektir!" dedi. Kays geldiğinde [babası] Sa'd onu karşıladı ve "İnsanlar açlığa maruz kalınca ne yaptın?" diye sordu. Kays, "Hayvan kestim." deyince o da "Doğru yapmışsın, (hayvan kes!) Sonra ne yaptın dedi?" dedi. Kays yine aynı cevabı verdi: "Sonra yine hayvan kestim." Sa'd yine aynı şekilde tasdik etti: "Doğru yapmışsın, (hayvan kes!)" Tekrar "Sonra ne yaptın?" diye sorunca bu kez Kays, "Men edildim." diye cevap verdi. Sa'd "Seni kim men etti?" deyince Kays "Komutanım Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh!" cevabını verdi. Sa'd, "Niçin?" dedi. Kays bu soruya şu cevabı verdi: "Benim hiç malımın olmadığını iddia ediyor ve 'Mal, sadece senin babana aittir.'[260] diyor. Ben de ona, 'Babam yabancıların borçlarını ödüyor, yetimlerin ve fakirlerin geçimini üstleniyor, açlık zamanında [insanlara] yemek veriyor da bana bunu mu yapmayacak?' dedim." Bunun üzerine Sa'd, "Dört bahçe senin olsun!" dedi ve ona bir senet yazdı. Kays senedi alıp Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'a götürdü. Ebû Ubeyde bu konuda şahitlik yaptı. (Akabinde senedi Ömer'e götürdü; ama o yine de şahitlik yapmamakta diretti.) Hâlbuki o bahçelerden en küçüğü bile [yılda] elli vesk meyve veriyordu. Bedevî, Kays ile birlikte [*Medine*'ye] geldi. Kays, ona kaç vesk hurma borcu varsa tamamını ödedi. Onun yüklerini [hayvanlarına] yükledi ve ona [bütün bunlara ilave olarak bir de] elbise giydirdi.

Bedevî, Sa'd b. Ubâde'ye varınca ona, "Ey Ebû Sâbit! Vallahi ben senin oğlunun yaptığı gibi [bir şeyi hayatımda] yapmadım[261] ve [ailemi onun gibi] malsız bırakmadım. Senin oğlun kavminin ileri gelen efendilerinden biridir. Komutan ona deve satmama mani oldu ve 'Onun hiç malı yoktur!' dedi. Ama o kendisini sana nispet edince onu tamdım ve satışı yaptım. Çünkü senin, ahlakın yüksek ve büyük mertebelerine yükseldiğini; hiç tanımadığın kimseyi dahi küçümsemediğini biliyorum." Sa'd, o gün oğluna o dört bahçeyi bağışladı.

[260] Bu kelime (li ebîke), asıl yazma nüshada "leke-senindir" diye geçmektedir.
[261] Bu kelime (ma sane'tü-yapmadım), asıl yazma nüshada "ma dayye'tü-zayi etmedim" diye geçmektedir.

Kays'ın yaptığı bu iş Peygamber'e (sas) ulaştı. Bunun üzerine o şöyle buyurdu: *"Gerçekten o cömertlik evindedir."*[262]

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Kays b. Sa'd b. Ubâde başlangıçtan beri Ali b. Ebû Tâlib ile beraberdi. Yanında Ali'nin vefatından sonra başlarını tıraş ettirmiş olan 5.000 kişi vardı. Hasan, Mu'âviye'ye biat edince, Kays b. Sa'd buna yanaşmadı ve arkadaşlarına şöyle dedi: "Şayet isterseniz, sizinle beraber, içimizden en erken ölen kişi ölünceye dek, sonuna kadar zorluklarla mücadele ederim. İsterseniz de sizin için eman alırım." Arkadaşları "Bizim için emân al!" deyince o da "Onların şöyle şöyle hakları vardır, hiçbir şekilde herhangi bir cezaya çarptırılmayacaklardır. Ben de onlardan biriyim." diye [Mu'âviye'den] emân aldı. Sadece kendisi için bir şey almaktan kaçındı. Arkadaşlarıyla beraber *Medine*'ye doğru yola çıktıklarında *Sırâr*'a[263] varıncaya kadar her gün bir deve kesiyordu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve el-Hasan b. Musa haber verdiler; dediler ki: Bize Züheyr b. Mu'âviye anlattı. O Ebû İshâk'tan, o da Yerîm Ebü'l-Alâ'dan -ki mahalle mescidinin imamı idi- şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, emniyeti sağlayan askerî birliğinde Kays b. Sa'd b. Ubâde ile beraberdim. Bu askerî birlik, Ali'nin gönderdiği 10.000 kişilik bir kuvvetti. -Kays, Allah Resûlü'nün (sas) hizmetinde bulunmuştu.- *Dicle* kıyısında konaklamıştık. Derken Kays idrarını yaptı. Ayaklarında siyah deriden yapılmış iki mes vardı. Sonra *Dicle*'nin kıyısına geldi, abdest aldı ve meslerinin üzerine meshetti. Ben [onun meshetmesinden sonra] parmaklarının izini meslerin üzerinde gördüm.

Ebû İshâk dedi ki: Yanımda Ebû Meysere vardı. Ebû Meysere, "Ey Ebü'l-Alâ! Sen onu gördün, öyle mi?" dedi. O da "Evet!" dedi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Avf b. Muhammed anlattı; dedi ki:

---

[262] Hz. Peygamber (sas) bu veciz sözüyle "Onun babasının cömert olduğunu ve kendisinin de böyle bir ailede yetiştiğini" kast etmiş olabileceği gibi "onun cömertlerin yurdu olan Cennet'e layık olduğunu" da ima etmiş olabilir (M).

[263] Medine'den Irak'a giden yol üzerinde Medine'ye üç mil mesafede bulunan bir mevkidir.

Muhammed b. Ebû Bekir ve Muhammed b. Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebî'a, Kureyş içinden Osman'a karşı en sert olan iki kişiydi. Ali, Kays'ı *Mısır*'a yönetici olarak tayin etti. Kays sağlam ve sebatkâr bir insandı. Onun şöyle dediği bana nakledildi: "Eğer hile yapmak günah olmasaydı, ben öyle bir hile yapardım ki, *Şam* halkı birbirine düşerdi." Mu'âviye ile Amr b. el-Âs, Kays'a kendilerine biat etmeye çağıran bir mektup yazdılar. Ona yumuşak tonda bir mektup yazıldığı halde, o onlara sert bir mektup yazdı. Bunun üzerine onlar da ona sert bir cevap yazdılar. Bu kez Kays, onlara yumuşak tonda bir mektup yazdı. Mu'âviye ile Mervân mektubu okuduklarında, hilesi yüzünden ona hakim olamayacaklarını anladılar. O ikisinden her biri arkadaşına şöyle dedi: "Gel, şimdi onun hakkında Ali'ye bir hile yapalım!" Akabinde [kararlaştırdıkları tuzak senaryosunu tatbik sadedinde] *Şam*'da "Kendilerinin Kays'a bir mektup yazdıkları, onun da kendilerine biat edip emirlerine tabi olduğu" haberini yaydılar. Bu haber Ali'ye ulaşınca, arkadaşları ona "Hemen *Mısır*'a koş! Zira Kays, Mu'âviye ile Amr'a biat etmiş." dediler. Bunun üzerine Ali, Muhammed b. Ebû Bekir ile Muhammed b. Ebû Huzeyfe'yi *Mısır*'a gönderdi. Muhammed b. Ebû Bekir'i yönetici olarak tayin etti. Kendisini görevden azletmek üzere Kays b. Sa'd'a geldiklerinde Kays, Mu'âviye ile Amr b. el-Âs'ın Ali'yi kandırdıklarını ve kendisine tuzak kurduklarını anladılar. Kays b. Sa'd, Muhammed b. Ebû Bekir ile Muhammed b. Ebû Huzeyfe'ye, "Ey kardeşimin çocukları! Yarın Mu'âviye ile Amr b. el-Âs'ı, *Mısır* halkı içinde düşman ilan etmeyin! Zira ikinizi teslim edecekler ve öldürüleceksiniz." Nitekim Kays'ın dediği gibi oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mufaddal b. Fedâle el-Me'âfirî anlattı. O da Yezîd b. Ebû Habîb'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ali b. Ebû Tâlib (r), Kays b. Sa'd'ı *Mısır*'a vali olarak tayin etti. Kays, basiret sahibi biriydi. *Mısır*'ı hâkimiyeti altına aldı ve yeterli ölçüde otoritesini sağladı. *Haribtâ*[264] halkı ile barış yaptı. Onlara rızıklarını bolca verdi; onlardan geri durdu ve etrafındakilere iyi davrandı. Amr b. el-Âs'a, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'a ve *Şam* halkına, Kays'ın Ali'ye samimiyetle bağlı olması, Şam halkını sıkıştırması ve onlara yiyecek göndermemesi ağır geldi. Amr b. el-

[264] İskenderiye civarında bir beldedir.

Âs ile Mu'âviye, Kays'ı *Mısır*'dan çıkarmak ve *Mısır*'a hakim olmak için var güçleriyle çalışıyorlardı. Kays ise hile ve dehasıyla onlardan uzak durmayı başarıyordu. Bu kez onun hakkında Ali'ye bir tuzak hazırladılar. Mu'âviye, Kays hakkında Ali'ye bir mektup yazdı. Mektubunda Kays'ın Osman için yaptığı büyük işleri ve [şu anda da] onun kendisine itaat ettiğini anlatıyordu. Ardından Mu'âviye "Toplu namaz!" diye tellala çağrı emri verdi. Halk silahlı olarak toplandı. Mu'âviye Allah'a hamd ü senadan sonra şöyle dedi: "Ey *Şam* halkı! Müjdeler olsun size! Allah mazlum halifesine yardım ediyor. Onun düşmanını ise yalnız ve yardımsız bırakıyor. İşte Kays b. Sa'd, Arapların efendisi! Durumu fark etti; kendine geldi; eski itaatine ve halifenizin katillerinin cezalandırılması talebine geri döndü. Bu hususla ilgili olarak bana bir mektup gönderdi. -Mektubun getirilmesini emretti. Mektup getirildi ve okundu.- Size yiyecek gönderilmesini de emretmiş. Kays b. Sa'd için Allah'a dua edin! Ellerinizi kaldırın! Ona uzun ömür ve doğru yol temennisiyle dua edip Allah'a yalvarın!" Bunun üzerine halk yüksek sesle dua etti; Mu'âviye ve Amr da yüksek sesle dua ettiler. Bir müddet ellerini kaldırdıktan sonra dağıldılar. Mu'âviye, Amr b. el-Âs'ın elini tuttu ve dedi ki: "Bugün casusların Ali'ye gitme zamanını bekle! Yedi ya da sekiz gün içinde haber ona ulaşır. Böylece o, Kays b. Sa'd'ı görevden alan ilk kişi olur. Göreve kimi tayin ederse etsin, bizim için Kays'tan daha kolay bir lokma olur." Akabinde haberin Ali'ye ulaşma zamanını beklediler. Haber ona gelince haberi ilk veren kişi Muhammed b. Ebû Bekir oldu. Ona Kays'ın yaptıklarını anlattı. Eşter ona eşlik etti. Birlikte Kays hakkında konuşup [Ali'ye] şöyle dediler: "Hakkı olan bir adamı vali tayin etmez misin?" Ali ise, Kays b. Sa'd hakkında söylenen o sözleri kabul etmiyor ve "Kays hem Cahiliye döneminde, hem de Müslüman olduktan sonra değerli ve şerefli bir kişidir. Kays Arapların eridir." diyordu. Muhammed b. Ebû Bekir, onun kusurlarını sayıp dökmekte ısrar edince Ali (a) Kays'ı görevden aldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Yahya b. Abdülazîz b. Sa'îd b. Sa'd b. Ubâde anlattı; dedi ki:

Kays b. Sa'd, *Medine*'ye geldi. Ümmü Seleme ona, kendisini kınadığı bir haber gönderdi. "Arkadaşından ayrıldın!" diyordu. Kays ise "Ben ondan kendi isteğimle ayrılmadım, o beni görevden aldı." dedi. Bunun üzerine Ümmü Seleme tekrar, "Ben senin durumunla ilgili Ali'ye bir mektup

yazacağım." diye haber gönderdi. Kays, Ümmü Seleme'ye gelip olanları anlattı. Akabinde Ümmü Seleme, Ali'ye 'Kays ile babasının, hem eskiden hem de şimdiki samimiyetle bağlılıklarını' anlatan ve [buna rağmen] kendisinin yaptığını kınayan bir mektup yazdı. Bu mektup üzerine Ali de Kays'a bir mektup yazdı ve mutlaka kendisine gelmesini istedi. Ali dedi ki: "Vallahi utandığım için onun yanına çıkmıyorum. Beraberinde iyi niyetli olmayan kötü askerler mevcut iken onun kesinlikle öldürülmüş olduğunu düşünüyordum." Kays, Ali'nin yanma geldi. Ali ona değer verdi; ikram ve ihsanda bulundu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Râşid b. Sa'd anlattı. O da Abdülazîz b. Sa'îd b. Sa'd b. Ubâde'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine bana Ma'mer anlattı. O da ez-Zührî'den şöyle rivayet etti. [Son iki râvî] dediler ki:

Kays b. Sa'd, *Medine*'ye gelince el-Esved b. Ebü'l-Bahterî ile Mervân b. el-Hakem yanındakilerle birlikte ona tuzak kurmak için birbiriyle istişâre etti. Bu durum Kays'a ulaştı. Bunun üzerine, "Vallahi beni görevden almış olsa bile Ali'den ayrılmam çirkin bir şeydir. Vallahi onun yanına varacağım." dedi ve *Irak*'ta Ali'nin yanına vardı. Onun yanında kaldı; başından geçenleri ve *Mısır*'da yaptıklarını anlattı. Onun bu sözlerinden sonra Ali, Kays'ın başkalarının hayal bile edemeyeceği büyük hilelerle işi idare ettiğini anladı. Bundan böyle Ali, her işinde onun sözünü dinledi. Onu ölüm sözüyle biat eden emniyet ordusunun başına getirerek *Irak* halkının öncüsü yaptı. [Bunu duyan] Mu'âviye b. Ebû Süfyân, Mervân b. el-Hakem ile el-Esved b. Ebü'l-Bahterî'ye[265] öfkesini ve çok şiddetli kınamasını dile getirdiği bir mektup yazdı. Mektubunda şunu söylüyordu: Kays b. Sa'd'ı, onun fikrini ve hilesini Ali'nin yardımına verdiniz. Vallahi 100.000 savaşçıyı Ali'nin yardımına gönderseydiniz, Kays b. Sa'd'ı [ona götüren] ihracınızdan daha fazla öfkelenmezdim.

Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize el-Eclah anlattı. O Ebû İshâk'tan, o da Yerîm b. Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Kays b. Sa'd'ı güvenlik ordusunun başında gördüm. Sonra *Dicle* nehrine geldi; abdest aldı ve iki mesi üzerine meshetti. Sanki ben dört parmağının izini mesin üzerinde görüyordum. Sonra öne geçti ve insanlara [namaz kıldırmak için] imam oldu.

---

[265] Bu isim asıl yazma nüshada yanlış olarak "el-Esved b. el-Bahterî" diye geçmektedir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Kays'ın künyesi *"Ebû Abdullah"* idi. Ali öldürülünceye kadar onun yanında olmaya devam etti. Akabinde *Medine*'ye döndü. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafet döneminin sonunda vefat edinceye kadar *Medine*'de kaldı.

1004. Sehl b. Sa'd ﴿سهل بن سعد﴾

[Sehl b. Sa'd] b. Sa'd b. Mâlik b. Hâlid b. Sa'lebe b. Hârise b. Amr b. el-Hazrec b. Sâ'ide. Annesi, Has'am kabilesinden Übeyye bt. el-Hâris b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'tir.

Sehl b. Sa'd'ın Çocukları:

1-el-Abbâs

2-Mus'ab

3-Âişe

Bunların annesi Kaysü Aylân kabilesinden Âişe bt. Huzeyme b. Vahvah b. el-Ahsem b. Abdullah b. Vehb b. Abdullah b. Kunfuz b. Mâlik b. Avf b. İmruülkays b. Bühse b. Süleym b. Mansûr'dur.

4-Amr: Annesi Kinde kabilesinden bir kadındır.

5-el-Eş'as

6-Hadîce

7-Ümmü Külsûm

Son üçünün annesi Süleymoğulları'ndan Übeyye bt. Mıhsan b. Firâs b. Hârise b. el-Ahsem'dır.

8-Ümmü Külsûm es-Suğrâ: Annesi ümmü veleddir.

Sehl b. Sa'd dedi ki: *Tebûk* seferinde ben, arkadaşlarım arasında en küçük olandım ve onların hizmetçisiydim.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Süleyman b. el-Gasîl anlattı; dedi ki:

Sehl b. Sa'd'ı, sakalını sarıya boyamış olarak gördüm. Omuzlarına dökülen uzun saçları vardı. Üzerinde Kıtr[266] hırkası -bir seferinde de 'Kıtrî benzeri bir hırka' dedi- bulunuyordu. Sehl'in künyesi *"Ebü'l-Abbâs"* idi.

[266] Kıtr veya Kıtrî (müennes isimlerden sonra "Kıtrıyye" diye de kullanılır), içinde kırmızılık olan bir çeşit hırka ya da Bahreyn ile Umân arasında "Katar" adında bir köyde dokunması

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd el-Hüzelî haber verdi; dedi ki:

Sehl b. Sa'd, 91 yılında *Medine*'de 100 yaşında iken vefat etti. O, Allah Resûlü'nün (sas) sahâbîleri içinde en son vefat eden kişidir. Bu konuda aramızda görüş ayrılığı yoktur. Ebû Bekir ve Ömer'den rivayette bulunmuştur.

1005. el-Münzir b. Abd ﴿المنذر بن عبد﴾

[el-Münzir b. Abd] b. Kavvâl b. Kays b. Vakş b. Sa'lebe b. Tarîf b. el-Hazrec b. Sâ'ide. Tâif savaşında şehit edildi.

Benî Selime b. Sa'd b. Ali b. Esed b. Sâride b. Tezîd b. Cüşem b. el-Hazrec'ten Olanlar

1006. el-Fudayl b. en-Nu'mân ﴿الفضيل بن النعمان﴾

Selimeoğulları'ndandır. *Hayber* savaşında şehit edildi. Onun *Hayber* savaşında şehit edildiği bilgisine ulaştık. Selimeoğulları'nın nesebinde onu araştırdık; ama bulamadık. Kitapta[267] bir yanılmanın olduğunu tahmin ediyorum. Çünkü müellif bu isimle "et-Tufeyl b. en-Nu'mân b. Hansâ b. Sinân'ı" kastetmektedir ki, bu zat *Bedir* savaşına katılmış ve *Hendek* savaşında şehit edilmiştir. Allah en doğrusunu bilir!

Kavâkile Kabilesi'nin Müttefiklerinden[268] Olanlar

Onlar, Avf b. Amr b. Avf b. el-Hazrec'in iki oğlu Ganm ile Sâlim oğullarıdır.

1007. Abdullah b. Selâm ﴿عبد الله بن سلام﴾

Künyesi *Ebû Yusuf*'tur. İsmi "el-Husayn" idi. Müslüman olduğunda Allah Resûlü (sas), ona "Abdullah" adını verdi. Yusuf b. Ya'kûb b. İshâk b.

sebebiyle oraya nispet edilen giysidir (M).

[267] Ensâr'ın isim ve neseplerinin listelendiği defteri kast etmektedir (M).

[268] Noktasız ha harfi ile yazılması gereken bu kelime (hulefâi), yanlış olarak "halifeler" anlamına gelen noktalı ha ile yazılmıştır (M).

İbrahim Halîlü'r-Rahman'ın neslinden gelen İsrâîloğulları'ndan idi. Aynı zamanda o, Avf b. el-Hazrec'in oğullarından oluşan el-Kavâkıle kabilesinin müttefikiydi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Necîh Ebû Ma'şer anlattı. O el-Makburî ve Ebû Hureyre'nin mevlası Ebû Vehb'ten şöyle dediklerini anlattı:

Abdullah b. Selâm'ın adı "el-Husayn" idi. Allah Resûlü (sas), ona "Abdullah" adını verdi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, Hevze b. Halîfe ve İshâk b. Yusuf el-Ezrak haber verdiler; dediler ki: Bize Avf anlattı. O Zürâre b. Evfâ'dan, o da Abdullah b. Selâm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye geldiğinde insanlar "Allah Resûlü (sas) gelmiş, Allah Resûlü (sas) gelmiş!" diyerek ona doğru koşuşturdular. Ben de geldim. Onun yüzünü gördüğüm zaman anladım ki, onun yüzü, asla yalan söyleyen birinin yüzü değildir. Allah Resûlü'nün (sas) söylediği ilk söz şu idi: *"Ey insanlar! Selamı yayın, yemek yedirin, akrabaları ziyaret edin, insanlar uyurken siz namaz kılın ki selametle Cennet'e giresiniz."*

Bize Abdullah b. Amr ve Ebû Ma'mer el-Minkarî haber verdiler; dediler ki: Bize Abdülvâris b. Sa'îd anlattı; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Suheyb anlattı. O da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Allah'ın Peygamberi (sas), [*Medine*'ye] geldiğinde [insanlar] "Allah'ın Peygamberi (sas) geldi." dediler. Ona bakmak için yüksek yerlere çıktılar. Birden Abdullah b. Selâm da bunu duydu. O sırada ailesine ait hurma ağacından onlar için hurma devşiriyordu. Onlar için devşirdiklerini hemen aceleyle ağaçta bıraktı. Ardından devşirdikleriyle birlikte Allah Resûlü'ne (sas) geldi. Onu dinledi ve ailesine geri döndü. Allah Resûlü'nün (sas) [yanındakiler ayrılıp da] yalnız kalınca Abdullah b. Selâm geldi ve dedi ki: "Ben senin gerçekten Allah'ın Peygamberi olduğuna ve hakkı getirdiğine şahitlik ederim. Yahudiler bilirler ki, ben onların efendisiyim ve efendilerinin oğluyum. Onların en çok bileni ve en çok bileninin oğluyum. Benim Müslüman olmamı öğrenmelerinden önce onları çağır ve beni sor! Zira onlar Müslüman olduğumu öğrenirlerse bende olmayanları bende varmış gibi söylerler." Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) onlara haber saldı. Onlar da gelip onun huzuruna girdiler. Allah Resûlü (sas) onlara şöyle dedi: *"Ey Yahudi topluluğu! Yazıklar olsun size! Allah'tan korkun! Kendisinden başka*

hiçbir ilah olmayan Zata yemin ederim ki, siz benim Allah'ın hak Peygamberi olduğumu ve size hakkı getirdiğimi kesinlikle biliyorsunuz. Öyleyse Müslüman olun!" Onlar ise "Biz bunu bilmiyoruz." dediler. Allah Resûlü (sas), bu sözünü üç defa tekrarladı. Onlar da üç kere aynı cevabı verdiler. Akabinde Allah Resûlü (sas), *"İçinizden biri olan Abdullah b. Selâm nasıl bir adamdır?"* diye sordu. Onlar da "O bizim efendimizdir ve efendimizin oğludur. En çok bilenimiz ve en çok bilenimizin oğludur." dediler. Allah Resûlü (sas) *"Ne dersiniz, ya o Müslüman olursa!"* deyince "Hâşâ, Allah için böyle bir şey mümkün değil, o asla Müslüman olmaz." dediler. Allah Resûlü (sas) bu sözü üç defa söyledi.[269] Onlar da üç defa aynı cevabı verdiler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), *"Ey İbn Selâm! Çık bunların huzuruna!"* dedi. O da çıktı ve dedi ki: *"Ey Yahudi topluluğu! Yazıklar olsun size! Allah'tan korkun! Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, onun Allah'ın hak peygamberi olduğunu ve hakkı getirdiğini kesinlikle biliyorsunuz."* Onlar bu sözlere "Yalan söylüyorsun!" diye karşılık verince Allah Resûlü (sas) onları huzurundan çıkardı.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Sâbit ve Humeyd'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas), *Medine*'ye geldiğinde, Abdullah b. Selâm kendine ait bir hurma ağacının üzerinde iken bu haber ona ulaştı. Bunun üzerine ona geldi ve şöyle dedi: "Ben sana sadece bir peygamberin bilebileceği bazı şeyler soracağım. Onları bana söylersen sana iman ederim. Şayet onları bilmezsen senin peygamber olmadığını kesinlikle anlarım." Allah Resûlü (sas) *"Nedir onlar?"* diye sorunca, Abdullah ona "[Bebeğin anne ya da babaya] benzerliğini, Cennet ehlinin yiyeceği ilk şeyi ve [Kıyametin kopması yaklaştığında] insanları toplayan ilk şeyi" sordu. Allah Resûlü (sas) *"Hemen az önce Cebrâîl onları bana bildirdi."* deyince Abdullah "O, Yahudilerin düşmanıdır." dedi. Allah Resûlü (sas) sözüne şöyle devam etti: *"[Bebeğin anne ya da babaya] benzerliğine gelince, şayet erkeğin suyu, kadının suyunu geçerse benzerliği kendi lehine çevirir. Kadının suyu, erkeğin suyunu geçerse benzerliği kendi lehine çevirir. Cennet ehlinin yiyeceği ilk şey balığın [en*

[269] Burada Allah Resûlü'nün ikinci söyleyişinin başındaki "kâle" fiili, yanlış olarak çoğul formuyla "kâlû" diye yazılmıştır (M).

lezzetli yeri olan] ciğerinin kenarından sarkan fazlalığıdır.[270] *İnsanları toplayan ilk şey ise doğu tarafından gelen bir ateştir. Bu ateş onları batıya doğru toplar."* Bunun üzerine Abdullah b. Selâm iman etti ve dedi ki: "Ben, senin Allah'ın elçisi olduğuna şehadet ederim. Ey Allah'ın Resûlü! Yahudiler duyan kişinin ağzının açık kalacağı iftiraları atan bir kavimdir. Şayet onlar benim Müslüman olduğumu duyarlarsa bana olmadık iftiralar atarlar. Beni yanında gizle, onlara birini gönder ve beni soruştur!" Allah Resûlü (sas) onu sakladı ve birini onlara gönderip [onları çağırdı]. Onlar da geldiler. Onlara "İçinizden biri olan Abdullah b. Selâm nasıl bir adamdır?" diye sordu "O bizim en faziletlimizdir ve en faziletlimizin oğludur. Efendimizdir ve efendimizin oğludur. Âlimimizdir ve âlimimizin oğlu dur." dediler. Allah Resûlü (sas), *"Ne dersiniz? O Müslüman olursa siz de Müslüman olur musunuz?"* deyince "O bunu yapmaktan Allah'a sığınır!" dediler. Bu söz üzerine Allah Resûlü (sas), *"Ey Abdullah b. Selâm! Onların huzuruna çık!"* dedi. O da onların huzuruna çıktı ve "Ben Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in onun Resûlü olduğuna şehadet ederim." dedi. Bu sefer Yahudiler şunu söylediler: "Hayır öyle değil! Aksine o bizim en kötümüzdür ve en kötümüzün oğludur. Câhilimizdir ve câhilimizin oğludur." Bu sözler karşısında Abdullah b. Selam, "Ey Allah'ın Resûlü! 'Yahudiler duyan kişinin ağzının açık kalacağı iftiralar atan bir kavimdir.' demiştim sana!" dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Mübârek anlattı; dedi ki: Ben el-Hasan'ı bu hadisi Peygamber'den (sas) rivayet ederken duydum:

Abdullah b. Selâm'ın sözüne gelince Peygamber (sas) *"İlk şahitlik daha gerçekçidir."* dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn, Muhammed b. Abdullah el-Ensârî ve Abdullah b. Bekir es-Sehmî haber verdiler; dediler ki: Bize Humeyd et-Tavîl anlattı. O da Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Abdullah b. Selâm, Peygamber (sas) Medine'ye geldiğinde ona vardı ve şöyle dedi: "Ben sana sadece bir Peygamberin bilebileceği üç şey soracağım." Allah Resûlü (sas) *"Sor!"* deyince o şunları sordu: "Kıyamet alâmetlerinin ilki nedir? Cennet ehlinin yiyeceği ilk yemek nedir? Çocuğun babasına ve annesine çekmesine sebep olan şey nedir?"

[270] Sözü edilen yiyecek, havyar olmalıdır (M).

Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), *"Cebrâîl az önce bunları bana bildirdi."* deyince Abdullah "Cebrâîl mi?" diye sordu. Allah Resûlü (sas), *"Evet!"* dedi. Abdullah, "İşte o meleklerden Yahudilere düşman olandır." diye ekledi.

Allah Resûlü (sas) sözüne şöyle devam etti: *"Kıyametin ilk alâmetine gelince, o doğudan çıkıp insanları batıya toplayacak olan bir ateştir. Cennet ehlinin ilk yiyeceği balığın [en lezzetli yeri olan] ciğerinin kenarından sarkan fazlalığıdır. Çocuğun babasına ve annesine çekmesine sebep olan şeye gelince, erkeğin suyu kadının suyunu geçerse çocuk babasına çeker. Kadının suyu, erkeğin suyunu geçerse o zaman da çocuk annesine çeker."* Bu cevap üzerine Abdullah, "Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve senin Allah'ın Resûlü olduğuna şehadet ederim." dedi ve sonra sözüne şu şekilde devam etti: "Ey Allah'ın Resûlü! Gerçekten Yahudiler -Yezîd ve Ensârî 'kavmun bühtetun' dedi. Abdullah b. Bekir 'kavmun bühtün' dedi.- duyan kişinin ağzının açık kalacağı iftiraları atan bir kavimdir. Şayet onlar, beni kendilerine sormandan önce Müslüman olduğumu öğrenirlerse bana olmadık iftiralar atarlar. Beni onlardan sakla! Sonra Müslüman olduğumu duymalarından önce 'benim içlerinde nasıl bir adam olduğumu' onlara sor!"

Derken [Allah Resûlü'nün (sas) çağrısı üzerine] Yahudilerden bir grup geldi. Allah Resûlü (sas) onlara *"Abdullah içinizde nasıl bir adamdır?"* diye sordu. Onlar, "O bizim en faziletlimizdir ve en faziletlimizin oğludur. En çok bilenimizdir ve en çok bilenimizin oğludur." diye cevap verince bu kez Allah Resûlü (sas), *"Şayet Abdullah b. Selâm Müslüman olursa ne yaparsınız?"* diye sordu. "Bundan Allah'a sığınırız!" dediler. Akabinde Allah Resûlü (sas) tekrar aynı sözünü söyledi ve *"Şayet Abdullah b. Selâm Müslüman olursa ne yaparsınız?"* dedi. "O, bunu yapmaktan Allah'a sığınır." dediler. Bu esnada Abdullah onların huzuruna çıktı ve "Ben Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in onun Resûlü olduğuna şehadet ederim." dedi. Bunun üzerine "Sen en kötümüzsün, en kötümüzün oğlusun!" ve benzeri şeyler söylediler. [Bunu gören] Abdullah da "Ey Allah'ın Resûlü! İşte benim korktuğum şey bu idi." dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Cüveyr, "De ki: Söyleyin bakalım! Eğer O, Allah tarafından gönderildiği halde siz onu inkâr etmişseniz

ve İsrâîloğullarından bir şahit de onun benzerine şahitlik ettiği halde..."[271] ayetinin [nüzul sebebi] sadedinde ed-Dahhâk'tan şunu rivayet etti:

Abdullah b. Selâm, Allah Resûlü'ne (sas) geldi ve "Ey Allah'ın Resûlü! Gerçekten Yahudiler, iftira ve dedikoduda zirvede olan bir millettir. Beni onlara sor! 'Şayet ben sana tabi olur ve Kitab'ına inandığım takdirde onların da sana ve sana indirilen Kitab'a inanacaklarına' dair onlardan kesin söz al! Onlar senin huzuruna gelmeden önce beni sakla!" dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) birini gönderip [onları çağırdı] ve "İçinizde Abdullah b. Selâm'ı nasıl bilirsiniz?" diye sordu. "O bizim en faziletlimizdir ve en faziletlimizin oğludur. Allah'ın Kitabı'nı en iyi bilenimizdir. [Kısacası] o bizim efendimizdir, âlimimizdir ve en faziletlimizdir." diye cevap verdiler. Allah Resûlü (sas) bu kez şu soruyu sordu: "Söyler misiniz bana! Şayet o, benim Allah'ın Resûlü olduğuma şehadet eder ve bana indirilen Kitaba iman ederse siz de bana inanır mısınız?" Onlar "Evet!" dediler. Bu cevap üzerine Allah Resûlü (sas) Abdullah'ı çağırdı, o da geldi ve onların huzuruna çıktı. Allah Resûlü (sas), *"Ey Abdullah b. Selâm! Sen benim Allah'ın Resûlü olduğumu bilmiyor musun? Benim Peygamber olduğumu yanınızdaki Tevrat ve İncil'de yazılı olarak bulmadın mı? Sizden bana yetişen kimselerin bana iman edip tabi olmaları konusunda Allah sizden kesin söz almadı mı?"* diye sorunca Abdullah "Evet, öyledir!" dedi. Onlar ise "Biz senin Allah'ın Resûlü olduğunu bilmiyoruz." dediler ve onun Allah'ın Resûlü olduğunu; sözünün gerçek olduğunu bile bile onu inkâr ettiler. Bunun üzerine Allah şu ayeti indirdi: ***"De ki: Söyleyin bakalım! Şayet o*** -Kur'ân'ı ve Allah Resûlü'nü kastediyor- ***Allah tarafından gönderildiği halde siz onu inkâr etmişseniz ve İsrâîloğullarından bir şahit de***- Abdullah b. Selâm'ı kastediyor- ***onun benzerine şahitlik edip iman ettiği halde siz büyüklük taslayarak iman etmezseniz sizden daha zalim kim olabilir? Allah elbette böyle zalimlere hidayet etmez."***[272]İşte bu ayet, bu konuda nâzil oldu.

Bize Hevze b. Halîfe haber verdi; dedi ki: Bize Avf anlattı. O da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti:

[271] Ahkâf, 46/10.
[272] Ahkâf, 46/10.

Abdullah b. Selâm, Müslüman olmak istediğinde Allah Resûlü'nün (sas) huzuruna geldi ve Müslüman oldu. Akabinde dedi ki: "Ben senin hidayet ve hak din ile gönderilen Allah'ın Resûlü olduğuna şehadet ederim. Yahudilerin ellerindeki Tevrat'ta senin vasıflarını bulduklarına da şehadet ederim." Sonra sözlerine şöyle devam etti: "Yahudilerden bir gruba, falan falan kişiye -ki onların isimlerini Peygamber'e (sas) bir bir söyledi.- haber gönder, [gelsinler!] Beni evinde sakla! Beni ve babamı onlara sor! Onlar sana [hakkımızdaki düşüncelerini] söyleyeceklerdir. Akabinde ben onların huzuruna çıkacak; senin hidayet ve hak din ile gönderilen Allah'ın Resûlü olduğuna şehadet edeceğim. O zaman belki onlar da Müslüman olurlar." Allah Resûlü (sas) bunu yaptı. Onu evinde sakladı. Onun tavsiye ettiği kişilere haber salıp çağırdı. Ardından Allah Resûlü (sas) onlara *"İçinizde Abdullah b. Selâm'ın ve babasının yeri nedir?"* diye sordu. "O, bizim efendimizdir ve efendimizin oğludur." diye cevap verdiler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), *"Söyler misiniz bana? O Müslüman olursa siz de Müslüman olur musunuz?"* dedi. "O, Müslüman olmaz!" dediler. Allah Resûlü (sas) tekrar *"Söyler misiniz bana? O Müslüman olursa siz de Müslüman olur musunuz?"* deyince onlar yine "O, Müslüman olmaz." dediler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), Abdullah'ı çağırdı. O da onların huzuruna çıktı ve "Ben senin Allah'ın hidayet ve hak din ile gönderdiği Resûlü olduğuna şehadet ederim. Onlar da senin hakkında benim bildiğimi kesinlikle biliyorlar." dedi. Yahudiler ise Abdullah'a "Ey Abdullah! Bu konuda senden endişe etmemiştik"[273] dediler ve Allah Resûlü'nün yanından çıktılar. Bunun üzerine Allah bu hususta şu ayeti indirdi: ***"De ki: Söyleyin bakalım! Şayet o, Allah tarafından gönderildiği halde siz onu inkâr etmişseniz ve İsrâîloğulları'ndan bir şahit de onun benzerine şahitlik edip iman ettiği halde siz büyüklük taslayarak iman etmezseniz sizden daha zalim kim olabilir? Allah elbette böyle zalimlere hidayet etmez."***[274]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülcebbâr b. Umâre anlattı. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

---

[273] Galiba bu sözleriyle onun Müslüman olacağını tahmin etmediklerini belirtmek istiyorlar (M).
[274] Ahkâf, 46/10.

Abdullah b. Selâm, Allah Resûlü'ne (sas) indirilen Kur'ân'dan bazı ayetler duyunca, bilgisi dahilindeki Allah Resûlü'nün (sas) vasıflarını onda görüp tanıyınca, ona indirilen Kur'ân-ı Kerim'in kendi yanındaki Tevrat'tan bazı şeyler getirdiğini görünce -ki o İsrâîloğulları içinde Tevrat'ı en iyi bilen ve en çok tasdik eden kişiydi.- Müslüman oldu. Allah Resûlü (sas), onun Müslüman olduğunu duymalarından önce Yahudilere, *"O, sizin içinizde nasıl biridir?"* diye sordu. "Ey Ebü'l-Kâsım! O, bizim efendimizdir, en faziletlimizdir, Allah'ın Musa'ya indirdiği Tevrat'ı en iyi bilenimizdir." dediler. Onun adı "el-Husayn" idi. Allah Resûlü (sas) ona "Abdullah" adını verdi. Abdullah, Allah Resûlü'nün (sas) değerli sahâbîlerinden biriydi. Mütedeyyindi ve ölünceye kadar İslâm'ı doğru bir şekilde yaşadı.

Bize Ubeydullah b. Musa ve Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdiler; dediler ki: Bize İsrâil haber verdi. O da Ebû Yahyâ'dan naklen *"İsrâîloğullarından bir şahit de onun benzerine şahitlik etti..."*[275] ayeti hakkında Mücâhid'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ayette şahitten kastedilen kişi, Abdullah b. Selâm'dır.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâil haber verdi. O da Câbir'den naklen ***"İsrâîloğulları'ndan bir şahit de şahitlik etti..."***[276] ayeti hakkında Mücâhid, Atâ ve İkrime'nin şöyle dediklerini haber verdi. "Ayette şahitten kastedilen kişi Abdullah b. Selâm'dır." el-Hasan b. Müslim ise "Bu ayet *Mekke*'de indi. Abdullah b. Selâm ise *Medine*'de idi." dedi.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân anlattı. O Dâvud'dan, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Selâm, *Medine*'de Müslüman iken Hâ Mîm [Ahkâf suresi] nâzil oldu.

Bize Abdullah b. Amr ve Ebû Ma'mer el-Minkarî haber verdiler; dediler ki: Bize Abdülvâris b. Sa'îd anlattı. O da Humeyd'in -Topal olanı kastediyor.- şöyle dediğini anlattı:

Mücâhid, ***"Yanında Kitab'ın ilmi olan kimse..."***[277] ayetini okur ve "Burada kastedilen kişi Abdullah b. Selâm'dır." derdi.

[275] Ahkâf, 46/10.
[276] Ahkâf, 46/10.
[277] Ra'd, 13/43.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Süfyân, bir adamdan naklen ***"Yanında Kitab'ın ilmi olan kimse..."*** ayeti hakkında Mücâhid'in "Burada kastedilen kişi, Abdullah b. Selâm'dır." dediğini anlattı.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî ve Kabîsa b. Ukbe haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân anlattı. O da Amr b. Kays'tan naklen *"İsrâîloğulları'*nın âlimlerinin onu bilmesi..."[278] ayeti hakkında Atıyye el-Avfî'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Onlar beş kişiydiler: Abdullah b. Selâm, Binyâmîn, Sa'lebe, Esed ve Üseyd.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O İbrahim b. Muhammed'den, o Muâz b. Abdullah et-Teymî'den, o Yusuf b. Abdullah b. Selâm'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas), bana bir gece Kur'ân'ı, bir gece Tevrat'ı okumamı emretti.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Âsım b. Behdele haber verdi. O Mus'ab b. Sa'd'dan, o da babası Sa'd'dan şunu rivayet etti:

Peygamber'e (sas) bir kap yemek getirildi. Yemekten yedi. Ancak ondan bir miktar arttı. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) *"Şu vadiden Cennet ehli olan bir adam gelecek ve bu artan yemeği yiyecek."* dedi. Ben kardeşim Umeyr'i abdest alırken bırakmıştım. Dedim ki: "O, Umeyr'dir." Akabinde [tahminim yanlış çıktı;] Abdullah b. Selâm geldi ve o yemeği yedi.

Bize Hammâd b. Amr en-Nasîbî haber verdi; dedi ki: Bize Zeyd b. Rufey anlattı. O Ma'bed el-Cühenî'den, o da Yezîd b. Amîre es-Seksekî'den- ki bu zat Mu'âz b. Cebel'in öğrencisiydi- şunu rivayet etti:

Mu'âz'ın ölüm anı yaklaşınca Yezîd onun başucunda oturdu ve ağlamaya başladı. Mu'âz ona baktı ve "Neden ağlıyorsun?" diye sorunca Yezîd ona şu cevabı verdi: "Vallahi senden almakta olduğum dünya malını kaybedeceğim için ağlamıyorum. Fakat kaçırdığım ilim için ağlıyorum." Bunun üzerine Mu'âz ona dedi ki: İlim, olduğu gibi [yerinde] durmaktadır; [bir yere] gitmedi. Benden sonra ilmi şu dört kişiden al!" Mu'âz, onların isimlerini tek tek söyledi. Onların içinde Allah Resûlü'nün (sas) kendisi

[278] Şu'arâ, 197/26.

hakkında *"O Cennet'teki on kişinin onuncusudur."* dediği Abdullah b. Selâm da vardı.

Bize İshâk b. Yusuf el-Ezrak haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Avn anlattı. O Muhammed b. Sîrîn'den, o da Kays b. Ubâd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ben Medine mescidinde idim. Yüzünde huşû izi olan bir adam geldi. Oradakiler, "Bu, Cennet ehlinden bir adam dır." dediler. Adam mescide girdi ve rekâtlarını kısa tutarak iki rekât namaz kıldı. Mescitten çıktığında evine girinceye kadar onu takip ettim. Onunla beraber [evine] girdim ve onunla konuştum. Benimle biraz yakınlık kurunca ona, "Mescidin yanındaki topluluk, mescide doğru girince senin hakkında şöyle şöyle dediler." dedim. O da [bunu hayretle karşıladı ve] "Fesübhanallah! Hiçbir kimsenin bilmediği şeyi söylemesi gerekmez. Niçin böyle olması gerektiğini şimdi sana anlatacağım: Allah Resûlü (sas) hayatta iken ben bir rüya gördüm ve ona anlattım. Rüyamda gördüm ki, sanki ben yeşil bir bahçe içindeyim. -İbn Avn dedi ki: Behçenin yeşilliğini; genişliğini; ortasında, dibi yerde üstü semada olan demirden bir direk olduğunu; direğin üstünde de bir kulpun bulunduğunu anlattı.- Bana 'O direğe çık!' denildi. Ben de 'Gücüm yetmiyor!' dedim. Akabinde bana bir minsaf[279] geldi. Arkamdan elbiselerimi tutup kaldırdı ve 'Direğin üstüne çık!' dedi. Direğe tırmanıp çıktım ve sonunda sağlam kulpu tuttum. Minsaf bana 'Kulpa sıkı sıkıya sarıl!' dedi. O esnada uyandım ki kulp elimde! Sabahladığım zaman Allah Resûlü'ne (sas) vardım ve rüyamı anlattım. [Rüyamı dinledikten sonra tabir sadedinde] şöyle dedi: *"Bahçe İslâm bahçesidir. Direk, İslâm direğidir. Kulp ise sağlam kulptur. Sen ölünceye kadar İslâm dinine bağlı kalacaksın."* İşte [takip edip evine gittiğim ve kendisini dinlediğim] o kişi, Abdullah b. Selâm'dır. Abdullah b. Avn'a "minsafın ne olduğu" soruldu. "O, hizmetçi demektir." diye cevap verdi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Âsım b. Behdele'den, o el-Müseyyib b. Râfi'den, o da Hareşe b. el-Hur'dan şöyle dediğini rivayet etti:

---

[279] Burada mim harfinin üzerine ötre konularak kelimenin "münsif" olduğu belirlenmiştir. Oysa diğer kaynaklarda bu kelime harekeli olarak "minsaf" diye geçmektedir (M).

Medine'ye geldim ve Peygamber'in (sas) mescidinde bir grup ihtiyarın yanına oturdum. Derken asasına dayana dayana bir ihtiyar geldi. Adamın biri, "Bu cennet ehlinden bir adamdır." dedi. İhtiyar, bir direğin arkasında ayağa kalktı ve iki rekât namaz kıldı. Ona doğru yöneldim. Namazını bitirince "Şunlar senin Cennet ehlinden olduğunu iddia ediyorlar." dedim. O da, "Cennet Allah'ındır. Dilediğini oraya dahil eder. Ben Allah Resûlü (sas) hayatta iken bir rüya gördüm. Sanki bana gelen bir adam gördüm. Adam ayrılıp gitti ve beni de büyük bir yola soktu. Ben o yolda yürürken birden sol tarafımdan karşıma bir yol çıktı. O yola girmeye niyetlenince adam bana, "Sen o yolun yolcusu değilsin!" dedi. Sonra sağ tarafımdan karşıma bir yol çıktı. Ben de o yola girdim. Sonunda kaygan bir dağa geldim. Adam elimden tutup beni götürdü. Birden kendimi dağın zirvesinde buldum. Ancak [ayakta] sabit duramıyor ve bir şeye tutunamıyordum. Bir de ne göreyim! Demirden bir direk! En tepesinde altından bir kulp! Adam elimden tuttu ve beni attı. Böylece kulpu tuttum. Adam bana "Kulpa tutun!" dedi. Bu rüyamı Allah Resûlü'ne (sas) anlattım. *"Hayırlı bir rüya görmüşsün!"* dedi ve devam etti: *"O büyük yol mahşerdir. Sol tarafından karşına çıkan yol Cehennem ehlinin yoludur. Sen Cehennem ehlinden değilsin. Sağ tarafından karşına çıkan yol ise Cennet ehlinin yoludur. Kaygan dağ, şehitlerin evidir. Tutunduğun kulp İslâm kulpudur. Ölünceye kadar ona tutun!"* Ve ben Cennet ehlinden olmayı ümit ediyorum." İşte bu zat, Abdullah b. Selâm'dı.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Mehdî b. Meymûn anlattı. Yine bize Vehb b. Cerîr haber verdi; dedi ki: Bize babam anlattı. Mehdî ile Vehb'in babası Cerîr dediler ki: Bize Muhammed b. Ebû Ya'kûb anlattı. O Bişr b. Şeğâf'tan, o da Abdullah b. Selâm'dan şunu rivayet etti:

Abdullah *Nehâvend*'in fethine katıldı.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd anlattı. O Eyyûb ve Hişâm'dan, o da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Selâm'ın şöyle dediği bana ulaştı:

Şayet ben yetişirsem ve bineğim de olmazsa beni taşıyıp götürün; nihayet iki saf arasına koyun!" Yani "tarafların önünde[280]" demek istiyor.

[280] Bu kelime (kubâl-ön, evvel) asıl yazma nüshada "kıtâl-savaş" diye geçmektedir. Ben *Muhtasaru Tarihi Dımaşk* ile *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*'daki imlayı tercih ettim. Bu rivayet İbn Abdülberr'in *el-İstî'ab*'ında şöyle geçmektedir: "Sizinle Kureyş arasında bir savaş olacaktır.

Bize Muhammed b. Mus'ab el-Karkasânî anlattı; dedi ki: Bize el-Evzâ'î anlattı. O da Yahya b. Ebû Kesîr'den şunu rivayet etti:

Abdullah b. Selâm delikanlının birine bir tokat atmış. Akabinde "[Sen de bana, benim vurduğum gibi bir tokat atarak] bana kısas uygula!" diyerek ağlamaya başlamış. Delikanlı ise "Efendim, ben size kısas uygulamam!" demiş. Bunun üzerine Abdullah b. Selâm demiş ki: "Yüze vurulan tokat dışında Allah her günahı affeder."

Bize Muhammed b. Mus'ab haber verdi; dedi ki: Bize el-Evzâ'î anlattı. O da Yahya b. Ebû Kesîr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Selâm, mescide girdiği zaman Peygamber'e (sas) salat ile selam getirir ve "Allahım! Sen bize rahmetinin kapılarını aç!" derdi. Mescitten çıktığı zaman yine Peygamber'e (sas) salat ile selam getirir ve Şeytan'dan Allah'a sığınırdı.

Bize Hafs b. Gıyâs en-Neha'î, el-Eş'as'tan, o da Ebû Bürde b. Ebû Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Medine'ye geldim ve Abdullah b. Selâm'a vardım. Bir de ne göreyim! Sâkin ve vakur bir adam! Yamna oturdum. Bunun üzerine bana "Ey kardeşimin oğlu! Sen yanımıza oturdun ama bizim kalkma vaktimiz geldi. İzin ver!" dedi.

Biza el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Gıyâs anlattı. O el-Eş'as'tan, o da Ebû Bürde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Medine'ye geldim. Bir de ne göreyim! Abdullah b. Selâm, bir halkanın içinde sâkin ve vakur bir biçimde oturuyor! Yüzünde hayır alâmeti vardı. Bana "Kardeşim! Sen geldin ama biz kalkmaya niyetlenmiştik." dedi. Bunun üzerine ben de ona izin verdim. -ya da şöyle dedi: 'veya istediğin zaman kalkabilirsin' dedim.- Kalkıp çıktı. Ben de onu evine varıncaya kadar takip ettim. [Beni görünce] "Sen kimsin?" diye sordu. "Ben senin kardeşinin oğluyum. Ebû Bürde b. Ebû Musa'yım." dedim. Benimle merhabalaştı ve hal hatır sordu. Bana bir kâse Sevîk[281] çorbası ikram etti. Ben de onu içtim. Sonra şöyle dedi: "Siz bolluk olan bir yerdesiniz. İleri gelen zengin-

Ben savaşa yetişir de gücüm olmazsa beni bir tabutla taşıyıp iki safın arasına koyun!" (İbn Abdülber, *el-İstî'ab*, III, 923)

[281] Öğütülmüş arpa ve buğdaydan yapılan bir çeşit çorbadır. Boğazdan kolayca geçtiği için bu ismi almıştır. Türkçe'de "Kavut" diye bilinmektedir (M).

lerle düşüp kalkacaksınız. Onlar size taze hayvan yemi ile içinde yaş-kuru hurma olan sepetler yüklenmiş hayvanlar hediye edeceklerdir. O hediyelere yaklaşmayın! Çünkü onlar ateştir."

Dediler ki: Abdullah b. Selâm Medine'de Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafet döneminde 43 yılında vefat etti.

1008. Ka'b b. Ucre ﴿كعب بن عجرة﴾

Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî dedi ki: O Kudâ'a kabilesinin Belî kolundandır. Avf b. el-Hazrecoğullarından oluşan Kavkaloğulları'nın müttefikidir. Hişâm b. Muhammed es-Sâib dedi ki: O Ka'b b. Ucre b. Ümeyye b. Adî b. Ubeyd b. el-Hâris b. Amr b. Avf b. Ganm b. Süvâd[282] b. Mürey b. Erâşe b. Âmir b. Abîle b. Kısmîl b. Ferân b. Belî'dir. Sonra Ka'b, Amr b. Avfoğulları'na intisap etti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ka'b onların müttefiki değil bilakis onların içinden biriydi. Ben de derim ki: Onun nesebini Nesebü'l-Ensar'da araştırdık; ama bulamadık.

Bize Enes b. Iyâd[283] el-Leysî haber verdi; dedi ki: Bana Sa'd b. İshâk anlattı. O da Ebân b. Sâlih'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Bana el-Hasan b. Ebü'l-Hasan haber verdi. O da Ka'b b. Ucre'den naklettiği bir rivayette onun künyesinin *"Ebû Muhammed"* olduğunu söyledi.

Yine bize Muhammed b. Ömer, *Medine* ekolünden rivayette bulunduğu hocalarının şöyle dediklerini haber verdi: Ka'b b. Ucre, geç Müslüman olmuştu. Onun evinde bir putu vardı. Ona bakıyor, tozlarını siliyor, üzerine elbise örtüyordu. İslâm dini hakkında onun yanında konuşuluyor; ama o Müslüman olmaktan kaçınıyordu. Ubâde b. es-Sâmit onun samimi dostuydu. Bir gün onu gözlemek üzere [evinin önünde gizli bir yere] oturdu. Ka'b evinden çıktığı zaman Ubâde beraberinde bir keserle içeri girdi. Ka'b'ın eşi ailesinin yanındaydı. [Dolayısıyla evde kimse yoktu]. Ubâde, "Dikkat edin! Allah ile beraber çağrılan her şey batıldır!" diyerek putu paramparça etti. Sonra çıktı ve kapıyı kilitledi. Derken Ka'b evine döndü.

[282] Bu isim, asıl yazma nüshada "Süvâr" diye geçmektedir.
[283] Bu isim, asıl yazma nüshada "Ayyâş" diye geçmektedir.

Puta baktı; onun kırılmış olduğunu görünce, "Bu Ubâde'nin işidir." dedi. Öfkeli bir vaziyette dışarı çıktı. Kendi kendine düşünüp şöyle söyleninceye kadar Ubâde'ye sövüp sayma niyetindeydi: "Demek ki, bu putun bir gücü yokmuş. Şayet onun bir gücü olsaydı Ubâde onu parçalarken buna mani olurdu." Yoluna devam etti ve nihayet Ubâde'nin kapısını çaldı. Öte yandan Ubâde onun düştüğü duruma acımıştı. Ka'b onun huzuruna girdi ve dedi ki: "Düşündüm de o putun bir gücü olsaydı ona yaptığın şeye izin vermezdi. Ben kesinlikle Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in onun Resûlü olduğuna şehadet ederim." Bundan sonra Ka'b, Allah Resûlü (sas) ile bütün seferlere katıldı ve ondan birçok hadis rivayet etti.

Bize Enes b. Iyâd el-Leysî haber verdi. O Sa'd b. İshâk'tan, o da Ka'b b. Ucre'nin mevlası Lekıs b. Selmân'dan şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü'nün (sas) sahâbîlerinden dört ya da beşinin Usfur bitkisiyle iyice boyanmış elbise giydiklerini gördüğüme şahitlik ederim. Ka'b b. Ucre de onlardan biriydi." Muhammed b. Ömer dedi ki: Ka'b Medine'de 52 yılında 75 yaşında iken öldü. Nesli devam etmedi.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Mis'ar haber verdi. O da Sâbit b. Ubeyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Babam beni Ka'b b. Ucre'ye gönderdi. Eli kesik bir adama vardım. Babama döndüğümde ona "Beni eli kesik bir adama gönderdin!" dedim. O da bana şu cevabı verdi: "Onun eli Cennet'e girdi. İnşaallah bedeninin geri kalanı da ona tabi olacaktır."

BENÎ BEYÂDA B. ÂMİR B. ZÜRAYK B. ABDÜHÂRİSE B. MÂLİK B. CÜŞEM B. EL-HAZREC'TEN OLANLAR

1009. Ebû Ümâme b. Sehl ﴿أبو أمامة بن سهل﴾

Beyâdaoğulları'ndan biridir.

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bana babam anlattı. O el-Alâ b. Abdurrahman'dan, o Ma'bed b. Ka'b es-Selemî'den, o da kardeşinde onun şöyle dedğini rivayet etti:

Peygamber'in (sas) sahâbîsi Ebû Ümâme'yi [Peygamber'den (sas) naklen] şunu söylerken duydum: *"Kim ki, Müslüman bir kişinin hakkını yeminiyle gasp ederse Allah ona Cehennem'i vacip, Cennet'i haram kılar."*Bir adam, "Ey Allah'ın Resûlü! Çok küçük bir şey olsa da mı?" diye sorunca Allah Resûlü (sas) *"Misvak ağacının bir dalı olsa bile!"*dedi.

1010. Seleme b. Sahr ﴾سلمة بن صخر﴿

[Seleme b. Sahr] b. Selmân b. Hârise b. el-Hâris b. Zeydü Menât b. Habîb b. Abdühârise b. Mâlik b. Gadb b. Cüşem el-Hazrec el-Ekber. Bunun sülalesi Beyâdaoğulları'na mensuptu. Bu zat, ağlayanlardan birisidir ki, onlar Allah Resûlü (sas) *Tebûk* gazvesine çıkmaya niyetlenirken ona gelmiş ve kendilerini bir bineğe bindirmesini [ve böylelikle sefere katılmalarını temin etmesini] istemişlerdi. Allah Resûlü'nün (sas) *"Sizi bindirecek bir binek bulamıyorum!"* demesi üzerine üzüntüden sicim gibi gözyaşı döke döke geri dönmüşlerdi. Bu nedenle onlar hakkında ayet inmişti.[284] Seleme nesli olmadan vefat etti.

1011. Ebû Hind ﴾أبو هند﴿

Beyâdaoğulları'nın mevlasıdır.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr haber verdi. O Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan, o da Ebû Hüreyre'den şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Ey Beyâdaoğulları! Ebû Hind'i [kızlarınızla] evlendirin ve onun kızlarına talip olun!"*

---

[284] Söz konusu ayetlerin meâli şöyledir: ***"Allah ve Resûlüne sadık kalmak, onlar hakkında iyi düşünceler taşımak şartıyla zayıflara, hastalara ve savaşta harcama imkânı bulamadığından dolayı savaşa katılamayanlara sorumluluk yoktur. Zira onlar, geri kalmakla beraber, memleketlerinde iyilik ediyorlar. İyilik edenlere diyecek bir şey yoktur. Gerçekten Allah Gafurdur, Rahîmdir (affı ve merhameti boldur).Ey Resûlüm! Binek temin etmen için sana geldiklerinde: 'Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum.' deyince, harcayacak para bulamamaları sebebiyle gözyaşı döke döke dönüp gidenleri de kınamak doğru değildir."*** (Tevbe, 9/91-92). (M)

BENÎ ZÜRAYK B. ÂMİR B. ZÜRAYK B. ABDÜHÂRİSE B. MÂLİK B. GADB B. CÜŞEM B. EL-HAZREC'TEN OLANLAR

1012. Mes'ûd b. Sa'd ﴿مسعود بن سعد﴾

[Mes'ûd b. Sa'd] b. Kays b. Zeyd b. Halde b. Âmir b. Zürayk. Müslüman oldu ve Peygamber'in (sas) sohbetinde bulundu. Annesi Havle bt. Bişr b. Sa'lebe b. Abduamr b. Âmir b. Zürayk'tır. *Hayber*'de şehit edildi. Onu Yahudi Merhab ödürdü.

BİZE KENDİLERİNDEN HADİS NAKLEDİLEN ANCAK İSİMLERİNİ VE NESEPLERİNİ *KİTÂBÜ NESEBİ'L-ENSÂR*'DA BULAMADIĞIMIZ ENSÂR'DAN OLANLAR

1013. Uveymir b. Eşkar el-Ensârî ﴿عويمر بن أشقر الأنصاري﴾

Müslüman oldu; Peygamber'in (sas) sohbetinde bulundu ve ondan hadis rivayet etti.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi. O Yahya b. Sa'îd'den, o Abbâd b. Temîm el-Ensârî'den, o da Uveymir b. el-Eşkâr'dan şunu rivayet etti: Uveymir [bir kurban bayramında] daha Allah Resûlü (sas) sabahleyin [mescide] gelmeden kurbanını kesmiş ve ayrıldıktan sonra bunu ona söylemiş. Allah Resûlü (sas) de ona tekrar başka bir kurban kesmesini emretmiş.

1014. Abdurrahman ﴿عبد الرحمن﴾

[Abdurrahman] b. Ebû Kurâd el-Ensârî. Müslüman oldu; Peygamber'in (sas) sohbetinde bulundu ve ondan hadis rivayet etti.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd el-Kattân anlattı; dedi ki: Bize Ebû Ca'fer Umeyr b. Yezîd anlattı. O el-Hâris b. el-Fudayl ve Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'ten, onlar da Abdurrahman b. Ebû Kurâd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hac ibadetini eda etmek üzere Allah Resûlü (sas) ile beraber çıktım. Deriden imal edilmiş bir su kırbası ve bir bardakla onu peşi sıra takip ettim.

Akabinde Abdurrahman abdest hadisini sonuna kadar zikretti.

1015. el-Fâkih b. Sa'd ﴿الفاكه بن سعد﴾

Müslüman oldu; Peygamber'in (sas) sohbetinde bulundu ve ondan hadis rivayet etti.

Bize Abdullah b. Ömer el-Kavârîrî haber verdi; dedi ki: Bize Yusuf b. Hâlid anlattı; dedi ki: Bize Ebû Ca'fer el-Hatmî anlattı. O Abdullah b. Ukbe b. el-Fâkih el-Ensârî'den, o da dedesi el-Fâkih b. Sa'd'dan -ki bu zat, Allah Resûlü'nün (sas) sohbetinde bulunmuş bir sahâbe idi.- şunu rivayet etti:

Peygamber (sas), Cuma günü, Arefe günü, Ramazan bayramı günü ve Kurban bayramı günü [yıkanmak suretiyle] gusül abdesti alırdı.

Bu günlerde el-Fâkih de aile fertlerine gusletmelerini emrederdi.

1016. Sürâka b. el-Hâris el-Ensârî
﴿سراقة بن الحارث الأنصاري﴾

Müslüman oldu ve Peygamber'in (sas) sohbetinde bulundu. *Huneyn* savaşında şehit edildi.

1017. Hazm b. Ebû Ka'b ﴿حزم بن أبي كعب﴾

[Hazm b. Ebû Ka'b] el-Ensârî. Müslüman oldu; Peygamber'in (sas) sohbetinde bulundu ve ondan hadis rivayet etti.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Tâlib b. Habîb anlattı; dedi ki: Abdurrahman b. Câbir'i duydum, Hazm b. Ebû Ka'b'dan şu rivayeti naklediyordu:

Hazm, Mu'âz'a uğramış. O sırada Mu'âz cemaate akşam namazı kıldırıyormuş ve namazı uzatmış. Hazm önce imama uymuş. Ancak [Mu'âz namazı uzatınca namazı bozup] gitmiş. Sabah olunca Peygamber'e (sas) gelmişler. Mu'âz "Ey Allah'ın Resûlü! Hazm dün gece ne olduğunu bilmediğim bir bid'at icat etti." demiş. Hazm da gelip "Ey Allah'ın Resûlü! Ben Mu'âz'a uğradım. O sırada o, cemaate akşam namazı kıldırıyordu. Uzun

bir sure okudu. Önce onunla beraber namaza durdum ve güzelce namazımı kıldım. Sonra [namazı uzattığı için dayanamadım ve] ayrıldım." demiş. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) Mu'âz'a demiş ki: *"Ey Mu'âz! İnsanların sabrını sınayacak kadar zorluk çıkarma! Şüphesiz senin arkanda yaşlı, zayıf, yolcu ve işi olan kimseler namaz kılmaktadır."*

1018. Abdullah b. Osman ﴿عبد الله بن عثمان﴾

Esed b. Huzeymeoğulları'ndan olup Avf b. el-Hazrec'in müttefikidir. Müslüman oldu ve Peygamber'in (sas) sohbetinde bulundu. 12 yılında Yemâme savaşında şehit edildi.

1019. Ebû Sa'd b. Ebû Fedâle ﴿أبو سعد بن أبي فضالة﴾

Muhammed b. Ömer dedi ki: Onun Ensâr'dan olduğu kanaatindeyim. Allah Resûlü'nün (sas) sohbetinde bulunmuş ve ondan birçok hadis rivayet etmiştir.

Bize Yahya b. Ma'în haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Bekir el-Bursânî anlattı; dedi ki: Bize Abdülhamîd b. Ca'fer anlattı; dedi ki: Bana babam anlattı. O Ziyâd b. Mînâ'dan, o da Ebû Sa'd b. Ebû Fedâle el-Ensârî'den -ki o sahâbedir- şöyle dediğini rivayet etti: Allah Resûlü'nü duydum, şöyle diyordu:

"Allah, gerçekleşmesinde hiçbir şüphe bulunmayan Mahşer gününde öncekileri ve sonrakileri bir araya toplar. O esnada bir tellal şöyle seslenir: "Allah'a ortak koşan kimdi?"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülhamîd b. Ca'fer haber verdi. O babasından, o Ziyâd b. Mînâ el-Eşca'î'den, o da Ebû Sa'd b. Ebû Fedâle'den şunu rivayet etti:

Allah Resûlü'nü duydum, şöyle diyordu: *"Mahşer günü olduğunda bir tellal şöyle seslenir: Kim Allah'tan başkası için [dünyada] bir amel işlemişse [şimdi] onun sevabını, ameli kimin için yapmışsa ondan istesin!"*

1020. Cüleybîb ﴿جليبيب﴾

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Sâbit anlattı. O Kinâne b. Nu'aym el-Adevî'den, o da Ebû Berze el-Eslemî'den şunu rivayet etti:

Cüleybîb, Ensâr'dan biriydi. Kadınların yanına gider ve onlarla konuşurdu. Ben eşime "Sakın ha! Cüleybîb asla yanınıza gelmesin!" dedim. Peygamber'in (sas) sahâbîleri, yanlarında eşi olmayan bir kız ya da kadın olduğunda Allah Resûlü'nün (sas) ona ihtiyacı olup olmadığını anlamadan onu evlendirmezlerdi. Bir gün Allah Resûlü (sas) Ensâr'dan bir adama "Ey Filan! Kızını bana ver!" dedi. Adam "Evet, emrin başım üstüne! Teklifini kabul ediyorum, gözün aydın olsun!" dedi. Allah Resûlü (sas) *"Ben onu kendim için istemiyorum."* deyince adam "Ya kimin için istiyorsun?" diye sordu. Allah Resûlü (sas) *"Cüleybîb için."* deyince adam "Ey Allah'ın Resûlü! Annesine bir danışayım!" dedi. Akabinde eşine vardı ve "Allah Resûlü (sas) kızını istiyor!" dedi. O da kocası gibi aynı cevabı verdi: "Evet, emri başım üstüne! Teklifini kabul ediyorum, gözü aydın olsun! Onu Allah Resûlü (sas) ile evlendir!" Kocası "Allah Resûlü (sas) onu kendisi için istemiyor." deyince hanımı, "Ya kimin için istiyor?" diye sordu. Adam "Cüleybîb için." deyince hanım *"Vay uğursuz! Cüleybîb için öyle mi? Ayıptır! Hayır, vallahi kızımı Cüleybîb'e vermem!"* diye feryat etti.

Babası Allah Resûlü'ne (sas) gitmek üzere ayağa kalkınca genç kız oturduğu yerden ebeveynine seslendi: "Beni sizden kim istedi?" Onlar "Allah Resûlü!" deyince kız *"Allah Resûlü'nün (sas) emrini geri mi çeviriyorsunuz? Beni Allah Resûlü'ne (sas) teslim edin! O asla beni ziyan etmeyecektir."* dedi. Bunun üzerine babası Peygamber'e (sas) gitti ve "Onun hakkındaki emir senindir!" dedi. Böylece Allah Resûlü (sas) onu Cüleybîb ile evlendirdi.

İshâk b. Abdullah b. Ebû Talha, Sâbit'e "Peygamber'in Cüleybîb ile evlendiği için kıza ettiği duayı biliyor musun?" diye sordu. Sâbit "Bu sebepten ötürü Allah Resûlü (sas) o kıza ne dua etmiş?" deyince İshâk şöyle cevap verdi: "Allah'ım! Onun üzerine hayrı döktükçe dök! Onun maişetini zor ve meşakkatli kılma!" Sâbit dedi ki: "Allah Resûlü (sas) o kızı Cüleybîb ile evlendirdi. Allah Resûlü (sas) bir gazvede iken Allah ona 'fey' nevinden ganimet nasip etmişti. *'Kimseyi kaybettiniz mi?'* diye sorduğunda sahâbîler 'Falan, falan, filanı kaybettik." dediler. Allah Resûlü (sas) tekrar *"Kimseyi kaybettiniz mi?"* diye sorunca "Falam, filanı kaybettik." dediler. Sonra Allah Resûlü (sas) tekrar *"Kimseyi kaybettiniz mi?"* diye sordu. Bu kez "Hayır!" dediler. Allah Resûlü (sas) *"Fakat ben Cüleybîb'i kaybettim. Maktüller arasında onu arayın!"* dedi. Araştırıp baktılar; onu yedi kişinin yanında buldular. O onları öldürmüş, onlar da onu! Bunun üzerine Allah Resûlü (sas)

onun hakkında şöyle buyurdu: *"Bu bendendir, ben de ondanım. Yedi kişiyi öldürdü, sonra da onu öldürdüler, öyle mi? Bu bendendir, ben de ondanım."* Ardından Allah Resûlü (sas) onun cesedini kollarına aldı. Sonra ona kabir kazdılar. Onun tabutu, Allah Resûlü'nün (sas) kollarından ibaretti. Allah Resûlü (sas) [onu kollarında taşıdı ve] kabrine koydu.

Sâbit dedi ki: "Ensâr içinde ondan (Cüleybîb'in hanımından) daha fazla infakta bulunan dul bir kadın görmedim."

Şöyle diyen bir kimseyi duydum: "Cüleybîb, Sa'lebeoğulları'ndan Ensâr'ın müttefiki olan bir adamdı. Allah Resûlü'nün (sas) onunla evlendirdiği kız ise el-Hâris b. el-Hazrecoğullarından idi."

ENSÂR'IN MÜTTEFİKİ OLAN BENÎ EN-NADÎR VE BENÎ KURAYZA'DAN MÜSLÜMAN OLANLARDAN

1021. Ebû Sa'd b. Vehb ﴿أبو سعد بن وهب﴾

[Ebû Sa'd b. Vehb] en-Nadrî. Benî Kurayza savaşında Allah Resûlü'ne (sas) geldi ve Müslüman oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Bekir b. Abdullah en-Nadrî anlattı. O Hüseyin b. Abdurrahman'dan, o Üsâme b. Ebû Sa'd b. Vehb'den, o da [Üsâme'nin] babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Mehzûr'un[285] sel suyu hakkında Allah Resûlü'nün şöyle hüküm verdiğine şahit oldum: *"Suyun yukarı tarafında olan kişi, su topuklara kadar yükselinceye dek suyu tutar. Bu seviyeden sonra suyu aşağıya salar."*

1022. Rifâ'a b. Simvâl[286] ﴿رفاعة بن سموال﴾

[Rifâ'a b. Simvâl] el-Kurazî. Bu zat, ez-Zühri'nin Urve'den, onun da Âişe'den naklettiği şu rivayette kendisinden söz edilen kişidir: "O eşini boşadı. Boşanan kadını, Abdurrahman b. ez-Zebîr b. Bâtâ nikâhına aldı."

[285] *Hicaz*'da Benî Kurayza'nın vadisidir.

[286] Bu isim asıl yazma nüshada "Semevvel" diye geçmektedir. Ben İbnü'l-Esîr, en- Nevevî (*Tehzîbü'l-Esmâ*, I, 191) ve İbn Hacer'in (*el-İsâbe*, II, 491) imlasını tercih ettim.

1023. Sa'lebe b. Sa'ye el-Kurazî ﴿ثعلبة بن سعية ال قرظى﴾

1024. Esîd[287] *b. Sa'ye el-Kurazî* ﴿أسيد بن سعية ال قرظى﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sâlih b. Ca'fer anlattı. O Muhammed b. Ukbe'den, o da Sa'lebe b. Ebû Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'ye'nın iki oğlu Sa'lebe ve Esîd ile onların amcalarının oğlu Esed b. Ubeyd şöyle dediler: "Ey Benî Kurayza topluluğu! Vallahi siz onun Allah'ın Resûlü olduğunu; onun vasfına vakıf olduğumuzu ve bu vasfı hem bizim âlimlerimizin, hem de Benî en-Nadîr'in âlimlerinin bize anlattığını kesinlikle biliyorsunuz. İşte şu -Huyey b. Ahtab'ı kastetmektedir- bize göre insanların en doğru sözlüsü olan İbn el-Heyyibân'm haberiyle birlikte onu söyleyen âlimlerin ilkidir. İbn el-Heyyibân Peygamber'in (sas) vasfını ölümü anında bize anlatmıştı." Yahudiler, "Biz Tevrat'tan ayrılamayız." dediler. Bu kişiler onların İslâm'a karşı direndiklerini görünce, sabahında Benî Kurayza'nın kalelerinden indikleri gece oradan inip Müslüman oldular; canlarını, ailelerini ve mallarım güvence altına aldılar.

1025. Esed b. Ubeyd el-Kurazî ﴿أسد بن عبيد القرظى﴾

Bu şahıs, Sa'ye'nin oğulları olan Sa'lebe ile Esîd'in amcasının oğludur. Bunun Müslüman olma hikâyesi onlarınki ile aynıdır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe anlattı. O Dâvud b. el-Husayn'dan, o da İbn Ebû Ahmed'in mevlası Ebû Süfyân'dan şunu rivayet etti:

Sa'lebe ile Esîd, Sa'ye'nin oğullarıdır. Esed b. Ubeyd ise onların amcasının oğludur. Üçü de genç birer delikanlı idi. Sabahında Kurayza'nın fethedildiği gece [kaleden] indiler ve Müslüman oldular. Kabileleri ise Müslüman olmamakta direndiler.

[287] Bu isim, Vâkıdî'nin eserinde (*Meğâzi'l-Vâkıdî*, I, 504) "Üseyd" diye geçmektedir (M).

1026. Amr b. Su'dâ ﴿عمرو بن سعدى﴾

Benî Kurayza'dandır.

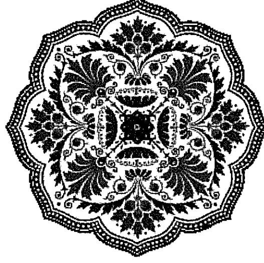
Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana ed-Dahhâk b. Osman anlattı. O da Muhammed b. Yahya b. Hibbân'dan şöyle dediğini rivayet etti: Benî Kurayza'dan biri olan Amr b. Su'dâ dedi ki:

"Ey Yahudi topluluğu! Siz Muhammed ile anlaştığınız konularda sözleşme yaptınız. Bu konular, onun aleyhine olacak şekilde düşmanlarından hiçbirine yardım etmemeniz ve aniden saldıranlara karşı ona yardım etmenizdi. Sizinle onun arasındaki bu antlaşmayı bozdunuz. Ben o işe girmiyor ve sizin ihanetinize ortak olmuyorum. Şayet [Müslüman olarak] onun huzuruna girmekten kaçınırsanız Yahudilik'te sebat edin ve cizye verin! Vallahi onun cizyeyi kabul edip etmeyeceğini de bilmiyorum." Yahudiler onun bu sözlerine "Biz canlarımız karşılığında bizden alacakları bir haracı Araplara vermeyiz. Öldürülmek bundan daha iyidir." diyerek karşılık verdiler. Amr bu kez "Ben sizden uzağım!" dedi ve o gece Sa'ye'nin iki oğlu ile birlikte Allah Resûlü'nün (sas) muhafızlarına ulaştı. Muhafızların başında Muhammed b. Mesleme vardı. Muhammed b. Mesleme "Kim o?" diye sordu. Amr, "Amr b. Su'dâ!" dedi. Bunun üzerine Muhammed "Geç!" dedi ve ekledi: "Ey Allah'ım! Saygı değer insanların ayak sürçmelerini affetmekten beni mahrum etme!" Akabinde Muhammed ona yol verdi. Amr çıktı ve sonunda Allah Resûlü'nün (sas) mescidine geldi. Sabaha kadar geceyi orada geçirdi. Sabah olduğunda erkenden gitti ve o ana kadar da nerede olduğu bilinmedi. Onun durumu, Allah Resûlü'ne (sas) sorulunca *"İşte bu vefası sebebiyle Allah'ın kurtardığı bir adamdır."* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. Ca'fer anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Amr b. Su'dâ, muhafızlara ulaştı. Muhammed b. Mesleme "Kim o?" diye seslendi. Amr, "Amr b. Su'dâ" diye cevap verdi. Muhammed, "İbn Su'dâ!" diye [hayretle] seslendi; irkildi ve hemen ayağı kalktı. Sonra şöyle

dedi: "Ey Allah'ım! Saygı değer insanların ayak sürçmelerini affetmekten beni mahrum etme!"[288]

[288] Böylece Hendek ve sonrasındaki seferlere katılan Muhacirlerle Ensârdan ibaret olan üçüncü tabakanın sonuna geldik. Bunu Mekke'nin fethinde ve daha sonrasında Müslüman olanlardan oluşan dördüncü tabaka takip edecektir.